

2025 BÜTÇE KANUN TEKLİFİ VE
2023 YILI KESİN HESAP KANUNU TEKLİFİ

SAADET PARTİSİ
MUHALEFET
ŞERHİ

ARALIK 2024

2025 YILI MERKEZİ YÖNETİM
BÜTÇE KANUN TEKLİFİ
İLE
2023 YILI MERKEZİ YÖNETİM
KESİN HESAP KANUNU TEKLİFİ

SAADET PARTİSİ
MUHALEFET ŞERHLERİ

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülerek kabul edilen 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi ile 2023 Yılı Merkezi Yönetim Kesin Hesap Kanunu Teklifine ilişkin muhalefet şerhimizdir.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ	5
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	7
ÖNSÖZ.....	11
1. DÜNYA EKONOMİSİNDE YAŞANAN KÜRESEL GELİŞMELER VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE DAİR GENEL BAKIŞ	18
1.1. GİRİŞ.....	18
1.2. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	20
1.3. TÜRKİYE EKONOMİSİ	27
1.3.1. ORTA VADELİ PROGRAMDAKİ TEMEL GÖSTERGELER.....	27
1.3.2. BÜYÜME.....	29
1.3.3. TÜRKİYE’DE İSTİHDAM GERÇEKLERİ	35
1.3.4. ENFLASYON (FİYAT İSTİKRARI).....	40
1.3.5. ÖDEMELER DENGESİ VE CARİ AÇIK	46
1.3.6. FİNANSAL İSTİKRAR.....	50
1.3.7. BORÇLANMA	56
1.4. TÜRKİYE’NİN KÜRESEL ÖLÇEKTEKİ GÖRÜNÜMÜ: DEMOKRASİ VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜNE İLİŞKİN GÖSTERGELER	59
2. BÜTÇEYE GENEL BAKIŞ VE GEÇMİŞ DÖNEM BÜTÇELERİ	69
2.1. BÜTÇE NEDİR? BÜTÇE HAKKI VE BÜTÇENİN TARİHSEL SÜRECİ	69
2.2. GEÇMİŞ DÖNEM BÜTÇE DEĞERLENDİRMELERİ	71
3. 2025 BÜTÇESİNE BAKIŞ.....	83
3.1. 2025 BÜTÇESİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	83
SİSTEMSEL SORUNLAR VE YÖNETİM ANLAYIŞI	96
3.2. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ.....	97
3.3. CUMHURBAŞKANLIĞI	99
ADALET VE GÜVENLİK.....	102
3.4. ADALET BAKANLIĞI	103
3.5. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI.....	121
3.6. MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI.....	138
3.7. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	150
KAMU MALİYESİ VE EKONOMİ	170
3.8. HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI	171
3.9. TİCARET BAKANLIĞI	188
3.10. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI.....	203
YATIRIM VE KALKINMA.....	241

3.11.	SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI	242
3.12.	TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI	250
3.13.	ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI	270
3.14.	ULAŞTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI.....	289
3.15.	ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI.....	307
SOSYAL POLİTİKALAR.....		338
3.16.	AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI.....	339
3.17.	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	374
3.18.	GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI	408
3.19.	SAĞLIK BAKANLIĞI.....	423
3.20.	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	454
4.	SAYIŞTAY DENETİM RAPORLARI VE 2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMELERİ	468
4.1.	ADALET BAKANLIĞI.....	476
4.2.	İÇİŞLERİ BAKANLIĞI.....	479
4.3.	MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI.....	482
4.4.	DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	484
4.5.	HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI	486
4.6.	TİCARET BAKANLIĞI	489
4.7.	ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI	492
4.8.	SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI.....	497
4.9.	TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI.....	499
4.10.	ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	502
4.11.	ULAŞTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI.....	504
4.12.	ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI.....	506
4.13.	AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI.....	509
4.14.	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	512
4.15.	GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI	515
4.16.	SAĞLIK BAKANLIĞI.....	519
4.17.	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	525
SONSÖZ.....		528

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Küresel Ekonomik Göstergeler	20
Tablo 2 En Büyük 20 Ekonomi (2022)	25
Tablo 3. Küresel Özgürlük Skoru	63
Tablo 4 Yıllar İtibariyle Bütçe İstatistikleri (Bütçe Açığı ve Faiz Dışı Açık/Fazla)	72
Tablo 5. Bütçe ve Vergi Gelirlerinin Bütçe Giderine Oranı ile GSYH İçindeki Payı (%)	73
Tablo 6. Faiz Harcamalarının Bütçe Giderleri ve Vergi Gelirlerine Oranı (%).....	76
Tablo 7. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri İçindeki Pay (%)	77
Tablo 8. Vergi Türlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	77
Tablo 9. Bütçe Verilerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları (%).....	79
Tablo 10. Bütçe Dengesi ve Faiz Dışı Denge (Ocak-Ekim 2024)	80
Tablo 11. 2025 Yılı Bütçe Gelirleri	88
Tablo 12. Vergi Sınıflarına Göre Dağılım	89
Tablo 13. Vergi Türlerine Göre Gelirler ve Vergiler İçindeki Payı (%).....	90
Tablo 14. 2022 Yılı Bütçesi İçindeki Faiz Giderleri (İç - Dış Borç)	92
Tablo 15. Merkezi Yönetim Bütçe Ödeneklerinin Programlara Göre Dağılımı (2024)	92
Tablo 16.. Ceza, Hukuk Mahkemeleri ve İdari Yargı Dosya Sayıları	112
Tablo 17. Cumhuriyet Başsavcılığı Soruşturma / İhbar Sayıları	114
Tablo 18. İcra Dairelerindeki İcra (Esas) ve İflas Dosya Sayıları	116
Tablo 19. Numbeo Suç Endeksine göre Türkiye (100 en yüksek puan olarak).....	126
Tablo 20. Ülkelerin savunma harcamaları (2023).....	140
Tablo 21. Ekonomik Sınıflandırma – Genel Bütçeli Kurumlar - Merkezi Yönetim Bütçesi Karşılaştırmalı Tablo.....	171
Tablo 22. Yıllara göre Merkezi Yönetimde Faiz ve Yatırımlar.....	173
Tablo 23. Faiz Dışı Dengenin GSHY'ye Oranı	175
Tablo 24. Hazine ve Maliye Bakanlığı 2025 Yılı Program Bazlı Bütçe Dağılımı.....	177
Tablo 25. 2025 Yılı Ticaret Bakanlığı Ekonomik Sınıflandırma – Genel Bütçeli Kurumlar - Merkezi Yönetim Bütçesi Karşılaştırmalı Tablo	188
Tablo 26. Programlar İtibariyle 2024 Bütçe Teklifi.....	188
Tablo 27.31.10.2024 Tarihi İtibariyle Konsolide Ükelere Göre Sektörel İhracat (1000 \$). 196	
Tablo 28. Yıllara Göre Türkiye'de Tarımsal Desteklemeye Daie Bütçe Verileri	252
Tablo 29. Kırmızı Et Ürünleri ve Değişim Oranı.....	264
Tablo 30. Yıllara Göre Koyun Varlığı	267

Tablo 31. Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığının 2025 Yılı Bütçesi (Programlara Göre)....	270
Tablo 32. Ulaştırma Alt Sektörlerinde Modal Dağılım.....	290
Tablo 33. Demiryolu Ulaşım Alt Program Hedefleri (2025 Bütçesi)	291
Tablo 34. Ülkelere Göre Demiryolu Ağı ve Verimliliğinin Karşılaştırılması	292
Tablo 35. Ulaştırma Alt Sektörlerinde Yük ve Yolcu Taşımaları.....	295
Tablo 36. İhracat Yüklerini Taşıyan Araçların Tescillerine Göre Yıllık Dağılımı	296
Tablo 37. İthalat Yüklerini Taşıyan Araçların Tescillerine Göre Yıllık Dağılımı.....	297
Tablo 38. Dünyada Limanların Kapasitesi.....	298
Tablo 39. Denizyolu Ulaşım Alt Program Hedefleri (2025 Bütçesi).....	298
Tablo 40. Elektrik Kurulu Gücü, Üretimi, Tüketimi ve Dış Ticareti.....	320
Tablo 41. Tabii Kaynaklar Performans Göstergeleri -1	331
Tablo 42. Tabii Kaynaklar Performans Göstergeleri -2	331
Tablo 43. Sosyal Yardım ve Gıda Yardımı Alan Hane Sayıları	340
Tablo 44. Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanmasına İlişkin Alt Program Performans Göstergeleri	341
Tablo 45. Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma Alt Performans Göstergeleri	341
Tablo 46. Seçilmiş Yaşam Koşulları Göstergesi 2021,2022.....	342
Tablo 47. Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı	343
Tablo 48. Türkiye’de Çocuk ve Yetişkin Yoksulluğu	355
Tablo 49. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Bütçesinin Değerlendirilmesi (Programlar) ..	370
Tablo 50. Millî Eğitim Bakanlığı 2025 yılı bütçesinin program türlerine göre dağılımı.....	374
Tablo 51. Millî Eğitim Bakanlığı 2025 yılı bütçesinin ekonomik sınıflandırma türlerine göre dağılımı.....	374
Tablo 52. En büyük bütçeli 5 bakanlığın bütçesi ile faiz bütçesinin karşılaştırma tablosu ...	375
Tablo 53. OECD ve Türkiye’de Kademelere ve Deneyime Göre Yıllık Öğretmen Maaşları Karşılaştırması (Dolar).....	381
Tablo 54. OECD ve Türkiye’de Kademelere Göre En Yüksek Okul Müdürü Maaşları	382
Tablo 55. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2025 Yılı Bütçesinin Dağılımı (Programlar).....	408
Tablo 56. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2025 Yılı Bütçesinin Dağılımı (Ekonomik Sınıflandırma)	408
Tablo 57. OECD Ülkelerinde Obezite Oranları Sıralaması	419
Tablo 58. Şehir Hastaneleri Hastane Yatağı Sayısı.....	425
Tablo 59. Yıllara göre Sağlık Personeli Sayıları, Türkiye	426

Tablo 60. Yıllara Göre 100.000 Kişiye Düşen Sağlık Personeli Sayılarının Uluslararası Karşılaştırması.....	428
Tablo 61. Beyaz Kod verileri	432
Tablo 62. Sağlık Bakanlığı Bütçesinin Yıllar İtibariyle Karşılaştırılması	445
Tablo 63. Program Bazında Bütçe Değerlendirilmesi	447
Tablo 64. Koruyucu Sağlık Hizmetleri Alt Performans Göstergeleri	448
Tablo 65. Kurum Türlerine Göre Hekime Müracaat Sayıları, Tüm Sektörler, 2023	449
Tablo 66. Şehir Hastaneleri Bütçe Ödemeleri.....	450
Tablo 67. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesinin Programlara Göre Dağılımı	454
Tablo 68.Kültür ve Turizm Bakanlığının Performans Göstergeleri.....	456
Tablo 69. Dünyada ve Türkiye’de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri.....	456
Tablo 70. 12. Kalkınma Planında Turizm Sektörü Hedefleri	458
Tablo 71.İçişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)	481
Tablo 72. İçişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Ekonomik Sınıflandırma)	482
Tablo 73. Milli Savunma Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)	483
Tablo 74. Milli Savunma Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Ekonomik Sınıflandırma)	484
Tablo 75. Dışişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar).....	485
Tablo 76. Dışişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Ekonomik Sınıflandırma)....	486
Tablo 77. Tarım ve Orman Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar).....	501
Tablo 78. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)	503
Tablo 79. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar).....	511
Tablo 80. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2023 Yılı Bütçe Uygulama Sonuçları Cetveli.....	517
Tablo 81. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2023 Yılı Bütçe Uygulama Sonuçları (Ekonomik Sınıflandırma).....	518
Tablo 82. Sağlık Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar).....	524

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. OECD Ülkeleri Eylül 2024 Enflasyon Oranları	23
Şekil 2. OECD Ülkeleri Eylül 2024 Gıda Enflasyonu Oranları.....	24
Şekil 3 OVP'22 ve OVP'23 Temel Ekonomik Göstergeler (Kaynak: Verimetrik)	27

Şekil 4. Üretim Yoluyla GSYH Büyümesi ve Sektörel Katkılar (Yüzde Puan)	31
Şekil 5. Harcama Yoluyla GSYH Büyümesi ve Sektörel Katkılar (Yüzde Puan).....	33
Şekil 6. Ülkelerin İstihdam Oranları	35
Şekil 7. Ülkelerin İşsizlik Oranları.....	36
Şekil 8. Ülkelerin 15-29 Yaş aralığında NEET Oranları	38
Şekil 9. Ülkelerin İstihdamda Eğitim Seviyesi	39
Şekil 10. Ekim 2023 TÜRFE Verileri (Yüzde).....	42
Şekil 11. Ekim 2023 Yİ-ÜFE Verileri (Yüzde)	43
Şekil 12. Ana Grupların TÜFE Yıllık Enflasyonuna Katkıları	45
Şekil 13. Ödemeler Dengesi (Eylül 2021 - Eylül 2024)	46
Şekil 14. İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi (Eylül 2024)	48
Şekil 15. Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	49
Şekil 16. Merkez Bankası Politika Faiz Oranları	51
Şekil 17. Türkiye'nin CDS Prim Verileri.....	54
Şekil 18. AB tanımlı genel yönetim borç stoku/GSYH (%)	56
Şekil 19. Toplam Borç Stoku / GSYH (%)	57
Şekil 20. Toplam Borç Stoku / GSYH (%)	57
Şekil 21. Toplam Borç Stoku / GSYH (%)	58
Şekil 22. Ukrayna ve Türkiye GSYH Büyüme Tahmini	59
Şekil 23. Enflasyon Yıllık Değişim.....	60
Şekil 24. GINI Katsayı Verileri.....	62
Şekil 25. Küresel Demokrasi Endeksi ve Türkiye	64
Şekil 26. İnsan Hakları Endeksi	65
Şekil 27. Son 10 yılda Türkiye Demokrasi Endeksi	66
Şekil 28. Türkiye ve Dünya Belirsizlik Endeksi	67
Şekil 29. Bütçe Açığının Yıllar İtibariyle Oranları (%).....	74
Şekil 30. Bütçe Dengesi ve Faiz Dışı Dengenin GSYH'ye Oranı (%).....	75
Şekil 31. 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Göstergeleri	80
Şekil 32. 2024 Bütçe Göstergeleri (Ocak-Ekim)	81
Şekil 33. 2025 Yılı Bütçesi Ekonomik Sınıflandırma Ödeneklerinin Bütçe İçerisindeki Payı	83
Şekil 34. 2024 Yılı Bütçesi Ekonomik Sınıflandırma Ödenekleri	84
Şekil 35. 2025 Bütçe İstatistikleri	85
Şekil 36. 2025 Merkezi Yönetim Bütçesi Verileri	86
Şekil 37. 2025 Bütçesi (Bütçe Açığı-Faiz Dışı Açık-KKKG)	87

Şekil 38. Mahkeme Dosya Sayıları	111
Şekil 39. İcra ve İflas Dosya Sayıları	115
Şekil 40. Denetimli Serbestlik Sayıları	117
Şekil 41. Dışişleri Bakanlığının Genel Bütçeli İdareler İçindeki Yüzdelik Payı	151
Şekil 42. Yıllara Göre Bütçe Harcamalarında Faiz ve Yatırımın Payları	174
Şekil 43. Yıllara Göre Faiz Giderlerinin GSYH'ye Oranları	176
Şekil 44. İhracat, İthalat ve dış ticaret dengesi, Eylül 2024	191
Şekil 45. Yıllara Göre Üretim Yönteminin GSYH Büyümesine Katkısı.....	192
Şekil 46. Sektörel Büyüme Hızları.....	192
Şekil 47. Eylül 2024 İtibariyle İşsizlik Oranları	205
Şekil 48. Eylül 2024 İtibariyle Genç İşsizlik Oranları	207
Şekil 49. Ülkelere Göre Kamunun Toplam İstihdam İçindeki Payı	237
Şekil 50. Ülkelere Göre İstihdamın Yıllık Büyüme Oranı 2019-2021	238
Şekil 51. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranı (Eylül 2024 İtibariyle).....	243
Şekil 52. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı	244
Şekil 53. Satın Alma Yöneticileri Endeksi.....	245
Şekil 54. Reel Kesim Güven Endeksi	245
Şekil 55. Ekim 2024 İtibariyle TÜFE Ana Harcama Gruplarına Göre Yıllık Değişim Oranı.....	256
Şekil 56. Türkiye'nin AB Ülkelerinden ve İngiltereden ithal ettiği plastik atık (bin ton)	278
Şekil 57. Ülkemizdeki En Büyük 25 Özel Limanın Sahiplik Durumu	296
Şekil 58. Enerji Fiyatları Yıllık Enflasyonu.....	310
Şekil 59. Enerji Fiyatları Yıllık Değişimi	311
Şekil 60. Ülkelere Göre Türkiye'nin Petrol İhracatı	327
Şekil 61. Gelir Eşitsizliği (2017-2020 OECD).....	343
Şekil 62. Kadın İstihdam Oranları (Uluslararası Karşılaştırma)	345
Şekil 63. Erkeklerden fiziksel şiddet ve istismar gören kadın oranı (2019)	346
Şekil 64. Kadına Yönelik Şiddet Verileri (2024 ilk yarısı).....	347
Şekil 65. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı	350
Şekil 66. Boşanma ve Kaba Boşanma Hızı.....	350
Şekil 67. Eğitim Seviyesi ve Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı	352
Şekil 68. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Çocuk Yoksulluğu Oranları.....	354
Şekil 69. AB Ülkeleri Çocuk Yoksulluğu Sıralaması (2023)	354
Şekil 70. Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri.....	358
Şekil 71. Suç mağduru çocukların mağduriyet türüne göre karıştığı olay sayısı, 2021-2023	358

Şekil 72. Çocukların Cinsel İstismarı: Cumhuriyet başsavcılıklarında açılan dosya sayısının değişimi	359
Şekil 73. Cinsiyete göre çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranı, 2002-2023	363
Şekil 74. Adölesan doğurganlık hızı, 2001-2023	364
Şekil 75. Adölesan doğurganlık hızının Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırması, 2022	365
Şekil 76. Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Kurumları Harcaması (Dolar)	377
Şekil 77. Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları OECD- Türkiye Karşılaştırması	384
Şekil 78. 2019-2024 Okula Başlama Maliyetlerinin karşılaştırılması	393
Şekil 79. Yıllara göre madde bağlantılı ölümlerin maddelere göre dağılımı (Adalet Bakanlığı, ATK, 2024).....	410
Şekil 80. 15-24 Yaş Arası Gençlerde Dar ve Geniş Tanımlı İşsiz Sayıları ve İşsizlik Oranları	412
Şekil 81. 15-24 Yaş Arası Gençlerde Dar ve Geniş Tanımlı İşsiz Sayıları ve İşsizlik Oranları (Bin) (Yüzde) (2002 3. Çeyrek-2024 3. Çeyrek)	413
Şekil 82. OECD Ülkeleri Sağlık Harcamalarının GSYH'ya Oranı	424
Şekil 83. Yıllara ve Sektörlere Göre Hastane Yatağı Sayısı	425
Şekil 84. 100 Bin Kişi Başına Düşen Hekim Sayısı	427
Şekil 85. 100 Bin Kişi Başına Düşen Diş Hekimi Sayısı.....	427
Şekil 86. 100 Bin Kişi Başına Düşen Hemşire ve Ebe Sayısı.....	428
Şekil 87. Yıllara ve Hizmet Kapsamına Göre Kişi Başı Hekime Müracaat Sayısı, Tüm Sektörler	429
Şekil 88. Kişi Başı Hekime Müracaat Sayısının Uluslararası Karşılaştırması, 2011, 2021... 430	
Şekil 89. 2010-2021 Yılları Arası OECD Ülkelerinin Pratisyen Hekim Gelirleri (US Dolar)	430
Şekil 90. . 2010-2021 Yılları Arası OECD Ülkelerinin Uzman Hekim Gelirleri (US Dolar)431	
Şekil 91. Sağlıkta Şiddet Uygulayanlara Verilen Cezalar.....	433
Şekil 92. İyi Hal Belgesi Alan Hekim Sayıları	434

ÖNSÖZ

Hasan BİTMEZ'e Rahmetle...

***Kocaeli Milletvekilimiz Hasan BİTMEZ'in 12.12.2023 tarihli
Genel Kurul bütçe görüşmeleri konuşması.***

"Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekilleri; Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum. Bütçe görüşmelerinin hayırlı sonuçlara vesile olmasını Cenab-ı Hak'tan diliyorum.

Türkiye siyasetinin ve millî görüş hareketinin hem kodlarının hem de tarihî serüveninin şahidi olarak da birkaç hususu özellikle dış politika bağlamında sizlerle paylaşmak istiyorum. 2002 yılında iktidara gelen AK PARTİ, Türkiye toplumu başta olmak üzere, mazlum toplumlar için büyük umut olmuştu çünkü Erbakan Hocanın talebesi olduğunu iddia eden bir isim büyük bir oy oranıyla Türkiye'de iktidara gelmişti. Tabii, iktidara gelişinin arka planını milletin bilme imkânı kısıtlıydı ve pek de mümkün değildi; dolayısıyla haklı olarak çok büyük mana yüklemiş ve beklenti içine girmişlerdi. Bizim milletimiz mazlumun yanında, zalimin karşısında her daim saf tutmuştur.

Dün burada AK PARTİ'nin hatipleri konuşurken bir cümle kullandılar "Cevizin içine girmek lazım, kabuğunda kalmamak lazım." diye. Şimdi cevizin içine giriyoruz. Sayın Erdoğan Başbakan olur olmaz, ABD'ye koşup oğlunun okuduğu Harvard Kennedy School'da 5 Şubat 2004 tarihinde bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında çok önemli cümleler var. Bu cümleleri sizlere takdim edeceğim: "İsrail devletinin yaşama hakkını kimsenin tehdit etmesine Türkiye razı olmayacaktır. Türkiye, ABD'nin Irak'ta başarılı olmasını samimiyetle arzu etmektedir. Şu anda yüzde 36'sı Kıbrıs'ın, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yaşam alanıdır; belli bir oranda toprağı verebiliriz." Aslında bu ifadeleri de kapsayan konuşmanın tamamında aşağıdaki sözleri vermiş oluyordu Sayın Cumhurbaşkanı: "ABD'nin ve küreselcilerin emperyalist hedeflerini gerçekleştirmesine hiçbir şekilde engel olmayacağız, bilakis her türlü desteğı sağlama noktasında iş birliğı yapmaya hazırız. ABD'nin bizden talep ettiği bütün yükümlülükleri yerine getireceğiz. Bunun için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni dahi feda etmeye söz veriyoruz ve bunu garanti ediyoruz."

"İsrail'in güvenliği bizden sorulur." Bu arada, Sayın AK PARTİ Genel Başkanı orada, bu sözlerin altında, konuşmanın bütünü içerisinde bakıldığında "Bu sözleri biz veriyoruz ama bu arada ihtiyaç duyduğumuz kamuoyu desteğini sağlamak ve kaybetmemek için partimizi bundan sonra da desteklemeye devam etmeniz..."

"Ayrıca toplumun zaman içerisinde yapacağınız katliamlarınıza karşı sessizliğini temin etmek için yüksek sesli ve yüksek tonlu bazı çıkışlarımız, sözlerimiz olabilir, siz bunlara aldırış etmeyin, rahatsız da olmayın çünkü bunlar size ve siyonist emellerinize hiçbir zaman zarar vermeyecek ve sadece sözde kalacaktır."

Konuşmanızda kurduğunuz cümleler ve taahhütlerinizin tamamı siyonizmin, ırkçı emperyalizmin, küreselcilerin dünya hâkimiyetini kurmasını ve tahkimleştirmesini temin eden bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, Büyük Orta Doğu Projesi'nin yani büyük İsrail projesinin eş başkanlığını Yemen ve İtalya Başbakanlarıyla beraber kabul ettiniz.

Yetmedi, İspanya Başbakanıyla birlikte de Medeniyetler İttifakı'nın Eş Başkanlığını kabul ettiniz.

Evet, Büyük Orta Doğu Projesi büyük İsrail projesidir ve bu proje birlikte çalıştığınız ABD Dışişleri Eski Bakanı Condoleezza Rice'in ifadesiyle Orta Doğu'daki 22 ülkenin sınırlarını ve yönetimlerini değiştirmek üzere tasarlanmış siyonist, küreselci bir projedir.

Türkiye'ye döndünüz ve 16 Şubat 2004 tarihinde Fatih Altaylı'nın Teke Tek programında "Bizim BOP eş başkanı olarak Kuzey Afrika ve Genişletilmiş Orta Doğu Projesi'nde bir görevimiz var." dediniz ve iktidarınız boyunca da buna uygun dış politika sergilediniz. BOP eş başkanlığı çerçevesinde ilk hatalı adımınız ABD'yi "dost ve stratejik ortak" olarak kabul etmenizdir. Bununla birlikte, ABD'nin Irak'ı işgaline yardımcı oldunuz. 1 Mart 2003 tarihinde bu Meclise tezkere getirttiniz. Tezkere yeterli sayıya ulaşamadığı için reddedilmiş oldu ama Dışişleri Bakanlığı genelgesiyle tezkereden almayı istediğiniz yetkileri aldınız. 60 bin Amerikan askerine havaalanlarımızı, limanlarımızı ve tesislerimizi kullandırdınız, işgale ortak oldunuz.

Yetmedi, genç Amerikan askerlerinin ve subaylarının ülkelerine sağ salim dönmesi için de dua ettiniz. Irak talan edildi, insanlar öldürüldü, kadınlara tecavüz edildi. Saddam bir bayram günü idam edildi, Irak sayenizde parçalanmanın eşiğine geldi. Terör örgütleri Irak'ta katliam ve talan yaptı. Siyonizmin Suriye'ye diz çökertme projesine de yardımcı oldunuz.

Bugün Suriyeliler perişan, yüz binlerce insan öldü, milyonlarca insan göçmen oldu, Suriye de bölünme aşamasına geldi. ABD bölgeye yerleşti, terör örgütleri Suriye'de cirit atıyor. Libya, desteğinizle, NATO müdahalesiyle birlikte istikrarsızlaştırıldı, Kaddafi insan onuruna yakışmayan bir şekilde öldürüldü. Kardeş kardeşe kırdırılmak isteniyor, hâlâ kargaşa devam ediyor ve Libya'nın petrolü maalesef emperyalistlerce kullanılıyor. Yemen'de iç savaş mezhep fitnesiyle, bahanesiyle devam ettirilmeye çalışılıyor. Birçok konuda Amerika Birleşik Devletleri'yle birlikte oldunuz. BOP Eş Başkanlığı kapsamında ikinci hatalı dış politikanız ise Avrupa Birliği politikanızdır. Avrupa Birliğini bir medeniyet projesi olarak kabul ettiniz, öncelikli ve vazgeçilmez stratejik hedef olarak ilan ettiniz.

Altmış yıldır kapısında beklediğiniz Avrupa Birliği ne siyaseten ülkemizin varlığıyla uyumlu görülebilecek bir birliktir ne de millî ve manevi değerlerimizle uyuşabilecek bir durumu vardır. Avrupa Birliği ülkeleri kendini Hristiyan kulübü olarak görüp, siyasi ve askerî olarak buna göre tutum takınan bir örgüttür. Bu yüzden, Avrupa Birliğinin siyasi mekanizmalarına kendini teslim eden bir siyaseti takip etmek yerine Avrupa Birliğiyle eşit ortaklar olarak masaya oturabileceğimiz bir genel çerçeveyi her zaman size ifade ettik.

Bugün, Avrupa'da İslam düşmanlığı ve yabancı düşmanlığı had safhaya ulaşmıştır. Avrupa devletleri dün Bosna'da soykırımı göz yumdukları gibi, bugün de İsrail'in Filistin'de gerçekleştirdiği soykırımı karşı ikiyüzlü bir siyaset izlemektedir; Avrupa ve Batı ikiyüzlüdür. Filistin'de yapılan katliama sessiz kalarak ve hatta Siyonist soykırımı aleni destek vererek böylece hukuku üstün tutan bir birlik olmadıklarını ortaya koymaktadırlar. Bir barbarlar topluluğudur Avrupa, sürekli ahkâm kesiyorlar ama hiçbir icraatları yok.

Peki, siz, Avrupa Birliğinden ne umuyorsunuz arkadaşlar? Bazen Avrupalı siyasetçiler tarafından açıkça dile getirildiği üzere bu uyuşmazlığın altında yatan şey Türkiye'nin bir Müslüman ülke olmasıdır. Türkiye'yi oyalayarak kendi siyasetine alet eden ve Türkiye'den tavizler koparan Avrupa Birliği için önce gidip bakanlık kurdunuz, sonra beceremediniz, bunu başkanlığa çevirdiniz ve Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üye olmasına sessiz kaldınız. Türkiye, bu muameleye maruz kalacak bir ülke değil arkadaşlar.

Avrupa Birliğinin bizden istediği tavizlerin en başında gelen millî davamız Kıbrıs; Avrupa Birliği konusunda birinci ele alacağımız mesele aslında budur. Kıbrıs, Osmanlı bakiyesi olan, devlet olma vasfını kazanamamış bir kara parçasıdır.

Millî davalarımızın en önde gelen Kıbrıs meselesi için AK PARTİ İktidarı Allah için ne yaptı arkadaşlar? "Belçika modeli" ve "Annan Planı" diyerek bayraklaştırdınız, Kuzey Kıbrıs'tan vazgeçme anlamına gelen federe devlete yeşil ışık yaktınız. Kıbrıs'a en büyük zararı verdiniz "Toprakların belli bir kısmını vermeyi biz garanti ederiz." dediniz, "Askerin bir kısmını çekebiliriz." dediniz.

Kuzey Kıbrıs'ın tanınması için herhangi bir girişiminiz oldu mu? Eğer olduysa görünen o ki hiçbir sonuç alamadınız. Yirmi yıl önce Kuzey Kıbrıs'ı tanımayan ülkeler bugün hâlâ tanımıyor arkadaşlar, yirmi yıl önce Kıbrıs'ı tanımayan ülkelerin hiçbiri bugün Kıbrıs'ı tanımıyor.

İHA'lar ve SİHA'lar gönderdiğiniz Ukrayna ve Azerbaycan neden Kıbrıs'ı tanımıyor? Çünkü siz istemiyorsunuz. Bu konuda bir tane de adım atmadınız, atmadınız elbette.

Bunun yerine Kıbrıs'ta tek devletli bir modeli çözüm olarak milletin önüne getirdiniz Annan Planı'yla. Kıbrıs'ı pazarlık masasına meze ettiniz arkadaşlar. "Çözumsuzlük çözüm değil." diyerek hayatını Kıbrıs davasına adayan Rauf Denktaş'ı istenmeyen adam ilan ettiniz.

1974'ten önce Rumların yaptığı onca katliamı unutmuş, Kıbrıs'ın tarihî ve stratejik önemini göz ardı eden bir bakış açınız tam da emperyalizmin arzu ettiği bir bakış açısı. Bu yüzden, geçmişte düzen partilerinin olduğu gibi sizin de amacınız Kıbrıs'ı verip Avrupa Birliğine girmek oldu. "Kıbrıs sorununun çözümü" dediğiniz budur arkadaşlar. Bunun Kıbrıs'ın kaybindan başka bir sonucunun olmayacağı da açıktır.

Avrupa Birliği bizden bir şey daha istiyor, diyor ki... "Dicle, Fırat ve GAP havzasının idaresinin uluslararası bir konsorsiyuma devredilmesi gerekir." diyor ve bir şey daha diyor: "İsrail ve komşularının bu sulardan yararlanmasının temin edilmesi gerekir." Ne alakası var İsrail'in Avrupa Birliğiyle?

Bundan iki ay önce Meclis Başkanı Avrupa Parlamenter Meclisi Başkanları toplantısına gitti, İsrail'in Meclis Başkanıyla orada görüşmek için can attı ve görüştü. Avrupa Parlamenter Meclisi Başkanları toplantısında İsrail'in ne işi var arkadaşlar? Gerçi Numan Bey de...

Evet, arkadaşlar, Avrupa Birliği demek İsrail'le tek devlet olmak demektir.

Avrupa Birliği, bizden, başka hangi tavizleri istiyor? Ekonominin kontrolünü istiyor; "Özelleştirme yapın." diyor, "Yabancılara satış yapın." diyor, "Tarım ve hayvancılığı olumsuz etkileyecek programları uygulayın." diyor ve siz bunları tıpış tıpış uyguluyorsunuz. Avrupa

Birliği bizden başka ne istiyor? Ermeni meselesinde özür dilemenizi istiyor. Bütün bunları yapsanız, bundan sonra da Avrupa Birliğine girme garantiniz yok. Avrupa Birliği ülkeleri referandum yapacak, tarih de belli değil.

BOP eş başkanlığı konusunda üçüncü hatalı davranışınız İsrail'e sonsuz aşkıdır. Önce İsrail'in işgal vahşeti karşısında AKP'nin tutum ve davranışını özetleyen Akif'in şu dizelerini tekraren buradan takdim etmek istiyorum:

"Enseden aslan kesilmek, cepheden yaltak kedi, Müslümanlık bizden evvel -sizden evvel- böyle zillet görmedi." AKP'nin yirmi iki yıllık iktidarı sonucunda sergilenen dış politika sonucunda, dış politikasını özetleyen sloganı buraya, sizlerin huzurunuzda koydum: "KATİL İSRAİL, İŞ BİRLİKÇİ AKP"

Sayın Cumhurbaşkanımız, Başbakan olur olmaz gitti ADL'den Cesaret Ödülü madalyası aldı. Biz bunu söylediğimiz zaman diyorlar ki: "Bu Cesaret Ödülü madalyasını diplomatlarımız için aldık." Diplomatlarımız için niçin Demirel'e vermediler? Niçin Özal'a vermediler? Niçin Mesut Yılmaz'a vermediler? Niçin Ecevit'e vermediler?

Siz "Biz her türlü koşulda sizin, İsrail Devleti'nin yaşama hakkını kimsenin tehdit etmesine müsaade etmeyeceğiz." dediğiniz için. Yetmedi, Meclis Başkanımız Numan Bey, 2008 yılındaki Birleşmiş Milletler Uluslararası Atom Enerjisi Kurumunun İsrail'in nükleer varlığının araştırılması önergesinde Türkiye'nin "Evet, araştırılsın." demediği için İsrail'e araştırma yapılmadığını söylemişti.

Şimdi, geçtiğimiz günlerde Cumhurbaşkanımız diyor ki: "Vakit çok geç olmadan İsrail'in nükleer silahları şüpheye yer bırakılmayacak şekilde denetlenmeli." O zaman böyle diyorsunuz, bugün böyle diyorsunuz. O gün İsrail'in lehine, bugün toplum kızıyor diye aleyhine.

Yetmedi, İsrail'e olan aşkıınızı ifade edecek, 2010 yılında, mayıs ayında İsrail'e büyük bir jest yaptınız, OECD'ye girmesine onay verdiniz; siz yaptınız. Yetmedi, bir jest daha yaptınız: İsrail'in NATO faaliyetlerine katılmasına siz onay verdiniz arkadaşlar, ben vermedim; Türkiye'de ne biz ne Cumhuriyet Halk Partisi ne de diğer partilerin hiçbiri son yirmi yıldır iktidarda değiliz, siz verdiniz; sizin tarihinizde olanları söylüyorum.

İsrail aşkıınızı özetleyen bir cümleyi de parti sözcünüzden söylüyorum: "İsrail Devleti ve halkı Türkiye'nin dostudur."

Sayın Meclis Başkanımız dedi ki: "Hatip konuşurken bağırarak sokak adabıdır." Dün dedi, dün. Bir başka İsrail aşkınızın ve Filistin ihanetinizin belgesi bu sözleşmedir. Mavi Marmara davasıyla ilgili İsrail'le anlaşma yaparak Filistin davasına ihanet ettiniz. Bu anlaşmadan önce diyordunuz ki: "Özür dilenmesi lazım, tazminat ödenmesi lazım, Gazze'den ambargonun kalkması lazım." Hiçbiri olmadı arkadaşlar, hiçbiri olmadı.

Bu "20 milyon" ifadesi de tazminat değil. Orada ne diyor? "Ex gratia" yani lütf. İsrail'in 20 milyonluk lütfuna maruz oldunuz. Bu anlaşma, İsrail vatandaşlarının her türlü sorumluluktan tamamen muaf tutulmalarını sağlayacaktır ve bu anlaşma Kudüs'te ve Ankara'da imzalanmıştır, Tel Aviv'de değil. İstanbul ağır ceza mahkemesi bu anlaşmaya istinaden yargılanan İsrail Genelkurmay Başkanı ve 4 sanığın yargılanmasını takipsizlik kararı verdi, sizin sayenizde.

Altmış beş-yetmiş gündür Filistin'de soykırım yapıyor, Gazze'de soykırım yapıyor, biz "Diplomatik ilişkilerinizi kesin, gemi göndermeyin." dedik, gönderiyorsunuz, hâlâ diplomatik ilişkilerimizi kesmiyorsunuz ama İsrail sizi adam yerine koymuyor, kendisi bunları çağırıyor.

Kalkan yüzlerce gemi gitmeye devam ediyor arkadaşlar. Bir taneniz çıkıp da "Gemi gitmiyor." diyemiyorsunuz, gemiler gidiyor, gemiler gidiyor ve sizin bu, yüz karanız. Dışişleri Bakanımız Hakan Fidan ilginç bir savunma yapıyor "İsrail'le ilişkiler Filistin davasına zarar vermiyor, İsrail'le bir taraftan ortak çıkarlarımız temelinde ilişkilerimizi muhafaza ederken büyükelçimizi istişareler için merkeze çağırdık." diyorsunuz, "Güvenlik Konseyi İsrail saldırılarını durdurmakta kifayetsiz kaldı." diyorsunuz, siz kifayetsiz misiniz arkadaşlar? siz ne bulacaksınız, ne yaptınız?

Sayın Cumhurbaşkanı diyor ki: "İsrail'e destek verenler yarın insan içine çıkacak yüz bulamayacaklar." siz de bulamayacaksınız. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde 13 ülke İsrail'le barış, İsrail'in ateşkes yapmasını talep etti sizin dostunuz olan Amerika bunu veto etti. Sizin dostunuz olan Amerika bunu veto etti. Siz hiçbir şey yapmıyorsunuz.

Aslında yapıyorsunuz daha önce Irak'ta koalisyon güçlerinin işini bitirmesi için imkânlarınızı seferber ettiğiniz gibi, bugün de gemilerle ve uçaklarla İsrail için lojistik imkânlarınızı aynı şekilde seferber ediyorsunuz.

Gemilerin gitmesine müsaade ediyorsunuz, utanmadan "ticaretimiz" diyorsunuz; "İsrail'e gemiler" diyoruz, "teröristlerle beraber" diyorsunuz; "İsrail'e gemilerle mühimmat

taşıyorsunuz." diyoruz, "CHP'yle birlikte oldunuz." diyorsunuz; "İsrail'le diplomatik ilişkileri kesmelisiniz." diyoruz, "Mecliste Cola'yı yasakladık." diyorsunuz.

"AK PARTİ'li yöneticilerin ve çocuklarının sahibi ve ortağı olduğu, işletmecisi olduğu gemilerle İsrail'e mühimmat taşımaktan vazgeçin." diyoruz, "Starbucks'larda boykot yapıyoruz." diyorsunuz.

"İsrail sizin eylemsizliğinizden, tavırsızlığınızdan cesaret alıyor." diyoruz, "Miting yapıyoruz." diyorsunuz. Mitingin parasını kim ödedi arkadaşlar? Emin Akbaşoğlu burada dedi ki: "AK PARTİ olarak yapıyoruz." Ama siz devlet olarak ödediniz. Bu kadar ikiyüzlüsünüz!

Bu sizin mitinginizden daha iyisini Avrupa'da, Amerika'da, Londra'da, Tokyo'da, oradaki Hristiyanlar, Yahudiler sizlerden daha iyi miting yapıyor.

Siz İsrail'in suç ortağısınız! Siz İsrail'in suç ortağısınız! Elinizde Filistinlilerin kanı var! İş birlikçisiniz! İsrail'in Gazze'ye attığı her bombada katkınız var. Hemen şimdi gerçekçi bir adım atın, Türkiye öncülük etsin. Pakistan, Bangladeş, Endonezya, İran, Cezayir...

Şimdi bizim konuşmamızı istemiyorsunuz. Ben konuşmamı bitiriyorum ama Sezai Karakoç'un size atfen yazdığı satırlarla bitiriyorum.

"Onlar sanıyorlar ki;

Biz sussak mesele kalmayacak...

Hâlbuki biz sussak,

Tarih susmayacak!

Tarih sussa,

Hakikat susmayacak!

Onlar sanıyorlar ki;

Bizden kurtulsalar mesele kalmayacak...

Hâlbuki bizden kurtulsanız,

Vicdan azabından kurtulamayacaksınız!

Vicdan azabından kurtulsanız,

Tarihin azabından kurtulamayacaksınız!

Tarihin azabından kurtulsanız,

Allah'ın gazabından kurtulamayacaksınız!"

Hepinizi saygıyla selamlıyorum."

Hasan BİTMEZ

12.12.2023

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE YAŞANAN KÜRESEL GELİŞMELER VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE DAİR GENEL BAKIŞ

1.1. GİRİŞ

Ekonomi, toplumların en başat gündemi olarak sürekli evrim geçirip gelişmektedir. Bu dinamik yapı hem yerel hem de küresel bazda sürekli bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu bölümde, dünya ekonomisindeki son gelişmeleri ve Türkiye'nin ekonomik durumu, küresel ekonomi içindeki konumu incelenecektir.

Dünya Ekonomisi

Dünya ekonomisi, politik ve ekonomik denge noktaları, teknolojik ilerlemeler ve küresel krizler aracılığıyla şekillenmektedir. Küreselleşme sürecinde, bu değişimler dünyanın her bir bölgesinde farklı şekillerde yankı bulmaktadır. Özellikle son dönemde yaşanan ekonomik sarsıntılar, pandeminin ardından ekonomik iyileşme süreci ve jeopolitik gerginlikler, dünya ekonomisinin ne kadar hassas olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Ekonomik Durumu

Türkiye, stratejik konumu ve genç nüfusu sayesinde tarım, endüstri, teknoloji ve eğitim gibi alanlarda bölgesel ve küresel bir aktör olma potansiyeline sahiptir. Fakat, AK Parti hükümetinin ekonomi politikalarındaki tutarsız ve keyfi uygulamaları, bu potansiyeli kullanmasını engellemiş, ülkeyi ekonomik olarak geriye götürmüştür. İktidarın yapmış olduğu her yeni çalışma vatandaşlarımızın sorunlarını gidermek yerine ek yükler ve sorunlar üretmektedir.

İktidar bütün politikalarında olduğu gibi Ekonomi politikasında da plan ve program yerine keyfi uygulamaları tercih etmektedir. Birkaç senede bir değişen ekonomi politikaları milleti ve memleketi önünü göremez bir hale getirmiştir.

Türkiye'nin ekonomik politikalarını değerlendirirken, dikkate alınması gereken bazı kritik noktalar şunlardır:

- **Ekonomik Büyüme:** Türkiye'nin ekonomik büyüme oranları, son yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bu dalgalanmalar, iç ve dış politika, yatırım ortamı ve uluslararası ekonomik koşullardan doğrudan etkilenmiştir. Bu verilerin ülke ekonomisine yansımaları detaylıca incelenecektir.

- **Enflasyon:** Enflasyon, Türkiye'de uzun süredir çözülemeyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Para politikasındaki belirsizlikler ve kur hareketleri, enflasyonun artmasındaki ana

etkenlerdendir. Enflasyonist ortamın nedenleri, enflasyonla mücadeledeki eksiklikler ve çözümlerine dair incelemeler detaylıca ele alınacaktır.

- **İşsizlik:** İşsizlik oranı, özellikle gençler arasında ciddi bir problem teşkil etmektedir. İş piyasasındaki yapısal reformların yetersizliği ve eğitim sistemi ile iş dünyası arasındaki bağlantının zayıflığı bu durumu kötüleştirmektedir. İşsizlik verilerindeki yanlış algılar neticesinde gelişen politika tutarsızlıkları incelenecektir.

- **Ödemeler Dengesi:** Dış ticaret açığı ve cari işlemler dengesi, Türkiye'nin ekonomik istikrarını tehlikeye atan faktörler arasındadır. İhracatın ithalatı karşılama oranı ve döviz rezervlerinin durumu, ülkenin ekonomik sağlamlığını ölçmek için önemli bir göstergedir. Bu durum verileri ele alınmak suretiyle ekonomiye etkileri incelenecektir.

- **Borçlanma:** ekonomik faaliyetlerin devamlılığını sağlamak için hem bireyler hem de işletmeler tarafından sıkça başvurulan bir araçtır. Türkiye'de hem kamu hem de özel sektörün borçlanma oranları, ekonomik büyümeyi desteklemek için kullanılırken, yüksek borç seviyeleri ekonomik istikrara tehdit oluşturmaktadır. Borçlanmanın sürdürülebilirliği, faiz oranları, borç ödeme kabiliyeti ve borçların kullanım şekli gibi faktörlerle doğrudan ilgilidir. Ayrıca, dış borçlar özellikle döviz cinsinden olduğundan, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ekonomiyi ciddi şekilde etkilemektedir. Bu nedenle, borç yönetimi ve borçların ekonomik kalkınmaya katkısı, ekonomi politikalarının merkezinde yer almaktadır. İktidarın borçlanma stratejisinin bütçeye ve ekonomiye etkisi verilerle ortaya konulacaktır.

- **Kamu Maliyesi:** Bütçe açıkları, borçlanma gereksinimi ve kamu harcamalarının yönetimi, Türkiye'nin ekonomik politikalarının sürdürülebilirliğini doğrudan etkiler. Vergileme politikaları ve kamu harcamaları da burada kritik bir rol oynamaktadır. İktidarın Kamu Maliyesine yaklaşımı büyümeden, enflasyona, istihdamdan borçlanmaya, yatırımdan tasarrufa kadar birçok ekonomik göstereyi etkilemektedir. Bu etkiler, bütçe verileri açısından en detaylı haliyle ortaya konulacaktır.

Tüm bu faktörler, Türkiye'nin ekonomik politikalarının sadece kısa vadeli çözümlerle değil, uzun vadeli ve sürdürülebilir stratejilerle desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda, uluslararası ekonomik gelişmelere uyum sağlama ve gelişmiş ülke ekonomiler ölçeğine girilebilmesi açısından yerel ve bölgesel değerlerimizi de içeren özgün bir ekonomik modellemeye ilişkin kalkınma programları uygulanmalıdır. Bu programların nasıl olması gerektiğine dair önerilerimiz şerhimiz içerisinde ortaya konulacaktır.

1.2. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Küresel ekonomi, 2023 yılında yüksek enflasyon, sıkı finansal koşullar, büyüme endişeleri ve jeopolitik sorunların etkisinde şekillenmiştir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı, enerji ve emtia fiyatlarını zirveye taşırken, sıkı para politikaları birçok ekonomide yavaşlamaya neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde enflasyonla mücadele için sıkılaştıran finansal koşullar ekonomik durgunluk risklerini artırmıştır. Öte yandan, tedarik zincirlerinde yaşanan sorunların azalmasıyla imalat sanayii ve hizmet sektörünün toparlanmaya başladığı gözlemlenmektedir.

2024 yılının ilk yarısında ise ekonomik faaliyetlerde ılımlı bir toparlanma gözlemlenmektedir. ABD'nin görece güçlü performansı, Çin'in iç tüketim ve ihracatındaki toparlanma ve enerji fiyatlarındaki gerileme, ekonomik faaliyetleri desteklemektedir. Ancak enflasyonla mücadele politikalarının devam etmesi, ekonomik büyümeyi sınırlandırmıştır. Avro Bölgesi, yavaşlayan ekonomik faaliyetlere karşı politika faizlerini düşürürken, ABD daha temkinli bir duruş sergilemiş Eylül ayına kadar faiz indirimlerine gitmemiştir.

Tablo 1 Küresel Ekonomik Göstergeler

	2022	2023	2024T	2025T
Küresel Hâsıla	3,5	3,3	3,2	3,3
Gelişmiş Ekonomiler	2,6	1,7	1,7	1,8
ABD	1,9	2,5	2,6	1,9
Avro Bölgesi	3,4	0,5	0,9	1,5
Almanya	1,8	-0,2	0,2	1,3
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	2,7	1,8	2,0	2,2
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,1	4,4	4,3	4,3
Yükselen ve Gelişmekte Olan Asya	4,4	5,7	5,4	5,1
Çin	3,0	5,2	5,0	4,5
Yükselen ve Gelişmekte Olan Avrupa	1,2	3,2	3,2	2,6
Orta Doğu ve Orta Asya	5,4	2,0	2,4	4,0
Sahra-Altı Afrika	4,0	3,4	3,7	4,1
Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmetler)	5,6	0,8	3,1	3,4
Gelişmiş Ekonomiler	6,2	0,1	2,5	2,8
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,5	2,0	4,2	4,5
Emtia Fiyatları				
Petrol	39,2	-16,4	0,8	-6,0
Yakıt Dışı(Dünya Emtia İthalat Ağırlıklarına Göre Ort.)	7,9	-5,7	5,0	1,6
Tüketici Fiyatları	8,7	6,7	5,9	4,4
Gelişmiş Ekonomiler	7,3	4,6	2,7	2,1
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	9,8	8,3	8,2	6,0

Kaynak: IMF Küresel Ekonomik Görünüm (Temmuz 2024), T: Tahmin

IMF'ye göre küresel büyümenin 2024'te %3,2 oranında gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2025 yılında ise küresel büyümenin %3,3 oranında olacağı tahmin edilmektedir. Gelişmiş

ekonomilerde büyüme oranları oldukça sınırlı kalırken, gelişmekte olan ülkelerde, özellikle Çin ve Hindistan gibi ekonomilerin büyümenin öncüsü olacağı tahmin edilmektedir. Hindistan'ın büyüme oranınının 2024'te %7,0, Çin'in ise %5,0 olacağı tahmin edilmektedir.

Küresel ticaret hacminde ise 2024 ve 2025 yıllarında sırasıyla %3,1 ve %3,4 oranında artış beklenmektedir. Emtia fiyatlarının dalgalı bir seyir izlemesi, küresel ekonomik istikrarı tehdit eden faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Enflasyonda kademeli bir düşüş beklenmesine rağmen hizmet sektöründe enflasyonun dirençli olduğu görülmektedir.

Dünya ekonomisi, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde farklı dinamiklerle ilerleyen bir süreç içindedir. 2023'te uygulanan sıkı para politikaları ve yüksek faiz oranları, gelişmiş ekonomilerde büyüme hızlarını yavaşlatmıştır. Buna karşın, gelişmekte olan ekonomiler daha hızlı toparlanma göstermektedir. Küresel büyümede bu ayrışma, ekonomik politika farklılıklarının belirgin bir göstergesidir.

Küresel Ekonomik Ayrışmalar

Gelişmiş ekonomiler, yüksek enflasyonu kontrol altına almak için uzun süreli faiz artırımlarına başvururken, bu durum ekonomik aktiviteyi sınırlamış ve büyüme oranlarını düşürmüştür. ABD'de 2024 yılı için %2,6 büyüme tahmin edilirken, Avro Bölgesi'nde bu oranın %0,9 seviyesinde kalması beklenmektedir. Avrupa'nın lokomotifini ve ülkemizle en büyük ticari ilişkisinin bulunduğu Almanya ise %0,2 gibi oldukça düşük bir büyüme oranıyla dikkat çekmektedir. Buna karşın, gelişmekte olan ekonomilerde Çin ve Hindistan gibi ülkeler, iç tüketimi ve ihracatı artırarak küresel büyümenin motoru olmaya devam etmektedir.

Bu durum, ekonomik toparlanmanın eşit bir şekilde gerçekleşmediğini ve gelişmiş ekonomilerde büyüme motorlarının tıkanıp göstermektedir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin büyüme performansları, küresel ekonominin genel görünümünü dengelemede kritik bir rol oynamaktadır.

Enflasyonla Mücadele ve Politika Zorlukları

Küresel ekonomide enflasyonun kontrol altına alınması, merkez bankaları için en önemli öncelik olmaya devam etmektedir. 2023 yılında enflasyonda belirli düşüşler gözlemlense de, hizmet sektöründen kaynaklanan fiyat artışları enflasyonun istenen seviyelere gelmesini zorlaştırmaktadır. IMF, küresel enflasyonun 2024'te %5,9, 2025'te ise %4,4 seviyelerine ineceğini tahmin etmektedir.

Bu süreçte, merkez bankalarının para politikalarını yönetirken karşılaştıkları zorluklar artmaktadır. ABD ve Avrupa Merkez Bankası gibi otoriteler, faiz oranlarını indirirken enflasyonu kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Ancak, faiz indirimlerinin zamanlaması ve ölçeği, ekonomik toparlanma üzerindeki etkisi açısından oldukça kritiktir.

Jeopolitik Riskler ve Ticaretin Geleceği

Rusya-Ukrayna savaşı ve İsrail'in Filistin başta olmak üzere Lübnan ve İran gibi bölge ülkelerine yönelik insanlık dışı savaş suçları gibi jeopolitik gerilimler, enerji ve emtia fiyatlarını dalgalandırarak küresel ekonomik istikrarı tehdit etmektedir. Bu tür sorunlar, sadece enerji piyasalarını değil, aynı zamanda küresel ticaret ağlarını ve tedarik zincirlerini de olumsuz etkilemektedir.

Küresel ticaretin 2024 ve 2025 yıllarında sırasıyla %3,1 ve %3,4 oranında büyümesi beklenmektedir. Ancak bu toparlanma, tedarik zincirlerindeki aksamalar, korumacılık politikaları ve küresel rekabetin artması gibi faktörlerle sınırlı kalabilir. İklim değişikliği, kuraklık gibi doğal afetler de ticaretin geleceği üzerindeki olumsuz etkileri artırmaktadır.

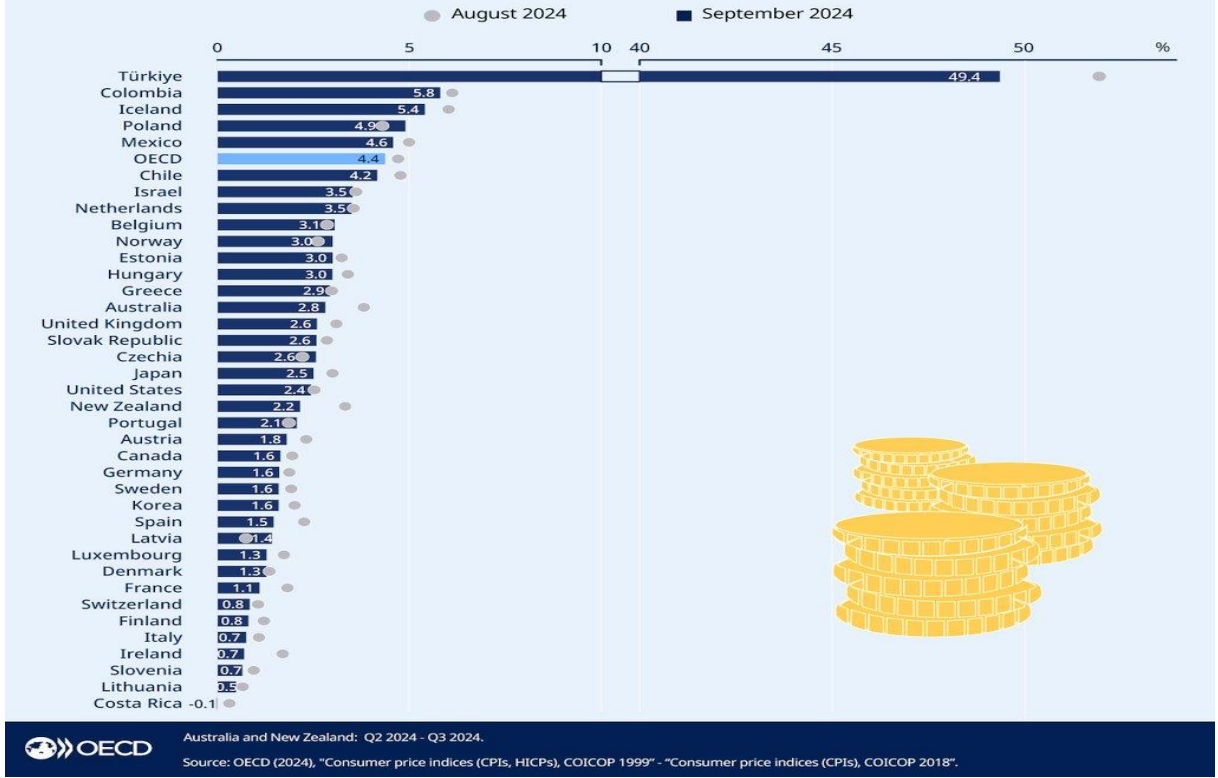
Dinamik ve Kırılgan Bir Ekonomi

Dünya ekonomisi hem dinamik hem de kırılgan bir yapıya sahiptir. Emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar, küresel ekonominin ne kadar hassas bir denge üzerinde durduğunu ortaya koymaktadır. 2023 yılında enerji fiyatlarındaki düşüş, birçok ülke için ekonomik rahatlama sağlasa da gelecekte yaşanabilecek jeopolitik şoklar bu dengeleri kolayca bozabilecektir. Gelecek dönemde, küresel ekonominin istikrarını artırmak ve büyüme potansiyelini yükseltmek için daha bütüncül ve uzun vadeli politikaların izlenmesi gerekmektedir.

Dünya ekonomisi, 2023 ve sonrasında karmaşık bir geçiş sürecindedir. Enflasyonla mücadele, jeopolitik gerilimler, ticaret ve enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar gibi faktörler, ekonomik görünüm üzerinde önemli riskler oluşturmaktadır. Ancak, dinamik gelişmekte olan ekonomilerin sağladığı fırsatlar, küresel ekonominin yeniden şekillenmesinde umut verici bir rol oynamakla beraber bu sürecin başarılı bir şekilde yönetilmesi, politika yapımcıların uzun vadeli ve işbirliğine dayanan stratejilerin benimsemesine bağlıdır.

OECD headline inflation slowed to 4.4% in September 2024 from 4.7% in August

Inflation rate, percentage change over same period previous year

Şekil 1. OECD Ülkeleri Eylül 2024 Enflasyon Oranları

OECD'nin yayınlamış olduğu 2024 Eylül ayına ait enflasyon verileri incelendiğinde en büyük enflasyon verisi %49,4 ile Türkiye olarak görülmektedir. Bu oran, OECD ortalamasının yaklaşık 11 katıdır. OECD üye ülkelerinin enflasyon ortalaması %4,4 olarak görülmektedir. Türkiye hariç OECD ortalaması %2,2 seviyesindedir. Ülkemizin enflasyon verisinin etkisiyle OECD ortalaması iki katına çıkmaktadır. Bu durum başka ülkelerin ülkemize olumsuz bakmasına neden olmaktadır. Geçtiğimiz yılın aynı ayında yayınlanan OECD verilerine göre üye ülkelerin ortalama enflasyonun (%6,2 idi) düştüğü görülmektedir.

Enflasyon oranları, gelişmiş ülkelerde görece düşük seyretmektedir. Örneğin, Almanya (%1,6), Fransa (%1,1) ve İsviçre (%0,8) gibi ülkelerde enflasyon kontrol altına alınmış görünmektedir. ABD, %2,4 oranında bir enflasyonla OECD ortalamasının altındadır.

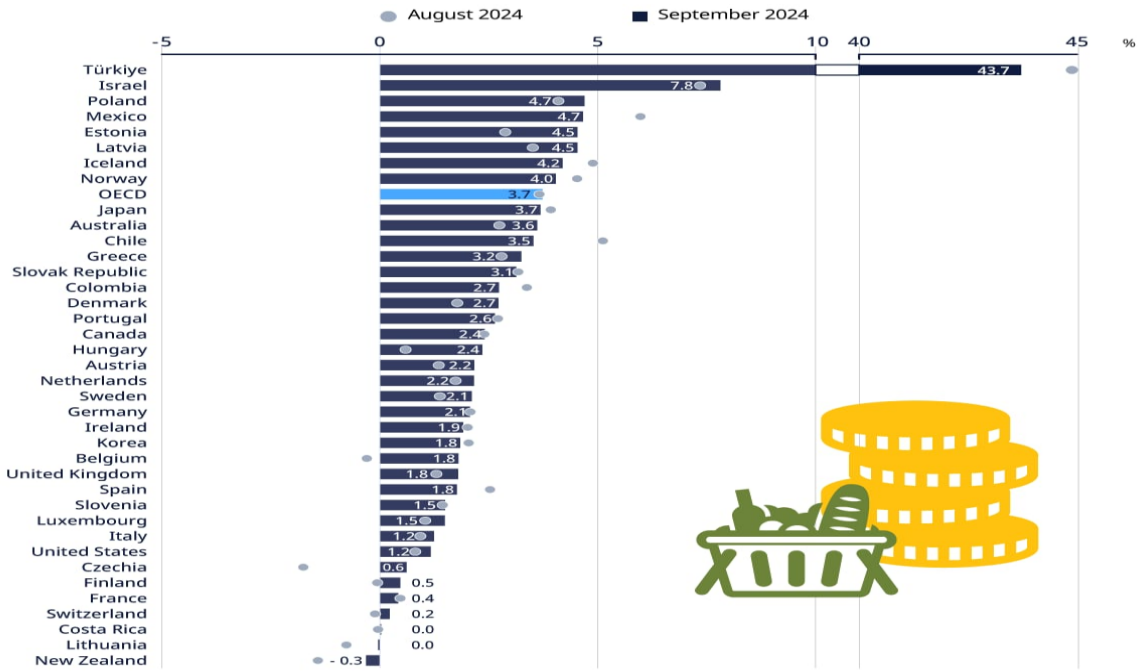
Ülkemiz ayrıca IMF verilerine göre dünyanın en büyük enflasyon oranına sahip altıncı ülkesidir. Birçok ülke savaş ve pandemi etkisiyle ekonomilerinde sorunlarla karşılaşmaktadır. Ancak ülkemizdeki durum söz konusu nedenlerden değil keyfi ve gerçeklikten uzak ekonomi yönetiminden kaynaklanmaktadır. Ayrıca enflasyonla mücadelede sadece sıkı para politikası

uygulanmasıyla çözüm alınacağına dair yanlış yönelim nedeniyle ülkemiz enflasyonunda gerileme yavaş ilerlemektedir.

OECD genelinde enflasyonla mücadelede başarı sağlanırken, Türkiye'nin bu konuda ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Türkiye'nin enflasyon oranlarını düşürmek için para politikalarında sıkılaştırmaya gitmesinin yanı sıra mali disiplin uygulamaları ve yapısal reformlarla desteklenen bütüncül bir strateji izlemesi gerekmektedir.

OECD food inflation remained stable at 3.7% in September 2024

Food inflation, percentage change over same period previous year

Food covers: food and non-alcoholic beverages.
Australia and New Zealand: Q2 2024 - Q3 2024.
Source: OECD (2024), "Consumer price indices (CPIs, HICPs), COICOP 1999" - "Consumer price indices (CPIs), COICOP 2018".

Şekil 2. OECD Ülkeleri Eylül 2024 Gıda Enflasyonu Oranları

OECD üye ülkelerinin 2024 Eylül ayı gıda enflasyon verileri incelendiğinde yine ilk sırada %43,7'lik oranla Türkiye bulunmaktadır. Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili, dört mevsimi yaşayan, jeopolitik konumu açısından dünyanın en gözde ve verimli topraklarına sahip olmasına rağmen gıda enflasyonunda OECD ülkeleri içinde maalesef geçtiğimiz yılda olduğu gibi bu yılda birinci sırada yer almaktadır. Ekonomik yapısında tarımın önemi büyük olan ülkemizin gıda enflasyonunda ilk sırada yer alması üzüntü verici bir durumdur. OECD üye ülkeleri gıda enflasyonu ortalaması %3,7 iken Türkiye hariç ortalaması ise %2,4 olarak gerçekleşmiştir.

OECD ülkelerinde gıda fiyatlarındaki istikrar, hane halklarının alım gücünü desteklerken, Türkiye’deki yüksek oranlar, düşük gelirli grupları daha fazla etkileyerek sosyal eşitsizliği artırmaktadır.

OECD ülkeleri, sürdürülebilir tarım politikaları ve teknolojik yatırımlarla gıda fiyatlarını düşük tutmayı başarırken, ülkemizin bu konuda doğru bir tarım politikasına, yapısal reformlara ve destekleyici politikalara ihtiyaç duyduğu bu şekilde açıkça anlaşılmaktadır.

Bu şekil, OECD ülkeleri genelinde gıda fiyatlarının kontrol altında olduğunu, ülkemizde ise gıda enflasyonunun ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. Ülkemizin tarımsal üretim politikalarını gözden geçirmesi, üretim ve dağıtım süreçlerini iyileştirmesi, ayrıca maliyet baskısını azaltacak çözümler geliştirmesi kritik öneme sahiptir. Bu adımların atılmaması halinde, yüksek gıda enflasyonu ülkemizde ekonomik ve sosyal sorunları derinleşmesine neden olacaktır.

Saadet Partisi olarak bu sorunu yıllardır dile getirmemize rağmen Ak parti kulağının üstüne yatmaya devam etmektedir. Üreticiler artık topraktan uzaklaşmaktadır. Acilen bu sorunun çözülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde toprağını ekecek çiftçi bulamayacağız.

En Büyük 20 Ekonomi

IMF’nin düzenli olarak her yıl açıkladığı En Büyük 20 Ekonomi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2 En Büyük 20 Ekonomi (2022)

Sıralama	Ülke	En Son Yıl	GSYH
1.	Amerika Birleşik Devletleri	2023	27,794 Trilyon Dolar
2.	Çin	2023	18,566 Trilyon Dolar
3.	Almanya	2023	4,730 Trilyon Dolar
4.	Japonya	2023	4,291 Trilyon Dolar
5.	Hindistan	2023	4,112 Trilyon Dolar
6.	Birleşik Krallık	2023	3,592 Trilyon Dolar
7.	Fransa	2023	3,182 Trilyon Dolar
8.	İtalya	2023	2,280 Trilyon Dolar
9.	Brezilya	2023	2,272 Trilyon Dolar
10.	Kanada	2023	2,242 Trilyon Dolar
11.	Meksika	2023	1,992 Trilyon Dolar
12.	Rusya	2023	1,924 Trilyon Dolar

13.	Güney Kore	2023	1,784 Trilyon Dolar
14.	Avustralya	2023	1,696 Trilyon Dolar
15.	İspanya	2023	1,685 Trilyon Dolar
16.	Endonezya	2023	1,541 Trilyon Dolar
17.	Türkiye	2023	1,340 Trilyon Dolar
18.	Hollanda	2023	1,167 Trilyon Dolar
19.	Suudi Arabistan	2023	1,112 Trilyon Dolar
20.	İsviçre	2023	977,95 Milyar Dolar

Kaynak: IMF

2023 yılına ait GSYH verilerine göre, dünya ekonomisi büyük ölçüde belirli ülkelerin domine ettiği bir yapı açıkça görülmektedir. İlk sırada yer alan ABD, 27,794 trilyon dolarlık GSYH ile dünya ekonomisinin en büyük gücü konumundadır. Onu, hızla yükselen ekonomik büyüklüğü ile Çin 18,566 trilyon dolarla takip etmektedir. Bu iki ülke, küresel ekonomik faaliyetlerin merkezinde yer alarak politik ve ticari etkileşimlerde önemli bir rol üstlenmektedir.

Avrupa ekonomileri, Almanya (4,730 trilyon dolar), Birleşik Krallık (3,592 trilyon dolar), Fransa (3,182 trilyon dolar) ve İtalya (2,280 trilyon dolar) ile listede üst sıralarda yer alırken, Avrupa'nın dünya ekonomisindeki güçlü konumunu sürdürdüğü görülmektedir.

Japonya (4,291 trilyon dolar) ve Hindistan (4,112 trilyon dolar) Asya'nın önemli ekonomik aktörleri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Hindistan, hızlı büyüme oranlarıyla dikkat çekmektedir.

Ülkemiz ise 1,340 trilyon dolarlık GSYH ile 17. sırada yer almıştır. Bu sıralama, Türkiye'nin orta gelir düzeyinde önemli bir oyuncu olduğunu ve bölgesel bir güç olma yolunda ilerleyebileceğini gösterse de kişi başına düşen gelir açısından gelişmiş ekonomilerin oldukça gerisinde yer almaktadır.

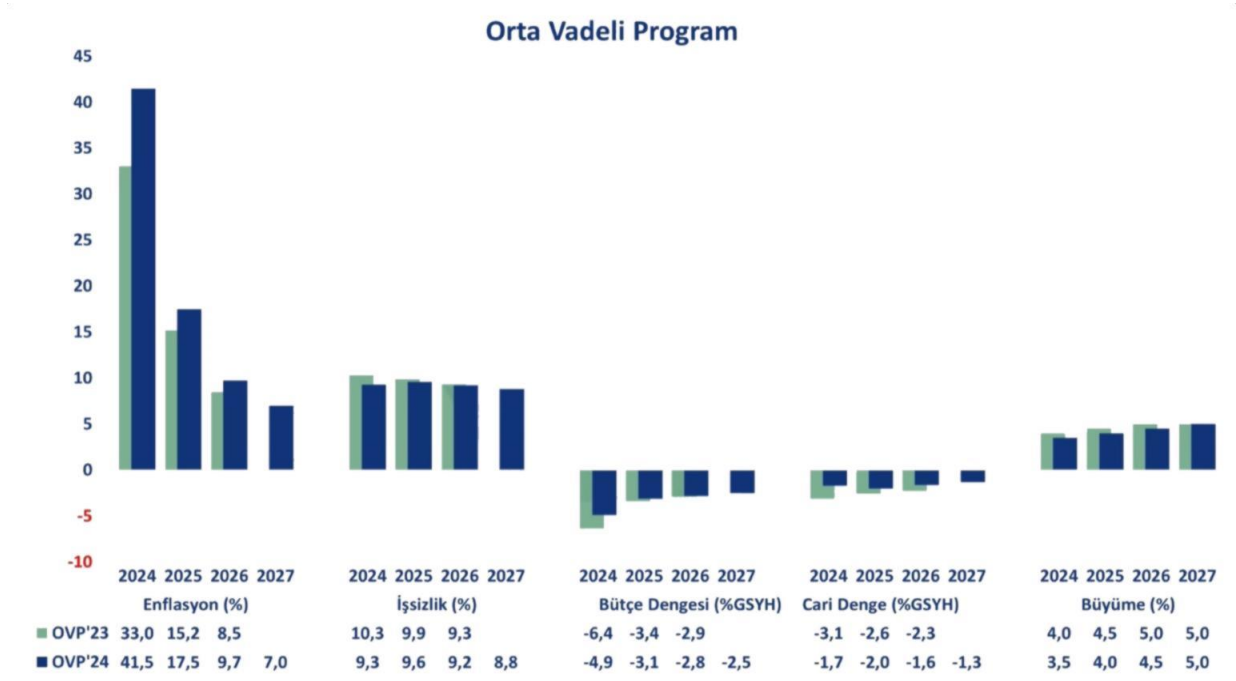
Latin Amerika'dan Brezilya ve Meksika, Orta Doğu'dan ise Suudi Arabistan dikkat çekici ekonomik büyüklükleri ile sıralamada yer alırken, Avustralya ve Kanada gibi ülkeler ekonomik istikrarlarıyla öne çıkmıştır. Bu sıralama, dünyanın farklı bölgelerindeki ekonomik dengelerin ve dinamiklerin oldukça çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

1.3. TÜRKİYE EKONOMİSİ

1.3.1. ORTA VADELİ PROGRAMDAKİ TEMEL GÖSTERGELER

Bu bölümde Orta Vadeli Plan (OVP)'de yer alan hedefler ele alınmıştır. OVP'de hedefler belirtilmiş olmasına rağmen politikalarla ilgili herhangi bir detay ya da nasıl bir politika izleneceğine dair bilgiler yer almamaktadır. **OVP uygulanacak bir plan gibi değil iktidarın en mahir olduğu algı yönetiminin sesi güzel enstrümanı gibi gözükmektedir.**

Bu politikalara 2025 Yılı Cumhurbaşkanlığı Programında da rastlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2023 yılında hazırlanan OVP ile 2024 yılı OVP hedefleri gösterilmektedir. Bu hedefler doğrultusunda kıyaslamalar yapılarak gerekli değerlendirmeler yapılacaktır.

Şekil 3 OVP'22 ve OVP'23 Temel Ekonomik Göstergeler (Kaynak: Verimetrik)

- Orta Vadeli Programda öngörülen rakamlar üzerinden baktığımızda iktidarın bir önceki orta vadeli program ile tam uyumsuzluğunu görmekteyiz. Hedef tutturamamakta mahir bir iktidar var karşımızda. Burada enflasyon tahminlerini yukarı yönlü revize ettiklerini görmekteyiz. Bir önceki yıldaki OVP'ye göre enflasyon hedefleri güncellenmiştir.
- (2024 > %33 iken %41,5, 2025 > %15,2 iken %17,5, 2026 > %8,5 iken %9,7 olarak güncellenmiştir.) Merkez Bankası ise yıl sonu enflasyon tahminini %44 olarak açıklamıştır. Daha ilk aylardan enflasyon hedeflemelerinin tutmayacağı aşikardır.

- Geçtiğimiz yılda sıkı para politikalarının uygulanması neticesinde faiz oranları %50'ye kadar yükseltilmiştir. Geçen seneki OVP hedeflemelerinde uyarılarımızı yapmıştık. Faiz artarken ve enflasyon düşerken eş zamanlı olarak büyüme verilerinin düzelmesinin beklenmesinin hatalı olacağını ifade etmiştik. Yine bu OVP'de de aynı problemle karşı karşıyayız. Bu sefer büyüme hedeflemelerinin bir önceki OVP'ye göre azaldığı görülmektedir. Ancak enflasyon hedeflemelerinde artış görülmektedir. Enflasyon yapısal farklılığa uğramış ve enflasyonu tetikleyen en büyük unsur dolaylı vergilerin oranlarının fazla olmasından kaynaklanmaktadır.
- Büyüme hedefini gerçekleştirmek için yine enflasyonist yapının büyümeye katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu nedenle enflasyonist sürecin en az 3 yıl süreceği görülmektedir.
- Enflasyon desteklemeli büyüyen ekonomimizin yine hizmet sektörü ve özel tüketim odaklı büyümesi beklenmektedir.
- İthal ikame ürünlerin ülkemizde üretimine yönelik yatırımlara teşvik ve öncelik verilmediği gözlemlenmektedir. Bu nedenle sorunların çözümüne dair bir politika olmadığı gibi mevcut sistem içerisindeki aksaklıkların giderilmesi de gözatılmemektedir.
- Eğitimden sağlığa, turizmden çevreye, ulaştırma ve alt yapı yatırımlarından tarıma, bilim ve teknolojiye kadar birçok alanla ilgili tek bir kelime ve politikaya yer verilmemiştir. Bu nedenle OVP sadece çıkarılmak için çıkarılmış gibi durmaktadır.
- Hedeflerin birbiriyle tutarlılığı bulunmamaktadır.
- Maliye politikalarının sadece vergi politikaları olarak görülmesi maliye politikalarını kısır bir alana sokulduğunu göstermektedir.
- Birçok alanda yapılması gereken örneğin; üretim odaklı büyüme, kentsel dönüşüm reformu, yargı reformu, sosyal güvenlik reformu gibi yapısal reformlarla ilgili hiçbir bilgilendirme bulunmamaktadır.
- Tüm bunlarla beraber yapısal reformlar, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı reformu yapılmadığı müddetçe bu hedeflerin gerçekleşmesini beklemek doğru değildir.

Her sene Orta Vadeli Planlarda, Kalkınma planlarında, Cumhurbaşkanlığı Yıllık planlarında sıralanan vaatler iktidarın umut tüccarlığıdır. Her dönem yetkiyi veren etkiyi görün diyen iktidarın hiçbir olumlu etkisini görememek vatandaşımızı bezdirmiştir. **Milletimizin geleceğe ümidi ve iktidara güveni kalmamıştır.**

1.3.2. BÜYÜME

Türkiye ekonomisinin 2023 yılında hazırlanan OVP (2024-2026)'ye göre hedeflenen büyümenin üzerinde %5,1 oranında büyüyerek uzun yıllardır kesintisiz şekilde büyüdüğü ifade edilmektedir. Türkiye'nin ekonomik büyüme rakamları, hükümetin kendi belirlediği hedeflerin üzerinde gözüke de bu, vatandaşlarımızın yaşam kalitesine yansıyan bir büyüme değildir. Vatandaşın karşısına adil olmayan rakamlar ile çıkmaya kimsenin hakkı yoktur. Resmi veriler büyümeyi işaret etse de, bu büyümenin sürdürülebilirliği ve dağılımının kalitesi tartışılmaktadır. OECD ülkeleri için 2023 yılı büyüme ortalamasının %2,7 olduğu belirtilirken, Türkiye'nin bu oranın üzerinde büyüme kaydettiği görülmektedir. Ancak, asıl önemli nokta bu büyümenin kalite ve kapsayıcılığıdır.

Millet sofralarında iktidarın şekillerle ve süslü cümlelerle açıkladığı rakamları değil yiyeceği ekmeği görmek istiyor.

Ayrıca tablolarda da görüleceği üzere iktidar üretim yerine enflasyonla büyümeyi, hizmet sektörü ağırlıklı bir büyümeyi tüketim odaklı bir büyümeyi tercih ettiği müddetçe **kağıt üzerinde gördüğümüz, beylik cümleler içinde dinlediğimiz rakamları, hanelerimizde görememeye devam edeceğiz.**

Dünya ülkeleri arasında %2,9'luk bir ortalama büyüme varken, Türkiye'nin daha yüksek bir oranla büyüdüğü belirtilse de asıl önemli olan bu büyümenin kalitesi ve dağılımıdır.

Ayrıca açıklanan büyüme rakamları, memleketimizi güçlendiren rakamlar değildir, yıllardan beri ifade ettiğimiz şekilde **bu obez bir büyümedir**, bu büyüme memleketimizin kaslarını, adalelerini güçlendirmez, **ekonomimizi hantallaştırır.**

Rusya-Ukrayna savaşı süresince ortaya çıkan tedarik zinciri aksaklıkları ile yükselen enerji ve gıda fiyatlarının, Türkiye'nin cari açığını ve enflasyonunu olumsuz etkilediği sık sık dile getirilmektedir. Bu durum, hükümetin ekonomi politikalarının dış şoklara karşı zayıflığını ve kırılgan yapısını açıkça gözler önüne sermektedir. Morgan Stanley tarafından tanımlanan "Kırılgan Beşli" ekonomiler arasında Türkiye; Hindistan, Brezilya, Endonezya ve Güney Afrika ile birlikte yer almakta ve bu ülkeler yüksek cari açık, artan enflasyon ve dış finansmana olan bağımlılıkları nedeniyle bu kategoriye alınmaktadır. Bu terim ilk kez 2013 yılında ortaya atılmıştır. Kırılgan beşli ülkelerinden Türkiye hariç diğer ülkeler ekonomi yapılarında reformlar uygulamaları ve kalkınmaya yönelik modelleri ile Türkiye'den pozitif olarak ayrıştılar.

Ülkemiz halem orta gelir tuzağında kalmaya devam etmektedir. Ekonomik büyümenin de sağlıklı şekilde ilerlemediği açıkça görülmektedir. 11 yıldır, yürütülen yanlış ekonomi politikalarının neticesinde Türkiye bırakın bir arpa boyu yol kat etmeyi bilakis 2000’li yılların başına dönmüştür. Özellikle Amerikan Doları karşısında ulusal para birimlerinin değer kaybı, yabancı yatırımların azalması ve ekonomik büyüme oranlarının yavaşlaması bu kırılganlığın ana nedenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, ABD Merkez Bankası'nın (FED) sıkı para politikalarının bu ülkelerdeki ekonomik dalgalanmaları derinleştirdiği bilinmektedir.

2024 yılı itibarıyla "Kırılgan Beşli" ülkeler arasında yapısal sorunlarını sürdüren tek ekonomi Türkiye olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik kırılganlığı hafifletmek için kapsamlı reformların yerine kısa vadeli ve geçici ekonomik modeller benimsenmiş, bu da mevcut zayıflıkları daha da belirgin hale getirmiştir. Bu politikaların sonucunda 2023 yılında cari açık %4 seviyesine çıkarken, enflasyon oranı %64,77 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2024 ve 2025 yılı için öngörülen iyileştirme hedefleri, yapısal reformların hızlandırılmasına bağlıdır. Ancak ne yazık ki halen yapısal reformlarla ilgili herhangi bir adım atılmamıştır.

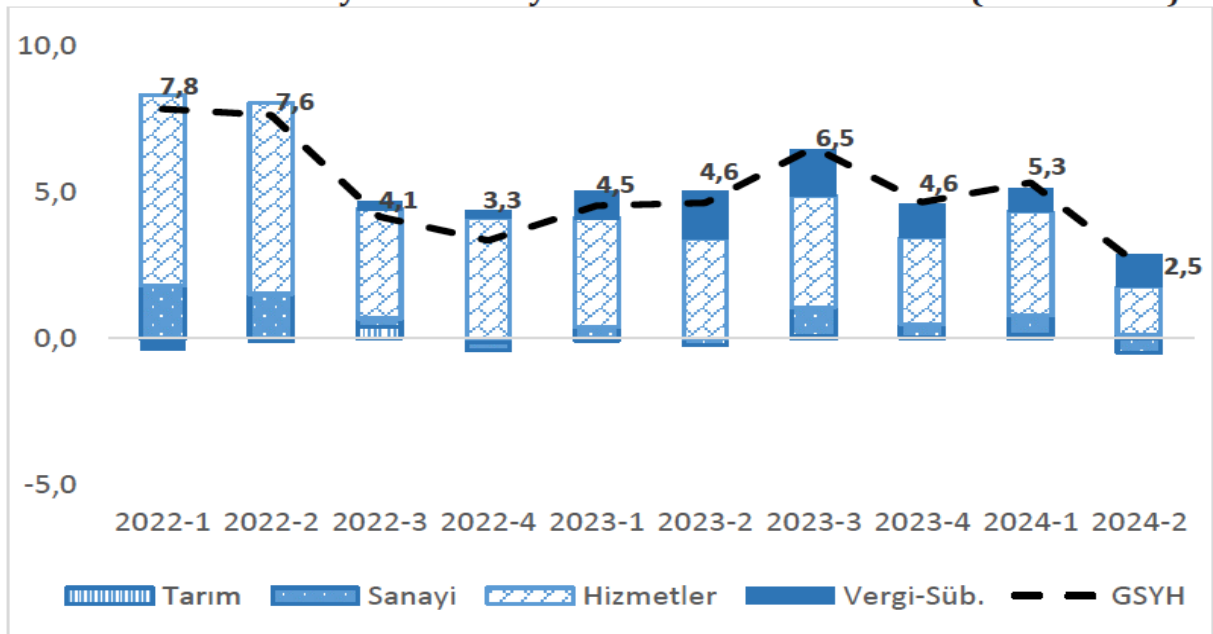
Covid-19 pandemisinin ardından Türkiye'nin küresel tedarik zincirlerinde alternatif bir üretim ve tedarik merkezi olarak konumlanabileceği görüşü, altyapı eksiklikleri ve yetersiz politikalar nedeniyle gerçekçi bir zemine oturtulamamıştır. İddia edilen bu stratejik avantajlar, uzun vadeli planlama ve sürdürülebilir kalkınma politikalarından yoksun olduğunda etkili sonuçlar verememektedir. Örneğin, 2024 yılında küresel tahıl krizini hafifletmek için başlatılan tahıl koridoru girişimleri uluslararası ölçekte olumlu bir gelişme olarak nitelendirilse de Türkiye’de çiftçiler için somut bir fayda sağlayamamıştır. İthalata dayalı tarım politikaları, yerel çiftçilerin rekabet gücünü zayıflatırken, döviz çıkışını artırarak ekonomik kırılganlığı daha da artırmıştır. Arz fazlası oluşturarak tarımsal ihracat gelirleri elde etmek yerine ithalata bağımlı bir yapı, ülke ekonomisinin döviz girdisi elde etmesini engellemiştir.

Rusya'nın tahıl koridorundan çekilmesi neticesinde ülkemizde tarım ürünleriyle ilgili sıkıntılar her geçen gün artarak devam etmektedir. Katil devlet İsrail'in Filistin, Lübnan ve İran'a yönelik saldırıları neticesinde bölgesel ve küresel tedarik zincirinde aksaklıklar meydana gelmiştir. İsrail'in hukuk tanımaz, katliamcı hoyrat tavırlarıyla işlediği insanlık suçları bölge ülkelerinin ticari ilişkilerine de olumsuz şekilde etki etmektedir. Bir kez daha anlaşılmıştır ki, İsrail'in vahşet, soykırım ve saldırganlığı sona erdirilmeden tüm dünya toplumlarında huzur, ticari faaliyetler ve ekonomik krizler sonlanmayacaktır.

Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalardan küresel ölçekte pek çok ülke etkilenmiştir. Ancak birçok ülke enerji maliyetlerini azaltmaya yönelik etkin politikalar geliştirerek bu sorunun üstesinden gelmeyi başarmıştır. Türkiye’de ise 2023 yılının temmuz ayında uygulanan ek vergiler, enflasyonun daha da artmasına neden olmuş, hane halkı üzerindeki mali yükü artırmıştır. Bu vergi politikaları, enflasyonu kontrol altına almaktan ziyade yeni enflasyon dalgaları oluşturmuştur. Bu vergiler neticesinde fiyat yapışkanlığı kanıksanır hale gelmiştir. Ayrıca 2024-2025 büyüme hedeflerini de olumsuz etkilemektedir.

2025 yılı için Orta Vadeli Program’da enflasyonun %17,5’e düşürülmesi hedeflenmektedir. Ancak enerji ve vergi politikalarının bu doğrultuda gözden geçirilmesi gerektiği açıktır. Türkiye, büyüme ile enflasyonu aynı anda hedefleyen bir ekonomik yaklaşım benimserken, bu dengesizlik üretim ve yatırım odaklı büyümenin önüne geçmektedir.

Netice itibariyle, 2024 ve 2025 yıllarında sürdürülebilir ekonomik kalkınma için cari açık, enflasyon ve üretim odaklı büyüme gibi kritik sorunlara yönelik kapsamlı reformların ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Yalnızca kısa vadeli pansuman politikaları yerine, uzun vadede istikrarlı bir ekonomik yapı oluşturmak için güçlü ve kararlı adımlar atılmalıdır.

Kaynak: TÜİK, SBB hesaplamaları

Şekil 4. Üretim Yoluyla GSYH Büyümesi ve Sektörel Katkılar (Yüzde Puan)

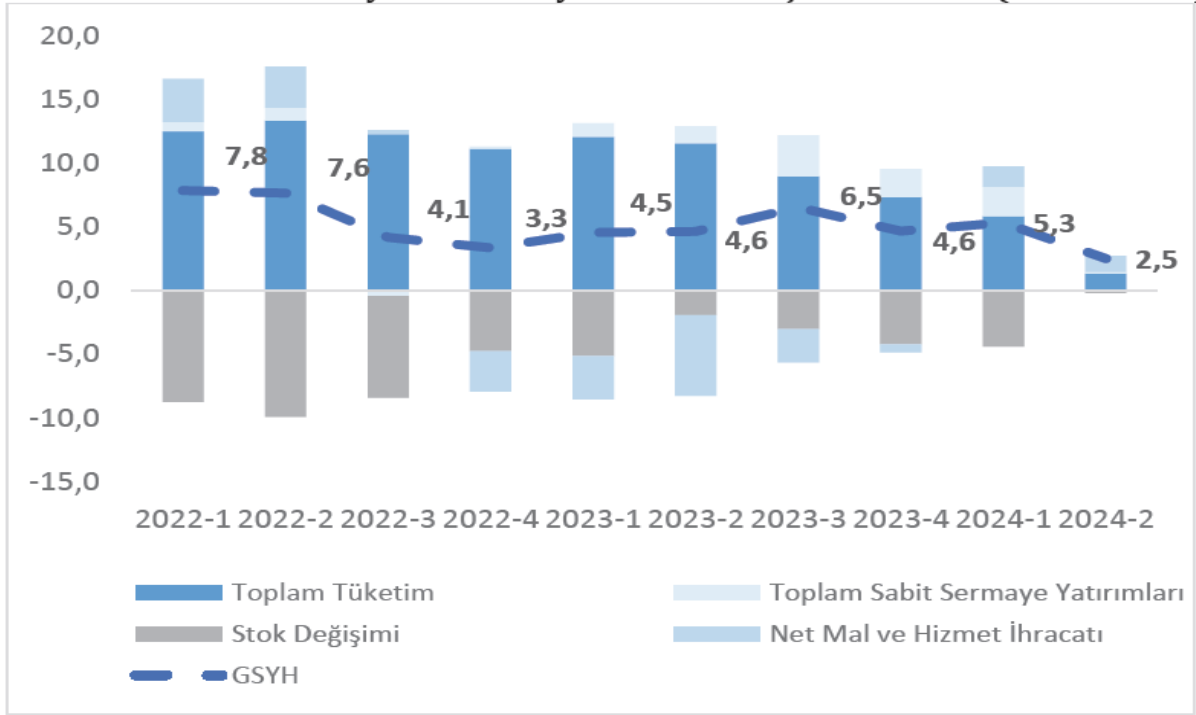
Türkiye ekonomisi, 2024 yılının üçüncü çeyreğinde yıllık bazda %2,1 oranında büyüme kaydetmiştir. Bu oran, ekonomistlerin %2,64'lük beklentisinin altında kalmıştır. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH ise bir önceki çeyreğe göre %0,2 oranında azalmıştır.

Sektörel bazda incelendiğinde, hizmetler sektörü %1,9, tarım sektörü %4,6 ve inşaat sektörü %9,2 oranında büyüme gösterirken, sanayi sektörü %2,2 oranında daralmıştır. Bu veriler, 2022 yılında da gözlemlenen hizmet sektörü ağırlıklı büyüme eğiliminin devam ettiğini, sanayi sektörünün ise daralmaya devam ettiğini göstermektedir. İnşaat sektörünün büyüme katkısının %9,2 olması büyüme odağının inşaat sektörü olduğunu açıkça göstermektedir. Üretime, sanayiye, tarıma yeterli önem verilmediği müddetçe yapısal reform cümleleri ve uygulamaları kadük kalacaktır. **Anlaşılan o ki, Ak parti iktidardan gitmediği müddetçe vatandaşlarımız, çocuklarımız, torunlarımız ve ekonomimiz gün yüzü göremeyecektir.**

2023 yılında büyümeye en büyük katkıyı vergi ve sübvansiyonlar sağlamıştır. Bu durum, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve kalitesi konusunda soru işaretlerini akla getirmektedir. 2024 yılının üçüncü çeyreğinde de benzer bir eğilim gözlemlenmiş olup, hizmet sektörü büyümeye en büyük katkıyı sağlamıştır. Ancak, sanayi sektöründeki daralma ve tarım sektöründeki sınırlı büyüme, ekonomik büyümenin dengeli olmadığını göstermektedir.

Küresel piyasalarda yaşanan gıda fiyatlarındaki artışa rağmen, tarım sektöründe üretimi artırarak enflasyonla mücadele edilmediği, arz fazlası oluşturularak ihracat yoluyla üretim odaklı bir büyüme modelinin benimsenmediği ve tarım sektörüne verilen desteklerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum, tarım sektörünün ekonomik büyümeye olan katkısını sınırlamaktadır.

2024 yılının üçüncü çeyreğinde Türkiye ekonomisi hizmet sektörü odaklı bir büyüme sergilemiş, sanayi sektörü daralmış ve tarım sektörünün katkısı sınırlı kalmıştır. Bu veriler, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve kalitesi konusunda endişeleri artırmaktadır.

Kaynak: TÜİK, SBB hesaplamaları

Şekil 5. Harcama Yoluyla GSYH Büyümesi ve Sektörel Katkılar (Yüzde Puan)

Türkiye ekonomisi, ağırlıklı olarak tüketim odaklı bir büyüme modeli benimsemekte ve bu durum yatırım temelli büyümenin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Özellikle bireysel tüketim harcamalarının büyümeye yaptığı katkı, diğer unsurlara kıyasla daha belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Ekonomik büyümenin hizmet sektörü ve kişisel tüketim üzerinden gerçekleşmesi, enflasyonu artırıcı bir zemine işaret etmektedir. Bu model, kısa vadede büyüme rakamlarını olumlu gösterse de uzun vadede sürdürülebilir kalkınmaya zarar veren bir yapı ortaya koymaktadır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre, 2024 yılının üçüncü çeyreğinde ekonomi bir önceki çeyreğe göre %0,2 oranında daralmıştır. Bu durum, büyüme hızının yavaşladığını ve ekonominin kırılgan yapısının devam ettiğini göstermektedir. Sektörel bazda incelendiğinde, hizmetler sektörü %1,9 ile büyümeye en büyük katkıyı sağlamış, tarım sektörü %4,6 oranında büyüme kaydetmiş, inşaat sektörü ise %9,2 büyüme oranı ile dikkat çekmiştir. Ancak sanayi sektörü %2,2 oranında daralma yaşamış, bu da üretim odaklı büyümenin desteklenmediğini ve sanayi sektörünün yeterli katkı sağlayamadığını ortaya koymaktadır. Tarım sektöründeki büyüme ise mevsimsel etkilere dayalı olup sürdürülebilir bir katkı sunmamaktadır.

Tüketim odaklı büyüme modelinin ağırlıkta olması, yatırım ve üretim odaklı bir yaklaşımın eksikliğine işaret etmektedir. Yatırım harcamalarının büyümeye katkısının sınırlı kalması, üretim kapasitesinin artırılması için yeterli adımların atılmadığını göstermektedir. Özellikle sanayi ve tarım sektörlerine yönelik uzun vadeli stratejik desteklerin eksikliği, bu sektörlerin katma değer yaratma potansiyelini sınırlamakta ve ekonominin kırılabilirliğini artırmaktadır.

2023 ve 2024 yıllarında büyümeye en büyük katkıyı kişisel tüketim harcamaları ve vergi ile sübvansiyonlar sağlamıştır. Ancak bu katkılar, sürdürülebilir bir ekonomik yapının inşası için yeterli değildir. Net ihracat açığı, yüksek döviz kuru ve ithalata bağımlılığın devam etmesi, dış ticaret dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Döviz kurundaki artışın ihracatı desteklemesi beklenirken, bunun aksine ithalat maliyetlerinin yükselmesi enflasyonu artırmaktadır. Bu durum, net ihracat açığının büyümeye pozitif katkı sunmasını engellemekte ve ekonomik dengesizlikleri derinleştirmektedir.

Sanayi sektöründe devam eden daralma, Türkiye'nin üretim temelli bir ekonomi olma hedefinden uzaklaştığını göstermektedir. Sanayinin büyümeye katkısının sınırlı kalması, üretim odaklı politikaların yetersizliğini ve yatırımların düşük seviyelerde olduğunu ortaya koymaktadır. Tarım sektörü ise sürdürülebilir bir büyüme sağlayamamış, mevsimsel etkiler dışında yeterli bir üretim artışı gerçekleştirilememiştir. Tarımsal üretime yönelik teşviklerin ve desteklerin sınırlı kalması, bu sektördeki potansiyelin kullanılmasını engellemiştir. **Vergi toplarken kepçeyle alan iktidar teşvik verirken kaşğın ucuyla sadece tattırmaktadır. Bu anlayış terk edilmediği sürece üretimle kalkınma ülkemiz için bir hayal olarak kalacaktır**

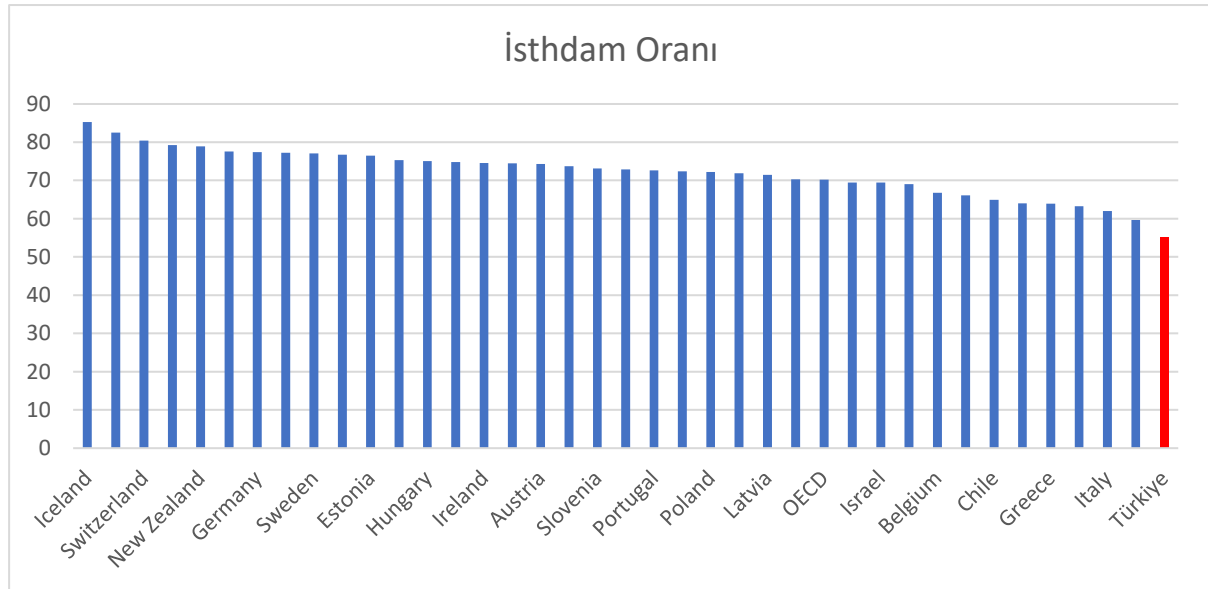
Sonuç olarak, Türkiye ekonomisi hizmet sektörü ağırlıklı ve tüketim odaklı bir büyüme modeliyle yoluna devam etmektedir. Bu model, kısa vadeli büyüme oranlarını olumlu gösterse de enflasyonist bir yapıya neden olmakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden uzaklaşılmasına yol açmaktadır. Özellikle sanayi ve tarım sektörlerinin ihmal edilmesi, ekonominin uzun vadede dayanıklılığını olumsuz etkilemektedir. Bu sektörlerin üretim kapasitesini artıracak yatırımlarla desteklenmesi, ekonomik büyümenin kalitesini ve sürdürülebilirliğini artırmak için kritik öneme sahiptir.

Yapısal reformların hızla hayata geçirilmesi ve üretim temelli bir ekonomik modele geçiş, Türkiye'nin ekonomik kırılabilirliğini azaltacaktır. Sanayi ve tarım sektörlerinin yeniden yapılandırılması, dış ticaret dengesinin iyileştirilmesi ve net ihracat açığının kapatılması, sürdürülebilir büyüme için kaçınılmazdır. Vergi ve sübvansiyonlarla desteklenen tüketim

odaklı büyüme modelinin yerine, yatırım ve üretimi önceleyen bir ekonomik yapıya geçiş sağlanmalıdır. Aksi takdirde, net ihracat açığı, yüksek döviz kuru ve enflasyon gibi yapısal sorunların devam etmesi, Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik hedeflerine ulaşmasını zorlaştıracaktır.

1.3.3. TÜRKİYE'DE İSTİHDAM GERÇEKLERİ

İstihdam bir toplumun ekonomik kalkınmasının ve toplumsal huzurunun en temel taşlarından biridir. Ancak Türkiye'de istihdam sorunu, kronikleşen yapısal eksiklikler ve siyasal iradenin bu alandaki yetersizliği nedeniyle, ekonomik büyümenin önündeki en büyük engellerden biri haline gelmiştir. 2024 verileri Türkiye'nin iş gücü piyasasındaki trajik gerçeği gözler önüne sermektedir. 2024 yılı ikinci çeyreği itibarıyla Türkiye'nin istihdam oranı %55,1 olarak kaydedilmiştir. Türkiye bu oranla OECD ortalaması olan %70,2'nin oldukça altında olup OECD ülkeleri arasında en düşük istihdam oranına sahip ülke konumundadır. Diğer yandan geniş tanımlı işsizlik oranı %26,5 ile ürkütücü bir seviyeye çıkmıştır. Katlanarak yükselen bu oran Türkiye'nin artık sadece ekonomik değil, toplumsal bir krizin de eşiğinde olduğunu göstermektedir.

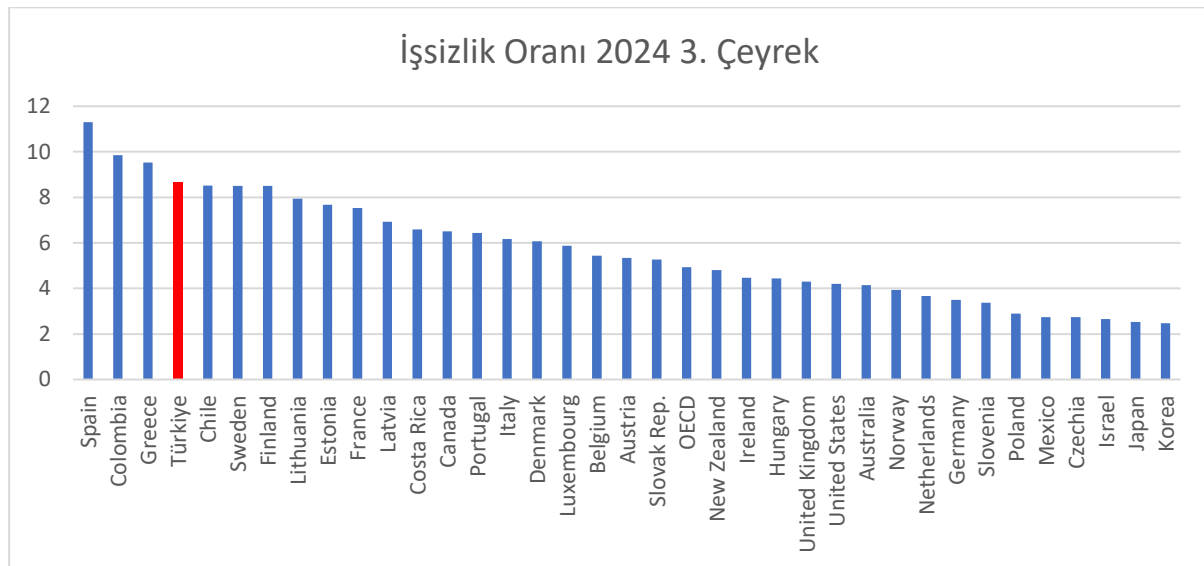

Şekil 6. Ülkelerin İstihdam Oranları

Maalesef 2025 yılı bütçesi de 2024 yılı bütçesi gibi istihdamı artıracak ve işsizliği azaltacak stratejik planlardan yoksundur. Bu bağlamda toplumun ekonomik ve sosyal refahını artıracak

kapsamlı reformların yokluğu, **bütçede esasen Çalışma Bakanlığı adı altında bir Bakanlığın olmadığını** bizlere göstermektedir.

Türkiye'nin iş gücü piyasasındaki en büyük sorunlarından biri de özellikle dar gelirli ailelerin ekonomik hayata katılımının önündeki engellerdir. OECD genelinde işgücüne katılım oranı %74 iken, Türkiye'nin oranı yalnızca %60,6'dır. Kadınların işgücüne katılım oranı da Türkiye'de OECD ortalamasına göre oldukça düşüktür. TÜİK'in Eylül 2024 verilerine göre kadınların iş gücüne katılım oranı yalnızca %37'dir ki bu tablo bizlere Türkiye'nin ekonomik potansiyelinin en az yarısını kullanmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu noktada azalan kişi başı gelir ve dengesiz gelir dağılımı nedeniyle evinin iaşesine destek olmak zorunda kalmasıyla birlikte istihdama katılma ihtiyacı daha fazla artan kadınların istihdamının düşük olmasının başlıca nedenleri arasında kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yetersizliğinin yanı sıra esnek çalışma modellerinin ve kadın istihdamına yönelik devlet desteklerinin yetersiz olması yer almaktadır. İktidarın iş gücüne katılımı artıracak politikalara bütçede yer vermediği gibi özellikle her iki ebeveynin de çalışmak zorunda olduğu çocuklu ailelerin ihtiyaç duyduğu kreş ve tam gün süren anaokulu gibi hizmetleri sunmak bir yana sunanları da engellemeye çalışması bu sorunun daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bu açıdan özellikle dar gelirli ailelerin ekonomik hayata aktif katılımını sağlamak için kapsamlı kreş ve bakım desteği programları oluşturulmalı, esnek çalışma modelleri yasalaştırılmalı ve aile bazlı girişimcilik desteklenmelidir.

Şekil 7. Ülkelerin İşsizlik Oranları

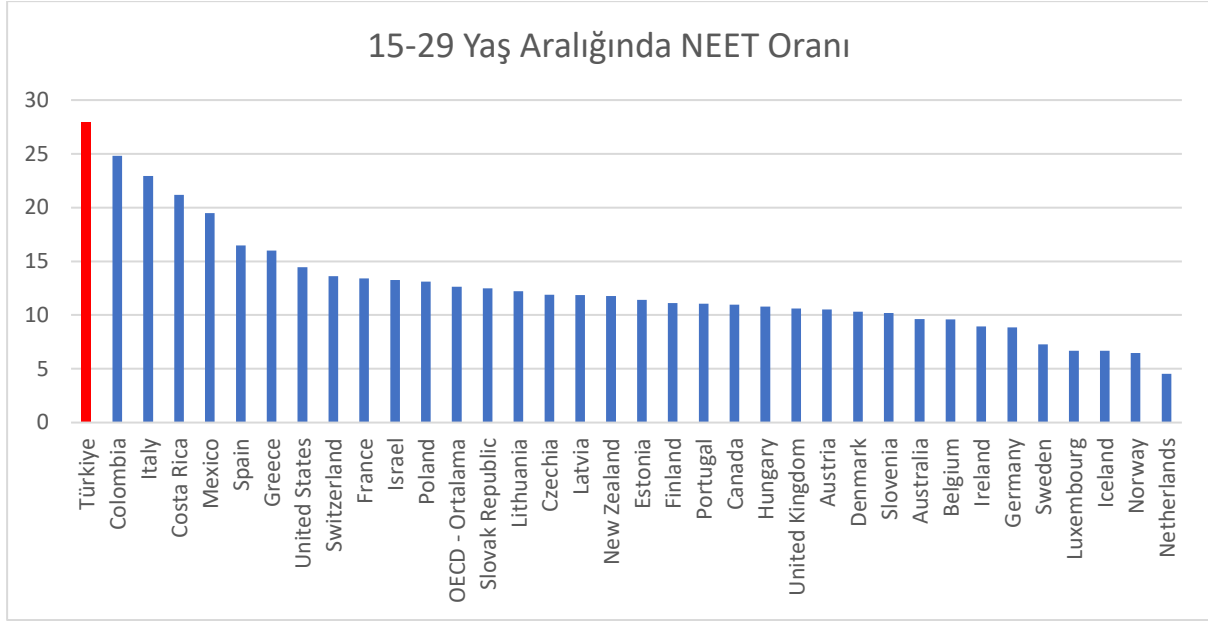
Türkiye'nin işsizlik oranı her ne kadar 2024 ikinci çeyreği itibarıyla %8,8 olarak kaydedilmiş olsa da bu oran, OECD ortalamasının (%4,9) neredeyse iki katı olup Türkiye işsizlik oranının en

yüksek olduğu dördüncü ülkedir. Ayrıca Türkiye'nin geniş tanımlı işsizlik oranı %26,5 ile AB ortalaması olan %12,5 seviyesinin yaklaşık 2 katıdır. Daha da endişe verici olan, genç işsizlik oranlarının %12,3 seviyelerinde seyretmesidir. Aslında bu durum eğitim sisteminin iş piyasasının ihtiyaçlarına cevap verememesi ve gençler için sürdürülebilir iş olanaklarının sağlanamamasının bir yansımasıdır. Türkiye'nin iş gücü piyasasına ilişkin veriler, ülkenin ekonomik ve sosyal alanda acil ve kapsamlı reformlara ihtiyacı olduğunu açıkça göstermektedir. İstihdam oranlarının OECD ortalamalarının oldukça altında seyretmesi, geniş tanımlı işsizliğin ve özellikle genç nüfus arasındaki işsizliğin yüksek seviyelerde olması, ekonominin potansiyelini tam olarak kullanamadığına işaret etmektedir. Türkiye'nin genç nüfusu, ülkenin ekonomik kalkınması için eşsiz bir fırsattır. Ancak bu potansiyel, doğru politikalarla yönlendirilmediği için artık fırsattan ziyade tehdit haline dönüşmektedir. Gençlerin yeteneklerini geliştirebilecekleri eğitim olanaklarının sağlanması ve iş gücü piyasasına entegrasyonlarının kolaylaştırılması, ülkenin uzun vadeli kalkınması için önemlidir. 2022 yılı OECD verilerine göre **Türkiye'de genç işsizlik oranı %17'dir ve "NEET" (ne eğitimde ne de istihdamda olanlar) oranı %28,5 ile OECD ülkeleri arasında en yüksek seviyededir.**

İktidar şovenist yaklaşımı ve siyasi rant elde etme motivasyonu ile niteliğe değil niceliğe dayanan bir eğitim politikası inşa etmeye devam ettiği müddetçe ülkemiz genç işsizlikle boğuşmaya devam edecektir.

Genç işsizlik yalnızca ekonomik bir problem değil çözümü üretilmediği takdirde ciddi bir sosyal problemdir. Aileleri yok eden, memleketin huzur ve güvenliğini tehdit eden, gençleri kötü alışkanlıkların ve kötü niyetli şebekelerin kucağına iten bir etken olabilir.

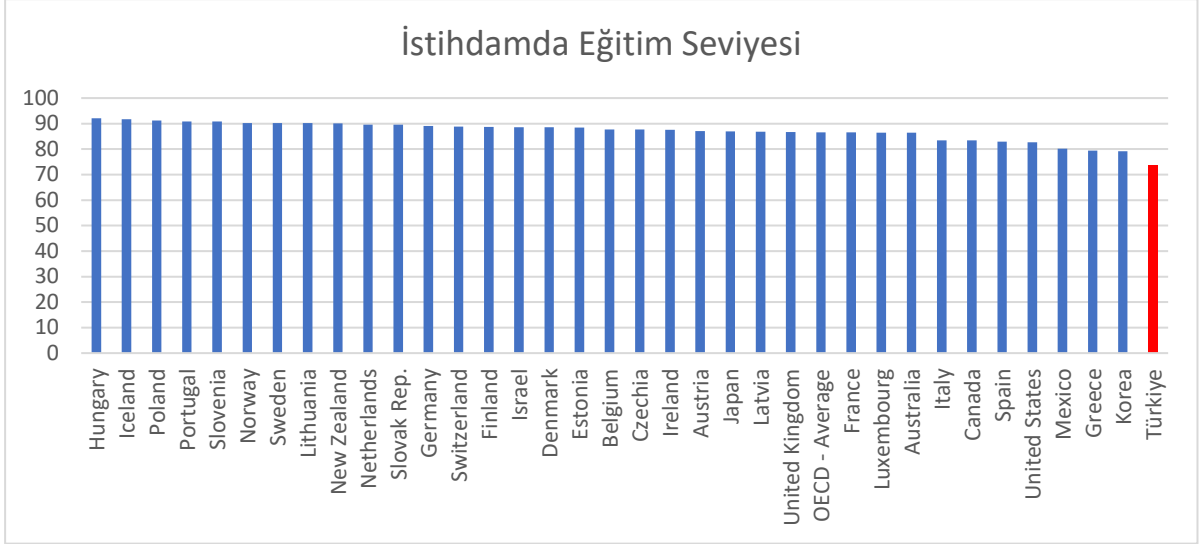
Bu gençlerin ekonomiye sunabilecekleri katkıları maalesef anne ve babalarının evinin bir köşesinde kendilerine ayrılmış küçük bir odanın içinde çürüyerek kaybolmaktadır. Gençler ne yeteneklerini geliştirebilecek eğitim ne de kendi aile düzenlerini kurabilecek bir gelir imkanına sahiptirler. İktidarın uzun yıllardır süren beceriksiz iş gücü ve eğitim politikalarının bir sonucu olarak, artık karşımızda babasından harçlık istemeye utanan umutsuz gençlerimiz ve onlara iş ve eğitim imkânı sunamamanın utancıyla başını eğen babalarımız vardır. Bu durum, başka hiçbir ülkede benzeri bulunmayan, anti-teknolojik bir sosyal bomba olan "NEET" sorununu adeta patlamaya hazır bir hale getirmiştir. Bu noktada gençlerimize söyleyeceğimiz tek sözümüz vardır: **"Sabredin, batan güneş onların olsun; doğacak güneş bizimdir."**

Şekil 8. Ülkelerin 15-29 Yaş aralığında NEET Oranları

Özetle iktidarın gençlerin iş gücü piyasasına girişini kolaylaştıracak mesleki eğitim programları oluşturulmaya, staj ve çıraklık sistemleri etkinleştirilmeye ne kabiliyeti ne de gücü vardır. **Çok yönlü bir çalışma ve iyi bir niyetle meseleye yaklaşmak milletimizin geleceği için iktidarın en büyük vazifelerinden biridir.** Aksi takdirde potansiyeli yüksek genç nüfusumuzu kaybetmemiz iktidarın tarih önündeki en büyük mesuliyetlerinden biri olacaktır.

OECD'nin 2022 verilerine göre eğitim düzeylerine göre istihdam oranlarında Türkiye'nin sonuncu olması yıllar içinde iktidarın günahlarını çeken kaybolan bir nesle işaret etmektedir. Maalesef insanlarımız giderek daha da vasıfsız hale getirilmekte, bunun neticesinde insanımızın emeği katma değeri düşük ucuz ürünlere, artı değer katmayan beton yığınlarına, giderek kaybolan tarlalara gömülerek yok edilmektedir. Bu durum ancak genç bir ruha sahip, geleceği bilen, gençleri anlayan yeni bir iktidarla yenilikçi sektörlerde genç girişimcilere özel teşvikler verilerek, eğitimi gençlerin ihtiyaçlarına göre şekillendirerek, çiftçilerimizi toplumun en zengin kesimi yaparak, katma değeri yüksek sanayi üretim yatırımlarını gerçekleştirerek ve vasıflı insan kaynağını iktidarının ilk gününden itibaren hızla artırmaya başlayarak düzeltilebilir.

Şekil 9. Ülkelerin İstihdamda Eğitim Seviyesi

Türkiye'nin istihdam sorunu, yalnızca genel bir ekonomik eksiklik değil, aynı zamanda ciddi bir bölgesel eşitsizlik meselesidir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki istihdam oranları, ülkenin batı bölgelerine kıyasla çok daha düşüktür. Güneydoğu Anadolu'da istihdam oranı %39,8'ken, Trakya'da bu oran %61,5'tir. Buradan anlaşılmaktadır ki güneydoğu her alanda olduğu gibi iktidarca ekonomik kalkınmada da ayrımcılığa tabi tutulmaktadır. Halbuki bölgenin en öncelikli sorunu iktisadi gelişme ve istihdam olanaklarının artırılmasıdır. Bu çerçevede mevcut iktidarın çözmediği bu sorunda birinci önceliğimiz dezavantajlı bölgelerde altyapı yatırımları artırarak özel sektörü teşvik etmek ve bu bölgelerde kamu istihdam programları devreye sokmak olacaktır. İstihdam politikaları yalnızca teknik düzenlemelerle değil, güçlü bir siyasi irade ve toplumsal seferberlikle desteklenmelidir. Bu açıdan Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal geleceği bu reformların diri ve heyecanlı kadrolara sahip yeni bir iktidarla hayata geçirilmesine bağlıdır.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bu zorluklar, yalnızca teknik çözümlerle aşılabilecek sorunlar değil; aynı zamanda uzun vadeli bir vizyon, geniş katılımlı bir toplumsal mutabakat ve derin bir anlayışı gerektirmektedir. Ekonomik refahın toplumsal adaletle buluştuğu bir düzen, her kesimin kendini güvende hissedeceği bir gelecek demektir. Bu noktada gerçek liderlik, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak, yenilikçi politikaları yaşama geçirecek ve ekonomik kalkınmayı toplumsal huzurla birleştirecek bir yaklaşımla ortaya çıkacaktır. Türkiye'nin potansiyelini tam anlamıyla ortaya çıkaracak ve daha adil bir iş gücü piyasası oluşturacak adımları atmak artık ancak ve ancak güçlü iradeye sahip, ne yapacağını bilen, geçmişten aldığı ahlak ve tecrübeyi yarınlar için istikametinden sapmadan taşıyabilecek, dün dediği ile bugün

durduğu çizgide milim sapma olmayan ve her zaman birlik olan, daha iri ve daha diri genç kadrolara sahip yeni iktidarını beklemektedir.

1.3.4. ENFLASYON (FİYAT İSTİKRARI)

Enflasyon, Türkiye'nin en temel ekonomik sorunlarının başında gelmektedir. Geçmişte düşüş eğilimleri görülse de, kalıcı bir çözüm sağlanamamıştır. Özellikle son 22 yıldır iktidarda olan AK Parti döneminde, birçok ekonomik gösterge olumsuz yönde seyretmiştir. Bu süre, enflasyon gibi kronik sorunların çözümü için yeterli bir zaman dilimi olmasına rağmen, uygulanan ekonomi politikalarının tutarsızlığı ve yatırımların verimsiz kullanımı nedeniyle enflasyon yeniden yükselmiştir.

Şaha kalkmış enflasyon hayatımızı o kadar derinden etkiledi ki vatandaş markette, pazarda alacağı malın ucuz mu, pahalı mı olduğunu kestiremez hale geldi. **Hızla değişen fiyatlar ne yazık ki fiyat algımızı kaybettirdi.** Gece yarısından sonra zamlanacağı için **önünde kuyruk olan akaryakıt istasyonu görmeyi iktidar millete normalleştirmiştir.** Bugün aldığı malın yarın daha pahalı olacağını düşünen milletimiz, yarıdan ucuz aldığı için karlı olduğunu düşünmeye başlamıştır. Milleti böyle bir cenderenin içine düşürmek izahı olmayan vahim bir haldir.

Enflasyon, vatandaşların yaşam standartlarını doğrudan etkilemektedir. Ekonomik zorluklar, aile içi sorunların artmasına, toplumsal şiddet eğilimlerinin yükselmesine, hırsızlık vakalarının çoğalmasına ve kayıt dışı ekonominin büyümesine neden olmaktadır. Ayrıca, geçim sıkıntısı bireylerin psikolojik ve fiziksel sağlıklarını da olumsuz etkilemektedir.

AK Parti'nin 2018 Seçim Beyannamesi'nde "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yeni bir şahlanış dönemine gireceğiz" ifadesi yer almıştır. Ancak, gelinen noktada bu "şahlanış" enflasyon oranlarında, döviz kurlarında, gıda ve akaryakıt fiyatlarında, yasaklarda ve yoksullukta kendini göstermiştir. 2017 yılında %11,92 olan tüketici enflasyonu, 2024 Ekim ayında %48,58 seviyesine yükselmiştir.

Üretici enflasyonu ise daha da yüksek seviyelere ulaşmıştır. TÜİK verilerine göre, 2022 Ekim döneminde %157,69 seviyelerine kadar çıkmıştır. Bu durum, enflasyonun kontrol edilemediğini göstermektedir.

2017 yılı sonunda 3,77 TL olan dolar kuru, Kasım 2024 sonu itibarıyla 34,70 TL seviyesine ulaşmıştır. Merkez Bankası'nın yıl sonu döviz kuru tahmini ise 35,72 TL olarak açıklanmıştır.

Ankara-Çankaya'da bir litre mazotun fiyatı, 2017 yılı sonunda 5,08 TL iken, 25 Kasım 2024 tarihinde 38,16 TL'ye yükselmiştir.

Başka bir şahlanış örneği de et, süt, yağ gibi en temel gıdaların lüks haline gelmesidir. “Eskiden karaborsa vardı, karne kuyrukları vardı, karneyle yağ dağıtıyorlardı; şimdi pahalı ama raflarda bu ürünler var,” gibi ifadeler karşın o zamanlarda vatandaşın parasının olduğu ancak malın bulunmadığı; şimdi ise malların bulunabildiği ancak alım gücünün olmadığı hatırlatılmalıdır.

Temel gıda maddeleri olan et, süt ve yağ gibi ürünler, birçok vatandaş için lüks hale gelmiştir. Geçmişte karaborsa ve karne uygulamalarıyla mal bulunamazken, bugün ürünler raflarda mevcut ancak alım gücü düşmüştür. Dar gelirli vatandaşlar için ev sahibi olma hayali neredeyse imkânsız hale gelmiş, kiralık daire bulmak bile zorlaşmıştır. 24 Kasım 2023 tarihinde Cumhurbaşkanı, ev kiralarındaki artışla ilgili olarak "Her şeyi devletten beklemek olacak bir şey değil" açıklamasında bulunmuştur. Enflasyonun artmasına sebep olanlar şimdi ise çözümden kaçmaktadırlar. Artık kira artış oranları dahi çaresizce vatandaşlarımızca kanıksanmıştır. Ankara'da ortalama kira tutarı 17.730 TL'ye ulaşmış asgari ücret ise 17.002 TL seviyesinde kalmıştır. Yapılan onlarca zam sadece vatandaşımızın cebine delik açmaktan öteye gitmemiş geçim sıkıntısını derinleştirmiştir. Bu taksimatı kurt yapmaz kuzulara şah olsa!

“Faiz sebep, enflasyon sonuç” ekonomi retoriğini üretenler, netice itibarıyla “Ak Parti sebep, enflasyon sonuçtur” gerçeğini hayata geçirmişlerdir. Geçmişte bir yılda yaşanan enflasyon artışı, bugün bir-iki ayda gerçekleşmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bir yılda gerçekleşen enflasyon bizde bir ayda gerçekleşmektedir.

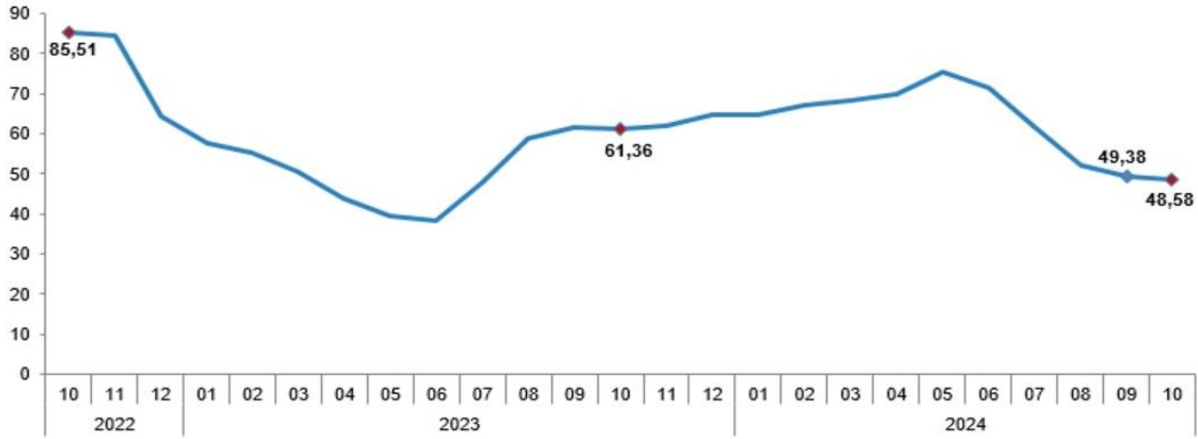
Orta Vadeli Plan'da, Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle küresel tedarik zincirindeki bozulmalar, enerji ve gıda fiyatlarındaki artışlar nedeniyle taşımacılık maliyetlerindeki yükselişe dikkat çekilmiş, bu durumun dünya genelinde bir enflasyonist ortam yarattığı ve Türkiye'nin de bu durumdan olumsuz etkilendiği vurgulanmıştır. Ancak, veriler üzerinden yapılan iyimser değerlendirmeler ve dünya ekonomisindeki sorunlar, Türkiye'nin kırılgan yapısını daha da zayıflatmıştır. Yıllardır üretim yerine tüketime dayalı büyüme modeli, ülke ekonomisinde derin yapısal sorunlara yol açmıştır.

Bunun yanında, İsrail'in insanlık suçu işleyerek başlattığı bölgesel savaş, küresel ticaret ve ekonomik dengeler üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Bölgedeki bu savaş, enerji arz güvenliğini tehdit etmiş, özellikle petrol ve doğalgaz tedarikinde kesintilere yol açmıştır. Bu durum, enerji fiyatlarının yeniden yükselmesine neden olmuş ve taşımacılık maliyetlerini

artırarak gıda ve temel ihtiyaç maddelerinde küresel enflasyonu tetiklemiştir. Orta Doğu'daki jeopolitik gerilimler, deniz taşımacılığında gecikmelere ve ticaret yollarında aksamalara sebep olmuş, bu da küresel lojistik zincirlerini ciddi şekilde etkilemiştir.

Türkiye'nin yıllardır üretim yerine tüketime dayalı büyüme modelinin bir kez daha sorgulanmasına yol açmıştır. Küresel ticarete yaşanan bu olumsuzluklar, Türkiye'nin kırılğan ekonomik yapısını daha belirgin hale getirmiştir.

Enflasyon Türkiye'nin en acil çözüm bekleyen sorunlarından biridir. Uygulanan yanlış ekonomi politikaları ve verimsiz yatırımlar enflasyonu düşürmek yerine artırmıştır. Bu durum, vatandaşların yaşam kalitesini düşürmekte ve toplumsal sorunları derinleştirmektedir. Kalıcı ve etkili çözümler üretilmediği sürece, enflasyonun olumsuz etkileri devam edecektir.

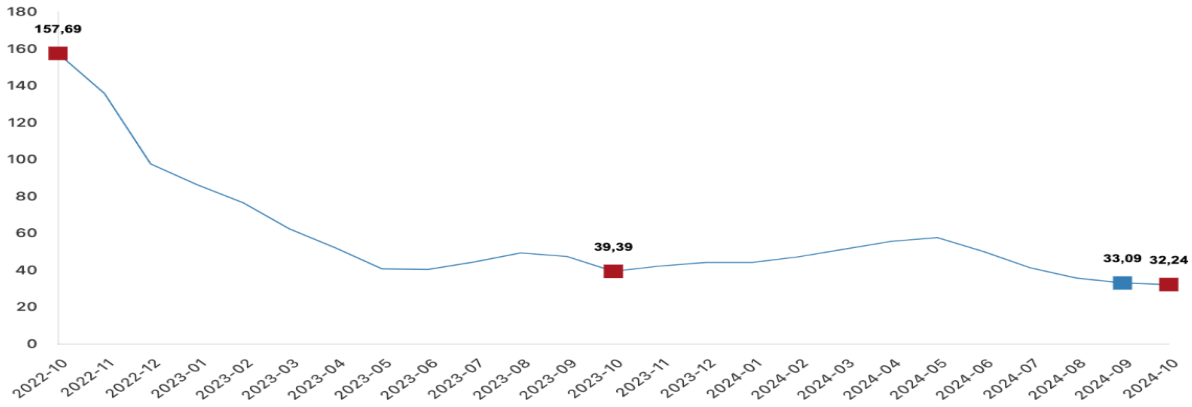
Şekil 10. Ekim 2023 TÜRFE Verileri (Yüzde)

Şekilde görüldüğü üzere, Ekim 2023 itibarıyla tüketici fiyat endeksi (TÜFE) artış oranı %61,36 olarak kaydedilmiştir. Bu oran, bir önceki yılın aynı döneminde %85,51 ile zirveye ulaşmıştır. Görselde de açıkça görüldüğü gibi, enflasyon Ekim 2022'de en yüksek seviyesine çıkmış, ancak 2023 boyunca kademeli bir gerileme göstermiştir. Yine de 2024 yılı itibarıyla %48,58'e düşmesine rağmen, enflasyon hala ülkemiz ekonomisi üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Yanlış ekonomi yönetimi, hatalı maliye ve para politikaları, enflasyonu kalıcı bir sorun haline getirmiştir. Faiz oranlarının tek başına bir ekonomiyi düzeltme gücüne sahip olmadığı açıktır. Enflasyonun çözümü sadece faiz oranlarını artırmak değildir. Faiz, enflasyonu kontrol etmede bir araç olmakla birlikte, tek başına bir ekonomiyi kurtaracak ya da batıracak bir politika gücüne sahip değildir. Bu durum, enflasyonun kontrol altına alınamamasına ve kronikleşmesine neden olmuştur. Ekonomik kararların uzun vadeli stratejiler yerine kısa vadeli çözümlerle

şekillendirilmesi, enflasyonun düşmesine engel olan temel faktörlerden biri olmaya devam etmektedir. Sorunun köklü bir şekilde çözülmesi, yalnızca para politikasıyla değil, üretimi artıran, verimliliği yükselten ve istihdamı destekleyen yapısal reformlarla mümkündür. Geçtiğimiz yıllarda piyasaya sunulan düşük faizli kredilerle tüketimi körüklemek yerine, üretim ve yatırımları teşvik eden uzun vadeli stratejiler geliştirilmelidir.

Bununla birlikte, enflasyonla mücadelede sosyal adaletin sağlanması, dar gelirli vatandaşların korunmasına yönelik sosyal politikaların devreye alınması kritik öneme sahiptir. Sadece ekonomik verimlilik odaklı değil, toplumun tüm kesimlerini gözetken kapsayıcı politikalar uygulanmadıkça, enflasyonun neden olduğu toplumsal eşitsizlikler daha da derinleşecektir. Üretim ekonomisine geçişi sağlayacak bir vizyon ve planlama olmadan enflasyonla mücadelede kalıcı bir başarı sağlanamayacaktır.

Şekil 11. Ekim 2023 Yİ-ÜFE Verileri (Yüzde)

Şekilde Yİ-ÜFE'nin Ekim 2021 ile Ekim 2024 dönemine kadar olan verileri bulunmaktadır. Ekim 2024 dönemine ait Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) verilerine göre oran %32,24 olarak kaydedilmiştir. Aynı dönemde imalat sektöründeki artış ise %32,85 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl, Ekim 2023'te Yİ-ÜFE oranı %39,39 seviyesindeyken, sanayi imalat endeksi %53,74 oranına ulaşmıştır. Bu yüksek seviyeler, imalat sektöründen kaynaklanan maliyetlerin tüketici fiyatlarına yansımalarının açık bir göstergesidir. Ekim 2024 döneminde Yİ-ÜFE oranının imalat ürünlerindeki artışın üzerinde kalması ekonomide temel yapısal sorunların devam ettiğini ve çözüm üretilmediğini göstermektedir.

2021 ve 2022 yıllarında küresel petrol fiyatlarındaki artış 2023 ve 2024 yıllarında azalma eğilimine girmiştir. Ancak, petrol fiyatlarındaki bu gevşemeye rağmen, Türkiye'deki akaryakıt fiyatlarında önemli bir düşüş yaşanmamış, aksine seçim sonrası yapılan vergi artışları ve döviz

kurundaki yükseliş, akaryakıt zamlarının temel nedenleri olmuştur. Bu zamlar, doğrudan üretim maliyetlerini artırmış ve enflasyonu besleyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir.

Dünya ekonomileri petrol fiyatlarında yaşanan artış sorununu geride bırakırken iktidar partisi bu sorunu büyütürken vatandaşlarının sırtına yüklemeye devam etmektedir. Petrol fiyatlarının küresel olarak normale dönmesine rağmen, hükümetin yüksek vergi uygulamaları nedeniyle vatandaşların geçim sorunu artmaya devam etmektedir. Oysaki uygun ekonomi politikaları ve rasyonel kararlarla, Türkiye'deki enflasyonist baskılar hafifletilebilirdi. Ancak seçim dönemlerinde kamu kaynaklarının plansız ve gereksiz kullanımı, ekonomide fiyatların aşağı yönlü hareket etmesini engellemiş, fiyatlarda yapışkanlık sorununun devam etmesine yol açmıştır.

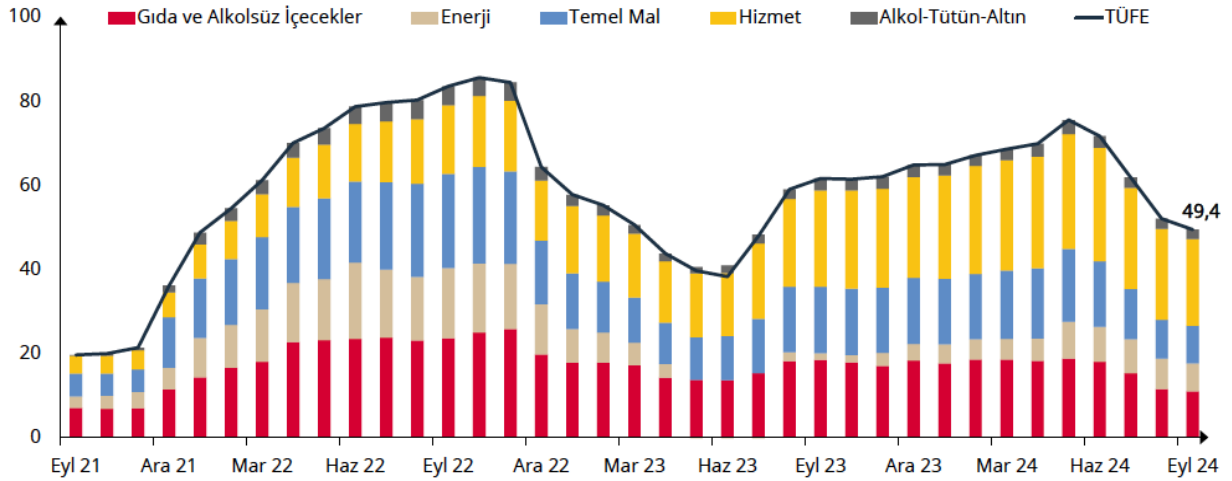
TÜFE ve Yİ-ÜFE verilerinin yüksek seyretmesinin ardında yatan temel nedenlerden biri, hükümetin vergi politikalarıdır. **İktidar ekonomik olarak her dara düştüğünde yükü milletin omuzlarına yükleme alışkanlığı edinmiştir.**

Bir yandan kendi iktidarını destekleyen ve besleyen sermaye sınıfına çeşitli vergi afları getirerek rahatlatırken diğer taraftan milletin cebindeki 5 kuruşa göz dikmeye tam gaz devam etmektedir.

Adaletsizliğiyle maruf iktidar Vergi adaletsizliğinin de en vahşi örneğini millete reva görmektedir.

Seçim dönemlerinde yapılan harcamaların bütçe açıklarına yol açması, bu açıkların ise yeni vergilerle kapatılmaya çalışılması, hem üreticileri hem de tüketicileri olumsuz etkilemiştir. Son yıllarda çıkarılan ek bütçelerle birlikte yürürlüğe konulan vergiler, enflasyon üzerinde ciddi baskı oluşturmuştur. Özellikle KDV ve ÖTV artışları, toplumun tüm kesimlerini ekonomik açıdan zora sokmuş, alım gücünü düşürmüştür. Ayrıca üretim ekonomisi yerine tüketim ekonomisini, tarım ve sanayi üretimleriyle ihracat odaklı kalkınma yerine inşaat ve beton odaklı kalkınmayı tercih eden iktidar sorunların daha da büyümesine neden olmuştur. Üretim odaklı büyümeyi hedefleyen ekonomi modeline geçilmediği müddetçe enflasyonist süreçler devam edecektir. Ülke ekonomisinin bozulmasında ve enflasyonist sürecin oluşmasında en büyük rol sahibi olan iktidarın her defasında faturayı halka kesmesi ayrıca ele alınması gereken bir sorundur!

Hükümetin vergi yükünü artırarak halkın sırtına daha fazla yük bindirmesi, ekonomik krizin faturasını doğrudan halka kesmektedir. Yapısal reformlar yerine, kısa vadeli çözümlerle ekonomiyi yönetme çabası, uzun vadede sürdürülebilir bir kalkınmayı engellemekte ve halkın refah düzeyini daha da aşağıya çekmektedir.

Şekil 12. Ana Grupların TÜFE Yıllık Enflasyonuna Katkıları

Kaynak: TCMB, TÜİK, (TCMB Başkanı Gaye Hafize Erkan Plan ve Bütçe Komisyonu Bilgilendirme Sunumu)

Şekil, Eylül 2021'den Eylül 2024'e kadar TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi) yıllık enflasyon oranına çeşitli ana grupların katkılarını göstermektedir. Gıda ve alkolsüz içecekler, enerji, temel mal, hizmet, alkollü içecekler ve tütün ile altın gibi kategoriler, TÜFE'nin genel seyrinde belirleyici olmuştur. 2022 ve 2023 yıllarında enerji ve gıda fiyatlarındaki artışlar enflasyon oranını zirveye taşırken, Eylül 2024 itibarıyla TÜFE %49,4 seviyesine gerilemiştir. Ancak bu oran, hala yüksek bir yaşam maliyeti anlamına gelmektedir.

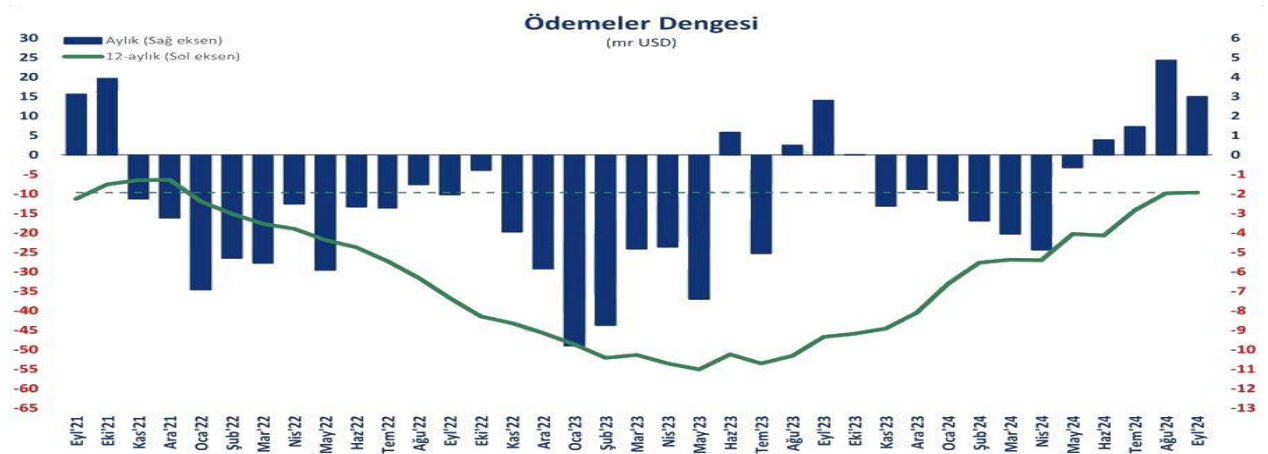
Gıda ve alkolsüz içecek fiyatlarındaki artış, özellikle düşük gelir gruplarını ciddi şekilde etkilemektedir. Yüksek gıda enflasyonu, hane halkı bütçelerini baskılamakta ve temel bir insan hakkı olan sağlıklı beslenme hakkını tehlikeye atmaktadır. Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ise üretim maliyetlerini artırmakta, bu da genel ekonomik istikrarı bozarak enflasyonu tetiklemektedir. 2022 yılında enerji kategorisi enflasyona en yüksek katkıyı sağlayan gruplardan biri olmuş, bu katkı 2023 ve 2024 yıllarında azalsa da yüksek fiyatların etkisi kalıcı olmaya devam etmektedir.

Hizmet sektörü, enflasyonun sürekliliğini sağlayan önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Özellikle barınma ve ulaşım gibi temel hizmetlerdeki yüksek fiyat artışları, geniş kitlelerin yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir. Bu durum, hükümetin üretim ve maliyet odaklı

politikalar yerine, daha çok tüketim ve kısa vadeli çözümlerle ekonomiyi yönetmeye çalıştığını göstermektedir.

Yerli kaynakların etkin kullanıldığı, ihracata yönelik üretim stratejilerinin uygulandığı bir politika benimsenmeden, enflasyonla mücadelede başarı sağlanması mümkün değildir. Türkiye'nin enflasyonla değil, üretimle büyüyen bir ülke vizyonuna ihtiyaç duyduğu açıktır. Kalkınan ve büyüyen bir Türkiye için üretim ekonomisine dayalı reformlar bir an önce hayata geçirilmelidir.

1.3.5. ÖDEMELER DENGESİ VE CARİ AÇIK

Şekil 13. Ödemeler Dengesi (Eylül 2021 - Eylül 2024)

Kaynak: Verimetrik

Şekil, Türkiye'nin Eylül 2021 ile Eylül 2024 arasında ödemeler dengesindeki değişimi aylık ve yıllık bazda ortaya koymaktadır. Aylık bazdaki dalgalanmalar ve 12 aylık kümülatif açıkların seyri, ülkenin dış ticaret ve cari işlemler dengesinde yaşadığı kronik sorunları açıkça göstermektedir. Özellikle 2022 ve 2023 yıllarında derinleşen cari açıklar, ekonominin sürdürülebilir bir temele dayanmadığına ve dış finansmana olan bağımlılığının arttığına işaret etmektedir. Bu durum ekonomimizin bağımsızlığını tehlikeye atmakta ve borçlanma suretiyle öz kaynaklarımızın israf edilmesine neden olmaktadır. Tasarruf açığı hem devletin hem milletin canını yakar!

Eylül 2024 itibarıyla, aylık bazda ödemeler dengesinde iyileşmeler görülsede, 12 aylık kümülatif açık hala tehlikeli seviyelerdedir. Bu durum, Türkiye'nin kısa vadeli yabancı kaynaklara olan bağımlılığını artırmış ve ekonomik bağımsızlığı tehlikeye atmıştır. Aylık bazdaki pozitif görünüm, sürdürülebilir bir stratejiden ziyade, geçici çözümlerle günü

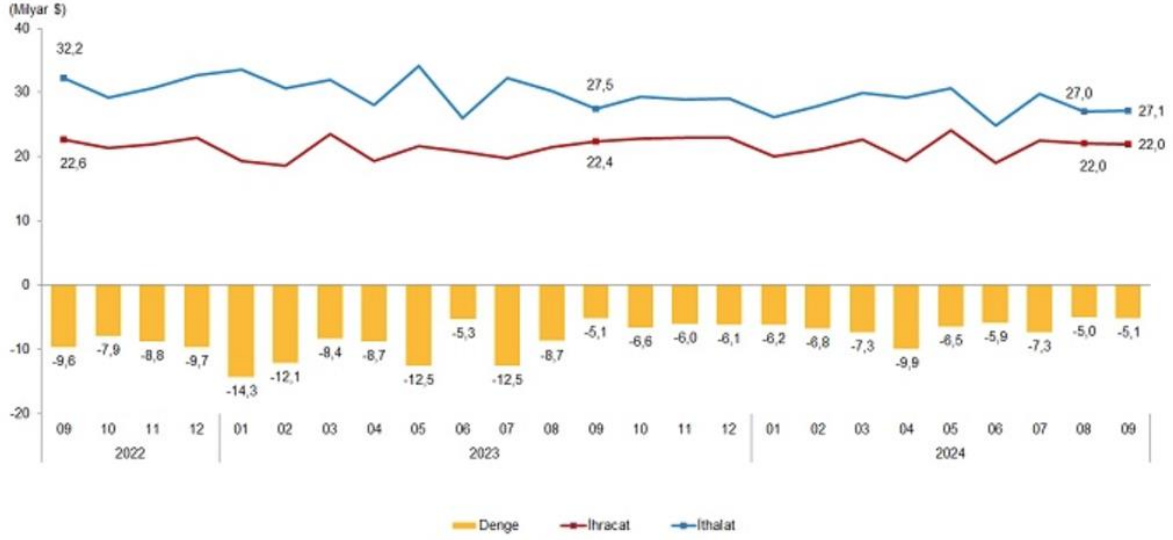
kurtarmaya yönelik politikaların sonucudur. Kısa vadeli yabancı sermaye girişlerine dayanarak oluşturulan ekonomi politikaları, uzun vadede daha büyük ekonomik krizlerin zeminini hazırlamaktadır.

Ayrıca, Türkiye'nin ihracat yapısının zayıflığı ve katma değerli ürün ihracatında yetersiz olduğumuz herkesçe malumdur. İhracatın büyük ölçüde düşük teknoloji ürünlerine dayanması, ödemeler dengesinde kalıcı iyileşmelerin sağlanmasını engellemektedir. Teknolojik dönüşüm ve yenilikçi sanayi politikalarının eksikliği, ihracat gelirlerini artırmayı ve cari açığı kapatmayı mümkün kılmamaktadır. Yüksek kaliteli ve yüksek teknoloji içeren üretim ekonomisine dayalı reformlar olmadan, Türkiye'nin ihracatta rekabet gücünü artırması ve cari fazla vermesi gerçekçi bir hedef değildir.

Hazine ve Maliye Bakanı'nın 2023-2024 yıllarında cari fazla verilmesine yönelik açıklamaları, şekil 13'teki verilerle çelişmektedir. Pembe tablolarla sunulan ekonomik söylemlerin, sahadaki gerçeklerle örtüşmediğini göstermektedir. Cari açık, ekonominin dış şoklara karşı kırılganlığını artırmakta ve sürdürülebilir bir büyüme modeli önünde engel teşkil etmektedir. Bu da, hükümetin ekonomi politikalarının başarısızlığını açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca, ödemeler dengesi verileri, seçim dönemlerinde popülist politikaların etkilerini de gözler önüne sermektedir. Bütçeden yapılan yüksek harcamalar ve seçim ekonomisi nedeniyle yaşanan dengesizlikler, Türkiye'yi dış borca daha fazla bağımlı hale getirmiştir. Geçici çözümlerle sürdürülen bu ekonomik yaklaşım, yalnızca mevcut sorunları ertelemektedir.

Türkiye'nin makroekonomik göstergeleri yapısal reformların acil bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ödemeler dengesi sorunlarının çözümü, üretim ekonomisine geçişi sağlayacak kapsamlı reformlarla mümkündür. Dış ticarete katma değerli ürünlerin payını artıracak sanayi ve teknoloji politikaları uygulanmadan, bu dengesizliklerin üstesinden gelinmesi imkânsızdır. Halkın refah seviyesini artırmak ve ekonomiyi istikrarlı bir zemine oturtmak için kapsamlı bir ekonomik dönüşüm şarttır.

Şekil 14. İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi (Eylül 2024)

Kaynak: TÜİK

Eylül 2024 dönemine ait dış ticaret verileri, Türkiye'nin cari açık sorunlarının devam ettiğini ve dış ticaret dengesizliğinin sürdüğünü göstermektedir. Şekilde yer alan verilere göre, Eylül 2024'te ihracat 22 milyar dolar seviyesinde kalırken, ithalat 27 milyar doları aşmıştır. Bu durum, ithalatın ihracatı karşılama oranının düşük olduğunu ve dış ticaret açığının ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

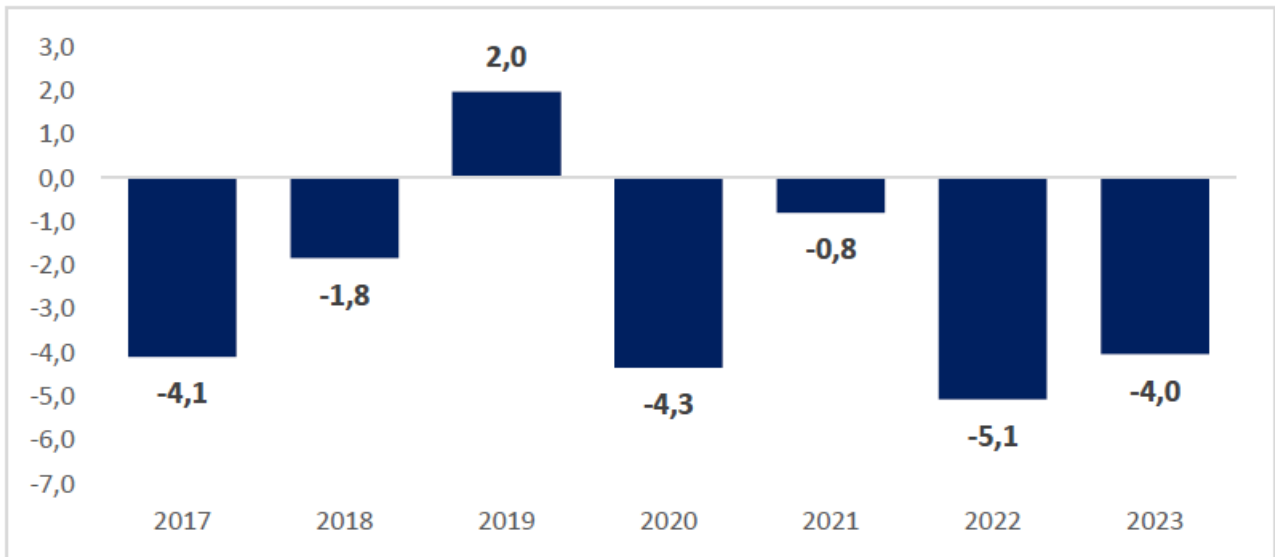
2024 yılı boyunca ithalat, ihracat oranlarının üzerinde seyretmiştir. Özellikle enerji ve yüksek katma değerli teknolojik ürünlerin ithalatı, toplam dış ticaret açığını artıran önemli faktörlerdir. Eylül 2024'te dış ticaret açığı 5,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu rakam, bir önceki aya göre göreceli bir iyileşme gösterse de, ülkenin yapısal sorunlarının çözülmediğini ve ithalat bağımlılığının devam ettiğini göstermektedir.

Enerji ürünleri ve parasal olmayan altın hariç tutulduğunda da ihracat ve ithalat arasındaki dengesizlikler dikkat çekmektedir. İhracatın azalan performansı, Türkiye'nin küresel ticarete rekabet gücünü artıracak politikaları uygulayamadığını göstermektedir. Yüksek katma değerli ürün ihracatının sınırlı olması, ihracat gelirlerini baskı altında tutmakta ve ithalat karşısında yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Şekil 14, Türkiye ekonomisinin ithalat bağımlı yapısını açıkça ortaya koymaktadır. Yerli üretimin artırılması ve ithal ürünlerin yerini alacak yerli alternatiflerin üretilmesi için daha güçlü bir sanayi politikasına ihtiyaç vardır. İthal ikamesi sağlayacak ürünlerin geliştirilmesi, özel sektöre yönelik finansal teşvikler ve sübvansiyonlarla desteklenmelidir. Özellikle imalat

sanayinde yüksek teknolojiye dayalı üretimin artırılması, ihracatın yapısını değiştirecek ve dış ticaret açığının kalıcı olarak azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Dış ticaret açığı, yalnızca ekonomik bir dengesizlik değil, aynı zamanda Türkiye'nin dış şoklara karşı kırılganlığını artıran bir risk faktörüdür. Dış finansman ihtiyacının büyümesi, ülkenin borçlanma oranlarını artırarak ekonomik bağımsızlığı tehdit etmektedir. Bu nedenle, ithalat bağımlılığını azaltan ve yerli üretimi teşvik eden politikaların bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kalıcı çözüm, yüksek katma değerli üretime geçiş ve yerli üretim kapasitesinin artırılmasıyla sağlanabilir. Bu kapsamda, kapsamlı bir sanayi dönüşüm programına duyulan ihtiyaç acil bir hal almıştır.

Kaynak: TCMB, TÜİK

Şekil 15. Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)

2022 yılında jeopolitik sorunlar ve küresel sıkılaştırıcı politikaların etkisiyle ekonomik faaliyetlerde yavaşlama yaşanmış olsa da ihracatta nominal bir artış kaydedilmiştir. Ancak bu artışın, üretimdeki reel bir yükselişten mi yoksa döviz kurlarındaki dalgalanmaların neden olduğu oransal bir etkiden mi kaynaklandığı tartışmalıdır. Özellikle döviz kurunun yükselmesiyle ihracat gelirlerinde nominal bir artış görülmüş, ancak bu artış reel net ihracat dengesine olumlu bir katkı sağlayamamıştır. Üretim maliyetlerindeki artış ve enflasyonist baskılar, ihracatın ekonomiye olan gerçek etkisini sınırlamıştır.

Şekil 15'te yer alan verilere göre, 2023 yılında cari işlemler dengesi %4,0 oranında açık vermiştir. Bu oran, Maastricht kriterlerinin öngördüğü %3 sınırını aşmakta ve ekonomik istikrarsızlığın devam ettiğini göstermektedir. Maastricht kriterlerine göre, bir ülkenin cari açığının gayrisafi yurt içi hasılaya (GSYH) oranı %3'ü geçmemelidir. Ancak Türkiye'nin cari

açık performansı, 2022'de %5,1 ile zirveye ulaşmış ve 2023'te de sürdürülebilirlik sınırlarının üzerinde kalmıştır.

2022 yılında yabancı yatırım girişlerinde ılımlı bir artış gözlenmiş olsa da bu artış beklenen seviyelere ulaşamamıştır. 2023 yılı itibarıyla küresel ekonomik belirsizlikler ve Türkiye'nin risk priminin yüksek olması nedeniyle, doğrudan yabancı yatırımlar düşük seviyelerde kalmıştır. Bu durum, dış finansman ihtiyacını artırmakta ve ekonomiyi daha kırılgan bir hale getirmektedir.

Enerji fiyatlarındaki küresel düşüş ithalat maliyetlerini kısmen azaltmış olsa da Türkiye'de akaryakıt fiyatlarına yapılan yüksek vergi zamları bu olumlu etkiyi sınırlandırmıştır. Enerji ithalatındaki azalma, genel ithalat rakamlarında düşüşe neden olabilirdi; ancak iç piyasada akaryakıt fiyatlarına eklenen vergiler, bu avantajı hem üretim maliyetlerinde hem de vatandaşın cebinde hissettirememiştir. Bu durum, enflasyonun yüksek kalmasına ve tüketim maliyetlerinin artmasına neden olmuştur.

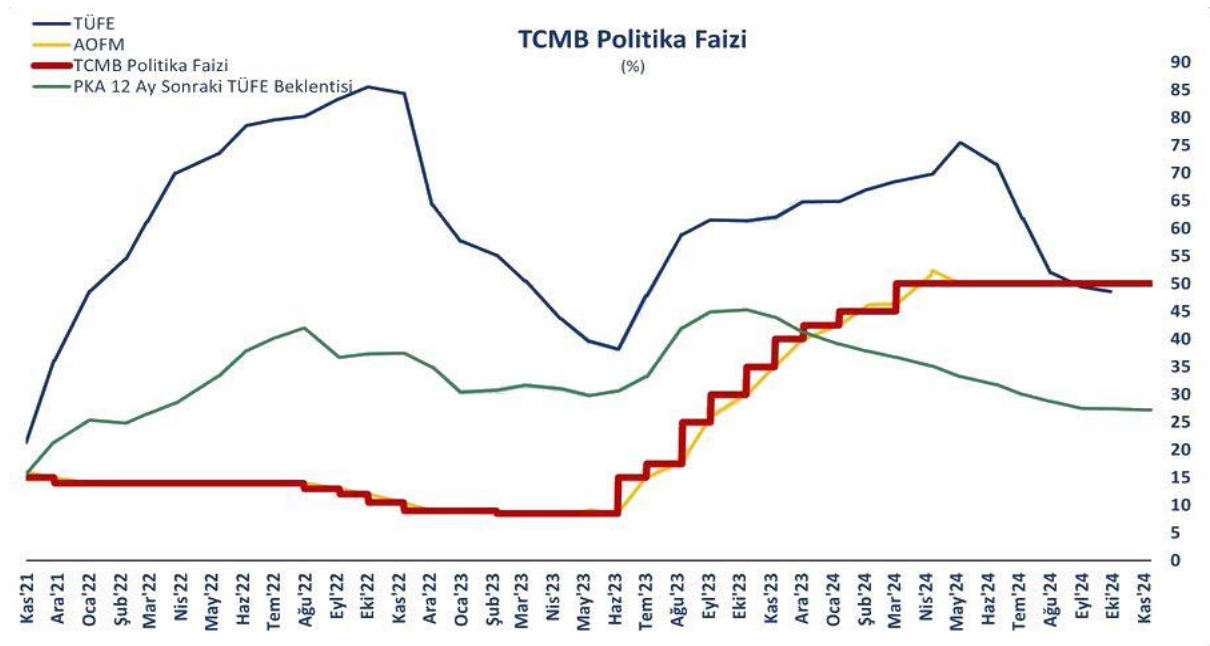
Şekildeki veriler, Türkiye'nin cari açık sorunlarının Maastricht kriterlerini ihlal edecek seviyelere ulaştığını açıkça göstermektedir. Bu durum, ekonomi yönetiminde yapısal sorunların devam ettiğine ve kalıcı reform ihtiyacına işaret etmektedir. İhracat ve ithalat dengesinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için, yüksek katma değerli üretimin teşvik edilmesi ve ithalata bağımlılığın azaltılması gerekmektedir. Ayrıca, enerji maliyetlerini düşürecek ve yerli üretimi destekleyecek politikalar uygulanmadıkça, cari açık sorunlarının büyümeye devam etmesi kaçınılmazdır. Maastricht kriterlerine uyum sağlanabilmesi için mali disiplinin artırılması ve ekonomik istikrarı destekleyecek adımların atılması şarttır. Uzun vadeli ve kapsamlı reformlar olmadan, Türkiye'nin bu yapısal sorunları aşması mümkün değildir.

1.3.6. FİNANSAL İSTİKRAR

Türkiye ekonomisi, dolar kurunun 34,69 TL'ye ulaşması ve Merkez Bankası'nın politika faizini %50'de sabit tutmasıyla zorlu bir süreçten geçmektedir. Merkez Bankası'nın Kasım ayı Piyasa Katılımcıları Anketi'ne göre, yıl sonu dolar kurunun 35,72 TL, enflasyon oranı ise %44,81 olacağı tahmin edilmektedir.

Bu ekonomik göstergeler, Türkiye'nin makroekonomik istikrarı ve sürdürülebilir büyüme hedefi konusunda ciddi endişeler yaratmaktadır. Yüksek faiz oranları, yatırım ve tüketim

üzerinde baskı oluşturulurken, artan döviz kuru ithalat maliyetlerini yükselttilerek enflasyonu tetiklemektedir.

Şekil 16. Merkez Bankası Politika Faiz Oranları

Kaynak: TCMB, Verimetrik

Dolar kurunun bu denli yüksek seviyelere ulaşması, ithal bağımlı yapıyı daha da kırılgan hale getirmekte ve enflasyonist baskıları artırmaktadır. Döviz kurundaki aşırı dalgalanmalar, özellikle enerji ve temel gıda maddeleri başta olmak üzere, ithalat maliyetlerini yükseltmiş ve bu yüksek maliyetler tüketici fiyatlarına yansyarak halkın geçim şartlarını zorlaştırmıştır. Ayrıca, yüksek kur ihracatçılar için avantajlı bir durum oluşturuyor gibi görünse de girdi maliyetlerinin de dövize endeksli olması sebebiyle ciddi bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Merkez Bankası'nın politika faiz oranını %50 seviyesine çıkarması, yüksek enflasyonla mücadelede bir araç olarak görülebilir fakat bu oran ekonomideki mevcut durumu düzeltmek için tek başına başarılı olabilecek bir enstrüman değildir. Ekonomi, bir orkestra gibidir; birçok enstrümanın şefin talimatlarıyla uyum içinde çalması sonucunda güzel bir melodi ortaya çıkar. Ancak, tıpkı orkestrada olduğu gibi, tek bir enstrümanın sesinin yükselmesi her zaman güzel bir uyum oluşturmaz. Bu nedenle, ekonomide sorunların çözümünde sadece faiz oranları gibi tek bir aracın kullanılması yeterli olmayacaktır.

Ayrıca faiz oranlarının bu kadar yüksek olması yatırım maliyetlerini artırmakta ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri olumsuz etkileyerek ekonomik büyümenin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Yatırımların kısıtlandığı ekonomide daralmalar yaşanacaktır.

Kur Korunmalı Mevduat (KKM) uygulamasının ekonomi ve hazineye yükü, kısa vadeli çözümlerin uzun vadeli sorunlara dönüştüğünün bir göstergesidir. KKM, döviz talebini kontrol altına almak ve yerel para birimini desteklemek amacıyla tasarlanmış olsa da bu mekanizmanın maliyeti devletin bütçesine yük ve dolayısıyla vatandaşın ödediği vergilere artış olarak yansımaktadır. KKM'nin devlet bütçesi üzerindeki yükü şeffaf bir şekilde halkla paylaşılmamaktadır. Ayrıca KKM sürdürülemez bir maliyet yapısına sahiptir. İvedilikle KKM'den çıkılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, ülkemiz ekonomisi ciddi bir dönemeçtedir. Ayrıca mevcut ekonomi politikaları uzun vadeli istikrar ve kalkınma için yetersiz kalmaktadır. Şeffaflık, hesap verilebilirlik ve ekonomide adaleti önceleyen, üretim ve ihracatı destekleyen, tüketiciyi koruyan ve döviz kurlarını istikrara kavuşturacak politikaların acilen hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Dolar kurunun 34,69 TL seviyelerine yükselmesi, Türkiye ekonomisinin ithalata bağımlı yapısını daha kırılgan hale getirmiş ve enflasyonist baskıları artırmıştır. Şekil 16, Merkez Bankası'nın politika faiz oranını %50 seviyelerine kadar yükseltmesine rağmen TÜFE'nin hala %49,4 seviyesinde olduğunu göstermektedir. Döviz kurlarındaki bu aşırı dalgalanmalar, enerji ve temel gıda maddeleri başta olmak üzere ithalat maliyetlerini artırarak nihai tüketici fiyatlarına doğrudan yansımış ve halkın alım gücünü ciddi ölçüde zayıflatmıştır.

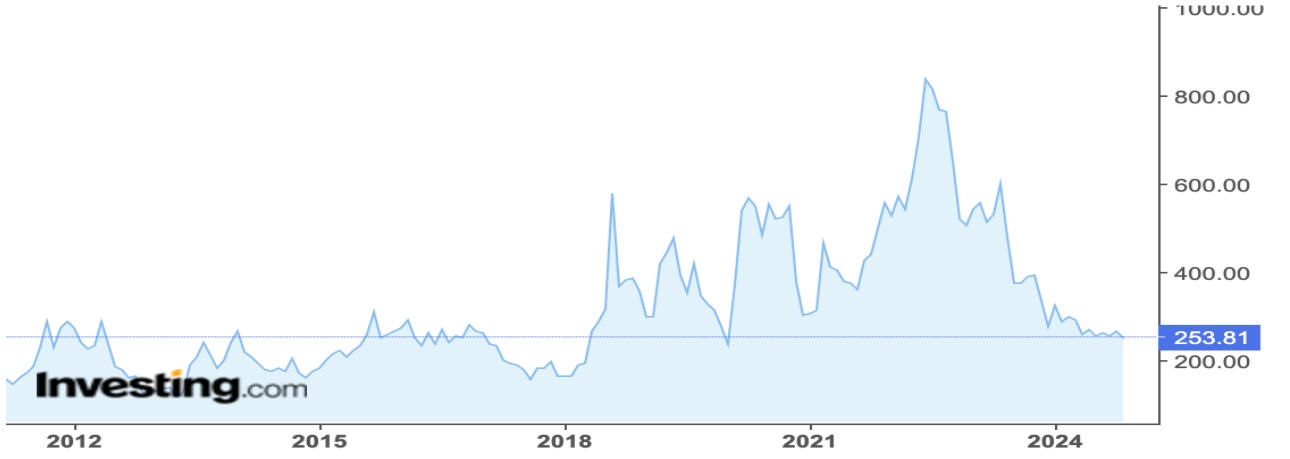
Yüksek döviz kuru, ihracatçılar için teorik olarak avantaj sağlıyor gibi görünse de üretimde kullanılan girdilerin büyük ölçüde dövizle endeksli olması bu avantajı sınırlamaktadır. Özellikle imalat sanayinde ithalata dayalı hammadde ve ara malı kullanımı, döviz kurundaki artışlarla birlikte üretim maliyetlerini yükseltmiş ve ihracatçılar için rekabet dezavantajı meydana getirmiştir. Bununla birlikte, ithalatın ihracatı karşılama oranının düşük seyretmesi, dış ticaret dengesizliğini derinleştirmektedir. İhracatçılarımızın geleceğe yönelik yatırımlarını ve karlılıklarını ölçebilmesi, üretim kapasitelerine dair faaliyetlerine dair yarını görebilmeleri için döviz kurunun stabil hale gelmesi gerekmektedir. İktidar partisinin faiz, enflasyon ve kur üçgenini doğru şekilde yönetebilmesi gerekir. Bu durum ekonomik etkinlik açısından çok önemlidir.

Merkez Bankası'nın faiz oranlarını artırarak enflasyonla mücadele etme çabası, tek başına etkili bir çözüm sunmamaktadır. Ekonomi yönetiminde faiz oranı bir araçtır, ancak kapsamlı ve çok yönlü politikalarla desteklenmedikçe istenilen sonucu vermesi mümkün değildir. Şekil 16, faiz artışlarının TÜFE üzerindeki etkisinin sınırlı kaldığını ve enflasyon beklentilerinin halen yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, para politikalarının yanı sıra maliye politikalarının ve yapısal reformların hayata geçirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kur Korumalı Mevduat (KKM) uygulaması, döviz talebini kontrol altına almak amacıyla tasarlanmış bir mekanizma olmasına rağmen sürdürülebilirlik açısından büyük soru işaretleri barındırmaktadır. Bu nedenle de günü kurtarma paketi olarak uygulamaya konulmuştur. KKM'den çıkışımız uygulamaya konulduğu gibi hızlı olamamaktadır. Bu durumla ilgili geçmiş dönem hükümetlerinin öz eleştirilerinden ders alınmadığını ortaya koymaktadır. KKM'nin Hazine'ye olan maliyeti giderek artmakta ve bu yük dolaylı olarak vatandaşların ödediği vergilerle karşılanmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı'na göre, KKM'nin bütçeye maliyeti 2024'te 1,5 Trilyon TL seviyesine yaklaşmıştır. Bu, devlet bütçesindeki açıkların büyümesine ve ekonomik kırılganlıkların artmasına neden olmaktadır.

KKM'nin yanı sıra, ithalata dayalı üretim yapısının değiştirilmesi ve yerli üretimi teşvik edecek politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle katma değerli üretim ve ihracatın artırılması, dış ticaret açığını kapatmada kritik bir rol oynayacaktır. Ancak bu reformlar yapılmadıkça, döviz kuru dalgalanmalarının ekonomide yaratacağı kırılganlıklar devam edecektir.

Türkiye ekonomisi derin bir dönüşüm ihtiyacı içerisindedir. Şeffaflık, hesap verilebilirlik ve adaleti esas alan politikaların yanı sıra, üretim ve ihracat odaklı bir büyüme modeline geçiş yapılmalıdır. Bunu geçişi yaparken niyet halis olmalı ve siyasi kaygılardan uzak rasyonel politikalar benimsenmelidir. Döviz kurlarındaki istikrarsızlık ve enflasyonist baskılar, ancak uzun vadeli ve yapısal reformlarla azaltılabilir. KKM gibi geçici çözümler yerine, ekonomik sürdürülebilirliği sağlayacak daha kalıcı ve etkili politikaların hayata geçirilmesi kaçınılmazdır. Bu doğrultuda, yatırımcı güvenini artıracak ve halkın refah seviyesini yükseltecek kapsamlı bir ekonomik reform programına ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 17. Türkiye'nin CDS Prim Verileri

Türkiye'nin 2018-2024 yıllarını kapsayan CDS (Kredi Temerrüt Takası) primleri, ekonomideki dalgalanmaların ve yatırımcı güvenindeki değişimlerin önemli bir göstergesidir. Şekil 17'de de görüldüğü üzere, CDS primleri Türkiye'nin risk algısındaki dalgalanmaları açıkça ortaya koymaktadır.

2018 yılında CDS primleri, döviz krizinin etkisiyle sert bir şekilde yükselmiş ve 566 baz puana ulaşmıştır. Bu dönem, Türkiye'nin dış borçlanma maliyetlerinde ciddi bir artış yaşadığı, ekonomik ve siyasi risk algısının yükseldiği Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin hayata geçtiği dönemdir. 2019 yılında ise CDS primleri genel bir düşüş eğilimine girmiş ve kısmi bir normalleşme sağlanmıştır. Ancak, 2020 yılına gelindiğinde COVID-19 pandemisinin küresel ekonomiye etkileriyle birlikte Türkiye'nin CDS primlerinde yeniden bir artış yaşanmıştır. Özellikle pandeminin oluşturduğu ekonomik belirsizlikler, yatırımcıların risk algısını yükseltmiştir. 2021 yılı ise dalgalı bir seyir izlenmiş ve yüksek enflasyon, düşük faiz politikaları ile birlikte CDS primleri yüksek seviyelerde kalmıştır.

2022 yılı, CDS primlerinin zirve yaptığı bir dönem olmuştur. Temmuz ayında 908 baz puan ile son yılların en yüksek seviyesi görülmüştür. Bu artış, günü kurtarmayı hedefleyen yanlış ekonomi politikaları, jeopolitik riskler, dış finansman ihtiyacı ve artan ekonomik belirsizliklerle ilgilidir. 2023 yılı itibarıyla ekonomi yönetiminde alınan tedbirler ve faiz artırımlarıyla birlikte CDS primlerinde kademeli bir düşüş yaşanmış, 2024 yılında 253 baz puana gerilemiştir.

CDS primlerindeki dalgalanmalar, Türkiye'nin makroekonomik kırılganlıklarını ve yabancı yatırımcı güvenindeki zayıflamayı gözler önüne sermektedir. Özellikle yüksek CDS primleri, uluslararası borçlanma maliyetlerini artırarak ekonomi üzerinde baskı oluşturmuştur. 2024

yılında CDS primlerinde yaşanan düşüş, ekonomide toparlanma sinyalleri olarak yorumlansa da ancak bu yeterli değildir.

Türkiye'nin CDS primlerini kalıcı olarak düşürebilmesi için; üretim odaklı büyüme modeline geçiş sağlanmalı, yüksek katma değerli üretim artırılmalıdır. Kamu harcamalarında şeffaflık sağlanmalı ve bütçe açıkları kontrol altına alınmalı, mali disiplinden taviz verilmemelidir. Fiyat istikrarını sağlayacak etkin para politikalarının yanı sıra maliye politikaları da devreye sokulmalı, kur dalgalanmaları minimize edilmelidir. Ekonomi politikalarında öngörülebilirlik artırılmalı ve yabancı yatırımcı güven sadece faiz oranları üzerinden değil, hukuk ve adalet üzerinden yeniden tesis edilmelidir.

CDS primlerinin düşük seviyelere indirilmesi, Türkiye'nin sürdürülebilir ekonomik büyüme hedeflerini gerçekleştirebilmesi için hayati öneme sahiptir. Bu hedefe ulaşmak için hem iç hem de dış politikada güven artırıcı adımların ivedilikle atılması gerekmektedir.

Carry trade, düşük faizli para biriminden borçlanıp, yüksek faizli para birimine yatırım yaparak aradaki farktan kâr elde etme stratejisidir. Türkiye, yüksek faiz oranlarıyla carry trade için cazip bir destinasyon olmuştur, ancak bu uygulama ülke ekonomisini ciddi risklere maruz bırakmaktadır.

Türkiye'de faiz oranlarının yüksekliği (örneğin, 2024'te yıllık %60'a kadar çıkan mevduat faiz oranı üzerinden carry trade kazancı), yabancı yatırımcıları TL varlıklara çekmektedir. Ancak bu, ekonomiyi sıcak paranın kısa vadeli dalgalanmalarına ve hızlı çıkışına açık hale getirir. Bu tür sermaye akımları, uzun vadeli yatırım yerine spekülatif hareketlerle daha çok ilişkilidir, bu da ekonomik istikrarı tehdit etmektedir.

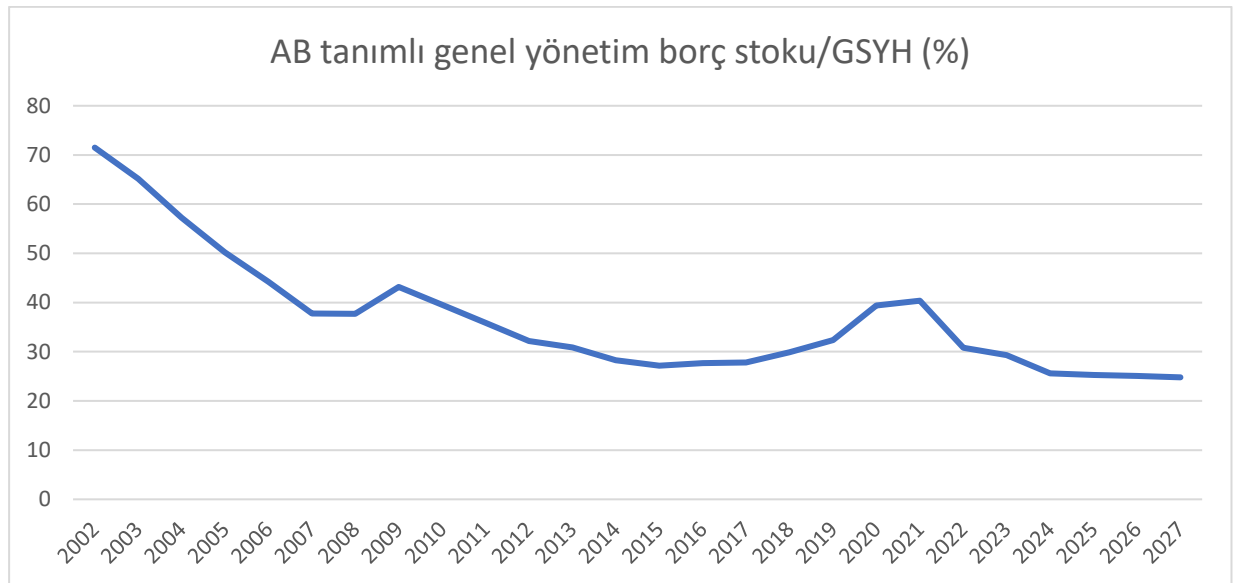
Carry trade, döviz kurundaki oynaklığa karşı son derece hassastır. TL'nin değer kaybetmesi, carry trade işlemlerinin tersine dönmesine ve yatırımcıların hızla çıkmasına neden olabilir. Örneğin, 2008 ve 2021 yıllarındaki döviz kuru dalgalanmaları, yabancı yatırımcıların zarar etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum doğru kurgulanmadığında Türkiye'nin döviz rezervlerinde ciddi kayıplara neden olabilir. Faiz oranlarının yüksekliği Türkiye ekonomisini yabancı sermayeye bağımlı kılmaktadır. Yabancı sermayenin ani çıkışı, ekonomik krizlere ve finansal istikrarsızlığa sebebiyet verebilir. 2018 yılında yaşanan ekonomik türbülansın ardından yaşanan sorunlar bunu daha belirgin hale getirmiştir.

Yüksek faiz oranları, teorik olarak enflasyonu düşürmeyi hedeflese de carry trade ile gelen sermayenin, lüks tüketim ve ithalata yönelmesi, ithal enflasyon üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmaktadır. Bu da enflasyonun kontrol altına alınmasını zorlaştırmakta ve halkın alım gücünü düşürmektedir.

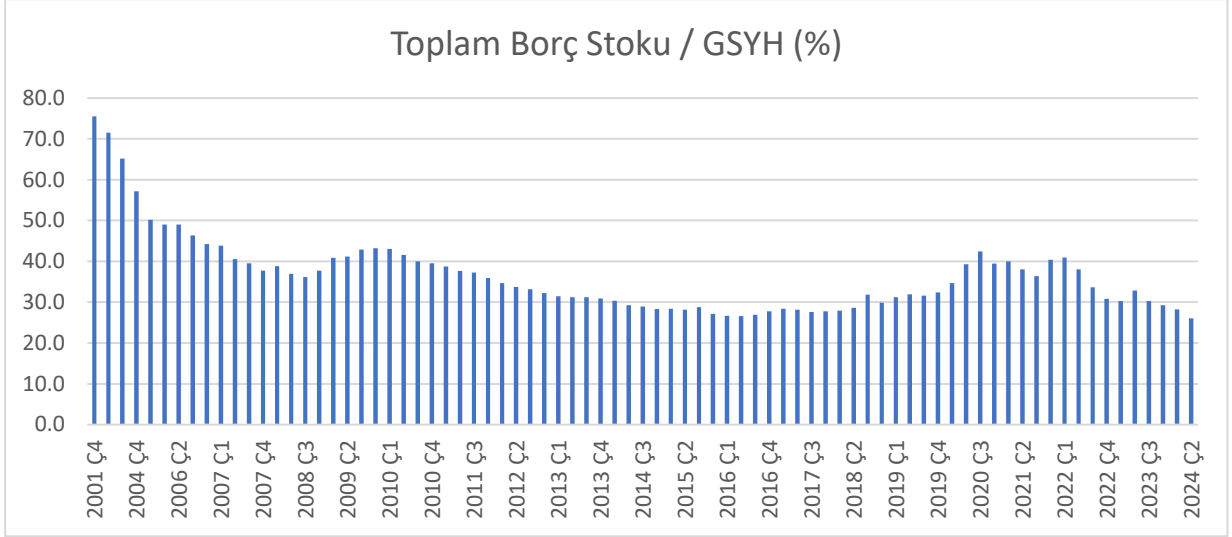
Türkiye'nin carry trade'e bağımlı hale gelmesi, uzun vadeli ekonomik planlama ve sürdürülebilir büyüme stratejilerinin önüne geçmekte, ülkeyi uluslararası finansal dalgalanmalara karşı savunmasız bırakmaktadır. Bu tehlikeli bir yöntemdir ve ekonomik bağımsızlığımızı, istikrarımızı ve halkın refahını tehdit etmektedir. Bu nedenle faiz indirimlerinin yapılması ekonomimizin yarınları açısından çok daha önemli bir hal almıştır. Faiz indirimlerinde gecikilmesi durumunda ekonomimizde yeni riskler oluşacaktır.

1.3.7. BORÇLANMA

2002 yılı itibarıyla AB tanımlı genel yönetim borç stoku/GSYH oranı %71,5 seviyesinde olup bu oran Maastricht kriterinin (%60) üzerinde bulunmaktadır. 2025-2027 dönemi için yapılan tahminlerde bu oranın %26,1'e kadar gerilemesi beklenmektedir.

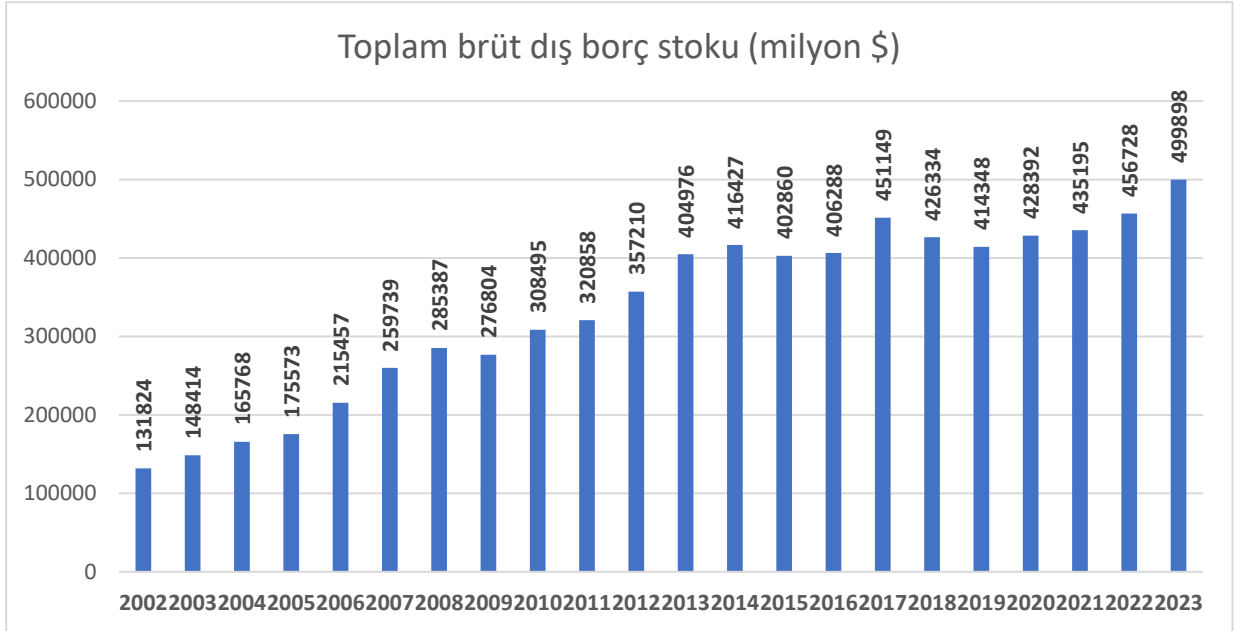
Şekil 18. AB tanımlı genel yönetim borç stoku/GSYH (%)

Şekil 19. Toplam Borç Stoku / GSYH (%)

Türkiye'nin genel yönetim borç stoku/GSYH oranı %26,1 ile AB ortalamasının altındadır. Türkiye'nin kamu net borç stoku, 2024 itibarıyla %18,1 seviyesindedir. Bu da Türkiye'nin kamu borcunun brüt borç stoku ile kıyaslandığında daha düşük bir net borç pozisyonuna sahip olduğunu göstermektedir.

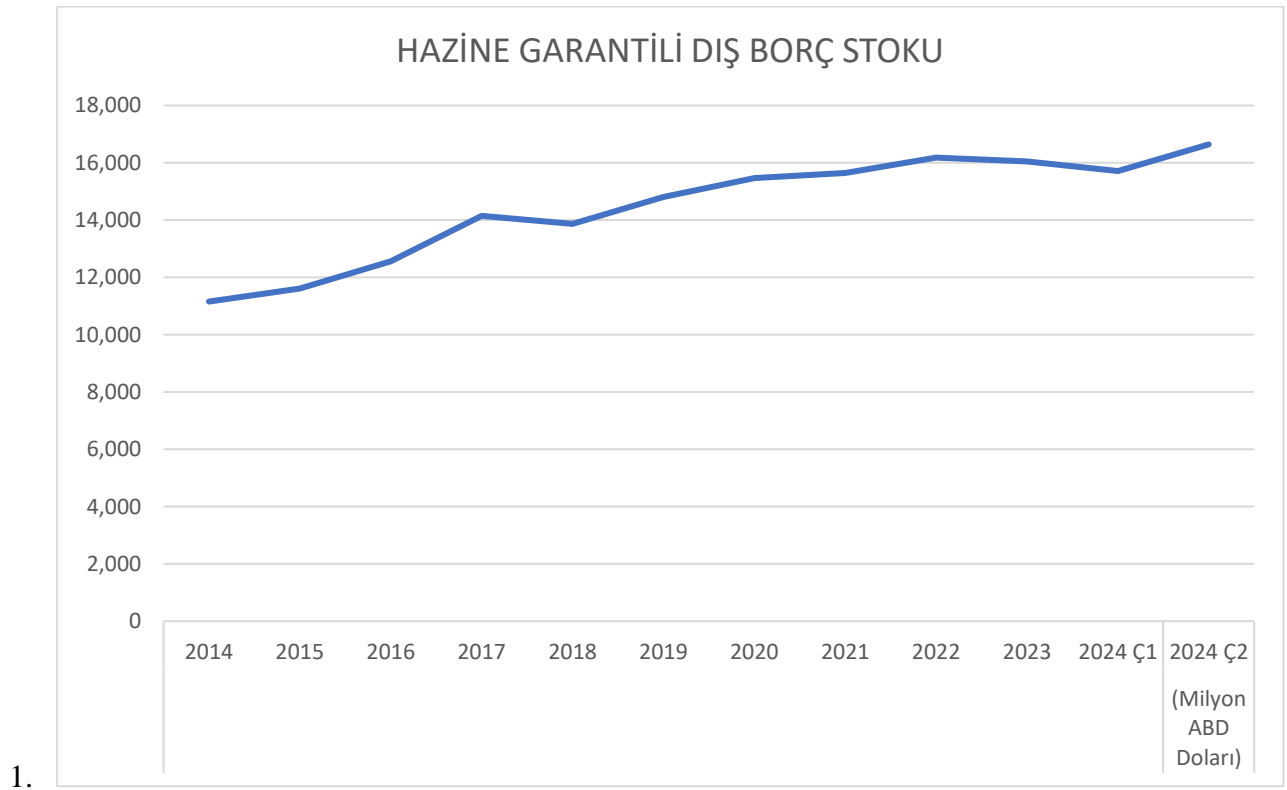
2024 yılı itibarıyla merkezi yönetim borç stokunun %58,9'u döviz cinsindedir. Bu durum, döviz kurlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak borç yükünün değişebileceği riskini barındırmaktadır.

Şekil 20. Toplam Borç Stoku / GSYH (%)

2003 yılında 5,8 milyar dolar olan Hazine garantili dış borç stoku, 2024 yılı itibarıyla 16,6 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Bu, devletin dış borç üzerindeki yükümlülüğünün arttığını göstermektedir.

Diğer yandan hazine garantili borçların içerisinde Hazine ve Maliye Bakanlığınca sağlanan verilerde oldukça büyük bütçelerle ve borçlanmalarla yapıldığı bilinen yap-işlet-devret ya da kamu özel iş birliği modelleriyle gerçekleştirilen köprüler, otoyollar, şehir hastanelerine ilişkin Hazine yükümlülüklerinin yer almadığı görülmektedir. Bu açıdan ülke gündeminde en önde gelen bu yatırımlara ilişkin borçlanmanın borç stoku bilgilerinde yer almaması gerçek anlamda Türkiye'nin üstlendiği borç yükünün büyük kısmını muhasebe kayıt hileleriyle saklandığını ortaya koymaktadır.

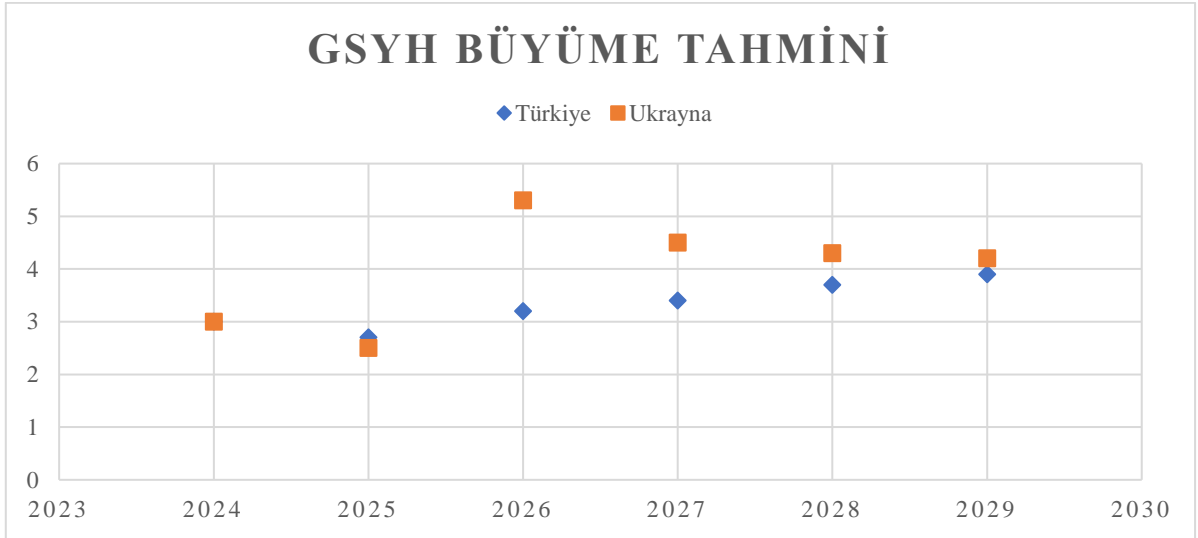
Şekil 21. Toplam Borç Stoku / GSYH (%)

1.4. TÜRKİYE’NİN KÜRESEL ÖLÇEKTEKİ GÖRÜNÜMÜ: DEMOKRASİ VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜNE İLİŞKİN GÖSTERGELER

Büyüme ve Yatırımlar

Jeopolitik gerilimler, özellikle Ukrayna-Rusya savaşı, ekonomik kırılganlıkları artırarak küresel büyüme dinamiklerini etkilemiştir. Türkiye’nin ekonomik durumunu değerlendirirken hükümet yetkilileri sıklıkla bu duruma dikkat çekmekte ve karşı karşıya olduğumuz sınırlı ekonomik büyüme ve enflasyon gibi sorunları bu durumla açıklamaktadır. Bu bağlamda, savaşın getirdiği ağır yıkıma rağmen Ukrayna ekonomisinin 2023 yılında yüzde 5,3 oranında büyüme kaydetmesi dikkat çekicidir. Aynı dönemde Türkiye ekonomisi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile vaat edildiği üzere “istikrarlı bir siyasi zemin” üzerinde bulunmasına rağmen, yüzde 5,1 büyüme oranıyla Ukrayna’nın gerisinde kalmıştır.

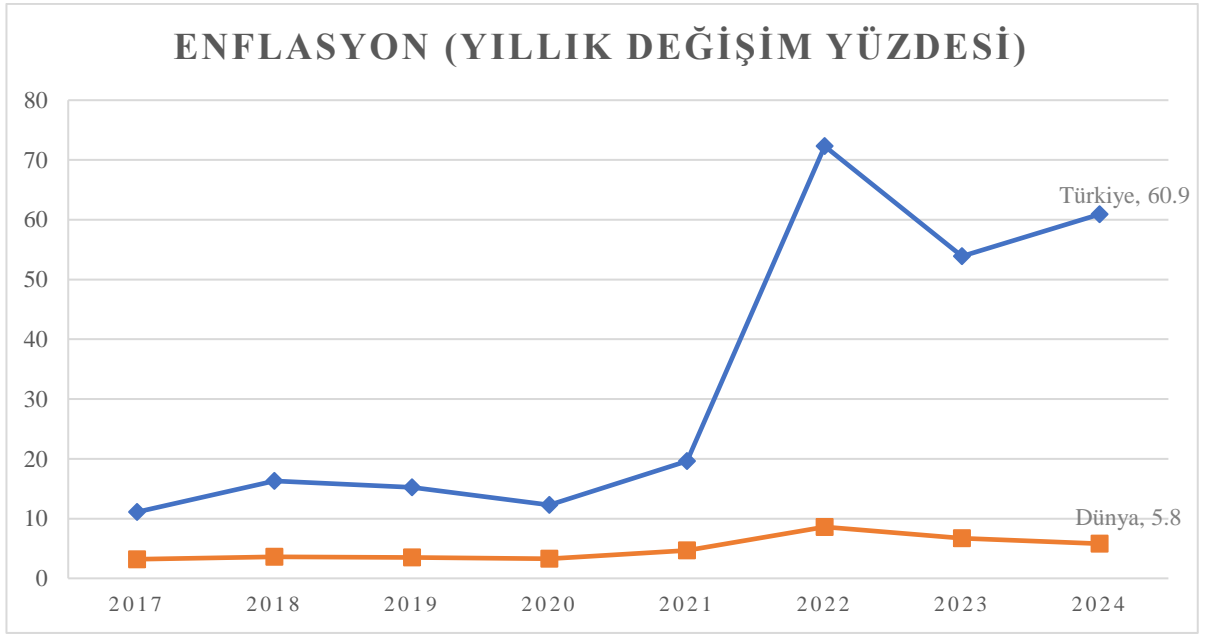
IMF projeksiyonlarına göre, her iki ülkenin 2024 yılında benzer bir performans sergileyerek yüzde 3 büyüme oranına ulaşması beklenmektedir.

Şekil 22. Ukrayna ve Türkiye GSYH Büyüme Tahmini

Türkiye'nin zengin doğal kaynakları, stratejik coğrafi konumu ve geniş iç pazar potansiyeli göz önüne alındığında, ekonomik büyüme oranının savaşın yıkıcı etkileri altında bulunan Ukrayna ile aynı seviyede öngörülmesi, ekonomik politikaların ciddi şekilde yetersizliğini ve yönetim başarısızlığını ortaya koymaktadır.

Öte yandan, hükümetin sıklıkla küresel enflasyon artışına atıfta bulunarak yaptığı açıklamalar, Türkiye'deki enflasyonun boyutunu örtbas etmekten uzak kalmaktadır. 2024 yılı itibarıyla, Türkiye'deki enflasyon artışı küresel ortalamanın on katı düzeyinde gerçekleşmiştir. En yüksek enflasyon oranına sahip beşinci ülke konumunda olan Türkiye'nin sunduğu resmi veriler ise, ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli kuruluşlar ve uzmanlar tarafından ciddi eleştirilere konu olmaktadır. ENAG'ın yaptığı alternatif hesaplamalara göre, 2024'ün ilk altı ayında enflasyon artışı – TÜİK'in açıkladığı yüzde 60'luk orana karşın – yüzde 100'e ulaşmıştır. Bu durum, resmi verilerle piyasa gerçekleri arasındaki farkın giderek derinleştiğini göstermektedir.

Şekil 23. Enflasyon Yıllık Değişim

Her bir kalem ayrıca incelendiğinde vahim görüntü daha net ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de gıda enflasyonu, Kasım 2021 ile Kasım 2022 arasında yüzde 102,5 oranında keskin bir artış göstermiş ve sonraki aylarda yüzde 50'nin üzerinde seyretmeye devam etmiştir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) verilerine göre, 2023 yılında dünya genelinde gıda fiyatları yüzde 10 düşerken, Türkiye'de bu oran yüzde 72 oranında artmıştır. Gıdaya erişimde bu durum, özellikle alt ve orta gelirli kesimleri ciddi sorunlarla baş başa bırakmıştır. Gıda fiyatlarındaki yükselişi tetikleyen enerjideki enflasyon, yüzde 100 artışla dünya çapında en yüksek seviyelerden birine ulaşmış; doğalgaz, elektrik ve petrol gibi enerji ürünlerine yapılan zamlar da yoksulluğu daha da derinleştirmiştir.

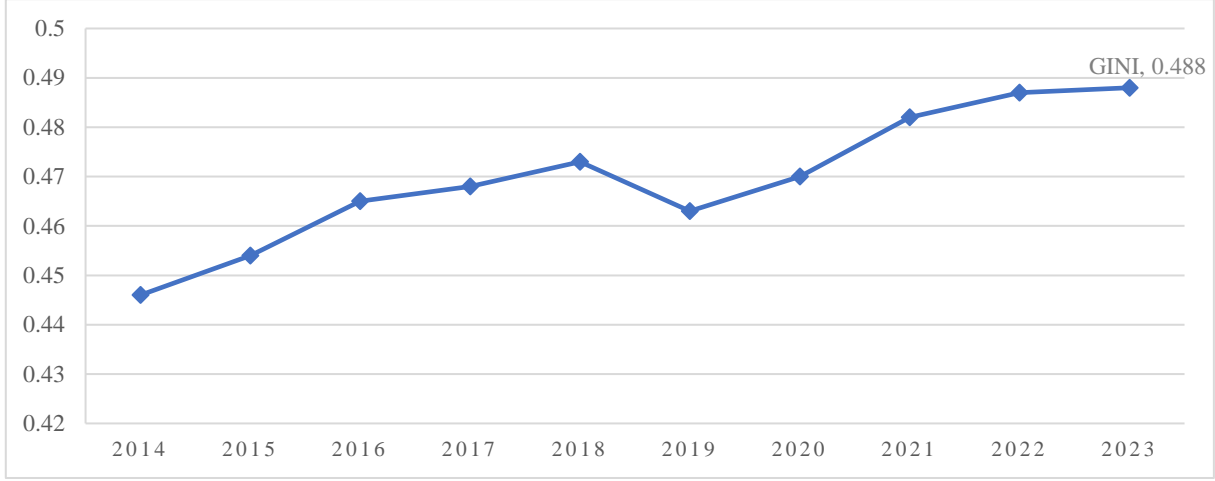
Ek olarak, 2023 yılında ev sahipliği oranı, faiz indirimleri ve düşük faizli kredi politikalarına rağmen tüm zamanların en düşük seviyesi olan yüzde 56,2'ye gerilemiş ve barınmayı bir sorun

olmaktan çıkarıp bir krize çevirmiştir. Barınma Kira Fiyatları Endeksi'ne (Housing Rent Price Index) göre, kira fiyatları 2015 yılına kıyasla 6,63 kat artmış ve Türkiye, OECD ülkeleri arasında bu oranda açık ara birinci sıraya yerleşmiştir. Hayat pahalılığındaki genel artışın yansıdığı kira fiyatlarındaki yükselme alım gücünü daha da kırmıştır.

Gelir Dağılımı Adaleti

Fahiş enflasyonu kontrol altına almak amacıyla benimsenen ve gerekli şartlar sağlanmadan hayata geçirilen düşük faiz politikası, bütçe açığında rekor artışlara sebep olmuş ve bu durum dolaylı vergilere yönelimi hızlandırmıştır. Devlet gelirlerinin yüzde 65'inin KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerden elde edilmesi, özellikle düşük ve orta gelir gruplarını orantısız bir şekilde etkilemiş ve ekonomik yüklerini daha da artırmıştır. Dolaylı vergilerin geniş halk kesimleri üzerindeki baskısı, gelir eşitsizliğini derinleştirirken, sermaye sahiplerine tanınan vergi muafiyetleri ve istisnalar bu adaletsizliği daha da pekiştirmiştir. TÜİK verileri temel alınarak yapılan analizlere göre, genel olarak ilan edilen enflasyon ile düşük ve orta gelirliilerin maruz kaldığı enflasyon arasında en az 10 puan fark bulunmaktadır. Bu ekonomik koşullar altında 7 milyon asgari ücretli ve 4 milyon düşük emekli maaşı alan kesim, ağır bir ekonomik yüklerle mücadele etmektedir. En düşük emekli maaşı asgari ücretin altında olmamalı, ancak asgari ücrette en düşük memur maaşından az olmamalıdır.

Dünya Eşitsizlik Veri tabanı (World Inequality Database) verilerine göre, Türkiye'de en zengin yüzde 10'luk kesim toplam milli gelirin yüzde 56,7'sine sahipken, en alttaki yüzde 50 yalnızca yüzde 12,4'lük bir pay alabilmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ölçümünde kullanılan GINI katsayısı da dört yıldır aralıksız artış eğilimi göstermektedir. Daha geniş bir zaman dilimi değerlendirildiğinde, bu katsayının belirli bir direnç seviyesine ulaştığı görülmektedir. Sosyal yardımlar hariç tutularak yapılan hesaplamalar, gelir dağılımında bozulmanın giderek derinleştiğini ortaya koymaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın verilerine göre, düzenli sosyal yardım alan hane sayısı son 10 yılda iki katına çıkarak 4,5 milyona ulaşmıştır. Bu durum, ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 14-15'inin sosyal yardıma bağımlı hale geldiğini göstermektedir.

Şekil 24. GINI Katsayı Verileri

Dünya Bankası verilerine göre, toplam GSYİH açısından dünyanın en büyük yirmi ekonomisi arasında yer alan ülkemiz aynı zamanda gelir eşitsizliği düzeyinde de – Türkiye dışında yalnızca Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin bulunduğu – ilk yirmi ülke arasında yer almaktadır.

Demokrasi ve Yönetişim

İktidarın bir diğer düştüğü yanlış adaleti, çoğulculuğu, demokrasiyi ve özgürlükleri kâmil manada sağlamadan ve hatta sağlama gayreti bile göstermeden ekonomiyi düzelteceği masalını anlatmaya devam etmesidir. Demokrasinin, özgürlüklerin ve en önemlisi adaletin olmadığı bir memlekette üreticinin de tüketicinin de geleceğe umutla bakması mümkün değildir. Böyle bir ülkede ne yatırım olabilir ne de kalkınma.

Washington merkezli kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Freedom House, demokrasi, siyasi özgürlük ve insan hakları konularında yürüttüğü siyasi savunuculuk faaliyetleriyle tanınmaktadır. Özgürlüğü küresel olarak genişletmek ve savunmak misyonuyla bu yönde ülkelerin demokratik kurum ve yönetim araçları üzerinde izleme yapmaktadır. Freedom House **Küresel Özgürlük Skoru**, bireysel özgürlükler (civil liberties) ve siyasi haklar (political rights) başlıklarındaki skorların toplamıyla elde edilmektedir. Siyasi haklar; seçim süreci, siyasi çoğulculuk ve katılım ve hükümetin işleyişi etrafında değerlendirilmektedir. Bireysel özgürlükler; ifade ve inanç özgürlüğü, dernek ve örgütlenme hakları, hukukun üstünlüğü ve kişisel özerklik ve bireysel haklar kategorilerine göre ölçülmektedir. Puanlama yapılırken hakların yasal güvence altına alınmasının yanında bu hakların uygulamada yerine getirilmesine daha fazla önem verilmektedir. 2014 itibarıyla puanlama metodu değiştiği için öncesi

alınmamıştır. Tablodaki durumda; 100 “tamamen özgür,” 0 “hiç özgür değil” olmak üzere puan dağılımı görülmektedir.

Tablo 3. Küresel Özgürlük Skoru

TÜRKİYE	Küresel özgürlük Skoru (100)	Durum
2014	55	Kısmen Özgür
2015	58	Kısmen Özgür
2016	53	Kısmen Özgür
2017	38	Kısmen Özgür
2018	32	Özgür Değil
2019	31	Özgür Değil
2020	32	Özgür Değil
2021	32	Özgür Değil
2022	32	Özgür Değil
2023	32	Özgür Değil
2024	33	Özgür Değil

Kaynak: Freedom House

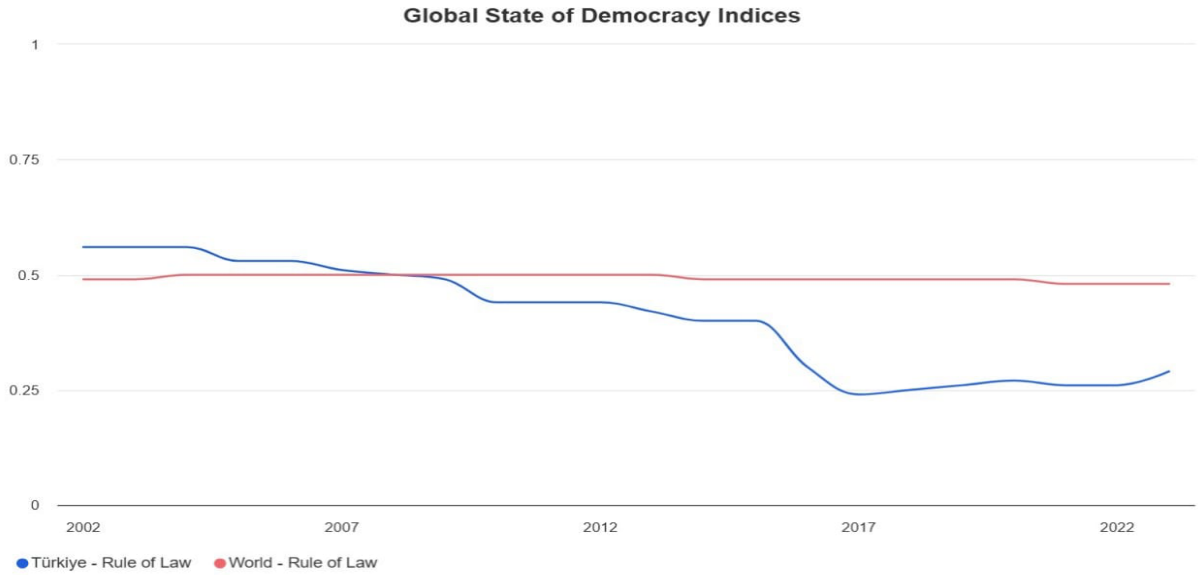
Bir diğer benzer kuruluş olan İsveç merkezli International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance) demokrasilerin geliştirilmesi ve sürdürülmesi amacıyla dünya çapında demokratik kurum ve süreçleri desteklemek ve güçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır. 2016 yılında başlattığı **Demokrasinin Küresel Durumu** (GSoD) Girişimini ile demokrasinin durumu ve kalitesine ilişkin kanıta dayalı analiz ve veriler sağlamaktadır.

Bu veriler dünya genelinde 174 ülkeye ait detayları içermekte ve çeşitli akademisyenler ve kuruluşlar tarafından farklı kaynak türleri kullanılarak geliştirilen 157 ayrı göstereye dayanmaktadır; Temsil için şeffaf seçimler, kapsayıcı oy hakkı, özgür siyasi partiler, etkin parlamento ve yerel yönetimler gibi başlıklar; Haklar için yargıya erişim, bireysel özgürlükler, temel refah, siyaset önündeki eşitlik gibi başlıklar; ve Hukukun Üstünlüğü ile sivil hareketleri içeren Katılım konularında ölçümler yapılmaktadır.

Tüm puanlamalar 0'dan 1'e kadar olup, 0 tüm örneklemdeki en düşük başarıyı, 1 ise en yüksek başarıyı temsil etmektedir. Türkiye'nin 2010'lu yıllardan bu yana durumu aşağıdaki Şekil 25 ve 26'da sunulmaktadır.

Hem Freedom House hem de IDEA ölçümlerinde 2016 itibariyle demokratik kurum ve ilkelerin hepsini ilgilendiren tüm bu alanların puanlamalarında bir kırılım göze çarpmaktadır.

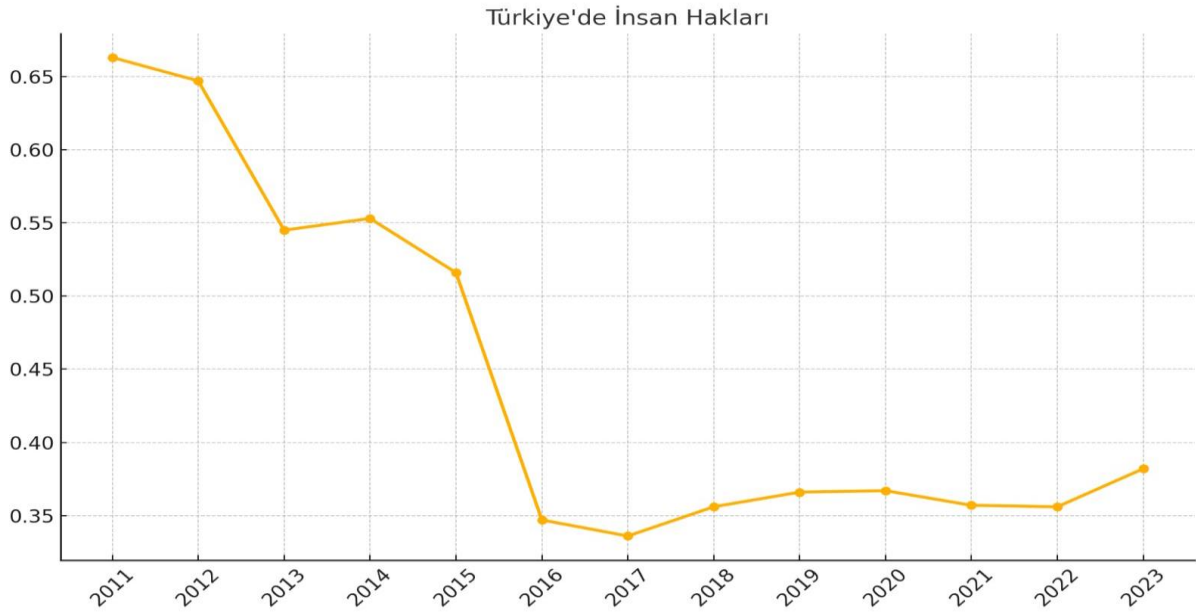
Belirsizlik Endeksi'nin de dayalı olduğu Economist Intelligence Unit'in doğrudan demokrasi skoru ölçümü bulunmaktadır. **Demokrasi Endeksi**, vatandaşların özgür ve adil seçimlerle siyasi liderlerini seçebilme, bireysel özgürlüklerden yararlanabilme, demokrasiyi diğer siyasi sistemlere tercih edebilme, siyasete katılabilme ve katılma ve kendileri yararına hareket eden işlevsel bir hükümete sahip olma derecelerine ilişkin bilgileri bir araya getirmektedir. 0 ile 10 (en demokratik) arasında değişmektedir. Türkiye'nin 2000'li yıllarında endeksin değişiminin zaman çizgisi aşağıda görülmektedir.

Şekil 25. Küresel Demokrasi Endeksi ve Türkiye

Kaynak: International IDEA, Global State of Democracy Indices v7.1,2023

Bu demokrasi endeksi için ülkeler puanlarına göre sıralandığında Türkiye 2022 yılı puanıyla 168 ülke arasında 104. sırada gelmektedir. 2016 yılında 77. sırada; 2011 yılında 71. sırada yer almıştır.

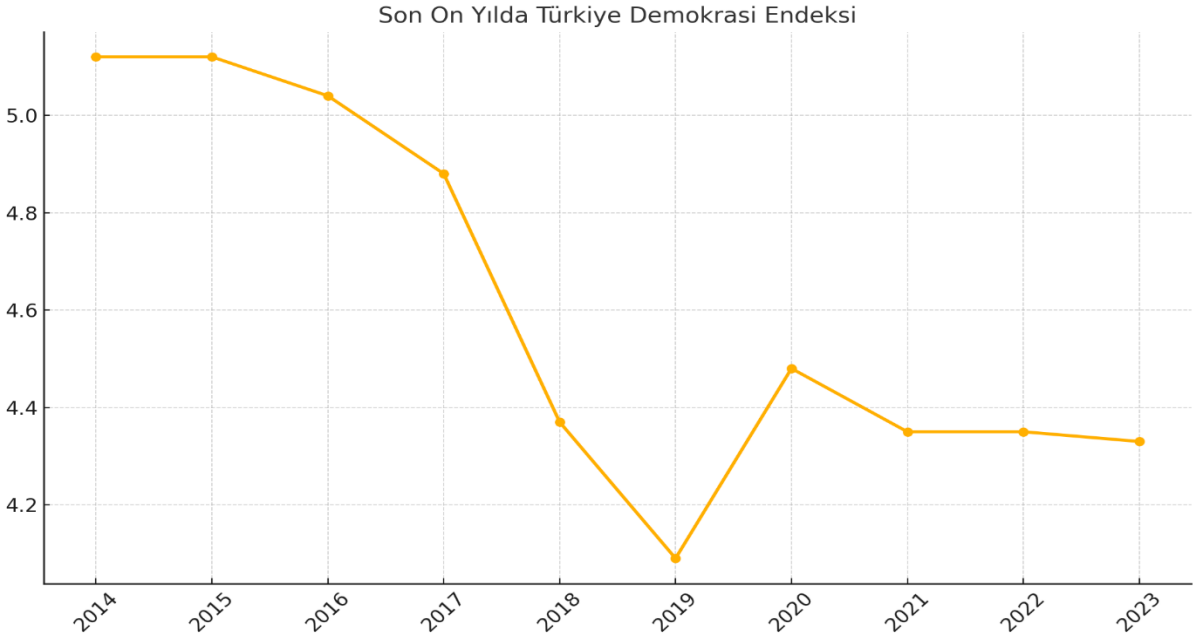

Şekil 26. İnsan Hakları Endeksi

Kaynak: University of Gothenburg Varieties of Democracy (V-Dem) Enstitüsü

Merkezi İsveç'teki University of Gothenburg'da bulunan Varieties of Democracy (V-Dem) Enstitüsü, demokrasi ve insan hakları üzerine veri ve araştırmalar yayınlamaktadır. Enstitü, siyasi kurumları ve hakların korunmasını değerlendirmek için yaklaşık 3.500 ülke uzmanının değerlendirmelerine ve kendi araştırmacılarının tamamlayıcı çalışmalarına dayanmaktadır. Enstitü'nün oluşturduğu **İnsan Hakları Endeksi**, insanların devlet şiddeti, siyasi cinayetler ve zorla çalıştırmadan ne ölçüde korunduğunu; mülkiyet haklarına ne ölçüde sahip olduğunu, seyahat, din, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinden ne ölçüde yararlandığını ölçmektedir. Değişken 0 ile 1 (en geniş haklar) arasında değişmektedir. Bu endekse göre 186 ülke içerisinde 158. sırada olan Türkiye 2022 yılında 0,327 puanla, Dünya ortalaması olan 0,66 puanın ciddi düzeyde altındadır.

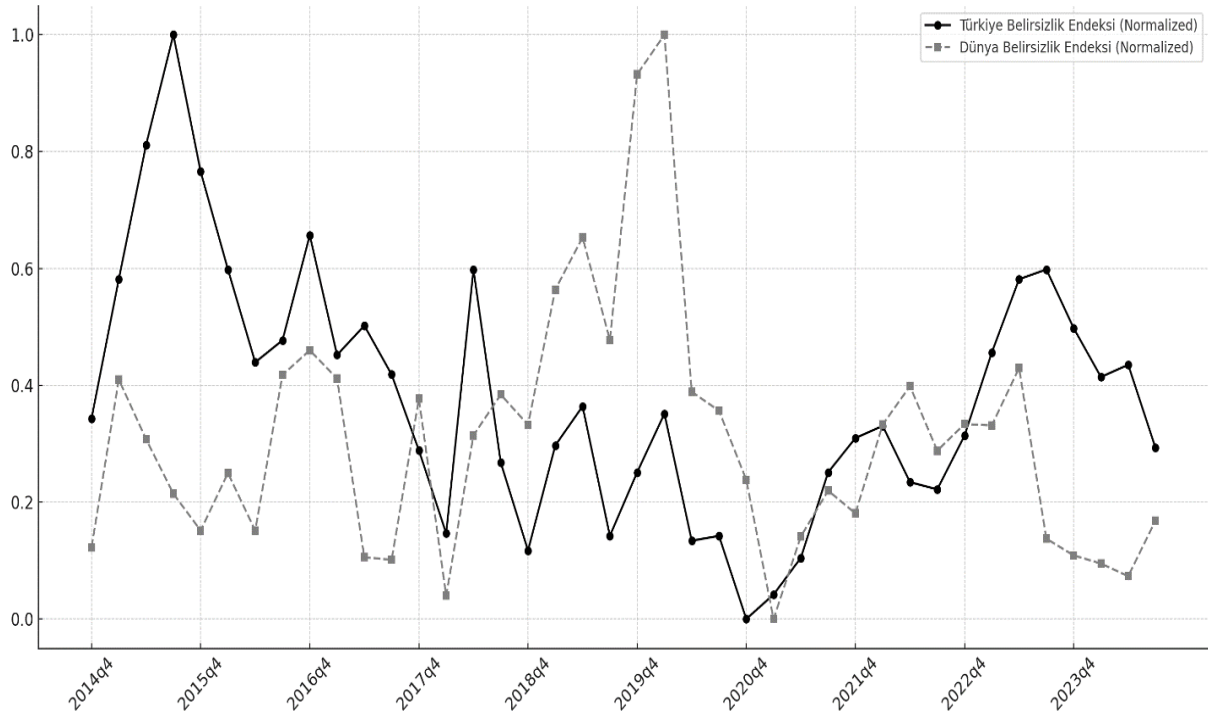
Demokratik kurumsallaşma ve yönetim konularına gelindiğinde Türkiye'nin kötü gidişatı sürdürdüğü görülmektedir. İsveç merkezli International IDEA'nın (Institute for Democracy and Electoral Assistance) 173 ülkede yürüttüğü Demokrasinin Küresel Durumu (GSoD) çalışmasına göre tüm bu ülkeler arasında Türkiye temsil konusunda 108, haklar konusunda 134, katılımcı yönetim konusunda 137 ve hukukun üstünlüğünde 145'inci sırada yer almaktadır.

Şekil 27. Son 10 yılda Türkiye Demokrasi Endeksi

Demokrasi Endeksi, ülkelerdeki siyasi katılım, hükümet işleyişi, seçim süreçleri, politik kültür ve temel özgürlükler gibi kriterleri değerlendirerek 10 üzerinden bir puanlama yapmaktadır. 2023 yılında bu endekste ki puanımız yükselmemiş; 167 ülke arasında sıralamamız, Sierra Leone'nin ülkede yaşanan darbe girişimi nedeniyle gerimize düşmesiyle, 102 olmuştur. İnsan Hakları Endeksi ise temel hak ve özgürlüklerin korunması, hukukun üstünlüğü ve eşitlik ilkelerinin uygulanmasını ölçerek, bir ülkenin insan onuruna ve evrensel değerlere ne derece saygı gösterdiğini ortaya koyar. Bu endekse göre de puanı 0,366'dan 0,367'ye yükselen ülkemiz 186 ülke içerisinde 149'uncu sırayı elde etmiştir. Mevcut durumu tüm açıklığıyla ortaya koyan bu puanlar ve sıralamalar, görüşümüzce mülhaza gerektirmemektedir.

Dünya Belirsizlik Endeksi (World Uncertainty Index), küresel düzeyde belirsizliklerin ölçümlendiği bir göstergedir ve ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal istikrarı üzerindeki etkilerini değerlendirmede önemli bir araçtır. Türkiye'ye dair endeks değerlerinin normalize edilmiş küresel değerlerle birlikte sunulduğu hali aşağıdaki şekilde verilmiştir. Hem küresel hem de ulusal bağlamdaki belirsizlik algılarının analizi karşılaştırmalı olarak görülebilir.

Şekil 28. Türkiye ve Dünya Belirsizlik Endeksi

Kaynak: Dünya Belirsizlik Endeksi (World Uncertainty Index, WUI), Economist Intelligence Unit

Son yıllarda küresel belirsizliklerde önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Özellikle COVID-19 pandemisi sonrası dünya genelinde bir toparlanma eğilimi görülmüş, ancak Ukrayna-Rusya savaşının etkileri belirgin olmuştur. Savaşın başlangıcı sonrası küresel belirsizlikler azalarak daha normal bir seyir izlemiştir. Bu durum, bazı analistlere göre, savaşın uluslararası sistemdeki etkilerinin tahmin edilebilir hale gelmesi ve piyasalarda belirsizliklerin göreceli olarak absorbe edilmesiyle açıklanabilir.

Türkiye'nin belirsizlik endeksine ilişkin verileri ise daha farklı bir tablo çizmektedir. 2023 yılı, Türkiye için belirsizliklerin yoğun olduğu bir yıl olarak öne çıkmıştır. Özellikle Mayıs 2023 genel seçimleri hem siyasi hem de ekonomik beklentiler açısından ciddi endişeler yaratmış, bu durum analist değerlendirmelerine belirsizlik olarak yansımıştır. Şekil 28 incelendiğinde, bu endişe ve belirsizlik algısının, 15 Temmuz darbe girişiminin yaşandığı döneme yakın seviyelerde olduğu görülmektedir. Seçim sonrası belirsizliklerin azalma eğilimine girdiği görülse de endeks değerleri Türkiye'nin küresel belirsizlik algısına kıyasla halen yüksek seviyelerde kalmaya devam etmiştir.

Her iç ve dış olumsuzlukta sarsılan, temelleri kökten zayıf bu ekonomi anlayışıyla, devlet tam anlamıyla bağımsız diyebilir miyiz?

Dış güçler yaygarasıyla milleti manipüle etmek yerine, dış güçlerin her tehdidinde hırpalanan değil her şart altında geleceğinden emin olunan bir ekonomi inşa etmek iktidarın asıl vazifesi değil midir?

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin istikrar sağlama konusundaki etkisinin sınırlı kalmış olduğu, belirsizliklerin bu denli yüksek seyretmesinden görülebilmektedir. İstikrarı sağlamayı amaçlayan bu sistemin özellikle seçim süreçlerinde ve sonrasında belirsizlik algısını yeterince azaltamadığı anlaşılmaktadır. Türkiye ekonomisinin ve siyasetinin dış etkenlere olan kırılganlığı, uluslararası yatırımcılar ve iç piyasalardaki güven eksikliğiyle birleşerek bu belirsizlik algısını daha da derinleştirmiştir.

Bu durum, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarı artırmak için hem sistemsal reformlara hem de güven ortamının güçlendirilmesine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Özellikle dış politika, ekonomi yönetimi ve hukukun üstünlüğü gibi alanlarda somut adımlar atılması, küresel ve yerel belirsizlik algısını düşürmek açısından kritik bir önem taşımaktadır.

2. BÜTÇEYE GENEL BAKIŞ VE GEÇMİŞ DÖNEM BÜTÇELERİ

2.1.BÜTÇE NEDİR? BÜTÇE HAKKI VE BÜTÇENİN TARİHSEL SÜRECİ

Bütçe, bir ülkenin ekonomik kaynaklarının yönetimi açısından, toplumsal refahı artırma ve sürdürülebilir siyasi, ekonomik ve hukuki yapıların temelini oluşturmada kritik bir rol oynamaktadır. Bütçe, ulusal egemenlik ve bağımsızlığın korunmasında da önemli bir etkidir.

Bütçe, kamu mallarının ve hizmetlerinin üretimine ilişkin yapısının temelini oluşturur ve devletin gelir-gider dengesini ifade eder. Bütçenin kelime kökü, Latince "bulga" kelimesine dayanmakta olup Türk Dil Kurumu'na göre belirli bir dönemdeki gelir ve giderlerin önceden belirlenip onaylandığı kanuni bir düzenlemeyi ifade etmektedir.

İngiltere'de 1215 yılında Magna Carta ve 1688 yılında Haklar Bildirgesi; Fransa'da 1789 Anayasası ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 1791 Anayasası ile bütçe hakkı, meclislerin egemenlik hakları arasında yerini almıştır.

Türkiye'de bütçe kavramı, 19. yüzyılda özellikle Tanzimat dönemi sonrasında kullanılmaya başlanmıştır. 1855'te Bütçe Nizamnamesi'yle "muvazene defteri" terimi ortaya çıkmış, 1873'teki Devlet-i Aliye'nin Bütçe Nizamnamesi ve 1876 Anayasası'nda (Kanun-i Esasi) "bütçe" terimi resmi olarak kullanılmıştır. Esasen ülkemizde bütçe süreci, 1912 yılında kabul edilen Muhasebe-i Umumiye Kanunu ile başlamıştır. Bu kanunun temel ilkeleri 1924 Anayasası'nda "vergilerin yalnızca kanunla konulabileceği" ve "bütçe kanunlarının bir yıllık geçerliliği" gibi modern bütçe yönetimi prensiplerini içermektedir. Bu dönemde, bütçe harcamalarının ve kesin hesap denetiminin anayasal bir zemine oturtulması, ülkemizde mali disiplin ve şeffaflık açısından önemli bir adım olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise Bütçe, kamu ekonomisi açısından önemli bir finansman aracı olmuştur. 1927 yılında, Muhasebe-i Umumiye Kanunu bazı ilaveler yapılarak 1050 sayılı Kanun olarak yeniden yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, merkezi idare yanında belediyeler ve il özel idarelerinin hesap ve işlemleri de TBMM adına Divan-ı Muhasebat tarafından denetlenmeye başlanmıştır. Bu durum yerel yönetimlerin mali işlemlerinin de merkezi denetim altına alınmasını sağlayan önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

1050 sayılı Kanun, 1924 ve 1961 Anayasaları döneminde çeşitli değişikliklerle uygulanmış ve 2003 yılına kadar, yaklaşık 80 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır. Bu uzun dönem, Türkiye'de

bütçe yönetiminin sürekliliğini ve bütçeleme istikrarını simgelemektedir. 2003 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun kabulü ile Türkiye bütçe yönetiminde yeni bir döneme girmiştir. 5018 sayılı Kanun, bütçe sürecini daha modern ve şeffaf bir yapıya kavuşturarak, mali disiplin ve hesap verilebilirliğin artırılmasına yönelik önemli bir adımdır. Bu değişim, Türkiye'nin mali yönetim anlayışında önemli bir dönüşümü işaret etmekle birlikte bütçe sürecinin sürekli gelişimini göstermektedir.

Maalesef gelinen noktada Türkiye'de bütçe sürecindeki birçok ilke ihlal edilmekte ve bu durum demokrasi ile parlamentonun temel işlevlerine zarar vermektedir. Yıllar boyu süregelen gelişim sürecine rağmen, mevcut iktidarın bütçeleme tekniklerinde yaptığı değişiklikler Meclisin denetleme yetkisinin zayıflamasına yol açmaktadır. Bu durum, hükümetin şeffaflık ve hesap verilebilirlikten uzaklaşması anlamına gelmekte ve parlamentonun bütçe üzerindeki denetim gücünü sınırlamaktadır. Demokratik süreçlerin temel taşı olan parlamentonun yetkilerinin bu şekilde sınırlandırılması, ülkemizin demokrasi anlayışına zarar vermektedir. Devlet bütçesinin temel ilkeleri olan;

- ◆ Anlaşılır Olma İlkesi,
- ◆ Birlik İlkesi,
- ◆ Teklik İlkesi
- ◆ Bölüm Bazında Onaylama İlkesi,
- ◆ Bütçede Tasarruf İlkesi,
- ◆ Denklik İlkesi,
- ◆ Doğruluk İlkesi,
- ◆ Genellik İlkesi,
- ◆ Hazine Birliği İlkesi,
- ◆ Hesap Verilebilirlik,
- ◆ Mali Disiplin,
- ◆ Mali Saydamlık,
- ◆ Önceden İzin Alma İlkesi,
- ◆ Samimiyet İlkesi
- ◆ Yıllık Olma İlkesi,

bütçenin temel taşlarını oluşturur. Hükümetlerin bu ilkeler doğrultusunda hareket etmesi, şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim anlayışının gereğidir.

2.2.GEÇMİŞ DÖNEM BÜTÇE DEĞERLENDİRMELERİ

2025 yılına ilişkin sunulan bütçenin daha iyi değerlendirilebilmesi için bu bölümde geçmiş yıllara ilişkin bütçe istatistiklerine değinilecektir. Değerlendirilen veriler, ekonomi ve bütçe yönetiminde dikkate alınması gereken temel göstergeler açısından ele alınmıştır. Söz konusu temel göstergeler bütçe açığı, faiz dışı açık veya fazla, gelirin gideri karşılama oranı, gelirin GSYH içindeki payı, faiz harcamalarının vergi gelirlerine oranı, vergi türlerinin oransal dağılımı ve kamu kesimi borçlanma gereksiniminin GSYH'deki payı gibi önemli verileri içermektedir. Mezkûr veriler aynı zamanda hükümetin bütçe yönetimindeki performansını, diğer bir tabirle ekonomi yönetiminde verdikleri sınavın sonucunu gösteren ekonomik göstergelerdir.

Tabloda yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçtiğimiz dönemden itibaren bütçemiz her geçen gün daha da açık vermeye devam etmektedir. Tabloda da görüleceği üzere faiz harcamalarını çıkardığımızda dahi geçmiş yıl bütçelerimiz açık vermiştir. Bu durum kamu mali disiplini derin bir şekilde bozmuştur. Bu noktada bütçe açığını kapatmak üzere ülkemizin petrol veya doğalgaz gibi doğal kaynak zenginliği de bulunmadığından iktidar sahipleri, ekonomik değer ifade eden birçok kamu kuruluşu ve KİT'i özelleştirmek yoluna gitmiş; böylelikle devlet bütçe politikaları açısından dar bir alana sokulmuştur. **İktidar günü kurtarmak adına milletin geleceğini satmaktadır. Bu yaptığıyla ne günü kurtarmaktadır ne geleceğimizi korumaktadır.**

Ülkemizin değerli kuruluşlarının özelleştirilmesiyle bugünkü yaşanan sorunların da temeli atılmıştır. Böylesi bir tablo karşısında yapılması gereken iki önemli husus bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi devletin gelirlerin artırılmasıydı. Ki bu durum, vatandaşlarımızın sırtına yeni vergi yükü yüklemek demektir. Diğeri de devletin harcamaların kısılmasıdır ki bu da kamu harcamaların kısılması için kamuda tasarruf uygulanmasını ifade etmektedir. Ne hazindir ki kamuda tasarruf noktasında adımlar atması gereken iktidar siyasi kaygılarla tam tersi uygulamalar içerisinde olmuştur. İktidarın kaynak israfına yönelerek verimsiz kamu harcamalarını azaltmadan borçlanma ve vergi artışlarıyla bütçe açığını kapatmaya çalıştığı açıkça görülmektedir. Bu durumun vatandaşlarımıza yansımaları da vergi yükü olarak dönmüştür.

Tablo 4 Yıllar İtibariyle Bütçe İstatistikleri (Bütçe Açığı ve Faiz Dışı Açık/Fazla)

Yıllar	Bütçe Giderleri	Bütçe Gelirleri	Vergi Geliri	Bütçe Açığı	Faiz Dışı Açık/Fazla
2006	178.126	173.483	137.480	-4.643	41.320
2007	204.068	190.360	152.835	-13.708	35.045
2008	227.031	209.598	168.109	-17.432	33.229
2009	268.219	215.458	172.440	-52.761	440
2010	294.359	254.277	210.560	-40.081	8.217
2011	314.607	296.824	253.809	-17.783	24.448
2012	361.887	332.475	278.781	-29.412	19.004
2013	408.225	389.682	326.169	-18.543	31.443
2014	448.752	425.383	352.514	-23.370	26.544
2015	506.305	482.780	407.818	-23.525	29.479
2016	584.071	554.140	459.002	-29.932	20.315
2017	678.269	630.490	536.617	-47.779	8.932
2018	830.809	757.996	621.536	-72.813	1.148
2019	1.000.027	875.280	673.315	-124.747	-24.808
2020	1.203.737	1.028.446	833.251	-175.292	-41.329
2021	1.603.545	1.402.038	1.164.988	-201.507	-20.655
2022	2.942.748	2.800.088	2.353.438	-142.660	168.243
2023	6.585.456	5.210.488	4.500.866	-1.374.968	-700.353

Tabloda görüleceği üzere bütçe açığı katlanarak büyümektedir. Türkiye'nin yıllık bütçe performansı, özellikle son yıllarda daha da artan bütçe açıklarıyla, ekonomi yönetimindeki sorunları net bir şekilde göstermektedir. 2022 yılına kadar bütçe açığının kademeli bir şekilde sürekli artması, özellikle gelir-gider dengesizlikleri noktasında hükümetin mali disiplindeki zaaflarına işaret etmektedir. 2023 yılına gelindiğinde ise başta seçim ekonomisi işletilmesinden kaynaklı ek bütçe yapılmıştır. Bütçe açığı 2022 yılına kıyasla 9,5 kat artarak 1.375 trilyon TL olmak suretiyle tarihi zirvesine ulaşmıştır.

2022 yılında faiz dışı fazla kaydedilmiş olmasına rağmen aslında bu durum Ak Parti iktidarının bütçe politikalarında doğru uygulamalarının sonucu değil ek bütçe ile getirilen vergi oranlarında yaşanan artıştan kaynaklanmaktadır. 2023 yılında da ek bütçe uygulanmasına rağmen bütçe açığı ve faiz dışı açık Cumhuriyet tarihimizde hiç görülmemiş düzeyde gerçekleşmiştir. Bunun en büyük sebebi, rasyonel olmayan ekonomi politikalarının 2023

yılında patlak vermesinden kaynaklanmaktadır. Yanlış ekonomi politikalarının neticelerini halen yaşamaya devam etmekteyiz.

Bu tablo, ekonomik istikrarın sağlanmasında kritik olan bütçe disiplininin korunmasının ne derece zorlaştığını göstermektedir. İktidar pandemi, savaş ve küresel ekonomik dalgalanmalar gibi unsurlar karşısında maliye politikalarını etkin olarak kullanmamıştır. Hatalı maliye politikaları nedeniyle ortaya çıkan olumsuzlukları pandemi, savaş ve küresel ekonomik dalgalanmalar gibi dış kaynaklı unsurlar iktidar tarafından kötü ekonomik ortamın mazereti olarak öne sürülmektedir. Bu durum aklımıza Cumhurbaşkanının 2000’li yılların başında ifade ettiği cümleleri getirmiştir. Türkiye başımıza bir şey geldiği zaman dış kuvvetler, dış güçler denilmektedir. Ben buna katılmıyorum. Eğer sizin bünyeniz güçlüyse, sağlamsa bünyede olan virüs hiçbir zaman o bünyeye zarar veremez demiştir. El hak çok doğru söylemiştir. Sorunumuz dış güçler değil bünyemizin sağlam olmamasıdır. Dış güçleri mazeret olarak kullanmak 22 yıldır işbaşında olan iktidarın bu sorunları çözemediğini itiraf ettiğini göstermektedir.

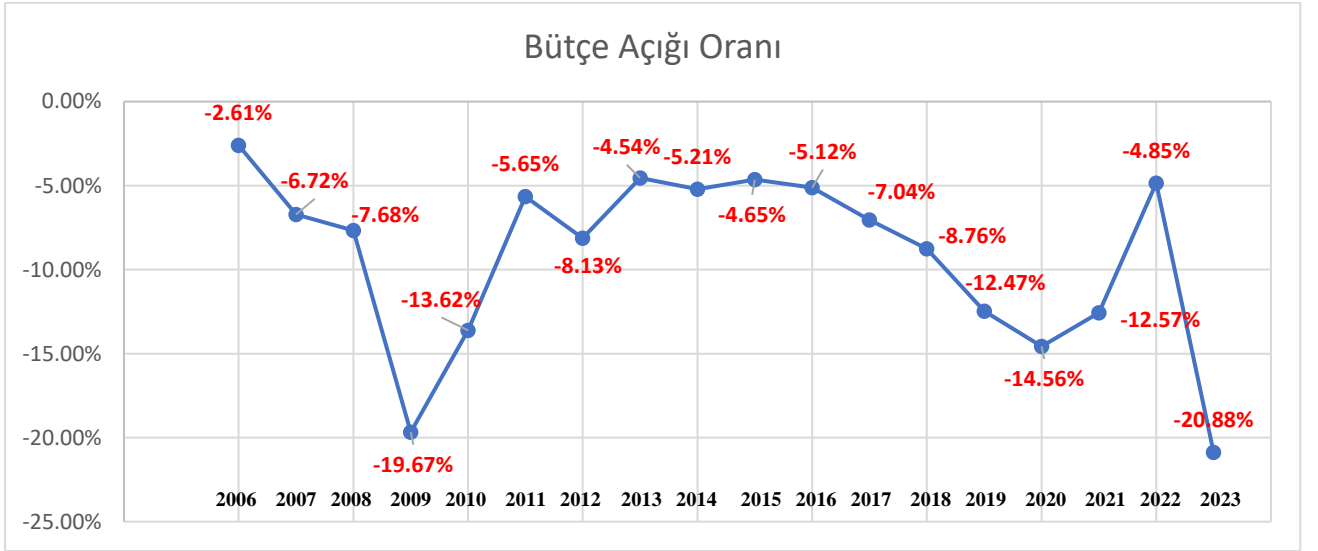
Devlet bütçesinin temel ilke ve disiplinlerden sapması, gelecekte ekonomi üzerinde uzun vadeli ve kalıcı olumsuz etkiler oluşturacağı endişesini doğurmaktadır. Hükümetin bu tabloyu olumlu bir perspektifle sunma çabalarına rağmen, rakamlar gerçek ekonomik zorlukların üstesinden gelinemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Bütçe ve Vergi Gelirlerinin Bütçe Giderine Oranı ile GSYH İçindeki Payı (%)

Yıllar	Gideri Karşılama Oranları (%)		GSYH (2009 Bazlı)	GSYH'a Oranları (%)	
	Bütçe Geliri	Vergi Geliri		Gider	Gelir
2006	97,39%	77,18%	795.757	22,38%	21,80%
2007	93,28%	74,89%	887.714	22,99%	21,44%
2008	92,32%	74,05%	1.002.756	22,64%	20,90%
2009	80,33%	64,29%	1.006.372	26,65%	21,41%
2010	86,38%	71,53%	1.167.664	25,21%	21,78%
2011	94,35%	80,68%	1.404.928	22,39%	21,13%
2012	91,87%	77,04%	1.581.479	22,88%	21,02%
2013	95,46%	79,90%	1.823.427	22,39%	21,37%
2014	94,79%	78,55%	2.054.898	21,84%	20,70%
2015	95,35%	80,55%	2.350.941	21,54%	20,54%
2016	94,88%	78,59%	2.626.560	22,24%	21,10%
2017	92,96%	79,12%	3.133.704	21,64%	20,12%
2018	91,24%	74,81%	3.761.166	22,09%	20,15%

2019	87,53%	67,33%	4.317.810	23,16%	20,27%
2020	85,44%	69,22%	5.048.568	23,84%	20,37%
2021	87,43%	72,65%	7.256.142	22,10%	19,32%
2022	95,15%	79,97%	15.011.776	19,60%	18,65%
2023	79,12%	68,35%	29.545.722	22,29%	17,64%

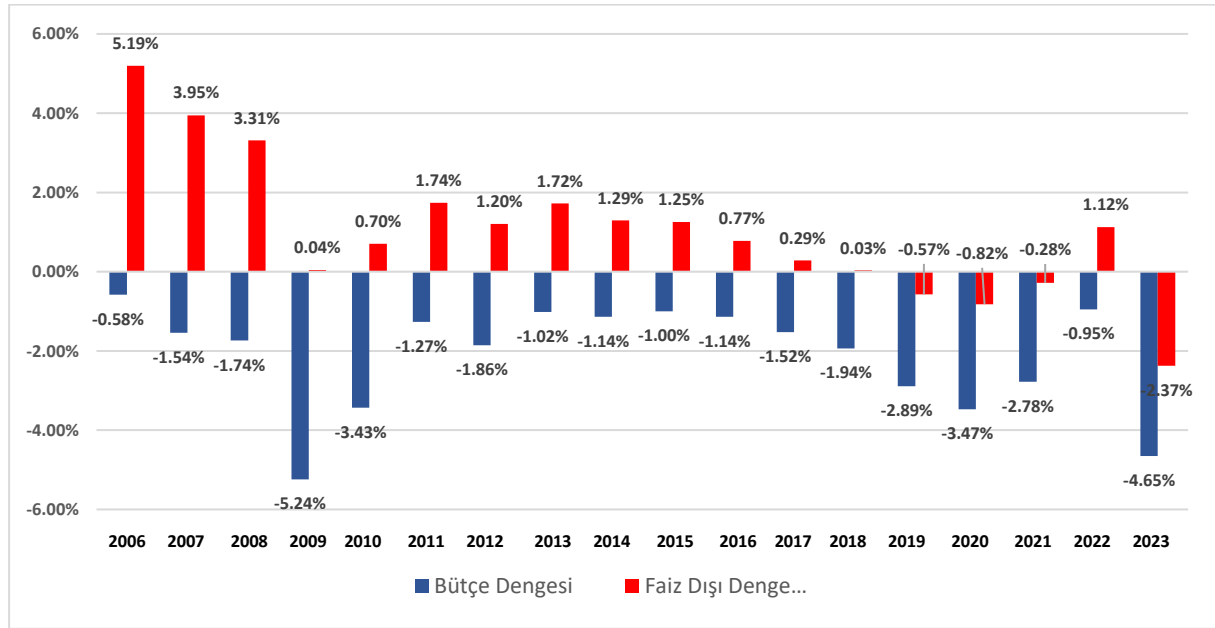
Tablo, bütçe ve vergi gelirlerinin bütçe giderine oranı ile GSYH içindeki payını göstermektedir. Tablo'da ki verilere baktığımızda yıllar itibariyle bütçe ve vergi gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranında istikrarlı bir bütçe politikasının uygulanmadığı görünmektedir. Oysa ki büyük ekonomilerde bütçe ve vergi gelirlerinin bütçe giderindeki ve GSYH içindeki paylarının yüksek olmaması gerekmektedir. Ayrıca bu oranların sürekli değişken bir durumda da olmaması gerekir. Gelir ve giderin GSYH içerisindeki payı yıllar itibariyle bütçe verilerinin ekonomik kalkınma ve ekonomik gelişme endeksinden uzak olduğunu göstermektedir.

Şekil 29. Bütçe Açığının Yıllar İtibariyle Oranları (%)

Şekil 29'da görüldüğü üzere bütçe açığı yıllar içerisinde sürekli değişkenlik göstermektedir. Bu grafik istikrarsız bütçe politikalarının neticesidir. Bütçe açığının 2009 yılında -19,67% oranına kadar çıktığı görülmektedir. 2006'dan 2022'ye kadar bütçe açıklarının yıllık yüzdesel değişimindeki dalgalı hareketler, ekonomik istikrar açısından sorunlu bir görünüm sunmaktadır. Özellikle 2013 ve 2020 yıllarında yaşanan bütçe açığındaki artışlar, büyük ekonomik krizleri yansıtmaktadır. 2023 yılına gelindiğinde ise bütçe açığı tarihi zirvesine çıkarak -20,88%'e çıkmıştır. Yani evimize aldığımız her 10 ekmeğin 2'sini veresiye defterine

yazdırarak borçlandığımızı göstermektedir. Bu durum sürdürülebilir değildir. Sıkıntılarını vatandaşlarımız çekmektedir.

Şekil 30. Bütçe Dengesi ve Faiz Dışı Dengenin GSYH'ye Oranı (%)

Bütçe giderlerinin yüksek kalması ve GSYH'ya oranının yıllar içinde artış göstermesi, hükümetin harcama politikalarını gözden geçirmesi gerektiğini göstermektedir. 2019, 2020 ve 2021 yılında faiz dışı dengede açık veriyor olunması devlet bütçesi ve ekonomi açısından gelecek yıllar adına riskler barındırmaktadır. 2023 yılındaki veriler ise bir fecaatin göstergesidir. Bütçe açığı oranının -4,65% olarak gerçekleşmesi Maastricht kriterleriyle de uyumsuz olduğunu göstermektedir. Halbuki 2010 yılından beri ekonomide Mali Kuralların uygulanması gerektiği sürekli dile getirilmektedir. Mali kuralları ne kadar geciktirirsek sorunlarımız bir o kadar artacaktır. Ayrıca, bütçe gelirlerinin artmasına rağmen giderlerin bu artışı karşılayamaması, hükümetin harcama yapısında ve kamu kaynaklarının dağıtımında etkin olmadığını göstermektedir. Netice itibariyle, bu veriler mali politikalarda, özellikle vergi ve harcama politikalarında, stratejik planlama ve hedef odaklı bir yaklaşımın eksikliğini göstermektedir. Hükümetin, ekonomik büyüme ve kalkınmayı desteklemek adına bütçe disiplini koruma ve mali sürdürülebilirliği sağlama konusunda daha etkili adımlar atması gerekmektedir. Bütçe dengesinin iyileştirilmesi, sadece rakamların oynamasıyla değil, toplumsal refahın artırılması ve ekonominin gerçek anlamda büyümesiyle mümkün olacaktır.

Tabloda yer alan, faizin harcamalarının vergi gelirlerine oranı 2006 yılından bugünüme kadar düşüş seyrinde olduğu görülmektedir. Ancak 2019 yılına gelindiğinde bu durum tam tersine

dönerek bütçe içerisindeki faiz harcamalarının payı artmıştır. Bu bize borçlanma miktarının artacağına dair ön bilgi vermektedir. Faizin bütçe giderleri içerisindeki payı 2006 yılından itibaren azalış göstermiştir. Ancak bütçe gider ve gelirleri büyürken faiz harcamalarının da beraberinde büyüdüğü görülmektedir.

Tablo 6. Faiz Harcamalarının Bütçe Giderleri ve Vergi Gelirlerine Oranı (%)

Yıllar	Faiz Harcamaları	Vergi Geliri	Bütçe Gideri	Faiz Harcamaları/Bütçe Giderleri (%)	Faiz Harcamaları/Vergi Gelirleri (%)
2006	45.963	137.480	178.126	25,80%	33,43%
2007	48.753	152.835	204.068	23,89%	31,90%
2008	50.661	168.109	227.031	22,31%	30,14%
2009	53.201	172.440	268.219	19,83%	30,85%
2010	48.299	210.560	294.359	16,41%	22,94%
2011	42.232	253.809	314.607	13,42%	16,64%
2012	48.416	278.781	361.887	13,38%	17,37%
2013	49.986	326.169	408.225	12,24%	15,33%
2014	49.913	352.514	448.752	11,12%	14,16%
2015	53.004	407.818	506.305	10,47%	13,00%
2016	50.247	459.002	584.071	8,60%	10,95%
2017	56.712	536.617	678.269	8,36%	10,57%
2018	73.961	621.536	830.809	8,90%	11,90%
2019	99.940	673.315	1.000.027	9,99%	14,84%
2020	133.962	833.251	1.203.737	11,13%	16,08%
2021	180.852	1.164.988	1.603.545	11,28%	15,52%
2022	310.903	2.353.438	2.942.748	10,57%	13,21%
2023	674.615	4.500.866	6.585.456	10,25%	14,99%

Faiz harcamalarının vergi gelirleri içerisindeki payı yıllar içerisinde azalış gösterse de bütçe gelirlerine kıyasen yüksek kaldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca faiz harcamalarının yıllar içerisindeki payları düşüş seyrinde olması tek başına yeterli bir değerlendirme değildir. Çünkü; ekonominin genel yapısının da bu durumda etkin olduğunun göz ardı edilmemesi gerekir. Özellikle CDS primlerinin geçtiğimiz yıllarda yüksek seyrinde olması kısıtlı imkanlarla borçlanma politikası izlenmesine neden olmuştur. CDS priminde yaşanan artışlar borçlanma

faiz oranlarının artmasına neden olmuştur. Bu nedenle bütçe içerisinde faiz harcamaları oransal olarak düşüş göstermiş olsa da bütçeye ve ekonomiye yansımaları görünen rakamlardan daha büyüktür. CDS primlerinde düşüş yaşanmış olması ekonomik göstergelerimizin ve ekonomimizin düzelmiş olduğu manasına gelmemektedir. CDS primlerindeki düşüş borçlanırken borcumu ödeyebilirim demekten öteye geçmemektedir.

Tablo 7. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri İçindeki Pay (%)

YILLAR	DOLAYLI VERGİLER	DOLAYSIZ VERGİER
2006	68,5	31,5
2007	66,1	33,9
2008	64,9	35,1
2009	64,5	35,5
2010	68,4	31,6
2011	67,7	32,3
2012	66,8	33,2
2013	69,2	30,8
2014	67,5	32,5
2015	68,5	31,5
2016	67,3	32,7
2017	67,0	33,0
2018	62,8	37,2
2019	61,8	38,2
2020	66,3	33,7
2021	64,1	35,9
2022	62,2	37,8
2023	65,46	34,54

Yukarıda yer alan tabloda 2006 – 2023 yılları arasında dolaylı ve dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payı görülmektedir. Dolaylı vergilerin %65-67 bandında olduğu, dolaysız vergilerin ise %33-35 bandında bulunduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu oranlar tam tersi şeklinde oluşmaktadır. Ancak ülkemizde gelir dağılımında adaletin sağlanamamış olması ve dolaylı vergilerin mali anestezi ile daha kolay tahsil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle 2023 ve 2024 yıllarında iktidar partisi dolaylı vergilerde çok büyük artışlara gitmiştir. Hali hazırda vergide adaletin olmadığı bir düzende adaletsizliği artırmaktan başka bir şey yapmamıştır. Adaletsizlik perçinlenmiştir.

Tablo 8. Vergi Türlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)

Yıllar / Vergi Türleri	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Gelir Vergisi	21,05%	20,95%	22,36%	24,15%	19,06%	18,85%	15,15%	15,42%
Kurumlar Vergisi	9,36%	9,86%	12,66%	11,70%	12,61%	15,28%	21,56%	17,47%
Veraset ve İntikal Vergisi	0,13%	0,13%	0,15%	0,16%	0,16%	0,19%	0,12%	0,09%
Motorlu Taşıtlar Vergisi	2,18%	2,02%	2,07%	2,15%	1,92%	1,62%	1,00%	0,89%
Katma Değer Vergisi	28,50%	29,01%	28,74%	26,82%	27,69%	33,08%	32,04%	32,33%
Özel Tüketim Vergisi	26,23%	25,78%	21,54%	21,83%	24,88%	17,63%	17,84%	20,62%
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	2,41%	2,47%	2,93%	3,36%	3,25%	2,84%	2,49%	2,95%
Şans Oyunları Vergisi	0,20%	0,19%	0,19%	0,25%	0,42%	0,52%	0,44%	0,63%
Özel İletişim Vergisi	1,08%	0,71%	0,55%	0,60%	0,54%	0,57%	0,40%	0,37%
Dijital Hizmet Vergisi					0,13%	0,24%	0,23%	0,23%
Gümrük Vergileri	1,97%	2,30%	2,46%	2,50%	3,08%	2,96%	3,25%	3,16%
Damga Vergisi	2,92%	2,91%	2,73%	2,80%	2,52%	2,42%	1,78%	1,84%
Harçlar	3,88%	3,58%	3,49%	3,59%	3,69%	3,61%	3,26%	2,88%
Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	0,00%	0,00%	0,03%	0,00%	0,00%	0,09%	0,32%	0,23%

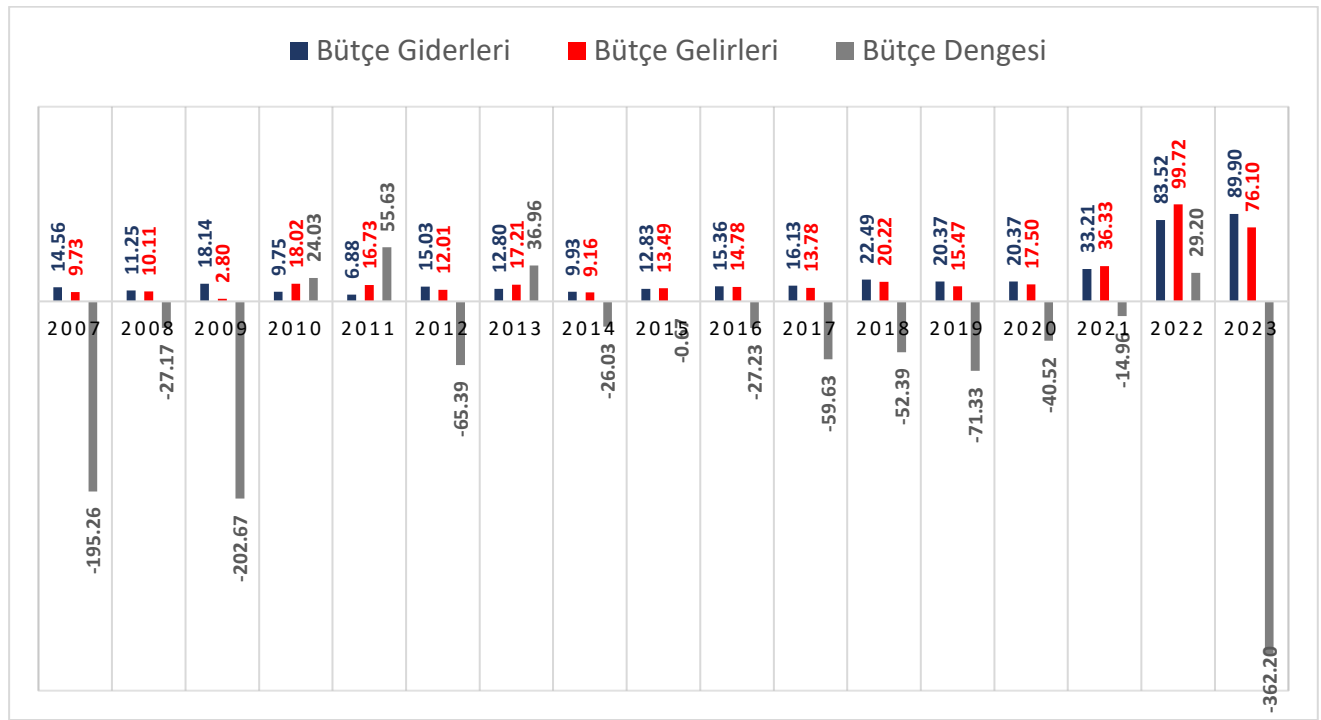
Tablo'da vergi türlerinin vergi gelirleri içindeki payı gösterilmektedir. 2016-2023 yılları arasındaki verilere baktığımızda,

- ◆ Gelir Vergisinin azaldığı gözlemlenmektedir. Ancak aynı türden olan Kurumlar Vergisinde ise artış görülmektedir. Bunun en büyük sebebi gelir vergisi dilimlerindeki yeniden değerlendirme oranlarındaki artışın enflasyona endeksle düşük kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum gerçek usulde vergilendirilen gerçek kişi esnaf, memur ve ücretli çalışanların üst limit vergi dilimine erken girmesine neden olmaktadır. Vergi yükünün arttığını gören birçok esnaf tüzel kişilik oluşturmak suretiyle şirketler kurmuş ve Kurumlar Vergisi mükellefi olarak vergiden kaçınmaya yönelmişlerdir. Ayrıca Kurumlar Vergisinin vergi gelirleri içerisindeki payının yükselmesinde diğer sebep ise Kurumlar Vergisi kanuni oranının son yıllarda artırılmasından da kaynaklanmaktadır.
- ◆ KDV rakamlarında artış gözlemlenmektedir. Bu artış ekonomide yaşanan sorunlar nedeniyle iktidarın sıklıkla vergi politikalarında değişiklikler yaparak en kolay tahsil

edebildiği KDV'yi öncelemesinden kaynaklanmaktadır. Vergiyi tabana yaymayı gaye edinen iktidarın vergi politikalarında adaleti öncelemediğini gözler önüne sermektedir.

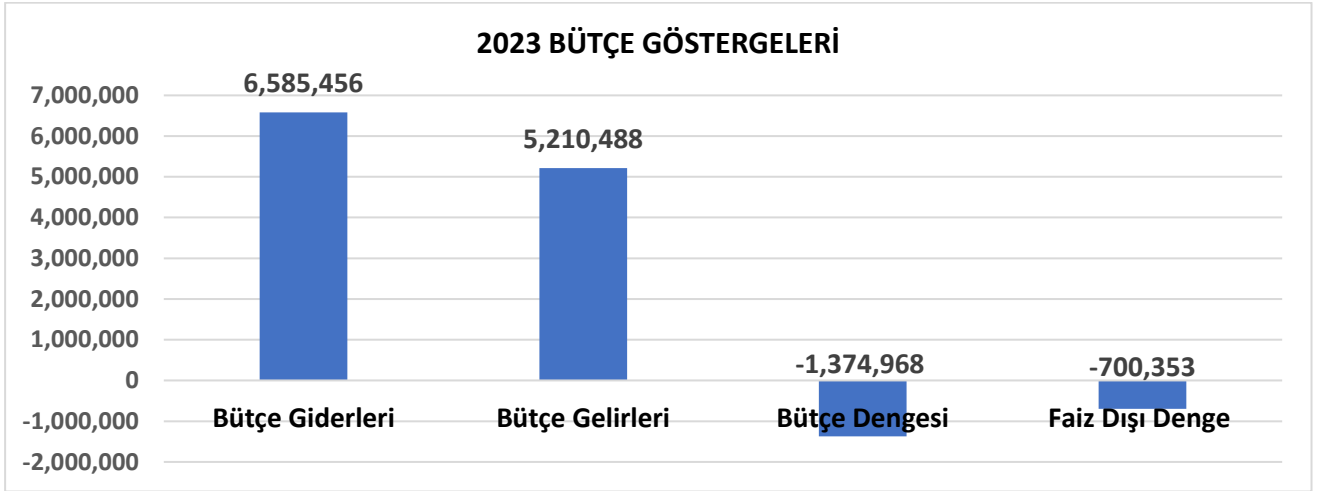
- ◆ 2021 ve 2022 yılında oransal olarak düştüğü gözlemlenen bir diğer vergi türü ise ÖTV'dir. Son iki senede düşmesinde ki en büyük etken ÖTV muafiyet ve istisnalardır. Bir diğer husus ise son iki yılda otomotiv sektöründe yaşanan çip krizi nedeniyle sıfır araç satışlarında düşüş yaşanmış bu da ÖTV gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. 2023 yılına gelindiğinde ise bu oran tekrar 20% seviyesine çıkmıştır.
- ◆ Değerlendirmesini yapmış olduğumuz vergi türlerinin vergi gelirleri içerisindeki oranı %85-90 arasında değişmektedir. Bu da vergi politikalarının ve bütçe gelirlerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Tablo 9. Bütçe Verilerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları (%)

Bu tabloda bütçe verilerinin bir önceki yıl bütçesindeki verilere göre artış oranları gösterilmektedir. Yıllar itibariyle bütçe dengesinde yani bütçe açığında önceki yıl verilerine göre değişkenlikler göze çarpmaktadır. Bütçe giderlerinin özellikle son iki yılda yüzdesel olarak daha çok arttığı gözlemlenmektedir. Bütçe gelirlerinde de aynı durum geçerlidir. Ancak 2022 yılında bütçe gelirlerindeki artışın %100 seviyesine ulaşması yeni vergiler ve vergi oranlarındaki artış nedeniyle kaynaklandığı söylenebilir.

2023 yılında ise yine bütçe gider ve gelirlerindeki büyük artış yine dikkatleri üzerine çekmektedir. Ayrıyeten 2023 bütçe dengesinde yaşanan yüzde değişim adeta kırmızı alarm verildiğinin göstergesidir. Özellikle son üç yılda yaşanan yüksek oranlı artışlarda yanlış ekonomi politikaları neticesinde ortaya çıkan enflasyonist sürecin etkisi yüksektir. Enflasyon kamu harcamalarını yani bütçe giderlerini doğrudan etkilemiş, artan bütçe giderleri nedeniyle de bütçe dengesini yeniden yönetilebilir duruma getirebilmek için yeni vergilere ve vergi oranlarında artışa gidilmesine neden olmuştur.

Şekil 31. 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Göstergeleri

Şekilde görüldüğü üzere 2023 yılı bütçe açığı 1.375 trilyon TL iken, aşağıdaki tabloda görüleceği gibi 2024 yılı ocak-ekim ayları arasında 1.260 trilyon TL bütçe açığı verilmiştir. İlk 10 ayda 2023 yılındaki bütçe açığı seviyesine yaklaşılmıştır. 2023 yılı faiz harcamaları çıkarıldığında faiz dışı denge 700.353 milyar TL olarak açık vermiştir.

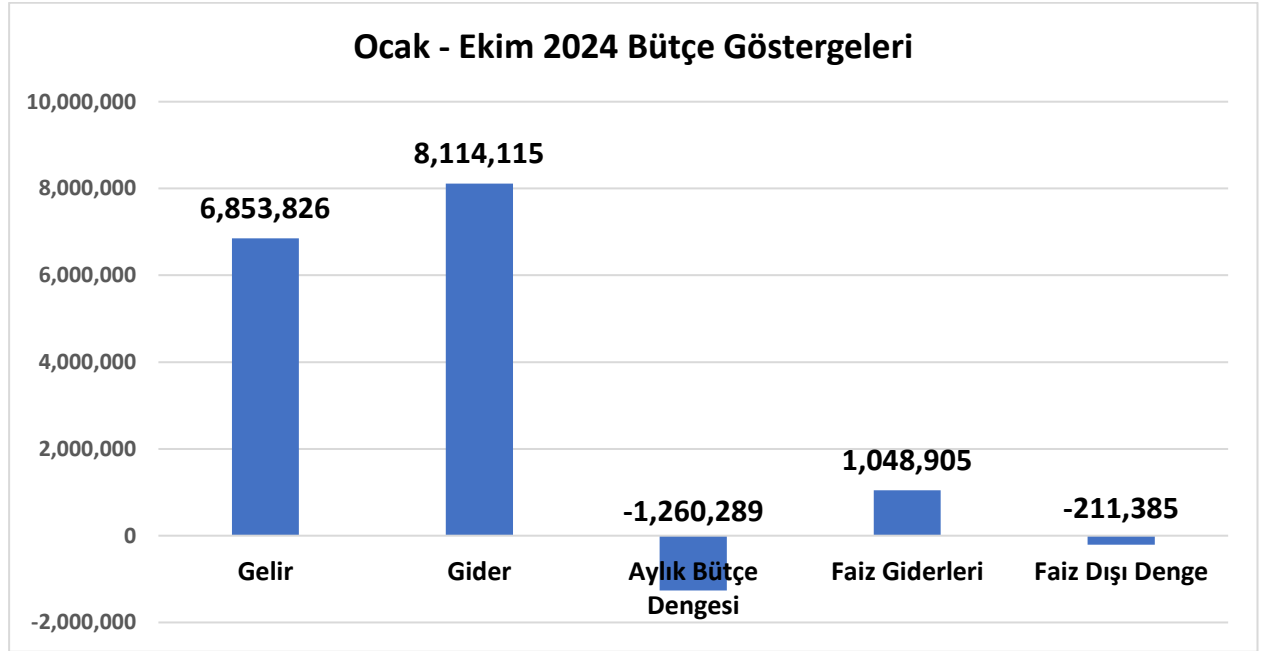
Tablo 10. Bütçe Dengesi ve Faiz Dışı Denge (Ocak-Ekim 2024)

Milyon TL	Gelir	Gider	Aylık Bütçe Dengesi	Faiz Giderleri	Faiz Dışı Denge
Ocak	617.249	767.968	-150.719	121.093	-29.626
Şubat	536.107	689.905	-153.798	54.830	-98.968
Mart	483.842	692.807	-208.965	74.553	-134.412
Nisan	595.813	773.643	-177.830	114.027	-63.802
Mayıs	1.007.136	787.728	219.409	110.643	330.052
Haziran	591.218	866.498	-275.280	99.277	-176.004
Temmuz	730.930	827.706	-96.776	92.539	-4.238
Ağustos	690.720	820.314	-129.594	97.046	-32.548

Eylül	831.603	932.068	-100.464	148.678	48.213
Ekim	769.207	955.478	-186.271	136.219	-50.053
Kümülatif Toplam	6.853.826	8.114.115	-1.260.289	1.048.905	-211.385

Yukarıdaki tabloda 2024 yılına ait 10 aylık veriler bulunmaktadır. 2024 yılının ilk ayındaki bütçe açığı (-150.719 milyar TL) 2022 yılının toplam bütçe açığından (-142.660 milyar TL) büyüktür. Yine 2024 yılının ilk 10 aylık bütçe açığı 2022 yılının toplam bütçesinden de büyük durumdadır. Faiz harcamaları çıkarıldığında 211 milyar 385 milyon TL ile bütçe yine açık vermektedir.

2019 yılından beri (2022 hariç) ekonomimiz üçüz açık vermektedir. 10 aylık verilere göre ülkemiz “İkiz Açık”ın üzerine yine yıl sonunda faiz dışı açıkla karşı karşıyadır. Faiz harcamaları çıkarıldığında bütçede gelir gideri karşılamamakta ve açık vermektedir. Bu durum ülkemiz ekonomisi adına sürdürülebilir bir bütçenin olmadığı açık bir göstergesidir. Bu denli yüksek açıkların olması, durumun kronikleşmesine dair endişe vermektedir.

Şekil 32. 2024 Bütçe Göstergeleri (Ocak-Ekim)

2024 yılı Ocak-Temmuz ayları bütçe gerçekleştirmelerine göre devletin bütçe açığının daha çok arttığı ve faiz dışı dengenin de negatif seyirde olduğu görülmektedir. 2024 yılının ilk 10 ayında verilen bütçe açığı 2003-2022 arasındaki verilen bütçe açıklarının toplamından büyüktür. Yine faiz giderleri 2003-2022 arasındaki bütçe açığından büyük olmakla beraber dolayısıyla bütçe

açıkları neticesinde oluşan borçlanma durumumuzda 21 yıllık borçlanma tutarından da büyük olmaktadır. Her yeni yıl bütçe istatistiklerimiz geçmiş yılları aratmaktadır.

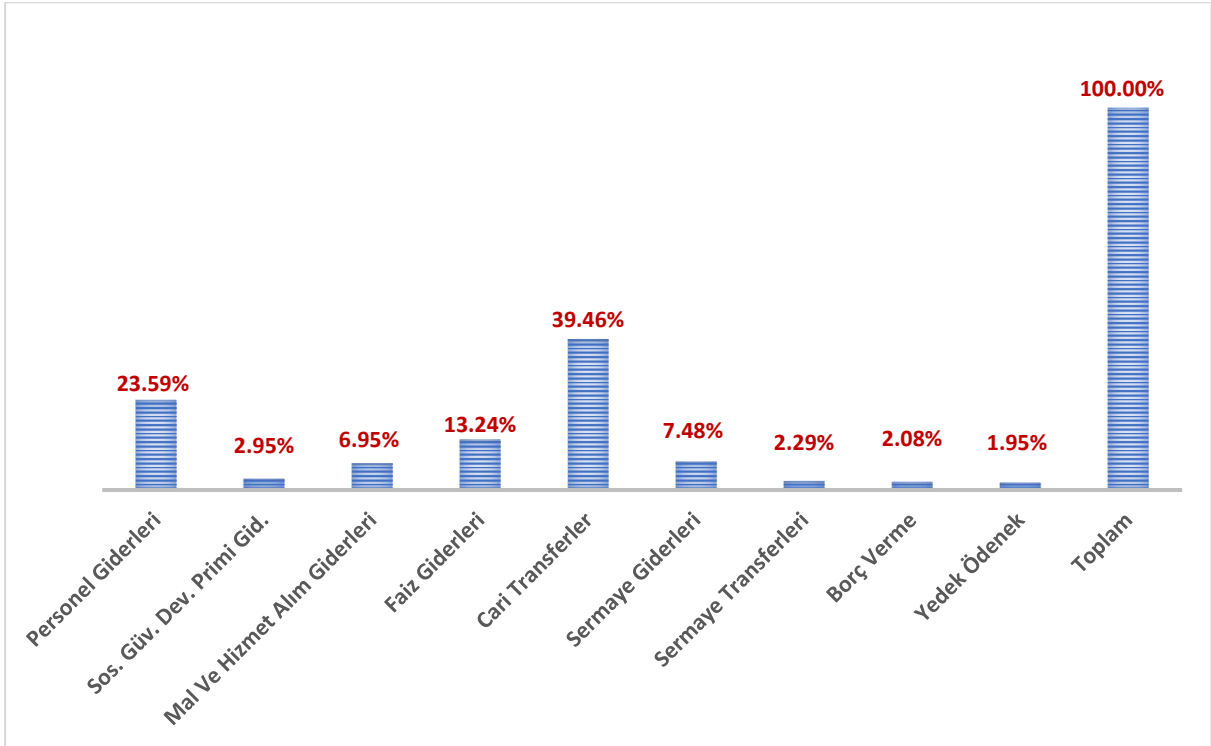
Şu an için Türkiye “Üçüz Açık”la mücadele etmektedir. Merkez Bankasının politika faiz oranlarını kademeli olarak artırması neticesinde mevduat ve kredi faizlerinde de artışlar gerçekleşmiştir. Bu artışlar ekonomide yatırımları azaltmıştır. Devasa rakamlara ulaşan faiz oranları nedeniyle mevduatlara olan talep artmaya devam etmektedir. Faiz oranlarının yüksekliği nedeniyle yabancı yatırımcılar açısından ülkemiz cazip öz kaynak sömürüsü durumuna gelmiştir. Carry trade ile ülkemiz öz kaynakları yabancı sermayedarlar tarafından vakumlanmaktadır. Bu durum her ne kadar ülkemize sıcak para girişlerine neden olsa da faiz oranlarında düşüşler yaşandığında bu sıcak para ülkemizi terk edecektir. Sıcak paranın ülkemizi terk etmeden önce tedbirlerimizi almamız önem arz etmektedir.

3. 2025 BÜTÇESİNE BAKIŞ

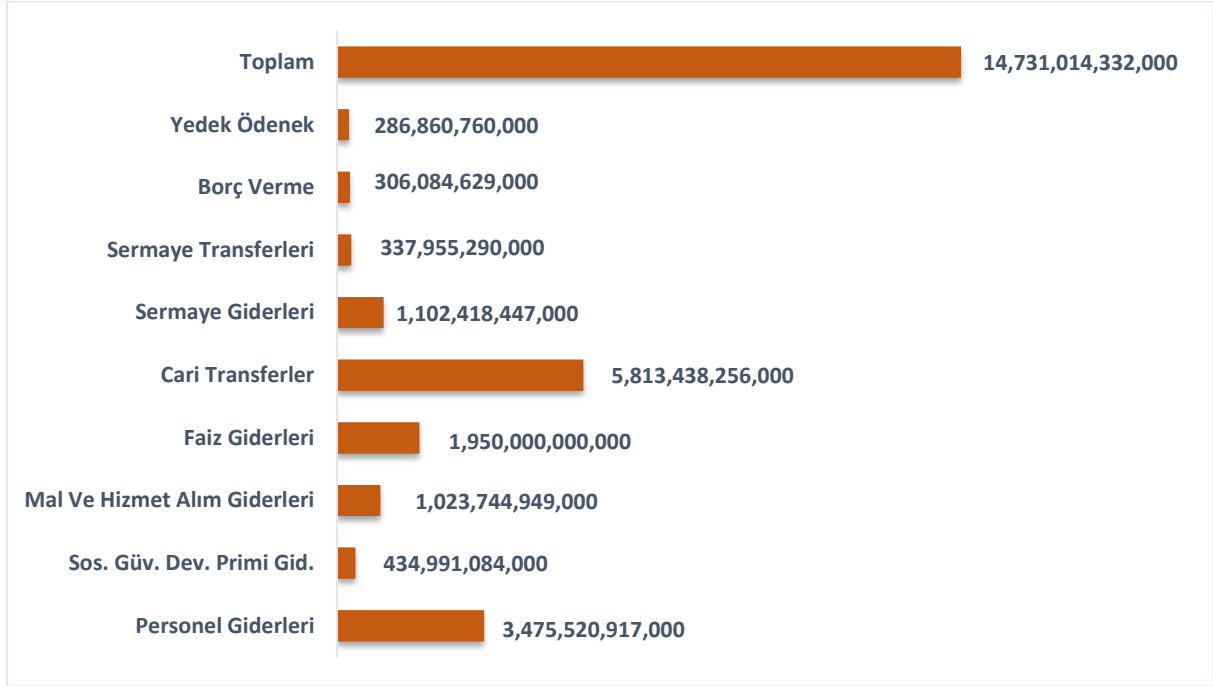
3.1.2025 BÜTÇESİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye'nin 2025 yılı bütçesi, hükümetin ekonomi politikalarındaki eksiklikleri ve kısa vadeli yaklaşımlarını açıkça ortaya koymaktadır. Bütçe, yüksek enflasyon ve dış borç yükü altında boğuşan ekonomiye yönelik ciddi tedbirler almak yerine, geçici çözümler ve popülist harcamalarla doludur. Esasen bu bütçe, günü kurtarma bütçesidir. Kamu harcamalarındaki artış, verimlilikten yoksun ve sürdürülebilir olmayan bir büyümeyi teşvik ederken, vergi politikalarındaki değişiklikler, sosyal adaleti zedeleyerek gelir dağılımı dengesizliklerini daha da artırmaktadır.

Ayrıca, küresel ekonomik değişimlere ve jeopolitik risklere karşı hazırlıksız bir duruş sergileyen bütçe, Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik istikrarını tehlikeye atmaktadır. Bu durum hem yerel ekonomik dinamikler hem de uluslararası yatırımcı güveni açısından ciddi endişeler yaratmakta, Türkiye'nin gelecek ekonomi senaryolarına karşı direncini zayıflatmaktadır.

Şekil 33. 2025 Yılı Bütçesi Ekonomik Sınıflandırma Ödeneklerinin Bütçe İçerisindeki Payı

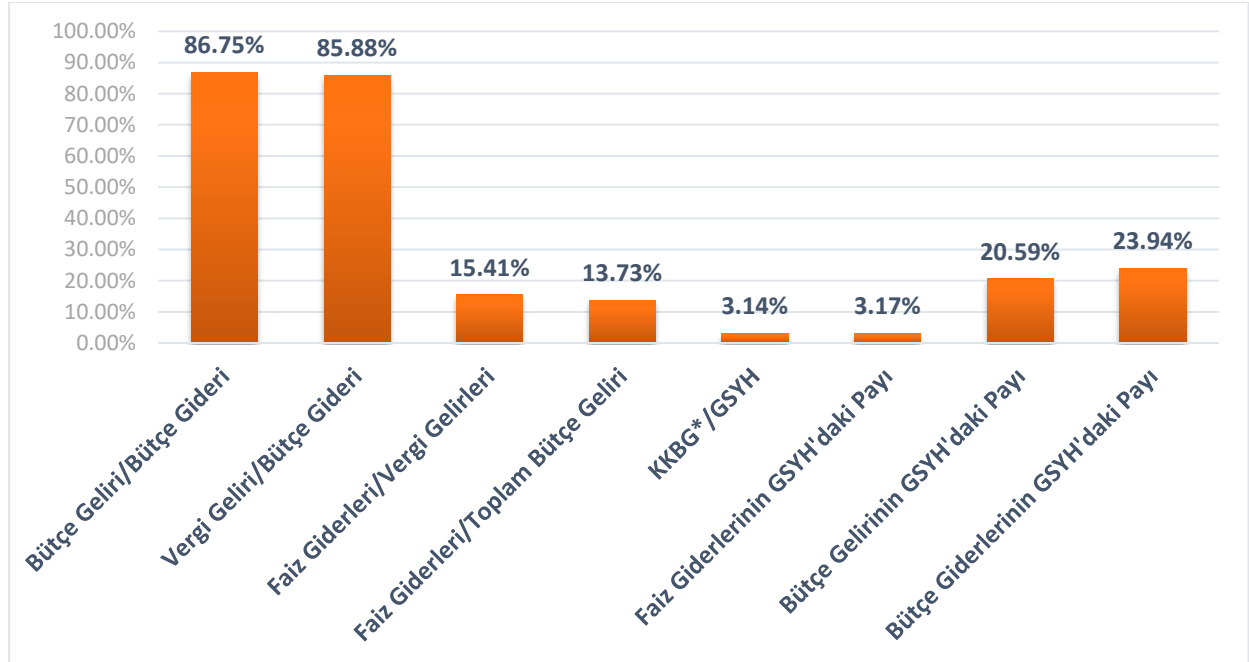

Şekil 34. 2024 Yılı Bütçesi Ekonomik Sınıflandırma Ödenekleri

2025 yılı bütçe kalemlerinin ekonomik sınıflandırması Şekil 34 ve 35’te detaylandırılmıştır. En çok dikkat çeken husus, faiz ödemelerinin bütçedeki payı %13,24 ile orantısız bir büyüklüktedir. Faiz ödemelerinin yüksek oranı, hükümetin borçlanma stratejisinin ülkenin mali sağlığı üzerinde oluşturduğu baskıyı ve ekonomik kırılganlığı işaret etmektedir. Faize savaş açtığını ileri süren ve nas var diyerek kamuoyu desteği isteyen iktidarın bütçedeki faize ayırdığı miktarın tezatlığı en basit ifadeyle ciddiyetsizlik olarak nitelendirilebilir. **Bütçelerin memleketin refahı motivasyonu ile hazırlanması gerekirken böyle bir bütçenin nasıl insanımıza müreffeh bir yaşam sunacağı ciddi bir soru işaretidir. Bu bütçe bu haliyle bir faiz bütçesidir, milletimize, memleketimize bereket getirmesi beklenemez** Ayrıca, cari transferler ve mal ve hizmet alım giderlerinin yüksek oranları, bütçe kaynaklarının stratejik ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmayacağı konusunda şüpheler uyandırmaktadır. Çünkü, kamu kaynaklarının israfı bu kalemler içerisinde daha yaygın olarak görülmektedir.

Yine sermaye transferleri kaleminin düşük olması da bütçenin yatırım ve kalkınma bütçesi olmadığını açık göstergesidir. Bu durum, mali disiplin ve dengeli bütçe politikalarının acilen gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bütçe harcamalarında, ekonomik büyüme ve kalkınma hedefleriyle uyumluluk bulunmamaktadır. Yatırımlar öncelik olarak görülmemekte bu nedenle kaynakların etkin kullanılmadığı görülmektedir. Bu bütçe kalkınma odaklı değil, israf odaklıdır. Bu bütçe, vatandaşlarımızın sıkıntılarını çözen değil yeni sıkıntılar yükleyen bir bütçedir.

Şekil 35. 2025 Bütçe İstatistikleri

*KKBG: Kamu Kesimi Borçlanma Gereksinimi

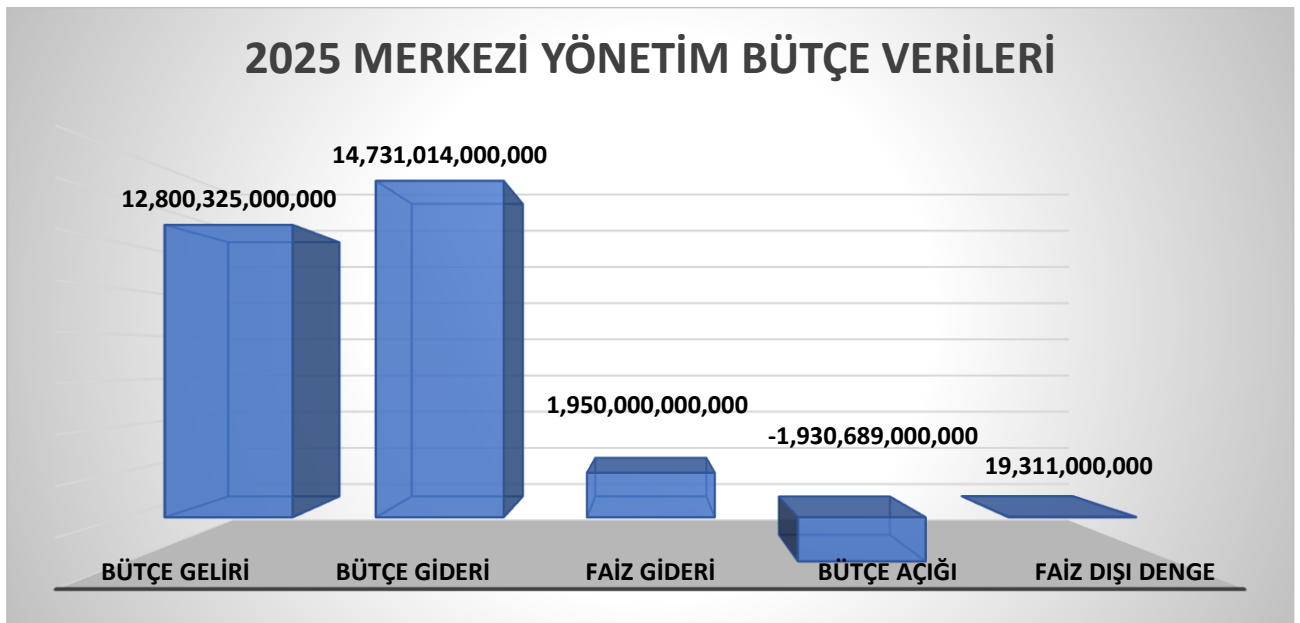
Bu şekil, Türkiye'nin mali yapısına dair endişe verici bir tabloyu gözler önüne sermektedir. Bütçe ve vergi gelirinin bütçe giderlerini karşılama oranı, sırasıyla %86,75 ve %85,88'dir. Bu oranlar bütçenin neredeyse %15'inin açık verdiğinin net bir göstergesidir. Ekonomideki bu disiplinsizliğin, gelecekteki kuşaklara yük oluşturduğu ve ekonomik istikrarın sürdürülebilirliğini tehlikeye attığı açıktır.

%15,41'lik faiz harcamaları oranı, vatandaşlarımızın ödediği her 100 lira verginin 15 lirasını sadece borç faizlerine ödediğini gösteriyor ki bu da devlet kaynaklarının verimli kullanılmadığının açık bir göstergesidir. Bu durum, hükümetin yüksek borçlanma maliyetleri nedeniyle kalkınma ve yatırım gibi alanlarda gerekli harcamaları yapılmadığını göstermektedir.

Faizin toplam gelire oranı %13,73 ile hükümetin gelirlerinin önemli bir bölümünün borç yükünü hafifletmek için kullanıldığını göstermektedir. Bu oranın bu denli yüksek olması, ekonomik politikaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ve hükümetin borç yönetimindeki zafiyetlerini ortaya koymaktadır.

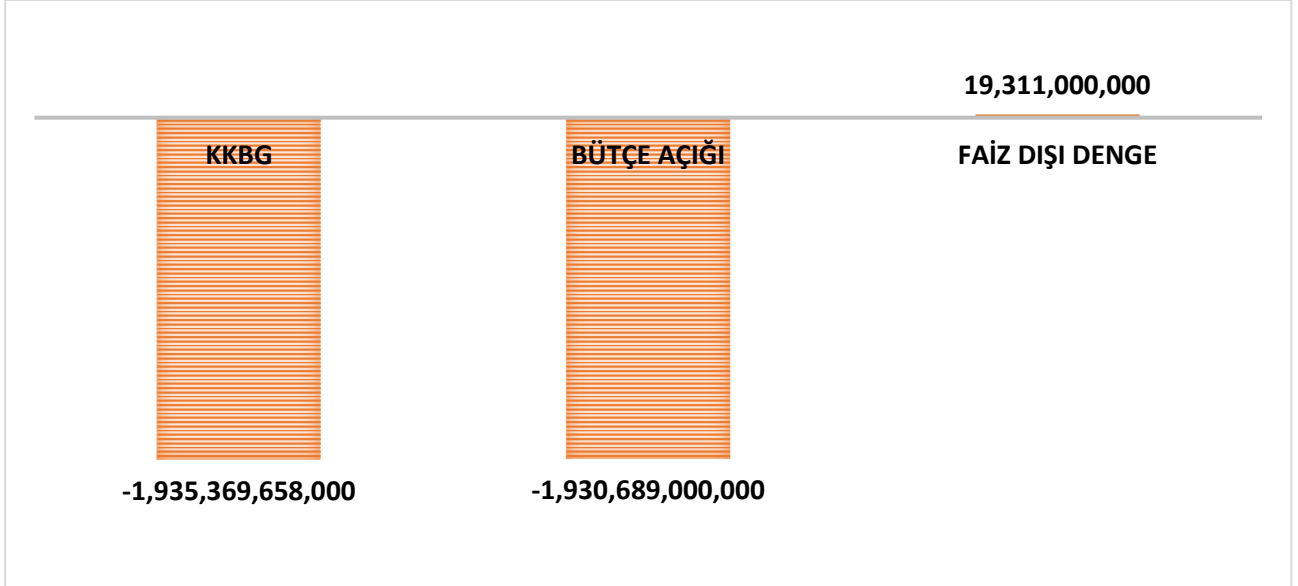
Kamu Kesimi Borçlanma Gereksinimi (KKBG)'nin GSYH'ya oranı %3,14 ile devlet gelirlerinin sadece küçük bir kısmının yeni borçlar almak ve eski borçları garanti altına almak için ayrıldığını gösterse de bu durum hükümetin borçlanma politikalarının sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu oran Maastricht kriterleri açısından da sınırın üstünde bulunmaktadır. Bütçe gelirlerinin GSYH'ya oranı %20,29 olarak belirtilmiştir. Bu oran GSYH'nın %20,29'unun devlet gelirlerinden yani vergilerden oluştuğunu göstermektedir. Ekonominin toplam büyüklüğüne kıyasla yüksek bir orandır. Bu oran gelişmiş ülkelerin 2 katından fazladır. Devletin ekonomide büyük pay sahibi olması kaynakların israf edildiğini göstermektedir. Üreterek kalkınan ve büyüyen ülkelerde devletin ekonomideki payı küçüktür. Kalkınma ancak bu şekilde sağlanabilir. Ülkemizde bu oranın yüksek olması devletin ekonomideki etkinliğini göstereceğine kaynakların etkin olduğu anlamına gelmemektedir. Ekonomide etkin olunması demek kaynak tahsisinde etkinlikle ölçülebilir. Ancak ülkemizde kaynaklarda etkinlik değil bilakis kaynaklarda israf düzeni hakimdir. Bir diğer yönden ülkemiz, teknolojik ve yüksek kaliteli ürünler üretmek ve bunları ihraç ederek kalkınmak, büyümek yerine balon büyümeyi tercih etmektedir. Bu durum hiçbir ülke için sürdürülebilir değildir. Acilen üretim ekonomisine ve kalkınma bütçelerine geçiş yapmamız gerekmektedir.

Bu veriler, hükümetin mali yönetimine yönelik beceriksizliğini göstermektedir. Hükümet, vergi politikalarını adil ve etkin bir şekilde yeniden yapılandırmalı ve faiz yükünü azaltarak yatırım teşviklerini artırmalıdır.

Şekil 36. 2025 Merkezi Yönetim Bütçesi Verileri

Bu rakamlara ve oranlara baktığımızda 2024 bütçesine göre **gelir kalemlerinin %51,69 artırıldığı** görülmektedir. **Bütçe giderlerinin artış oranı ise %32,84**'tür. Bu da açıkça göstermektedir ki, vatandaşlarımızın vergi yükü 2025 yılında artacaktır. Bütçe açığının ve faiz harcamalarının finansmanı vatandaşlarımıza vergi yükü olarak dönmektedir.

Şekil 37. 2025 Bütçesi (Bütçe Açığı-Faiz Dışı Açık-KKBG)

Şekilde gösterilen veriler, Türkiye'nin mali disiplin konusunda ciddi sıkıntılar yaşadığını ve sürdürülebilir bir ekonomi politikası izlemediğini ortaya koymaktadır. 1.931 trilyon TL'ye ulaşan bütçe açığı, hükümetin harcama ve gelir politikalarında derin bir dengesizlik olduğunu göstermektedir. Bütçe açığının GSYH'ya oranı %3,14'e tekabül etmektedir. Bu, ekonominin temelinde yatan yapısal sorunların göz ardı edildiğinin, üretim ekonomisinin benimsenmediğinin ve kısa vadeli çözümlerle idare edilmeye çalışıldığının bir işaretidir. Bütçede, adil ekonomik politikalar uygulanarak adil bir gelir dağılımını sağlayacak denk bütçenin oluşturulması sağlanmalıdır.

1.935 trilyon TL olarak belirtilen borçlanma gereksinimi ise devletin ne denli büyük bir borç yükü altında olduğunu ve bu borçların gelecek nesillere ağır bir miras olarak kalabileceğini göstermektedir. Borçlanmanın bu denli yüksek seviyelerde olması, ülkenin kredi notunu ve yatırım yapılabilirliğini olumsuz etkileyerek yabancı yatırımcıların güvenini sarsmaktadır. Ayrıca, yüksek borçlanma ihtiyacı, hükümetin mali alanını daraltmakta ve özellikle faiz ödemeleri nedeniyle bütçeden eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere ayrılması gereken kaynakların azalmasına yol açmaktadır. Bu durum, hükümetin ekonomiyi canlandırma ve istihdam oluşturma konusundaki vaatlerinin gerçekçi olmadığını ortaya koymaktadır. İfade

ettiğimiz gibi, sağlıklı bir ekonomi için bütçe disiplininin sağlanması, gelir artırıcı tedbirlerin alınması ve harcamaların etkin bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Ancak mevcut hükümet, bu temel prensipleri göz ardı etmekte ve bütçe açıklarını yönetmek için sürdürülebilir olmayan borçlanma yoluna gitmektedir.

Bu veriler, ekonomik istikrarın sağlanması ve bütçe disiplininin geri kazanılması için acil yapısal reformların yapılması gerektiğini göstermektedir. Saadet Partisi olarak, hükümetin ekonomi politikalarını gözden geçirmesi, mali şeffaflığın artırılması ve kamu harcamalarının verimli şekilde kullanılması çağrısında bulunuyoruz. Bu adımlar atılmazsa, ekonomik dengesizlikler daha da derinleşecek ve ülkenin mali sağlığı daha da bozulacaktır.

Tablo 11. 2025 Yılı Bütçe Gelirleri

GELİR TÜRLERİ	2025 BÜTÇE GELİRİ(TEKLİFİ)	BÜTÇEDEKİ PAYI
VERGİ GELİRLERİ	12.651.461.859.000	89,09%
TEŞEBBÜS VE MÜLKİYET GELİRLERİ	165.373.499.000	1,16%
ALINAN BAĞIŞ VE YARDIMLAR İLE ÖZEL GELİRLER	59.997.396.000	0,42%
DİĞER GELİRLER	1.266.944.330.000	8,92%
SERMAYE GELİRLERİ	41.331.147.000	0,29%
ALACAKLARDAN TAHSİLAT	17.226.707.000	0,12%
TOPLAM BÜTÇE GELİRİ	14.202.334.938.000	100%
RED VE İADELER (-)	1.531.903.629.000	
NET BÜTÇE GELİRİ	12.670.431.309.000	

2024 yılına kıyasla 2025 yılındaki Bütçe Gelir kalemlerinin artış oranları;

- Vergi Gelirlerindeki artış oranı **%51,78**
- Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirlerindeki artış oranı **%20,04**
- Alınan Bağış ve Yardımları ile Özel Gelirlerdeki artış oranı **%40,17**
- Diğer Gelirlerdeki artış oranı **%70,85**
- Sermaye Gelirlerindeki artış oranı **%24,64**
- Alacaklardan Tahsilatlardaki artış oranı **%80,48**
- Toplam Bütçe Gelirlerindeki artış oranı **%52,71**
- Red ve İadelerdeki (Vergi Harcamaları) artış oranı **%61,70**
- Net Bütçe Gelirlerindeki artış oranı ise **%51,69**'dur.

Vergi harcamaları sıkça tartışmalar içeren bir husustur. Uzun yıllardır vergi mevzuatının sadeleştirilmesi gerektiği iktidar ve muhalefetiyle dile getirilmektedir. Bunun ortaya çıkarmış olduğu en net gösterge ise vergi iadeleridir. Vergi iadeleri vergide adaletsizliğe neden olmaktadır. Vergi sistemimizin yenilenmemesi ve sadeleştirilmemesi vergi iadelerinin her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Bu bütçede vatandaşlarımız mı korunmakta yoksa sermayedarlar mı korunmakta olduğunu gösteren kalemlerde vergi harcamalarıdır. Vergi harcamaları (2025 için 3.005 Trilyon TL) kaleminin 2024 yılına kıyasla %36 oranında artacağı tahmin edilmesi 2025 yılı bütçesinin emeklimizin, asgari ücretlimizin, memurumuzun bütçesi değil sermayedarların bütçesi olduğu ortadadır. Vergi kanunlarındaki istisna ve muafiyet uygulamalarında düzenleme yapılması beklenmekte iken istisna ve muafiyetlerle vergi harcamaları kalemi artmıştır. Bu durum bozuk olan gelir dağılımını daha da bozuk hale getirmekte ve vatandaşlarımız arasındaki gelir adaletsizliği derinleştirmektedir. Kişi başına düşen milli gelirimiz 20 bin dolar seviyesine çıksa dahi gelir farklılığında meydana gelecek olan uçurum ülke ekonomimizin düzeldiği ya da düzeleceğine dair neticeler çıkarmayacaktır. Gelir dağılımında adalet, vergide adaletten geçmektedir.

Tablo 12. Vergi Sınıflarına Göre Dağılım

AÇIKLAMA	2025 YILI GELİRİ(TEKLİF)
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler (Dolaysız Vergiler)	3.858.580.834.000
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler (Servet Vergileri-Dolaysız Vergiler)	116.283.167.000
Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri (Dolaylı Vergiler)	5.724.862.422.000
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler (Dolaylı Vergiler Dahil)	2.450.948.250.000

Damga Vergisi (Dolaysız Vergiler)	217.724.137.000
Harçlar (Dolaysız Vergiler)	282.538.376.000
Başka Yerde Sınıflandırılmayan Vergiler	524.673.000
Vergi Gelirleri Toplamı	12.651.461.859.000

- Merkezi Yönetim Bütçe gelirlerinin **%89,08'i Vergi gelirlerinden** oluşmaktadır.
- Vergi Gelirleri içinde **Dolaysız Vergilerin oranı %35,37,**
- **Gelir ve Kurumlar Vergilerinin Vergi Gelirleri içindeki payı %30,50'** dir.
- Vergi Gelirlerinin içindeki **Dolaylı Vergilerin oranı %64,62,**
- **Dahilde ve İthalde Alınan KDV – ÖTV'nin vergi gelirlerine oranı ise %56,38'** dir.
- **Sadece Kurumlar Vergisi bu bütçede Faiz Harcamalarını karşılayamamaktadır.**
- Vatandaşlarımızın ödediği vergiler faiz lobilerine gitmekteyken insanlarımız vergi yükünün altında ezilmektedir. Vergi yükünün üstüne birde faiz yükü ve Kur Korumalı Mevduattan kaynaklanan yüklerde bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda bazı vergi türlerinin 2025 yılı büyüklükleriyle vergi gelirleri içindeki oranları yer almaktadır.

Tablo 13. Vergi Türlerine Göre Gelirler ve Vergiler İçindeki Payı (%)

VERGİ TÜRLERİNE GÖRE BÜTÇE GELİR KALEMLERİ (SEÇİLİ)	2025 YILI GELİRİ (TEKLİF)	TOPLAM VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI
Gelir Vergisi	2.150.959.149.000	17,00%
Kurumlar Vergisi	1.707.621.685.000	13,50%
Veraset ve İntikal Vergisi	9.534.301.000	0,08%
Motorlu Taşıtlar Vergisi	106.583.725.000	0,84%
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	2.884.058.495.000	22,80%
Özel Tüketim Vergisi	2.145.950.001.000	16,96%
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	544.620.362.000	4,30%
Şans Oyunları Vergisi	56.525.047.000	0,45%
Özel İletişim Vergisi	45.208.414.000	0,36%
Dijital Hizmet Vergisi	29.365.276.000	0,23%
Konaklama Vergisi	19.134.827.000	0,15%
Gümrük Vergileri	341.311.426.000	2,70%
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	2.103.209.708.000	16,62%
Damga Vergisi	217.724.137.000	1,72%
Harçlar	282.538.376.000	2,23%
Diğer Vergi Gelirleri	7.116.930.000	0,06%
TOPLAM	12.651.461.859.000	%100

Tablo'da 2025 yılı için Türkiye'nin vergi gelirleri tahminlerini ve her bir vergi türünün toplam vergi gelirleri içindeki payını göstermektedir. Gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içinde %17'lik bir paya sahip olması, bireylerin kazançları üzerinden elde edilen gelirin önemli bir kısmını oluşturduğunu göstermektedir. Ancak, tüketicilerden alınan KDV ve ÖTV'nin toplamda %56,38'lik bir pay ile daha baskın olduğu görülmektedir. Bu durum, vergilendirme sisteminin tüketim üzerine ağırlıklı olduğunu ve dolaylı vergilerin toplam gelir içinde daha büyük bir yer kapladığını ortaya koymaktadır. KDV ve ÖTV'nin bütçe gelirleri içerisinde payının yüksek olması vergide adaletin olmadığını en büyük göstergesidir.

KDV'nin %39,42 ve ÖTV'nin %16,96'lık payları gibi bazı dolaylı vergilerin, gelir vergisine kıyasla, toplumun geniş kesimlerine daha fazla yük bindirdiği ve bu vergi yükünün genellikle gelir düzeyi düşük olan vatandaşları daha fazla etkilediği görülmektedir. Bu, tüketim vergilerinin gelir eşitsizliğini derinleştirebileceği ve düşük gelir gruplarını orantısız bir şekilde etkilemektedir.

Diğer taraftan, kurumlar vergisinin %13,50'lik payı, şirketlerin karları üzerinden sağlanan vergi gelirlerinin de önemli bir kısmını temsil ederken, bu oranın yine tüketicilerden alınan vergilere göre daha düşük olması, vergi yükünün bireyler üzerine daha fazla dağıtıldığını göstermektedir.

Bu tür bir vergi dağılımı, sosyal adalet ve vergi adaleti ilkelerine uygun olmadığı açık bir şekilde ortadadır. Kazancın adil bir şekilde vergilendirilmediği görülmektedir. Özellikle servet sahibi kişilerin vergi yüklerinin diğer vatandaşlarımıza kıyasla daha düşüktür. Vergi istisna ve muafiyetlerin kalkınma eksenli ele alınması gerekmektedir. Ekonomiye katma değer katan sektörlerin ve teknolojiyle ilgili çalışmalar üreten firmalara vergi teşvikleri uygulanmalıdır. Yeni vergi reformuna ihtiyaç vardır. Birçok defa eklemelerle adeta yamalı bohçaya dönerek bugün ki haline ulaşan vergi kanunlarımız, modern ve adil bir şekilde tekrar kaleme alınmalıdır.

Vergi reformu sürecinde, siyasi partilerin ve toplumun birçok kesiminin görüşleri de dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde vergi sistemimiz adil olamayacak ve vatandaşımızın sırtındaki yük her geçen gün artmaya devam edecektir.

Tablo 14. 2022 Yılı Bütçesi İçindeki Faiz Giderleri (İç - Dış Borç)

Detay Türü	2023 Başlangıç	2023 Harcanan	2024 Başlangıç	2024 Harcanan (Haziran)	2025 Bütçe Teklifi
İç Borç	371.170.700.000	373.602.046.113	822.933.786.000	396.046.460.324	1.279.681.864.000
Dış Borç	116.121.337.000	129.584.685.543	257.456.129.000	97.608.313.770	400.350.357.000
Diğer	78.303.963.000	170.564.823.961	173.610.085.000	79.847.794.895	269.967.779.000
Toplam	565.596.000.000	673.751.555.617	1.254.000.000.000	573.502.568.989	1.950.000.000.000

2025 yılı bütçesinde toplam faiz harcaması (faiz gideri) 1.950.000.000.000 (Bir Trilyon dokuz yüz elli milyar Türk Lirası) olarak teklif edilmektedir. Yukarıda ki tablo; iç borç, dış borç ve diğer kalemleri göstermektedir. Bu tabloda en önemli göstergelerden birisi iç borcun dış borçtan fazla olması borçlanmada dışarıya bağlı olunmaması açısından önemlidir. Ancak **2025 yılının bütçesi (Gider) içerisinde faiz giderlerinin oranı %13,24'ine tekabül etmektedir. Geçen yıla nazaran faiz harcamalarının oranı (%55,50) artmıştır. Bütçe gelirlerinin %15,39'u faize gitmektedir. Vatandaşlarımızın ödediği vergi gelirlerinin %15,41'i faize gitmektedir.** Bu oran geçtiğimiz yıllara göre oldukça yükselmiştir. İç borcun bütçe giderlerine oranı %8,70, dış borcun oranı ise %2,70'e denk gelmektedir.

Tablo 15. Merkezi Yönetim Bütçe Ödeneklerinin Programlara Göre Dağılımı (2024)

PROGRAMLAR	2025 TEKLİF	2025 Oran	2024 Oran
AİLENİN KORUNMASI VE GÜÇLENDİRİLMESİ	16.666.881.000	0,10%	0,10%
AKTİF VE SAĞLIKLI YAŞLANMA	15.097.557.000	0,09%	0,07%
ARAŞTIRMA, GELİŞTİRME VE YENİLİK	63.467.534.037	0,40%	0,34%
BAĞIMLILIKLA MÜCADELE	11.897.485.000	0,07%	0,08%
BİLGİ VE İLETİŞİM	17.427.562.000	0,11%	0,09%
BÖLGESEL KALKINMA	7.045.759.000	0,04%	0,04%
ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE GELİŞİMİNİN SAĞLANMASI	41.002.549.000	0,26%	0,22%
CUMHURBAŞKANLIĞI	7.066.146.000	0,04%	0,05%
DEMİRYOLU ULAŞIMI	305.228.361.000	1,90%	1,81%
DENİZYOLU ULAŞIMI	5.659.988.000	0,04%	0,04%
DİN HİZMETLERİ VE YAYGIN DİN EĞİTİMİ	127.269.146.000	0,79%	0,67%
DIŞ DENETİM VE HESAP YARGILAMASI	2.562.118.000	0,02%	0,01%

DIŞ POLİTİKA	45.798.666.000	0,29%	0,30%
ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ, VERİMLİLİĞİ VE ENERJİ PİYASASI	515.567.510.000	3,22%	4,49%
ENGELLİLERİN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE ÖZEL EĞİTİM	192.206.111.000	1,20%	1,14%
FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ VE SİGORTACILIK	82.241.986.000	0,51%	0,31%
GENÇLİK	11.256.295.000	0,07%	0,07%
GÖÇ YÖNETİMİ	31.271.874.000	0,20%	0,18%
HAYAT BOYU ÖĞRENME	35.791.042.000	0,22%	0,18%
HAZİNE VARLIKLARININ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN YÖNETİMİ	2.011.339.382.000	12,54%	10,79%
HUKUK VE ADALET	279.632.610.000	1,74%	1,69%
İNSAN HAKLARI	726.999.000	0,00%	0,00%
İSTATİSTİK	3.978.935.000	0,02%	0,02%
İSTİHDAM	311.329.226.000	1,94%	2,00%
KADININ GÜÇLENMESİ	5.941.139.000	0,04%	0,03%
KAMU DENETÇİLİĞİ	311.713.000	0,00%	0,00%
KAMU GELİRLERİ YÖNETİMİ	39.569.889.000	0,25%	0,18%
KARAYOLU ULAŞIMI	329.853.395.000	2,06%	2,13%
KAYIT DIŞI EKONOMİYLE MÜCADELE	21.745.267.562	0,14%	0,11%
KIRSAL KALKINMA	41.663.579.000	0,26%	0,25%
KOMBİNE TAŞIMACILIK, LOJİSTİK VE TEHLİKELİ MAL TAŐIMACILİĐİ	4.421.813.000	0,03%	0,01%
KORUYUCU SAĞLIK	274.404.018.000	1,71%	1,71%
METEOROLOJİ	4.241.596.000	0,03%	0,03%
MİLLİ KÜLTÜR	38.564.559.000	0,24%	0,23%
ÖLÇME, SEÇME VE YERLEŞTİRME	5.968.091.000	0,04%	0,04%
ORMANLARIN VE DOĞANIN KORUNMASI İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ	37.091.299.000	0,23%	0,18%
ORTAÖĞRETİM	432.578.181.000	2,70%	2,82%
SANAT VE KÜLTÜR EKONOMİSİ	10.799.429.000	0,07%	0,06%
SANAYİNİN GELİŞTİRİLMESİ, ÜRETİM VE YATIRIMLARIN DESTEKLENMESİ	129.542.286.000	0,81%	0,69%
ŞEHİRCİLİK VE RİSK ODAKLI BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ	426.252.491.000	2,66%	7,61%
ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER	14.551.106.000	0,09%	0,09%
SINAİ MÜLKİYET HAKLARI	652.464.000	0,00%	0,00%
SOSYAL GÜVENLİK	1.822.358.870.000	11,37%	10,39%
SPORUN GELİŞTİRİLMESİ VE DESTEKLENMESİ	35.338.585.000	0,22%	0,23%
STRATEJİK YÖNETİM VE KAYNAK TAHSİSİ	8.073.158.000	0,05%	0,05%
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	19.398.392.000	0,12%	0,11%

TABİİ KAYNAKLAR	9.622.599.000	0,06%	0,06%
TAPU VE KADASTRO	9.455.917.000	0,06%	0,06%
TARIM	358.180.194.000	2,23%	2,47%
TEDAVİ EDİCİ SAĞLIK	826.722.724.000	5,16%	4,81%
TEMEL EĞİTİM	774.292.939.000	4,83%	4,91%
TİCARETİN DÜZENLENMESİ, GELİŞTİRİLMESİ VE KOLAYLAŞTIRILMASI	56.214.711.838	0,35%	0,36%
TOPLUM GÜVENLİĞİ	643.268.130.000	4,01%	4,01%
TOPRAK VE SU KAYNAKLARININ KULLANIMI VE YÖNETİMİ	196.008.316.000	1,22%	1,01%
TRAFİK GÜVENLİĞİ	40.887.341.000	0,25%	0,23%
TÜKETİCİNİN KORUNMASI, ÜRÜN VE HİZMETLERİN GÜVENLİĞİ VE STANDARDİZASYONU	27.915.740.600	0,17%	0,16%
TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ	7.031.981.000	0,04%	0,04%
ULUSAL SAVUNMA VE GÜVENLİK	902.899.183.000	5,63%	5,19%
ULUSLARARASI EĞİTİM İŞ BİRLİKLERİ VE YURTDIŞI EĞİTİM	15.446.648.000	0,10%	0,11%
ULUSLARARASI KALKINMA İŞBİRLİĞİ	4.753.814.000	0,03%	0,03%
UZAY VE HAVACILIK	5.052.473.000	0,03%	0,03%
VATANDAŞLIK VE SİVİL TOPLUM	16.189.587.000	0,10%	0,13%
YASAMA	11.213.090.000	0,07%	0,05%
YEREL YÖNETİMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ	1.348.491.670.000	8,41%	7,57%
YOKSULLUKLA MÜCADELE VE SOSYAL YARDIMLAŞMA	362.062.314.000	2,26%	2,35%
YÜKSEKÖĞRETİM	519.671.246.120	3,24%	3,18%
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	458.577.249.843	2,86%	2,83%
PROGRAM DIŞI GİDERLER	1.595.593.996.000	9,95%	8,75%
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ (Hazine Yardımları ve Gelirden Ayrılan Pay Dahil)	16.034.404.907.000	100,00%	100,00%

Yukarıdaki tabloda bütçe içerisinde yer alan politikalara ayrılan ödenekler yer almaktadır. Bu ödeneklerin bütçe içerisindeki payına dair bilgilere yer verilmiştir. Hazine varlıklarının ve yükümlülüklerinin yönetimine ayrılan ödeneğin pay, 2024 yılında %10,79 iken 2025 yılında %12,54'e çıkmıştır. Hazine Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Yönetimi bütçedeki faiz harcamalarını ifade etmektedir. Yani bütçe içindeki en büyük ödenek FAİZ ÖDENEĞİDİR! Vatandaşlarımızın vergilerinin FAİZ LOBİSİNE aktarıldığının resmi vesikasıdır! Yine diğer programlar açısından Sosyal Güvenlik programına ayrılan pay 2024 yılında %10,39 iken 2025 yılında %11,37'ye çıkmıştır. Şehircilik ve Risk Odaklı Bütünleşik Afet Yönetimi'ne ayrılan pay 2024 yılında %7,61 iken 2025 yılında %2,66'ya düşmüştür. Bu program deprem bölgesine aktarılan ödenekleri içinde barındırmaktadır. Deprem bölgesindeki sorunların giderilmesi için

bu pay düşük kalmaktadır. Enerji Arz Güvenliği, Verimliliği ve Enerji Piyasası'na ayrılan pay 2024 yılında %4,49 iken 2025 yılında %3,22'ye gerilediği görölmektedir. Bu düşüş her ne kadar enerji fiyatlarında düşüş öngöröldüğüne dair ifade edilmek istense dahi bizce iktidarın 2025 yılında enerji fiyatlarına zam yapacağını göstermektedir. Bu denli düşüş sadece enerji fiyatlarındaki düşüşü öngörmekle açıklanamaz.

SİSTEMSEL SORUNLAR VE YÖNETİM ANLAYIŞI

3.2. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçişi, uluslararası alanda ülkemizin prestijine ciddi zararlar vermiştir. İfade özgürlüğü, demokratik standartlar ve kurumsal etkinlik konularında yaşanan gerilemeler, Türkiye'nin global sahnede zayıflamasına neden olmuştur. Liyakatin önemini yitirdiği ve adaletin sağlanamadığı bir ortamda, devlet kurumlarının verimli çalışması engellenmiş ve ülkemizin dünya siyasetindeki etkisi azalmıştır.

Yasama sürecinde müzakere ve tartışma, temsil edilen toplumun çıkarlarının korunması ve devletin sağlıklı işleyişi açısından temel bir gerekliliktir. Ancak, mevcut sistemde yasa teklifleri yeterince derinlemesine tartışılmamakta, uzman görüşlerine ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarına yeterli önem verilmemektedir. Bu durum, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin "güçlü yasama" iddiasını yalanlar niteliktedir. Milletvekillerinin etkili bir yasama faaliyeti yürütebilmesi için gerekli olan altyapı ve ortam sağlanamamaktadır.

Meclis komisyonlarının işleyişinde gözlemlenen aceleci ve düzensiz tutumlar, Meclis İçtüzüğü'ne aykırı uygulamaların artmasına sebep olmaktadır. Komisyon toplantılarının plansız bir şekilde düzenlenmesi, yasa tekliflerinin yeterince değerlendirilememesi ve rapor hazırlama süreçlerindeki eksiklikler, yasama faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Oysa TBMM'ye sunulan yasa tekliflerinin, siyasi partilerin ve sivil toplumun geniş katılımıyla, kapsamlı bir şekilde tartışılması ve şekillendirilmesi gerekmektedir. Bu tür bir yaklaşımın eksikliği, yasama sürecinin niteliğini düşürmekte ve sistemin yapısal problemlerini gözler önüne sermektedir.

İktidar partisinin hazırladığı yasa tekliflerinin milletvekilleri tarafından yeterince analiz edilmemesi, yasama sürecine dair ciddiyetsiz bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin benimsediği "Torba Kanun" yöntemi, yasama faaliyetlerinin niteliğini ve ciddiyetini zedelemiştir. Farklı konuların bir arada ele alındığı bu yaklaşım, yasaların detaylı bir şekilde incelenmesini engellemiş ve karar alma süreçlerini karmaşık hale getirmiştir. Sonuç olarak, mevzuatta sürekli değişiklikler yapılmış ve yasal düzenlemeler tutarlılığını yitirmiştir. Yasaların özensiz hazırlanması, hukuki altyapının güçsüzleşmesine yol açmış, bu da mevcut sorunlara etkili çözümler getirilmesini imkânsız hale getirmiştir.

Ayrıyeten, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan danışmanlar, yasama süreçlerinde milletvekillerine sağladıkları stratejik destekle parlamenter sistemin işleyişinde hayati bir rol oynamaktadır. Ancak, bu önemli görevlerine rağmen, özlük hakları ve kıdem tazminat hakları

konusundaki mevcut düzenlemeler ciddi eksiklikler barındırmaktadır. Danışmanların yoğun iş yükü ve yüksek sorumluluk gerektiren görevleri göz önüne alındığında, bu alandaki hakların iyileştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Danışmanların kıdem tazminatı haklarından mahrum kalmaları, özellikle uzun yıllar boyunca Meclis'e hizmet edenler için büyük bir mağduriyet yaratmaktadır. Ülkemizde kıdem tazminatından faydalanamayan tek meslek danışmanlardır. Çalışma sürelerinin kıdem tazminatına yansıtılmaması ve sözleşme sürelerinin sınırlı olması, çalışanların iş güvencesi ve geleceğe dair finansal planlama yapmasını engellemektedir. Ancak bu sorunların çözümü samimi bir şekilde konuyla ilgilenmekten geçmektedir. Ayrıca, özlük haklarının yetersizliği, bu görevi cazip olmaktan çıkararak nitelikli personelin Meclis bünyesinde çalışmasını zorlaştırmaktadır.

Bu durum, yalnızca danışmanları değil, yasama süreçlerinin etkinliğini de olumsuz etkilemektedir. Mecliste görev yapan danışmanlarının haklarının iyileştirilmesi, parlamentonun kurumsal kapasitesini güçlendirecek ve yasama süreçlerine daha nitelikli katkılar sağlanmasının önünü açacaktır. Bu alandaki düzenlemeler acilen hayata geçirilmelidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama ve denetim faaliyetlerini bağımsız ve etkili bir şekilde yürütebilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Halkın iradesini temsil eden bu kurumun asli görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi, demokratik yönetimin temel gerekliliklerindedir. Bu bağlamda, tüm milletvekillerinin, siyasi aidiyetlerini bir kenara bırakarak, milletin çıkarlarını savunma ve halkın iradesine sahip çıkma noktasında tarihi bir sorumluluğa sahip olduklarını unutmamaları gerekmektedir.

3.3.CUMHURBAŞKANLIĞI

Başkanlık sistemi, Türkiye'nin siyasi yapısında önemli bir dönüm noktasıdır. 2017 yılında uygulamaya konulan bu sistem, cumhurbaşkanının yetkilerinde önemli bir artış ve yönetimin daha merkezi bir yapıya dönüşmesi ile karakterize edilmiştir. Ancak, bu değişikliklerin demokratik ilkeler ve denetim mekanizmaları açısından ciddi zorluklar ve tartışmalar doğurduğu açıkça görülmektedir. Özellikle cumhurbaşkanına verilen geniş yetkiler, demokrasinin temel taşı olan güçler ayrılığı ilkesinde ciddi erozyona yol açmış, yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki dengede büyük değişiklikler meydana getirmiştir.

Demokratik sistemlerin temel prensiplerinden biri olan erkler ayrılığı, başkanlık sistemi ile zayıflamış ve bu durum, yasama ve yargı organlarının bağımsızlığını tehlikeye atmıştır. Artık yasama ve yargının cumhurbaşkanının etkisi altında kaldığı bir yapı oluşmuş, bu da hukukun üstünlüğü ve adil yargılama hakkı gibi evrensel demokratik ilkeler açısından kaygılar oluşturmuştur. Yargının bağımsızlığı konusundaki endişeler, özellikle kritik davalarda verilen kararlar ve bu kararların siyasi otoritenin etkisi altında olduğuna dair algılarla daha da güçlenmiştir.

Başkanlık sistemi, yalnızca erkler arasındaki dengeyi değil, aynı zamanda politika üretim süreçlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Merkeziyetçi bir yönetim anlayışı, meclisin ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerindeki etkisini ciddi biçimde sınırlandırmıştır. Yerel ihtiyaçlar ve farklı toplulukların çıkarları çoğu zaman göz ardı edilerek, politika yapımı neredeyse tamamen merkezi hükümetin kontrolüne geçmiştir. Bu durum, karar alma süreçlerinde çeşitliliği ve temsilin gücünü azaltmış, toplumun farklı kesimlerini dışlayan bir yönetim anlayışına zemin hazırlamıştır.

Ekonomik açıdan ele alındığında, başkanlık sisteminin yönetimdeki merkezileşme eğilimi, karar alma süreçlerini hızlandırabilse de ekonomik politikaların esnekliğini ve çeşitliliğini sınırlamaktadır. Merkezi hükümetin tüm ülkeyi etkileyen ekonomik kararları, bölgesel ekonomik farklılıkları daha da derinleştirebilmekte ve özel sektörün ihtiyaçlarını göz ardı etmektedir. Bununla birlikte, yönetimin bu merkeziyetçi yapısı, ekonomik kaynakların dağılımında adaletsizliklere yol açmakta, toplumsal çeşitliliği ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan bir sistemin güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte cumhurbaşkanının yetkilerindeki artış, demokratik denetim ve denge mekanizmalarını büyük ölçüde etkisiz hale getirmiştir. Cumhurbaşkanlığı makamı, neredeyse tüm kararların alındığı bir güç merkezi haline gelmiştir. Bu durum, demokratik değerlerle bağdaşmayan bir “tek adam yönetimi” algısını güçlendirmiştir. Yasama ve yargının, cumhurbaşkanının etkisinden bağımsız hareket edemediği bir ortamda, hukukun üstünlüğü ilkesinin zayıflaması kaçınılmaz hale gelmiştir. Yargının bağımsızlığını kaybetmesi ve medya kuruluşlarının siyasi iktidar karşısındaki bağımlılığı, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi demokratik ilkeleri tehdit eden unsurlar arasında yer almaktadır.

Medyaya ve cumhur ittifakı haricindeki siyasi partilere sansür uygulanması ve muhalif seslerin bastırılması, demokratik süreçlerin işleyişini daha da zorlaştırmaktadır. Bu durum, özgür ve adil bir siyasi rekabet ortamının ortadan kalkma riskini beraberinde getirirken, halkın siyasi katılımını da sınırlandırmaktadır. Merkeziyetçi yönetim anlayışının bir diğer etkisi ise sivil toplum kuruluşları ve bağımsız denetim organları üzerindeki baskıdır. Bu baskılar, demokratik katılım alanlarını daraltmakta ve sivil toplumun kamu politikalarını denetleme işlevini zayıflatmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı bütçesinin yönetimi de bu sistemin sorunlu yanlarını ortaya koymaktadır. Cumhurbaşkanlığı için ayrılan bütçenin büyüklüğü, bu bütçenin hangi alanlarda kullanıldığına dair şeffaflık eksikliği ve hesap verebilirlik mekanizmalarının yetersizliği, yönetimde keyfiliğe zemin hazırlamaktadır. Kamu kaynaklarının adil ve etkin kullanımı konusunda ciddi soru işaretleri doğurmakta ve bu durum, toplumun devlet yönetimine olan güvenini sarsmaktadır. Ayrıca, bu tür bir sistem, yalnızca iç politikada değil, uluslararası alanda da Türkiye'nin demokratik itibarına zarar vermektedir.

Başkanlık sisteminin bu yapısı, yalnızca hükümetin değil, aynı zamanda Türkiye'nin demokratik geleceğinin üzerinde de ciddi bir gölge oluşturmaktadır. Demokratik süreçlerin işleyişindeki aksaklıklar, bireysel özgürlükler üzerindeki kısıtlamalar ve denetim mekanizmalarının zayıflaması, uzun vadede hem iç politikada hem de uluslararası alanda Türkiye'nin konumunu olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, demokratik değerlerin korunması ve güçlendirilmesi için daha kapsayıcı, dengeleyici ve şeffaf bir yönetim anlayışına ihtiyaç olduğu açıktır.

Netice itibariyle, Türkiye'nin başkanlık sistemine geçişi, siyasi ve demokratik açıdan önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Yönetimin merkeziyetçi yapısı, demokratik denetim mekanizmalarını zayıflatmış, halkın temsil yeteneğini sınırlamış ve toplumsal katılımı azaltmıştır. Bu süreçte, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve demokratik katılım gibi temel ilkeler ciddi zarar görmüştür. Türkiye'nin demokratik geleceği için, daha katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışı benimsenmeli, erkler ayrılığı ilkesine saygı yeniden tesis edilmelidir. Sadece bu şekilde, Türkiye'nin demokratik standartlarını yükseltmesi ve uluslararası alanda güçlü bir demokratik örnek haline gelmesi mümkün olacaktır.

ADALET VE GÜVENLİK

3.4.ADALET BAKANLIĞI

Son on yılda adalet sisteminde yapılan değişiklikler, her ne kadar değişen koşullara uyum sağlamak adına gerekli görünse de bu düzenlemeler çoğu zaman siyasi güç devşirmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Adalet sistemindeki bu tür değişiklikler, toplumda adalete duyulan güveni sarsmakta ve yargının işlevselliğine zarar vermektedir. Adalet anlayışı ve bilinci toplumun beklentilerine ve zamanın gerekliliklerine göre şekillenir; ancak adaletin, siyasi hedefler doğrultusunda araçsallaştırılması, halkın adalete olan inancını zayıflatır ve toplumsal çatışmayı körükler. Adaleti sağlayacak kurumların hızlı, etkin ve tarafsız bir şekilde çalışması gerekirken, bu kurumlar siyasi çıkarların gölgesinde kalıyorsa, sistemin sürdürülebilirliği tehlikeye girer. Bu durum, devletin en temel ilkelerinden biri olan adaletin ihlal edilmesine yol açar ve “Devletin dini adalettir” ilkesi anlamını yitirir.

Devletin korumak ve uygulamakla yükümlü olduğu hukuk sistemi, vatandaşın hakkını korumak amacıyla güçlü bir önleyici ve caydırıcı mekanizma olmalıdır. Ne var ki, ülkemizde yargı reformları, etkin ve tarafsız bir yargı sistemi inşa etmekten ziyade, iktidarın kendi kontrolünde bir düzen yaratma çabası olarak şekillenmektedir. Bu durum, devletin devamlılığını ve demokratik yapıyı tehdit eden en tehlikeli süreçlerden biridir. Adalet sisteminin tarafsızlığı ve bağımsızlığı sağlanmazsa, yargının gücün hizmetine sunulması, adaletsizlikten öteye geçerek, devletin bekasını riske atar.

Adalet konuşarak değil, uygulanarak sağlanır. İktidar her konuda olduğu gibi Adaleti de çok konuşmuş, az uygulamıştır. Ülkemizin her tarafını hukuken zulme maruz kalmış insanlar, gruplar ve artık yargıdan ümidini kesmiş topluluklar doldurmaktadır.

Hukukun üstünlüğü, toplumun ortak menfaatlerinin ve hukuk kurallarının kişisel çıkarların üzerinde tutulmasını gerektirir. Ülkenin keyfi değil, hukuk kurallarına göre yönetilmesi için her bireyin hukuk önünde eşit sayılması esastır. Ancak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, yönetimde kişiselliğe ve keyfiliğe yol açmış; Cumhurbaşkanı'na yasama, yürütme ve yargıyı kontrol etme yetkisi vererek otoriter bir yönetim alanı oluşturmuştur. Bu nedenle, ülkemizde hukukun üstünlüğünün yeniden tesis edilmesi artık bir zorunluluktur. Yeni anayasa süreci bu gereksinimden kaynaklansa da mevcut anayasaya bile uymayan siyasi iktidarın bu süreçle siyasi kazanımlar elde etmeye çalıştığı açıktır.

Yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı ciddi hasar görmüş, yargıdaki dosya yükü ve uzun süren yargılamalar adalete erişimi engellemiştir. Yargı mensuplarının niteliklerindeki düşüş, adalete

duyulan güvenin kaybolması, hakimlerin, savcılarının ve avukatların derinleşen problemleri, Olağanüstü Hal Kanunlarına dayalı kayyum politikaları, Türkiye'nin hukuk alanındaki başlıca sorunlarını oluşturmaktadır. İktidarın bu tip malayani torba uygulamaları, haksız ihale ve mülakatları, millî iradeye gölge düşüren kayyum uygulamalarına karşıyız!

Yasama ve yürütme erklerini 22 yıldır elinde bulunduran siyasi iktidar, hukukla ilgili kurum ve kuruluşlara yaptığı atamalarla yön vermesine rağmen, hukukun üstünlüğünü tesis edemediği gibi ağır insan hakları ihlallerine de çözüm getirmemiştir. Aksine, bu ihlallerin baş sorumlusu olmayı bir başarı saymaya devam etmektedir.

Türkiye'de Mevcut Anayasa Sorunları ve Yeni Anayasa Süreci

Anayasa, bir devletin hukuki, siyasi ve sosyal düzeninin temel taşıdır. Türkiye'de 1982 Anayasası, askeri darbenin bir ürünü olarak kabul edilmekte ve uzun süredir demokratik bir toplumun ihtiyaçlarına cevap veremediği eleştirileriyle tartışılmaktadır. Yeni bir anayasa yapımı konusu, bugün de ülkenin gündemindeki önemli başlıklardan biri olmaya devam etmektedir.

1982 Anayasası, halkın geniş katılımıyla hazırlanmadığı için demokratik meşruiyeti zayıftır. Yürütmenin ağırlığı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte artmış, yasama ve yargı üzerinde aşırı bir güç kazanmıştır. Bu durum, kuvvetler ayrılığı ilkesinin zayıflamasına yol açmıştır. Mevcut anayasa, bireysel hak ve özgürlükler açısından modern demokrasilerin gerisinde kalmış, özellikle ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve örgütlenme hakkı gibi temel alanlarda yeterli koruma sağlayamamıştır. Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanmaması ve yerel mahkemelerin bu kararlara direnmesi, anayasal düzenin otoritesini zayıflatmaktadır.

Yeni anayasanın, toplumun geniş kesimlerini kapsayacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. Katılımcı bir süreç, anayasanın demokratik meşruiyetini artıracaktır. Sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, meslek örgütleri ve siyasi partilerin sürece aktif katılımı sağlanmalıdır. Yasama, yürütme ve yargı arasındaki dengeyi sağlamak için kuvvetler ayrılığı ilkesi güçlendirilmeli, yargı bağımsızlığını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Bireysel hak ve özgürlükler evrensel standartlara uygun bir şekilde düzenlenmeli ve bu hakların etkin korunması için mekanizmalar oluşturulmalıdır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve merkeziyetçi yapının azaltılması, daha etkin ve demokratik bir yönetim için gereklidir.

Yeni anayasa sürecinin önündeki en büyük engel, iktidarın bu süreci tamamen siyasi saiklerle yürütmesi ve belli gündemlerin üzerini örtmek için kullanmasıdır. Ayrıca, iktidarın tek taraflı adımlar atması, anayasanın toplumun tüm kesimlerini kucaklayacak bir metin olmasını engelleyebilir. Türkiye'nin mevcut anayasa sorunlarının çözümü ve demokratik bir toplum düzenine geçiş için yeni bir anayasa kaçınılmazdır. Ancak bu sürecin başarısı, katılımcı bir yöntem izlenmesine ve toplumun tüm taleplerine duyarlı olunmasına bağlıdır. Yeni anayasa, bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına alan, adil paylaşımı ve gelirdede adaleti önceleyen, yargı bağımsızlığını güçlendiren ve halk iradesini esas alan bir metin olmalıdır. Bu hedeflere ulaşamadığı sürece, anayasa tartışmaları yalnızca siyasi bir araç olmaktan öteye geçemeyecektir.

Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı: Güncel Durum

Yargı bağımsızlığı, demokratik bir hukuk devletinin temel taşıdır. Bağımsız bir yargı, sadece adaletin sağlanması için değil, birey hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması için de vazgeçilmezdir. Ancak Türkiye'de yargı bağımsızlığı hem yapısal hem de pratik sorunlar nedeniyle ciddi zafiyetler göstermektedir.

Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) yürütme organının etkisi altında olması, yargı bağımsızlığına ilişkin en büyük sorunlardan biridir. HSK üyelerinin çoğunluğunun siyasi iktidarın belirlediği mekanizmalarla seçilmesi, yargı üzerinde siyasi etkilerin hissedilmesine yol açmaktadır. Bu durum, hâkim ve savcılarının kararlarında tarafsız olma algısını zedelemektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin bağlayıcı kararlarının alt mahkemelerce uygulanmaması, yargıya olan güveni derinden sarsmıştır. Bazı vakalarda mahkemelerin siyasi baskılar nedeniyle Anayasa Mahkemesi kararlarını yok saydığı algısı, hukukun üstünlüğü ilkesine ciddi zarar vermiştir.

Dünya Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde Türkiye, 142 ülke arasında 117. sırada yer almıştır. Bu sıralama, yargının bağımsızlığı, yolsuzlukla mücadele ve insan hakları ihlallerindeki eksikliklerin açık bir göstergesidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Türkiye aleyhine verdiği ihlal kararlarının büyük bir kısmının yargı bağımsızlığına ilişkin olması da bu sorunun uluslararası boyutunu göstermektedir.

Yargı bağımsızlığının sağlanması için öncelikle HSK'nın yapısı reforme edilmelidir. Üyelerin seçiminde yürütmenin etkisi azaltılmalı ve coğrafi teminat ilkesi anayasa ile güvence altına

alınmalıdır. Ayrıca, hâkim ve savcılarının atama ve terfi süreçlerinde liyakat esas alınmalı, siyasi müdahaleler engellenmelidir.

Adalet sisteminin tarafsızlığına yönelik sorunlar çözülmeyen, hukukun üstünlüğü ve bireysel hakların korunması mümkün olmayacaktır. Türkiye'nin yargı sistemini demokratik standartlara uygun hale getirmesi, toplumun adalet beklentilerini karşılamak için kritik bir öneme sahiptir.

22 yıllık bir iktidarın “yargının bağımsızlığı” konusunda geldiği durum ve devlet olmanın en önemli gereksinimlerinden birini halen tartışıyor olmak içler acısıdır.

Yargıdaki Dosya Yüğü ve Uzun Süren Yargılamalar

Türkiye'de yargı sistemi, artan dosya yüğü ve uzun süren yargılamalar nedeniyle ciddi bir krizle karşı karşıyadır. Yargı sisteminin iş yüğü ve personel kalitesine ilişkin sorunlar, adalete erişim hakkını zayıflatmakta ve vatandaşların yargıya olan güvenini sarsmaktadır.

Mahkemelere gelen dava sayısı her yıl katlanarak artmaktadır. Avrupa Konseyi Adaletin Etkinliği Komisyonu raporlarına göre, Türkiye'de hukuk davalarının ortalama sonuçlanma süresi 513 gündür; bu süre Avrupa ortalamasının yaklaşık iki katıdır. Bu durum, yargılama süreçlerinin makul sürede tamamlanmasını engellemekte ve adaletin gecikmesine yol açmaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruların %75'inin makul sürede yargılama hakkının ihlaline dayanması, sorunun ne kadar kronik hale geldiğini göstermektedir.

Yargıdaki bir diğer temel sorun, hâkim ve savcılarının niteliksel yetersizlikleridir. Türkiye'de hâkim ve savcılarının sayısı son yıllarda artırılmış olsa da nitelik artışı aynı hızla sağlanamamıştır. 100.000 kişiye düşen hâkim sayısı 19,2 iken, Avrupa ortalaması 25'tir. Bu durum, nitelikte birlikte bir nicelik sorunu olduğunu da göstermektedir. Hukuk fakültelerinin sayısındaki kontrolsüz artış ve fakültelerden mezun olan öğrencilerin yeterli pratik eğitim almadan yargı süreçlerine dahil olmaları, yargıdaki kalite sorunlarını daha da derinleştirmektedir. Ayrıca, meslek içi eğitimlerin yetersiz olması ve hâkim-savcılarının atama süreçlerinde liyakate yeterince önem verilmemesi, yargının etkinliğini olumsuz etkilemektedir.

Yargılama süreçlerini hızlandırmak için hedef süre uygulamasının etkin şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu kapsamda mahkemelerin iş yüğü azaltılmalı, teknolojinin kullanım oranı artırılmalıdır. Hâkim ve savcı eğitiminde reform yapılmalı; hukuk fakültelerine girişte başarı sıralaması 50.000'e çekilmeli, uygulamalı eğitime önem verilmelidir. Meslek içi eğitimler artırılmalı ve interaktif eğitim modelleri benimsenmelidir. Alternatif uyuşmazlık çözüm

yöntemleri daha etkin hale getirilerek mahkemelerin üzerindeki iş yükü hafifletilmelidir. Ancak bu süreçler, adalete erişim hakkını engelleyecek şekilde zorunlu kılınmamalıdır. Yargı personelinin niteliğini artırmak için düzenli eğitim programları uygulanmalı, personel atamalarında liyakat esas alınmalıdır.

Uzun süren yargılamaların gözle görünmeyen bir sebebi ise hakim ve savcıların karar sonrası maruz kalacağı siyasi baskının endişesini taşımalarıdır. Bu sebeple birçok davada emsal kararlar aranmakta, hakim ve savcılar sorumluluk almaktan kaçmaktadır.

Yargıdaki dosya yükü ve uzun süren yargılamalar, adaletin zamanında ve etkin bir şekilde sağlanmasını engelleyen başlıca sorunlardır. Adalet sadece suçluyu bulduğunda değil, masumiyeti de ortaya çıkardığında ancak tecelli eder. Hâkim, savcı ve personel kalitesindeki eksiklikler, sorunun daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Türkiye'nin yargı sistemini iyileştirmek için kalite odaklı reformlar gerçekleştirmesi ve adalete erişim hakkını güvence altına alması, demokratik hukuk devleti olmanın temel şartıdır.

Hâkim, Savcı ve Avukatların Karşılaştığı Problemler

Türkiye'de hukuk sisteminin bel kemiği olan hâkim, savcı ve avukatlar, mesleklerini icra ederken ciddi yapısal ve mesleki sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, yargı bağımsızlığından iş yüküne, mesleki eğitim yetersizliklerinden liyakat ve siyasi baskılara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Hâkim ve savcılar, iş yükü ve süre baskısı nedeniyle karar verirken derinlemesine inceleme yapacak yeterli zamanı bulamamaktadır. Yargı bağımsızlığının zayıflığı, siyasi etkiler ve yürütme organının baskısı altında çalışmalarına yol açmaktadır. Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısındaki yürütme etkisi, liyakat esaslı atama ve terfi süreçlerinin önünde engel teşkil etmektedir. Eğitim ve uzmanlık eksikliği, hukuk fakültelerinin sayısındaki hızlı artış ve eğitim kalitesindeki düşüş, mesleğe yeni katılan hâkim ve savcıların yeterliliklerini olumsuz etkilemektedir. Psikolojik ve fiziksel koşullar, yoğun iş yükü ve adliye binalarındaki yetersiz altyapı, mesleki faaliyetleri zorlaştırmaktadır.

Avukatlar ise gelir adaletsizliği ve ekonomik baskılarla karşı karşıyadır. Büyükşehirlerde çalışan ve kurumsal müvekkillere hizmet veren avukatlar yüksek gelir elde ederken, Anadolu'daki bireysel davalara bakan avukatlar geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Mesleki itibar ve güvenlik sorunları, avukatların müvekkilleriyle özdeşleştirilme sorunu nedeniyle fiziksel şiddet

ve tehditlerle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Mesleğe girişte kontrolsüzlük, hukuk fakültelerinin sayısının artışıyla mesleğe yeni başlayan avukatların sayısında ciddi bir artışa neden olmuştur.

Ortak sorunlar arasında yargı bağımsızlığı ve siyasi baskılar, altyapı ve teknolojik eksiklikler, eğitim kalitesindeki düşüş bulunmaktadır. Bu sorunların çözümü için liyakat ve yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi, eğitim ve uzmanlığın geliştirilmesi, teknolojik ve fiziki altyapının iyileştirilmesi, mesleki dayanışma ve saygınlığın güçlendirilmesi gerekmektedir.

Hâkim, savcı ve avukatların karşılaştığı sorunlar, Türkiye'nin adalet mekanizmasının etkinliğini ve güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir. Bu meslek gruplarının karşılaştığı yapısal ve mesleki sorunların çözümü, yalnızca yargı mensuplarının değil, tüm toplumun adalet beklentilerini karşılamak açısından hayati öneme sahiptir. Hukuki reformlar ve mesleki standartların yükseltilmesi, güçlü bir hukuk devleti için gereklidir.

Kayyum Uygulamaları ve Demokrasiye Etkileri

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen Olağanüstü Hal, hukuk devleti ilkeleri açısından uzun yıllar tartışılacak bir süreci başlatmıştır. OHAL kapsamında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler, yerel yönetimlere yapılan müdahaleler için de yasal bir zemin oluşturmuştur. Özellikle "terörle bağlantı" gerekçesiyle birçok belediyeye kayyum atanmıştır. Bu uygulamalar, seçilmiş yerel yöneticilerin yerine atanmış kişilerin getirilmesiyle halkın iradesinin ihlal edilmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

Kayyum atamaları, halkın iradesini ve demokratik temsil mekanizmasını ciddi şekilde zayıflatmıştır. Seçimle iş başına gelmiş yöneticilerin yerine atanmış kişilerin getirilmesi, yerel demokrasiyi ortadan kaldıran bir uygulama olarak eleştirilmektedir. Kayyum yönetimleri döneminde birçok belediyede harcamaların şeffaf bir şekilde yapılmadığı ve yolsuzluk iddialarının arttığı görülmüştür. Bu durum, kayyum atamalarının yalnızca güvenlik gerekçeleriyle değil, siyasi amaçlarla da yapıldığı eleştirilerini güçlendirmiştir.

Kayyumlar sonrası Belediye Meclisleri işlevsiz hale getirilmiş, Belediye harcamaları atanmış kişinin yetkisine bırakılmıştır. Bu durum kayyumların amaçlarından birini -belediye bütçelerinin birtakım yöntemlerle belli gruplara dağıtılabılır olduğu gerçeğini- de gün yüzüne çıkarmıştır.

Kayyum uygulamaları yerine, belediyelerde denetim süreçleri şeffaflaştırılmalı ve yerel yönetimlerin yetkileri güçlendirilmelidir. Seçilmiş yöneticilerin görevlerine iade edilmesi ve yerel demokrasinin yeniden tesis edilmesi, toplumun demokrasiye olan inancını güçlendirecektir.

Kayyum uygulamaları, Türkiye'nin hukuk devleti ilkesini yeniden inşa etmesi gereken temel alanlardandır. Bu uygulamalar, yalnızca hukuki ve siyasi bir mesele değil, aynı zamanda insan hakları ve toplumsal adalet açısından ciddi bir yaradır. Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde bu sorunları çözmesi, toplumsal barış ve güvenin yeniden tesis edilmesi açısından elzemdir.

Adalet Bakanlığı Bütçe Dağılımı ve İş Yükü

2025 yılı Adalet Bakanlığı bütçesi ve bütçe gerekçesi incelendiğinde, 170,8 milyar TL'lik personel giderlerinin en büyük harcama kalemini oluşturduğu açıkça görülmektedir. Bu kalemin büyüklüğü, personel sayısının artırılmasına yönelik reformlardan çok, mevcut memur maaşlarına yapılacak zamları kapsaması nedeniyle dikkat çekmektedir. İkinci büyük harcama kalemi olan mal ve hizmet alımları da bütçenin önemli bir bölümünü kaplamakta, ancak bu harcamaların yargılamanın hızlandırılması ve etkinliğinin artırılması için yeterli olmadığı, bilişim altyapısının ve mevcut binaların onarımlarının önceliklendirilmesinin teoride kalmış bir hedef olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bütçe dağılımı, kamu kaynaklarının verimli ve amaca uygun kullanılmadığını göstermekte; adalet sisteminin güçlendirilmesi yerine personel ve diğer idari masrafların ön plana alındığını ortaya koymaktadır. Yargı reformlarının gerçek bir adalet anlayışını yansıtabilmesi için, bütçede bilişim altyapısı ve modernizasyon projelerine daha fazla kaynak ayrılması gerekmektedir. Aksi takdirde, bütçenin mevcut yapısı, iktidarın kontrolünde ve adaletsiz bir yargı sisteminin sürekliliğine hizmet eden bir araç olmaktan öteye geçemez.

Adalet Bakanlığı'nın 2025 yılı bütçesi incelendiğinde, en büyük gider kalemi olarak 170,8 milyar TL ile personel giderleri öne çıkmaktadır. Sosyal güvenlik prim ödemeleri 19,4 milyar TL, mal ve hizmet alımları ise 55,3 milyar TL olarak belirlenmiştir. Cari transferler için ayrılan bütçe 4,25 milyar TL iken, sermaye giderleri 24,55 milyar TL ve sermaye transferleri 6,04 milyar TL'dir. Toplam bütçe, 280,3 milyar TL olarak hesaplanmıştır.

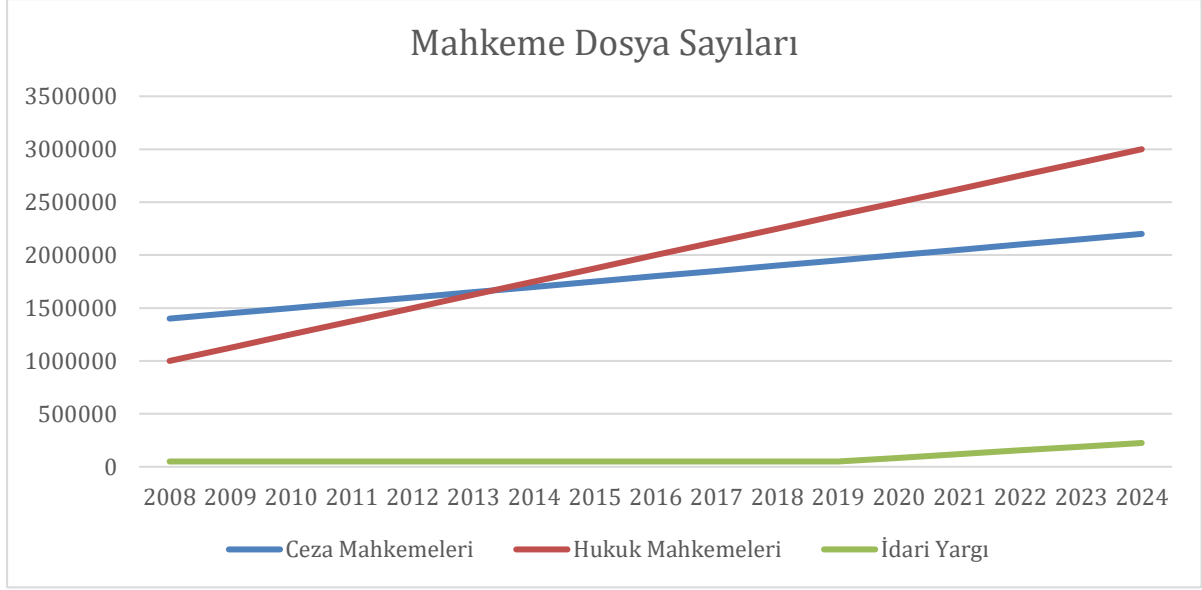
- **Personel Giderleri:** 170.804.203.000 TL
- **Sosyal Güvenlik Devlet Primi Giderleri:** 19.356.118.000 TL

- **Mal ve Hizmet Alım Giderleri:** 55.271.494.000 TL
- **Cari Transferler:** 4.253.333.000 TL
- **Sermaye Giderleri:** 24.552.652.000 TL
- **Sermaye Transferleri:** 6.038.002.000 TL

Bütçe, ilk bakışta Adalet Bakanlığı'nın iş gücü ve temel harcamalarına yönelik ciddi bir kaynak ayırdığını göstermektedir. Ancak adalet sistemindeki dosya yükü ve bilişim altyapısına dair mevcut veriler incelendiğinde, personel ve bilişim altyapısına ayrılan bu kaynağın yeterli olmadığı açıkça görülmektedir. Adalet hizmetlerindeki yavaşlık ve dosya sayılarındaki artış, sistemin kronik sorunlarının çözülmediğini ve aksine derinleştiğini gösterir.

Personel giderlerinin yüksek olması, adalet hizmetlerinin etkinliği için kritik öneme sahip gibi görünse de bu harcamaların büyük kısmının memur maaş zamları gibi unsurlardan oluşması, gerçek verimlilik artışı sağlamamaktadır. Yargı sisteminin bilişim altyapısı ve modernizasyon projeleri için gereken yatırım eksikliği, adli süreçlerin yavaş ilerlemesine ve vatandaşların adalete erişiminde gecikmelere neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca yargının etkinliğini değil, aynı zamanda halkın adalet sistemine duyduğu güveni de zedelemektedir.

Sonuç olarak, Adalet Bakanlığı'nın bütçesi, personel ve temel harcamalara ayrılan büyük kaynağa rağmen, uzun vadeli yapısal reformları ve modernizasyonu desteklememektedir. Bu durum bize bütçenin verimli kullanılmadığını ve adalet sisteminin ihtiyaç duyduğu reformlar yerine kısa vadeli çözümlere yönlendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Adaletin hızlı ve etkili bir şekilde sağlanabilmesi için mevcut bütçenin, bilişim altyapısı gibi stratejik alanlara yönlendirilmesi zorunludur.

Şekil 38. Mahkeme Dosya Sayıları

Adalet Bakanlığı tarafından UYAP Bilişim Sistemi üzerinden elde edilen istatistiklere göre, ceza mahkemelerindeki iş yükü 2008 yılında yaklaşık 1.400.000 dosya iken, 2024 yılına gelindiğinde bu sayı 2.000.000'u geçmiştir. Benzer şekilde, hukuk mahkemelerindeki dosya yükü 2008'de 1.000.000 civarındayken, 2024 yılında bu sayı hızlı bir ivme ile 3.000.000'a yaklaşmıştır. İdari yargıdaki dosya yükü ise 2019 yılından itibaren ciddi bir artış trendine girerek 400.000 dosya seviyesine ulaşmıştır.

Bu veriler adalet sisteminin iş yükünün yıllar içinde katlanarak arttığını ve mevcut personel ile bilişim altyapısına ayrılan bütçenin bu artışı karşılayacak düzeyde olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Yargı sistemindeki bu yük artışı, mevcut bütçe ve kaynakların etkin kullanımını sorgulanır hale getirmektedir. Adalet Bakanlığı'nın 2025 bütçesinde 170,8 milyar TL ile en büyük payı personel giderlerinin alması, temel sorunun çözümüne yönelik yatırımların yetersiz olduğunu göstermektedir. Bilişim altyapısına ve adli süreçlerin dijitalleşmesine yeterince kaynak ayrılmadığı sürece dosya yükünün artışı adli süreçlerin yavaşlamasına ve vatandaşların adalete erişiminde aksamalara neden olmaktadır.

Adalet hizmetlerinde iş yükünün bu denli artması, kronik hale gelen altyapı ve kaynak sorunlarını gözler önüne sermektedir. Personel giderleri ve idari harcamalara yönelik yüksek bütçe payına rağmen, yargının hızlandırılması ve etkinliğinin artırılması için bilişim altyapısına ve modernizasyon projelerine yönelik yatırımların düşük olması, adalet sistemini sürdürülemez hale getirmektedir. Bu, yargının etkin çalışmasını sağlayacak stratejik yatırımların yapılmadığı ve bütçenin önceliklerinin yanlış belirlendiği anlamına gelmektedir.

Yargıda ki dosya artışını sadece Adalet Bakanlığına ayrılan bütçe ile de çözmeye çalışmak büyük bir hata olacaktır. Zira önce bu artışın sebepleri araştırılmalı, bu ülkenin insanlarını mahkemelere muhtaç eden sorunlar tespit edilmeli ve sorunu çözecek ilgili Bakanlıklara bütçe aktarılmalıdır.

Toplumun her kesiminden vatandaşların adalet beklentisi, hızlı ve etkili yargı süreçleri ile karşılanmadıkça, adalete olan güven azalmakta ve toplumsal barış tehlikeye girmektedir. Bu nedenle, Adalet Bakanlığı'nın bütçesi, sadece personel giderlerini değil, aynı zamanda teknolojik yatırımları ve altyapıyı güçlendirmeyi de öncelik haline getirmelidir.

Tablo 16.. Ceza, Hukuk Mahkemeleri ve İdari Yargı Dosya Sayıları

Ceza, Hukuk Mahkemeleri ve İdari Yargı Dosya Sayıları						
Tarih (Yıllık)	17.11.2024		31.12.2023		31.12.2022	
Dosya İşlemleri	Yıllık Gelen	Yıllık Karar	Yıllık Gelen	Yıllık Karar	Yıllık Gelen	Yıllık Karar
Ceza Mahkemeleri	3.754.591	3.522.100	3.229.516	3.103.818	3.671.502	3.595.930
Hukuk Mahkemeleri	2.769.820	2.403.806	2.478.727	2.289.599	2.854.350	2.655.098
İdari Yargı	677.589	650.845	698.450	630.417	789.199	763.170

Ceza, hukuk ve idari yargı dosyalarına ilişkin son üç yılın verileri incelendiğinde, dosya sayılarının her yıl belirgin bir artış gösterdiği açıkça görülmektedir. 17 Kasım 2024 itibarıyla ceza mahkemelerine yıllık 3.754.591 dosya gelirken, 2023 yılında bu sayı 3.229.516, 2022 yılında ise 3.671.502 olarak kaydedilmiştir. Karar sayıları da benzer bir artış trendini izlemekte; 2024'te 3.522.100, 2023'te 3.103.818 ve 2022'de 3.595.930 olarak gerçekleşmiştir.

Hukuk mahkemelerinde 2024 yılında yıllık 2.769.820 dosya gelmiş ve 2.403.806 karar alınmıştır. 2023 yılında 2.478.727 dosya gelirken 2.289.599 karar çıkmış, 2022 yılında ise dosya sayısı 2.854.350 iken karar sayısı 2.655.098 olmuştur. Bu veriler, hukuk mahkemelerinde iş yükünün arttığını, ancak dosyaların karara bağlanma hızının bu artışı karşılamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

İdari yargıda ise 2024'te yıllık gelen dosya sayısı 677.589, karar sayısı 650.845'tir. 2023 yılında bu rakamlar 698.450 ve 630.417; 2022 yılında ise 789.199 ve 763.170 olarak kaydedilmiştir. Özellikle idari yargıda dosya sayılarındaki artış, yargı sisteminin yükünü artırmakta ve mevcut kaynakların bu yükü karşılamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

Bu rakamlar, Adalet Bakanlığı'nın personel ve bilişim altyapısına ayırdığı kaynakların, artan dosya yükünü ve yargının etkinliğini karşılamada yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Yıllık gelen dosya sayılarındaki sürekli artışa rağmen, alınan kararların bu artışı dengelemede eksik kalması, yargı süreçlerinin hızlandırılması ve etkinliğinin artırılması gerektiğini net bir şekilde göstermektedir. Bu veriler, Adalet Bakanlığı'nın 2025 bütçesindeki harcama önceliklerinin, yargının hızlandırılması ve dijitalleşme gibi uzun vadeli stratejik yatırımlara yönlendirilmesinin elzem olduğunu işaret etmektedir. Yetersiz altyapı yatırımları ve personel eksikliği, yargının iş yükünü taşımakta zorlandığını ve sistemin sürdürülebilirliğinin tehlikeye girdiğini kanıtlamaktadır.

Cumhuriyet Başsavcılıklarınca açılan soruşturma dosya sayılarının incelenmesi, adalet sistemindeki iş yükünün dramatik şekilde arttığını ortaya koymaktadır. 2008 yılında 3.000.000'un altında olan soruşturma dosya sayısı, 2024 yılına gelindiğinde 6.000.000'u aşmıştır. Bu keskin artış, başsavcılıkların, yani hak arama sürecinin ilk adımının ciddi bir tıkanıklık yaşadığını ve mevcut sistemin bu yükü taşımakta zorlandığını net bir şekilde göstermektedir.

Yapılan düzenlemeler ve alınan tedbirlerin, artan dosya yükünü engellemede yetersiz kaldığı ortadadır. Bu durum, yargının ilk aşamasında yaşanan darboğazın daha ileri aşamalara da yansıdığını ve yargı sisteminin genel işleyişini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Başsavcılıklardaki bu yoğunluk, sadece yargı sürecinin hızını yavaşlatmakla kalmamakta, aynı zamanda vatandaşların hak arama sürecindeki güvenini de zedelemektedir. Bu, adalete erişimin giderek zorlaştığını ve hukukun koruyucusu olarak görülen başsavcılıkların iş yükü altında ezildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

İnsanımızın bir konuda adalet arayışına çıktığında meselenin en başında tıkanması çözümü hukuk dışı yollarda aramasına kapı aralamaktadır. Maalesef ceza davalarının büyük bölümünü mahkemeye gidildiğinde çözülmeyeceğine inanılan ya da uzun süren yargılamaların sebep olduğu olaylar oluşturmaktadır.

Alınan tedbirlerin ve düzenlemelerin, artan dosya sayısını dengeleme konusundaki başarısızlığı, stratejik bir reform ihtiyacını zorunlu kılmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın bütçe planlamasında, bu tür sistemik sorunları çözmek için bilişim altyapısına ve personel takviyesine öncelik verilmemesi, bu tıkanıklığın ve dosya birikiminin sürmesine neden olmaktadır. Hak

arama sürecinin ilk noktalarındaki bu zayıflık, yargı sisteminin genel performansını düşürmekte ve toplumsal adaletin sağlanmasını engellemektedir.

Tablo 17. Cumhuriyet Başsavcılığı Soruşturma / İhbar Sayıları

Cumhuriyet Başsavcılığı Soruşturma / İhbar Sayıları						
Tarih (Yıllık)	17.11.2024		31.12.2023		31.12.2022	
Dosya İşlemleri	Yıllık Gelen	Yıllık Karar	Yıllık Gelen	Yıllık Karar	Yıllık Gelen	Yıllık Karar
Cumhuriyet Başsavcılığı İhbar Sayıları	243.195	237.839	271.089	272.316	308.096	312.499
Cumhuriyet Başsavcılığı Soruşturma Sayıları	4.806.851	4.605.765	4.606.244	4.366.421	5.301.613	5.040.416
Cumhuriyet Başsavcılığı Toplam Sayıları	5.050.046	4.843.604	4.877.333	4.638.737	5.609.709	5.352.915

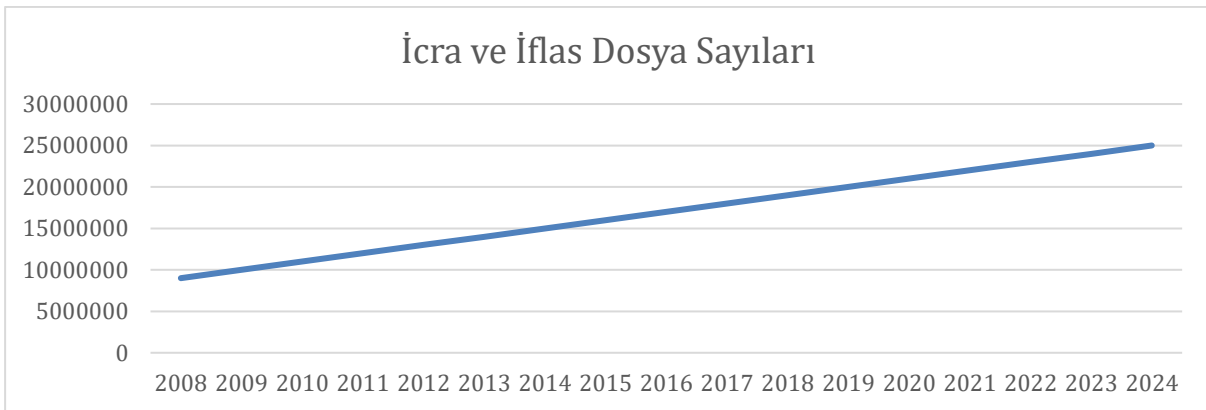
Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yürütülen soruşturma ve ihbar sayılarının son üç yıllık verileri incelendiğinde, dosya yükünün istikrarlı bir artış gösterdiği açıkça görülmektedir. 17 Kasım 2024 itibarıyla Cumhuriyet Başsavcılıklarına yıllık gelen ihbar sayısı 243.195 ve soruşturma sayısı 4.806.851 olup, toplamda 5.050.046 dosya işlenmiştir. 2023 yılında gelen dosya sayıları 271.089 ihbar ve 4.606.244 soruşturma olmak üzere toplam 4.877.333 dosyadır. 2022 yılında ise bu sayılar 308.096 ihbar ve 5.301.613 soruşturma ile toplamda 5.609.709 dosya olarak kaydedilmiştir.

Veriler, her yıl gelen dosya sayısının, kapatılan dosya sayısından daha fazla olduğunu ve bu durumun iş yükünün her geçen yıl arttığını göstermektedir. Örneğin, 2024'te yıllık karar verilen dosya sayısı 4.605.765 ile gelen dosya sayısının altındadır. 2023 ve 2022 yıllarında da benzer bir durum söz konusudur; 2023'te 4.366.421, 2022'de ise 5.040.416 dosya karara bağlanmıştır. Bu rakamlar, Cumhuriyet Başsavcılıklarının iş yükünün kontrol edilemez hale geldiğini ve sistemin kapasitesinin bu artan yükü kaldırmakta zorlandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet Başsavcılıklarına gelen dosya sayısının sürekli artış göstermesi ve dosyaların kapatılma oranının bu artışa ayak uyduramaması, yargı sisteminin yapısal sorunlarını gözler önüne sermektedir. Yetersiz personel ve bilişim altyapısı, bu yükün yönetilmesini imkânsız hale

getirmektedir. Alınan önlemlerin ve yapılan düzenlemelerin, dosya birikimini önlemede yetersiz kaldığı net bir biçimde anlaşılmaktadır.

Bu artan yük, adaletin zamanında tecelli etmesini zorlaştırmakta ve vatandaşların hak arama süreçlerine olan güvenini zedelemektedir. Cumhuriyet Başsavcılıkları, hukuki sürecin başlangıç noktası olarak kritik bir rol üstlenir; ancak mevcut duruma bakıldığında, başsavcılıkların bu görevi yerine getirmekte zorlandığı ve sistemin sürdürülemez hale geldiği açıktır. Adalet Bakanlığı'nın bütçe önceliklerinde bu durumun yeterince dikkate alınmaması, yargı sistemindeki tıkanıklığı daha da kronik hale getirmektedir.

Şekil 39. İcra ve İflas Dosya Sayıları

İcra dairelerindeki dosya sayıları, ekonomideki dalgalanmalara paralel olarak yıllar içinde istikrarlı bir artış göstermiştir. 2008 yılında icra dairelerindeki dosya sayısı 10 milyonun altında iken, bu sayı yıllar içinde düzenli bir artış göstererek 20 milyonu aşmış ve günümüzde 25 milyona yaklaşmıştır. Bu artış, ekonomik koşulların kötüleşmesinin ve bireylerin ekonomik zorluklarla daha sık karşılaşmasının doğrudan bir sonucudur.

İcra dosyalarındaki bu kronik hale gelen artış adalet sisteminin sadece ceza ve hukuk mahkemeleri değil, aynı zamanda icra daireleri açısından da ciddi bir yük altında olduğunu göstermektedir. Artan icra dosyaları, toplumdaki ekonomik baskının arttığını ve vatandaşların borçlarını ödeme kapasitesinin zayıfladığını ortaya koymaktadır. İcra dosyalarındaki bu hızlı artış, yalnızca bireylerin ekonomik güçlüklerini değil, aynı zamanda mahkemelerin ve icra dairelerinin bu dosya yükünü kaldırmakta yaşadığı güçlükleri de yansıtmaktadır.

Mevcut durumda, icra dairelerinin artan iş yükünü karşılamak için gerekli bilişim altyapısı ve personel desteği yetersiz kalmaktadır. Bu da işlemlerin yavaşlamasına, davaların uzamasına ve adaletin gecikmesine neden olmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın bütçesinin büyük bir kısmının

personel giderlerine ayrılması, icra dairelerindeki bu artan yükü hafifletmek için yeterli olmamakta, dijitalleşme ve altyapı yatırımlarına ayrılan kaynakların yetersizliği de bu sorunu daha da derinleştirmektedir.

Bütün verilerdeki artış ortadayken iktidarın hazırladığı bütçe teklifinin bir çözüm getirmeyişi, sorunların çözülmek istenmediğinin bir göstergesidir. **Devlet işleyişinde sorunlar birbirine bağlıdır.** Bu durum ekonomik sorunlarla beraber icra dairelerinde artan iş yükü ile açığa çıkmıştır.

Sonuç olarak, icra dairelerindeki dosya sayısının 25 milyona doğru ilerlemesi, ekonomik sorunların adalet sistemine doğrudan yansıdığını ve sistemin mevcut kapasitesinin bu yükü yönetmekte yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum acil ve etkin reformların gerekliliğini bizlere göstermekte; adalet sisteminin hızlandırılması, modernize edilmesi ve bilişim teknolojileriyle desteklenmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Aksi takdirde, adaletin sağlanması daha da zorlaşacak ve toplumun adaletle olan güveni sarsılacaktır.

Tablo 18. İcra Dairelerindeki İcra (Esas) ve İflas Dosya Sayıları

İcra Dairelerindeki İcra (Esas) ve İflas Dosya Sayıları						
Tarih (Yıllık)	17.11.2024		31.12.2023		31.12.2022	
Dosya İşlem Sayısı	Gelen Dosya	Çıkan Dosya	Gelen Dosya	Çıkan Dosya	Gelen Dosya	Çıkan Dosya
İcra Dairelerindeki İcra (Esas) ve İflas Dosya Sayıları	7.876.184	6.224.216	7.526.550	6.494.979	8.598.957	7.935.537

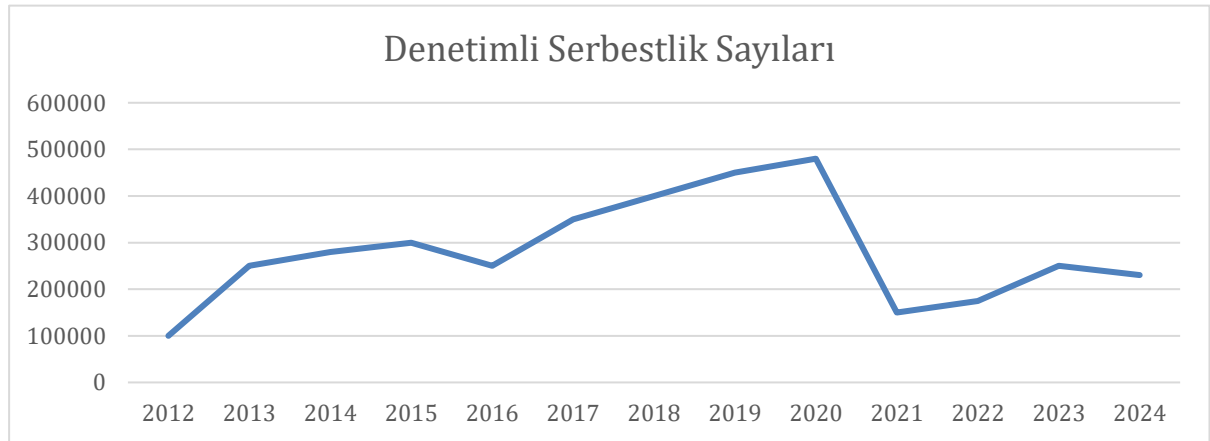
İcra dairelerindeki icra (esas) ve iflas dosyalarının son üç yıla ait işlem verileri incelendiğinde, yıllık gelen dosya sayısının sürekli bir artış eğiliminde olduğu ve bu dosyaların kapatılma hızının, gelen dosya sayısını karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir. 17 Kasım 2024 itibarıyla, icra dairelerine gelen dosya sayısı 7.876.184 olarak kaydedilirken, kapatılan dosya sayısı 6.224.216'da kalmıştır. 2023 yılı verileri incelendiğinde 7.526.550 dosyanın geldiği ve buna karşılık 6.494.979'unun kapatıldığı; 2022 yılında ise gelen 8.598.957 dosyaya karşılık 7.935.537 dosyanın kapatıldığı görülmektedir.

Bu veriler, icra dairelerindeki iş yükünün giderek arttığını ve mevcut sistemin bu yükü karşılamakta zorlandığını açıkça ortaya koymaktadır. Gelen dosya sayısının kapatılan dosya sayısını düzenli olarak aşması, icra dairelerinde birikmiş dosya yükünün her yıl daha da

büyümesine neden olmaktadır. Bu durum, ekonomik zorluklar ve bireylerin artan borç yükü gibi faktörlerin etkisiyle daha da kötüleşmektedir.

İcra dairelerindeki bu yoğunluk, sistemin hem hızını hem de etkinliğini olumsuz etkileyerek işlemlerin yavaşlamasına ve adaletin gecikmesine yol açmaktadır. Bu, sadece bireysel alacaklıları ve borçluları değil, ekonomik sistemin bütününe etkileyen önemli bir sorundur. Adalet Bakanlığı'nın bütçesinde personel ve bilişim altyapısına yönelik kaynakların yetersiz olması, bu yükün yönetilememesine ve adaletin sağlanmasında ciddi gecikmelere neden olmaktadır.

Sonuç olarak, icra dairelerindeki dosya sayılarının sürekli artış göstermesi, adalet sisteminde yapısal bir reformun ve stratejik kaynak dağılımının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu, adaletin hızlandırılması, etkinleştirilmesi ve modern teknolojiyle desteklenmesi için alınması gereken acil önlemleri kaçınılmaz kılmaktadır. Aksi takdirde, bu yükün devam etmesi, vatandaşların adalete olan güvenini zedeleyerek, adaletin sağlanmasını zorlaştıracaktır.

Şekil 40. Denetimli Serbestlik Sayıları

Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan denetimli serbestlik verileri, 2012 yılından itibaren istikrarlı bir artış trendi göstermektedir ve bu uygulamanın kapsamındaki kişi sayısı 400.000'i geçmiştir. Ancak pandemi döneminde bu sayı keskin bir düşüş yaşamıştır. Pandeminin sona ermesiyle birlikte denetimli serbestlik uygulamaları tekrar artışa geçmiş ve eski trendine geri dönmüştür.

Bu artış, denetimli serbestlik uygulamalarının adalet sistemindeki yükü hafifletme ve hapisanelerdeki kapasite sorunlarını yönetme amacı taşıdığını gösterir. Bununla birlikte,

pandemi döneminde yaşanan keskin düşüş, uygulamanın toplum ve adalet sistemi üzerindeki etkisinin dışsal faktörlere ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır. Pandemi sonrası artış trendinin devam etmesi, bu tür alternatif ceza uygulamalarına duyulan ihtiyacın ve adalet sistemindeki yükü yönetme çabalarının sürdüğünü göstermektedir.

Bu kapsamda adalet sisteminin denetimli serbestlik gibi uygulamalarla hapisane yükünü hafifletmeye çalıştığı, ancak bunun sürdürülebilirliği ve etkinliğinin, sistemin genel kapasitesi ve kaynak dağılımı ile doğrudan bağlantılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Adalet Bakanlığı'nın bütçe planlamasında, bu tür alternatif uygulamaların desteklenmesi ve kaynakların artırılması, sistemin genel verimliliğini artırmak için önemli bir adım olacaktır. Pandemi gibi olağanüstü durumların bu sistemler üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, gelecekte benzer krizlerin yönetilmesi için daha dayanıklı ve esnek yapılar oluşturulmalıdır.

Adalet Bakanlığı'nın 31 Mart 2022 tarihli verilerine göre, ceza infaz kurumlarında toplam 314.502 kişi bulunmaktadır. Bunların 275.965'i hükümlü, 38.537'si ise tutukludur. Hükümlülerin cinsiyet ve yaş dağılımı şu şekildedir:

- **Erkek hükümlüler:** 264.935
- **Kadın hükümlüler:** 10.360
- **Çocuk hükümlüler:** 670

Tutukluların dağılımı ise şöyledir:

- **Erkek tutuklular:** 35.318
- **Kadın tutuklular:** 1.813
- **Çocuk tutuklular:** 1.406

Özellikle dikkat çeken bir husus, çocuk tutuklu sayısının (1.406), çocuk hükümlü sayısından (670) fazla olmasıdır. Bu durum, yargılama süreçlerinin uzunluğunu ve çocukların tutuklu yargılanma oranlarının yüksekliğini göstermektedir. Çocukların tutuklu yargılanması, onların gelişim süreçlerini olumsuz etkileyebilir ve topluma yeniden kazandırılmalarını zorlaştırabilir. Bu nedenle, çocukların tutuklu yargılanma oranlarının azaltılması ve alternatif tedbirlerin uygulanması, adalet sisteminin öncelikleri arasında olmalıdır.

Türkiye'nin yargı sistemine ayrılan bütçenin Avrupa ortalamasının çok altında kalması, CEPEJ'in 2022 yılı verilerine dayalı 2024 raporunda bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Rapora göre, Türkiye'de yargı sistemine kişi başına sadece 15,6 Euro harcanmakta, bu da 85,4

Euro olan Avrupa ortalaması ve 74,8 Euro olan Avrupa ortanca değerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Üstelik, Türkiye'nin kişi başına yargıya ayırdığı bütçe 2016'da 18,2 Euro iken, bu rakamın 2022'de daha da düşmesi, yargıya verilen önemin azalmakta olduğunu ve ülkenin adalet sisteminin kaynak yetersizliğiyle mücadele ettiğini göstermektedir.

Her ne kadar son yıllarda yapılan artışlarla 100.000 kişi başına düşen profesyonel hâkim sayısında %17,4 oranına ulaşılmış ve Avrupa ortalaması olan %21,9'a yaklaşılmış olsa da artan dosya yükü karşısında bu artışın yetersiz kaldığı açıkça ortadadır. Yargıdaki dosya birikimi, hâkim ve savcılarının mevcut iş yükünü taşıyamayacak duruma geldiğini ve yargının etkinliğini kaybettiğini ortaya koymaktadır.

2022 verilerine göre, Türkiye'deki deneyimli hâkimlerin 29.370 Euro olan yıllık geliri, Avrupa'daki meslektaşlarının ortalaması olan 115.733 Euro'nun çok altındadır. Bu durum, hâkim ve savcılara hak ettikleri ücretin ödenmediğini ve kur artışı gibi ekonomik faktörlerle bu farkın daha da açıldığını göstermektedir. Adalet sisteminin temelini oluşturan bu insan kaynağına gereken değerin verilmemesi, adaletin etkin bir şekilde sağlanmasını zorlaştırmakta ve yargının itibarını zedelemektedir.

Yargı sistemi, adalete erişimi kolaylaştırmak ve vatandaşın hak arama yollarını güçlendirmek amacıyla kurulmuşken, uygulamada adalet, yargılama giderleriyle vatandaşın sırtına yük olmaktadır. İnsanlar, haklarını aramak için devlet kapısına gittiklerinde yargılama masrafları altında ezilmekte ve adeta hakkını aramaktan caydırılmaktadır. Yargıdaki kronik sorunların, bilişim altyapısının güçlendirilmesi veya yeni adalet saraylarının inşası ile çözüleceği yanılgısı, adaleti sağlamak için gerekli olan insan kaynağına yapılan yatırımın önemini göz ardı etmektedir.

Adalet Bakanlığı, hâkim ve savcılarının "devletin memuru" olmadığını, devletin adaletini temsil eden bağımsız yargı erkleri olduklarını unutmamalıdır. Yargının finansmanı, vatandaşın cebinden alınan paraların, Bakanlık bütçesini desteklemek için değil, adaletin etkin ve tarafsız şekilde sağlanması için kullanılması gerektiğini açıkça göstermektedir. Ancak mevcut bütçe planlaması, hak arayan vatandaşın yükünü hafifletmekten çok uzak olup, yargı erkleri arasında çatışma yaratacak uygulamalara zemin hazırlamaktadır.

Netice olarak Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı bu bütçe, adaleti sağlama hedefine ulaşmaktan çok uzaktır. Yargının insan kaynağına yeterince yatırım yapmayan ve vatandaşın adalete erişimini zorlaştıran bu bütçe, sürdürülebilir bir adalet sistemi kurmak yerine, daha çok gelir

kapısı olmayı hedeflemektedir. Adaletin sağlanması için ilk adım, vatandaşın üzerindeki yargılama maliyetlerini azaltmak ve hâkim ve savcıların hak ettikleri değeri görmelerini sağlamaktır. Bu yapılmadığı sürece, adalet sistemi yalnızca kâğıt üzerinde kalır ve gerçek anlamda adaleti sağlamaktan uzaklaşır.

22 yıllık iktidarın, 22 kere yaptığı Adalet Bakanlığı bütçesi ülkenin her yerinde adalet arayan mağdur grupları arttırmaktan öteye gitmemiştir. Bu bütçe aynı şeyleri yaparak farklı şeyler beklemektedir. Bu ülkede her sektör, devletin tüm kurum ve kuruluşlarında etkili ve yetkili birileriyle beraber olup bir çete ve suç şebekesi kurmuştur! **Bu beklenti ise gerçeklikten uzaktır. Adaletin hiç sağlanamaması ile geç gelmesi arasında neredeyse hiç fark yoktur. Bütçenin bu haliyle geçmesi; iktidarın her döneminde şahit olduğumuz gibi yeni toplumsal sorunlara kapı açmaktan öteye gitmeyecektir.**

3.5.İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Bakanlık Bütçesi

Öncelikle belirtmelidir ki Merkezi Bütçe Planlaması'nda bir bilinçaltının açığa çıkmasını görmekteyiz. Hükümet her ne kadar birçok şeyin yolunda gittiğini ifade etse de bütçenin planlanma şeklinde başka gerçekler ortaya çıkmaktadır. Bütçenin gerekçesi açıklanırken istihdam, üretim, ihracat gibi kavramlardan önce enflasyonla mücadele ve finansal istikrar vurgusu yapılmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere öncelik verilen gündem başlıklarının enflasyonla mücadele ve finansal istikrar olması durumun vahametini gözler önüne sermektedir.

Üzerinde uzunca süredir görüşülen Merkezi Bütçe'de “reform” vurgusu yapılmaktadır. Bilindiği üzere ülkemiz 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş yapmıştır. Buna ek olarak 1982'den bugüne Anayasamızın 194 maddesinin 80'i değiştirilmiştir. Ak Parti hükümetleri 22 yıldır kesintisiz olarak görev yapmaktadır. Bu bağlamda “neyin reformu?” sorusu akla gelmektedir. Ülkemiz artık reform yorgunudur. Her seferinde sil baştan belirlenen ekonomi politikaları bizi bir “programsızlık” çukuruna atmaktadır.

Bakanlık bütçesinde programlara göre dağıtımda tüm bütçenin üçte birini alarak en fazla pay Yönetim ve Destek Programına ayrılmaktadır. Harcamaları program kapsamında kaydedilen Özel Kalem Müdürlüğünün 2023 yılında 110 milyon 880 bin lira başlangıç ödeneği sunulmuşken harcamalarının bu ödeneğin beş katından daha fazla- 597 milyon- olarak gerçekleşmesi ve 2024 yılı için 390 milyon 221 bin olarak belirlenen ödeneye karşın haziran sonunda – ödeneğin dörtte birinden de az – 76 milyon küsur harcama yapılmış olması dikkat çekicidir. 2024 yılı için bu tutarsızlıkta “Memurlar” için 330 milyon liralık bir ödenek öngörülürken bunun yılın yarısında 47 milyon lira olarak gerçekleşmesi belirleyici olmuştur. Özel Kalem Müdürlüğünden yoğun bir şekilde personelin gönderildiği anlaşılmaktadır. 2023 yılındaki seçimler sonrasında değişen bakanlık makamında halef-selef arasında çekişmenin ve sefeli bakanın “ekibini temizleme operasyonunun” yaşandığı basına yansımıştır.

2022 yılı kesin hesabına bakıldığında da Özel Kalem Müdürlüğüne hasredilen 72 milyon liralık ödeneğin dokuz katı harcama gerçekleştiği görülmektedir. 2023 yılı için de 597 milyon liralık harcama gerçekleşmesinin 547 milyon lirasının Haziran sonu itibariyle olduğu, 2024 İçişleri Bakanlığı Bütçe Teklifi dosyasında görülmektedir. 2022 ve 2023 yıllarında bu farkta “Görev Giderleri” başlığının belirleyici olduğu görülmüştür. 2023 Genel Seçimleri öncesine denk gelen

bu harcamalar, kamu kaynaklarının siyasi amaçlarla kullanımına dair endişeleri artırarak şeffaflık ve kamu yönetimine duyulan güven açısından ciddi soru işaretleri doğurmakta, kamuoyu nezdinde “kamu kaynaklarının seçim yatırımı olarak kullanıldığı” izlenimini güçlendirmektedir.

2025 yılı için teklif edilen bütçede Özel Kalem Müdürlüğüne hasredilen 191 milyon 237 bin lira ödenek, 2024 yılı sonunda gerçekleşmesi muhtemel harcamaya yakın bir meblağ olarak belirlenmiştir. Birimin harcamalarında 2024 yılındakinden farklı bir durum beklenmediği anlaşılmaktadır.

Özel Kalem Müdürlükleri ile ilgili olarak bir başka nokta, bu müdürlüklere alınan ve “müşavir” gibi istisnai kadrolara açıktan getirilen kişilerin memuriyete geçişinin mümkün olmasıdır. Bu şekilde hem merkezde hem de mülki idarelerde kaç personelin istisnai kadrodan memuriyete geçtiği bilinmelidir.

Cari transferler kaleminde yer alan hazine yardımları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan transferler, hane halkına ve işletmelere yönelik transferlerin içeriği ve kapsamı önem arz etmektedir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarına yapılan harcamalar özelinde, 100 milyon TL’lik ödenek sınırına rağmen 181 milyon TL harcama gerçekleştirilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlara sağlanan harcamalara ilişkin detaylı bir dökümün sunulması gerekmektedir.

İçişleri Bakanlığının Dış Politika programı kapsamında 2023 yılı için bütçe ayırmazken 433 milyon 327 bin lira harcama yaptığı görülmektedir. Giderin İller İdaresi Genel Müdürlüğüne mal ve hizmet alımı ile gerçekleştiği ve kurum dışı aktarmalarla düşüldüğü görülmektedir. Aynı şekilde, bütçeden ayrılan ödenek sıfır lira iken Dış Politika programına yönelik 2024 yılı Haziran ayına değin 138 milyon 500 bin lira harcadığı kaydedilmiştir ve yılsonu harcama yekûnunun bir önceki yıla benzer olacağı öngörülmektedir. 2025 ve gelecek bütçe dönemleri için de yine Dış Politika programına bütçe ayrılması planlanmamaktadır. Bu programın İçişleri Bakanlığı için alt program hedefleri ve performans göstergeleri de Bütçe Gerekçesi ve teklif metinlerinde belirtilmemiştir. Bütçe planlamasının ve program hedeflemelerinin sorunlu olduğu ortadadır.

Bütçe planlamasında bir çelişki mevcuttur. İçişleri Komisyonu’ndan görüşülen ve raporlanan 2/2660 esas numaralı “Dahiliye Memurları Kanunu ve Bazı Kanunlar ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi genel kurulda yasalaşursa,

Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesindeki bazı kantinlerin bazı giderleri, genel bütçeye aktarılacaktır. Kuvvetle muhtemel bahse konu kalemler bütçe planlamasında kurumların giderlerine eklenmiştir. Bu sebeptendir ki bütçenin planlanmasında yasama ve yürütme arasında bir uyumsuzluk mevcuttur.

Kayyum Atamaları

İl ve ilçe belediye başkanlıklarına kayyum atanması, Türkiye’de son yıllarda sıkça tartışılan bir uygulama haline gelmiş ve demokrasi krizinin belirgin bir göstergesi olarak öne çıkmıştır. Anayasa’nın seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını düzenleyen 67’inci maddesi ile temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın yine Anayasa ile sınırlanabileceğini belirleyen 13’üncü maddesi ile çelişen bir uygulamadır. 127’inci maddeye dayanarak mahalli idarelerde seçilen organların “görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma” açıldığı takdirde İçişleri Bakanı tarafından “geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar” uzaklaştırılabileceği hükmü çerçevesinde kayyum atamaları yapılmaktadır. Ne var ki, henüz görevde vakit dahi geçirmeden veyahut hakkında soruşturma başlatılır başlatılmaz görevden alınıp yerine kayyum atanan belediye başkanlarının örnekleri mevcuttur.

Demokratik meşruiyetin temelini oluşturan milli iradeye dayanan temsil, kayyum atamaları yoluyla zayıflatılmakta ve seçmen iradesine gölge düşürülmektedir. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve demokrasinin, milli iradeye saygıyı esas alması gerektiği ilkesi çerçevesinde, kayyum atamaları demokratik temsiliyeti baltalayan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçimle işbaşına gelen yerel yöneticilerin, olağanüstü hallerde dahi son çare olarak başvurulması gereken kayyum yöntemiyle görevden alınması, halkın demokratik haklarını gasp etmektedir.

Mevcutta yürütülen kayyum uygulamaları, hukuki açıdan ciddi sorunlar barındırmaktadır. Anayasa’nın 63’üncü maddesindeki seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunmak hakları, mahalli idareler için, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile düzenlenmektedir. Bu kanunun 45 ve 46’ıncı maddeleri belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması durumunda yapılacaklara işaret etmektedir ve buna göre yeni belediye başkanı veya başkan vekilinin belediye meclis üyeleri arasından seçilmesi gerekmektedir. Seçimin ancak yapılamaması durumunda, İçişleri Bakanı tarafından büyükşehir ve il belediyelerine görevlendirme yapılacağı belirtilir. Yani, seçilmiş bir kişinin suçunun yargı ile sabit olması halinde, yerine geçecek kişinin belediye meclisi tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Hiçbir şehir, dışarıdan atanan

belediye başkanları ile yönetilmek zorunda bırakılmamalıdır. Seçmenlerin iradeleriyle sürekli inatlaşılması, demokratik mekanizmaların işlevselliğini daha da azaltmakta ve toplumun çeşitli kesimlerinde derin bir kutuplaşmaya yol açmaktadır.

Kayyum formülü ile seçim süreci hukuki bir garabete dönüşmüş ve adil, şeffaf bir işleyişten uzaklaşmıştır. Hukukun güvenilirliğinin yeniden sağlanması, sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Suç işleyen herhangi bir belediye başkanının, başbakanın ya da devlet yöneticisinin hukuk karşısında hesap vermesi gereklidir. Ancak, yargı mekanizmalarının belirli dönemlerde sessiz kalarak yıllarca suç işlendiği iddiasıyla harekete geçmeyip siyasi bir gerekçeyle müdahale edilmesi, hukukun tarafsızlığı ve güvenilirliğini sarsmaktadır. Bu durum, yalnızca bir hukuk krizi yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda yönetsel bir krize de yol açmaktadır. Hukukun etkin işlemesinin yolu, keyfiyete ve siyasi hesaplara dayanmadan adaletin tesis edilmesinden geçmektedir.

Demokrasilerin temel ilkelerinden biri olan özgürlük-güvenlik dengesi, son yıllarda ciddi biçimde bozulmuştur. Devletin, halka en geniş özgürlüğü sunarken güvenliklerini de sağlama taahhüdü, demokrasiye duyulan güvenin artırılmasında kritik bir öneme sahiptir. Ancak, kayyum uygulamalarında özgürlük alanları kısıtlanırken güvenlik bahanesiyle keyfi müdahalelere başvurulması, toplumsal güven ve istikrarı zedelemektedir.

Personel Yönetimi

İçişleri Bakanlığı bünyesindeki personel sayısının yıllar içinde düzenli olarak artmasına rağmen, personelin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve özlük haklarının iyileştirilmesi konularında ciddi eksiklikler devam etmektedir. 2024 Kasım'ında TBMM'de kabul edilen Dahiliye Memurları Kanunu, bu eksikliklere yanıt vermekten uzak kalmıştır. Kanunun hazırlanma ve onaylanma sürecinde muhalefetin önerileri dikkate alınmamış, geniş kapsamlı değişiklik talepleri reddedilmiştir. Özellikle mülkiye müfettişlerine geniş yetkiler verilmesi, kaymakamlık sınavlarına giriş şartlarında yapılan değişikliklerin kariyer sistemi üzerindeki etkileri, personelin özlük haklarına yönelik düzenlemelerin yetersizliği ve torba yasa niteliğinde 46 maddelik bir kanunun farklı alanlarda karmaşık düzenlemeler içermesine rağmen ilgili diğer komisyonların gündemine getirilmemesi eleştirilen başlıca noktalar olmuştur. Bu durum, kanun yapım süreçlerinin şeffaflığı ve demokratik katılım açısından zafiyet yaratmış, İçişleri Bakanlığı personelinin yapısal sorunlarını çözmek yerine yeni tartışmalara yol açmıştır.

Personelin özlük haklarını iyileştirmeye yönelik daha kapsayıcı ve katılımcı bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

Özellikle, toplumun güvenliğini sağlamak için özveri ile çalışan ve yoğun iş ve mesai saatlerinde gayret gösteren emniyet teşkilatımızın mensuplarının karşılaştığı çeşitli yapısal ve operasyonel sorunlar bir an önce ele alınması gereken personel yönetimi konularının başında gelmektedir. Teşkilatın etkinliğini ve personel memnuniyetini olumsuz etkileyen bazı sorunlar şöyledir:

- Emniyet personelinin uzun ve düzensiz çalışma saatleri, iş ve sosyal yaşam dengelerini olumsuz etkilemektedir. 2002 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan genelge ile polislerin dört vardiya halinde “12/36” çalışma sistemine geçmeleri öngörülmüştür. Bu çalışma sistemi teoride polis memurlarına daha uzun bir dinlenme süresi sunarak iş-yaşam dengesi sağlamayı amaçlasa da uygulamada çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. 12/36 çalışma düzenine rağmen, fazla mesai uygulamaları ve yoğun görev baskıları nedeniyle polislerin dinlenme süreleri sıkça ihlal edilmektedir. Özellikle taşra teşkilatlarında ve bazı illerde personel yetersizliği gibi sebeplerle bu sistemin düzgün şekilde uygulanmadığı belirtilmektedir. Dinlenme sürelerinin kısılması, polisin yorgun ve tükenmiş bir halde çalışmasına neden olmaktadır. Polislerimizin sorunlarını duymadığınız sürece; polislerimizin mesleklerine olan sevgisi ve aidiyet duygusu kalmayacak.

- Polislerin ikinci şark görevine 40 yaşında gönderilmeleri, bulunduğu şehirde yerleşik sosyal çevresinden ayrılması anlamına gelmekte ve ailevi ve sosyal yaşamlarında ciddi sorunlara yol açmaktadır. Atama ve yer değiştirme süreçlerinde, öğretmenlerde olduğu gibi puan sistemine dayalı, objektif ve şeffaf bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Mevcut uygulamalarda, bazı personelin hiç şark görevine gitmediği, bazılarının ise ikinci kez şark görevine gönderildiği; atamalarda keyfiliğin ve liyakatsizliğin görüldüğü iddiaları bulunmaktadır.

- Emniyet personeli, benzer çalışma koşullarına sahip diğer meslek gruplarıyla kıyaslandığında, özlük ve mali haklar açısından dezavantajlı durumdadır. Mesai karşılığında ek ücret alamamakta; bayramlar, resmi tatiller ve önemli günlerde tatil yapamamakta; ayrıca normal izin sürelerini kullanmak istediklerinde engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu durum, personelin moral ve motivasyonunu olumsuz etkilemektedir.

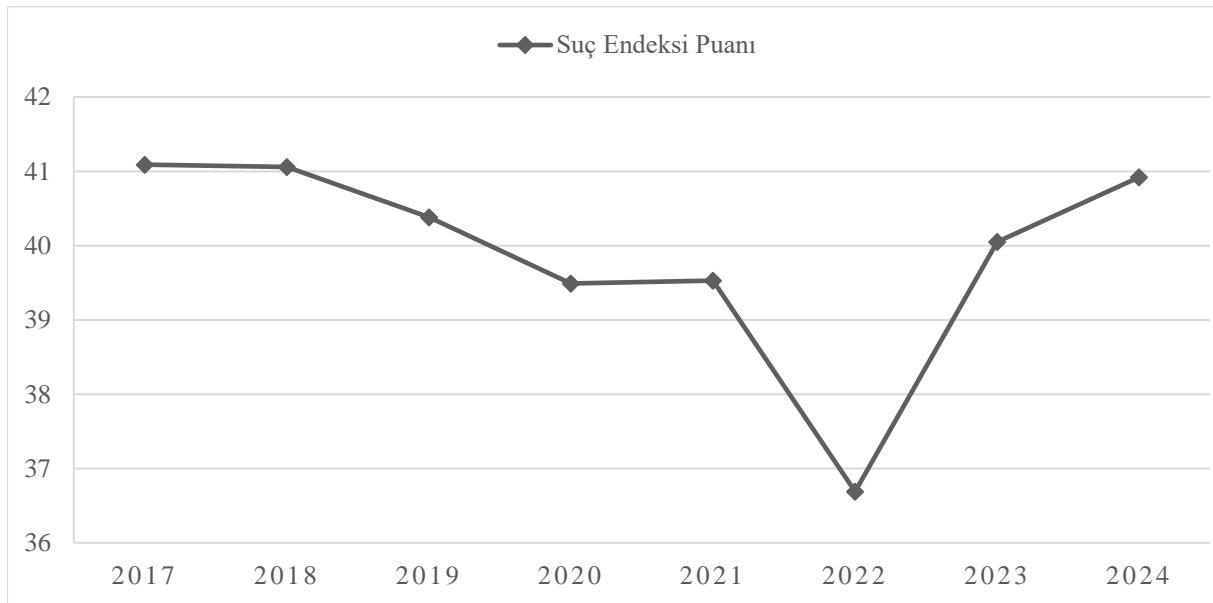
- Emniyet teşkilatında psikolojik baskı ve “mobbing” iddiaları artmakta, bu durum personelin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. 2024 yılının ilk 10 ayında 54 polisin intihar ettiği bilgisi, sorunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Polis intiharlarının, teşkilat içindeki yapısal sorunların ve personelin yaşadığı sosyal krizin bir yansıması olduğu değerlendirilmektedir.

Bu sorunların çözüme kavuşturulması, emniyet teşkilatının daha etkin bir yapıya kavuşması ve personelin daha sağlıklı bir çalışma ortamında hizmet sunabilmesi için önem taşımaktadır. Önceki yılın bütçe tartışmaları ile beraber, yıl boyunca verilen araştırma önermeleri ile bu konulara dikkat çekilmiş ve soru önermeleri ile gelişmelere dair Bakanlık’tan bilgi talebinde bulunulmuştur. Ne var ki aynı sorunlar süregelmektedir.

Suç Artışı

Emniyet Teşkilatının kurumsal olarak yaşadığı sorunlar güvenlik alanındaki politikalara da yansımakta ve toplum huzuru her geçen gün daha fazla tehdit altına girmektedir. Ali Yerlikaya’nın İçişleri Bakanlığına geldiği günden itibaren gün aşırı bir yenisini duyurduğu tutuklamalar, çete çökertmeler, uyuşturucu ve kaçak silah ele geçirmeleri, sorunun köküne inmek üzere daha çok yolumuz olduğunu göstermektedir. Bu durum tüm bu operasyonlara rağmen, Numbeo’nun toplumsal araştırmaya dayalı olarak hesapladığı Suç Endeksi’ne göre Türkiye’nin puanının son iki yılda yükselmesiyle doğrulanmaktadır.

Tablo 19. Numbeo Suç Endeksine göre Türkiye (100 en yüksek puan olarak)

Son yıllarda uluslararası olarak aranan suçluların Türkiye’de ortaya çıkması, yabancı isimlerdeki mafyatik gruplara düzenlenen operasyonlar, uyuşturucu kaçakçılığında ülkemizin önemli geçiş güzergâhı olmaktan nihai hedef haline gelişi emniyetimizde kritik zaafılara işaret etmektedir. Yaygınlaşan yasadışı bahis, kara para aklama, rüşvet gibi faaliyetler yaşanan büyük ekonomik krizin birer yansıması olarak vatandaşların ve kamu görevlilerinin ekonomik ferahlama için kestirme arayışı ile ilişkilendirilebilir. Devlet görevlilerinin organize suç örgütleri ve suçlularla isimlerinin yan yana geçmesinin, hesap verilebilirliğin rafa kaldırılmasının ve cezasızlığın bu durumu tüm toplum nezdinde normalleştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu durumlar birlikte düşünüldüğünde politikadaki yanlışlıklar ve etkisizlikler toplumu bir çöküş yaşamamanın eşiğine getirmektedir.

Emekli Emniyet Müdürleri Derneği tarafından yayımlanan bildiriye, organize suçun terör tehdidi seviyesine ulaştığına dikkat çekilmiştir. Sadece İstanbul’da, yasa dışı kumar ve bahis pazarının yıllık mali boyutunun 400 milyar TL’yi bulduğu ifade edilmektedir. Bu yasa dışı ekonomik faaliyetler, uyuşturucu, silah kaçakçılığı ve diğer illegal işlemlerle bir araya geldiğinde, yıllık kara para trafiği trilyonlarca TL’ye ulaşmaktadır. Bununla paralel olarak organize suç yapıların büyüdüğü ve güç mücadelesine girdiği anlaşılmaktadır. Bir köşe yazarının bu yapılarla iletişimdeki kişilerden öğrendiklerine göre İstanbul’da altısı çok etkili olan on grup faaliyet göstermekte ve bu grupların toplamda bin civarında tetikçiyi barındırdığı belirtilmektedir. Bir polis memurunun şehit edilmesiyle gündeme gelen bir suçlunun, bu şekilde bir tetikçi olarak faaliyet göstermesi, İstanbul’un karşı karşıya olduğu tehdidin ciddiyetini kamuoyuna göstermiştir.

Gençlerin organize suç örgütlerine tetikçi olarak katılımındaki artış, toplumsal ve ekonomik etkenlerin, suç örgütlerinin cazip hale getirdiği koşullarla birleşmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle 15-25 yaş grubundaki gençler, maddi imkânsızlıklar, sosyal dışlanma ve suç örgütlerinin sunduğu yaşam tarzının cazibesıyla suç dünyasına çekilmektedir. Bu gençler, organize yapılar tarafından kolayca manipüle edilmekte, bağımlılık yapan maddelerle kontrol edilmekte ve suça sürüklenmektedir. Hızla artan kara para ekonomisi ve suç örgütlerinin güç mücadelesi, gençlerin birer tetikçi olarak kullanılmasını artırmaktadır.

2024 Eylül ayında polis memurumuz Şeyda Yılmaz’ın genç yaşta şehit olduğu elim hadisede ülkemiz bir gerçekle yüzleşmiştir. Hakkında 26 ayrı dosya olan 19 yaşında biri sokaklarımızda elini kolunu sallayarak gezmekte, silah ve uyuşturucu temin etmekte, kolluk tarafından gözaltına alınmasına rağmen kaçabilmekte ve bununla kalmayıp güvenlik güçlerimiz ile

çatışmaya girmektedir. **Bu anlatılanlar bir film sahnesinden değildir; ülkemizin en kalabalık şehri İstanbul’umuzda yaşanmaktadır.** Sadece İstanbul özelinde değil; ülkemizin her bir köşesinde güvenlik açıkları bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı’nın 96 milyar TL gider bütçesi olmasına karşın kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri için sadece 3,7 milyar TL ayrılmış. İskan ve toplum refahı hizmetleri için ise 3,9 milyar TL ayrılmıştır. Ülkemizde sokaklarda yaşanan güvenlik sorunları her geçen gün artmaktadır. **Küresel Organize Suç Endeksi’nin konu ile ilgili raporunda ülkemiz Avrupa’da birinci sıradadır.** İstanbul Planlama Ajansı verileri de aynı şeyi söylemektedir. Normal şartlarda Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 416 milyar TL’lik bütçesinin 370 milyar TL’sinin, Jandarma Genel Komutanlığı’nın 261 milyar TL’lik bütçesinin 246 Milyar TL’sinin ve Sahil Güvenlik Komutanlığı’nın bütçesinin neredeyse tamamının kamu güvenliği için ayrılmış olması son derece olumludur. Ancak bu sadece işin istatistik verisidir. Bahse konu miktarların büyük çoğunluğunun personel giderleri için ayrıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda İçişleri Bakanlığı’nın sokaklarımızın daha güvenli hale getirilmesi adına ne planladığı merak konusudur.

Ülkemizde İçişleri Bakanlığı ve bağlı kurumları ilgilendiren bir diğer sorun da uyuşturucu ile mücadeledir. Maalesef uyuşturucu kullanımı her geçen gün artmaktadır. Hazırlanan raporlara göre 1 buçuk milyonun üzerinde madde bağımlısı olduğu tahmin edilen ülkemizde ne yazık ki madde bağımlılığına karşı etkin ve verimli bir mücadele olduğunu görmemek fevkalade üzüntü vericidir. Esas itibariyle bu tehlike sadece ülkemiz için değil; tüm dünya için bir sorundur. Fakat bizlere düşen bu sorunun ülkemiz açısından ivedi bir şekilde çözüme kavuşturulmasıdır.

Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Başkanlığı konuya ilişkin bir raporuna göre henüz içerisinde bulunduğumuz 2024 yılında yaklaşık 22 ton metamfetamin ele geçirilmiştir. 2023 yılında bu miktar 16,2 ton olarak belirtilmiştir. 1 yılda %35’lik bir artış görülmektedir. Aynı kurumun başka bir raporunda şu ifadeler geçmektedir: *“Son yıllarda toplumumuzu yüksek derecede tehdit eden metamfetamin maddesi kaynaklı ölümleri ayrı bir başlık altında ele almakta yarar görülmektedir. Bu kapsamda doğrudan madde bağlantılı 300 ölümün 148’inde metamfetamine rastlandığı bilinmektedir. 2023 yılında 185 çoklu madde kullanımından kaynaklı ölümün %53,5’inde metamfetamin görülmüştür. Diğer yandan tekil madde kullanımından kaynaklı 49 ölüm içerisinde ise %42,6’sı metamfetamin kaynaklıdır.”* Bu durum ile ilgili bir çalışma var mıdır? Bizim incelediğimiz kadarıyla ülkemizde çok ciddi bir “madde bağımlılığı salgını” mevcuttur. **Çeşitli araştırmalara göre uyuşturucu kullanım yaşının 15’lere kadar inmiş olması ve uyuşturucu kullanımı başlangıç ortalamasının 20**

olması da ayrıca vahim bir tablodur. Genç işsizliğin yaygın olduğu (13 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir) ülkemizde psikolojik problemlerin ve geleceğe dönük kaygıların da etkisiyle gençlerimizin kötü alışkanlıklara ve madde bağımlılığına karşı büyük bir risk altında olduğu gerçeğini üzümlere görmekteyiz. Bu sorunla mücadele için Merkezi Yönetim Bütçesi'nden 11.897.485.000 TL ayrılmıştır. 12,8 trilyon TL olan merkezi bütçeden yaklaşık olarak %0,09 gibi bir bütçe ayrılmıştır. Bu kalem de sadece bağımlılıkla mücadele kalemidir. Yani içinde madde bağımlılığının yanında sigara ve teknoloji bağımlılığı gibi kalemler de mevcuttur **Milyonlarca gencimiz tehlike altındayken bu konuda yapılacak çalışmanın daha geniş kapsamlı olması gerekmez miydi?.**

Ruhsatsız Silahlar ve Bireysel Silahlanma

Ekonomik krizler, bireylerin geçim mücadelesini yalnızca maddi açıdan zorlaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda geleceğe dair güven ve umutlarını da sarsmaktadır. Toplumun geniş kesimlerinde artan işsizlik, yüksek enflasyon ve temel ihtiyaçların karşılanmasındaki zorluklar, bireylerde duygusal yıpranma ve sosyal gerilimlere yol açmaktadır. Gelir kayıpları, borç yükü ve tasarrufların azalması, insanların öfke ve stresle tepki vermesine neden olmakta ve bu durum, şiddeti bir çözüm aracı olarak kabul eden bir anlayışın yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Ülkemizdeki bu yaygın güvensizlik ve endişe hali, maalesef ki, toplumun birçok kesimi tarafından günlük yaşamın olağan bir parçası olarak kabul edilmektedir. Devlete ve adalet sistemine karşı duyulan güvenin azalması, bireyleri kendi güvenliklerini sağlamaya yönlendirmektedir. Bu güvensizlik ortamı, bireysel silahlanmanın artmasına katkı sağlayan önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Kamu düzenindeki bozulmalar, ekonomik sorunlarla birleşerek şiddet sarmalını körüklemektedir. Bu bağlamda, bireysel silahlanma, kamu güvenliğini tehdit eden önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bakan Yerlikaya, Mercek operasyonları kapsamında ruhsatsız silah temin edenlerin ve silah kaçakçılarının takip altına alınarak 81 ilde 52.271'i ruhsatsız tabanca olmak üzere toplam 90.317 silah ele geçirildiğini ve 100.317 şahıs hakkında işlem yapıldığını aktarmıştır. Diğer resmi verilere göre, ruhsatlı-ruhsatsız silah kullanım oranının yüzde 10'a yüzde 90 olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre, Türkiye'de 3,5-4 milyon ruhsatlı silah bulunurken, tahmini olarak 36 milyon ruhsatsız silahın varlığından söz edilmektedir. Yani ele geçirilen ruhsatsız silahlara karşın, ruhsatlı silahlarla birlikte ele geçirilemeyen ruhsatsız silahlar da hesaba katıldığında, Türkiye nüfusunun neredeyse yarısının bireysel silahlara sahip olduğu ve bazı evlerde birden fazla silah bulundurulduğu düşünülebilir.

Her yıl bireysel silah ediniminde yüzde 4 oranında bir artış gözlenmektedir. Bakanlığın meclise ilettiği ruhsatsız silah kullanımıyla ilgili cezaların caydırıcılığını artırmaya yönelik kanun çalışması olduğu da bildirilmiştir. Bu çalışma Saadet Partisi tarafından güçlü şekilde desteklenecektir.

Bireysel silahlanmanın yaygınlığının Türkiye’de suç eylemlerini çarpıcı bir şekilde artırdığı ve gündelik hayatta güvenlik hissini erozyona uğrattığı görülmektedir. 2023 yılında basına yansıyan 3.773 silahlı şiddet olayında 2.318 kişi hayatını kaybetmiş, 3.820 kişi yaralanmıştır. Eylül 2023-Eylül 2024 arasında işlenen 1.388 cinayetin 969’unda silah kullanılmıştır. Bu durum, silahlanmanın boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, Avrupa Konseyi’nin 2023 Cezaevi Raporu’na göre, Türkiye, nüfusuna oranla en fazla mahkûm ve tutuklu bulunan ülke konumundadır; 100 bin kişi başına 408 mahkûmla ilk sırada yer almaktadır. Nüfusu 500 binin üzerindeki ülkeler arasında 2005-2023 yılları arasında cezaevi nüfusundaki en yüksek yüzde artışı da Türkiye’de görülmüştür; bu dönemde mahkûm ve tutuklu sayısı yüzde 493 oranında artmıştır. Suçun artışını gösteren bu veriler, bireysel silahlanmanın oluşturduğu tehdidi de açıkça ortaya koymaktadır.

Bireysel silahlanma, yalnızca yasal bir sorun olarak ele alınmamalı; toplumsal bir sağlık ve güvenlik meselesi olarak değerlendirilmelidir. Bu sorunun çözümü, ruhsat ve denetimlerle sınırlı kalmamalı; bireylere eğitim, iş imkânı ve güvenli bir gelecek sunulmasıyla desteklenmelidir. Enflasyonun düşürülmesi, alım gücünün artırılması, ekonomik istikrarın sağlanması ve kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi, topyekûn şiddetin çözümünde esas rolü oynamaktadır.

Yapay Zekâ ve Veri Güvenliği

Bakanlığın çalışmalarında yapay zeka kullanımına başvurulduğu görülmektedir. Dijitalleşmeden suçun tespiti, suça müdahale ve diğer emniyet hizmetlerinde faydalanılmasının verimliliği artıracığı kesindir. Ancak, yapay zeka (YZ) ve makine öğrenimi, veri güvenliği açısından hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. YZ algoritmaları, anomali tespiti, tehdit tahmini ve siber saldırıların önlenmesinde etkili çözümler sağlarken, aynı zamanda kötüye kullanıma açık yönleriyle veri güvenliği için risk oluşturabilir. YZ’nin eğitimi sırasında sunulan verilerdeki önyargılar, kullanıcı mahremiyetinin ihlali ve sistem açıklarının sömürülmesi, bu teknolojilerin güvenlik zafiyetlerine yol açabilecek temel unsurlardır. YZ sistemlerinin geliştirilmesinde kullanılan verilerin anonimlik ve mahremiyet standartlarına

uygun olmaması, bireylerin özel bilgilerinin ifşasına yol açabilir. Bunun yanı sıra, etik olmayan veri toplama yöntemleri ve veri setlerindeki önyargılar, algoritmaların adaletsiz kararlar almasına neden olabilir. Ayrıca, YZ uygulamaları için gerekli olan geniş çaplı veri paylaşımı, kurumlar arası güvenli veri yönetişimi eksiklikleri nedeniyle siber saldırılara karşı savunmasızlık yaratabilir. Bu bağlamda, YZ ve makine öğrenimi sistemlerinin güvenliğini artırmak için etik standartlar, hukuki düzenlemeler ve teknik altyapı yatırımları kritik öneme sahiptir.

E-Devlet sisteminden kişisel verilerin çalındığı ve bu verilerin deep web'de satışa çıkarıldığı yönündeki iddialar, kamuoyunda ciddi bir yankı uyandırmıştır. Bu iddialar, özellikle dijital platformlarda yayılan veri tabanlarının içerdiği bilgilerle ilişkilendirilmiştir. Resmi makamlar bu iddiaları net bir şekilde yalanlamış ve sistemlerinde herhangi bir siber saldırı ya da veri sızıntısı olmadığını açıklamıştır. Ne var ki, iddiaların içerik ve bağlamı, bu açıklamaların ötesinde bazı güvenlik açıklarına işaret etmektedir. Özellikle, e-Devlet üzerinden erişilen farklı kamu sistemleri arasında güvenlik protokollerindeki uyumsuzluklar veya üçüncü taraf uygulamalardan kaynaklı sızıntılar ihtimal dâhilindedir. Bu iddiaların sürekli olarak gündeme gelmesi, kamu kurumlarının güvenlik mekanizmalarını ve veri yönetim süreçlerini daha şeffaf ve denetlenebilir hale getirmeleri gerektiğini göstermektedir. Bu tür olaylar, Türkiye'nin Ulusal Yapay Zeka Stratejisi'nde vurgulanan güvenli veri yönetişimi ilkelerine daha sıkı bağlılık ihtiyacını da açıkça ortaya koymaktadır. Hem bireysel hem de kurumsal düzeyde güvenlik standartlarının güçlendirilmesi ve olası risklerin aktif olarak yönetilmesi, benzer iddiaların inandırıcılığını azaltmak adına kritik önemdedir.

Uyuşturucu Kullanımı ve Kaçakçılığı

Uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı, toplumun güvenliğini ve özellikle genç nesillerin geleceğini tehdit eden en kritik sorunlardan biridir. Devlet olmanın temel gereği, sınırları içinde yaşayan herkesin güvenliğini sağlamaktır; bu bağlamda, İçişleri Bakanlığı'nın yükümlülüğü büyüktür. Ancak, mevcut veriler ve gözlemler, bu alanda ciddi sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye, Avrupa ve Orta Doğu arasında bir köprü görevi gördüğünden, BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UNODC) 2023 raporunda belirtildiği üzere, uyuşturucu trafiğinin merkezlerinden biri konumundadır. Bu durum, özellikle gençler ve çocuklar arasında uyuşturucuya erişimi kolaylaştırmaktadır. Uyuşturucu kullanımının yaygınlaşması suç oranlarının artmasına katkıda bulunurken, ülkenin ulusal güvenliğini ve uluslararası itibarını da olumsuz etkilemektedir. İçişleri Bakanlığı'nın uyuşturucu kaçakçılığına karşı daha etkin

önlemler alması, sınır güvenliğini artırması, ilgili birimler arasında koordinasyonu güçlendirmesi ve ilgili program bütçesinin güçlendirilerek etkin kullanımı önem arz etmektedir.

Son on yılda çocukların ve gençlerin suça karışma oranlarında kayda değer bir artış görülmektedir. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) verileri, gençlerin uyuşturucu madde kullanımının suça karışma oranlarını artırdığını göstermektedir. 2023 raporuna göre, uyuşturucu bağlantılı suçlardan tutuklanan bireylerin yüzde 15'inin 18 yaş altı olduğu kaydedilmiştir. UNODC 2022 raporu, madde kullanımı ve çocuk suçluluğu arasında yüksek bir korelasyon olduğunu belirtmektedir. Raporda, uyuşturucu kullanan çocukların suça karışma riskinin madde kullanmayan yaşlılarına göre üç kat daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

Ayrıca, Dünya Bankası verilerine göre, yoksulluk çocukların suçluluğa sürüklenmesinde en önemli faktörlerden biridir. Türkiye özelinde, TÜİK'in 2023 verileri, yoksulluk oranlarının arttığı bölgelerde çocuk suçluluğunun da paralel bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aile içi huzursuzluk, şiddet ve yoksulluk gibi sosyoekonomik faktörler, çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, uyuşturucu kaçakçılığı gibi suç gruplarının yoksul bölgelerde çocukları daha kolay hedef almasını sağlamaktadır. Ekonomik sıkıntıların aile içi ilişkileri olumsuz etkilediği, çocukların bu nedenle uyuşturucuya yöneldiği gözlemlenmektedir. Aile kurumunun desteklenmesi ve çocukların güvenli bir ortamda yetişmesini sağlayacak politikaların geliştirilmesi bu sorunun çözümünde temel öneme sahiptir. UNICEF'in 2021 raporunda, aile içi şiddet ve ebeveynlerin madde kullanımı, çocukların uyuşturucuya başlama ve suç eylemlerine karışma olasılığını artıran önemli etkenler olarak tanımlanmıştır.

OECD'nin 2022 Eğitim ve Suç raporu, eğitimden erken ayrılan çocukların, özellikle de örgün eğitim sisteminden kopanların, suç gruplarına katılma ve uyuşturucu kullanımına yönelme riskinin yüzde 40 daha fazla olduğunu belirtmektedir. Türkiye'de 2023 yılı itibarıyla 15-18 yaş grubunda açık öğretimde eğitim gören öğrencilerin oranının yüzde 30'a yaklaştığı ve bu öğrencilerin okul ortamından uzak kaldıkları için risk altında olduğu görülmektedir. Örgün eğitimden açık öğretime geçişin teşvik edilmesi, çocukların okul çatısı altında sosyalleşme ve sağlıklı birey olma süreçlerinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Oysa öğretmenlerin rehberliği ve akran ilişkileri, çocukların bireysel gelişiminde ve suçtan uzak durmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, örgün eğitim sistemine ağırlık verilmesi ve çocukların

okullarda daha uzun süreli bir eğitim almasını sağlayacak politikaların uygulanması gerekmektedir.

TUBİM raporları, Türkiye’de madde kullanımıyla ilgili rehabilitasyon ve erken müdahale programlarının yetersiz kaldığını, bunun da suç eylemlerinin önlenmesini zorlaştırdığını vurgulamaktadır. Ne var ki, mevcut politikaların ve bütçe tahsislerinin sorunun büyüklüğüne uygun bir çözüm ortaya koymaktan uzak olduğu görülmektedir. Uyuşturucu kullanımının önlenmesi ve kaçakçılıkla mücadelede daha etkin ve kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, gençlerin rehabilitasyonu için daha fazla merkez kurulması ve bu süreçlere ailelerin de dahil edilmesi sağlanmalıdır. Uyuşturucu kullanımını ve kaçakçılığını önlemek, yalnızca güvenlik tedbirleriyle değil, sosyal, ekonomik ve eğitim politikalarının güçlü bir şekilde entegre edilmesiyle mümkün olacaktır. İçişleri Bakanlığı’nın bu alandaki stratejilerini gözden geçirmesi, daha şeffaf ve etkin bir yaklaşım benimsemesi elzemdir.

Trafik Güvenliği

2023 yılında ülkemizde trafik kazalarında 6 bin 548 kişinin hayatını kaybettiği ve 350 bin 855 kişinin yaralandığı TÜİK verilerinde kaydedilmiştir. Yaşanan ölümler bir önceki yıla göre yüzde 25; yaralanmalar ise yüzde 21,5 artmıştır. Trafiğe katılan motorlu taşıt sayısı yüzde 8,5 ve toplam kaza sayısı yüzde 6,6 artarken kazalara bağlı yaralanmalar ve ölümlerin artışı ciddi bir denetimsizliği ve kritik bir halk sağlığı sorununun göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır. Üstelik trafik kazası ölümlerinin %55,3’ünün ve yaralanmaların %77,3’ünün yerleşim yeri içinde gerçekleşmesi, şehir içi trafiğinin bir kaosa dönüştüğünü ve bu kaosun yönetilemeyen bir systemsizliğin ürünü olduğunu gözler önüne sermektedir. Altyapı eksiklikleri, denetim yetersizlikleri ve sorumluluk bilincinden yoksun politikalar, yerleşim alanlarını adeta ölüm tuzaklarına çevirmiştir.

Trafik kazalarını önleme çalışmalarının ağırlıklı olarak denetim ve ceza kesmeye dayalı olduğu görülmektedir. Radar ve plaka tanıma sistemleri ile otomatik ceza kesimine dayalı denetimlerin artırılması, halk arasında kesilen cezalar ile gelir artırılmasına yönelik bir “tuzak” olarak algılanmaktadır. Sürücülerin trafik kurallarına uyma motivasyonunu artıracak eğitim ve bilinçlendirme kampanyalarının devreye alınması gerekmektedir. Trafik kazalarının nedenleri arasında sürücü hataları ilk sırada yer alırken, kamuoyunda trafik güvenliği farkındalığını artıracak eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Denetimler, cezadan ziyade eğitici bir yaklaşımla desteklenmelidir.

Trafik kazalarını önleme çalışmaları, yerel yönetimlerle iş birliği eksikliği nedeniyle zaman zaman yetersiz kalmaktadır. Yol bakım-onarım çalışmalarının ve trafik düzenlemelerinin merkezi ve yerel yönetimler arasında daha etkin bir koordinasyonla yürütülmesi gerekmektedir. Belediyelerle birlikte yürütülecek ortak projeler geliştirilmeli, trafik güvenliğine yönelik altyapı düzenlemeleri hızlandırılmalı ve yerel sorunlar merkezi politikalara entegre edilmelidir.

Göç Yönetimi

Göç İdaresi Başkanlığının bütçe teklif gerekçesinde yer verilen program ve alt programlarda göstergelere dair ölçümler yapılmamış ya da bildirilmemiştir. Örneğin, sınır güvenliği için Milli Savunma Bakanlığının uyguladığı programlar kapsamında faaliyetlerin yürütüldüğü bilinmektedir. Göç İdaresi aydınlatma sistemi, devriye yolu, duvar, gözetleme kulesi, kamera sistemi, yüksek güvenlikli tel-çit sistemi gibi sınır güvenliği faaliyetleri sorumluluklarını üstlenmiş fakat bu yönde bir işlem yapmamış görülmektedir. Bunun yanı sıra, Göçmenlere Yönelik Hizmetler kapsamında da ölçüm olmayan başlıklar bulunmaktadır. Bu durum verili performans bilgilerinin de güvenilirliğini sarmaktadır.

Sınır güvenliğiyle ilgili uygulamaların Göç İdaresi sorumluluğuna verilmiş olması da anlaşılmalıdır. Genele bakıldığında bu kapsamdaki faaliyetleri içeren Toplum Güvenliği programı için Göç İdaresi'ne 2024 yılı için ödenek ayrılmamışken 6 milyon liraya yakın bir harcama yaptığı ve 2025 yılı için de – bunun 82 kat fazlası olan – 4 milyar 882 milyon lira bütçe teklif edildiği görülmektedir. Bu bütçenin 4 milyar 700 milyon liralık kısmının Sermaye Giderleri; 182 milyon liralık kısmının ise Mal ve Hizmet Alım Giderleri altında değerlendirileceği görülmektedir. Gayrimenkul alım gibi başlıklar yerine, “Diğer Sermaye Giderleri” altında yer verilen bu bütçe ile yatırımlarla sınır güvenliği faaliyetlerini Göç İdaresi Başkanlığının ihale edeceğini göstermektedir.

Çeşitli dönemlerde Balkanlar, Kafkasya gibi farklı bölgelerden gelen göçlerin adresi olmuş ülkemizde, bugün “göç yönetimi” dendiğinde anlaşılan maalesef ki yalnızca sınırlara duvar örmek, çit çekmek ve kamera yerleştirmektir. Bu tedbirlerin Türkiye’yi özellikle düzensiz göçte bir rota olmaktan çıkarmadığı malumdur. İnsan kaçakçılığı, organ ticareti gibi organize suçlardaki müthiş artış; kolluk kuvvetlerinin, makam araçlarının bu suçlara eşlik ettiğine yönelik iddiaların gündeme gelişi ve kayıt dışı tutularak sığınmacıların/göçmenlerin emeklerinin ağır sömürüsü bu göçten nemalananların bulunduğunu ve devamının geleceğini göstermektedir. Bugün gelinen durum, hem muhalefetin iktidarı yıpratma çabasıyla ağırlık

verdiği ulusalcı söylemler üzerinden yabancı karşıtlığını güçlendirmesi hem de iktidarın yönetsel yozlaşma ve hatalarının sorumluluğunun göçmenlere yüklemesiyle şekillenmiş bir çifte çürümenin sonucudur.

Her iki taraf için de konforlu bir siyaset yapma alanı haline gelen göçle ilgili sorunun çok tehlikeli boyutlara ulaştığına şahit olunmuştur. Kayseri, Konya, Bursa ve Antalya’da yaşanan yabancılara yönelik saldırıların cezai yaptırımlara tabi tutulması, mağdurların -evi, işyeri ve araçları yakılanların- zararlarının tazmin edilmesi veya toplumsal barışı sağlamaya yönelik adımların yeterince kamuoyuna yansımamış olması, benzer saldırılar için cesaretlendirici bir etki yaratmaktadır. Bu olayları övgüyle ananlar, yasadışı eylemlere destek verenler ve katkılarını açıkça dile getirenlerin cezasız kalması, caydırıcılığı azaltmaktadır. Ayrıca, hükümet tarafından konuya dair dış istihbarat boyutu ima edilerek yapılan “alet olunmaması” çağrıları, meselenin insani ve hukuki boyutuna ek olarak, güvenlik açısından derin sorunlar barındırdığını göstermektedir.

İktidarın “geri dönüş” odağında yönetmeye çalıştığı göç ile ilgili sorunların sebep olduğu başka bir kritik problem Geri Gönderme Merkezlerinde yaşanan ve her gün yeni vakaların eklendiği hukuk ve insan hakları ihlalleridir. Merkezlerde kapasitenin çok daha fazla üstünde sayıda göçmen veya sığınmacı bulunduğu; bu durumun hâlihazırda beslenme, uyuma, sağlık konularında insani olmayan koşullar getirdiği, merkezlerde tutulan yabancılara karşı şiddet ve hatta işkence bildirimlerinin giderek arttığı ve bu kişilerin bir avukatla görüşmelerinin zora sokulduğu ifade edilmektedir. Türkiye Barolar Birliğinin Göç ve İltica Komisyonu Raporu için araştırmaya katılan avukatlardan neredeyse yarısı bir ya da birden çok müvekkilinin 7 günlük süre beklenmeden sınır dışı edildiğini ya da sınır dışı etme kararına karşı açtıkları iptal davası derdest iken sınır dışı edildiğini ifade etmiştir. Buna göre, çoğu sınır dışı etme işlemi yabancılara rızasına aykırı olarak imzalatılan veya oluşturulmuş “gönüllü” geri dönüş belgeleri vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu konulara acilen müdahale edilmeli; gerekli tedbir ve politikalar uygulamaya konmalıdır.

Mevcut göçmenlerin toplumla kaynaşmasının sağlanması ve göçün düzenli hale getirilmesi için etkin bir göç yönetimi geliştirilmelidir. Eğitim politikaları, başarılı bir göç yönetiminin temel unsurlarından biridir ve iki yönlü bir yaklaşım gerektirir: Hem yeni gelenlerin uyumunu desteklemek hem de yerleşik toplumun kabul kültürünü geliştirmek. Eğitim sistemi, kültürel çeşitliliği okul ortamına yansıtarak, toplumdaki tüm grupların temsil edildiği kapsayıcı bir müfredatla, bu anlayışı benimsemiş öğretmenlerle donatılmalıdır. Gönüllü veya zorunlu olarak

Türkiye'ye yönelen göçe kaynaklık eden coğrafyalar büyük oranda tarihsel ve kültürel bağlarımızın bulunduğu yerlerdir. Bu coğrafyalarla ilgili edebiyat, tarih ve kültür öğretilerini müfredata dâhil ederek, tüm bireylerin bu ortak değerlere dair farkındalığının gelişmesi ve aidiyet hissetmesi sağlanmalıdır. Bu anlayış, toplumun birbirine yabancılaşmasını önleyecek ve göçün toplumsal zenginleşmeye katkı sunmasını destekleyecektir.

Son dönemde uluslararası iş gücü kanunu yönetmeliğinde yapılan değişikliklerle, Suriyeli sığınmacıların çalışma koşulları kayıt dışı çalışmayı önleyecek ve suiistimaller ile bürokratik engellemeleri ekarte edecek şekilde iyileştirilmiştir. Buna ek olarak, başarılı bir göç yönetimi için tüm göçmenlere yönelik çalışma şartları yeniden değerlendirilmelidir. Çalışma hayatına katılımda ikamet temel alınmalı ve nitelikli göçmenlerin yeteneklerine uygun istihdam olanakları sunulmalıdır. Turkuaz kart uygulaması etkili duyurulmadığı ve sınırlı kaldığı için potansiyelini gösterememiştir; başvuru süreçlerinin işler hale getirilmesi önemlidir. Ayrıca, çalışma izniyle ilgili meslek yasalarından kaynaklı sorunlar çözülmeli ve bağımlı çalışma izni yerine, göçmenlere bağımsız çalışma izni verilerek iş piyasasında esneklik sağlanmalıdır.

Göç İdaresi Başkanlığının ilgilenmesi gereken bu tür çok daha kritik toplumsal sorunlar mevcutken sınıra duvar örme, çit çekme, kamera yerleştirme gibi işlemlerin ihale ve takibinin sorumluluğunun verilmesi stratejik bir hatadır.

Afet Yönetimi

AFAD bütçesi 2023 depremi dolayısıyla ilgili yılda 8 milyar 75 milyonluk ödeneğe karşın yaraların sarılması için 854 milyar 110 milyon lira olarak gerçekleşmiştir. Buna istinaden 2024 yılı bütçesi de 671 milyar 317 milyon lira olarak belirlenmiştir. Ne var ki Haziran ayı sonunda gerçekleşme 5 milyar civarında, yani yüzde 1'in altında kalmıştır. Ekonomik sınıflandırmaya göre bakıldığında bunun Sermaye Giderleri kapsamındaki faaliyetlerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bütçe Gereğesinden bu sınıftaki harcamaların, depremden zarar gören kamu binaları ile deprem konutlarının inşasını içerdiği anlaşılmaktadır. Hasredilen bütçenin çok altındaki gerçekleşme oranı, bu alandaki çok büyük oranda eksik kalan çalışmalara işaret etmektedir. Bu durum 2025 yılı için teklif edilen 267 milyara yakın büyük bir bütçenin doğru kanalize edilmesi için de kurumun kapasitesinin yeterliliğini sorgulatmaktadır.

6 Şubat 2023 depremleri sonrası neredeyse tamamen yaraların sarılmasına odaklanılan ülkemiz, sadece bir deprem ülkesi değil, kum fırtınası, sel, heyelan, orman yangını ve mülteci akını gibi birçok afete karşı savunmasız durumdadır. Bu nedenle, afet risk yönetişimi tüm kurumların iş

birliği ve senkronizasyonuyla çalışmasını gerektirir. Risk yönetimiyle hasarı önlemek, afet sonrası yönetimden daha etkilidir. Toplumsal afet bilincinin okul öncesi dönemden itibaren yaygınlaştırılması, altyapının güçlendirilmesi ve kırılgan gruplara yönelik özel planların yapılması önceliklidir. Afetlere karşı dayanıklı bireyler ve toplumlar oluşturmak da bir hedef olmalıdır.

Afet yönetimi disiplinler arası bir çaba gerektirir ve merkezi yönetim, yerel yönetimler, STK'lar, niversiteler, özel sektör ve bütün ilgili birimlerle işbirliğinde, ortak akılla, her bölgenin kendine özgü özelliklerine göre planlanmalıdır. İtfaiye ekiplerinin kapasite artırımını, afet haberleşme sisteminin kurulması, zorunlu deprem sigortasının yaygınlaştırılması ve kalkınma planlarına afet risklerinin entegrasyonu da büyük önem taşır.

Bir Sivil Toplum Kuruluğu veya yardım kurumu olmayan AFAD, 5902 Sayılı Kuruluş Kanunu ile verilen ulusal ve uluslararası ölçekte afetlere karşı hazırlık, planlama, müdahale ve iyileştirme çalışmalarında asli görevlerini yerine getirmelidir. Siyasi bir kurum olmaktan çıkarılmalı ve siyaset yerine milletimize ve ülkemize hizmet eden kuruluş statüsü ve itibarını geri kazanmalıdır.

3.6.MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI

Savunma Bütçesi

Savunma harcamaları, bir ülkenin bağımsızlığının korunması için gerekli olan zorunlu harcamalardır. Savunma harcamalarının düzeyini; Ülkenin GSYİH'sı, jeopolitik konumu, sınır anlaşmazlıkları, terör, komşu ülkelerin savunma harcamalarının artması, Ar-Ge çalışmalarına verilen önem, personel gerekliliği, teknolojik gelişmelerin takibi gibi unsurlar belirler. Savunma harcamalarının bir devletin büyümesi noktasında olumlu-olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Ar-Ge için yapılan harcamalar diğer sektörleri de etkileyecek şekilde teknolojik gelişmeleri besleyecektir. Savunma sanayi için üretilen gerekli teçhizatların ihraç edilmesi ile dış ticaret ivme kazanacaktır. Gelişmiş ülkelerde savunma harcamalarına ayrılan pay yüksektir. Bu ülkelerde savunma harcamalarına ayrılan büyük bütçe payı, mevcut teknolojinin güncel tutulması ve araştırma geliştirme alanlarında kullanılmaktadır.

Türkiye için savunma harcamalarının (Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlıkları ve Savunma Sanayii Başkanlığı) toplamı 913,9 milyar TL – 2025-2027 Orta Vadeli Program (OVP) kapsamında belirlenen 2025 yılı ortalama dolar kuru hedefi olan 42,02 TL göz önüne alındığında yaklaşık 21,75 milyar dolar – seviyesinde bulunmaktadır. İç güvenlik harcamalarının (İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve MİT) eklenmesi bu tutarı 38,28 milyara ulaştırmaktadır. OVP'ye göre 2025 yılı için belirlenen Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) hedefi ise 1,465 trilyon dolardır ve B-bu bağlamda, savunma ödeneğinin GSYH'ye oranı %1,48, iç güvenlik ödeneğinin oranı ise %1,13 olarak hesaplanmaktadır. Bu oran, geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında, Savunma Programları için ayrılan en yüksek bütçe olsa da jeopolitik riskler ve Türk lirasının değer kaybı ile yüksek enflasyon, bu meblağın sınırlı kaldığını göstermektedir.

Türkiye'nin jeostratejik konumu gereği ulusal güvenliğin göz ardı edilemeyecek derecede önemli olması, sınırında yaşanan terör olayları, komşu devletlerin savunma bütçelerini artırması, bölgede bir yılı aşkın süredir devam eden İsrail'in Gazze'deki soykırımını, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "İsrail tehdidin kapıda" olduğu ifadesi ile Milli Savunma Bakanı Güler'in Üçüncü Dünya Savaşı öngörüsü Türkiye'nin savunma harcamalarına ayırdığı bütçenin artırılması gerektiğini göstermektedir. Diğer taraftan, NATO'nun 2014 yılında, Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından, üye ülkeleri ile GSYH'nin en az %2'sini savunmaya ayırma

konusunda mutabakata vardığı dikkate alındığında, Türkiye'nin savunma bütçesinin bu hedefe ulaşamadığı görülmektedir. Bu durum, savunma bütçesindeki artışın yetersiz olduğunu ve de uluslararası taahhütlere uygun bir seviyeye ulaşamadığını göstermektedir.

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) tarafından yayınlanan 2023 yılında ülkelerin savunma harcamalarını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır. Tablo'ya bakıldığında komşumuz Yunanistan'ın GSYİH'sine oranla savunma harcamalarına %3,2, Türkiye'nin ise %1,5 ayırdığı görülmektedir. Yine Sayın Cumhurbaşkanının bölgede tehdit olarak gördüğü İsrail'in savunmasına ayırdığı bütçe GSYİH'sine oranla %5,3'e tekabül ederek küresel sıralamada, Türkiye'nin üzerinde, 15'inci olarak yer almaktadır. Türkiye'nin bulunduğu jeostratejik durum, savunma harcamalarının azaltılmasına yahut gerekli artışın sağlanmamasına imkân vermemektedir.

Tablo 20. Ülkelerin savunma harcamaları (2023)

Rank		Country	Spending (\$ b.), 2023	Change in spending (%)		Spending as a share of GDP (%) ^b		Share of world spending (%), 2023
2023	2022 ^a			2022-23	2014-23	2023	2014	
1	1	United States	916	2.3	9.9	3.4	3.7	37
2	2	China	[296]	6.0	60	[1.7]	[1.7]	[12]
3	3	Russia	[109]	24	57	[5.9]	[4.1]	[4.5]
4	4	India	83.6	4.2	44	2.4	2.5	3.4
5	5	Saudi Arabia	[75.8]	4.3	-18	[7.1]	[11]	[3.1]
Subtotal top 5			1 481	61
6	6	United Kingdom	74.9	7.9	14	2.3	2.2	3.1
7	7	Germany	66.8	9.0	48	1.5	1.1	2.7
8	11	Ukraine	64.8	51	1 272	37	3.0	2.7
9	8	France	61.3	6.5	21	2.1	1.9	2.5
10	9	Japan	50.2	11	31	1.2	1.0	2.1
Subtotal top 10			1 799	74
11	10	South Korea	47.9	1.1	34	2.8	2.5	2.0
12	12	Italy	35.5	-5.9	31	1.6	1.3	1.5
13	13	Australia	32.3	-1.5	34	1.9	1.8	1.3
14	19	Poland	31.6	75	181	3.8	1.9	1.3
15	15	Israel	27.5	24	44	5.3	5.6	1.1
Subtotal top 15			1 974	81
16	14	Canada	27.2	6.6	49	1.3	1.0	1.1
17	17	Spain	23.7	9.8	42	1.5	1.3	1.0
18	16	Brazil	22.9	3.1	-12	1.1	1.3	0.9
19	28	Algeria	18.3	76	59	8.2	5.5	0.7
20	21	Netherlands	16.6	14	56	1.5	1.2	0.7
21	20	Taiwan	16.6	11	56	2.2	1.8	0.7
22	23	Türkiye	15.8	37	59	1.5	1.9	0.6
23	22	Singapore	13.2	1.4	27	2.7	3.0	0.5
24	26	Mexico	11.8	-1.5	55	0.7	0.5	0.5
25	27	Colombia	10.7	1.4	20	2.9	3.1	0.4
26	33	Iran	10.3	0.6	34	2.1	2.1	0.4
27	25	Indonesia	9.5	-7.4	29	0.7	0.8	0.4
28	32	Sweden	8.8	12	63	1.5	1.1	0.4
29	30	Norway	8.7	3.5	49	1.6	1.5	0.4
30	24	Pakistan	8.5	-13	13	2.8	3.1	0.3
31	38	Denmark	8.1	39	108	2.0 ^c	1.1	0.3
32	31	Kuwait	7.8	-8.8	14	4.9	3.6	0.3
33	29	Greece	7.7	-17	51	3.2	2.4	0.3
34	34	Belgium	7.6	5.2	44	1.2	1.0	0.3
35	46	Finland	7.3	54	92	2.4	1.5	0.3
36	37	Switzerland	6.3	2.9	28	0.7	0.6	0.3
37	36	Oman	5.9	0.1	-34	5.4	8.9	0.2
38	35	Thailand	5.8	-6.5	0.6	1.2	1.4	0.2
39	40	Romania	5.6	-4.7	95	1.6	1.3	0.2
40	43	Chile	5.5	4.9	4.8	1.6	2.0	0.2
Subtotal top 40			2 264	93
World			2 443	6.8	27	2.3	2.4	100

Türkiye'de ilk kez 13 Kasım 1985'te Resmi Gazete'de yayınlanan Savunma Sanayii Destekleme Fonu, yaklaşık 40 yıl sonra tekrar 2024 yılının Ekim ayında AK Parti Grubu tarafından Savunma Sanayiine Katkı Payı adlı kanun teklifi ile sunulmuştur. İlgili kanun teklifi değerlendirildiğinde halkın vergi yükünün arttırıldığı görülmüştür. Milli Savunma Bakanlığı'na tahsis edilecek bütçenin, ihtiyaçların optimum seviyede karşılanmasını sağlayacak şekilde belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Dengeli ve doğru hesaplamalar yapılmadan ayrılan bütçeler, savunma harcamalarını finanse etmek için ağır vergi yükü altındaki halktan ek vergi ve katkı talep edilmesine yol açarak toplumsal huzursuzluk yaratmaktadır. Ayrıca, bu tür

uygulamalar, uluslararası alanda Türkiye Cumhuriyeti'nin savunma kapasitesine dair olumsuz bir izlenim oluşmasına neden olabilmektedir.

Uluslararası Savunma İş birlikleri

ABD'nin **USS Wasp savaş gemisinin yaz aylarında Doğu Akdeniz'de yürüttüğü tatbikata**, TCG Anadolu ve TCG Gökova donanmalarımız katılmıştır. Wasp Amfibi Görev Grubu amiral gemisi Wasp'ın Doğu Akdeniz ve çevresindeki harekât alanına planlı bir konuşlanma ile ABD, müttefik ve ortaklarının bölgedeki çıkarlarını desteklemek, bölgesel istikrarı teşvik etmek ve saldırganlığı caydırmak amacıyla görev yaptığı ifade edilmektedir. İsrail'in Gazze'ye açtığı savaş sonrası bölgeye sevk edilen geminin tatbikatlarının özellikle İsrail'i koruma hedefi olduğu bilinmektedir. Tatbikatın genel amacı, Gazze'deki savaşa etkileri ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki menfaatleriyle uyumluluğu sorgulanmış ancak Milli Savunma Bakanlığında bir açıklama gelmemiştir. Ayrıca, ABD Büyükelçiliği X hesabından ortak tatbikat sonrası USS Wasp gemisinin İzmir limanına demirlediğini haber vermiştir. Liman ziyaretinde, gemideki denizciler ve deniz piyadeleri, İzmir civarında moral, dinlenme ve kültürel etkileşim için etkinliklere katılmıştır. Bizler tarih boyunca zalime değil mazluma liman olmuşuz, ancak iktidar bizi zalime liman yapmıştır.

İsrail'in Gazze'deki soykırımını dolayısıyla, **İncirlik** ve İzmir'de bulunan **NATO üsleri ile Kürecik Radar Üssü**'nün Türkiye'nin menfaatleri ve kendi dış politika hedefleriyle uyumsuz olabileceği tekrar gündeme gelmiştir. Ayrıca, Türkiye istihbaratı için negatif bir etkiye sebep olabileceği değerlendirilmekte ve buna karşın Türk yetkililerden yeterli izahat ve teskin edici açıklamalar gelmemektedir. MSB'ye iletilen soru önergelerine “Türkiye’de hiçbir yabancı üs bulunmadığı” gibi kısa ve inandırıcılıktan uzak cevaplar verilmiştir. ABD yönetimindeki İncirlik Üssünün İsrail ile haberleşme, istihbarat paylaşımı ve savaş uçak ve mühimmatının aktarılması için kullanılabileceği tepki çekmektedir. ABD ve İngiltere'nin İsrail'e silah desteğinde kullandığı Kıbrıs Ağrotur'daki üsse, geçtiğimiz yıl Türkiye'den de uçuş gerçekleştiğinin ve malzeme taşındığının haberleştirilmesi tepkileri haklı çıkarmaktadır.

Hava ve füze savunma sistemi Amerikan Patriot'un –İncirlik üssünde bulunması ve burayı korumasına karşın- Türkiye'ye satışındaki sorunlar ve sistemin maliyeti Türkiye'yi **Rusya'nın S400 sistemini** almaya yöneltmiş ve buna karşın ABD ve diğer Batılı müttefiklerin tehditleri ve baskıları da “bağımsız” bir dış politika izlenmesi için tetikleyici işlev görerek sistemin alımını hızlandırmıştır. Ne var ki bu durum, Türkiye ile ABD ve NATO arasındaki ilişkilerde

ciddi gerilimlere yol açmıştır. ABD'nin F-35 savaş uçağı programı çerçevesinde Türkiye'yi dışlamasına ve ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası (CAATSA) kapsamında yaptırımlara maruz kalmamıza neden olarak stratejik bir hata teşkil etmiştir. **Sözde denge diye diye terazi bizim aleyhimize olacak şekilde kırılma noktasındadır.**

Gelişmiş stealth (radara görünmezlik), süper seyir hızı, yüksek manevra kabiliyeti, ağ merkezli savaş sistemleri ve gelişmiş sensör füzyon özellikleriyle beşinci nesil savaş uçaklarından F-35, Türkiye'nin 2002 yılında katıldığı ve üretim ve geliştirme süreçlerine hem sanayi hem de teknoloji açısından katkı sunacağı bir projeydi. F-35 programından çıkarılmamızla Türk savunma sanayii, birçok kritik geliştirme ve üretim projesinin temelini oluşturan önemli bir endüstriyel dayanak noktasını kaybetmiş ve bu durum maddi açıdan ciddi sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca, ABD'nin F35 savaş uçağı projesinden bizi çıkarmasıyla – en gelişmiş ülkeler altıncı nesil savaş uçaklarını geliştirirken – beşinci nesil uçaklar konusunda Türkiye savunması eksik kalmıştır.

2013 yılında benzer bir durum, Ankara'nın milyarlarca dolarlık bir hava ve füze savunma ihalesinde Çinli bir yükleniciyi tercih etmesi ile yaşanmıştır. Bu karar, dış politika ve ittifak bağlamının, ayrıca Batılı olmayan bir tedarikçiden teknoloji transferindeki zorlukların göz ardı edildiğini göstermiştir. Sonuç olarak, NATO ve ABD liderliğindeki müttefiklerin tepkisi üzerine, Çin sistemlerinin İttifak'ın savunma mimarisine entegre edilmesi reddedilmiş ve Türk savunma sanayisine **yaptırım tehditleri** nedeniyle anlaşma iptal edilmiştir. Buna karşın, Türkiye benzer bir durum içinde kendini tekrar bulduğunda tutumunda ısrarcı davranmış ve sonuçları ağır olmuştur. Yunanistan'ın envanterine kattığı F-35 savaş uçaklarına karşın bizim savaş uçağı filomuzdaki zafiyet **Ege'de asimetrik bir güç dağılımı** yaratmıştır. Bu konunun yakın zamanda Yunan sahil güvenliğinin Datça'da karasularımıza çıkmış olması gibi Yunanistan'ın mütecaviz tavrının günden güne arsızlaşacağını göstermesinin yanında Ege'de bazı tavizler getirebileceği malumdur. Yunanistan'ın Ege'de Türkiye'ye ait bazı adacık ve kayalıkları işgal ve ilhak ettiği iddiaları Dışişleri Bakanlığı tarafından da doğrulanmıştır. Türkiye'nin en önemli uluslararası gündemleri olan Kıbrıs ve Doğu Akdeniz hâkimiyetimiz açısından son derece kritik bir konu olan Mavi Vatan tatbikatlarında kapsamın daraltıldığı da görülmüştür.

Beşinci nesil savaş uçağı temini için Türkiye **Eurofighter** jetlerine yönelmiştir. Reuters'in haberine göre bu ihracat için Almanya adım atmıştır. Seçim arifesindeki Almanya'da Türkiye'ye silah satışlarına onay haberlerinin iktidara maliyeti olacağı öngörülmektedir çünkü

Türkiye'nin Suriye operasyonu dolayısıyla silah satışı tamamen askıya alınmıştır. Ne var ki, Almanya Şansölyesi Scholz'un yakın zamandaki Türkiye ziyareti sırasında yasadışı göç konusunda Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç gündem olmuştur. Cumhurbaşkanı'nın iki liderin görüşmesinin ardından yapılan basın toplantısı sırasında bir gazetecinin "Türkiye'nin göç konusunda Almanya ile iş birlikleri" üzerine sorusuna doğrudan yanıt olmayacak biçimde tüm **mültecilere/göçmenlere kapının açık** olduğunu ifade etmesi, bu gündeme yönelik olarak değerlendirilebilir. Deniz kuvvetleri ve savaş uçakları gibi savunma sistemleri noktasında Almanya'nın aldığı ihracat izni kararına karşılık Türkiye'nin kabul ettiği bedelin bu yönde olacağı düşünülebilir. 2011'den bu yana AB'ye karşı en büyük hatta tek koz olarak kabul edilen göçmenler meselesi, neticeye baktığımızda yalnızca külfetine ülkemizin katlandığı bir sorun haline gelmiştir.

Yerli Savunma Sanayi

Gelişimi gururla izlenen yerli savunma sanayinin **bağlı olduğu dış politika süreçlerindeki** yönetimi fabrika ve ofislerdeki çabaların altını oymaktadır. Ocak 2019'da Ukrayna, Türk insansız hava araçlarının (İHA) müşterisi olmuştur. Mart 2019'da hava kuvvetlerine altı adet TB2 teslim edilmesini 2020 yılında, donanımı Ukrayna'da gerçekleştirilecek iki MilGem korvetinin satışı için yapılan bir anlaşma izlemiştir. Bu şekilde Türkiye, Rusya'nın işgalinden önce Ukrayna'ya stratejik askeri teçhizat sağlayan ilk NATO üyeleri arasında yer almıştır. Buna karşın, Rusya Devlet Başkanlığı Sözcüsü Dmitry Peskov, Türkiye'yi Ukrayna'ya İHA satışı nedeniyle eleştirerek, Moskova'nın bu konuda daha önce Ankara'ya endişelerini iletmediğini ve Kremlin'in bölgedeki istikrarsızlaştırıcı etkiler konusundaki kaygılarının bu silahların kullanımıyla gerçekleştirilen saldırı ile doğrulandığını belirtmiştir.

Dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ise bu eleştiriyi reddederek, İHA'ların Türkiye'de üretilmiş olsa da satıldıktan sonra Ukrayna'ya ait olduğunu ve artık Türk silahları olarak adlandırılmayacağını ifade etmiştir. Ancak, bu savunma birkaç açıdan risklidir. İlk olarak, **silah ihracatındaki sorumluluğu** göz ardı etmek, Türkiye'nin bağlı olduğu ihracat kontrol mekanizmalarına aykırıdır ve geçmişte başkalarına yönelik PKK'nın kullandığı silahlarla ilgili eleştirileriyle çelişmektedir. İkinci olarak, Türkiye'nin baskınlaşan güvenlikçi tutumu ile birlikte artan İHA gibi askeri teçhizat ihracatı eleştirilere hedef olmayı getirirken, sorumluluğu reddetmek hükümetin politikalarının daha fazla sorgulanmasına yol açmaktadır. Son olarak, Ukrayna'yı hedef göstererek eleştiriyi savuşturmak, benzer şekilde kurulacak stratejik ortaklık ilişkilerini olumsuz etkileyebilecek ve güveni sarsabilecek potansiyele sahiptir.

Ayrıca bu tutum, savunma ihracatını dış politika hedefleriyle uyumlu hale getirme konusundaki nihai sorumluluğun mevzuat ve prosedürler aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'na ait olduğu gerçeğini göz ardı etmektedir. Askeri teçhizat transferlerinin askeri boyutları Millî Savunma Bakanlığı'nın sorumluluğundadır ve savunma sanayi ürünlerinin ihracatı nihai kerte **Bakanlığın iznine** tabidir. İhracat öncesinde, son kullanıcı sertifikaları ve kullanım amaçlarına ilişkin taahhütler alınarak, **ürünlerin nihai kullanım yerlerinin ve amaçlarının kontrol edildiği** ifade edilmektedir. Ne var ki, Türk makamlarının, Türkiye tarafından sağlanan İHA ve SİHA'ların Etiyopya, Mali, Somali ve başka yerlerde sivillere karşı kullanıldığı yönündeki eleştiriler karşısındaki sessizliği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin bu teçhizatların alıcıları tarafından nerede, nasıl ve kime karşı kullanılacağını sınırlamak için uygun mevzuata veya uygulama mekanizmalarına sahip olup olmadığı tartışmalıdır. Ayrıca, Türkiye'nin savunma sanayi ürünlerinin alıcıları arasında Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) en başta gelen ülkeler arasındadır. Türkiye'nin ülkedeki iç savaş dolayısıyla ahlaki çekincelerle silah satışını reddettiği Sudan'daki taraflardan Hızlı Destek Kuvvetlerine BAE, silah teminine devam etmektedir. BAE gibi ülkelere satılan silahların da üçüncü taraflara aktarımı yakinen izlenmelidir.

Bir başka nokta olarak, AKP iktidarında ihale süreçlerinde yaşanan aksaklıklar ve liyakat eksikliği, Türkiye'nin savunma sanayisindeki yerlileşme hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin, Altay Tankı Projesi'nin önce Tümosan'a (Albayrak Grubu) verilmesi ancak şirketin süreci tamamlayamayıp projeden çekilmesi sonucu projenin BMC'ye devredilmesi, bu süreçte kaybedilen zamanı ve yönetim zafiyetlerini gözler önüne sermektedir. Bu usulsüz, haksız uygulamaların gündeme getirilmesi sürekli engellenmiş ve yapıcı eleştirilerde bulunanlar dahi hainlikle suçlanmıştır. Neticesinde ise savunma sanayi, bir gurur kaynağımız olması durumunun dışında emniyet supabı kabilinde iktidarın iç siyasetinin bir aparatı olarak kullanılmaktadır. **Vatanperver bir milletin savunma ve güvenlik hassasiyeti bu şekilde suistimal edilmemelidir.** Öte yandan, Ukrayna'ya ihracatı yapılan savunma ürünlerine karşın, ülkenin güçlü motor endüstrisiyle sağlanan iş birlikleri, yerli üretim hedeflerindeki dışa bağımlılığa işaret etmektedir. Ivchenko Progress'in Bayraktar Akıncı için turboprop motorlar sağlaması ve Motor Sich'in T929 ATAK II helikopteri için turboshaft motorları tedarik etmesi, bu durumun somut örnekleridir. Ayrıca, Milli Muharip Uçak KAAAN'ın ABD'li GE Aerospace'in F110 motorlarıyla çalıştırılması, stratejik projelerde en kritik parçaların ithalata dayandığını göstermektedir. Savunma sanayisinde dışa bağımlılığın azaltılacağı ve ithalatın yerli üretimle ikame edileceği söylemlerine rağmen, ihale

süreçlerindeki eksiklikler ve motor gibi stratejik parçaların ithalatının sürmesi, bu hedeflerin önündeki temel çelişkiyi oluşturmakta ve Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma vizyonunu zayıflatmaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere Türkiye dışa bağımlılıktan uzak bir noktada; KAAN'ın 2028 yılında envantere girmesinin beklendiği süreçte, beşinci nesil savaş uçağı ihtiyacını ithalat ile sağlamaya çalışmaktadır ve bunun için riskli politik hamleler yürütmektedir. Yerli savunma sanayi için atılan adımlar desteklense de Çin ve Rusya'nın da deneyimlediği üzere, yeni nesil uçak motorları geliştirmek son derece zorlu bir süreçtir. Tamamen yerli bir çabanın başarı garantisi bulunmamakla birlikte, bu girişim önemli ölçüde maliyetli olacaktır. Türk sanayisi; **kontROLSÜZ enflasyon ve Türk lirasının değer kaybı gibi zorluklarla** karşı karşıyadır. Liradaki değer kaybı Türk ürünlerini ihracat pazarında daha cazip hale getirirse de alt sistemler ve malzemelerin ithalat maliyetini yükseltmiştir.

Türkiye'nin savunma ve teknoloji projelerinde çalışan **nitelikli profesyonellerin yurt dışına göçü** de projelerde ciddi gecikmelere ve tecrübe kaybına yol açmaktadır. Bu durumun temel sebepleri arasında, ekonomik sorunlar nedeniyle düşük seviyedeki maaş artışları ve geleceğe dair umut vermeyen yönetim anlayışı gösterilebilir. Yalnızca finansal motivasyonlarla gittiklerini ima eden ve vizyonlarını ile yeteneklerini değersizleştiren bir tavır, nitelikli personelin beyin göçünü tetiklemektedir. Bu göçün boyutunu gözler önüne seren çarpıcı bir veri ise 2024 itibarıyla yalnızca Hollanda merkezli bir savunma sanayi şirketinde (Advanced Semiconductor Materials Lithography - ASML) Türkiye'den 1.300 mühendis ve teknisyenin çalışmasıdır. 437'si Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 170'i İstanbul Teknik Üniversitesi, 111'i Bilkent Üniversitesi, 87'si Hacettepe Üniversitesi, 81'i Yıldız Teknik Üniversitesi, 60'ı Boğaziçi Üniversitesi ve 46'sı Gazi Üniversitesi mezunu olan bu mühendislerin 284'ü ASELSAN, 179'u TUSAŞ, 82'si ROKETSAN, 80'i TÜBİTAK, 58'i FNSS gibi Türkiye'nin önde gelen savunma ve teknoloji kuruluşlarında görev yaptıktan sonra bu Hollandalı firma için çalışmaya başlamıştır. Her alanda olduğu gibi Türkiye'nin nitelikli iş gücünü elde tutma kapasitesindeki zayıflıkları ve bunun savunma sanayisinde yarattığı olumsuz etkileri açıkça ortaya koymaktadır ve bu durum bir kez daha bizlere daha önce doktorlarımız için "giderlerse gitsinler" şeklindeki tutumun yalnızca belirli bir meslek grubuna özgü olmadığını, **yetişen insanımıza değer verilmemesi hastalığının daha da kronikleştiğini göstermektedir.**

Son dönemde gerçekleşen işletim sistemi güncellemesi kaynaklı küresel aksaklıklar ve Türkiye'nin GPS gibi kritik teknolojilere tamamen dışa bağımlılığı, siber güvenlik ve

teknolojik bağımsızlık konularında ciddi riskler doğurmaktadır. GPS, az sayıda ülkenin kontrol ettiği ve gerektiğinde erişimi engelleyebileceği bir sistem olarak stratejik bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Buna karşın, kamu kurumlarında kullanılacak yerli bir işletim sistemi geliştirilmesi gibi temel ihtiyaçlar için somut bir adım atılmamış durumdadır. Stratejik konumda görev yapan personelin korunmasına yönelik özel önlemlerin yetersizliği ve üst düzey devlet görevlileri arasında dahi hassas bilgilerin WhastApp gibi yabancı platformlar üzerinden paylaşılması, bu alandaki güvenlik açıklarını daha da derinleştirmektedir.

Yeni nesil savaşların askeri güçten çok altyapılara yönelik siber saldırılarla başlayacağı öngörüsü, elektrik, su, doğalgaz ve gıda stokları gibi kritik altyapıların korunmasına yönelik ulusal stratejilerin önemini artırmaktadır. **Özellikle savunma ve güvenlik zaafiyeti doğuracak altyapıların korunmasına ilişkin -TUSAŞ saldırısından da tecrübe edildiği gibi- askeri güvenlik alanı olan bölgeler, daha yaygın belirlenerek olası sabotajlara karşı önleyici tedbirler alınmalı ve risk dağılımına dikkat edilmelidir.** Lübnan Hizbullahı'nın çağrı cihazları örneğinde olduğu gibi teknolojik araçların tehdit unsuru olarak kullanılması, akıllı cihazların ve uygulamaların potansiyel risklerini gözler önüne sermektedir. Türkiye, dışa bağımlılığın oluşturduğu riskleri dikkate alarak, siber güvenlik alanında kapsamlı bir strateji geliştirmeli ve teknolojik bağımsızlığını artırmak için hızla harekete geçmelidir.

Bu **riskler ve maliyetler** göz önünde bulundurulduğunda savunma sanayinin gelişimi için riskin farklı yatırımcılar ve geliştiriciler arasında dağıtılması elzemdir. Tek kaynaktan yürütülen çalışmalar, sürecin hızlı işlemesi yönünden tercih edilse ve sürdürülmekeyse de savunma sanayi gibi bir alanda riskin tek bir noktada toplanması yönünden tehlike arz etmektedir. MSB'nin savunma sanayi ihracat izinleri noktasında inisiyatif kullanabilmesi ve Dışişleri Bakanlığı ile intibak edebilmesi için ilgili konularda uzmanlığını güçlendirmesi gerekmektedir. Savunma sanayii alanındaki yetenek gelişimi ve nitelikli insan kaynağının doğru yönetilmesine dair kurumlar arası eşgüdümle ciddi politikalar geliştirilmelidir. **Kurumların çok değerli müstakil gayretleri artık kollektif bir amaç çerçevesinde toplanmalıdır.**

Siber güvenlik alanında kapsamlı bir ulusal strateji geliştirilmesi, teknolojik bağımsızlığın sağlanması ve kritik altyapıların korunmasına yönelik politikaların hızla hayata geçirilmesi acil bir ihtiyaçtır. Siber güvenliğe ilişkin iktidarın müstakil bir kurum inşası isabetli olmakla birlikte yeni nesil ve hibrit saldırıların yapıldığı bu alanlar Milli Savunma Bakanlığı tarafından boşluk bırakmayacak şekilde ayrıca ihtisaslaşmalı ve Bakanlık uhdesinde yapılmalıdır. İlaveten, Lübnan'da gerçekleşen çağrı cihazları eyleminden de anlaşılacağı üzere ileri teknolojilerin

yanında savaş konjonktürüne uygun alternatif iletişim yöntemlerinin geliştirilmesi, 3.Dünya Savaşı bezirganlığının yapıldığı bir zamanda gözden geçirilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ege ve Doğu Akdeniz

Kıbrıs adasının jeopolitik önemi, özellikle Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynakları ve bölgede artan stratejik rekabet ile daha da artmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY), İsrail ve Mısır ile imzaladığı münhasır ekonomik bölge anlaşmaları, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) çıkarlarını zayıflatmıştır. Özellikle İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının ardından ABD ve İngiltere'nin Kıbrıs'taki Ağrotur Üssü üzerinden askeri operasyonlarını yoğunlaştırması, adanın Batılı güçler için kritik bir lojistik merkez haline geldiğini göstermektedir. Buna ek olarak, Kıbrıs üzerinden Gazze'ye insani yardım ulaştırılmasına yönelik deniz koridoru oluşturma çalışmaları, adanın hem siyasi hem de insani açıdan artan önemine işaret etmektedir.

Türkiye'nin KKTC'yi savunma ve uluslararası arenada tanıtma çabaları, ciddi engellerle karşı karşıyadır. Alman hükümetinin, GKRY'ye taarruz helikopteri verme kararı ve ilk kez adadaki BM Barış Gücü'ne (UNFICYP) polis gönderme kararı alması, Almanya'nın adanın jeopolitik önemini GKRY lehine değerlendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Dahası, KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın Berlin ziyareti sırasında hiçbir resmi makam tarafından kabul edilmemesi, Alman hükümetinin iki devletli çözümü kesin bir şekilde reddettiğini göstermektedir.

KKTC'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye olarak kabul edilmesi, Türkiye'nin iki devletli çözüm politikasını destekleyen önemli bir adım olarak görülse de uluslararası tanınma açısından caydırıcı olan BM Güvenlik Konseyi kararları halen tartışılmaz bir engel olarak durmaktadır. Bu durum, KKTC'nin uluslararası meşruiyet kazanmasını zorlaştırırken Türkiye'nin iki devletli çözüm talebini savunmasını da daha güç bir noktaya taşımaktadır. Özellikle Batılı ülkelerin GKRY'yi stratejik ortak olarak benimsemesi ve KKTC liderlerinin diplomatik kanallarda dışlanması, Türkiye'nin KKTC'yi savunma kapasitesini daha da sınırlamaktadır.

Güney Kıbrıs Rum kesiminde ABD ve İngiltere'nin askeri yığınağı hızla artarken, bölgeye konuşlandırılan donanma unsurları ve limanlara yanaşan amfibi hücum gemileriyle İsrail'e destek sağlanması dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, Yunanistan'ın, 1947 Paris Barış

Antlaşması'nı ihlal ederek Meis Adası'na ve silahsızlandırılması gereken 23 adadan 16'sına uzun yıllardır asker ve silah yığılması, Ege'de Türkiye'nin güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Henüz imzalanmasının üstünden bir yıl geçen Atina Bildirgesi'nin taraflara dayattığı Güven Artırıcı Önlemler ve yapıcı istişare taahhütleri, bu provokatif eylemlerle açıkça zedelenmektedir. Hükümet tarafından uluslararası hukuktan doğan haklarımız için girişimler yapıldığı söylene de bu hakların daha etkin şekilde savunulması ve bu ihlallere karşı kararlı adımlar atarak iki taraflı diyalog çerçevesinde çözüm arayışını hızlandırması kritik bir gerekliliktir.

15 Temmuz darbe girişiminin ardından, Yunanistan'ın Dedeğaç Limanı, ABD'nin askeri faaliyetleri için stratejik bir merkez haline gelmiştir. Bu süreçte, ABD'nin Dedeğaç'a yaptığı askeri yığınak ve altyapı yatırımları, bölgenin bir silah deposu niteliği kazanmasına yol açmıştır. Özellikle 2021 yılında, ABD'nin Dedeğaç Limanı üzerinden Balkan ve Avrupa ülkelerine 145 taarruz helikopteri, 1.800'den fazla zırhlı araç ve 20.000'den fazla askeri personel sevk ettiği bilinmektedir. Bu gelişmeler, ABD'nin İncirlik Üssü'ndeki faaliyetlerini azaltarak Dedeğaç'ı alternatif bir üs olarak konumlandığına dair değerlendirmelere neden olmuştur. ABD'nin Dedeğaç'taki askeri varlığının, Rusya'yı çevreleme stratejisinin bir parçası olduğu iddia edilse de, özellikle, Dedeğaç'ın Türkiye sınırına yakınlığı ve ABD'nin bölgedeki askeri yığınağı, Türkiye'nin güvenliği açısından kaygı verici bulunmaktadır.

Türkiye'nin uzak coğrafyalarda geliştirdiği ilişkiler, diplomatik çeşitliliği artırma açısından önemli olmakla birlikte, öncelikli stratejik hamleler, bulunduğu coğrafyada güvenliğini sağlamaya yönelik olmalıdır. Ege ve Doğu Akdeniz'deki askeri ve siyasi tehditler, sınır bölgelerinde artan yabancı askeri varlıklar ve Kıbrıs'taki statü mücadelesi, Türkiye'nin bölgesel politikalarını yeniden şekillendirmesini gerektirmektedir. Türkiye, Ege ve Doğu Akdeniz'de askeri caydırıcılığını artırarak Yunanistan'ın ihlallerine karşı somut adımlar atmalı, Dedeğaç'taki ABD yığınağına karşı bölgedeki askeri üslerin modernizasyonu sağlanmalı, hava ve deniz savunma sistemleri güçlendirilmeli ve İncirlik Üssü'nün statüsünü yeniden değerlendirmelidir.

Personel Yönetimi

Milli Savunma Bakanlığı'nın personel yönetimine ilişkin eleştiriler, özellikle terörle mücadelede kilit bir insan kaynağı oluşturan sözleşmeli uzman çavuşların durumu üzerinden değerlendirilebilir. Uzman çavuşların ifadeleri, eğitim sürelerinin kısa ve yetersiz olduğunu

vurgulamakta, bu durum sahadaki operasyonel etkinlik açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca, en ön safta görev yapan uzman çavuşların 657 sayılı devlet memurları kadrosuna geçiş yapabilmeleri için gerekli hizmet süresinin iki yıldan yedi yıla çıkarılması, hak kaybına neden olarak mağduriyet yaratmaktadır. Zorlu çalışma koşulları ve artan istifalar, personel yönetiminde sürdürülebilirliği tehlikeye atmaktadır. Bunun yanı sıra, hizmet süresini tamamlayan uzman çavuşların memuriyete geçişlerinin önünde bürokratik engellerin bulunması, bu konudaki sorunların derinleşmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, personel yönetiminin yeniden ele alınması ve uzman çavuşların haklarının korunması, etkin bir güvenlik politikası için elzemdir.

Vatan savunması siyaset üstüdür. Tarihimiz, ne yazık ki bazen bu hususun siyasete alet edilmesi sonucunda yaşanan acı tecrübelerle tanıklık etmiştir. Aynı delikten ısırılmamak ve tarihten ders çıkarmak ümidiyle hadiselerle yaklaşılması gerekse de ne yazık ki mevcut iktidarın; terfi, mesleğe alım ve iş hayatında, askeriyemizi siyasi erklerin baskısı altında bırattığı görülmektedir. Bu devlet adabı ve otoritesini zayıflatacak bir yaklaşım olup ivedilikle kurumlarımız, siyasetten beri tutularak özgürleştirilmeli ve MEHMETÇİK olarak topyekûn kucaklanmalıdır.

KHK ile ihraç edilen askeri personel, yargı kararı olmaksızın görevlerinden alınmış ve kamu görevine dönüşleri büyük ölçüde engellenmişken, personel yönetimi süreçlerinde liyakat, güvenlik soruşturmaları ve şeffaflığın ne ölçüde uygulandığına dair ciddi soru işaretleri vardır. Askeri kurumsal yapıların iç güvenlik ve personel politikalarının sağlam temellere dayandırılması, kurumun itibarının korunması açısından hayati önemdedir. Bu bağlamda, iddiaların titizlikle incelenmesi, terfi süreçlerinde daha hassas bir denetim ve şeffaflık mekanizması geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu tür tedbirler, kurumsal güvenliği ve kamuoyunda güveni sağlamak adına önem arz etmektedir.

3.7.DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI

Bakanlık Bütçesi

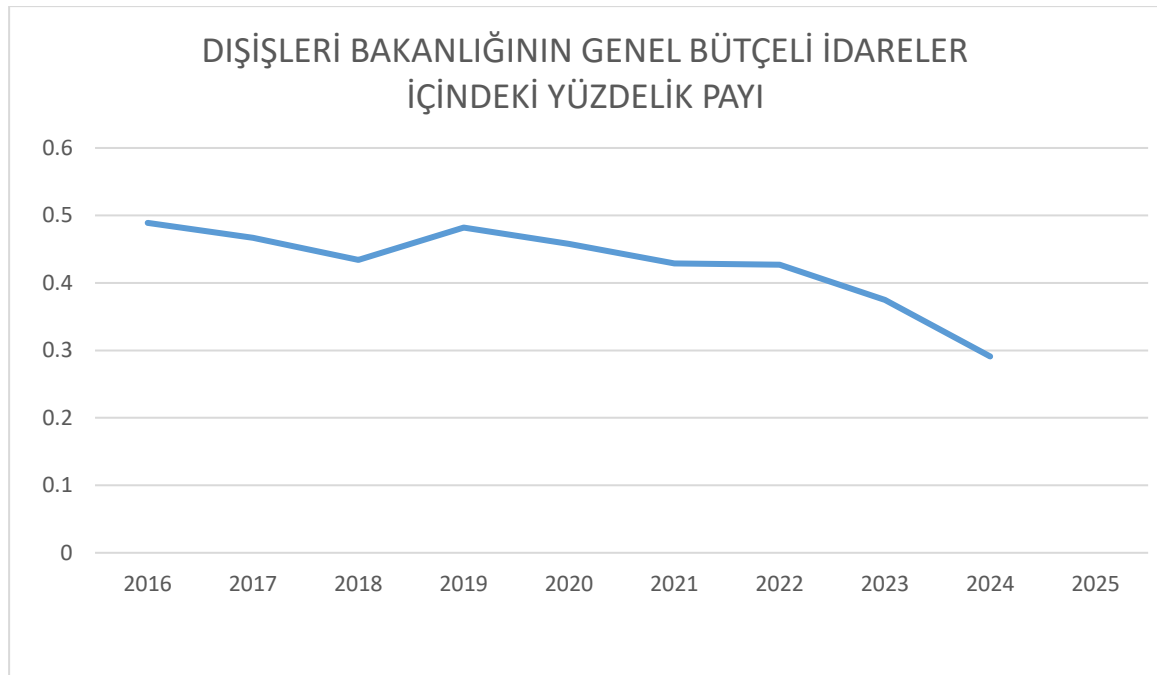
2023 yılı kesin hesabına göre DıŐıŐleri Bakanlığına toplam 17,8 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. Bakanlığın yılsonu harcaması 17,3 milyar TL olarak gerçekteŐmiŐtir. Personel giderleri bütçenin yüzde 42'sine, cari transferler yüzde 31'ine tekabül etmektedir. Bütçeden 4,5 milyar civarında yurtdışı transferi görölmektedir. Bu transferler hangi konularda gerçekteŐmiŐtir? Bütçeden 1 milyon 483 bin TL borç verme hesabında görölmüŐtür, bu miktarın hangi amaç için nereye verildiği konusunda belirsizlik vardır. 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Teklifiyle DıŐıŐleri Bakanlığına 39 milyar TL ödenek tahsis edilmesi öngörölmektedir. Ayrıca, 6,1 milyar TL'si Ulusal Ajans ve AB programlarına katılım olmak üzere AB Başkanlığı için 6,8 milyar TL, Türk Akreditasyon Kurumu için 394 milyon TL tutarında ödenek de komisyona sunulmuştur.

2024 yılı bütçesi hazırlanırken DıŐıŐleri Bakanlığı için teklif edilen bütçe 31 milyar 373 milyon TL olmuştur. 2024 yılı bütçesine göre kıyaslandığında 2025 bütçesinde yüzde 24 civarında bir artış olduğu görölmektedir. Bu artış enflasyon ve döviz kuru dalgalanmaları dikkate alındığında, oldukça düşük kalmaktadır. Sayın Hakan Fidan yapmış olduğu sunumda Bakanlığın genişleyen görev alanlarından ve stratejik hedeflerinden bahsetmiŐtir. Ancak DıŐıŐleri Bakanlığı'na ayrılan bütçeye bakıldığında Sayın Bakanın ifadeleriyle örtüŐmediĐi görölmektedir.

Almanya'nın 2024 DıŐıŐleri Bakanlığı Bütçesi yaklaşık 7,6 milyar Euro, Fransa'nın 6,3 milyar Euro, İspanya'nın 3 milyar Euro, İtalya'nın 6 milyar Euro, Hollanda'nın 13 milyar Euro iken Türkiye'nin 2025 DıŐıŐleri Bakanlığı bütçesi yalnızca 1 milyar 114 milyon Euro olarak teklif edilmiştir. Ülkemiz Orta Doğu, Doğu, Akdeniz ve Karadeniz gibi dünyanın en hareketli ve çatışmalı bölgelerinin keŐiŐim noktasında yer almaktadır. Çevresindeki siyasi istikrarsızlıklar göz önüne alındığında aktif ve geniş bir diplomasiye, insan kaynağına, yatırımlara ihtiyaç duyarken mevcut bütçe ile bu tür bir genişleme ve etkinlik sağlamak ne kadar mümkündür? Türkiye, özellikle yumuşak gücünü artırmak için kültürel diplomasi projelerine ve kalkınma yardımlarına daha fazla bütçe ayırmalıdır. Diplomatlar için ileri düzey eğitim programları, uluslararası hukuk ve dijital diplomasiye yönelik uzmanlık artırılmalıdır. Türkiye'nin dış temsilciliklerinde dijital diplomasi araçlarının yaygınlaştırılması, etkili bir dış politika için gereklidir.

Türkiye, dış politikada iddialı hedeflere sahip bir ülkedir. Lakin mevcut bütçe ile bu hedefler örtüşmemektedir. Dışişleri Bakanlığı'nın merkezi bütçe büyüklüğünden aldığı pay yalnızca binde 2,64'tür. Daha geniş bir vizyon ve daha güçlü bir bütçe ayrılması hem uluslararası arenada hem de Türkiye'nin kendi stratejik çıkarları açısından önemli bir ihtiyaçtır. Unutulmamalıdır ki, diplomasiye yapılan yatırım, krizlerin önlenmesi ve çıkarların korunması açısından uzun vadeli bir tasarruf sağlar.

Maalesef Bakanlığa ayrılan bütçenin zayıflığı ile iktidarın dış politikadaki başarısızlığı doğru orantılıdır. Bütçe personel giderleri üzerine inşa edilmiş, iktidar diğer bakanlıklarda olduğu gibi vizyonsuzluğunu Dışişleri'ne de yansıtmayı eksik etmemiştir.

Şekil 41. Dışişleri Bakanlığının Genel Bütçeli İdareler İçindeki Yüzdelik Payı

Bakanlık İdari Yapısı

Bakanlıkta teşkilat düzenlemesine dair 6 Nisan 2024'te çıkarılan kararname sonrası 45 Genel Müdürlük ve Başkanlık gibi hizmet birimleri bulunmaktadır. Buna ek olarak 9 ilde irtibat bürosu bulunmaktadır. Yurtdışı teşkilatı ise 261 temsilcilikten oluşmaktadır. Dış Politika programı performansı için iki anahtar göstergesinden biri olan bu sayı ile Türkiye'nin "dünyanın tüm kıtalarda en fazla temsilciliği bulunan üçüncü ülkesi" durumunda olduğu vurgulanmakta ve siyasi konuşmalarda bundan övgü ile söz edilmektedir. Diğer taraftan Sayıştay raporuna göre "Diplomatik Kariyer Memurları ve Üst Yönetim" kadrosunda bulunan bakanlık çalışanı sayısı 2.006'dır. Buna göre Dışişleri Bakanlığımızın dış temsilcilikler dâhil

toplam 315 hizmet biriminin her birine ortalama 6,4 çalışan düşmektedir. Yurtdışı teşkilatı yerelden bulunan sözleşmeli personel ile desteklenmekteyse de dış politika yapım ve icrası için her birimde – Büyükelçi ve Genel Müdür’ün kendisi dâhil – ortalama 6 veya 7 kişinin çalışıyor olması kapasitenin çok daha üzerinde bir çalışma planı olduğunu göstermektedir. Her yere yetişmek yerine; ülkemizin milli menfaatleri, stratejik öncelikleri ve küresel siyasetin kilit noktaları gözetilerek bir yapılandırma ve politika planı tasarlanması gerektiği görülmektedir. **İktidar yine şaşırtmamış ve birtakım sayıların çokluğu ile iç politikaya söylem üretmeyi, dış politikadaki başarının önüne koymuştur.**

Genel Müdürlüklerin sayısını artıran yukarıda bahsedilen düzenlemeye gerekçe olarak uzmanlaşmanın artırılması öne sürülmüştür. Uluslararası ilişkilerin çeşitlenen konuları ve giderek karmaşıklaşan yapısı, derin bilgi birikimi ve belirli alanlara odaklanma gerektirmektedir. Ancak her bir coğrafyaya ve farklı çalışma sahalarına odaklanan Genel Müdürlüklerin bulunması doğrudan uzmanlaşma getirmemektedir. Kariyer memurlarının saha görevleri halen yaşam standartlarına göre düzenlenmiş ülke kategorileri arasında olmaktadır. Bu yapı, görev yapan memurların kariyerlerinin coğrafi çeşitliliğe göre şekillenmesini sağlayamamaktadır. Bu durum, memurların gerçek anlamda sahada birikim yapmalarını zorlaştırmaktadır. Genel Müdürlük yapılanması, uzmanlaşmayı destekliyor gibi gözükse de kariyer diplomatlarının görev yerlerinin standartlara göre ayrılması, belirli konularda kalıcı bilgi ve uzmanlık oluşturulmasını zorlaştırmaktadır.

Her bir genel müdürlük saha tecrübesi ve ilgili ülkelerde kurulan bağlantılarla da desteklendiğinde kendi alanında uzmanlaşacak kadroları sayesinde, konuyla ilgili etkin ve detaylı bilgiye dayanan çözümler sunulabilir ve karar alma süreçleri hızlandırılabilir. Günümüzde dış politika, sadece klasik devletlerarası ilişkilerden ibaret olmayıp; ekonomik, çevresel, dijital ve insani boyutları da içermektedir. Uzmanlaşma, dış politika süreçlerinin dinamik gelişmelere hızla adapte olmasını sağlayacaktır. Türkiye’nin dış politikada çok boyutlu sorunlarla başa çıkabilmesi ve uluslararası arenada etkin olabilmesi için her bir konu başlığında yetkin uzmanlar aracılığıyla faaliyet göstermesi rekabet gücünü artırabilir.

Bir diğer taraftan bakanlık teşkilatındaki düzenleme, devletin diğer kurumlarının yetki alanlarıyla kesişmeler getirmektedir;

- İnsani ve Teknik Yardımlar Genel Müdürlüğü için tanımlanan; “İnsani ve teknik yardımlar konularında politika ve hareket tarzlarının belirlenmesi için gerekli çalışmaları

yapmak, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlarla tatbikini ve takibini koordine etmek,” ve “Ulusal ve uluslararası olağanüstü acil durumları izlemek, doğal afetler ve salgınlarla ilgili ikili ve çok taraflı iş birliği konularının eşgüdümünü ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarıyla sağlamak,” görevleri Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) uhdesinde yürütülmektedir.

- Konsolosluk Hizmetleri ve Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Genel Müdürlüğü için tanımlanan; “Yurtdışındaki vatandaşlarımıza yönelik Türkçe eğitimi, din hizmetleri, çalışma ve sosyal güvenlik ile aile ve sosyal hizmetler konularında ilgili kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm sağlamak,” ve “Yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, ırkçılık ve İslam düşmanlığına karşı çalışmalar yürütmek ve ilgili kuruluşlarla bu hususlarda iş birliği yapmak,” görevleri Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı uhdesinde yürütülmektedir.

- Göç Politikaları ve Vize İşlemleri Genel Müdürlüğü için tanımlanan; “Göç ve iltica faaliyetlerini takip etmek, ülkemizin göç politikalarını oluşturmaya katkı sunmak,” görevi Göç İdaresi Başkanlığı uhdesinde yürütülmektedir.

- Yeni kurulan İstihbarat ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü için tanımlanan görevler de genel anlamda Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığının görev alanlarıyla kesişmektedir.

Bu kesişmeler yetki çakışmaları ve faaliyetlerde tekasüre sebep olacaktır. Dışişleri Bakanlığının bu alanlardaki bazı görevleri hâlihazırda yürüttükleri ya da bunların gözetimini sağladığı malumdur. Ne var ki her biriyle ilgili ayrıca bir genel müdürlük oluşturarak ve bu müdürlüklerin görev alanlarını benzer şekilde tanımlayarak bir yetki karmaşasının oluşturulacağı gözden kaçırılmamalıdır. İlgili görev alanlarında kurumlar arası koordinasyonun sorumluluğunun da anılan kurumlara tevdi edildiği unutulmamalıdır. Dışişleri Bakanlığı teşkilat yapısı ve mevzuatının acilen - devletin diğer kurumlarının idari yapıları da incelenerek - gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Teşkilat yapısındaki değişiklikler, “neden?” sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Cevapsız bırakılan her soru ise beraberinde şüpheyi, sonrasında ise güvensizliği getirir.

Yönetim ve Personel Rejimi Sorunları

Dışişleri Bakanlığı yurtdışı personelinin atanması ve çalışma koşullarıyla ilgili çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Özellikle hayat pahalılığı yüksek şehirlerde barınma zorluğu, bu görevlere ilgiyi azaltmakta ve personelin görev yapma isteğini düşürmektedir. Bu sorunların çözümü için

döviz bazında maaş iyileştirmeleri gerekmektedir. Ataşe ve müşavir görevlendirmelerinde de düşük maaşlar ve yüksek yaşam maliyetleri nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durum uzmanlık düzeyi yüksek kişileri bu görevleri üstlenmekten caydırırken, liyakatsiz kişilerin ataşe olarak görevlendirilmesi için bir rant alanı oluşturmaktadır. Niteliksiz personel seçimi ve yurtdışı görevlerin rant merkezi haline dönüşmesi, dış politikada etkinlik kaybına neden olmaktadır. Genel olarak dış temsilciliklere atamaların liyakat esasına göre yapılması, atanacak kişilerin nitelikli ve ilgili alanda deneyimli olmaları gerekmektedir. Özellikle ataşe ve müşavir atamalarında dil yeterliliği ve mesleki uzmanlık şartlarının gözetilmesi büyük önem taşımaktadır.

Büyükelçi atamalarına gelince, kurum dışından yapılan yoğun atamalar dışişleri teşkilatında kurumsal bütünlüğü olumsuz etkilemekte ve büyükelçilik makamını adeta bir valilik konumuna indirgemektedir. Özellikle taltif ve terfi mekanizması olarak, dış politikayla ilgisi olmayan kişilerin büyükelçiliğe getirilmesi yurtdışı temsilimizde gerekli ciddiyetin gösterilmediğine işaret etmektedir. Stratejik bölgelerde ilgili menfaat alanındaki uzmanlık gözetilerek yapılan dışarıdan atamalarda başarılı örnekler bulunmaktadır; bunun önemi kabul edilmekle beraber atamaların dış politika konularının önem derecesi gözetilmeden veya kurumsal işleyişi bozacak şekilde meslek dışından olmaması gerekmektedir.

Son yıllarda dış politikada kişiselleşme eğilimi, kurumların etkisinin azalması ve liderlerin merkezileşen gücüyle dikkat çekmektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın uluslararası siyasetin en önde gelen figürleri arasında yer alıyor olması bu sorunun belirginleştiğinin bir kanıtıdır. Bir liderin uluslararası siyasetin bir figürü oluşu dış politikanın giderek kurumsal yapıdan uzaklaştığını ve kişisel liderlik unsurlarının diplomasiye yön verdiğini göstermektedir. Bu durum, karar alma süreçlerinin geniş uzman kadro ve kurumsal değerlendirmelere dayandırılması yerine, liderlerin bireysel tercih ve stratejileri doğrultusunda şekillendiğine işaret etmektedir. Türkiye'nin stratejik dış politika hamleleri, devletin geleneksel dış politika ilkelerinden saparak kişisel kararlara göre belirlenebilmektedir. Kişisel bağlar üzerinden yürütülen dış politika, kriz anlarında daha kırılabilir bir hale gelebilir. Cumhurbaşkanının şahsi olarak bazı liderlerle geliştirdiği ilişkiler, o liderlerin değişmesi ya da politik konjonktürün değişmesiyle birlikte Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerinin sekteye uğramasına neden olabilir. Bu, Türkiye'nin dış politika çıkarlarını kişisel bağlara fazla bağımlı hale getirebilir ve sürdürülebilir bir stratejik derinlikten yoksun bırakabilir.

Kurumsal işleyişin zayıflaması ve kurumların dış politika kararlarına yön veren ana unsurlar olmaktan çıkarılması, devletin uzun vadeli dış politika hedeflerini gerçekleştirmesini zorlaştırmakta ve diplomasi alanında sürekliliği tehdit etmektedir. Örneğin, dış politikada lider değişimi veya kişisel stratejilerin ani değişikliklere uğraması, uluslararası düzeyde güven bunalımına yol açabilmektedir. Dolayısıyla, dış ilişkilerde kişilerin değil, kurumsal süreçlerin ve geleneksel diplomasi mekanizmalarının öne çıkmasını sağlayacak bir düzenin yeniden tesis edilmesi gerekmektedir. Kişisel yaklaşımlar yerine uzmanlık ve kurumsal birikim üzerine inşa edilen bir dış politika, Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunu daha sağlam temellere oturtacaktır.

Bütün bu uygulamalara bakıldığında, mevcut iktidarın dış politika anlayışının kurumsallıktan ve maalesef liyakatten uzak olduğu aşikardır.

Ayrıca Türkiye'nin dış politika uygulamalarında devlet dışı aktörlere (sivil toplum kuruluşları ve iş dünyası gibi) aktif roller verilmesi, esneklik sağlasa da bu aktörlerin büyük ölçüde devlet kontrolüne tabi kılınması son derece sorunludur. Bu durum, Türkiye'nin dış politikasının kişiselleşmesi ile birleşerek, karar alma süreçlerinde şeffaflık ve çok sesliliğin eksikliğine yol açabilir. Örneğin, bu aktörlerin hükümetin ideolojik ve siyasi hedefleri doğrultusunda hareket etmesi, bağımsız karar alma yetilerini sınırlayabilir ve sivil toplum anlayışına zarar verebilir. Diğer taraftan, bu rol dolayısıyla güçlenen devlet dışı aktörlerin kendi adına lobi yaparak devlete etki edecek ve Türkiye'nin kamu diplomasisine zarar verebilecek faaliyetlerde bulunması mümkün olabilir. Geçmişte trajik bir örneği yaşanan bu durumun yeniden söz konusu olmaması için kurumsallaşmanın tesisi ve iş dünyası birlikleri, meslek örgütleri ve yardım kuruluşları gibi devlet dışı aktörleri dış politikaya angaje etmenin bu kurumsal zeminde yürütülmesi elzemdir.

DIŞ POLİTİKA

Dünyada Siyonizm diye bir gerçek vardır. Bu güç bizim milletimizi ve tüm İslam âlemini ortadan kaldırmak için planlı ve programlı çalışmaktadır. Buna ek bugün dünyada bir 20'inci yüzyıl sömürgeciliği vardır. Geçtiğimiz yüzyıllarda sömürgeciler gelip işgal ediyorlardı. Şimdi ise özellikle kültürel emperyalizm ile işgal ediyorlar. Tüm dünyada ve coğrafyamızda bu milletin evlatlarını birbirine kırdırarak yok etmeye çalışıyorlar. Bu nedenle ülkelerde kendi mihraklarını inşa ederek kardeşlik ortamını yok etmektedirler. Dünyada farklı kutuplar var gibi

görünse de bu kutuplar aynı yere yani Siyonizm'e hizmet etmektedir. (16.02.1980, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Bütçe Konuşması)

Dış politika konusu gündeme geldiğinde gözden kaçırılmaması ve politika inşasında merkeze alınması gereken asıl husus Irkçı Emperyalizm; yani Siyonizm'dir. Bu gerçek Aksa Tufanı Harekâtı sürecinden sonra sadece işgal edilmiş topraklar perspektifinde değil diğer bölge ülkeleri ve batı ülkeleri bağlamında daha iyi anlaşılmaya başlamıştır.

Orta Doğu

Orta Doğu konusunda hükümetin izlediği dış politika stratejileri, hem bölgesel hem de ulusal düzeyde birçok sorun çıkarmış ve Türkiye'yi uluslararası alanda giderek daha fazla yalnızlaştırmıştır. Bu politikaların temel zayıflıkları, stratejik tutarsızlıklar, planlama eksiklikleri, söylem-eylem tutarsızlığı ve İsrail menşeli **Büyük Orta Doğu Projesi**'nin göz ardı edilmiş olmasıdır. Suriye'deki iç savaşın başlangıcından itibaren Türkiye, Esad rejiminin karşısında ve bölgedeki muhaliflerin taleplerini güçlendirmeyi amaçlayan bir politika izlemiştir. Ancak Suriye iç savaşı, yalnızca Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden bölgesel istikrarsızlıkları körüklememiş hem iç hem de dış tehditleri artırmıştır.

Türkiye, Suriye'deki çatışmalar nedeniyle büyük bir mülteci akınına uğramış ve bu durum, ülkenin sosyal, ekonomik ve politik yapısını derinden etkilemiştir. Mülteci politikalarının yeterince planlanmamış ve sürdürülebilir olmayan bir biçimde yürütülmesi, yerel halk ile mülteciler arasında gerilimlere yol açmıştır. Hükümetin bu konuda Avrupa ile yaptığı anlaşmaları ulusal çıkarlar doğrultusunda yeterince denetlememesi ve şeffaf olmayan bir biçimde yönetmesi, Türkiye'nin uluslararası imajını olumsuz etkilemiştir.

Türkiye'nin Suriye politikasındaki en büyük hatalarından biri, Beşar Esad'a karşı yürütülen sert tutumu, bölgesel denklemleri gözetmeden sürdürmesidir. Hükümet, Esad'ın devrilmesini hedeflemiş, ancak bu politika bölgedeki diğer aktörlerle diplomatik ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. Suriye'de muhalefet, rejimin katliamları sonrası ortaya çıkmış, Esad'ın yönetimi devretmesini amaçlamış ve bu noktada Türkiye'nin de desteğini almıştır. Ancak iç savaşın uzun sürmesi muhalif gruplar üzerinde uluslararası güçlerin müdahalelerini artırmıştır. Diplomaside yaşanan eksiklik sürdürülürse bölgenin vekalet savaşları yaşanan bir manevra alanına dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır. Türkiye'nin Suriye'deki müdahaleleri, yalnızca diplomatik izolasyonu artırmakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki etkisini de sınırlamıştır. Türkiye'nin stratejik hataları, bölgedeki güç boşluklarının daha da derinleşmesine sebep olmuş,

ülkenin bölgesel etkisini kaybetmesine yol açmıştır. Türkiye, Suriye ve Irak gibi ülkelerdeki askeri müdahaleleriyle, bölgesel güçler arasındaki dengeyi bozmuş, bu da Türkiye'yi bölgesel bir güç olmaktan çok, çatışmaların içinde sıkışmış bir aktör haline getirmiştir. Bu müdahalelerin, Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla uyumsuz olduğu ve uzun vadede Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini azalttığı görülmektedir. Türkiye'nin Orta Doğu'daki dış politikası, komşu ve bölge devletlere uzlaşmadan ve iş birliklerinden ziyade Batı ile uzlaşma ve iş birlikleri ile şekillenmiştir. Hükümetin Orta Doğu politikaları Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) dikkate alınmadan yürütülmüştür; hala bu şekilde yürütülmeye devam etmektedir. Unutulmamalıdır ki BOP eşittir BİP'tir, yani Büyük İsrail Projesidir.

Bu bağlamda, **Gazze'de** yaşananlara karşın Türkiye'nin söylem ve eylemde ayrışan tutumunu düzeltmesi gerekmektedir. İsrail'in bir sonraki hedefinin Türkiye olduğu gerçeği, Cumhurbaşkanı ve diğer liderler tarafından dile getirilse de ciddiyetle benimsenmemektedir. Ticaret Bakanlığı, 2 Mayıs 2024'te İsrail ile tüm ticari ilişkilerin durdurulduğunu duyurmuş ve İsrail hükümeti Gazze'ye kesintisiz ve yeterli miktarda insani yardım akışına izin verene kadar bu tedbirlerin kararlılıkla uygulanacağını belirtmiştir. Ancak bu kararın ardından Türkiye'nin Filistin'e yönelik ihracatında dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre, Temmuz 2024'te Filistin'e yapılan ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 1.180 artarak 119,7 milyon dolara ulaşmıştır. Bu artış, özellikle demir-çelik ve çimento gibi inşaat malzemelerinde belirgin olup, demir-çelik ihracatı yüzde 51.756, çimento ihracatı ise yüzde 453.680 oranında yükselmiştir. Gazze'deki yıkımın üstüne Kudüs ve Batı Şeria'da da şiddetlenen çatışmaların ortasında olağanüstü düzeyde artışla ihraç edilen bu malzemelerin Filistin'in ihtiyaçlarına yönelik olmadığı açıktır. Diğer taraftan ülke içinde bu duruma karşın yapılan protesto ve gösterilere şiddetle karşılık verildiği görülmüştür. Bu adımlarla bölgenin kaosa sürüklenmesine ve insanlığa karşı suçların işlenmesine yol açan unsurlara destek verilmekle kalınmamakta, aynı zamanda Türkiye'nin egemenliğini ve bütünlüğünü tehdit edenlere de dolaylı katkı sağlanmaktadır.

Türkiye'nin bölgedeki rolü ve Filistin'e olan desteği konusunda daha net ve tutarlı bir politika geliştirmesi gerektiği ortadadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ve TBMM Meclis Başkanı Numan Kurtulmuş'un Yirmi Sekizinci Dönem Üçüncü Yasama Yılı açılışında Genel Kurul'da yaptıkları konuşmalarla Filistin ve Lübnan'ın ardından Türkiye'nin de İsrail'in hedefinde olduğu yönündeki söylemleri güvenliğimiz için bir alarm durumunda bulunduğu izlenimini uyandırmıştır. Buna tamamen katılmaktayız. Ne var ki İsrail ile ticaret konusundaki

ikircikli tutum, limanlarımızın İsrail'e mal taşıyan gemilere kapatılması gibi yaptırım kararlarının alınmaması ve üstelik kamuoyunda oluşan tepkilere sert ithamlar ve düşmanca tutumlar veya dışlayıcı tanımlamalarla karşılık verilmesi ciddi bir çelişki ortaya koymaktadır. **Bu çelişki; söylemde mazlumun yanında, eylemde ise “BOP” destekçisi bir iktidar ortaya çıkarmıştır.**

Ekim ayında İsrail'in **Lübnan** topraklarından çekilmesini sağlamaya ve Lübnan'ın toprak bütünlüğünü ve bölgedeki sivilleri korumaya yönelik olarak oluşturulan BM barış gücü UNIFIL'in koruduğu “Mavi Hat” bölgesinin yine İsrail tarafından ihlal edilmesi ve UNIFIL merkezine saldırarak barış gücü askerlerini yaralaması kabul edilemez bir durumdur. Lübnan'da sivillerin hayatlarını hiçe sayan, yerleşim yerlerine yıkıcı nitelikte operasyon düzenleyen İsrail'in bu adımı, sürecin başından itibaren kendisine destek sağlayan ülkelerde dahi büyük tepki uyandırmıştır. Bu olayın üzerine İran, Fransa ve İtalya tarafından Lübnan'a üst düzey ziyaretlerde bulunulmuştur. Ancak Türkiye'nin, ortak geçmişi ve kültürel değerleri bulunan ve özellikle 2006'daki süreçte güçlü diplomatik siyasi destek gösterdiği Lübnan'daki duruma neredeyse kayıtsız kaldığı görülmüştür.

Lübnan'daki istikrarsızlık, mezhep çatışmaları ve güvensizlik, büyük ölçüde Fransa'nın 1926'da dayattığı anayasadan kaynaklanmaktadır. Bu anayasa, mezhepler arası ayrışmayı derinleştirerek Fransa'nın bölgedeki etkisini sürdürmesini sağlamayı amaçlamış ve daha sonra Büyük Orta Doğu Projesi'nin mezhep merkezli politikalarının temel unsurlarından biri olmuştur. Mezhepler üzerinden yapılandırılan yönetim sistemi, demografik değişimlere rağmen değişmeden devam etmektedir. Beyrut limanında gerçekleşen büyük patlamanın ardından Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un Lübnan'a derhal giderek çözüm için çalışacaklarını ifade etmesi de bu durumla bağlantılıdır. Benzer şekilde UNIFIL'e saldırının ardından da Fransız Cumhurbaşkanı'nın ivedilikle Lübnan'ı ziyaret etmiş olması bölgede, sorunlardaki sorumluluğunu reddederek, etkinliğini korumaya yönelik bir tavidir. Türkiye, Osmanlı döneminde vatandaş olduğu Lübnan halkının sorunlarına karşın benzer bir benimseme göstermemektedir.

İsrail'in **İran'a** yönelik tehdit ve saldırıları, Filistin ve Lübnan'daki hukuksuzluklarını örtbas etmek adına bölgedeki silahlı kuvvetleri desteklediği için İran'la mücadele ettiği yönündeki söylemleri bölgesel anlamda son derece tehlikeli manzara oluşturmaktadır. ABD başkanlığına seçilen Donald Trump'ın önceki dönemdeki yaklaşımından hareketle, İran'ın daha fazla baskı altına alınacağı ve İsrail'in bu fırsatla daha ileri gidebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Diğer taraftan, son yıllarda İsrail'in de Orta Doğu'daki etki alanını genişletmek ve bölgesel ittifaklar kurmak amacıyla **Kürt halkına** yönelik ilgi göstermesi, stratejik bir hamle olarak dikkat çekmektedir. Özellikle son süreçte Kürtlerin siyasi bağımsızlığı, İsrail'in doğal müttefiki olması ve Türkler ile İranlıların Kürtler üzerinde baskı kurduğu yönünde yoğunlaşan söylemleri, İsrail'in Kürtler üzerinden yürüttüğü bir politikaya işaret etmektedir. İsrail'in bu yaklaşımı, Türkiye'nin iç ve dış güvenlik politikalarını etkileme ve bölgedeki dinamikleri tetikleme potansiyeline sahiptir. Bu politikaya karşın Türkiye'nin Suriye ve Irak'taki Kürtlerle ilişkilerini güçlendirmesi; içeride ve dışarıda güçlü bir ekonomik, siyasi ve diplomatik iş birliği, İsrail'in etkisini dengeleme ve potansiyel tehditleri minimize etme açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'nin güvenlik politikalarında merkez haline gelen **Suriye'nin** kuzeyindeki girişimleri de bu açıdan yeniden ele alınmalıdır. Türkiye, Rojava'da terör örgütlerinin faaliyetlerini tamamen bitirmek veya sınırlandırmak ve bölgeyi daha istikrarlı bir hale getirmek amacıyla operasyonlar ve diplomatik çabalar yürütse de barışın kalıcı hale gelmesi ve yeniden inşa sürecinin başlatılması için bölge halkının güvenliğinin artırılması ve sosyal dokunun yeniden güçlendirilmesi açısından katkı sunması kritik önem taşımaktadır. Diğer taraftan, terör gruplarının ve radikal unsurların kontrol altına alınması, istikrarın sağlanması ve çatışmaların önlenmesi açısından önemlidir. Suriye'de donmuş olan savaş durumunun Halep özelinde başlayarak devam eden süreçle yeniden geniş bir yeni istikrarsızlığa doğru gitme potansiyeli ortaya çıkmıştır. Türkiye, tek taraflı fedakârlık görünümündeki adımlardan kaçınıp dengeli ve stratejik hamleler yapmalıdır. Aksi takdirde Türkiye'ye yönelik göç dalgalarını artırması kaçınılmaz olur. Türkiye'nin sınır güvenliğini korumak ve mülteci krizlerini önlemek amacıyla bulunduğu girişimler yetersiz kalmaktadır. Bu bölgede kamu düzeninin sağlanması için çalışırken toplum içindeki Türkiye algısı, bölge halkının ülkemize karşı tutumu göz ardı edilmemelidir.

Diğer taraftan, Suriye'de, İsrail ile Suriye ordusu arasında işgal altındaki Golan Tepeleri'nde çatışmalar devam etmektedir. Eski ABD Başkanı Donald Trump'ın uluslararası hukuku göz ardı ederek, bölgesel dengeleri ve gerçekleri hiçe sayan bir şekilde "Golan Tepeleri'ni İsrail'e verdiği" yönündeki açıklaması, ne yazık ki Türkiye tarafından gereken tepkiyi görmemiştir. İsrail, çatışmaları Lübnan ve Suriye'ye yayarken ABD ve Batılı müttefiklerinin desteğini artırmayı hedeflemekte; aynı zamanda, "daha fazla tehdit altında" olduğu algısını oluşturarak, bölgede yaşanan sivil kayıpları gölgede bırakmaya çalışmaktadır. İsrail'in ırkçı emperyal

Siyonist ideoloji ile saldırganlığına, bölge ülkelerinin toprak bütünlüğüne karşı mütecaviz tavrına ve bölgesel barışa tehdidine karşılık insanlığı harekete geçirecek somut adımlar atılmalıdır.

Aslında bütün bu yaşananlar ve iktidarın hamleleri “BOP”a hizmet edildiğini ortaya koymaktadır. Ama biz her şeye rağmen bu yoldan dönüleceğine ve doğru adımlar atılacağına inanmak istiyoruz. Çünkü İsrail’in sapkın inancının temel öğretisi olan Büyük İsrail’e tüm bölgenin adım adım hazırlanmasına müsaade edilmemelidir. Bölgedeki olaylara kısa ve orta vadede tedbirler alınmalı ama uzun vadedeki plan göz ardı edilmemelidir.

Kıbrıs ve Doğu Akdeniz

Doğu Akdeniz havzası, tarih boyunca büyük devletlerin stratejik, jeopolitik ve ekonomik önem atfettikleri bölge olmuştur. Son dönemde ise yeni keşfedilen yeraltı hidrokarbon kaynakları nedeniyle büyük ilgi odağı haline gelmiştir. Bu minvalde küresel güçler hem bölgedeki siyasi istikrarsızlıklara müdahil olabilmek hem de bölgeden geçen ticaret yolları ile enerji nakil hatlarının güvenliğini sağlamak, bölge ülkeleri ise keşfedilen enerji kaynaklarından kendi paylarına düşeni belirleyebilmek ve artırmak amacıyla bölgeye yönelik yoğun diplomatik ve siyasi faaliyet gerçekleştirmektedir. Tüm bu siyasi, askeri ve ekonomik diplomasi mücadelesinin bölgede müdahillik peşinde olan tüm tarafların politikalarının bir parçası olan Kıbrıs adası da bulunmaktadır. Doğal gaz arayışı, boru hattının inşası gibi konularda uzlaşmak üzere; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Mısır, Yunanistan, Lübnan ve İsrail bir araya gelmişlerdir. Türkiye ise Doğu Akdeniz’de deniz sınırları ve kaynak arama hakları konusunda Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ihtilaf yaşamaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini hala hiçbir devletin tanımadığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda Türkiye’nin dış politikada ne kadar yalnızlaştığını da göstermektedir. Bu süreç içerisinde ABD, Yunanistan’a F35 uçakları satmıştır. Ege’de Yunanistan Türkiye’ye karşı, Rum Yönetimi ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine üstünlük kurmaya çalışırken, Türkiye hamasi söylemlerden öteye geçememektedir. KKTC’nin tanınması, büyük ölçüde Türkiye’nin diplomatik çabalarına ve uluslararası ilişkilerdeki stratejik manevralarına bağlıdır. Ancak, bu hedefe ulaşabilmek için uzun vadeli ve çok yönlü bir yaklaşım gereklidir. Türkiye’nin hem bölgesel hem de küresel düzeyde güçlü diplomatik ilişkiler kurarak, KKTC’nin uluslararası alandaki görünürlüğü artırması ve stratejik iş birlikleri geliştirerek tanınma yolundaki engelleri aşması gerekmektedir. Bu süreçte, uluslararası toplumu ikna etme, bölgesel iş birliklerini pekiştirme ve ekonomik kalkınma gibi adımlar kritik öneme sahiptir. Buna ek olarak KKTC’deki Siyonistlere arazi satışı

ile ilgili iddia olmanın da ötesine geçmiş hususlarla ilgili ciddi adımlar atılmalıdır. Kıbrıs ve Akdeniz, iktidarın hamasi söylem kaynağı olmaktan bir an evvel çıkmalı, meselenin ciddiyeti anlaşılmalıdır.

Afrika

Afrika, 54 ülkeyi ve çok çeşitli kültürel, ekonomik ve siyasi dinamikleri barındıran bir kıtadır. Türkiye'nin Afrika politikaları, bölgesel farklılıkları dikkate alan ancak genel bir kıta vizyonuna bağlı kalan bir çerçeveye oturması gerekir. Doğu, Batı, Güney ve Kuzey Afrika'ya yönelik farklı stratejiler belirlenmeli, ancak bu stratejiler birbiriyle uyumlu olmalıdır. Afrika Birliği ve bölgesel ekonomik topluluklarla daha derin ilişkiler kurularak, politika hedeflerinin kıtasal düzeyde uyumlu olması sağlanmalıdır. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ekonomik faaliyetlerinin yalnızca Türk firmalarının çıkarlarına odaklanmaması, aynı zamanda yerel ekonomilerin güçlendirilmesini hedeflemesi önemlidir. Hammadde ihracatına dayalı bir ticaret modelinden uzaklaşılarak, Afrika ülkelerinde üretim tesisleri kurmaya ve teknoloji transferine odaklanılmalıdır. Türk yatırımları, Afrika'daki yerel istihdamı artıracak projelere öncelik vermelidir. Yerel işgücünün eğitimi ve güçlendirilmesiyle sürdürülebilir kalkınma desteklenebilir. Afrika'nın tarım potansiyelinden faydalanarak gıda güvenliğini artıracak işbirlikleri geliştirilmeli ve yenilenebilir enerji projelerine odaklanılmalıdır. Türkiye'nin Afrika politikalarının sadece ekonomik değil, insani ve kültürel boyutları da vurgulanmalıdır. Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü ve burs programlarıyla daha fazla Afrikalı öğrenci Türkiye'de eğitim görmeli, ancak bu süreçte yerel toplumların hassasiyetlerine ve çeşitliliklerine saygı gösterilmelidir. Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik temsilcilikleri, yerel halk ve sivil toplum örgütleriyle daha güçlü bağlar kurmalıdır. "Yabancı aktör" algısını kırmak için halk odaklı projeler artırılmalıdır. Türkiye'nin Afrika'daki algısını güçlendirmek için TRT Afrika gibi medya kuruluşlarının etkinliği güçlendirilmeli, basın alanında daha fazla iş birliği aktif hale getirilmeli ve Afrika'nın sorunlarına dair Türkiye içinde de duyarlılık artırılmalıdır. **Tek taraflı değil birbirini güçlendirecek hamleler ve yatırımlar gerçekleştirilmelidir.**

Afrika'da güvenlik ve barış süreçlerine katkı sağlamak, Türkiye'nin kıta üzerindeki etkisini artırabilir. Askeri destek ve eğitim programları yerel güvenlik güçlerini güçlendirecek şekilde devam ettirilmeli, ancak tarafsızlık ilkesine dikkat edilmelidir. Türkiye, Somali veya Libya gibi çatışma bölgelerinde barış inşası süreçlerindeki rolünü diğer bölgelere de taşıyabilir. Türkiye, Afrika'da güvenlik ve barışın sağlanması için -sömürgecilik geçmişine sahip ülkelerin bugün de devam ettirdiği çıkar odaklı politikaların aksine- tarihi ve kültürel bağlarını öne çıkaran bir

yaklaşım ile hareket edebilir. Nijer örneği, bu farkı net bir şekilde ortaya koymaktadır. Fransa, eski sömürgesi Nijer'e bugün de enerji ihtiyacını karşılamak için uranyum kaynakları dolayısıyla bağımlı durumdadır ve bu stratejik çıkarları doğrultusunda Nijer'deki askeri üsleri aracılığıyla bölge üzerindeki etkisini sürdürmeye çalışmaktadır. Fransa'nın uranyumun en büyük alıcısı konumunda olması, Nijer'i sadece ekonomik değil, jeopolitik açıdan da merkez bir konuma taşımaktadır. Ancak bu yaklaşım, halkın Fransa'ya yönelik derin bir karşıtlık geliştirmesine yol açmış ve siyasi istikrarsızlıkların temel nedenlerinden biri olmuştur. Türkiye'nin ise bu tür çıkar odaklı politikalarından farklı olarak, Nijer ve Afrika'nın diğer ülkeleriyle olan tarihi bağları ön plana çıkarmaktadır. Örneğin, Osmanlı döneminde Yıldırım Bayezid'in bölge halkının talebi üzerine gönderdiği şehzade Yunus aracılığıyla kurulan Agadez Sultanlığı, Türkiye'nin bölge halkıyla geçmişteki iş birliği ve dayanışma temelli ilişkilerinin önemli bir simgesidir. Bu tür tarihi bağlar, Türkiye'ye Afrika halkları nezdinde güven ve yakınlık sağlamakta önemli bir avantaj sunmaktadır.

Türkiye, bu avantajları kullanarak bölgedeki adaletsizliklere ve sömürgeci yaklaşımlara alternatif olacak bir vizyon ortaya koyabilir. Bölgenin doğal kaynaklarının adil yönetimini destekleyen, yerel halkların ihtiyaçlarını önceleyen ve siyasi istikrara katkı sunan iş birliği modelleri geliştirebilir. Örneğin, Fas ve Cezayir arasındaki gerginlik, özellikle Batı Sahra meselesi ve iki ülke arasındaki tarihi rekabet nedeniyle yıllardır süregelen bir krizdir. Türkiye, hem Fas hem de Cezayir ile güçlü diplomatik, ticari ve kültürel ilişkilere sahip bir ülkedir. Türkiye, Fas ve Cezayir arasındaki krizi çözmek için doğrudan müdahil olmasa da tarafları uzlaştırıcı bir rol üstlenebilir ve bölgede istikrarı teşvik etmeye yönelik yapıcı politikalar izleyebilir. Fas'ın Fransa tarafından Cezayir'in Çin ve Rusya tarafından desteklenmesi krizi çıkılamaz hale getirmiştir. Cezayir'in kanıtlanmış 2,3 milyar metre küp doğal gaz rezervi aynı zamanda bölgeden Avrupa'ya gaz taşımacılığının olması Avrupalı devletlerin bölgeye dair iştahını kabartmaktadır. Türkiye'nin bölge halklarıyla ortak bir tarih ve değerler paylaşımına dayalı ilişkiler kurması mümkündür ve bu bağlamda Türkiye, kıtanın zengin kaynaklarının adil bir şekilde yönetilmesi, emperyalist yaklaşımların yarattığı sorunların giderilmesi ve yerel halkların ihtiyaçlarına yönelik iş birliği modelleri geliştirilmesine öncülük edebilir.

Buna karşın, Türkiye-Afrika ilişkilerine dair bazı odakların "orada ne işimiz var," şeklindeki söylemlerinin toplumda karşılık buluyor olması, başarıyla yürütülen ve kıymetli geri dönüşleri olan Afrika ile ilişkilerimizin kamuoyuna yansıtılamamış olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, güçlü bağlar kurduğumuz Sudan'da patlak veren iç savaşın ardından barışın tesisi

için girişimlerimiz akamete uğramış ve ülkede yaşanan insani kriz de gündemimizden çıkmıştır. Ek olarak, Etiyopya-Somali arasında yaşanan gerginlikte Etiyopya'nın davetiyle arabuluculuk için çaba ortaya konmuş, ancak sürece dâhil olan diğer ülkelerin uğraşları Türkiye'nin konunun dışına itilmesini getirmiştir. Somali ve Somaliland arasında diyalogun yürütülmesinde rol oynayan ülkemiz bugün bu konulardan uzaklaşmış görünmektedir. Geniş Afrika Boynuzu bölgesinde yaşanan çatışmalar ve tırmanan gerilim, üçüncü tarafların da dahliyle bölgeyi bir istikrarsızlığın eşiğine sürüklerken, Türkiye'nin hem tarihi ve kültürel yakınlığı bulunan hem de bugün artık stratejik ortak olduğumuzu söyleyebileceğimiz bu ülkeler arasındaki meselelerin suhuletle çözümüne sunabileceğimiz katkılar mutlaka bulunmaktadır.

Balkanlar

Türkiye'nin 2002 sonrası Balkanlar politikası, başlangıçta yumuşak güç ve bölgesel liderlik vurgusuyla dikkat çekmiş, ancak stratejik vizyon tutarlı bir şekilde takip edilememesiyle beklenen sonuçları verememiştir. Osmanlı mirasına yapılan vurgu, bölgedeki milliyetçi tepkileri artırmış ve Türkiye'nin soydaş ve Müslüman topluluklar dışındaki etnik ve dini gruplarla ilişki kurmasını zorlaştırmıştır. TİKA, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar aracılığıyla yürütülen projeler, sembolik değeri yüksek girişimler olsa da bölgede kalıcı bir sempati yaratamamıştır. Ekonomik alandaki girişimler de AB ve Rusya gibi bölgedeki güçlü aktörlerin gölgesinde kalmakta; uzun vadeli yatırımlar ve ikili ticaret için potansiyelden faydalanılamamaktadır.

Tarihî, etnik ve kültürel bağlarımız, Balkanlar ile dayanıklı ve kapsayıcı ilişkiler kurulmasını zaruri kılmaktadır. Bölgede yaşayan Türk ve Müslüman topluluklarla organik bağlar, bu ilişkilerin güçlendirilmesi için bir fırsat sunmaktadır. Bu bağların korunması ve güçlendirilmesi için, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğinin artırılması ve temsilci siyasi oluşumlarla etkin diyalog kurulması gereklidir. Örneğin, Batı Trakya'da yaşayan Türkler konusunda Türkiye'nin bir diaspora politikası oluşturamaması ve uluslararası alanda etkili bir strateji geliştirememesi, bu grubun kamu hizmetlerine erişim ve yönetişime katılım gibi konularda sorunlarının göz ardı edilmesini getirmiştir.

Bölge ülkelerinin NATO ve AB ile entegrasyon isteği, Rusya tarafından bir tehdit olarak algılanmakta; ancak Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna savaşı ise Balkanların güvenlik kaygılarını haklı çıkarmaktadır. Bu ortam, bölge ülkeleri arasında güven tesisini ve iş birliği ihtiyacını daha da kritik duruma getirmiştir. Mevcut konjonktürde, Türkiye'nin Balkanlar'da etkili bir aktör

olabilmesi için stratejisini daha kapsayıcı, sürdürülebilir ve gerçekçi bir yönde dönüştürmesi gereklidir. **İktidar verilen ev ödevlerini bırakmalı, ülkemizin konumunu korumalı ve stratejilere uyan değil stratejileri belirleyen konumda olmalıdır.**

Asya ve Doğu Türkistan

Türkiye Asya'daki politikalarında belirgin bir strateji geliştirme konusunda zayıf kalmıştır. Türkiye'nin hem Asya hem de Orta Doğu'daki çıkarlarını dengeleme çabaları, çoğu zaman çatışmalı çıkarlar ve stratejik belirsizlikler doğurmuştur. Özellikle Türkiye'nin Rusya ile ilişkileri, hem Asya hem de Orta Doğu'daki dengeyi karmaşık hale getirmiştir. Türkiye'nin Rusya ile S-400 savunma sistemi anlaşması, NATO üyeliği ile çelişen bir adım olarak, Batı ile ilişkilerde gerilime neden olmuş ve ABD tarafından Rusya'ya yaptırım talepleri Türkiye'nin Asya'daki stratejik konumunu da riske atmıştır. Türkiye ABD-Rusya arasındaki sıkışmışlık yerine diğer bölge devletlerle iş birliklerini çeşitlendirerek uluslararası arenada hareket kabiliyeti artırmalıdır.

Türkiye'nin Çin ile ekonomik ilişkileri, özellikle Pekin yönetimi ile yakınlaşma çabaları, Çin'in **Uygur Türklerine** yönelik baskıları karşısında adeta Türkiye'nin Asya politikalarındaki çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Türkiye, zaman zaman Çin'i eleştirirken, diğer zamanlarda Çin ile ekonomik ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiştir. Bu durum, özellikle insan hakları konusunda bir tutarsızlık yaratmaktadır. Türkiye'nin ekonomik ilişkilerini Çin ile derinleştirilmesi, dış politikada ahlaki yozlaşmayı gözler önüne sermektedir. Türkiye'den Çin'e giden yetkililer, Uygur toplama kamplarını bir defa bile ziyaret etmemişler, zulmün tespiti için herhangi bir komisyon kurmamışlar yalnızca Çinli mevkidaşlarıyla fotoğraf çektirerek Türkiye'ye geri dönmüşlerdir. Çin'e karşı güçlü bir duruş sergilenmediği takdirde, Türkiye'nin Asya'daki itibarı zedeleneyecektir. **İktidarın her meselede olduğu gibi zulme de bakışı ekonomiktir. Ekonomik iş birlikleri iktidarın gözlerini mazluma karşı kapatmıştır. Bu anlayış maalesef tarihimize bir leke olarak işlenmiştir.**

Türkiye'nin **Hindistan** ile ilişkileri, büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen, genellikle yetersiz bir diplomasi ve strateji eksikliği ile karakterize edilmiştir. Hindistan, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olarak, Asya'da Türkiye için önemli bir ortak olabilir. Ancak, Türkiye'nin Hindistan'a yönelik dış politikası, çoğu zaman tek taraflı ve sınırlıdır. Çin ve Hindistan'ın bölgede artan gücüne karşı Türkiye için Malezya ve Endonezya, Asya'da Türkiye'nin iş birliğini derinleştirebileceği önemli ortaklardır. Bu ülkeler, Çin'in bölgedeki

yükselen gücüne karşı daha bağımsız bir duruş sergileyebilirler ve Türkiye ile stratejik iş birliğine açık olabilirler. Güneydoğu Asya'daki deniz yollarını kontrol etmek isteyen Çin'in bölgede stratejik çıkarları bulunmaktadır. Malezya ve Endonezya gibi ülkeler, Çin ile yaşadıkları deniz sınırı problemleri nedeniyle Türkiye ile bu denizcilik, güvenlik ve altyapı alanlarında iş birliği yaparak Çin'in bölgedeki etkisini sınırlayabilir. Malezya, Endonezya ve Hindistan ile sınırlı ilişkiler kurmuşken, Türkiye ile daha fazla iş birliği yaparak Hindistan'a karşı denge oluşturabilirler. Türkiye'nin, Çin ve Hindistan gibi büyük güçlere karşı stratejik iş birlikleri yaparken, ekonomik, güvenlik ve kültürel çıkarları da göz önünde bulundurulmalıdır. Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri, Pakistan, Güneydoğu Asya ülkeleri, Arap dünyası ve Japonya, Türkiye'nin Asya'daki stratejik müttefikleri olabilir. Bu ülkelerle güçlü bir iş birliği, Türkiye'ye Asya'daki dengelerde daha fazla söz hakkı verebilir ve Çin ile Hindistan'a karşı dengeleyici bir rol üstlenmesini sağlayabilir.

Türkiye'nin Asya'daki dış politikası, bazen çok yönlü bir yaklaşım sergileyerek bölgedeki farklı aktörlerle iş birliği yapma çabasında olsa da bu çabalar genellikle koordine edilmemiştir. Türkiye'nin Asya'daki büyük güçlerle (Çin, Hindistan, Japonya) ve Orta Asya'daki Türk devletleriyle ilişkileri, bazen birbirini çelişen stratejilerle ilerlemektedir. Bu durum, Türkiye'nin Asya'daki liderlik hedeflerinin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Türkiye hem Batı ile olan ilişkilerini hem de Asya'daki çıkarlarını dengelemeye çalışırken, belirgin bir stratejik odak kaybı yaşayabilmektedir. Türkiye'nin Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri, özellikle Türk dili konuşan ülkelerle daha sıkı bağlar kurma çabaları, önemli bir politika konusu olmuştur. Ancak, bu ilişkiler genellikle yüzeysel kalmakta ve ekonomik çıkarlar ile güvenlik meseleleri arasındaki dengeyi sağlamak konusunda eksiklikler göstermektedir. Ayrıca, Orta Asya'daki Türk halkları ile kültürel bağların pekiştirilmesi konusunda da Türkiye'nin daha fazla çaba harcaması gerektiği söylenebilir. Asya'nın diğer bölgelerine, özellikle Güneydoğu Asya'ya dair politikalar ise daha az belirgin ve pasif kalmaktadır. Türkiye'nin daha net, tutarlı ve uzun vadeli bir Asya stratejisi geliştirmesi, bölgesel güçlerle ilişkilerinde dengeyi sağlamasına ve Asya'nın ekonomik yükselişinden daha fazla fayda sağlamasına olanak tanıyabilir. **Dış politikada unutulmuş her hamle kendini çok acı sonuçlarla hatırlatır.**

Kafkasya ve Rusya

Türkiye'nin, Rusya ile uzun süreli tarihi ilişkileri, bölgesel çıkarları ve küresel stratejileri doğrultusunda şekillenen politikaları, zaman zaman başarılar elde etmiş olsa da, NATO üyesi bir ülke olarak, Batı ile savunma işbirliklerini sürdürürken, aynı zamanda Rusya ile de stratejik

ilişkiler geliştirmeye çalışması çelişkili bir dış politika izlemesine yol açmaktadır. Rusya ve Türkiye 2015 yılında yaşadıkları uçak düşürme krizi ve Suriye konusunda ciddi sıkıntılar yaşamış, Rusya Beşer Esad'ı desteklerken Türkiye ani bir manevra yaparak Esad'ı devirmek için uğraşmıştır. İlişkileri kırılğan hale gelirken Türkiye'nin enerji alanında Rusya'ya bağımlılığı devam etmektedir. Türkiye, enerji tedarikinde çeşitliliği artırarak bu bağımlılığı azaltmak için yatırımlar yapmalı ve alternatif enerji kaynaklarına yönelmelidir. Özellikle yenilenebilir enerji ve yerli üretim konularında daha kararlı adımlar atılmalıdır.

Kafkasya'daki ülkelerle, özellikle Azerbaycan ve Gürcistan ile olan ilişkilerde Türkiye, Rusya'nın baskılarına karşı daha proaktif bir tutum almalıdır. Ermenistan ile ilişkilerin normalleştirilmesi, Türkiye'nin bölgedeki etki alanını genişletmesine yardımcı olabilir. Türkiye, Rusya'nın Kafkasya'daki etkisini sınırlamak için bölgesel güçler ve uluslararası aktörlerle daha fazla iş birliği yapmalıdır. Rusya ile savunma iş birliği, uzun vadede Türkiye'nin stratejik bağımsızlığını kısıtlayabilir. Türkiye'nin savunma sanayisini geliştirmek için yerli üretime daha fazla yatırım yapması gerekmektedir. Türkiye, Rusya ile olan ilişkilerini optimize ederken, diğer bölgesel aktörlerle de güçlü iş birlikleri kurmalı, enerji bağımsızlığını sağlamalı ve bölgesel krizlerde daha esnek ve bağımsız bir politika izlemelidir.

2024 yılında Türkiye dâhil 13 ülkeyi "ortak ülke" statüsünde iş birliğine davet eden **BRICS**, küresel bir aktör olma amacıyla, farklı kültürleri ve fikirleri kapsayan bir siyasi ve ekonomik iş birliği platformu oluşturmayı hedeflemektedir. Dünyanın içinde bulunduğu dönüşüm ve tek kutupluluktan çift kutupluluğa veyahut çok kutupluluğa geçiş tartışmaları iş birliklerinin çeşitlendirilmesini gerektirmektedir. Dünya nüfusunun %45'ini ve küresel gayrisafi hasılanın %30'dan fazlasını temsil eden BRICS gibi oluşumların bu dönüşüm ve geçiş sürecinde önemli yapı taşlarından olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye'nin ticarete AB ülkeleri ile kurduğu ilişkilerin getirdiği sınırlı çeşitliliği ile dış ticaret açığı verdiği Çin ve Rusya ile ekonomik ilişkiler böyle bir iş birliğinin katkı sunacağı konular olabilecektir. Hızla gelişen ve Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu enerji ve doğal kaynaklar açısından zengin bir potansiyele sahip ülkeleri barındıran BRICS'in kurumsallaşma yolunda attığı adımlarda Türkiye'nin de sürece dâhil olması önemlidir. Bölgesel paktlar ve ekonomik iş birliği yapıları kurma tarihine uygun şekilde, ekonomik ihtiyaçlarımıza karşılık verirken siyaseten de uluslararası olarak daha etkin bir aktör olmasına da katkı sunacaktır. Türkiye "köprü ülke" rolünü benimseyerek, hem Batı ile olan ilişkilerini hem de BRICS gibi doğuya yönelen yapılarla bağlarını dengeli olarak sürdürebilecektir.

Avrupa

AK Parti, iktidara geldiği 2002 yılından itibaren Avrupa Birliği üyeliğini birincil dış politika hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Ancak bu süreçte, Avrupa ile Türkiye arasında birçok ciddi gerilim yaşanmıştır. 2004'teki Kıbrıs Sorunu, 2005'te başlanan müzakereler, 2016'daki mülteciler anlaşması gibi gelişmeler, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde dalgalanmalar yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye, AB üyeliğini hedeflerken, AB Türkiye'yi defalarca kapıdan çevirmiştir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefi ve Batı'yla uyumlu politikalar izleme isteğiyle, Rusya ve Çin ile daha yakın ilişkiler kurmak arasındaki çelişki, Türkiye'nin dış politikasında bir belirsizliğe yol açmıştır. Türkiye'nin beraber karar alınan değil karar bildirilen bir ülke olarak görüldüğü AB'ye giriş sürecinde verdiği tavizler uluslararası alanda imajını zedelemiştir. 2016'da Avrupa Birliği ile mülteci anlaşması yaparak, Suriye iç savaşından kaçan mültecilerin Avrupa'ya geçişini engellemeyi taahhüt etmiştir. Bu anlaşma, Türkiye için kısa vadede ekonomik destek sağlarken, mülteci anlaşmasının uygulanmasında zaman zaman Türkiye'nin talepleri yerine getirilmemiş, özellikle vize serbestisi gibi konularda Avrupa'dan somut bir adım atılmamıştır. Türkiye, mültecilerin Avrupa'ya geçişini kontrol etme karşılığında Avrupa'dan daha fazla ekonomik destek ve siyasi tavizler beklerken, AB tarafı, mültecilerle ilgili sorumlulukları paylaşmayı reddetmiştir. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası alandaki imajını ve stratejik bağımsızlığını zayıflatmıştır.

Türkiye, International IDEA 2023 Demokrasinin Küresel Durumu raporuna göre **hukukun üstünlüğü alanında** 173 ülke arasından 148'inci sırada yer almıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Türkiye'nin insan hakları durumuna ilişkin sonuç gözlem raporunda, yolsuzlukla mücadeleye ilişkin yasal çerçevedeki boşluklardan, yasama sürecinin şeffaf olmamasından, parlamento üyeleri için etik kuralların bulunmamasından ve yargının bağımsız olmamasından bahsedilmiştir. Komite ayrıca, hükümet yetkilileri ve savcılar tarafından yolsuzluk iddialarının soruşturulmaması ve yabancı rüşvet davalarının takip edilmemesinden bahsetmektedir. Bu olumsuz gelişmelere ek olarak Türk lirasının değer kaybı ve yüksek enflasyon dolayısıyla bugün iş insanları, bilim insanları, sanatçılar, üniversite öğrencileri bile Avrupa Birliği ülkelerine **vize** alamamaktadır. Türk vatandaşları henüz başvuru aşamasında açıkça ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Rakamlara bakıldığında Schengen vize başvuru ret oranı 2015 yılında yüzde 6,21 iken bugün bu oran yüzde 16,1'e yükselmiştir. Vatandaşlarımızın bir zamanlar gördüğü saygının çok uzağında muamelelere maruz kalması, dış politika tercihlerinin,

günü kurtarmaya yönelik politikasızlığın ülkemizin itibarını nereden nereye getirdiğinin apaçık göstergesidir.

ABD ve NATO

Tarihsel süreçte Türkiye'nin ABD ile çeşitli sorunları olmuştur, ancak bir ülke için vazgeçilmez yegâne temel konu bağımsızlığıdır. Türkiye, Suriye'de PKK'nın Suriye kolu olan YPG'ye karşı askeri operasyonlar düzenlerken, ABD, YPG'yi IŞİD'e karşı mücadelede en büyük müttefiki olarak görmüştür. Türkiye, ABD'nin YPG'ye verdiği desteği, kendi ulusal güvenliği için bir tehdit olarak görmelidir. Hükümet yetkililerinin ABD için **stratejik müttefik** söylemini acilen bırakması ve ABD'ye karşı tutumunu netleştirerek, ulusal güvenliği sağlamak için daha stratejik adımlar atması gerekmektedir.

Türkiye, günümüzde de NATO üyesi olarak Batı dünyasında önemli bir pozisyona sahiptir. Orta Doğu'daki etkisi, IŞİD gibi tehditlerle mücadele, mülteci krizini yönetme ve Rusya ile olan ilişkiler gibi pek çok alanda ABD'nin çıkarlarıyla örtüşen bir rol üstlenmektedir. Türkiye, ABD için önemli bir askeri üs (İncirlik Hava Üssü) ve bölgesel denge unsuru olmaya devam etmektedir. ABD'nin Türkiye'ye olan yaklaşımı pragmatik, stratejik çıkarlar, güvenlik endişeleri, bölgesel hesaplar üzerinden şekillenmiştir. Yani, Amerika'nın Türkiye'yi "müttefik" değil, stratejik olarak önemli bir ülke olarak değerlendirmesi söz konusudur. Bu bağlamda ABD'nin kurduğu oyunda bir piyon olmaya razı olunamaz. Türkiye müttekabilyet esaslı ve oyun kurucu konumda yer alan bir anlayışı inşa etmesi gerekmektedir. Bunun içinde temel belirleyici ancak **Şahsiyetli Dış Politikadır**.

D-8 Teşkilatı

D-8 Ekonomik İş birliği Teşkilatı yalnızca ekonomik birliktelik sağlamak için kurulmuş bir teşkilat değildir. Büyük devletlerin kurduğu haksız düzene darbe niteliğinde, bütün insanlığın saadeti amacıyla kurulmuştur. Savaş değil barış, sömürü değil iş birliği, çatışma değil diyalog, çifte standart değil adalet, üstünlük değil eşitlik, baskı ve tahakküm değil insan hakları, umdeleri ile 1996 yılında dönemin Başbakanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan tarafından Türkiye, Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan üye ülkelerle kurulmuştur.

Sekiz ülkenin meydana getirdiği D-8 topluluğu istatistiklerinin gösterdiği gibi bugün tüm dünya nüfusunun 1 milyarlık bir kısmını yani %16'sını teşkil etmektedir. Dünyanın kanıtlanmış petrol rezervlerinin %14'ünü sahiptir. Dünyadaki yıllık petrol üretiminin takriben %10'unu

kapsamaktadır. Dünya petrol tüketiminin ise %6,7'sini oluşturmaktadır. Dünyadaki kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin %23,2'sine sahiptir. Dünya doğalgaz üretiminin %13,2'sini oluşturmaktadır. Bor, krom gibi stratejik maden rezervlerinin büyük çoğunluğunu ihtiva etmekte, pamuk ihracatının büyük kısmını sağlamaktadır. Toplam nüfusu 1 milyarı geçen D-8 ülkeleri, ekonomik bakımdan büyük bir pazar payı sahibi olduğu gibi, çok büyük bir Pazar potansiyeline de sahiptir. Üye ülkelerin jeo-stratejik konumları düşünüldüğünde önemli geçiş yollarına sahip olduğu görülmektedir. Üye devletler arasında sanayi, sağlık, turizm, eğitim, kültürel alanlarda bilgilendirici ve kapsamlı fuarlar düzenlenmelidir. Üye devletlerarasında öğrenci değişim programları teşvik edilmelidir. Çok büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen ne yazık ki mevcut iktidar döneminde D-8'e gerekli önem verilmemiş AB kapısında beklemek tercih edilmiştir. Yapay sorunlara odaklanılmış sorunun asıl sahipleriyle ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. ABD-Rusya-Çin üçgeninde savruk, tutarsız ve şahsiyetsiz bir dış politika anlayışı benimsenmiştir. Bu bağlamda D-8 ülkelerine ilişkin faaliyetlerin koordine edilmesi için T.C. Dışişleri Bakanlığı D-8 Başkanlığı'nın kurulması gerekmektedir. Türkiye'nin hem kendi bölgesinde hem de ortaklarının bulunduğu yerlerde istikrarı sağlayabilecek önemli bir potansiyeli olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye her konuda olduğu gibi dış politikada da **“uydu değil lider ülke”** olmak zorundadır. **Bunun yolu ise basittir. “Yaşanabilir Bir Türkiye, Yeniden Büyük Türkiye ve Yeni Bir Dünya!” Tüm temel ideal çerçevesinde gerçekleştirmeyen bir dış politika ancak ırkçı emperyalizmin işine yarar.** Tüm dünyadaki ekonomik, sosyal ve siyasal sistemlerin kılcal damarlara kadar sızmış ve oraları etkisi altına almış Siyonizm tehlikesine karşın asıl bir şeyler yapması gereken Türkiye iken süreç seyredilmektedir. Bunu tarihin bize yüklediği misyon ve imani bir gereklilik olarak yapmak zorundayız. Buna ek olarak da varlığımızı devam ettirmemizin yegâne yolu budur.

Gerçeklikten uzak bir takım dış politik söylemler üretip bunları iç politikada meze yapmak bir akıl tutulmasıdır. Tutarsız politikaların sonucunu bu millete fatura etmek ancak bu iktidar döneminde başımıza gelebilirdi. İktidar bir an evvel kendine gelmeli Dış Politikada bir duruş sergilemelidir. Aksi taktirde telafisi olmayacak sonuçlar bizi beklemektedir.

KAMU MALİYESİ VE EKONOMİ

3.8.HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye'nin ekonomik istikrarı ve mali sağlık için hayati öneme sahiptir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın sorumluluk alanı belirli bir ölçüde daralmıştır. Bu bakanlık, devletin gelir ve giderlerini sağlama, ekonomi politikalarını düzenleme ve ulusal bütçenin sorumluluğunu taşıırken, yeni sistemde bu rollerde bazı değişiklikler yaşanmıştır. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın kurulmasıyla, bütçe hazırlama ve yönetim süreçleri artık Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın ortak koordinasyonunda yürütülmektedir. Bu durum, bakanlığın bütçe üzerindeki doğrudan etkisini ve bağımsızlığını kısıtlamış, bu iki kurum arasında daha sıkı bir iş birliği ve koordinasyon gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ancak mevcut Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi altında, bakanlığın bütçe yönetim sürecindeki bağımsızlığı ve şeffaflığı konusunda endişeler ortaya çıkmıştır. **Bu durum da Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın politika belirleme sürecinde tek adam zihniyetiyle yönetilen kararların baskın olmasına neden olmaktadır.** Bu, ekonomiyle ilgili kararlarda siyaset etkisinde daha fazla kalınmasına ve alanında uzman kişilerin çalışmalarının göz ardı edilmesine sebebiyet vermektedir. Ne de olsa, bu ülkede en son sözü Sayın Cumhurbaşkanımız söyler! O da "kandırıldık, "ihanet ettik", "başarısız olduk" veya "yanlış yaptık" şeklindedir.

Böyle bir yapıdaki bütçe programları, **ekonomi politikalarında uzun vadeli istikrarı ve geniş halk kitlelerine cevap vermesi yerine, dar siyasi çıkarlara hizmet etme riskine neden olmaktadır.** Bu bağlamda, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın bütçe yönetimindeki rolü hem ekonomik istikrarı hem de kamuoyunun güvenliğini sağlamak açısından kritik öneme sahiptir. Bakanlığın şeffaflığı, hesap verebilirliği ve bağımsızlığını artırmaya yönelik adımların atılması, Türkiye'nin ekonomik geleceği için elzemdir. Bunun için bütçe sürecindeki çift başlılık giderilmeli ve Hazine ve Maliye Bakanlığı bütçe yönetiminde tek yetkili kurum olmalıdır.

Tablo 21. Ekonomik Sınıflandırma – Genel Bütçeli Kurumlar - Merkezi Yönetim Bütçesi Karşılaştırmalı Tablo

Kurumlar	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Genel Bütçeli Kurumlar (I Sayılı Cetvel)	Merkezi Yönetim Bütçesi Toplamı
Sınıflandırma			
Personel Giderleri	23.051.411.000	3.028.727.468.000	3.475.520.917.000
Sos. Güv. Dev. Primi Gid.	2.558.431.000	373.056.995.000	434.991.084.000
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	46.164.380.000	917.414.893.000	1.023.744.949.000
Faiz Giderleri	1.950.000.000.000	1.950.000.000.000	1.950.000.000.000

Cari Transferler	4.248.826.519.000	6.319.401.461.000	5.813.438.256.000
Sermaye Giderleri	2.452.000.000	655.979.232.000	1.102.418.447.000
Sermaye Transferleri	73.365.726.000	773.450.814.000	337.955.290.000
Borç Verme	252.456.710.000	300.909.344.000	306.084.629.000
Yedek Ödenek	0	286.860.760.000	286.860.760.000
Toplam	6.598.875.177.000	14.605.800.967.000	14.731.014.332.000

Hazine ve Maliye Bakanlığının bütçesi içerisinde yer alan en büyük kalemler cari transferler ve faiz giderleridir. Cari transferler içerisinde diğer kurumlara aktarılacak olan ödenekleri bulundurmaktadır. Faiz giderlerinin yüksekliği ise bütçenin önemli bir kısmının faize gittiğinin göstergesidir.

Personel Giderleri kaleminin içindeki en büyük pay, Yönetim ve Destek Programlarıdır. Bu da kurum personelinin maaşlarını ifade etmektedir. İkinci en büyük payda, Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele programıdır ve bu programın harcama detayını Vergi Denetim Kurulu oluşturmaktadır. Personel Giderlerinin Hazine ve Maliye Bakanlığı bütçesi içerisindeki payı %0,35'tir. Cari Transferler kalemi hariç tutulduğunda bakanlık bütçesi içerisindeki payı %0,98'e denk gelmektedir. Dolayısıyla personel giderlerinin bakanlık bütçesi içerisinde yükü düşüktür.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Vergi Denetim Kurulu ve Gelir İdaresi Başkanlığı personel sayısı yetersizdir. **Bütçenin gelirlerini toplamakla görevli olan ve ülke ekonomi yönetiminde etkin pozisyonda yer alan bir bakanlık için personel sayısının az olması çalışmaların verimliliğini de etkilemektedir.** Devlet kurumları arasında personel iş yükünün adil olması gerekmektedir. Kurum personel eksikliği giderilmeli, mali ve özlük hakları iyileştirilmelidir.

Bakanlık personellerinden Uzman ve Müfettiş kadrosunda yer alanların maaş durumlarının kötüleşmesi bulunmaktadır. İlgili bakanlık personel özlük haklarında iyileştirmeler yapmakta direnç göstermektedir. Vergi Müfettişleri bu nedenle 10. yılını doldurduktan sonra Yeminli Mali Müşavirlik sınavına girip sertifikasını aldıktan sonra meslekten ayrılmaktadır. Kurumun içerisinde değer ve saygı görmemeleri nedeniyle bu durum her geçen yıl artarak devam etmektedir. Bununla beraber denetim faaliyetleri azalmakta ya da yetişmemektedir. Etkin vergi denetimi her geçen gün azalmaktadır. Kayıt Dışı Ekonomiyle mücadelede verimlilik sağlanmak isteniyorsa Vergi Müfettişlerinin özlük haklarında iyileştirmeler yapılmalıdır.

Bir diğ er meslek grubu da Gelir İdaresi Başkanlığı'na bağı lı Gelir Uzmanlarıdır. Anayasa Mahkemesi'ne 666 sayılı KHK kapsamında yapılan düzenlemenin haksız oldu ğ u gerekçesiyle merkez tař ra uzman ayrımının kaldırılması için bař vuru yapan meslek mensupları hakkında 2016 yılında anayasa mahkemesinin vermiş oldu ğ u kararda Gelir Uzmanlarını haklı bulmuş ve merkez tař ra ayrımını iptal eden hů ků m vermiş tir. **Ancak o dō nemin Maliye Bakanı olan Naci Ađ bal anayasa mahkemesinin bu kararına karř ı yō netmelikte deđ iř iklik yapmak suretiyle eski haline devam etmiş ve anayasa mahkemesi kararını uygulamamış tir.** Gelir Uzmanları halen farklı mesleklere geçiş yapmaktadır ve merkez uzmanlarla aralarında bů yů k farklar oluř muř ve mađ duriyetleri daha da artmış tir. Bununla beraber 2023 yılının bař larında TBMM'ye e-dilekçe vermiş ler ve yaklaş ık 30.000 kiř inin imzasıyla bu mađ duriyeti dile getirmiş lerdir.

Hali hazırda bakanlık merkez teř kilatında gō revli olan Hazine ve Maliye Uzmanları bů tçe sů recinde etkin rol almalarına rađ men kamu iř çileriyle yakın maař ı almaktadırlar. Diğ er bakanlıkların uzman kadrolarının da benzer sorunları bulunmaktadır. Ancak bů tçe yů ků nün artırması nedeniyle nitelikli uzman ve mů fettiř kadrolara hakkaniyetli ücret dō zenlemesi gerekmektedir. Liyakatli ve sadakatli memurların artması için dođ ru bir dō ř ũ nceyle kamu kurumlarında yapılan uzmanlař maya dayalı kadrolar ř u anda kendi kurumlarına ků smů ř durumdadır. Bu sorun, kamuda belirli alanlarda ihtisaslař arak uzmanlař an kadroların özel sektō re geçmesine neden olmaktadır. Gerekli dō zenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Tablo 22. Yıllara gō re Merkezi Yō netimde Faiz ve Yatırımlar

Yıl	Faiz	Yatırım	Diğ er	Toplam	Vergi
2003	58,6	8,0	73,9	140,5	84,3
2004	56,5	8,7	87,0	152,2	101,0
2005	45,7	11,7	101,2	158,6	119,3
2006	46,0	14,7	117,4	178,1	137,5
2007	48,8	16,5	138,8	204,1	152,8
2008	50,7	21,7	154,6	227,0	168,1
2009	53,2	24,4	190,6	268,2	172,4
2010	48,3	32,8	213,3	294,4	210,6
2011	42,2	37,6	234,8	314,6	253,8
2012	48,4	40,4	273,1	361,9	278,8
2013	50,0	51,4	306,8	408,2	326,1
2014	49,9	55,7	343,2	448,8	352,4
2015	53,0	67,6	385,7	506,3	407,8
2016	50,2	68,6	465,3	584,1	459,0
2017	56,7	84,3	537,3	678,3	536,0
2018	74,0	105,1	651,7	830,8	621,3
2019	99,9	97,0	803,1	1.000,0	673,3
2020	134,0	108,9	960,8	1.203,7	833,1
2021	180,9	156,8	1.265,8	1.603,5	1.165,0
2022	310,9	325,2	2.305,3	2.941,4	2.353,3
TOPLAM	1.557,9	1.337,1	9.609,7	12.504,7	9.405,9

Yukarıdaki tablo 2003-2022 yılları arasındaki Merkezi Yönetim bütçesinden faize ve yatırıma ayrılan payları göstermektedir. **20 yıllık bütçelerin toplamında 2003 yılından faiz harcamalarına ayrılan tutar 1 trilyon 558 milyar Türk Lirası iken, yatırımlara ayrılan tutar ise 1 trilyon 337 milyar Türk Lirasıdır. 2023 yılının gerçekleşen verilerine ve 2024 yılının tahmin edilen rakamlarına baktığımızda; 2023 yılında faiz harcamaları 674,6 milyar TL olarak gerçekleşirken 2024 yılında ise 1 trilyon 254 milyar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu durumda 22 yıllık AKP iktidarında faize toplamda 3 Trilyon 487 milyar TL pay ayrılmıştır. Bu rakam 2022 yılının bütçesinden büyüktür. 2019, 2020, 2021 yılları bütçelerinin toplamından büyüktür ve dahi birçok kıyaslamaya göre faize ayrılan pay birçok yılın bütçesinden büyüktür. 2025 yılında faize ayrılan pay 1 trilyon 950 milyar TL olarak ifade edilmektedir. Ülkemiz faiz bataklığına batmış durumdadır. Yanlış ekonomi uygulamaları kaynaklarımızın israf olmasına ve açıklarımızı tamamlamak için borçlanmamıza ve faize gitmesine neden olmaktadır. AKP iktidarı bir an evvel faizci anlayışı terk etmelidir. İktidarda kalmanın derdini değil ülkemizi kalkındırmanın ve kaynaklarımızın israf olmamasının derdine düşmelidir.**

Devlet bütçelerimizin faiz yükünden kurtularak yatırımlara ve böylelikle kalkınmaya pay aktarılmış olacaktır. **Bunun içinde ekonomide keyfi uygulamalara ve hayali politikalara tevessül edilmemesi gerekir.** Bu uygulamalar gelişmiş ülke standartlarından uzaklaştırdığı gibi aynı zamanda ekonomi yapısını kırılgan hale getirmektedir.

Şekil 42. Yıllara Göre Bütçe Harcamalarında Faiz ve Yatırımın Payları

Kaynak: Dünya Gazetesi (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/yatirim-giden-para-faizi-gecti/682744>)

Bu tablo ise 2010-2022 yılları arasında faiz ve yatırımların bütçe içindeki oranlarını göstermektedir. 2016-2017-2018 yıllarında tek haneli oranlara düşen faiz harcamaları ekonomideki keyfi ve gerçeklikten uzak hayali uygulamalar nedeniyle artmıştır. 2024 yılında ise %15 rakamına yükselmiştir. 2023 yılında yatırımlara ayrılan pay 454,2 milyar TL iken faize ayrılan pay ise 674,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında ise yatırımlara ayrılan pay 1.006,9 milyar TL iken, faize ayrılan pay ise 1.254 milyar TL olarak hedeflenmiştir. Bu rakamlara baktığımızda iktidar partisinin ekonomi yönetimine olan bakışını açık bir şekilde görmekteyiz. **İktidar partisi milletimizin emeğini, alın terini, vergilerini faiz lobilerine peşkeş çekmektedir.**

Tablo 23. Faiz Dışı Dengenin GSHY'ye Oranı

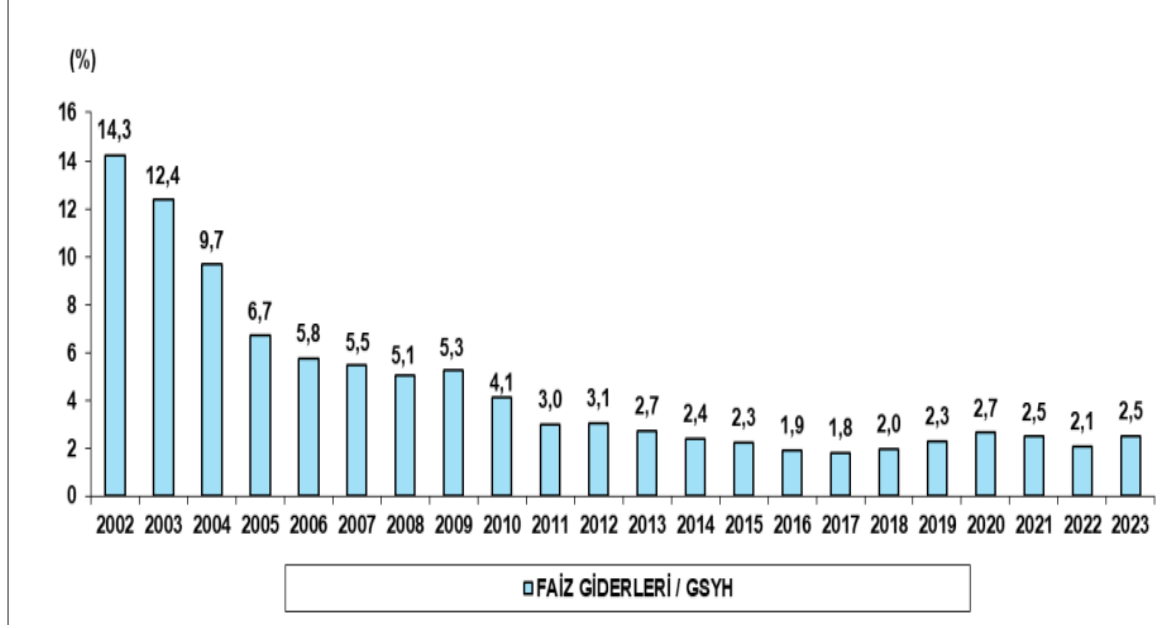
Alt Program Performans Göstergeleri

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşme	2024 Planlanan	2024 YS Gerç. Tah.	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1- Faiz dışı dengenin GSYH'ye oranı	Yüzde	-2,7	-3,4	-1,9	0	0,3	0,6

Faiz dışı dengenin GSYH'ya oranı 2024 yılında %-3,4 olarak hedeflenmiştir. Yıl içerisinde ihdas edilen ek vergiler ve vergi oranlarındaki değişikliklerle kamu gelirlerinde artış sağlayarak bu oranın %-1,9'a düşeceği öngörülmektedir. **2025 yılında bütçe açığını 1.930 milyar TL olacağı öngörülmektedir.** Faiz dışı dengede 20 milyar TL'lik pozitif denge görülmektedir. Son yıllarda alışkın olunan faiz dışı açığın bu sene verilmeyeceği öngörülmektedir.

Umarız ki, iktidar partisi itibardan tasarruf olmaz gibi gerekçelerle olumlu görünümü bozmaz. **Uzun yıllardır bütçe yönetiminde ve kaynakların etkin kullanımında yaşanan israfın etkisi vatandaşlarımıza vergi olarak dönmüştür.** Bütçenin yönetimi zorlaşmış ve mali disiplin bozulmuştur. Bütçedeki mali disiplinin bozulduğunun ve seçim ekonomisinin bütçede oluşturduğu tahribatların göstergesidir.

Aşağıdaki Şekil 43'te 2002-2023 yılları arasında bütçe içerisindeki faiz giderlerinin GSYH'ye oranlarını göstermektedir.

Şekil 43. Yıllara Göre Faiz Giderlerinin GSYH'ye Oranları

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Bu tablodaki veriler oldukça yüksektir. Özellikle bütçe açığı verileri tabloda yer alan verilerden daha da yüksektir. 2025-2027 OVP'de yer alan verilere göre, 2024 yılı sonunda bütçe açığının GSYH'ya oranının %4,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2025 yılında ise bu oranın %3,1 olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Bu iki oranda Maastricht Kriterlerinde belirtilen oranların üzerindedir. Uzun yıllardır bu oranlarımız Maastricht Kriterleriyle uyumlu değildir. Bu durumda ülkemizin yatırım almasına engel olmakta ve başka ülkelerce ekonomik güvenimizin olmadığını göstermektedir. Birçok finansal kuruluş açısından bu oranlar oldukça önemlidir ve ülke ekonomileri için hayati önem taşımaktadır. Bu rasyoların pozitif duruma dönmesi için irrasyonel politikaların terkedilmesi elzemdir.

Tablo 24. Hazine ve Maliye Bakanlığı 2025 Yılı Program Bazlı Bütçe Dağılımı

Program Adı	2025	2026	2027
	Bütçe Teklifi	Bütçe Tahmini	
ARAŞTIRMA, GELİŞTİRME VE YENİLİK	13.634.173.000	15.759.316.000	17.760.980.000
BİLGİ VE İLETİŞİM	956.717.000	1.296.660.000	1.506.122.000
DEMİRYOLU ULAŞIMI	187.057.544.000	202.916.996.000	212.018.199.000
DENİZYOLU ULAŞIMI	60.278.000	81.696.000	94.894.000
ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ, VERİMLİLİĞİ VE ENERJİ PİYASASI	491.029.977.000	333.400.841.000	294.271.861.000
ENGELLİLERİN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE ÖZEL EĞİTİM	8.046.239.000	9.564.380.000	10.556.555.000
FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ VE SİGORTACILIK	75.994.386.000	93.565.663.000	115.847.451.000
HAYAT BOYU ÖĞRENME	53.202.000	66.740.000	71.407.000
HAZINE VARLIKLARININ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN YÖNETİMİ	2.009.322.885.000	2.345.579.975.000	2.585.787.913.000
HUKUK VE ADALET	5.692.800.000	6.883.606.000	7.900.843.000
İSTİHDAM	12.943.000	14.679.000	15.933.000
KADININ GÜÇLENMESİ	1.055.571.000	1.197.131.000	1.299.430.000
KAYIT DIŞI EKONOMİYLE MÜCADELE	11.894.804.000	12.927.298.000	14.402.583.000
KIRSAL KALKINMA	7.500.000.000	8.505.805.000	9.232.656.000
ORMANLARIN VE DOĞANIN KORUNMASI İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ	96.485.000	130.768.000	151.893.000
ORTAÖĞRETİM	6.401.105.000	7.530.405.000	8.209.454.000
SANAYİNİN GELİŞTİRİLMESİ, ÜRETİM VE YATIRIMLARIN DESTEKLENMESİ	61.690.419.000	82.099.262.000	90.151.117.000
ŞEHİRCİLİK VE RİSK ODAKLI BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ	190.899.000	199.471.000	209.445.000
ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER	13.342.713.000	15.189.224.000	16.396.145.000
SOSYAL GÜVENLİK	1.270.553.688.000	1.483.454.741.000	1.682.314.598.000
SPORUN GELİŞTİRİLMESİ VE DESTEKLENMESİ	124.950.000	169.347.000	196.703.000
STRATEJİK YÖNETİM VE KAYNAK TAHSİSİ	7.273.133.000	8.223.574.000	8.972.035.000
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	3.897.719.000	4.420.433.000	4.798.173.000
TARIM	203.609.300.000	201.249.356.000	203.306.458.000
TEDAVİ EDİCİ SAĞLIK	10.000.000.000	11.341.074.000	12.310.208.000
TEMEL EĞİTİM	15.477.440.000	17.909.070.000	19.455.715.000
TİCARETİN DÜZENLENMESİ, GELİŞTİRİLMESİ VE KOLAYLAŞTIRILMASI	11.920.395.000	569.773.000	661.813.000
ULUSAL SAVUNMA VE GÜVENLİK	259.642.464.000	292.697.450.000	340.253.943.000
YEREL YÖNETİMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ	1.295.818.859.000	1.556.827.084.000	1.779.942.859.000
YOKSULLUKLA MÜCADELE VE SOSYAL YARDIMLAŞMA	119.464.801.000	154.214.702.000	185.962.648.000
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	24.494.166.000	27.354.933.000	30.572.547.000
Programlar Toplamı	6.116.310.055.000	6.895.341.453.000	7.654.632.581.000
PROGRAM DIŞI GİDERLER	482.565.122.000	560.492.060.000	628.975.193.000
İdare Bütçesi Toplamı	6.598.875.177.000	7.455.833.513.000	8.283.607.774.000

Hazine ve Maliye Bakanlığı bütçesinin yarısından fazlası; Hazine Varlıklarının ve Yükümlüklerinin Yönetimi, Sosyal Güvenlik ve Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi programlarına gitmektedir. Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele programına ayrılan pay yine düşük kalmıştır. Halbuki, kayıt dışılıkla en etkin mücadele etmesi gereken bakanlık Hazine ve Maliye Bakanlığıdır. Kayıt dışı ekonominin 300 milyar doları (10 Trilyon 500 milyar TL) aşmış durumda iken, bakanlığın kayıt dışı ekonomiyle mücadele programına yaklaşık 12 milyar TL ayırması bu konuya gerekli önemi vermediklerini göstermektedir. **Hali hazırda vergi mükellefi olan vatandaşlarımızdan daha fazla nasıl vergi alırım diye düşünmek yerine vergi kaçırانlarla ilgilenmek gerekliliği anlaşılmamıştır.** Sayın Bakanın, yıl içerisinde TBMM'ye getirmiş olduğu tüm vergi paketlerinin de delil olduğu üzere birkaç sermayedarı

korumaktan öte ne yaptığı merak konusudur. Kamuoyunda 5'li çete olarak bilinen firmaların ne kadar vergi borcunun silindiğine dair herhangi bir açıklamada bulunmamaları da ayrıca dikkat çeken bir diğer husustur.

Hazine ve Maliye Bakanlığının toplam bütçesi 6.598.875.177.000 trilyon TL'den oluşmaktadır. Bakanlığın bütçesinin çoğunluğunu Cari Transferler (4.248.826.519.000 Trilyon TL) oluşturmaktadır. Bu kalem diğer bakanlıklara ve kurumlara Muhasebat Genel Müdürlüğü üzerinden aktarılacak olan rakamları ifade etmektedir.

Bakanlığın bütçesi toplamda **6.598.875.177.000** trilyon TL olarak belirlenmiş, 2024 yılına göre **%44,57** oranında bütçesi artırılmıştır.

Cari Transferler kaleminin detaylarını incelediğimizde dikkat çeken hususlar özet olarak şu şekildedir;

1. AR-GE'ye ayrılan pay, **13.634.173.000** milyar TL, 2024 yılına göre bu rakam %206,90 oranında artmıştır.
2. Enerji Arz Güvenliği, Verimliliği ve Enerji Piyasası için ayrılan pay, **491.029.977.000** milyar TL, 2024 yılına göre bu rakam %5,39 oranında azalmıştır.
3. Sosyal Güvenlik için, **1.270.553.688.000** trilyon TL, 2024 yılına göre %49,20 oranında artmıştır.
4. Finansal Sistemin Geliştirilmesi ve Sigortacılık ayrılan pay, **75.994.386.000** milyar TL, 2024 yılına göre %128,53 oranında artmıştır.
5. Sanayinin Geliştirilmesi, Üretim ve Yatırımların Desteklenmesi için, **61.690.419.000** milyar TL, 2024 yılına göre %102,73 oranında artmıştır.
6. Tarım için, **203.609.300.000** milyar TL, 2024 yılına göre %6,86 oranında artmıştır.
7. Ulusal Savunma ve Güvenlik için ayrılan pay, **259.642.464.000** milyar TL, 2024 yılına göre %54,03 oranında artmıştır.
8. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi için ayrılan pay, **1.295.818.859.000** trilyon TL, 2024 yılına göre %52,47 oranında artmıştır.
9. Yoksullukla Mücadele için ayrılan pay, **119.464.801.000** milyar TL, 2024 yılına göre %105,36 oranında artmıştır.
10. Demiryolu Ulaşımı için ayrılan pay, **187.057.544.000** milyar TL, 2024 yılına göre %50,59 oranında artmıştır.

11. Hazine Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Yönetimi **2.009.322.885.000** trilyon TL, 2024 yılına göre %56,55 oranında artmıştır.

Hazine ve Maliye Bakanlığımızın 2025 bütçesi incelenirken, yalnızca bütçenin kalemlerine değil, aynı zamanda bu bütçenin yansıttığı ekonomik tablonun gerçeklerine de eğilinmesi gerekmektedir.

Bu bütçe, ülkemizin ekonomi yönetimindeki başarısızlıklarını ve halkımızın yaşadığı derin ekonomik krizi gözler önüne seren bir belge niteliğindedir. Bu çarpıcı gerçek, "Bu ülkede ne oldu?" sorusunun en yalın yanıtını taşımaktadır. Yaşananlar, ekonomi yönetiminde alınan hatalı kararların, mali disiplinsizliklerin ve rasyonel olmayan politikaların sonucudur. Ekonomiyi düzeltmek için hala zamanımız var, ancak **bu yalnızca samimi, tutarlı ve bilimsel politikalarla mümkün olacaktır.**

Vergi Adaleti, Gelir Dağılımında Adalettir!

Yıllardır kamuoyunun gündemini meşgul eden ve beklenen vergi reformu halen beklenmektedir. Türk Vergi Sisteminin karmaşık hali yıllardır sadeleştirilmeyi ve daha etkin şekilde düzenlenmeyi beklerken karmaşık yapı devam ettirilmektedir. Esasen reform haricinde her yapılan düzenlemeler pansuman tedbirlerdir. Günü kurtarmaktan ötesi değildir. Beklenen ise kapsamlı bir vergi reformudur. Vergi kanunlarımızın yapıldığı yıllara baktığımızda 1953, 1960, 1961, 1984 vs. vs. Hatta bunun akabinde teşekkül ettirilen diğer vergi kanunlarımızda geçmişteki kanunlara atıf yaparak ya da dayanak oluşturularak hazırlanmıştır. Dünya ekonomik yapısı değişmiş, ticari ilişkiler ve faaliyetler değişmiş ve gelişmiştir. Ancak ülkemizde vergi kanunlarımız yeniden düzenlenememiş durumdadır. Bu bir eksikliktir. Acilen bir vergi reformuna ihtiyacımız vardır.

Vergide adaletin öncelendiği, dolaylı vergilerin yükünün hafifletilerek **çok kazananın çok, az kazananın az vergi alınmasına yönelik düzenlemeler vatandaşlarımız tarafından beklenmektedir.** Ancak ne hazindir ki adeta dağ fare doğurmakta, beklentiler karşılanmamaktadır. Sermaye yine galip gelmektedir. Olan yine emeklimize, asgari ücretlimize, memurumuza ve işçilerimize olmaktadır. Vergi yükü yine dar ve sabit gelirli vatandaşlarımızın sırtına kalmaktadır.

Vatandaşın cebindeki üç kuruşu nasıl alırız diye verginin vergisini icat eden iktidar, kendisini besleyen azınlığın vergi borçlarına af getirmek için kırk takla atmaktadır.

Yıl içerisinde TBMM'ye sunulan vergi paketinde, yatırım, istihdam, üretim ve ihracatçıların teşvik edilmesine yönelik maddelerin bulunması ve vergi harcamaları bakımından etkin olmayan istisna, muafiyet ve indirimlerin kaldırılacağına dair maddelerin bulunması ve ayrıca yeni getirilen teknogirişim şirketlerine yönelik istisnaların getirilmesi önemlidir.

Ancak, paket içerisinde uygulanabilirliği olmayan ve hatalı çalışmaların olduğu da görülmektedir. Cezaların 30 katlara varacak düzeyde artırılmış olması doğru değildir. Ayrıca hasılat tespit denetimlerinin ihdas edilmeye çalışılması modern vergilendirme terminolojisiyle ters düşmektedir. Bu durum, ilkel bir vergilendirme tekniğidir. Ayrıca uygulanabilirliği de bulunmamaktadır. Nitekim uygulamada sorunlar yaşanmaya başlamıştır.

Yoklamalarda tespit edilen kazancın tüm aylara veya tüm yıla teşmil edilmesi vergilemede gerçek mahiyetin esas alınacağına ilişkin ilkeye aykırılık teşkil etmektedir. Ayda en az 3 defa hasılat tespit denetimi yaparak, aylık hasılat tespiti yapılmış olunmamaktadır. Böyle bir karine uygulaması yoktur. O takdirde uzun yıllar önce uygulanan götürü usûlü ile beyandan çokta farklı bulunmamaktadır. Hasılat tespiti düzenlemesi birçok yönüyle ele alınabilir olsa da uygulanabilirliği bulunmamaktadır. Umulan sonuçların ortaya çıkması neredeyse imkansızdır.

Diğer taraftan, pakette yer alan en önemli hedeflerinden biri kayıt dışılıkla mücadele olarak ifade edilmektedir. Ne yazık ki bu hedef; kanun teklif metninde yeteri derecede yansıtılmamıştır. Kayıt dışının vergilendirilmesi, vergilendirmede adaleti de sağlayacaktır. Ülkemizde kayıt dışı ekonomi 300 milyar doları geçtiği tahmin edilmektedir. Böylesine devasa bir tutarın vergilendirilmemesi ve bu kanun teklifi içerisinde kayıt dışının vergilendirilmesine yönelik çalışmanın olmaması hayal kırıklığıdır. Ülkemiz kayıt dışı ekonomi cenneti (!) haline mi getirilmek istenmektedir.

Böylesine büyük rakamların vergilendirilmesinin devlet bütçesine katkısı büyük olacaktır. Basit bir hesaplama ile 'kayıt dışı ekonomi vergilendirilmiş olsaydı bütçeye katkısı ne kadar olacaktı?' sorusunun cevabına bakalım.

- Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın verilerine göre; 2023 yılı toplam vergi gelirlerimiz 4 trilyon 500 milyar 866 milyon lira olarak kayıtlara geçmiştir.

- TÜİK verilerine göre; 2023 yılı Gayrisafi Milli Hasılamız 26 Trilyon 276 milyar 307 milyon olarak gerçekleşmiştir.
- Bu doğrultuda toplam vergi yükümüz; Toplam Vergi Gelirleri / Gayrisafi Milli Hasıla hesabına göre; %17,13 çıkmaktadır.
- Bu doğrultuda bugün ki kurla kayıt dışı ekonomi boyutu Türk Lirası cinsinden takriben 9 Trilyon 900 milyara tekabül etmektedir. Kayıt dışı ekonomi vergi yükü oranınca vergilendirilmiş olsaydı merkezi yönetim bütçesine vergi geliri kaydedeceğimiz tutar (9 Trilyon 900 milyar * 0,1713) 1 Trilyon 695 milyar 870 milyon Türk Lirasıdır. Buda 2024 tahmini vergi gelirlerinin (vergi harcamaları hariç) %20'sine tekabül etmektedir.

Bu rakamla bütçede kaynak yetersizliği nedeniyle yeteri kadar artırılmayan emekli maaşlarına zam yapılabilirdi. Vatandaşlarımızın sırtına yüklenen vergi yükü hafifletilebilirdi. Çiftçimiz, esnafımız desteklenebilirdi. Çiftçimize tarım girdi maliyetlerinin azaltılması için akaryakıttan ÖTV muafiyeti getirilmek suretiyle gıda enflasyonunda ciddi ölçüde düşüşler sağlanabilirdi. Yıllara sari şekilde yeni sanayi bölgeleri ve ticaretin canlandırılmasında etkin kalkınma planları yapılabilirdi. Dolaylı vergi yükü azaltılarak vatandaşlarımız rahat nefes alabilirdi. Enflasyonla daha etkin bir şekilde mücadele edilebilirdi. Ancak enerjimizin sürekli farklı alanlara sarf edilmesi nedeniyle kayıt dışı ekonomiyle gerektiği gibi ilgilenilmemekte ve gerekli atılımlar ve çalışmalar yapılamamaktadır.

Vergi Paketinde; Gelir İdaresi Başkanlığı'nın taşra teşkilatında denetim görevinde bulunan personele fazla mesai ücreti ödenmesine ilişkin düzenleme yapılmaktadır. 666 sayılı kanunla düzenlenen fazla mesai ücretinin kaldırıldığına dair madde hükmünü Anayasa Mahkemesi bozarak iptal etmişti. Aradan 12 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen hakkın iadesini içeren düzenlemeler yapılmayarak tam aksi yönde düzenlemeler gerçekleştirilmişti. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın bu durumu geç de olsa ve fazla mesai ücreti yetersizde olsa adım atmış olması kıymetlidir. Ancak yeterli düzeye çekilmesi de mutlaka sağlanmalıdır. Bu personel çalışma koşulları itibariyle diğer personele nazaran dezavantajlı durumdadır.

Yap-İşlet-Devret (YİD) Modeli ve Kamu Özel İş Birliği (KÖİ) Modeline göre yapılan projelerden elde edilen kazanç için Kurumlar Vergisi oranı %30'a çıkarılmaktadır. Vergi gelirlerini artırmaya yönelik yapılan bu çalışma önemli ve makuldür. Ancak bugüne değin YİD ve KÖİ ile birçok proje yapılmıştır. Geç kalınan bir düzenlemedir. Diğer taraftan gerek YİD gerekse KÖİ projelerinin sözleşme şartlarında farklılıklar olmaktadır. Bu durum işlerin ve

sektörlerin farklılıklarından da kaynaklanmaktadır ve doğaldır. Ancak sözleşmelerin mali sorumluluk kısmıyla ilgili Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın onay süreci ya da bilgi alınması gibi süreçlerin işletilip işletilmediği kamuoyunca ve siyasi partilerimizce malum değildir. Endişe duyduğumuz husus bu sözleşmeler içerisinde oluşacak herhangi bir mali yükün veya sorumluluğun kamuya yükleneceği veya dolaylı yol ve yöntemlerle kamudan tahsil edilmesine (hak edişler ile olabilir) sebebiyet doğuracak maddeler bulunmakta mıdır? Bu modellerin ihale süreçleri şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmamıştır.

Vergi Paketiyle, dağ fare doğurmuş, vergi reformu beklenirken bazı alanlara vergi berati verilmiştir. İktidarın ve Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek'in çokça dile getirmeye başladıkları dolaylı vergi yükünün azaltılarak yerine dolaysız vergilerin artırılması gerektiğine dair sadece dolaysız vergi yükünün arttığı görülmüştür. Dolaylı vergilerden vazgeçemedikleri müddetçe vergide adalet sağlanamayacaktır. **Vergide adalet sağlanamadıkça gelir dağılımında adalet de sağlanamayacaktır.** İktidar partisi bu sözlerinde ve programlarında ciddi ise dolaylı vergi yüklerinin azaltılacağını içeren bir kanun teklifini TBMM'ye acilen getirmelidir. Adaletsizlik oluşturulmuştur. **Adalet ve Kalkınma Partisi her geçen gün adaletten hızla uzaklaşmaya ve arasındaki mesafeyi açmaya devam etmektedir.** Unutulmaması ve hatırlatılması gereken bir durumda şudur ki dolaylı vergilerden vazgeçemedikleri müddetçe enflasyonla etkin bir şekilde mücadele edemeyeceklerdir. Dolaylı vergi yükünün hafifletildiği ve oranlarının düşürüldüğü durumda enflasyon düşecek, yaşam maliyetleri azalacak, halkımızın refahı artacak, lüks gibi görünen birçok ürünün lüks olmadığı anlaşılacaktır. İktidar bunu anladığı zaman ülkemizde ciddi bir vergi reformu gerçekleşecektir.

Vergi mevzuatı sadeleştirilmeli, istisna ve muafiyetler kaldırılmalıdır. Vergide adalet öncelenmeli, gelir dağılımında adaleti bozacak uygulamalardan kaçınılmalıdır.

Enflasyonla mücadele etmek için vergi yükü azaltılmalı, KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergi oranları yarı yarıya indirilmelidir.

Piyasa sıkışıklığının giderilmesi için tek seferlik vergi yapılandırması çıkarılmalı ve zor günlerden geçen esnafımız ve iş insanlarımız rahatlatılmalıdır.

Yaygın denetimlerde vergi cezaları kesilmesi uygulamasından vazgeçilmeli, denetimler etkin ve ticaretle iştilgal eden vatandaşlarımızı doğru uygulamalara yönlendirici olmalıdır.

Mali disiplini sağlamak için keyfi uygulamalardan vazgeçilerek israf ve yolsuzlukla etkin mücadele edilmeli, kamu harcamalarını kısıtlayıcı etkin maliye politikaları devreye sokulmalıdır.

Müflis Tüccar Örneği Olarak: Enflasyon Muhasebesi

Ticaretle işigal eden esnafımızı, iş insanlarımızı ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerimizi doğrudan ilgilendiren, enflasyon muhasebesi uygulamasıyla sorunlar ortaya çıkmıştır. Hazine ve Maliye Bakanımız sayın Mehmet Şimşek ve iktidar, tirajı komik yeni bir soruna sebebiyet vermiştir. Geçtiğimiz yıllarda KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergileri artırmak ve Ek MTV gibi yeni vergiler koymak suretiyle bütçe açığının kapatılması noktasında düzenlemeler yapılmıştır. Ekonomi politikalarını yanlış yöneten AK Parti iktidarı, son yıllarda uyguladığı yanlış vergi politikaları nedeniyle ülkemizi ve vatandaşlarımızı zor sokmaya devam etmektedir. Ekonomide oluşturdukları iklim neticesinde iktidarın vergi politikaları enflasyon üretmeye devam etmektedir. Halbuki israf ve yolsuzlukla etkin mücadele edilerek çözülebilecek olan ekonomi sorunlarımız, hata da ısrar edilmek suretiyle, vatandaşlarımızı yeni bir **haksız vergi** uygulamasıyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Kur Korunmalı Mevduat Sisteminde olduğu gibi **müflis tüccar eski defterleri karıştırmış** mantığıyla 20 yıl öncede hatalı bir şekilde uygulanan Enflasyon muhasebesi tekrar gündeme getirilmiştir. Enflasyon muhasebesi, cümlesine bakınca herkesin makul olarak görebileceği bir anlam gözükmektedir. Enflasyondan kaynaklanan vergi yükünün vatandaştan alınacağı sanılmaktadır. Ancak içeriğine bakıldığında işletmelerin elinde bulunan parasal(nakit) olmayan tüm varlıkların, ürünlerin, stokların değerini belirlenen enflasyon verileri üzerinden güncellemek suretiyle oluşacak olan farktan vergi alınmasından ibarettir. Hangi varlıkların ve ürün kalemlerinin uygulama dışında tutulduğuna ilişkin bir düzenleme bulunmadığından işneden ipliğe tüm varlıklar ve ürünler enflasyon güncellemesine tabi tutulmuştur.

Örneğin; unlu mamuller sektöründe bulunan bir işletmenin simit ve poğaçaya gibi ürünleriyle birlikte ürünleri satmak için koyduğu tezgah, ürün satışından tahsil edeceği yazar kasa, pos cihazı, masa ve sandalye dahil tüm varlıkların enflasyon muhasebesine tabi tutulmak suretiyle vergi oluşmaktadır. Makine sanayiinde imalat yapan iş insanımızın şirketindeki tüm makinelerde enflasyon muhasebesine tabi tutulmak suretiyle vergi oluşmaktadır. Esasen enflasyon muhasebesi adı altında, ticaretle işigal eden vatandaşlarımızdan **haksız bir verginin**

tahsilatı yapmak istemektedir. Oluşturulmak istenen bu vergi **tuzak vergisi** olarak yankı bulmaktadır. **İktidar bu yaptığıyla sineğin yağını çıkarmaya çalışmaktadır**

Oluşan bu vergi dolayısıyla ürün fiyatları artacak ve vatandaşlarımızın alacağı her ürüne **enflasyon zammı** eklenmiş olacaktır. Zammı esnaf değil AK Parti iktidarı yapmaktadır. AK Parti iktidarı tozlu raflardan çıkararak tekrar gündeme getirdiği bu uygulamayla enflasyonla mücadele etmemekte **enflasyon canavarının** büyümesine neden olmaktadır. Bu uygulama yanıltır ve vatandaşlarımıza alenen yalan söylenmiştir.

Ayrıca, nakdi gücü bulunan işletmelerin enflasyon muhasebesinden kaçınma yolları bulunurken nakdi gücü olmayan işletmelerimiz ise **tuzak vergisiyle** karşı karşıya kalmışlardır. Nakdi gücü bulunmayan küçük ve orta ölçekli işletmelerimizi bu uygulama daha derinden etkilemektedir.

Enflasyon muhasebesi uygulaması, Gelir ve Kurumlar Vergisi Geçici Vergi beyannamesi verilmesi dönemlerinde olmak üzere üçer aylık dönemlerde yılda 3 defa olacak şekilde düzenlenmiştir. Hali hazırda Serbest Muhasebesi Mali Müşavirlerimizin iş yükü ağırdır. Üzerine birde enflasyon muhasebesi ile birlikte evlerine dahi gidemedi geceli gündüzlü bir şekilde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Mesleklerinden soğumakta ve mesleği bırakmanın eşiğine gelmektedirler. Türk Vergi Sistemimiz zaten karmaşık bir vaziyettedir. Bu karmaşıklığın giderilmesi ve vergi kanunlarında sadeleştirme beklenirken aksine enflasyon muhasebesi uygulaması ile daha da karmaşık ve keşmekeş hale getirilmektedir. Uygulama dönemi itibariyle enflasyon halen düşmüş ve makul seviyelere inmemişken enflasyon muhasebesinin doğuracağı sonuç **zamanından önce öten horoz misalidir.**

Ekonomi yönetiminde yapılan yanlışlar silsilesi devam etmekte, fatura vatandaşımıza kesilmektedir. Derhal bu yanıltan ve anlayıştan vazgeçilmelidir.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin haklı talebine kulak verilmeli ve iş yükü hafifletilmelidir.

Enflasyon muhasebesi matraha etki etmemeli ve vergi oluşmamalıdır.

Geçici vergiler döneminde yapılması doğru değildir. Bilanço düzenlemesi yılda bir defa olacak şekilde yıl sonunda yapılmalıdır.

Enflasyon muhasebesi uygulamasına getirilen 50 milyon TL’lik ciro sınırlaması makul değildir bu tutar artırılmalıdır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerimiz ile yatırımcılarımız korunmalıdır.

Ekonomik Yönetimin Gerçekleri

Hazine ve Maliye Bakanı, göreve geldiğinde “rasyonel zemine dönmekten başka çaremiz yok” demişti. Ancak, bugün itibarıyla bu hedefin ne kadar uzağında olduğumuz açıkça görülmektedir.

Enflasyonla mücadelede beklenen sonuçlar alınamamış, gelir dağılımı daha da bozulmuş, yoksulluk ve hayat pahalılığı geniş kesimlerin hayatını dayanılmaz hale getirmiştir.

2024 için başlangıçta yüzde 33 olarak açıklanan enflasyon hedefi, önce yüzde 36-42 bandına, ardından yüzde 46’ya kadar yükseltilmiştir. Bu denli büyük sapmalar, ekonomik yönetimde ciddi bir koordinasyon eksikliğini ve planlama hatalarını gözler önüne sermektedir. Bugün Türkiye, enflasyon hedeflerinde tutarlılık gösteremeyen bir ekonomi yönetimiyle karşı karşıyadır.

Ayrıca, Merkez Bankası’nın enflasyonla mücadelede yalnız bırakıldığı su götürmez bir gerçektir. Para politikası enflasyonla mücadelede önemli bir araçtır; ancak bu, tek başına yeterli değildir. Harcama politikaları ve gelir politikalarının bu mücadelede etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Kamu harcamalarındaki disiplinsizlik, Merkez Bankası’nın yükünü daha da artırmakta ve halkın bu politikalar üzerindeki güvenini zedelemektedir.

Büyüme, Cari Açık ve Yatırım Eksikliği

Cari açıkta elde edilen iyileşmelerin olduğu ifade edilmektedir. Ancak, bu iyileşmenin sürdürülebilir olup olmadığı sorgulanmalıdır. Cari açığı bu daralmanın önemli bir kısmı, enerji fiyatlarındaki geçici düşüşten kaynaklanmaktadır. Bu tür geçici avantajlar, ekonomimizi yapısal anlamda güçlendirmedeği gibi, uzun vadeli sorunlarımızı da çözüme kavuşturmamaktadır.

Türkiye’nin büyüme oranları, ekonomik sıkıntıların başka bir yansımasıdır. Yüksek büyüme oranlarıyla övünülen yılların ardından, bugün OECD’nin büyüme beklentilerini aşağı yönlü revize ettiği bir ülke haline geldik. Daha da kötüsü, enflasyon oranımız OECD tahminlerine göre yüzde 29,1 olarak öngörülürken, hükümetin hedeflediği rakamların çok uzağında olduğumuz açıktır.

Üretim ve yatırım tarafında ise durum daha da endişe vericidir. Sanayi üretimindeki kapasite kullanım oranları düşük seyretmekte, yatırım iklimi zayıflamaktadır. Bu tablo, uzun vadede ekonomimizin büyüme kapasitesini daha da zayıflatacaktır. Üretim ve yatırım olmadan ne cari açık sürdürülebilir bir şekilde kapatılabilir ne de enflasyon kontrol altına alınabilir. Bu alandaki başarısızlıklar, Türkiye'nin ekonomik geleceği üzerinde kara bulutlar oluşturmaktadır.

Vergi Politikaları ve Gelir Adaletsizliği

Vergi politikaları, hükümetin ekonomik programındaki bir başka önemli sorun alanıdır. 2025 yılı için öngörülen toplam vergi gelirleri, 2021 yılına göre 8,5 kat artış göstermiştir. Vergi yükünün bu denli artışı, vatandaşın sırtındaki yükü daha da ağırlaştırmış, enflasyonu körüklemiş ve gelir adaletsizliğini derinleştirmiştir.

Bugün Türkiye, dolaylı vergilerle halkını ezmekte, ancak bu vergilerden elde ettiği gelirleri halkın refahını artırmak için kullanamamaktadır. 2018 yılında 706 milyar TL olan toplam vergi gelirlerinin, 2025 yılında 12 trilyon TL'ye ulaşması, ekonomide yaşanan buhranın en açık göstergelerinden biridir.

İktidarların vazifesi milletin müreffeh bir yaşam sürebileceği ekonomik bir düzen kurmaktır ancak iktidarın ortaya koymuş olduğu ekonomi politikasıyla millet, devletini vergilerle ayakta tutmaya çalışmaktadır.

Ayrıca, 2025 bütçesinde faiz ödemelerine ayrılan miktar 1,95 trilyon TL olarak belirlenmiştir. 2017 yılında 56 milyar TL faiz ödemesi yapan bir ülkenin, bugün bu rakamı 40 kat artırması, mali disiplinin tamamen kaybolduğunu ve ekonomik yönetimin başarısızlığını göstermektedir. Bu kadar yüksek bir faiz yükü altında, halkın refahını artıracak politikalara kaynak ayrılması mümkün değildir.

Tarım ve Gıda Enflasyonu

Gıda fiyatlarındaki artış, enflasyonu tetikleyen temel unsurlardan biridir. Tarım sektöründe uzun yıllardır süregelen yapısal sorunlar, bugün gıda fiyatlarındaki artışın temel nedenini oluşturmaktadır. Tarımsal üretimin artırılması hem enflasyonla mücadelede hem de kırsal kesimde yaşayan vatandaşlarımızın refahını yükseltmede önemli bir rol oynayacaktır. Ancak hükümetin tarım politikalarındaki yetersizlikler, bu alanda da sonuç alınmasını engellemektedir.

Kamu Harcamaları ve İsraf

Kamu harcamaları, halkın ekonomik politikalar üzerindeki güvenini en çok etkileyen alanlardan biridir. Vatandaşlardan kemer sıkmaları beklenirken, kamuda devam eden lüks ve israf algısı, hükümete duyulan güveni ciddi şekilde zedelemektedir. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması, ekonomik yönetimde başarı için vazgeçilmez bir unsurdur.

Kamu İhale Kanunu'nda yapılacak reformlar büyük önem taşımaktadır. Adrese teslim ihaleler ve gereksiz harcamalar sona erdirilmedikçe, halkın ekonomik reformlara olan desteğini kazanmak mümkün olmayacaktır. Kamu harcamalarının disipline edilmesi ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi, ekonomik güvenin yeniden tesis edilmesi için hayati öneme sahiptir.

Türkiye'nin ekonomik sorunları ağırlaşarak devam etmektedir. Hükümetin ekonomi politikaları, halkımızın refahını artırmaktan uzak kalmış, enflasyon, işsizlik ve gelir adaletsizliği gibi sorunlar çözülmek bir yana daha da derinleşmiştir.

Bu tabloyu tersine çevirmek için, üretim ve yatırım odaklı bir ekonomik modele geçiş yapmak zorundayız. Kamu harcamalarını disipline etmek, vergi politikalarını daha adil bir hale getirmek ve dolaylı vergilerin yükünü azaltmak bu dönüşümün temel taşları olmalıdır. Tarım ve sanayi sektörlerinde yapısal reformlara öncelik verilmeli, halkımızın ekonomik güvenini yeniden kazanacak adımlar atılmalıdır. Türkiye'nin ekonomik sorunlarını çözmek, rasyonel, şeffaf ve bilimsel politikalar gerektirir. Bu politikalar uygulanmadığı sürece, vatandaşlarımızın refahını artırmak ve ülkemizi ekonomik olarak daha güçlü bir konuma taşımak mümkün olmayacaktır.

3.9. TİCARET BAKANLIĞI

Ticaret Bakanlığı'nın bütçesi, Türkiye'nin ekonomi politikalarında merkezi bir rol oynamaktadır. Bakanlık, uluslararası ticaret, iç pazar düzenlemesi ve faaliyetlerin korunması gibi hayati alanlarda önemli sorumluluklar üstlenirken, bu bütçenin ayrılması ve kullanımı konusunda şeffaf ve hesap verebilir bir yaklaşım benimsemelidir. Bakanlığın çalışma alanı Türkiye'nin ekonomi göstergelerini ve yönetim stratejilerini yansıttığı için sadece bakanlığın özelinde sınırlı değildir. Bu nedenle bakanlığın bütçe politikaları büyüme açısından önem arz etmektedir. Bakanlığın işleyişinin, bazen ekonomideki verimlilikten ziyade politik kaygılara dayalı olduğu görülmektedir. **Ayrıca tek adam anlayışı nedeniyle ihracat ve ithalat başta olmak üzere bu alandaki tüm politikalara kararnemelerle müdahale edilmesi, sektörleri olumsuz etkilemektedir.** Bu husus Ticaret Bakanlığının faaliyetlerinde etkin olmasında bölgesel ve sektörel dengesizliklere yol açmaktadır. Bu durum, bütçenin etkin işleyişine ve ülkenin ekonomik kalkınmasına olumsuz yansımaktadır. Ancak mevcut yapı tek adam anlayışının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 25. 2025 Yılı Ticaret Bakanlığı Ekonomik Sınıflandırma – Genel Bütçeli Kurumlar -Merkezi Yönetim Bütçesi Karşılaştırmalı Tablo

Kurumlar	Ticaret Bakanlığı	Genel Bütçeli Kurumlar (I Sayılı Cetvel)	Merkezi Yönetim Bütçesi Toplamı
Sınıflandırma			
Personel Giderleri	17.272.974.000	3.028.727.468.000	3.475.520.917.000
Sos. Güv. Dev. Primi Gid.	2.003.300.000	373.056.995.000	434.991.084.000
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	1.809.023.000	917.414.893.000	1.023.744.949.000
Faiz Giderleri	0	1.950.000.000.000	1.950.000.000.000
Cari Transferler	33.376.686.000	6.319.401.461.000	5.813.438.256.000
Sermaye Giderleri	1.769.800.000	655.979.232.000	1.102.418.447.000
Sermaye Transferleri	1.600.000	773.450.814.000	337.955.290.000
Borç Verme	0	300.909.344.000	306.084.629.000
Yedek Ödenek	0	286.860.760.000	286.860.760.000
Toplam	56.233.383.000	14.605.800.967.000	14.731.014.332.000

Tablo 26. Programlar İtibariyle 2024 Bütçe Teklifi

PROGRAM ADI	2025 YILI BÜTÇE TEKLİFİ
-------------	----------------------------

KAYIT DIŞI EKONOMIYLE MÜCADELE	6.407.209.562
TİCARETİN DÜZENLENMESİ, GELİŞTİRİLMESİ VE KOLAYLAŞTIRILMASI	43.002.229.838
TÜKETİCİNİN KORUNMASI, ÜRÜN VE HİZMETLERİN GÜVENLİĞİ VE STANDARDİZASYONU	908.899.600
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	5.854.979.000
PROGRAM TOPLAMI	56.173.318.000
PROGRAM DIŞI GİDERLER	60.065.000
İDARE BÜTÇESİ TOPLAMI	56.233.383.000

- Ticaret Bakanlığının Genel Bütçe içerisindeki payı **%0,39**'dur.
- Bütçe içerisindeki en büyük payın Ekonomik Sınıflandırmaya göre **Cari Transferler**, Programlar itibariyle de **Ticaretin Düzenlenmesi, Geliştirilmesi ve Kolaylaştırılması** programı oluşturmaktadır.
- Bütçe detayları incelendiğinde Ekonomik Sınıflandırma altındaki programlar dahilinde **İhracat Genel Müdürlüğüne** en yüksek payın (**25.871.449.000 milyar TL**) ayrıldığı görölmektedir.
- İhracat Genel Müdürlüğü'nün Ticaret Bakanlığı bütçesi içerisindeki payı ise **%46,01**'ine tekabül etmektedir.
- Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele programına ayrılan payın düşük olduğu gözlemlenmektedir. Halbuki ölkemizdeki kayıt dışılık 300 milyar doların üzerindedir. Kayıt dıŐıyla etkin mücadele etmesi gereken en önemli kurumlardan biriside Ticaret Bakanlığıdır. Ancak ne yazık ki bakanlık kayıt dıŐıyla mücadeleye gereken önemi göstermemektedir. Kayıt dışı ekonomiyle mücadele programına ayrılan payın içerisindeki en büyük kalem personel giderlerinden oluşmaktadır.
- Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğüne ayrılan payında düşük olduğu görölmektedir. Bu payın düşük olması antrepo ücretlerinin yüksek olmasına neden olmakta ve bu da ürünlerin maliyetini artırmak suretiyle enflasyona sebebiyet vermektedir. Ayrıca ihracat iadesi ürünlere gümrük vergisi uygulamasının gözden geçirilmesi ve kaldırılması gerekmektedir. **Bu uygulamadaki vergi oranları akla ziyandır.**

İhracat Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin ihracat politikalarının belirlendiği ve yürütöldüğü bir devlet kurumudur. İŞleri arasında ihracatı gerçekleştirmek, düzenlemek, desteklemek ve

ihracatçıları eğitmek bulunmaktadır. Ayrıca, ihracatla ilgili mevzuatları incelemek, uluslararası pazarları izlemek ve Türk malının yurt çapındaki kapsamını genişletmek için tanıtım faaliyetlerini düzenlemek gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Devlet destekleri ve kredileri, ticaret heyetleri ve fuar organizasyonları yapmak gibi çeşitli faaliyetleri de yerine getirmektedir. İhracatın desteklenmesi için 16 farklı daire başkanlığı ile teşkilatlandırılmıştır; Bunlar arasında tarım, kimya, maden, tekstil, otomotiv gibi sektörleri kapsayan dağıtımlar ve markalaşma, KOBİ destekleri, tanıtım ve fuarlar, uluslararası ürünler gibi fonksiyonel birimler yer almaktadır. Bu Genel Müdürlüğün asli amacı, üretimin her yönde şekillendirilmesi ve ulusal ekonomiye katkı sağlanmasıdır.

İhracat Genel Müdürlüğü'nün Ticaret Bakanlığı bütçesi içerisindeki payı %46,01'dir. Bu oran bakanlık bütçesi içerisinde büyük bir kalem olarak görülse de esasen ülkelerle ticari ilişkilerin geliştirilmesi açısından bakanlıkta bürokratik ve diplomatik çalışmaları yürüten bir Genel Müdürlüğün bütçesi daha büyük olmalıdır. Üreten Türkiye ve ürettiği arz fazlalığını ihraç ederek kalkınan bir Türkiye hedeflenmelidir. Böyle bir ekonomik yapıya ulaştığımızda, dış etkenlerden daha az etkilenecek ve şahsiyetli, güçlü bir dış politika diplomasimiz olacaktır.

Türkiye'nin ihracat ve ithalat dengesini sağlamak için belirli adımların atılması zorunludur. Özellikle ithal edilen mamul ve yarı mamul ürünlerin yerli üretimi, ilgili bakanlıkların koordinasyonu altında teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Kalkınma planlarında bu yöndeki hükümler yer almasına rağmen, gerekli adımların atılmamış olması ve koordinasyonun sağlanamaması, sorunun devam etmesine neden olmaktadır.

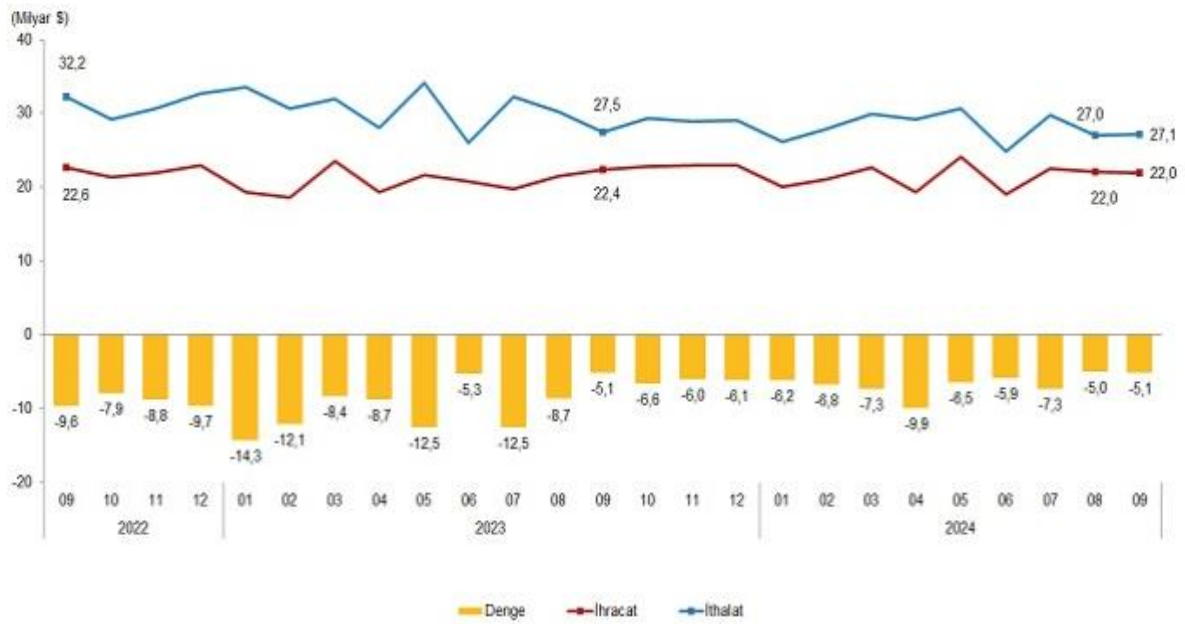
Taşrada yaşanan sorunları çözmek için bakanlıklar arası koordinasyonu sağlayacak bir kamu kurumunun oluşturulması gerekmektedir. Bu kurum, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile iş birliği yaparak ithalatı azaltacak ve ithalat ve ihracatı düzenleyecek programlar geliştirmelidir. Aksi takdirde üreticilerimiz, sanayicilerimiz ve çiftçilerimiz zarar görmeye devam edecektir.

İhracat ve ithalat politikalarının enflasyonu düşürme amacı güden eylem planlarıyla desteklenmesi şarttır. Ayrıca teknoloji transferine önem verilmeli ve dış yatırımcıları çekmek için büyük fuar ve benzeri organizasyonlar düzenlenmelidir. Her ilde sektörel bazlı fuarlar yapılmalı, bu yolla kalkınma sadece belli bölgelerde değil, ülke genelinde teşvik edilmeli ve her ilin gayri safi milli hasıladan ve dış yatırımlardan adil pay alması sağlanmalıdır.

Dış Ticaret Dengesi

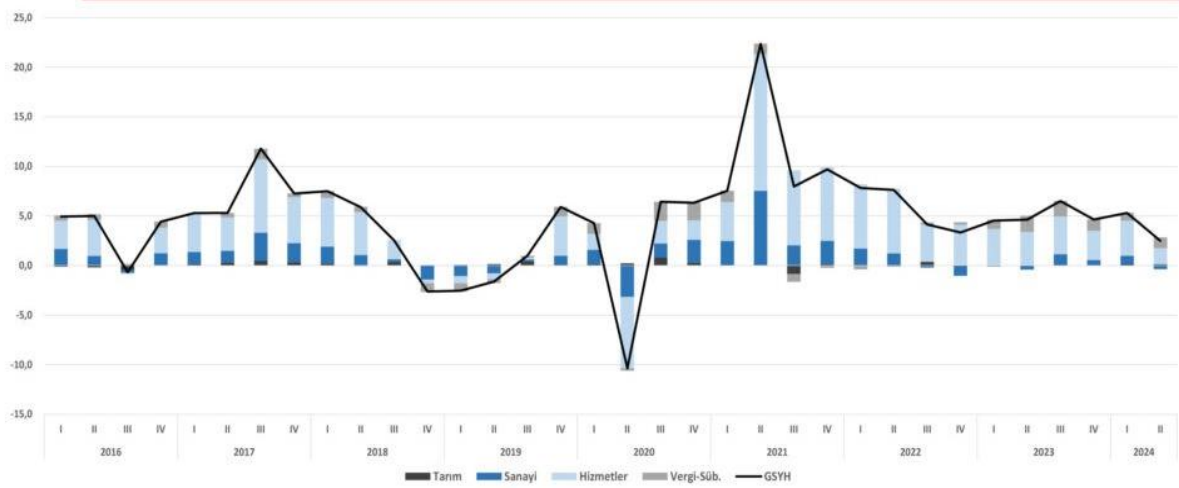
İhracat ve ithalat dengesine baktığımızda ülkemiz açık vermeye devam etmektedir. Eylül 2024 itibarıyla dış ticaret dengemiz -5,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yıllar içerisinde dış ticaret dengemizde dalgalanmalar görülmektedir. Ancak dış ticaret dengemizi pozitifeye geçecek şekilde kalkınma ve yatırım planlaması bulunmamaktadır. Ülkemiz onlarca yıldır üretim ekonomisine geçememiştir. Özellikle 22 yıldır ülkemizi yöneten Ak Parti iktidarında bu sorunu giderecek politikalar geliştirilmemiş ve işletilmemiştir.

İhracat, ithalat ve dış ticaret dengesi, Eylül 2024

Şekil 44. İhracat, İthalat ve dış ticaret dengesi, Eylül 2024

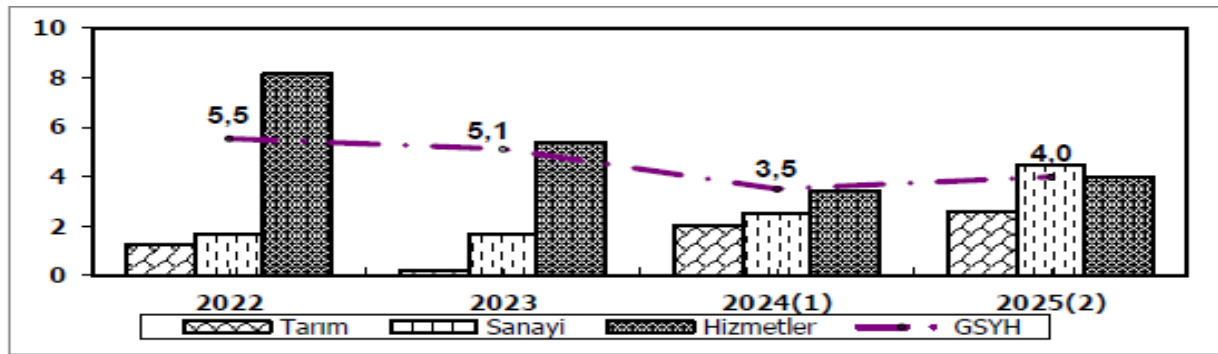
Yanlış ekonomi politikalarının sonucunda ekonomimiz kur, faiz ve enflasyon sarmalına girmiştir. Bu sorunlara neden olan iktidarın, üretim ekonomisine geçme niyetinin olmadığını veriler net bir şekilde ortaya koymaktadır. Üretim yöntemiyle GSYH (Büyüme Katkıları) verilerine baktığımızda ülkemiz hizmet sektörü ağırlıklı büyümektedir. Sanayi ve hizmet odaklı büyümenin katkısı neredeyse yok denilecek kadar azdır. Bu da ekonomi politikalarımızın önceliğinin hizmet sektörü olduğunu göstermektedir.

Kaynak: TÜİK

Şekil 45. Yıllara Göre Üretim Yönteminin GSYH Büyümesine Katkısı

2025 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, 2025 yılına ilişkin büyüme beklentisi %4 olarak açıklanmıştır. Sektörel açıdan büyüme verilerine baktığımızda ise sanayi sektörünün en büyük payı alacağı ve tarım sektöründe büyümeyi destekleyeceği öngörülmektedir. Ancak iktidarın ülkemizden bihaber olduğu bu tablodan da açıkça görülmektedir. Tarımda maliyet ve üretim sorununun yaşandığı, sanayi üretim endeksinde gerileme içerisinde olduğu verilerle ortada olmasına rağmen pembe tablolar çizmeye çalışmak vatandaşlarımızı aldatmaktır.

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

Şekil 46. Sektörel Büyüme Hızları

Büyüme verilerini incelediğimizde, tüketim odaklı bir yapı ve hizmet faaliyetlerinin ağırlıklı olduğu bir büyüme görülmektedir. Merkez Bankası politika faiz oranlarının yüksek olması, hizmet sektöründe küçülmeye neden olacaktır. Ayrıca bu durum yeni yatırım planlarının olumsuz etkilenme riskini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle bütçede, esnafımızın ve üreticimizin sorunlarını çözecek adımlar atılmalıdır. Ancak maalesef ki, bütçe verilerinde, üreticilerimize ve esnafımıza gereken önemin verilmediği görülmektedir. Üreticimizin yeterli payı almadan üretmesi ve dolayısıyla ülkemizin kalkınması mümkün değildir. Enflasyonun

oluşturacağı zararlardan en çok etkilenecek olan küçük ve orta ölçekli işletmeler korunmalı, KOBİ'lere yönelik hibe destekleri artırılmalıdır.

İsraille Ticaret

Terör Devleti İsrail 7 Ekim 2023'den bu yana 100 yıldır sürdürdüğü zulüm ve vahşeti bir üst seviyeye taşımış ve tüm dünyanın gözü önünde sivilleri; yaşlı, kadın, çocuk demeden hedef almış, hiçbir savaş suçunu umursamadan soykırım uygulamış ve uygulamaya devam etmektedir.

Dünyanın her yerinde vicdanlı insanlar tarafından İsrail devleti protesto edilmekte, halen devam etmekte olan bu soykırım kınanmakta ve vicdan sahibi insan kitleleri, yaşadıkları ülkelerin iktidarlarını, zulmün durdurulması ve İsrail'e katkı sağlayacak her türden ilişkileri sonlandırmaları için göreve davet etmektedir.

Ülkemizde de 7 Ekim 2023'den bu yana partimiz başta olmak üzere insanımız, İsrail ile diplomatik ve bilhassa ticari ilişkilerin kesilmesi hususunda, İsrail'e can damarı olunmasını engellemek üzere, hem gerçekleştirilen miting ve eylemlerde hem de meclis çalışmalarında iktidarı somut adım atmaya davet etmiştir.

Kocaeli milletvekilimiz Hasan Bitmez bu meselede iktidarı uyardığı bir konuşması esnasında iktidar milletvekilleri tarafından kendisine edilen hakaretler arasında kalp krizi geçirerek vefat etmiştir.

Bütün bunlara rağmen ne yazık ki iktidarın, somut adım atmak bir tarafa bu hususta samimi bir gayretin içinde bile olmaması üzüntü vericidir.

Süreç içerisinde iktidar, önce İsrail ile ticareti yalanlamış ardından Türkiye'den kalkan gemileri gizleyemez olunca tevil yoluna giderek bu gemilerin esasen Filistin'e gittiğini ancak Filistin'in bir gümrük kontrolü olmadığından ticari ürünlerin İsrail üzerinden Filistin'e giriş yaptığını ifade etmiştir.

İktidarı somut adım atmaya çağıran bir takım STK ve kuruluşlar yaptıkları gösterilerde polis müdahalesi ile karşılaşmış ve engellenmişlerdir. Hatta en temel demokratik haklarını kullanarak İsraille petrol sevkiyatını ve İsraille ticareti protesto eden gençler gözaltına alınmakla kalmamış, 9 genç tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. İsraille ticareti kesmeye yüreği yetmeyen iktidarın gücü vicdanlı gençleri cezaevine göndermeye yetmiştir.

İktidar vatandaşımıza bu muameleyi reva görürken ve Ticaret iddialarını yalanlarken hem TÜİK hem TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi) verilerinde Türkiye-İsrail arasındaki ticaret ayan beyan ortaya çıkmıştır.

Veriler yapılan ticaretin büyüklüğü bir tarafa muhtevasıyla da dehşet vericidir. İktidar 2023 yılı boyunca İsrail'e **5.173.437.839 \$** ihracat yapmış, bu ticaretin içinde her türlü sektörden ürün bulunmuştur. TÜİK verilerine göre ihracat ürünleri içinde silahlar, silah yapımında kullanılan materyal ve askeri önem taşıyan ürünler bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın yapmış olduğu meclis grup toplantısında "İsrail'in asıl hedefi Türkiye'dir." cümlesine iştirak etmekle birlikte kendilerine iki sorunun sorulması gerekmektedir. **Birincisi İsrail'in asıl hedefinin Türkiye olduğu gerçeğini "İsrail devletinin yaşama hakkını kimsenin tehdit etmesine Türkiye rıza göstermeyecektir" cümlesini kurarken de biliyor muydu?** Daha önce iktidarı çok kez uyarmamıza rağmen "İrkçı Siyonizm"ın ülkemiz ve bölgemiz üzerindeki hedeflerini" yeni duyuyormuş gibi davranmaktadır.

İkincisi ise madem böyle olduğu gerçeğini kabul ediyorsunuz öyleyse neden limanlarımızdan asıl hedefi Türkiye olan bir terör devletine silah ve askeri malzeme sevkiyatı gerçekleşmesine müsaade ediyorsunuz?

Türkiye Limanlarından İsrail'e silah ve bomba yapımında kullanılacak materyallerin, demir tellerin, barutun, jet yakıtının, çeliğin gidiyor olmasının bir izahı yoktur.

Herhangi bir ürünün bile satılmaması gereken İsrail'e silah satmak akla, vicdana, izana sığacak bir iş değildir. 5 Milyar dolar herhangi bir ticarete iyi bir gelir olabilir ancak **mazlumların kanları üzerinden gelir elde etmenin hesabı çetin olacaktır.**

Bu durum iktidarın iki yüzlü politikasının bir tezahürüdür, iktidarın bu yaptığı kurt ile avlanıp kuzu ile ağlaşmaktır.

Nitekim tepkiler artınca 9 Nisan günü ticaret bakanlığı İsrail ile ticarete kısıtlama getirdiğini duyurmuş, 3 mayısta da ticaretin durdurulduğunu açıklamıştır. **Peki İsrail ile ticaret durdurulabilir bir faaliyetse, neden 7 ay ticarete devam edilmiştir.**

İktidarı, ticareti sonlandırmaya çağıran insanlar neden gözaltına alınmış, neden tutuklanmış, neden gösteriler engellenmiştir. **İktidar bu icraatlarıyla tarih önünde sorumlu, millet vicdanında mahkum olmuştur.**

2024 Haziran ayı itibariyle yani İsrail ile ticaretin kesildiğinin açıklanmasından bir ay sonra, Filistin devleti ile yapılan ticarete daha önce görülmemiş artışlar söz konusu olmuş, bu durum izaha muhtaç bir zemin oluşturmuştur.

İktidar, İsrail ile olan ticareti Filistin üzerinden sürdürmekte midir? İktidara sorduğumuz bir diğer soru ise **madem Filistin ile Ticaret yapılabilirdi neden 7 ay boyunca “Filistin’e gönderdiğimiz ürünleri İsrail üzerinden Filistin’e sokabiliyoruz, aslında İsrail ile ticaret yapmıyoruz” yalanını millete söylediniz.**

TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi) verilerine göre Filistin üzerinden yapılan ihracat hayret vericidir

Tablo 27.31.10.2024 Tarihi İtibariyle Konsolide Ülkelere Göre Sektörel İhracat (1000 \$)

SEKTÖR	1 - 31 EKİM			1 - 30 EYLÜL			1 OCAK - 31 EKİM		
	2023	2024	DEĞ.	2024	DEĞ.	2023	2024	DEĞ.	
Çelik	459,37	25.269,85	%5400,9	48.208,22	-%47,6	1.046,72	111.534,96	%10555,7	
Çimento Cam Seramik Ürünleri	0,10	2.539,72	%2519467,2	4.742,61	-%46,4	209,37	23.582,05	%11163,1	
Demir ve Demir Dışı Metaller	9,15	2.433,41	%26493,2	4.691,99	-%48,1	818,00	18.938,91	%2215,3	
Deri ve Deri Mamulleri	0,00	681,44		1.613,39	-%57,8	14,75	5.975,59	%40405,7	
Elektrik ve Elektronik	26,98	5.849,75	%21579,1	8.957,17	-%34,7	886,33	31.949,95	%3504,8	
Halı	0,00	2.363,31		3.179,44	-%25,7	56,08	13.320,68	%23653,3	
Hazırlanmış ve Konfeksiyon	0,74	8.137,93	%1107100,8	12.716,30	-%36,0	240,24	67.931,47	%28176,7	
Hububat, Bakliyat	4.119,31	12.188,69	%195,9	20.569,75	-%40,7	77.242,04	114.909,54	%48,8	
İklimlendirme Sanayii	4,44	945,39	%21187,8	1.675,57	-%43,6	490,55	6.662,18	%1258,1	
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	143,80	12.475,07	%8575,3	19.912,69	-%37,4	2.928,42	82.713,02	%2724,5	
Kuru Meyve ve Mamulleri	0,00	1.448,06		2.467,19	-%41,3	482,54	6.791,06	%1307,4	
Madencilik Ürünleri	0,30	3.089,46	%1021548,0	6.730,38	-%54,1	341,37	24.580,23	%7100,4	
Makine ve Aksamları	7,48	2.325,88	%30981,6	3.534,53	-%34,2	2.053,10	14.022,40	%583,0	
Meyve Sebze Mamulleri	89,28	3.709,59	%4054,9	5.907,84	-%37,2	1.008,37	31.036,58	%2977,9	
Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	32,16	6.195,60	%19165,3	11.421,48	-%45,8	1.198,50	56.627,91	%4624,9	
Otomotiv Endüstrisi	27,45	1.162,64	%4135,1	1.452,43	-%20,0	491,29	9.078,04	%1747,8	
Su Ürünleri ve Hayvansal mam.	0,00	1.479,80		3.737,68	-%60,4	251,67	13.727,29	%5354,5	
Tekstil ve Hammaddeleri	0,00	2.282,93		3.681,79	-%38,0	1,19	16.186,80	%1361588,8	
Zeytin ve Zeytinyağı	0,00	593,09		240,40	%146,7	64,13	3.234,93	%4944,1	

Bütün bu ürünlerin savaşın ortasında bulunan, ciddi insani kriz ve çökmüş ekonomi ile yaşam mücadelesi veren Filistin'e gidiyor olması hayatın doğal akışına aykırıdır. Ayrıca bugüne kadar yapılmayan ticaretin, İsrail ile ticaret yasağının açıklanmasından bir ay sonra başlamış olması da ayrıca düşündürücüdür.

Bütün bunlarla birlikte silah ve askeri patlayıcı taşıdığı iddia edilen, bu iddia dolayısıyla Alman avukatlar tarafından dava açılan, benzer gerekçelerle İspanya, Slovenya, Karadağ, Malta, Angola ve Namibya limanlarına yanaşması reddedilen MV Kathrine isimli geminin, Türkiye limanlarında faaliyet göstermesi ayrıca utanç vericidir.

Üzerinde benzer şaibeler bulunan başka firma ve gemilerin de aslında Filistin'e değil İsrail'e ticaret yaptığından şüphe etmek hiç de anormal değildir

Ticaret bakanlığı bu duruma açıklık getirmeli, şeffaf bir şekilde Türkiye Limanlarından Filistin'e gittiği iddia edilen gemilerde ne taşındığı kamuoyuna açıklanmalıdır. Türkiye gizli veya açık İsrail ile ticareti kesmeli, İsrail'e ekonomik ambargo uygulamalı ve Siyonist Terör rejimi karşısında dik bir tavır göstermelidir.

İktidar bu meselede hassasiyet göstererek durumu protesto eden Anadolu Gençlik Derneği (AGD) mensubu gençleri gözaltına alarak yine şaşırtmamıştır.

Gösteri ve olaylar sonrasında Ticaret Bakanlığının gemilerin güvenliğinin artırılması ile ilgili yazısının gümrük muhafaza birimlerine iletilmiş olması da iktidar için yüz kızartıcı olmalıdır. Ticaret bakanlığının vazifesi bu gemileri korumak değil, bu gemilerin Türkiye limanlarını kullanarak İsrail'e can damarı olmasının önüne geçmektir.

İsrail ile ticari ve diplomatik ilişkileri devam ettirenleri tarih de vicdanlar da affetmeyecektir.

Bilinmelidir ki İsrail ile örtünen çıplak kalır.

Türkiye'nin BRICS Ülkeleri ile İlişkisi ve Gerekliliği

BRIC terimi ilk olarak 2001 yılında yatırım uzmanı Jim O'Neill tarafından, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in küresel ekonomideki yükselişini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Bu ülkeler 2006 yılında birleşerek uluslararası düzeyde daha güçlü bir iş birliği başlatmıştır. 2009'da ilk liderler toplantısı düzenlenmiş ve 2011'de Güney Afrika'nın katılımıyla BRICS

adını almıştır. 2024 itibarıyla İran, Mısır, Etiyopya ve BAE'nin de katılımıyla üye sayısı dokuzaya çıkmıştır.

BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ülkeleri, son yıllarda küresel ekonomik ve siyasi arenada etkilerini artırmak amacıyla genişleme politikaları benimsemiştir. 2023 yılında Arjantin, Mısır, Etiyopya, İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni üyeliğe davet eden BRICS, 2024 yılında Türkiye dahil 13 ülkeyi "ortak ülke" statüsünde iş birliğine davet etmiştir. Bu gelişmeler, BRICS'in küresel bir ses olma ve farklı kültür, fikirleri barındıran siyasi ve ekonomik birliktelik oluşturma hedeflerini yansıtmaktadır.

Türkiye, jeopolitik konumu ve ekonomik potansiyeliyle BRICS'in genişleme stratejileri açısından önemli bir ortak olarak öne çıkmaktadır. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Türkiye'nin BRICS üyeliğine ilgisini ifade ettiklerini ve ortaklıkla ilgili bir teklif aldıklarını belirtmiştir. Bu teklifin değerlendirilmesi, Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerinin geleceği açısından kritik bir adım olacaktır.

BRICS ile İş Birliğinin Önemi

BRICS ülkeleri, dünya nüfusunun yaklaşık %40'ını ve küresel ekonominin %25'ini oluşturan bir ekonomik blok olarak, hem üretim hem de tüketim açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye'nin BRICS ile ekonomik iş birliği, dış ticaret hacmini artırma, teknoloji transferi sağlama ve yeni pazarlar bulma açısından stratejik fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye'nin dış ticaretinde AB ve ABD gibi geleneksel partnerlere olan bağımlılığı, küresel ekonomik krizler ve bölgesel jeopolitik gerilimler nedeniyle risk yaratmaktadır. BRICS ülkeleriyle ticari ilişkilerin artırılması, Türkiye'nin ihracat çeşitliliğini artırarak ekonomik kırılganlıkları azaltabilir. Özellikle Çin ve Hindistan gibi hızla büyüyen ekonomiler, ülkemiz ürünleri için büyük pazarlar sunmaktadır.

BRICS ülkeleri, Türkiye'nin yatırım ve altyapı projelerinde önemli bir finansman kaynağı oluşturabilir. Çin'in "Kuşak ve Yol İnisiyatifi" ile Türkiye'nin coğrafi konumu ile örtüşmektedir, dolayısıyla bu da Türkiye'nin lojistik ve enerji projelerinde stratejik bir merkez haline gelmesini sağlayabilir. Ayrıca, BRICS Kalkınma Bankası gibi alternatif finansal mekanizmalar, Türkiye'nin batı merkezli finansal sistemlere olan bağımlılığını azaltmak suretiyle dış riskleri azaltmamıza etki edebilir.

Rusya ve Güney Afrika gibi BRICS ülkeleri, enerji ve doğal kaynaklar açısından zengin ülkelerdir. Türkiye'nin bu ülkelerle iş birliği yaparak enerji arz güvenliğini sağlaması ve maliyetleri düşürmesi mümkündür. Özellikle yenilenebilir enerji ve madencilik alanlarında ortak projeler geliştirilmesi, ekonomik fayda sağlayabilir.

Çok Kutuplu Dünyada Stratejik Konum

BRICS, Batı merkezli dünya düzenine bir alternatif oluşturma çabası içinde olan bir blok olarak, Türkiye'nin dış politikasında yeni bir denge unsuru oluşturabilir. Türkiye'nin BRICS ile daha yakın ilişkiler geliştirmesi, küresel sistemdeki tek kutuplu yapıdan çok kutuplu bir yapıya geçişte etkili bir rol oynamasını etki edebilir.

Türkiye, uzun yıllardır Batı ile Doğu arasında bir köprü rolü üstlenmiştir. BRICS ile ilişkilerin geliştirilmesi, bu köprü rolünü güçlendirecek ve Türkiye'nin dış politikada daha bağımsız bir çizgi izlemesine olanak tanıyacaktır. Özellikle Rusya ve Çin gibi BRICS üyeleriyle ilişkiler, NATO ve AB ile olan diplomatik dengeyi sağlamada etkili bir araç olabilir.

Türkiye, BRICS ülkeleriyle uluslararası forumlarda daha yakın iş birliği yaparak küresel karar alma mekanizmalarında daha etkin bir rol oynayabilir. Özellikle BM ve G20 gibi platformlarda BRICS ülkelerinin desteğini alarak, çıkarlarını daha güçlü bir şekilde savunabilir. BRICS, gelişmekte olan ülkelerin sesi olarak da önemli bir misyon üstlenmektedir. Türkiye'nin bu blokla iş birliği yapması, Küresel Güney ile dayanışma mesajı verecek ve Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerini güçlendirecektir.

Türkiye'nin BRICS ülkeleriyle ilişkisini geliştirmesi, hem ekonomik hem de dış politika açısından stratejik bir gerekliliktir. Bu iş birliği, Türkiye'nin küresel sisteme entegre olurken aynı zamanda bağımsız bir dış politika çizgisi izlemesine olanak tanıyacaktır. Ekonomik fırsatlar, finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve uluslararası alanda daha güçlü bir aktör olma hedefi, Türkiye'nin BRICS ile daha yakın ilişkiler kurmasını zorunlu kılmaktadır.

Uzun vadeli stratejik çıkarlar doğrultusunda, Türkiye'nin BRICS ile ilişkilerini derinleştirilmesi ve çok yönlü bir dış politika benimsemesi hayati öneme sahiptir.

Ticaret Bakanlığı Faaliyetleri ve Bütçesi Üzerinde Genel Değerlendirme

Bütçe rakamları ne yazık ki sokaktaki gerçekliği yansıtmamaktadır. Resmi veriler ve Bakanlığın paylaştığı tablolar, toplumun geniş kesimlerinin deneyimleriyle örtüşmemekte, bu durum ekonomik politikaların etkisi konusunda ciddi soru işaretleri oluşturmaktadır.

Ekonomik kriz, **yalnızca rakamlarla ifade edilebilecek bir mesele olmaktan çıkmış, toplumun her kesiminde derin yaralar açmıştır.** Bugün sanayicimiz, üreticimiz ve esnafımız, uygulanan sıkı para politikaları ve dezenflasyon hedefleri çerçevesinde büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın, bu zorlu dönemde esnafa ve üreticilere yönelik motivasyon sağlayıcı adımlar atması hayati önem taşımaktadır. Ancak bu noktada bir eksiklik olduğu açıktır.

Ülkemizde karşı karşıya olduğumuz ekonomik tablonun en dikkat çekici yönlerinden biri de, iflas ve icra dosyalarının 39 milyona dayanmış olmasıdır. Bu, hatalı ve yanlış uygulanan ekonomi politikalarının doğrudan bir sonucudur. Ticaret Bakanlığı, bu krizle mücadele için daha güçlü bir strateji ortaya koymak zorundadır. Ancak bakanlık halen İsraille ticareti kesme hususunda dahi adım atmamaktadır.

Cari açıkta bazı iyileşmeler sağlandığı ifade edilmektedir. Ancak bu iyileşmelerin sürdürülebilirliği ciddi bir tartışma konusudur. Türkiye'nin üretim ve yatırım politikalarında yapısal reformlara ihtiyaç duyduğu açıktır. Sanayi ve tarım sektörlerinin gayrisafi milli hasılaya katkısı sürekli düşmektedir. **Tarımdaki bu düşüş, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve stratejik bir risk oluştururken, sanayideki daralma üretim ve ihracat performansımızı zayıflatmaktadır.** Bu yapısal sorunlar çözülmeden cari açıkta kalıcı bir iyileşme beklemek mümkün değildir.

Özellikle, ithalat kompozisyonundaki bozulmalar dikkat çekicidir. Ara mal ve sermaye mallarındaki yetersizlik, Türkiye'nin üretim kapasitesini geliştirecek yatırımlardan uzaklaştığını göstermektedir. **Tüketim malları ithalatındaki artış ise, ekonomimizin tüketim odaklı bir modele hapsoldüğünün açık bir göstergesidir.** Bu tablo, enflasyonun kontrol altına alınmasını ve sürdürülebilir büyümeyi imkânsız kılmaktadır.

Net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının azalması, ekonomik politikalarımızın bir başka zayıf noktasıdır. 2023 için belirlenen 500 milyar dolarlık ihracat hedefinden çok uzakta olduğumuz aşikardır.

Orta ve yüksek teknoloji ürünlerinin ihracattaki payı konusundaki hedeflere de ulaşamadığımız bir gerçektir. On Birinci Kalkınma Planı'nda belirlenen yüzde 44,2'lik hedef yerine, 2023'te yalnızca yüzde 37'lik bir gerçekleşme sağlanmıştır. Daha kötüsü, On İkinci Kalkınma Planı'nda bu hedef tekrar yüzde 44 olarak belirlenmiştir. Bu, stratejik alanlarda ilerleme sağlayamadığımızın en somut göstergesidir.

Otomotiv sektöründeki ihracat artışları dikkat çekicidir, ancak bu artışların kalıcı hale gelmesi için milli projelerimizin daha etkin şekilde desteklenmesi gerekmektedir. Örneğin, TOGG'un ihracat stratejisiyle ilgili somut bir plan henüz ortaya konulmamıştır. Milli projelerimizin uluslararası pazarlarda rekabetçi bir konuma gelmesi için Bakanlık düzeyinde daha fazla çaba sarf edilmelidir.

Türkiye'nin üretim kapasitesini artırmadan sürdürülebilir bir büyüme yakalaması mümkün değildir. Bugün birçok üretici, artan maliyetler ve ekonomik belirsizlikler nedeniyle faaliyetlerini başka ülkelere taşımaktadır. **Mısır gibi ülkelerde yeni üretim merkezleri kuran Türk girişimcilerin sayısındaki artış, bu sorunun ne kadar ciddi olduğunu göstermektedir.** Ticaret Bakanlığı'nın, üreticilerimizin karşılaştığı sorunlara yönelik daha etkili politikalar geliştirmesi şarttır.

Merkez Bankası'nın döviz müdahaleleri de ciddi bir sorun teşkil etmektedir. 2018'den bu yana arka kapıdan yapılan döviz satışlarının toplamının 400 milyar doları bulduğu iddia edilmektedir. Bu politikalar, kısa vadede kur artışını frenlemiş olabilir, ancak uzun vadede ihracatçılarımızın uluslararası rekabet gücünü zayıflatmıştır. Döviz kurlarındaki artışın ihracatçılar üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak için daha stratejik adımlar atılmalıdır.

Ticaret Bakanlığı bütçesi, merkezi bütçenin yalnızca binde 4'ü kadar bir paya sahiptir. Bu denli sınırlı bir bütçeyle esnafın, tüccarın ve sanayicinin sorunlarına nasıl çözüm bulunacağı ciddi bir sorudur. Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye ayrılan bütçe de yetersizdir. Bugün Türkiye'de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü 300 milyar doları aşmışken, bu mücadeleye ayrılan kaynakların artırılması gerektiği açıktır.

İhracat destek programlarının bütçedeki payı da son derece sınırlıdır. Bakanlık düzeyinde ihracatın artırılmasına yönelik daha fazla kaynak ayrılmalıdır. Ancak bu kaynakların, yerli üreticiler ve küçük işletmeler üzerinde olumlu etkiler yaratacak şekilde yönlendirilmesi gerekir.

E-ticaret sektörünün toplam ticaret içindeki payı yüzde 20'yi aşmıştır. Bu gelişme olumlu görünse de yabancı sermayeli platformların piyasa üzerindeki hâkimiyeti endişe vericidir. Eğer gerekli düzenlemeler yapılmazsa, e-ticaret sektörü küçük esnaf üzerinde büyük bir baskı oluşturabilir. Bu alanda daha adil bir rekabet ortamı sağlanması ve yerli işletmelerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Ticaret Bakanlığı, ülkenin ekonomik politikalarında daha güçlü bir koordinatör rolü üstlenmelidir. **Bugün sahada ciddi bir koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Bu eksiklik giderilmeden, ticaret ve ihracat politikalarında anlamlı bir ilerleme sağlanamaz.**

Bu bütçenin, mevcut sorunlara çözüm üretme kapasitesinin sınırlı olacağı açıktır. Türkiye'nin büyük hedeflere ulaşması için daha **cesur** ve **gerçekçi** adımlara ihtiyaç vardır.

3.10. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

2025 mali yılı için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bütçe kalemlerinin ayrıntılı dökümü aşağıda yer almaktadır:

▪ Personel Giderleri:	3.070.614.000 TL
▪ Sosyal Güvenlik Primi Giderleri:	374.693.000 TL
▪ Mal ve Hizmet Alım Giderleri:	536.056.000 TL
▪ Cari Transferler:	860.999.737.000 TL
▪ Sermaye Giderleri:	185.800.000 TL
▪ Sermaye Transferleri:	369.600.000 TL
▪ Toplam Bütçe:	865.536.500.000 TL

Bakanlık bütçesine bakıldığında özellikle "Cari Transferler" kaleminin Bakanlık bütçesinin büyük bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu kalem özellikle emekli maaşları ve sağlık finansmanına yönelik sosyal güvenlik ödemeleri gibi doğrudan sosyal refah ödemelerini kapsamaktadır. Diğer giderler ise personel, sosyal güvenlik primleri ve sermaye transferlerinden oluşmakta olup borç verme veya yedek ödenek için ayrılan bir bütçe kalemi bulunmamaktadır.

- **Personel Giderleri:** 2024'te 2.262.565.000 TL olan personel giderleri yaklaşık %38 artırılarak 2025 yılında 3.070.614.000 TL'ye yükseltilmiştir. Beklenen enflasyonun altında gerçekleşen bu artış, artan enflasyon ortamında personel giderlerine yönelik yeterli kaynak ayrılmadığını ve çalışanların reel gelir kaybı yaşayacağını göstermektedir.
- **Cari Transferler:** 2024'te 622.372.758.000 TL olan cari transferler, 2025 yılında 860.999.737.000 TL olarak belirlenmiştir. Cari transferlerin 551.805.182.000 TL'si sosyal güvenliğe, 309.173.486.000 TL'si istihdama, geri kalanı ise yönetim ve destek programlarına ayrılmıştır. Cari transferlerdeki enflasyonun altında yapılan bu artış, sosyal yardımlar ve destek programlarına daha az kaynak ayrılmasıyla toplumun sosyal refahını korumada zayıflık bir döneme girileceğine işaret etmektedir.
- **Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı:** Çalışma Bakanlığının çalışma hayatını denetleyen ilgili bütçe kaleminin 2024 yılında 1.352.022.000 TL ödenek ayrılırken 2025 yılında bu kalemin oluşan enflasyon artışına rağmen neredeyse hiç değiştirilmeyerek 1.352.371.000 TL olarak belirlendiği görülmektedir. Yapılmayan bu artışa rağmen

transfer kalemleri hariç tutulduğunda en yüksek personel giderinin Rehberlik ve Teftiş Başkanlığına ayrıldığı görülmektedir.

Bu reel bütçe düşüşleriyle birlikte, sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yükün arttığı söylemine karşılık sistemin sürdürülebilirliği için gerekli kaynakların sağlanmadığı ortaya çıkmaktadır. Hükümet mevcut bütçe teklifiyle sosyal yardımlar ve çalışan hakları konularında daha güçlü politikalar geliştirmede takdirde, özellikle enflasyonun yüksek olduğu bir ortamda vatandaşların refah seviyesini korumakta zorlanacaktır. **Ayrıca özellikle çalışma hayatının istikrarlı ve güvenli olarak sürdürülmesi için önemli vazife gören rehberlik denetim kalemlerine ayrılan kaynağın 2024 yılına göre hiç artırılmamış olması son dönemlerde yaşadığımız ölümlü iş kazaları da göz önüne alındığında oldukça anlamlıdır.**

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2025 yılı bütçesi, Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi ve çalışma hayatını iyileştirmeyi amaçlayan hedeflerle şekillendirilmiş olsa da Bakanlık bütçesinin uygulamada ve uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından yetersiz kaldığı ve toplumsal faydayı eksiksiz olarak sağlamayacağı açıktır.

2025 yılı için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bütçesi, sosyal güvenlik ve iş güvencesi alanındaki ihtiyaçların finansmanına önemli ölçüde odaklanırken, mevcut ekonomik kriz ve işsizlik rakamları düşünüldüğünde daha fazla değerlendirmeye tabi tutulabilir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın kayıt dışı istihdamı azaltmak için yürüttüğü faaliyetlere ayrılan bütçenin artırılması, istihdamın kayıt altına alınmasında pozitif etkiler yaratabilir; fakat bu önlemlerin yalnızca ekonomik teşviklerle değil, denetim ve yaptırımlarla desteklenmesi gereklidir. Bu çerçevede işsizlikle mücadeleye ayrılan kaynakların dağılımı ve etkinliği de sorgulanmaktadır. Çünkü özellikle genç işsizlik oranlarının yüksekliği artık toplumsal yapıyı tehdit eden bir olgu haline gelmiştir.

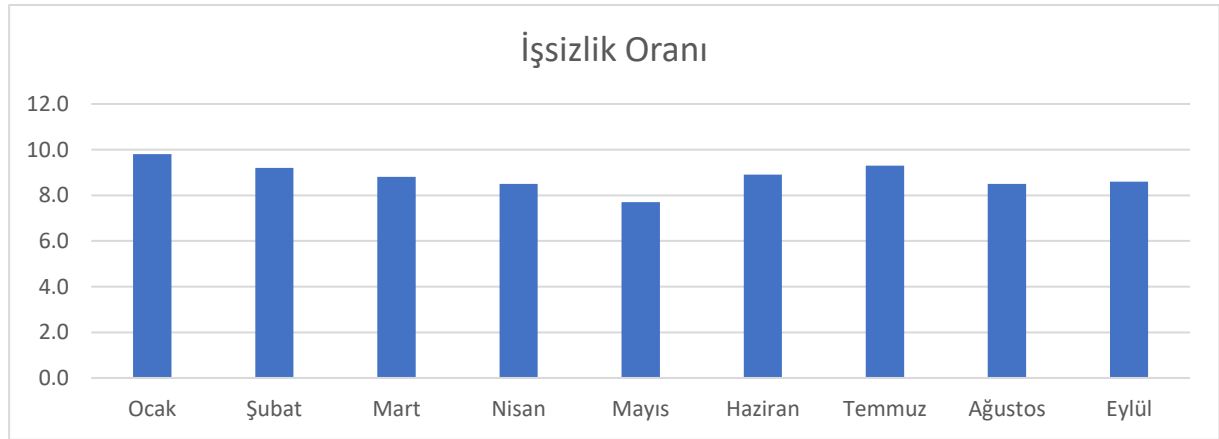
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bütçe programlarında cinsiyet eşitliğini sağlama, genç istihdamı artırma ve iş sağlığı gibi alanlara odaklanması olumlu olduğu görülse de bu kaynakların etkin kullanımı hakkında gerek göstergelerin aksine uygulamaları işaret etmesi gerekse şeffaflık ve denetim eksikliği dikkat çekicidir.

Buna ek olarak kayıt dışı istihdamla mücadelede ayrılan bütçe ayrılmış olsa da sonuçların verimliliği konusundaki yetersizlikler dikkat çekmektedir. Kayıt dışı istihdam oranının azaltılması için işyeri denetimleri ve bilgilendirme faaliyetleri artırılması gerekirken Bakanlığın

rehberlik ve teftiş alanında kaynak artışı yapmamış olmasına rağmen cari transferlerden sonra en büyük bütçe kaleminin özellikle bu alanda yoğunlaşması dikkat çekicidir. Kayıt dışılığın önlenmesine ilişkin olarak bütçenin etkin ve verimli kullanılmadığı, Bakanlığın bu soruna yapısal köklü bir çözüm getiremediği görülmektedir. Özellikle işveren teşvikleri ve caydırıcı cezalar etkili biçimde uygulanmadığı sürece kayıt dışı istihdamın azalması oldukça zor görünmektedir.

Özetle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2025 bütçesinin daha geniş bir siyasi vizyon eksikliği taşımakta olup bu bağlamda yalnızca mevcut sorunlara kısa vadeli çözümler getiren bütçe anlayışının, uzun vadede sosyal güvenlik ve çalışma hayatında köklü reformlar için yeterli temeli sunmadığı ortadadır. Özellikle yaşlanan nüfus, düşük doğurganlık oranları ve emekli maaşlarının sürdürülebilirliği gibi konular, iş sağlığı ve güvenliği ile düşük ücretler daha geniş çapta stratejik bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

İşgücü Katılım ve İstihdam Artışının Kaynakları:

Şekil 47. Eylül 2024 İtibariyle İşsizlik Oranları

Eylül 2024 verilerine göre Türkiye’de işgücü katılım oranı %54,4 olurken işsizlik oranı %8,6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’nin de dahil olduğu 900 milyondan fazla nüfusa sahip 51 ülkeden oluşan Avrupa ve Orta Asya’ya yönelik ILO bölgesine odaklanan ILOSTAT verilerine göre 2024 yılında ortalama işgücü katılım oranının %58,2 ve ortalama işsizlik oranının %5,6 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu açıdan 2024 yılı Eylül ayı Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre işsiz sayısının bir önceki aya göre 35 bin kişi artarak 3 milyon 100 bin kişi artması ve işsizlik oranının %8,6’da sabit kalması, işgücü piyasasında ilk başta olumlu bir gelişme olarak gözükmekle birlikte gerek bulunduğumuz bölge ortalamasının üstünde olması gerekse zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü ve işsizlerden oluşan

atıl işgücü oranının 2024 yılı Eylül ayında %25,6 olması bu azalışın iktidar tarafından oluşturulan bir yanılsama olduğunu bizlere göstermektedir. Aslında olan kısa dönem işsizlik oranının uzun dönem işsizlik oranına devrinden ibarettir. Bunun en büyük destekleyici verisi TÜİK'e göre 2024 Eylül ayında zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranının %17,3 olarak gerçekleşmesidir. İktidar her zamanki gibi kelime oyunları ile gerçeği halktan saklamaya çalışmaktadır. Fakat artık emeğin çalınan hakkı hiçbir kılıfa sığmamakta, toplumda en derin bir şekilde varlığı hissedilmektedir.

Türkiye'de dar tanımlı işsizlik oranı ile geniş tanımlı işsizlik oranı arasındaki fark, işgücü piyasasındaki yapısal sorunları ve özellikle işgücüne katılımında yaşanan eksiklikleri açıkça yansıtmaktadır. 2014'te 8,9 puan olan bu farkın, 2024 Eylül itibarıyla 17 puana çıkması, dar tanımlı işsizlik ile geniş tanımlı işsizlik arasındaki uçurumun giderek büyüdüğünü göstermektedir. Türkiye ile ABD ve AB ülkeleri kıyaslandığında, diğer ülkelerde iki işsizlik oranı arasında daha düşük bir fark görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de iş aramaktan vazgeçen, ancak çalışmaya hazır durumda olan bireylerin sayısının artmasıyla yakından ilişkilidir.

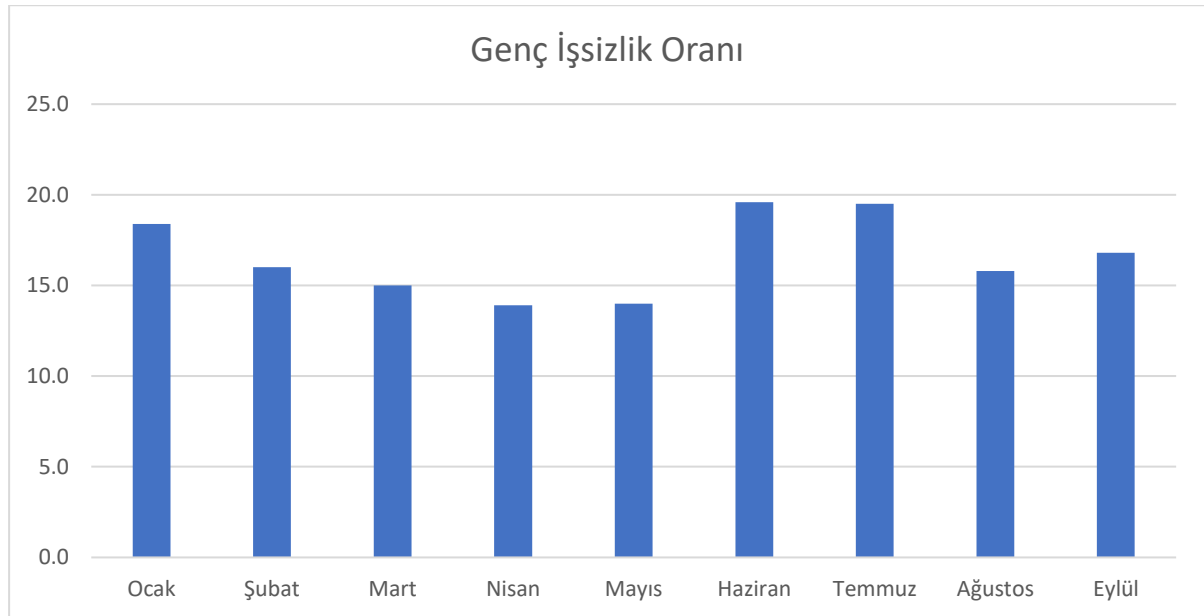
Bu bağlamda Türkiye'de geniş tanımlı işsizlik oranının yüksek seyretmesi, özellikle ekonomik ve sosyal koşullardan dolayı işgücü piyasasına giremeyen, ancak çalışmaya istekli olan bireylerin giderek daha fazla sayıda olduğunu gösterir. Bu bireyler iş bulma umudunu kaybederek iş aramaktan vazgeçmekte ve bu durum geniş tanımlı işsizlik oranını artırmaktadır. Özellikle ülkemizde yaşanan ekonomik dalgalanmalar, düşük gelir seviyeleri ve işgücü piyasasında kalıcı iş fırsatlarının yetersizliği, bu eğilimin temel nedenleri arasındadır.

Bu durum Türkiye'de işgücüne katılımın teşvik edilmesi ve iş aramaktan vazgeçen bireylerin işgücü piyasasına tekrar kazandırılması için kapsamlı politikalara olan ihtiyacı işaret etmektedir. **İşsizlik sigortası kapsamının genişletilmesi, eğitim ve beceri kazandırma programlarının artırılması gibi sosyal destek mekanizmaları, bu eğilimin azalmasında önemli rol oynayacaktır.** Fakat önümüze konan bütçe kalemleri ve önceki yıllara ait uygulamalar Hükümetin bu konuda anlamlı bir çözümü önümüzdeki yıllarda da gerçekleştiremeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır.

2024'te işgücüne katılımın %54,3'e çıkması olumlu görülse de bu artışın sürdürülebilirliği şüphelidir. İşgücüne katılımın artışı ve istihdamdaki büyümenin esas kaynağı maalesef sanayi ve tarım dışı sektörler, özellikle hizmetler sektörüne dayanmaktadır. 2024 ikinci çeyrek

verilerine göre tarımda %15, sanayide %20,5 inşaat sektöründe %6,5 ve hizmet sektöründe %58 oranında işgücünün dağılım gösterdiği görülmektedir. Özellikle sanayi istihdamında 121 bin kişilik bir azalma yaşanırken, hizmet sektörü istihdamı 905 bin kişi artmıştır. İşsizlik dağılımı sanayi sektöründeki yapısal sorunların çözülmediğine işaret ederken, hizmet sektörüne bağımlı istihdam artışı, ekonominin istihdam dayanıklılığı açısından risk taşımaktadır. Veriler bize Türkiye'nin sanayi sektöründe sürdürülebilir büyümeye ulaşmakta zorlandığını, işgücünün daha düşük katma değerli hizmet sektörlerinde yoğunlaştığına işaret etmektedir. Sanayide istihdamın azalması, yapısal reform eksikliğini ve sanayiye yeterli teşvikin sağlanmadığını göstermektedir. Bu kapsamda, hükümetin ekonomik büyüme politikalarının sanayi ve üretim odaklı olması gerektiği ortadadır; ancak mevcut durumda bu eksiklik sürdürülebilir büyüme açısından büyük bir zafiyet oluşturmaktadır. Ücretli çalışanların alt detaylarına bakıldığında; 2024 Ağustos ayında ücretli çalışan sayısı yıllık olarak sanayi sektöründe %0,8 azalırken, inşaat sektöründe %6,9, ticaret-hizmet sektöründe %3,7 artmıştır.

Genç İşsizliği ve İstihdam Teşviklerinin Yetersizliği

Şekil 48. Eylül 2024 İtibariyle Genç İşsizlik Oranları

Eylül 2024 istatistiklerine göre 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,3 puan artarak %17,1 olmuştur. Bu yaş grubunda işsizlik oranı; erkeklerde %13,5, kadınlarda ise %24,0 olarak tahmin edilmiştir. Genç işsizlik sorunu sadece Türkiye'nin değil dünyadaki birçok ekonominin önemli sorunlarından birisidir. İşsizlik oranlarının düşük olduğu birçok OECD ülkesinde, genç işsizlik oranları işsizlik oranlarından 2,5 ila 3,5 kat daha

fazladır. Fakat Türkiye’de bu rakam neredeyse iki katına yaklaşmaktadır. 2004 ile 2024 yılları arasındaki süreçte işsizlik ve genç işsizlik arasındaki korelasyon bire bir gerçekleşmektedir. Bu durum diğer ülkelerin aksine Türkiye’de genç işsizliğe ve işsizliğe aynı parametrelerin sebep olduğunu göstermektedir. Ayrıca günümüzde genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki korelasyon katsayısı negatif yöndedir. Bu durum büyüme ve genç işsizliğin birbiriyle önemli bir ilişkiye sahip olduğunu göstermekte ve ilginç bir şekilde ülke büyüdükçe genç işsizlerinin tüm işsizler içindeki oranının nispeten arttığını bizlere haykırmaktadır. İktidar gençlere yeni istihdam alanı yaratmamakta, gençliği daha karamsar bir geleceğe mahkûm ederek yurtdışı hayallerinin gençler arasında daha da yayılmasına vesile olmaktadır.

TÜİK tarafından hazırlanan gençlerin işgücü piyasasına giriş istatistikleri genç işsizlik hakkında çok önemli veriler sunmaktadır. Bu verilere göre Türkiye’deki eğitim sistemi iş gücü piyasasının niteliklerine uygun içerikten yoksundur. Gençlerin önemli bir bölümü son mezun olduğu okulun iş bulmakta hiçbir katkı sağlamadığını söylemektedir. Gençlerin işe yerleşmesinde en önemli araç akraba ve yakın çevre yönlendirmesi iken eğitim kurumlarının ve istihdam ofislerinin payı çok düşüktür. Bu durum gençlerin istihdama girişte önemli bir rehberlik sorunu yaşadığını, İŞKUR’un bu bağlamda tamamen işlevsiz bir kuruma dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca TÜİK verilerine göre genç işgücünün çoğunluğu niteliksiz ya da düşük nitelikli işlerde çalışmaktadır. Bu nedenle gençlerin ürettiği katma değer oldukça düşüktür. Yapılan analizler inşaat yatırımlarının ve ihracatın genç işsizliği etkilemeyen bir faktör olduğu bizlere göstermektedir. Bu durum özellikle gençlerin inşaat sektöründe daha az tercih edilmesi ve ihracat miktarındaki artışın kapasite artışı gerektirmemesi sebebiyle olmaktadır. Hal böyleyken iktidarın halen inşaata ve katma değer yaratmayan ucuz iş gücüne dayalı ihracatla büyümeyi önelemesinin akla mantığa sığar bir yanı yoktur. Kişi başı gelirdeki adil gelir dağılımı ve sanayi hasılasındaki artış genç işsizliği azaltacak esas unsurlardır. Fakat sadece mezun sayılarına odaklanan bu iktidar döneminde ironik olarak yükseköğretim mezunu genç sayısının artmasının genç işsizliği artırdığı görülmektedir. Gençlerin işgücüne efektif katılım sağlayamaması nedeniyle ekonomimiz potansiyelinin çok altında kalmaktadır. Yeni istihdam girişlerinin sağlanamaması nedeniyle sosyal güvenlik sistemi prim gelirinden mahrum kalmakta ve sosyal güvenlik açığı daha da büyümektedir. Ne acıdır ki iş bulamayan gençlerin geçimleri yine zor durumda olan aileleri tarafından sağlanmaktadır. Gençlerin işgücü piyasasında etkin biçimde yer alması için sanayi üretimini artıracak politikalar derhal uygulamaya konulmalıdır. Mevcut eğitim sistemi gençlere yeterli nitelikleri kazandıramamakta, yükseköğretim mezunu sayısının artması ise genç işsizliği

körüklemektedir. Bu çerçevede eğitim politikalarının hızla değiştirilmesi zorunludur. Gençlerin iş gücü piyasasına girişte yaşadığı rehberlik sorunları çözümlenmeli; istihdam ofisleri ve eğitim kurumlarının yapısı bu amaca uygun hale getirilmelidir.

Özellikle doğu bölgelerinde genç nüfusun hızla artması ve girişimcilik faaliyetlerinin yetersizliği, iç göç hareketlerini tetikleyerek genç işsizliği daha da derinleştirmektedir. Tarımla uğraşan nüfusun yoğunluğu, miras yoluyla bölünen ve küçülen tarım alanları nedeniyle hem genç işsizliği hem de iç göç artmaktadır. **Eğitim sisteminin stabil bir yapıya kavuşturulamaması ve reel sektörün ihtiyaçlarına yanıt verememesi, genç işsizliğin temel nedenlerinden biridir.** Bu sorunu çözmek için yaşam boyu öğrenme süreci eğitim sisteminin her aşamasına yayılmalı ve gerekli destekler sağlanmalıdır.

Türkiye'de üniversite sayısı ve öğrenci kontenjanlarının sürekli artması, genç işsizlik oranlarını yapay bir şekilde düşük göstermektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi bireysel ve toplumsal gelişimi artırsa da okuyan birey işsiz sayılmadığı için genç işsizlik oranları düşük çıkmaktadır.

Gençlerde işsizliğin yol açtığı psikolojik sorunlar yaygınlaşmakta; işsizlik, boşanma, bağımlılık, suç oranları ve intihar arasında doğrudan bağlantılar bulunmaktadır. Bu psikolojik sorunlar ekonomik kalkınmayı da doğrudan engellemektedir. Genç işsizliğe yönelik politikaların başarıya ulaşması, ekonomik kalkınma politikalarının da verimliliğini artıracaktır. Dolayısıyla, genç işsizliğe yönelik politikaların etkisi başta ekonomik büyüme olmak üzere birçok alanda kendini gösterecektir. Her işsiz birey, devletin vergi gelirlerini düşürmekte ve toplam tüketimi azaltmaktadır; bu durum ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Genç istihdamı artırmaya yönelik vergi politikaları uygulandığında, toplam talebin artışıyla ekonominin güçlenmesi sağlanacaktır. Bu nedenle, genç istihdamını teşvik edici vergi politikalarının bir an önce devreye alınması gerekmektedir.

Gelinen noktada iktidar toplumun her kesiminin olduğu gibi gençlerimizin de geleceğe olan inancını yıkmakta, memleketimize dair hayal ve umutlarını tüketmektedir.

Genç işsizliğin yükselmesi, Avrupa Birliği ve OECD ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu haline gelmiştir. Ancak Türkiye gibi genç ve dinamik bir nüfusa sahip ülkelerde, genç işsizlik daha acil bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ülke kendi koşullarına uygun politika ve stratejiler geliştirirken, Türkiye'nin bu alanda özel çözümler üretmesi bir zorunluluktur.

Meslek Kavramının İçinin Boşaltılması:

Türkiye'de genç işsizliği ve eğitim-iş uyumsuzluğu, hükümetin yetersiz politikaları nedeniyle daha da derinleşmektedir. Eğitim ve mesleki gelişim arasındaki bağı güçlendiren somut adımların eksikliği, genç nüfusun iş gücü piyasasına entegrasyonunu engellemekte ve uzun vadede ciddi ekonomik ve sosyal riskler doğurmaktadır. Genç işsizliğe kalıcı çözüm; geçici iş yaratma projeleri yerine, **nitelikli eğitim ve beceri geliştirme programları ile gençlere sürdürülebilir iş fırsatları sunmaktan geçmektedir.**

Türkiye, OECD ortalamasının altında kalan kısmi zamanlı çalışma oranıyla, esnek çalışma modellerini destekleyen politikalardan yoksundur. Hükümetin işgücünü esnek ve kısmi zamanlı istihdama yönlendirecek düzenlemelerden kaçınması, işgücü piyasasında ciddi bir eksiklik yaratmaktadır. Mesleki eğitim programlarının erişilebilirliği, mali yükün azaltılması ve sektör ihtiyaçlarına uyum sağlayacak esneklikte düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeler sürekli olarak gözden geçirilmeli, işgücü piyasasında olumsuz etkiler yaratmadan istenilen sonuçlara ulaşılmalıdır.

Meslek kavramının zayıflatılması ve alanında uzman çalışanların iş bulmasının zorlaştırılması, ücret düşüklüğüne yol açmakta ve vasıf gerektiren mesleklerin saygınlığını zedelemektedir. Meslek yeterliliği şartlarının esnetilmesi ve vasıfsız kişilerin mesleğe kolayca kabul edilmesi, iş dünyasında kalifiye istihdamı baltalamakta, daha çok sermaye gruplarının karlılığını gözetten bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Oysa düzenlemeler, iş gücünün vasfını artırmayı ve belirli alanlarda yetkin meslek sahipleri yetiştirmeyi amaçlamalıdır. Ülkemizde işgücü vasıfsızlaştırılarak asgari ücretin genel ücret haline geldiği bir ortam yaratılmıştır. Yapılan düzenlemeler, sadece bugünün değil, yarının ihtiyaçlarını da kapsayacak şekilde tüm paydaşlarla ele alınmalıdır. **Bu bağlamda her birey, eğitimini aldığı ve uzmanlaştığı alanda istihdam edilmelidir.**

Ancak ne yazık ki ülkemizde yüksek lisans mezunu kasiyer ve kurye görmek normalleşmiştir.

Eğitim sisteminin düşük kalitesi sonucu, iş gücü piyasasına giren gençlerin nitelikleri, piyasanın talepleriyle örtüşmemektedir. Türkiye'nin eğitim sistemi, nitelikli ve teknik becerilere sahip bir iş gücü yaratmakta yetersiz kalmakta; bu da genç işsizliğinin yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmaktadır. Hükümet, eğitimde reform adı altında sadece diploma sayısını artırmaya odaklanmakta; nitelikli iş gücü yaratma ihtiyacını göz ardı etmektedir. Dijitalleşme ve teknoloji

alanındaki yetersizlikler, Türkiye’yi küresel rekabet gücünden mahrum bırakmaktadır. Mevcut tablo, hükümetin gelecekteki iş gücü ihtiyaçlarına yönelik stratejik planlamadan uzak olduğunu açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’nin istihdam artışı, işgücü piyasasında katma değeri yüksek sektörlerde büyüme sağlayamamaktadır. Kayıt dışı istihdama karşı yeterli tedbirlerin alınmaması, hükümetin iş gücü politikalarında köklü bir reforma ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, hükümetin derhal sanayiye yönelik stratejik teşvikler geliştirmesi, kayıt dışı istihdamı önleyici düzenlemeler yapması ve gençlerin iş gücüne entegrasyonunu artıracak kapsamlı politikaları hayata geçirmesi gerekmektedir.

İşsizlik Sigortası Fonu’nun Sürdürülebilirliği

İşsizlik Sigortası Fonu'nun kaynaklarından yararlanılmasının uygunluğu, fonun gelir ve giderlerinin dikkatli incelenmesine bağlıdır. Ödeneğin uzun süreli olarak esas amacı dışındaki kullanımı İşsizlik Sigortası Fonu üzerindeki baskı unsuru olacak ve potansiyel sürdürülebilirlik sorunlarını getirecektir. Ayrıca ödeneğin esas amacı dışındaki her uygulama ve şartları ile ilgili karmaşıklıklar ve muhtemel suiistimler nedeniyle uzak durulması gereken hususlardır. İşsizlik Sigortası Fonu'nun mali sürdürülebilirliğinin, kısa çalışma ödeneği, asgari ücret desteğinin fondan karşılanması gibi harcama programlarının uygulanıp uygulanmamasına bağlı olarak değişkenliğidir. Fon, mevcut uygulamalarına ek olarak yeni harcama programları getirilmezse ve geçici olarak getirilen istihdam teşviki yüklerinin kanuni süresi içinde sonlandırılması durumunda, gelir fazlası vermeye devam edecektir. Ancak fonun esas amacı dışında yer alan kısa çalışma ödeneği ile asgari ücret desteğinin Fondan karşılanmaya devam edilmesi durumunda, Fonun mali olarak sürdürülebilir durumda olmayacağı yapılan projeksiyonlarda görülmektedir.

İşsizlik ödeneğinin işveren teşviklerine oranı son altı yılda değişkenlik göstermiştir. Özellikle 2018’den sonra işsizlik fonu adeta işverenlere destek fonuna dönüşmüştür. 2018 yılında fonun giderleri içinde patronların payı %53’e ulaşırken işsizlik ödeneğinin payı ise yüzde 24,7’de kalmıştır. 2021’de ise fondan işçilerin aldığı pay %9,5’ta kalırken işveren teşviklerinin oranı %43,2 ‘ye ulaşmıştır. 2022’de gelindiğinde fonun 55,6 milyar TL olan giderlerinin 38,7 milyar TL’si işverenlere teşvik olarak geri ödenmiştir. Böylece patronların payı yüzde 69,7’ye kadar çıkmıştır. 2023 yılında 117,2 TL olan giderlerin % 67’si olan 78,5 TL’si fondan işverenlere geri

ödenmiştir. Esasen 2018 yılından itibaren işverenler fona sundukları katkıdan çok daha fazlasını geri almışlar, diğer bir ifadeyle çalışanın emeğini de hükümet eliyle gasp etmişlerdir.

2024 yılında da İşsizlik Sigortası Fonu'na işverenlerin yaptığı katkılar ve işverenlere sağlanan teşvikler dikkat çekici düzeylerde gerçekleşmiştir. Eylül 2024 itibariyle işsizlik ödeneği için yapılan ödemelerin toplamı ise 25 milyar 443 milyon TL olmuştur. 2024 yılında Eylül ayı itibariyle İşsizlik Sigortası Fonu'ndan işverenlere yapılan teşvik ve destek ödemeleri 54 milyar TL'ye, işbaşı eğitim ödemeleri ise 16,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. Toplamda 70,3 milyar TL olan ve işverenlere transfer niteliğinde olan bu ödemeler aynı dönemde işsizlere yapılan toplam ödemenin yaklaşık 2,8 katı bir miktara tekabül etmektedir. Buna göre işverenler Eylül ayına kadar fona yaptıkları 76,8 milyar TL'nin yüzde 91'nden fazlasını geri almışlardır. 2024 Ocak-Eylül döneminde fonun toplam geliri 239 milyar TL olurken toplam gider 129 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Bu veriler İşsizlik Sigortası Fonu'nun işverenlere sağladığı teşvik ve desteklerin miktarının, işsizlere yapılan ödemelerden daha fazla olduğunu göstermektedir. Fonun işverenlere yönelik teşviklerinin boyutları, işsizlikle mücadele ve istihdamın desteklenmesi açısından önemli bir rol oynuyor olabilir ancak bu durum aynı zamanda fonun işsizlere yönelik amacının gözden geçirilmesi gerektiğini de göstermektedir.

Türkiye'de işsizlerin maalesef çoğunluğu işsizlik maaşı alamamaktadır. Eğer amacı dışındaki kaynaklara aktarımlar yapılmazsa fonun sürekli fazla vereceği göz önüne alınarak işsizlik maaşı alabilmek için gerekli şartların esnetilmesi gerekmektedir; bu şartlar arasında işsizlik sigortası primi ödeme süresi ve hizmet akdi süreleri bulunmaktadır. Fakat yapılan düzenlemelerle işsizlik sigortasından esas yararlandırılması gereken işsizler yerine işverene ve emeklilik sistemine kaynak transferi yapılmasına yönelik düzenlemelerin yapıldığını görüyoruz.

Yine işe alınma durumlarına göre İşsizlik Sigortası Fonu'ndan Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılan prim ödemeleri de bu minvaldedir. İşsizlere işsiz kaldıkları dönemde aktarılması gereken Fon kaynakları işverenin ödemesi gereken prim ödemelerinden düşülerek emeklilik sistemine aktarılmaktadır. Böylelikle İşsizlik Sigortası Fonu adeta Sosyal Güvenlik Sisteminin destekleyici bir unsuru haline getirilmektedir. Aynı şekilde asgari ücret desteği adı altında işverenin yükümlülüklerinden düşülerek Sosyal Güvenlik Kurumuna fondan yapılan kaynak transferi düzenlemesi de bu kapsamdadır.

Esasında yapılan düzenlemeler bütçe dengesini sağlamak için İşsizlik Sigortası Kanunu'nda yer alan *'Bu fon bütçe kapsamı dışında olup, gelirlerinden vergi kesintileri hariç hiç bir şekilde kesinti yapılamaz ve Genel Bütçeye gelir kaydedilemez.'* hükmünün işlevsiz bırakılmasına yönelik düzenlemelerdir.

Bu açılardan söz konusu düzenlemelerin ve kaynak aktarımlarının uygun olmadığını, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan Sosyal Güvenlik Kurumu'na, işverenlere ve devletin bütçesine kaynak aktarımına yönelik uygulamalara son verilerek ve işsizlerin kendilerine uygun iş buluncaya kadar daha yüksek gelir seviyesini garanti edecek ve daha esnek yararlanma koşullarını içerecek düzenlemelerin yapılmasını gerekmektedir. Bunun için 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun 50 inci maddesinde yer alan işsizlik sigortasından yararlanma şartlarında yer alan 'son 120 gün' şartının 60 güne düşürülmesi; son üç yılda 600, 900 ve 1080 olarak belirtilen gün şartlarının sırasıyla 400, 600 ve 800 olarak değiştirilmesi; işsizlik ödeneğinin günlük ortalama brüt kazancının %90'ı olarak revize edilmesi; Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneğine ilişkin Ek Madde 2'nin yürürlükten kaldırılarak İş Kanunu'da Kısa Çalışma'nın tekrar düzenlenmesi ve işverenlere yapılan teşvik ödemelerine son verilmesi uygun olacaktır.

Ayrıca asgari ücret desteğinin Hazine'den karşılanması daha yerinde bir düzenleme olacaktır. Çünkü söz konusu fon işsizlerin hakkı olan bir kaynak olup işsizliği azaltmaya yönelik politikalar ve yükümlülükler esas olarak Devletin asıl kaynaklarından karşılanmalıdır. İşsiz kalanların hakkı olan ve devlete, emekliye ya da işverene ait olmayan İşsizlik Sigortası Fonu'nun başka alanlarda kullanılması tıpkı araçları için Kasko Sigortasına para yatıranların paralarının daha az kaza yapılsın denilerek yol yapımına aktarılması gibidir. Halbuki Kasko yaptıranlar primlerini kaza anında zararlarının karşılanması için ek olarak yatırmaktalar, yol yapımı için MTV, ÖTV ve KDV gibi vergilerini ayrıca ödemektedirler. Bu noktada her kaynak, kuruluş amacına ve hak sahiplerinin hukukuna dikkat edilerek kullanılmalıdır, aksi takdirde Devletin asli unsurlarından birisi olan güven duygusu zedelenecektir.

Fonun amacı dışında kullanımı, gelecekte işsizlik sigortasının asıl işlevini yerine getirmesini tehlikeye sokarak, işsizlikle mücadelede temel araçlardan birinin etkisiz hale gelmesine yol açacaktır. Bu durum hükümetin iş gücü piyasasında uzun süredir devam eden sorunları çözme konusunda etkisiz kaldığının göstergesi olup kalıcı çözüm için yapısal reformlar gerekmektedir. İşten çıkarmalarda oluşabilecek yükü toplumun genelinde bir sosyal güvenlik ağı üzerinden paylaşacak etkin ve etkili bir sisteme geçiş yapılması zorunluluk haline gelmiştir. Bu dönüşüm, siyasi iradenin piyasa katılıklarını gidermek için kararlılık sergilemesini gerektirmesine rağmen

halen toplumun geniş kesimlerince kabul görecektir ve işçinin kıdem tazminatı hakkını garanti altına alacak bir düzenlemesinin hayata geçirilmemesi ve işsizlik sigortasının amacına uygun kullanılmaması sorunların halen sümen altı edildiğini göstermektedir.

Kayıt Dışı İstihdam Sorunu:

Kayıt dışı istihdam, 2010'dan bu yana düşüş göstermiş olsa da hâlâ ciddi bir sorun olarak varlığını korumaktadır. Türkiye'nin de dahil olduğu Avrupa ve Orta Asya'ya yönelik ILO bölgesine odaklanan ILOSTAT verilerine göre kayıt dışı istihdam oranı 2024 yılında ortalama %16,7 olarak gerçekleşecektir. Ülkemizde ise 2023 yılında %26,1 olarak gerçekleşen kayıt dışı istihdam oranının 2024 yılında da aynı düzeyde kalacağı tahmin edilmektedir. 2025 yılı hedeflemesinin ise %25,8 olması artık bu düzeyde kayıt dışı istihdamın kronik bir sorun haline geldiğini bizlere göstermektedir. Özellikle tarım sektöründe kayıt dışı istihdam oranının %81,2 gibi yüksek bir seviyede olması, denetim eksikliğinin ve kayıt dışılığı azaltmaya yönelik stratejik politikaların etkisiz kaldığını göstermektedir. Bu oran işgücü piyasasının belirli kesimlerinde yasal düzenlemelerin uygulanmadığını ve işçilerin sosyal güvenlik haklarına erişimlerinin kısıtlandığını göstermektedir. Ülkemizde diğer ülkelere göre kayıt dışı istihdamın yüksek seviyede olması, sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yükü arttırmakta ve gelecekte sürdürülebilir bir emeklilik ve sağlık sigortası yapısını tehlikeye atmaktadır. Bu bağlamda kayıt dışı istihdamı azaltmak için daha etkin ve kapsamlı denetimler ve teşvikler getirilmesi gerekmektedir; aksi takdirde sosyal güvenlik açıkları giderek büyüyecektir. Kayıt dışı istihdam oranının yüksek olması, iş gücü piyasasında eşitsizlikleri derinleştirmekte ayrıca sosyal güvenlik sistemine olan güveni ve uzun vadeli finansal sürdürülebilirliği olumsuz etkilemektedir. Ekonominin dijitalleşme ve küresel değer zincirlerine entegre olma ihtiyacı, bu konudaki reformların gerekliliğini bizlere açıkça göstermektedir. Bütçede, kayıt dışı istihdamla mücadele için çeşitli tedbirler öngörülse de bu tedbirlerin uygulamada yeterince etkili olmadığı SGK ve TÜİK verilerinden anlaşılmaktadır. Özellikle kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu sektörlerde denetimlerin yetersiz kalması, işçilerin sosyal güvenceye erişimini engellemekte ve devletin vergi gelirlerinde kayıplara yol açmaktadır.

Kayıt dışılıkla ilgili bir diğer olgu da ücretlerin tam olarak bildirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle son 10 yılda kayıt dışı istihdam %35'lerden %26'lara gerilese de **Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirilen ücretlere göre ortaya çıkan medyan ücretin %90'ından fazlasını asgari ücretin oluşturması bu kayıt dışı ücret tutarının yüksekliğinin en büyük göstergelerinden birisidir.**

Asgari Ücret

Asgari ücret, çalışma hayatı üzerindeki etkileri nedeniyle, özellikle çalışanlarının büyük çoğunluğunun asgari ücretten yararlandığı Türkiye gibi ülke ekonomileri için göz önünde tutulması gereken en önemli konular arasında gelir. Ülkemiz gibi toplam işgücü arzının toplam işgücü talebinden fazla olduğu ve çalışma hayatında yer alanların büyük kısmının vasıfsız işgücüne dayandığı ülkemizde, asgari ücret konusu bilhassa daha önemlidir. Özellikle 1970'lerden sonra gelişen anlayış çerçevesinde günümüzde birçok ülkede özellikle de Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun bu konuda yaptığı çalışmalar doğrultusunda, çoğu ülkede değişik uygulama biçimleriyle çeşitli asgari ücret sistemleri yer almaktadır. Özellikle uluslararası piyasaların güçlenmesi ile oluşan küresel rekabet çerçevesinde asgari ücret uygulaması çalışanın alın teri olan emeğinin karşılığının korunması için vazgeçilmez bir uygulamadır. Ülkelerde asgari ücret uygulamaları çalışma hayatındaki tarafların katılımıyla ya da doğrudan devlet tarafından belirlenebildiği gibi kamu ve sivil toplum kuruluşları ile özel sektörün yer aldığı ortaklaşa bir sistem ile de asgari ücret uygulaması şekillenebilmektedir. Yaş, bölge sektör gibi ülkeden ülkeye farklılık gösteren asgari ücret belirlemeye ilişkin unsurlar değişkenlik göstermektedir. Fakat her ülke benzer uygulamalara yer verse de ülkeler arasında sosyal ve ekonomik farklılıklar sebebiyle her ülkede aynı uygulama aynı etkiye sahip olmayabilmektedir. Bu sebeple ülkelerin kendi sosyal ve ekonomik koşullarına göre kendisine özgü bir asgari ücret uygulamasını benimsemesi zaruridir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde bile ortak bir asgari ücret mevzuatı bulunmazken Türkiye'nin bu konuda kendi koşullarına uygun olmayan bir asgari ücret düzenlemesinde ısrar etmesi uygun olmayan bir istihdam ve ücret politikasıdır.

Asgari ücretin belirlenmesinde devlet müdahalesinin asgari seviyede olduğu ülkelerde asgari ücret seviyesi ağırlıklı olarak toplu sözleşmelerle belirlenmekte ve bu ülkelerde genellikle karşılıklı taraflar arasında etkin ve verimli bir istişare sistemi bulunmaktadır. Dolayısıyla devlet müdahalesi olmaksızın karşılıklı kazan kazan anlayışı ile tespit edilen ücretler hem çalışanın hem de işverenin verimli ve etkin bir çalışma ortamı oluşturmaya imkân vermektedir. Dolayısıyla toplu sözleşme mekanizmasının etkin olduğu bu ülkelerde devlet söz konusu asgari ücret seviyesini kanuni bir zorunluluk olarak dayatmasa bile çalışma hayatındaki her bir bireye asgari seviyede insan onuruna yakışır bir geçim ve yaşam imkânı sağlanabilmektedir. Burada devlet sadece asgari ücretin sigortası sayılabilecek etkin bir işsizlik sigortası, aile hayatına ve çocuklara ilişkin destekler, uygun bir emeklilik planı ve erişimi kolay sağlık hizmetleri gibi

sosyal devlet ilkesine uygun mekanizmalarla söz konusu çalışma hayatı düzenin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkıda bulunur. Böylelikle ülkedeki insanların iş imkanları genişler ve tüm bunlara rağmen iş bulamayan kişileri de devlet destekleyerek insan haysiyeti ve onuruna yakışır bir gelir elde etmesine imkân tanır. Fakat özellikle son 20 yılda yapılan düzenlemeler ile birlikte Türkiye’de toplu sözleşme mekanizmasının etkinliğini yitirdiği, işçi sendikalarının gittikçe güçsüz hale getirildiği, iş güvencesi ve iş sağlığına dair tüm uygulamaların bilinçli olarak güçsüz hale getirildiği, asgari ücretin devlet destekli olarak tamamen işveren lehine gelişecek şekilde belirlendiği bir çalışma modeline geçildiği görülmektedir. **Asgari ücret neticesinde elde edilen gelirle günümüz koşullarında bir ev kirasının bile ödenemediği gerçeği ortada iken bu ücret seviyesiyle çalışanların geçimlerini idame ettirebilmesini beklememek gerekmektedir. Ülkedeki çalışanların yarısından fazlasının asgari ücret aldığı bir yerde doğal olarak asgari ücret seviyesi de oldukça önemli bir sorun teşkil etmektedir.** Özellikle enflasyon seviyesinin yüksek olduğu ülkemizde asgari ücretin sene de bir ya da iki defa belirlenmesi çalışanları daha da zor duruma sokmakta, çalışma hayatındaki düzenliliği bozmakta ve çalışma barışına ilişkin ortama darbe vurmaktadır.

Genel olarak toplu sözleşme mekanizmasının etkin ve etkili olduğu ülkelerde asgari ücret tarafların tavsiyeleri veya görüşlerine müteakip ya da doğrudan hükümet tarafından belirlenirken, Türkiye’de asgari ücret işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenmektedir. Asgari ücretin AB ülkelerinde genelde sosyal tarafların tavsiyeleri veya görüşleri doğrultusunda belirlenmesine karşılık, Türkiye’de sosyal taraflar ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir komisyonca belirlenmesi de çok önemli bir farklılık olmamakla birlikte son sözün söylenmesinde devlet ağırlıklı tarafın söz sahibi olması ve bu noktada bir tarafın görüşlerine ağırlık vermesi çoğu zaman dengeyi bozabilmektedir. Sonuçta olarak asgari ücret ülkemizde bölge bölge, sektör sektör belirlenmemekte bu noktada esas asgari ücreti belirleyici rolü iktidar üstlenmektedir.

Ayrıca ülkemizde asgari ücret giderek ortalama ücret haline gelmektedir. Diğer bir ifadeyle aldığı ücret asgari ücrete yakın tutarlarda olan çalışanların oranının istihdam piyasasında giderek yükselmektedir.

Türkiye’de 20 yıl önce yaklaşık çalışanların yaklaşık %40’ı asgari ücretin yüzde 20 fazlasının altında çalışmaktayken bu oran son yıllarda %60’ı geçmiştir. Bu durum bize aynı zamanda taşeron işçiliği de içeren esnek çalışma ilişkilerinin ülkemizde son 20 yıl içinde ne kadar yaygınlaştığının da göstergesidir. Artık vasıflı çalışan olmanın bir önemi kalmamış, hızla

değişen ve sendikaların giderek güç kaybettirildiği güvencesiz iş ortamında asgari ücret, genel ücret haline gelmiştir. Ayrıca günümüzde artık asgari ücretin aylık sınırının altında kaldığı da ayrı bir gerçek olarak önümüze çıkmaktadır.

2019 yılında %35 civarında olan kayıt dışı istihdamın oranı 2024 ikinci çeyreğinde %26 olarak gerçekleşmesine rağmen kayıt dışı ücret ödemelerinin yüksek oranda olduğunu Sosyal Güvenlik İstatistiklerinde 2023 yılı için hesaplanan medyan ücretin %94'nün asgari ücret düzeyinde gerçekleşmesinden görülmektedir. TÜİK istatistiklerine göre de 2021 yılında asgari ücret ortalama ücretin yaklaşık %60'ı iken maalesef 2023 yılında ortalama ücret, asgari ücretin de altında kalmıştır. Bu durum kayıt dışılığın giderek arttığına da en önemli göstergesidir. 2018 yılı verilerine göre asgari ücretler sadece 4 AB ülkesinde (Fransa (%66), Portekiz (%64), Slovenya (%62) ve Romanya (%61)) medyan brüt kazancın %60'ından fazlasını temsil etmektedir. Asgari ücretler 11 AB ülkesinde medyan brüt kazancın %50'si ile %60'ı arasında değişmektedir.

Şu an milyonlarca çalışanın gözü kulağı 2025 yılı için açıklanacak asgari ücret tutarındadır. Özellikle hükümet tarafından asgari ücrete yıl içinde ek zam yapılmayacağı hususu da çalışanların odağına asgari ücretin daha da oturmasını sağlamıştır.

Eğer bir ülkede enflasyonist baskı varsa bunun sorumlusu olarak çalışan ücretlerindeki artışları değil daha geniş açıdan değerlendirerek ülkenin genel ekonomik kısır döngüsüne sebep olan unsurlarda aramalıyız. Diğer bir ifadeyle ülkedeki enflasyonun sorumlusu üretime katkısını sunan çalışanların ücretlerinden ziyade kötü yönetilen üretim modellemesine sahip işyerleri, sermaye grupları, velhasıl en nihayetinde çalışma hayatına yönelik politiklardır. Önümüzdeki yıl içinde gerek iş dünyasının gerekse hükümetin öngörüsünde ülkemizde yapılacak ücret artışlarının, beraberinde fiyatlar genel düzeyini yani enflasyonu artıracığı kanaati bulunmaktadır. 2015 yılından sonra senede bir defa artırılan asgari ücretin geçtiğimiz yıl iki defa artırılmasıyla enflasyon oranı daha da mı artmıştır, yoksa bir önceki yıla göre gerilemiş midir; bu bile bahsi geçen öngörünün oldukça yanlı bir bakış açısı içerdiğini bizlere göstermektedir. Sabit gelirlili çalışanların ücretlerinde yapılacak bir artış eğer enflasyona neden oluyorsa, bu durumda bizler insanlarımızın daha refah içinde olan bir yaşam seviyesine nasıl getireceğiz? Esasında baktığımızda esas sorumlunun göz önünden kaçırılması için klasik sermaye yanlı politikaların genel söylemi olan “eğer yüksek ücret verirsek rekabet gücünü kaybederiz” teorisini bir kenara koyup asıl sorunun kendisine; ekonominin genel gidişatına göre

belirlenecek bir istihdam politikasıyla iş gücü verimliliğine ve istihdam yaratıcı sektörlerin geliştirilmesine odaklanmak gerekir.

Şüphesiz, bugün sanayi devriminin acı kalıntılarını içeren sosyal adaleti dışlayan ve modası geçmiş klasik iktisadın halen hükümetçe çalışma alanında uygulanmaya çalışılması kabul edilemez. Zaten yoksulluk sınırının altında yaşayan çalışanlara verilecek ilave zamların tüketime yöneleceği ve bu yüzden ücret artışları ile çalışanlara yapılacak kaynak transferinin yerine bu kaynağın daha çok yeni yatırımlar yapacağı düşünülen girişimcilere aktarılması düşüncesi bizce yersizdir. Ülkemizde çalışanlara yapılan ödemelerin düşük tutularak satın alma güçlerini azaltmak hatalı bir politika olacaktır. Hepimiz biliyoruz ki yüksek enflasyon ve faiz ortamının olduğu bir piyasada eğer girişimci beklediği talebi piyasada göremezse biraz önce bahsettiğimiz kaynak transferini yeni yatırımlara değil, aksine faiz getirisine yönlendirecektir. Bu yol da sadece rant ekonomisini büyütme modeli olarak tarihteki yerini alacaktır.

Bir diğer hususta asgari ücretin sigortası olarak nitelendirilebilecek olan işsizlik sigortasındaki hatalı uygulamalar neticesinde işsizlik güvencesinden yeterince çalışanların faydalanamaması durumudur. Özellikle iş değişimlerinin yoğun olduğu ve vasfın önemini yitirdiği ülkemizdeki iş piyasasında çalışanlara gelir idamesi noktasında koruma sağlaması beklenen işsizlik fonu oldukça fazla vermesine rağmen çalışanlar bu güvenceden yeterince faydalanamamaktadır. İşsizlik sigortası esasında kişilerin isteği dışında işsiz kaldığı zaman dilimi içerisinde yeni iş olanaklarını değerlendirirken gelirinin sürekliliğini sağlamak üzerine kurgulanan bir süreci içermelidir. Doğal olarak burada İşsizlik sigortasının başarısı işsiz kalanların ne ölçüde bu güvenceden yararlanabildiği hususudur. Maalesef ülkemizde işsizlik sigortasının kapsam alanına bağlı olarak yararlanma seviyesi özellikle sosyal güvencenin öncelendiği gelişmiş ülkelere göre oldukça geride kalmaktadır. Bunun nedenleri arasında kayıt dışı istihdamın yüksekliğinin yanı sıra, istihdam piyasasındaki iş değişiminin yoğunluğu, uzun süreli istihdamın düşük oluşu, taşeron sistemi kıdem ve ihbar tazminatların iş gücü mobilitesini etkilemesinin yanı sıra mobbing yoluyla işten ayrılmanın işveren tarafından tercih edilmesi gibi hususlar ve tüm bunlara bağlı olarak işsizlik ödeneğinden yararlanma koşullarındaki yüksek katılıktır.

Asgari ücretin belirlenmesi noktasında ülkemizde toplu sözleşme mekanizmasının daha etkin ve etkili hale getirilmesi hem çalışanların hem de işverenlerin ortak bir noktada buluşabileceği bir mekanizmanın oluşturulması elzemdir. Böylelikle gerek işverenler gerekse çalışanlar tarafından kabul edilebilir bir ücret seviyesi yakalanabilecektir. Devlet bu

noktada ücret seviyesini belirleyici bir rolden daha çok çalışma hayatını destekleyici ve düzenleyici bir role geçmelidir. Bunu sağlamak için uygun ücret seviyesini destekleyici bir işsizlik güvencesi ve geliri sağlamalı, başta aile ve çocuklar olmak üzere herkese asgari düzeyde insan onuruna yakışı gelir transferi imkanını sağlamalıdır. Sadece bununla da kalmamalı, istihdam piyasasının dengesinin sürdürülebilmesi adına verimliliği yüksek, emek yoğun sektörlerin gelişmesinde kaynak transferlerini planlamalı, özellikle tarım ve turizm gibi desteklenmesi zorunlu olan alanlarda çalışanlara doğrudan gelir desteği sağlayarak istihdam piyasasındaki devamlılığın sağlanması temin edilmelidir. Ayrıca görece geri kalmış alanlarda belirlenecek olan asgari ücret tutarının daha uygun seviyede tutulması o bölgedeki istihdam olanaklarını genişletecek şekilde belirlenmeli, böylelikle yatırımcıların emek yoğun sektörleri bu alanlara yönlendirmesi sağlanmalıdır. Bu çerçevede devlet kendisini daha çok düzenleyici ve denetleyici rolünü ön plana çıkararak bölgesel bazda belirlenecek yoksulluk sınırına göre belirlenecek ücretin altında asgari ücret belirlenmemesi ilkesini benimsemeli, yüksek enflasyonun olduğu ortamlarda fiyat artışlarının belli bir oranı geçmesi halinde sene içinde asgari ücretin otomatik olarak tekrar düzenlenmesini sağlayacak yasal altyapıyı oluşturmalı, böylelikle hem işverenlerin hem de çalışanların mutabık kalacağı öngörülebilir ücret düzeyinde çalışma hayatının devamlılığını sağlamalıdır.

Türkiye’de asgari ücretin, ortalama ücretlere haline gelmesi özellikle kadınlar, gençler ve düşük vasıflı işçiler açısından kayıt içi istihdam yaratmayı zorlaştırmaktadır. Asgari ücretin genel ücret haline gelmesi kayıt içi sektörde istihdam yaratma maliyetlerini artırmakta, bu da küçük ölçekli işletmelerin işçi çalıştırmada informal yolları tercih etmesine yol açmaktadır. Bu durum, kayıt içi işgücüne katılımı sınırlamakta ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu durum özellikle gençlerin ve kadınların iş gücüne katılımını engelleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde asgari ücretin dengeli bir şekilde artırılması hem çalışanların yaşam koşullarını koruyacak hem de işverenlerin mali yüklerini planlı bir şekilde yönetmelerine olanak tanıyacaktır. Bu kapsamda, asgari ücret artışlarının önceden duyurulmasının, işverenler açısından likidite sorunlarını azaltacaktır.

İş Sağlığı ve Güvenliği

Sanayinin gelişmesi ve teknolojinin ilerlemesiyle işyerlerinde çalışanların güvenliği ile alakalı bazı ortak problemler ortaya çıkmaktadır. Teknoloji geliştikçe işçiler yeni riskler ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği (İSG) kavramı bir bütün olmakla beraber

kavramın temeli iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi üzerine kurulmuştur. İş sağlığı, çalışılan çevrenin sağlık kurallarına uygun şekilde düzenlenmesini anlatırken, iş güvenliği de çalışma ortamında meydana gelebilecek tehlikelerin kaldırılabilmesi için yapılan çalışmaların tümüdür.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ilkelerine göre İSG’i; “tüm işçilerin toplumsal, ruhsal ve bedensel sağlık refahlarının en iyi seviyeye çekilmesi ve bu durumun sürekliliğinin sağlanması; üretimi yapılan ürünlerin sağlığa zararlı sonuçlarının ortadan kaldırılması, kazalara ve yaralanmalara maruz bırakacak tehlikelerin engellenmesi, işçilerin bedensel ve ruhsal gereksinimlerine uygun iş verilmesi ve bunlara uygun iş ortamı sağlanması” şeklinde tanımlamaktadır. Tanımdan anlaşıldığı gibi İSG kavramı, meslek hastalıkları ve iş kazalarının tedavisi ve tanısı dışında çalışanların sağlığını koruma, sağlığını bozacak tehlikeleri ortadan kaldırmayı ifade etmektedir.

İSG sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak, güvenli, sağlıklı ve insanca yaşamın mümkün olması için vazgeçilmez bir unsurdur.

İş güvenliği kanunlarla belirlenmiş bir çerçevede sağlanmak zorundadır. İşyeri tehlikelerine karşı gerekli kanunları hazırlamakla yasama organı yükümlüdür. Bu alanda yapılan yasal mevzuat; konuyla alakalı yasalar, tüzük ve yönetmeliklerden oluşmaktadır. Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemeler temel olarak **6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu** ile şekillenmiştir. Bu kanun, işyerlerinde sağlık ve güvenlik koşullarının iyileştirilmesini amaçlar ve işverenlere ciddi yükümlülükler getirir. Bunlar arasında risk değerlendirmesi yapmak, iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerini sağlamak ve işyerinde sürekli denetimler yapmak yer alır.

Türkiye’de 2012 yılında çıkarılan bu Kanun ile ilk kez “**çalışan sayısı ve işkoluna bakılmaksızın bütün çalışanların iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinden yararlandırılması**” kuralı getirilmiştir. Bu şekilde elliden az çalışanın olduğu işyerleri de kanun kapsamına alınmış ve iş sağlığı ve güvenliği hizmetinden yararlandırılması sağlanmıştır. Elliden az çalışanın olduğu küçük işletmelerde iş sağlığı ve güvenliği hizmeti verecek birim kurulması pratikte mümkün olmayacağı için küçük işletmelerin bu hizmetlerden yararlanmasına olanak vermek amacı ile düzenleme yapılması gerekmiş, bu nedenle yasada işyeri sağlık ve güvenlik birimi (İSGB) ve ortak sağlık ve güvenlik birimi (OSGB) olmak üzere iki tanım yer almıştır. Kanununun 3. maddesinde “İşyerinde iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütmek üzere kurulan, gerekli

donanım ve personele sahip olan birim” İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimi (İSGB) ve “Kamu kurum ve kuruluşları, organize sanayi bölgeleri ile Türk Ticaret Kanununa göre faaliyet gösteren şirketler tarafından, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sunmak üzere kurulan gerekli donanım ve personele sahip olan ve Bakanlıkça yetkilendirilen birim ”İşyeri Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi (OSGB) olarak adlandırılmıştır.

İSG dikkate alınmadığı takdirde iş kazaları ve meslek hastalıkları hızla artmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayımlanan **2023 yılı iş kazası ve meslek hastalıkları istatistiklerine göre, 511 bin 084 iş kazası meydana gelmiştir. 1.207 çalışan ise meslek hastalığına yakalanmıştır. Gerçekleşen iş kazaları sonucunda 1.932 işçi hayatını kaybetmiştir.** Bu nedenle, ister küçük bir işletme isterse uluslararası bir kuruluş olsun her işyerinin çalışanlarının, ailelerinin ve toplumun sağlığının korunmasında önemli ve hassas sorumluluklar üstlenmelidir. İş kazalarının neden olduğu sosyal etkiler ve insani acılar hesaplanamaz boyutta olsa da bunların mali etkileri toplumun her düzeyinde son derece önemlidir.

İş sağlığı ve güvenliğinin tesisi ve düzenlenmesinin en önemli belirleyicisi ülkedeki ekonomik göstergelerdir. Bu ekonomik göstergeler içerisinde ise, kişi başına düşen milli gelir, ülkedeki üretim sistemi, çalışanların bilinç düzeyleri, ekonomik gelişmeler bulunmaktadır.

Genel olarak İSG mevzuatının hayata geçirilebilmesi için güçlü bir denetim sisteminin kurulması ve bu denetim sonucunda da İSG kurallarını ihlal edenlere etkili yaptırımların uygulanması zorunludur. Bu nedenle, iş güvenliği denetimlerine sadece yaptırım uygulanması açısından bakılmamalı, bu denetimleri aynı zamanda işverenlere danışmanlık yapılmasının bir aracı olarak da değerlendirilmelidir.

Son yıllarda meydana gelen büyük iş kazaları sonrasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın iş güvenliği konusunda yeterli uzmanlığa sahip olmayan kişilerle çalıştığına dair eleştiriler öne çıkmaktadır. ILO verilerine göre Türkiye, denetimci sayılarında son sıralarda yer almaktadır. **Özellikle iş güvenliğine ilişkin teknokratların atanmasında teknik bilgi ve deneyimden ziyade siyasi faktörlerin önceliklendirildiği görülmektedir.** Bütçe kalemlerinde de özellikle iş güvenliği ve sağlığına yönelik etkin ve etkili bir mekanizma öngörülmemesi gelecekte de iş güvenliği kültürünün yaygınlaştırılmasının ve kazaların önlenmesi açısından büyük bir engel olarak görülmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın maden kazalarına ilişkin denetim süreçlerindeki eksiklikler hem teknolojik altyapı yetersizlikleri hem de iş güvenliği kültürünün oturmamış olması nedeniyle ciddi sonuçlar doğurmaktadır. İSG denetimlerinin ceza merkezli görüntüsü yıkılarak, daha fazla bilgilendirme ve sadece işçilerin korunması değil aynı zamanda tüm şirketin ve üretimin güvenliğini koruma amacı aktarılmalıdır. Daha etkin ve şeffaf denetim süreçlerinin geliştirilmesi, kazaların önlenmesinde hayati önem taşımaktadır Bunun yanında, güvenlik kültürünün iş yerlerinde yaygınlaştırılması ve iş güvenliği konusunda daha yetkin kadroların atanması gerekmektedir.

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemeler temel olarak **6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu** ile şekillenmiştir. Bu kanun, işyerlerinde sağlık ve güvenlik koşullarının iyileştirilmesini amaçlar ve işverenlere ciddi yükümlülükler getirir. Bunlar arasında risk değerlendirmesi yapmak, iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerini sağlamak ve işyerinde sürekli denetimler yapmak yer alır.

Her ne kadar Türkiye'de kapsamlı bir yasal çerçeve bulunsa da uygulamadaki eksiklikler ciddi sorunlara yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda maden işyerlerinde yaşanan kazalar ve benzeri olaylar, bu eksikliklerin belirgin hale gelmesine neden olmuştur. **Mevzuata göre işyerlerinin düzenli olarak denetlenmesi gerekirken gerçekte yapılan denetimlerin sıklığı ve etkinliği yeterli olmamaktadır.** Özellikle maden sektöründe, bağımsız denetimlerin yetersizliği ve etkili yaptırımların uygulanmaması kazaların artmasına yol açmaktadır. Ayrıca işçilerin yeterli iş sağlığı ve güvenliği eğitimi almadığı ya da eğitimin sadece formalite gereği yapıldığı durumların sıkça yaşandığı da bilinen bir gerçektir. İş kazaları sırasında işçilerin gerekli güvenlik prosedürlerine tam olarak uymaması da bu eğitimsizliğin sonuçlarından biridir. Yine düzenlemeler ihlal edildiğinde ilgili taraflara uygulanan cezalar çoğunlukla caydırıcı değildir. Eğer caydırıcılık unsuru olsaydı herhalde 2014 yılında yaşanan ve 301 madencinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan Soma Maden faciasından sonra 2022 yılında Amasra'da 42 madencinin hayatını kaybettiği facia ile İliç maden faciasının yaşanmaması gerekirdi. Soma ve Amasra gibi maden facialarında sorumlulara verilen cezalar ve yapılan tazminat ödemelerinin, sistemin iyileşmesi için yeterli baskıyı oluşturmadığı açıktır. Bunlara ek olarak işverenin maliyet unsurlarından dolayı kazalarının önlenmesi için kullanılan teknoloji ve ekipmanların eksik ya da güncel tutmaması, bahsi geçen benzer facialara yol açmaktadır. Bu açıdan yetersiz denetim ve oluşmamış iş güvenliği kültürünün neticesinde maden işletmelerinde tehlike tespit ve acil durum müdahale sistemleri gelişmiş ülkelerde kullanılan standartlara kıyasla geride

kalmaktadır. Bunun en büyük göstergesi Avrupa Birliği'nin (AB) resmi istatistik ofisi Eurostat ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) verilerine göre **Türkiye'nin iş kazalarında en fazla insanın hayatını kaybettiği ülkeler sıralamasında birinci olduğu gerçeğidir.**

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre işyerinde ortak sağlık ve güvenlik birimi ile iş güvenliği uzmanlarının görev ve yetkileri, işverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olmak amacıyla düzenlenmiştir. Ancak, uygulamada bu birimlerin ve uzmanların karşılaştığı bazı eksiklikler sistemin etkinliğini olumsuz etkileyebilmektedir. 6331 sayılı Kanuna göre iş güvenliği uzmanları, işyerinde sağlık ve güvenlik önlemlerini planlamak, denetlemek ve raporlamakla yükümlüdürler.

İş güvenliği uzmanları ve işyeri sağlık ve güvenlik birimleri, kanunla tanımlanmış geniş bir yetki alanına sahip olsalar da uygulamada karşılaşılan ciddi eksiklikler vardır. Bunların en başında işverenle aralarında iş sözleşmesine ve hizmet alımına bağlı kurulan ilişki neticesinde gelen bağımsızlık sorunudur. İş güvenliği ve sağlığı birimlerinin işverene bağımlı çalışması, bağımsız karar alma mekanizmalarını zayıflatmaktadır. **Özellikle işverene bağlı olarak çalışan iş güvenliği uzmanları işverenin baskısı altında kalmakta ve bu durum işyerinde gerçek anlamda etkin önlemlerin alınmasını engellemektedir.** Benzer durumlar işverene iş sağlığı ve güvenliği hizmeti sunan OSGB' lerde işverenle kurdukları hizmet alımı ilişkisinde de ortaya çıkmaktadır. OSGB' ler, işverenler tarafından hizmet alımı yoluyla görevlendirildiği için işverenle aralarında finansal bir ilişki mevcuttur. Kar odaklı çalışan sermaye grubunu temsil eden işverenler doğal olarak maliyetleri düşürmek amacıyla iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınması gereken maliyet artırıcı önlemleri geciktirme veya göz ardı etme eğiliminde olacaklardır. Bu açıdan iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin görev yapan birimler işvereni memnun edemediği takdirde hizmet sözleşmeleri yenilenmeyebilir, iş akitleri feshedilebilir, bu da iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin görev yapan birimlerin bağımsız karar alma süreçlerini sürekli olarak baskı altında tutar. **Dolayısıyla özellikle iş güvenliği ahlakının oturmadığı yerlerde iş sağlığı ve güvenliği uzmanları işveren baskısı altında çalışarak iş sağlığı ve güvenliği standartlarından taviz vermek zorunda kalır.**

İş sağlığı ve güvenliği birimlerinin sunduğu hizmetlerin kalitesi işyerinin güvenliğiyle doğrudan ilişkilidir. Ancak bu birimler ticari işletmeler olarak faaliyet gösteriyorlarsa kâr amacı güden yapılar olarak değerlendirilmelidir. Bu durum işverene bağımlı olarak çalışan **iş güvenliği uzmanlarının** ve **işyeri hekimlerinin** sundukları hizmetlerin kalitesini etkilemesi gibi işverenin dışarıdan bu hizmeti satın alması durumunda da benzer etkilere yol açmaktadır.

İşyerinde güvenlik standardına uygun olmayan durumlar ortaya çıktığında, bu durumu rapor etmek ve işvereni yaptırımlar konusunda uyarmak iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hizmet sunan OSGB' ler müşterisi olan işvereni kaybetme riski karşısında doğal olarak çıkar çatışması yaşayacaklardır. Bu da OSGB' lerin iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini tam anlamıyla bağımsız bir şekilde yürütememesine yol açacaktır. Sonuç olarak özellikle tehlikeli işlerde ve büyük işyerlerinde, bir iş güvenliği uzmanının sorumluluğu altındaki işçi sayısının çok fazla olması, etkin bir denetim ve kontrol yapmalarını zorlaştırmaktadır. Her işçi ve her risk unsuru yeterince değerlendirilememekte, bu da kazaların artmasına yol açabilmektedir.

Bu konuda gereken adımlar atılmalı, iktidar, emekçimizin ortaya koyduğu emeğini, kurduğu hayalini korumalı, hayallerin solmasına, ocakların sönmesine müsaade etmemelidir.

İş güvenliği eğitimlerinde geçen süre işveren tarafından kayıp olarak görülmeyle beraber, eğitimlerin süresi ve içeriği çoğu zaman yetersiz kalmakta ve işçiler bu eğitimlerde verilen bilgileri kavrayamadıkları için uygulamada problem yaşamaktadırlar. Bu sebeple iş yerinin faaliyet türü (çok tehlikeli-tehlikeli-az tehlikeli) dikkate alınarak ve işyerinde karşılaşılabilecekleri tehlike türleri özelinde eğitimlerin verilmesi, kazaların şiddetini ve sonuçlarının hasarını azaltmanın bir yöntemi olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla uygulanan iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri yasal mevzuat gereği yapılan eğitimler olmaktan çıkarılmalı ve temel eğitimlerin yanında çalışma sahası özelinde içerikler eklenmelidir.

İş güvenliği uzmanlarının iş yeri ve işçiler için yaptığı tespitlerin ve önerilerin işveren tarafından uygulanmaması durumunda, uzmanlar yaptırım uygulama yetkisine sahip değildir. Bu da önerilerin hayata geçirilmesini zorlaştırır. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde iş güvenliği uzmanlarının önerileri genellikle maliyet kaygıları nedeniyle göz ardı edilmektedir. İşverenlerin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tutumları genel itibariyle işin devam edebilmesine yöneliktir. Bu sebeple işveren iş sağlığı ve güvenliği amacıyla gerçekleştirilen harcamaların sağlık ve güvenlik kültürü anlayışına hizmet ettiğini, günün sonunda devam eden işinde veriminin artacağı düşüncesini benimsemelidir. Kanuna aykırı davranan işyerlerine uygulanan cezalar çoğunlukla yeterince caydırıcı değildir. Bu da iş güvenliği uzmanlarının ve sağlık birimlerinin önerilerinin yeterince dikkate alınmamasına yol açar. Tespit ve önerilerin dikkate alınmadığı durumlarda yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıklarının da döngünün ayrı bir parçası olduğu unutulmamalıdır.

İş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının ücretlerini bağımsız bir fondan veya sistemden aldığı modeller mevcuttur, ancak bu modeller genellikle daha gelişmiş sosyal güvenlik sistemlerine sahip ülkelerde görülür. Bu tür bir yapı, uzmanların bağımsız hareket etmesini ve işveren baskısından uzak durmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Örneğin İskandinav ülkelerinde uzmanlarının ücretleri, genellikle merkezi bir devlet fonu veya sosyal güvenlik sisteminden karşılanır. İşverenler bu fonlara prim öder, ancak iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri, merkezi bir yapı tarafından finanse edilir ve denetlenir. Bu sistem, uzmanların bağımsız hareket edebilmesini garanti altına alırken işverenin doğrudan müdahale etmesini engeller.

Kanada da benzer bir uygulama mevcuttur. Kanada'nın Quebec eyaletinde iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri **CNESST** (Commission des normes, de l'équité, de la santé et de la sécurité du travail) tarafından yönetilir. İşverenler, bu kuruma iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı prim öder. Kurum, iş yerinde sağlık ve güvenlik standartlarını uygulamak için denetim ve rehberlik hizmetleri sunar ve bu hizmetler için bağımsız denetçiler ve uzmanlar görevlendirir. Bu model, iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının ücretlerini işverenlerden bağımsız bir fondan almalarını sağlayarak tarafsız bir çalışma ortamı yaratır. CNESST, işverenlerin ödediği primlerle finanse edilen bir sistemdir, bu da İSG uzmanlarının maaşlarının doğrudan işverenler tarafından ödenmemesini sağlar. Uzmanlar, bu bağımsız sistemin bir parçası olarak görev yapar ve işverenlerin mali baskılarından uzak bir şekilde iş yerlerindeki güvenlik politikalarını uygularlar. Bu model, iş güvenliği uzmanlarının bağımsız çalışmasını ve iş yerlerindeki güvenliği tarafsız bir şekilde denetlemelerini mümkün kılar.

Kanada'ya benzer şekilde Yeni Zelanda'da da iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının bazı hizmetleri, devlet tarafından finanse edilen **ACC (Accident Compensation Corporation)** sistemi aracılığıyla sağlanır. Bu sistem, işverenlerin prim ödemeleriyle finanse edilir, ancak uzmanların ücretleri işverenin doğrudan kontrolünde değildir. ACC, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini düzenler, denetler ve iş yerlerinde güvenlik danışmanlığı sağlar.

Yine Almanya'da iş sağlığı ve güvenliği konusunda çok güçlü yasal düzenlemeler mevcuttur. İş yerlerinde tehlike arz eden durumlar ortaya çıktığında, **Berufsgenossenschaften (BG)** adlı mesleki sağlık ve güvenlik sigortası kurumları, iş yerlerini geçici olarak kapatma yetkisine sahiptir. Bu yetki, özellikle ciddi tehlikeler tespit edildiğinde veya işverenler gerekli önlemleri almadığında kullanılabilir. İş sağlığı ve güvenliği uzmanları, iş yeri tehlike arz ediyorsa gerekli düzenlemelerin yapılması için iş yerinin faaliyetini durdurma hakkına sahiptir.

Türkiye’de de adı geçen ülkelerdeki sistemlere benzer fakat Türkiye koşullarına uygun olacak bir sistemin ülkemizde uygulanabilirliği düşünülmelidir. Bu bağlamda bağımsız bir devlet fonu oluşturularak işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri için bu fona katkı yapması sağlanmalı ve bu fon aracılığıyla iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının işyerinin tehlike sınıfı, konumu ve çalışan sayısı gibi kriterlere göre belirlenecek ücretleri karşılanmalı ve atamaları merkezi bir sistemden yetkinliklerine göre işverenin müdahalesi olmadan yapılabilirdir. Sistemin etkin yürütülmesi ve olumsuz rekabet etkilerinin azaltılması için işverenin atanan uzmanlardan memnun kalmaması durumunda belirli bir süre içinde sınırlı sayıda yeniden atama talebinde bulunması hakkı da sistem içinde bir sigorta unsuru olarak bulunmalıdır. Böylelikle uzmanların bağımsızlığı artırılacak ve işverenlerin maliyet odaklı müdahaleleri azaltılacaktır. Aynı zamanda işyerindeki iş sağlığı ve güvenliği noktasında sorumlulukları bulunan uzmanlara gerektiğinde acil durumlarda işi geçici olarak durdurma yetkisi verilmedi. Bu geçici durdurmanın gerekli olup olmadığı sonrasında yapılacak denetimlerle tespit edilmeli bu şekilde keyfi durdurmaların önüne geçilmelidir. Böylece iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları daha etkin bir şekilde hayata geçirilebilir. Bu tür bir sistem, iş güvenliği uzmanlarının hem bağımsız çalışmasını sağlayacak hem de iş kazalarını ve meslek hastalıklarını azaltma hedefinde daha tarafsız bir yaklaşımı mümkün kılacaktır. Ayrıca Türkiye’deki iş sağlığı ve güvenliği sisteminin daha etkin hale getirilmesi için denetimlerin artırılması, yaptırımların caydırıcı hale getirilmesi ve işçilerin kapsamlı eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Yine teknolojik altyapıların iyileştirilmesi ve gelişmiş güvenlik sistemlerinin kullanılmasının zorunlu hale getirilmesi de gereklidir.

Özetle özellikle maden işyerlerinde yaşanan iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin eksiklikler sadece birkaç işyerinin veya Bakanlığın eksikliği değil aslında yıllar içinde çalışma hayatında ve kamuda kapital gücün egemen tutulması, insan unsurunun değersizleştirilmesi sonucunda yaşanan bir yozlaşmanın neticesidir. Bu açıdan yapılması gereken her büyük iş kazası sonrasında özelinde bir düzenleme değil, topyekün çalışma, eğitim ve sosyal hayatın ele alacak bir reform hareketi olmalıdır. Bunun için en başta eğitim ile iş güvenliği kültürü ve ahlaki yediden yetmişe benimsetilmeli, iş sağlığına ilişkin denetim ve gözetim mekanizmalarının sürekli ve rehberlik edici şekilde kurgulanması sağlanmalı, bu noktada başta bağımsız ve liyakat sahibi iş sağlığı ve güvenliği birimlerinin yapılandırılması sağlanmalıdır. Bu bağlamda 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu başta olmak üzere İş Kanunu ve özellikle maden işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönetmeliği başta olmak üzere sektör bazlı yönetmeliklerde, iş kazaları istatistikleri dikkate alınarak eksik ya da değinilmemiş alanlara düzenleme

getirilmelidir. Ayrıca Meslek Liselerinin gelişimin sağlanması ve içi boş üniversite bölümleri yerine iş sağlığı ve güvenliği kültürünü edinmiş meslek erbabının yetişmesinin sağlanması önemli ve gereklidir.

Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik kuruluşlarının mevcut durumu ve öngörülleri, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği konusundaki zayıflıkları gözler önüne sermektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) gelir-gider dengelerinin ciddi oranda bütçe transferine bağılı olması ve istenen düzeyde prim gelirlerinin sağlanamaması sosyal güvenlik sistemimizin uzun vadede ekonomik olarak sürdürülebilir bir zemine oturmadığını göstermektedir.

2024 yılında merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya 1.534,7 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. 2024 yılı itibarıyla SGK'nın GSYH'ya oranla gelirlerinin %8,4'e, giderlerinin ise %8,7'ye ulaşması beklenmektedir. Bu bağlamda GSYH'ye oranla 2024 yılı sonunda sosyal güvenlik sisteminde beklenen açığın çok da yüksek olmadığı görülmektedir.

Öte yandan, İşsizlik Sigorta Fonu (İSF)'nun gelir-gider dengesinin 2024 yılında 130,7 milyar TL fazla vermesi ve fon varlığının 327,6 milyar TL'ye ulaşması planlanmaktadır. Ancak bu fazlalık, İSF'nin esas amacından saparak işverenlere teşvik sağlamak ve prim indirimleri için kaynak olarak kullanılmakta, işsizlerin güvence altına alınması yerine sistemin bir işverenler üzerinden sosyal güvenlik sistemine destek fonuna dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum, İSF'nin işsizlikle mücadelede esas amacını kaybetmesine yol açmaktadır. İşsizlerin yararlanması gereken bu fonun işveren teşvikleri için kullanılmaya devam edilmesi, sosyal güvenlik sistemine olan güveni sarsmakta ve işsizlik sigortasının işlevselliğini zedelemektedir.

2025 yılı hedefleri de SGK'nın sosyal güvenlik harcamalarının büyümeye devam edeceğini, gelirlerin GSYH'ya oranla yüzde 7,6 düzeyinde kalırken giderlerin %8,5 seviyesine gerileyeceği ve sosyal güvenlik açığının gelirlerinin nispeten düşmesi nedeni ile GSYH'ye oranla %0,4'den %0,9 seviyesine yükseleceği öngörülmektedir. Bu veriler, SGK'nın gelir-gider dengesi bakımından zayıf yapısını devam ettireceğini ve hükümetin sosyal güvenlik sisteminde köklü reformlar yapmaktan kaçındığını açıkça göstermektedir. 2025 yılında SGK'nın giderlerinin GSYH'ye oranının azalmasına rağmen gelirlerinin azalması aslında kayıt dışılığın bir yansımasıdır. 2025 yılı bütçesinde 2.188 milyar TL'lik bir bütçe transferinin SGK'ya yapılması öngörülmektedir. Bu tablo sosyal güvenlik sisteminin asli amacına uygun çalışmadığını, kayıt dışılığın ve etkin prim tahsilatının sağlanamaması nedeniyle devletin

emeklilere ödenen maaşlarının azaltılması başta olmak üzere yetersiz bütçe desteği ve uygun olmayan fon transferleriyle finansal açığını kapatmaya çalıştığını ortaya koymaktadır.

Özellikle ücretler üzerindeki vergi yükü ve giderek artan yaş şartı karşısında azalan emekli maaşları özellikle düşük gelirli çalışanların sırtında sosyal güvenlik sistemini bir yük haline getirmekte, yüksek prim teşvikleri ile işverenlere sağlanan katkılar ise işçi haklarının korunmasını zorlaştırmaktadır. Sosyal güvenlik kurumlarının bir refah devleti ilkesi çerçevesinde faaliyet göstermesi gerektiği unutulmamalıdır. Ancak mevcut politikalar, sosyal güvenlik sisteminin yükünü toplumun sırtına yıkarak bu ilkeyi ihlal etmektedir. Özellikle iktidar sürekli olarak işveren üzerinde sağladığı vergi ve prim indirimleri ile teşviklerini çalışan ücretleri üzerinde yapmamaktadır. Bu çerçevede sosyal güvenlik sisteminin giderek özelleştirilmesi, kamusal yapısının zayıflatılması ve toplumsal dayanışma ilkesinden uzaklaştırılması neticesinde gelecek nesiller giderek büyüyen bir tehlikeyle karşı karşıya kalmaktadır.

Verimsiz alanlarda ve uzun vadede istihdamı artırmayan prim teşviklerine yapılan artışlar ile teşvik sürelerinin uzatılması devlet bütçesine ek yükler getirerek sosyal güvenlik sisteminin bağımsızlığını zedelemektedir. Bu tür teşvikler kısa vadede istihdam yaratma etkisi sağlasa da uzun vadede iş ahlakının kaybolmasıyla işverenlerin sosyal güvenlik prim ödeme sorumluluğunu devlete devrederek yükümlülüklerini azaltma yoluna gitmesine neden olmaktadır. Sosyal güvenlik kaynağının sürekli olarak sağlanan verimsiz teşvikler ve kronik kayıt dışılık nedeniyle sürdürülebilir bir finansman modeline dayanmaması, sistemin gelecekte daha büyük bir mali krizle karşı karşıya kalacağına işaret etmektedir.

Emeklilik

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemine ilişkin olarak 1946 yılında işçi sigortaları kurumunu oluşturmuş, 1949 yılında ise emekli sandığının farklı devlet kurumlarında çalışan memurları tek çatı altında toplaması ile birlikte o güne kadar dağınık halde bulunan sandıklar birleştirilmiş ve devlet memurlarının emeklilik hakları düzenlemiştir. 1965 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu işçi statüsündeki çalışanların sosyal güvenlik haklarını kapsarken, 1971 yılında çıkarılan 1479 sayılı Kanun ile serbest meslek sahipleri ve bağımsız çalışanların sosyal güvenlik haklarına ilişkin kurulan Bağ-Kur oluşturulmuştur.

1999 yılında çıkarılan 4447 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik sisteminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu reform, emeklilik yaşının kademeli olarak artırılmasını ve prim gün sayısının

artırılmasını öngörmüştür. Ayrıca bu reformla birlikte aylık bağlama oranları da düşürülmüştür. Bu değişiklikler sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yapılmış olsa da ilerleyen yıllarda emekli maaşlarının giderek daha fazla düşmesine neden olmuştur.

2008 yılında çıkarılan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, sosyal güvenlik sisteminde köklü değişiklikler getirmiştir. Bu kanunla tüm sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında toplanmış ve prim esaslı bir sistem benimsenmiştir. Aylık bağlama oranları, emeklilik yaşı ve prim gün sayısı gibi temel parametrelerde değişiklikler yapılmıştır. Bu reform esasında sistemin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yapılmış olup emekli maaşlarının hesaplanma yöntemlerinde de azaltıcı yönde değişikliklere yol açmıştır.

Yapılan bu değişikliklerin neticesinde emekli maaşı hesaplaması, sadece çalışan statüsüne ve prim ödeme tarihlerine göre değil, aynı zamanda ilk sigortalı oluş tarihleri ile emekli olma tarihlerine göre değişiklik gösterir. Çalışan statüleri 4A (işçi), 4B (bağımsız çalışan) ve 4C (memur) olarak sınıflandırılırken, prim ödeme tarihleri 2000 öncesi, 2000 Ocak ile 2008 Ekim arası ve 2008 Ekim sonrası olarak üç döneme ayrılmıştır. Özellikle 4A ve 4B statüsündeki çalışanların emekli maaşları, prim ödeme tarihlerine bağlı olarak değişir; bu, aylık bağlanma oranı ve alt sınır taban maaş oranının değişmesinden kaynaklanır, 2008 Ekim sonrası ödenen primlerde bu etki daha belirgindir.

Her bir sigorta kolunun emeklilik koşulları farklıdır ve sigortalının emekli maaşı, çalışma süresi ile ödenen prim gün sayısına göre hesaplanır. İlk adımda, sigortalının aylık brüt kazancı, SGK'ya bildirilen toplam ücretler üzerinden belirlenir. Ardından, bu kazanç ve prim ödeme gün sayısına dayanarak emekli maaşı hesaplaması yapılır. Genel kural olarak, prim ödeme gün sayısı ne kadar yüksekse emekli maaşı da o oranda artar. Fakat yapılan düzenlemeler neticesinde bu genel kural birçok noktada işlevsiz kalmaktadır.

2008 Ekim ayında yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, çalışma ve emeklilik şartlarını yeniden düzenlemiştir. Bu düzenleme, 4A, 4B ve 4C sigortalıları için emekli maaşı hesaplama yöntemlerinde önemli değişiklikler getirmiş, her bir dönem için özgü formüllerin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu da Türkiye'deki emeklilik sisteminin karmaşık yapısını gözler önüne serer.

Aylık bağlama oranları (ABO), emekli maaşlarının hesaplanmasında önemli bir rol oynar. 2008 reformu ile ABO'da yapılan değişiklikler, emekli maaşlarının düşmesine neden olmuştur. Reform öncesinde 25 yıl çalışması olan birisi için ortalama %2,6 civarında olan ABO, reform

sonrasında ilk defa sigortalı olacaklar için %2'ye sabitlemiştir. Ayrıca güncelleme katsayısı da enflasyon ve büyüme oranlarına bağlı olarak belirlenmekte ve bu da emekli maaşlarının reel değerini olumsuz etkilemektedir Yapılan değişiklikle birlikte bu katsayıdaki büyüme oranının etkisi %100'den %30'a düşürülmüştür. Bu değişiklikler emekli maaşlarının giderek daha da düşmesine yol açmıştır.

Çalışan grupları arasındaki maaş bağlama ve güncelleme usullerindeki farklılıkların neticesi olarak 2024 yılı başında 4A ve 4B kapsamında emekli olanlar ile kamuda görev yapan ve 4C kapsamında olan 2008 Ekim öncesi girişli memur emeklileri arasında zam farkı ortaya çıkmış ve bunun neticesinde 4C emeklilerine toplu sözleşme kapsamında memurlara yapılan %49,3 oranında artış yapılırken 4A ve 4B kapsamındaki emeklilere enflasyon artış oranı olan %37,57 oranında zam yapılmıştır. Kamuoyunda gündem olmasından sonra 4A ve 4B kapsamındaki emeklilere yasal düzenleme ile 5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 102'nci madde ile bu oran 2024 yılındaki emekli maaşları için %49,25'e yükseltilmiştir. Fakat toplu sözleşmedeki hüküm gereği 2024 yılı temmuz ayında temmuzda memur ve memur emeklilerinin maaş zam oranı yüzde 19,3 olarak belirlenirken 4A ve 4B emeklileri açısından ilave zam uygulanmış maaşları yüzde 24,73 olarak daha fazla oranda uygulanmıştır. Böylelikle 2024 Temmuz ayında bu sefer de memur emeklileri daha az oranda zam almış olmuştur.

Hükümetin Sosyal Güvenlik alanında hiçbir yaraya merhem olmayan geçici uygulamaların yol açtığı diğer bir eşitsizlikte emeklilik yaşıdır. Mevcut EYT düzenlemesi, 01.09.1999 tarihinden sonra işe başlayan bireyler için emeklilik yaşını önemli ölçüde ileriye çekmiştir. Bu tarihten sonra işe girenler, erkekler için en erken 58, kadınlar için ise en erken 60 yaşında emekli olabileceklerdir. 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olan çalışanlar içinse, 2035 yılı itibarıyla kademeli olarak artırılan emeklilik yaşını tamamlamaları gerekecektir. Örneğin, işe başlama yaşını 18 olarak kabul ettiğimizde, 1999 sonrası işe girenlerin en erken emeklilik tarihi 2040 yılı başını bulacaktır. Bu durum göz önüne alındığında, sosyal güvenlik sisteminde önümüzdeki 15 yıl boyunca yeni emekli girişinin anlamlı bir artış göstermeyeceği söylenebilir. Böylece, bu süre zarfında mevcut emekli sayısında azalma yaşanacak ve buna bağlı olarak aktif-pasif oranı giderek düzelecektir.

Mevcut düzenlemeler doğrultusunda, kadınlar için emeklilik yaş sınırı 58, erkekler için ise 60 olarak belirlenmiştir ve bu sınırlar 2035 yılına kadar korunacaktır. Ancak, 2036 yılından itibaren, emeklilik yaş sınırı her iki yılda bir yaş eklenerek artırılabilecektir. Bu düzenlemeye göre, 7200 prim günü şartını henüz tamamlayamayan erkekler için emeklilik yaşı 2044 yılına kadar

65'e, kadınlar içinse 2048 yılına kadar 65'e ulaşacaktır. Dolayısıyla, bugün çalışma hayatına yeni başlayan bir erkek sigortalı, 65 yaşında emekli olmayı beklemek durumundadır. Bu artış süreci ve belirlenen yaş koşulları göz önüne alındığında, 2040 yılı sonrasında emekli sayısındaki azalışın devam edeceği öngörülmektedir.

Öte yandan, Türkiye'nin 12. Kalkınma Planı'nda yer alan "Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla emeklilik kriterlerinin belirlenmesinde doğuştan beklenen yaşam süresi artışı ile uyumlu otomatik ayarlama mekanizmalarına ilişkin çalışmalar yapılacaktır" ifadesi, gelecekteki düzenlemelerde emeklilik yaşının daha da yukarıya çekileceğine işaret etmektedir. Bu ifade, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini koruma amacı güderken, aynı zamanda mevcut çalışanların emeklilik yaşının daha da ileri bir seviyeye taşınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu tür bir otomatik ayarlama mekanizması, bireylerin çalışma hayatında daha uzun süre kalmalarını gerektirecek ve emeklilik süresini geciktirecektir.

Türkiye'de yüksek enflasyon oranları ve döviz kuru dalgalanmaları, emekli maaşlarının reel değerini azaltmaktadır. Enflasyonun yüksek olması, emekli maaşlarının alım gücünü düşürmekte ve emeklilerin yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle 2020 sonrasında yaşanan yüksek enflasyon oranları, emekli maaşlarının reel değerinde ciddi düşüşlere yol açmıştır.

Türkiye'de tüketici fiyatları bazında 2020 yılında %14,6 olan enflasyon oranı 2021 yılında %36,08'e yükselmiştir. Bu oran 2022 yılında %64,27 olurken 2023 yılına gelindiğinde %64,77 düzeyinde gerçekleşmiştir. Enflasyondaki bu hızlı artış, emekli maaşlarının değerini aşındırarak emeklilerin yaşam standartlarını korumalarını zorlaştırmıştır. Türk lirasının değer kaybetmesi, birçok emekli için elzem olan ithal mal ve hizmetlerin maliyetini artırdığı için durumu daha da kötüleştirmiştir.

Düşük faiz oranları ve büyük cari açıklar da dahil olmak üzere ekonomi politikaları, bu yüksek enflasyona ve para birimindeki değer kaybına katkıda bulunmuştur. Bu faktörler toplu olarak Türkiye'deki emeklilerin mali istikrarını zayıflatmış ve birçok emekliyi azalan reel gelirlerle hayatını idame ettirme noktasında bırakmıştır.

Yüksek seyreden 2024 yılı enflasyonu, sosyal güvenlik kapsamında alınan maaşların reel değerini önemli ölçüde düşürerek düşük gelirli vatandaşların geçim sıkıntısını daha da artırmıştır. Emeklilik maaşları ve asgari ücret gibi sosyal güvenlik destekleri enflasyon

karşısında yetersiz kalmakta, özellikle emeklilik sisteminde artan enflasyona karşı sosyal korumada ciddi bir açık ortaya çıkmaktadır.

Bu ekonomik tabloyla Türkiye, "Küresel Emeklilik Endeksi"nde emeklilik koşulları açısından 44 ülke arasında %40 puanla 42. sırada yer almış, yalnızca Hindistan ve Kolombiya bu sıralamada Türkiye'nin altında kalmıştır. En yüksek puanları Norveç %81, İzlanda %81 ve İsviçre %82 ile alırken Türkiye'nin düşük performansı, Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş sonrasında emeklilik yaşam kalitesinde ciddi bir düşüş yaşandığını ortaya koymaktadır. 2017 ve 2018 yıllarında Türkiye, emeklilik için nispeten uygun ülkeler arasında değerlendirilirken, son yıllarda uygulanan ekonomi politikaları ve emeklilerin azalan satın alma gücü ülkeyi listenin alt sıralarına itmiştir.

Norveç ve İzlanda gibi ülkelerde emeklilerin yaşam kalitesi %88 ve %87 oranında ölçülürken, ilk 19 sıradaki ülkelerde bu oran %70'in üzerindedir. Buna karşılık Türkiye'deki emeklilerin yaşam kalitesi yalnızca %32 seviyesinde kalmış, bu durum da ülkedeki sosyal güvenlik politikalarının etkisizliğini bir daha ortaya koymuştur.

Sosyal güvenlik kurumlarının artan maliyetleri karşısında ayrılan bütçenin yeterliliği ve etkin kullanımı tartışmalı bir konu olarak öne çıkmaktadır. 2002 yılında Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılan transferlerin GSYH'ye oranı %3,1 olarak gerçekleşirken bu oran 2009'da %5,2'ye çıkmış, 2021 yılına kadar %3,4 ile %4,9 arasında devam etmiş ve 2022 yılında %2,6 ile en düşük seviyesine ulaşmıştır. EYT düzenlemesinin hayata geçtiği 2023 yılında %3,7 olarak gerçekleşen bu oranın 2024 yılında %3,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2025 yılında SGK'ya yapılan transferlerin GSYH'ye oranının %3,6 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Özellikle SGK transferlerinin GSYH'ye oranının artırılması, sosyal güvenlik açıklarının sürdürülebilir bir biçimde finansmanı açısından önemlidir; ancak uzun vadeli reformlar olmadan yalnızca bütçe transferleriyle sürdürülebilir bir güvence sağlanamayacaktır. Ayrıca 2024 yılı Ekim ayı itibariyle 11,8 milyon civarında yaşlılık aylığı alan kişi sayısının EYT düzenlemesi öncesinde 2023 yılı Ocak ayında 11,1 olması da dikkat çekicidir. EYT düzenlemesi sonrasında yaşlılık aylığı alanların sayısında 700 bin kişi artmasından dolayı sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin zorlandığı söyleminin sürekli Hükümet tarafından dillendirilmesi gerçekçi durmamaktadır. Bu bağlamda çalışan başına düşen emekli nüfusunu ifade eden aktif-pasif oranının 1,6'ya düşmesinin esas sebebi emekli sayısındaki artıştan ziyade yüksek kayıt dışı istihdamın devam etmesi olarak ele alınmalıdır. Ayrıca Avrupa ülkelerinde aktif-pasif oranı daha iyi emeklilik koşullarına rağmen genel olarak aktif-pasif

dengesi 1,6 ile Şu an TŒrkiye ile aynı seviyededir. **Örneğin emeklilik koşulları açısından 15. sırada olan Belçika’da aktif-pasif oranı 1,51; 18. sırada olan Finlandiya’da aktif-pasif oranı 1,58; birinci sırada olan İsviçre’de ise 1,64’dŒr. TŒrkiye’de ise 2022 yılına kadar aktif-pasif oranı 2’nin ŒstŒnde olup 2023 yılından sonra bu oran 2’nin altına dŒŐmŒŐtŒr. Bu açıdan son yıllara kadar aktif-pasif oranı Avrupa ortalamasının çok ŒstŒnde olan TŒrkiye’nin geçici olarak yaşadığı bu dŒŐŐŒ emekli maaşlarının bŒteye ek yŒk getirdiği sŒylemini tamamen geçersiz kılmaktadır.**

HŒkŒmetin yayımladığı ekonomik raporlarda bireysel emeklilik sistemine giderek daha fazla ağırlık verilmesi de dikkat çekmektedir. Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) ve Otomatik Katılım Sistemindeki bŒyŒme, hŒkŒmetin sosyal gŒvenlik yŒkŒnŒ bireylerin omuzlarına yŒkleme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. 2023 yılı sonunda yŒzde 74,5 oranında artış gŒsteren toplam fon bŒyŒklŒęŒ, 2024 EylŒl itibarıyla 1,1 trilyon TL’ye ulaşarak bŒyŒk bir ivme kazanmıştır. Ancak, bu bŒyŒmenin arkasında, zorunlu hale getirilmiş otomatik katılım sistemi ve bireylerin kendi emekliliklerini gŒvence altına almak zorunda bırakıldığı bir yapı yatmaktadır. Sosyal gŒvenlik sisteminin asli gŒrevi olan emeklilik gŒvencesi sağlama sorumluluğu giderek zayıflamakta; hŒkŒmet, bireylerin geleceğini kendi tasarruflarına devrederek bu yŒkŒmlŒlŒkten sıyrılma yoluna gitmektedir.

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) kapsamında toplam katılımcı sayısının EylŒl 2024 itibarıyla 9,3 milyon ve fon bŒyŒklŒęŒnŒn devlet katkısı ile 1 trilyon TL’ye ulaşması, aslında sosyal gŒvenlik sistemindeki eksikliklerin ve gŒvencesizliklerin bir sonucudur. HŒkŒmet, halkın gelecek kaygısını suistimal ederek bireyleri, sosyal gŒvenlik sisteminin sağladığı emeklilik gŒvencesinin yerine BES’e mecbur bırakmaktadır. Emeklilik sisteminde BES fonlarının bŒyŒmesini teşvik eden bu yaklaşım, kamusal emeklilik sistemine olan gŒveni sarsmakta, bireyleri kendi birikimleriyle geleceklerini finanse etmeye zorlayarak sosyal devlete olan inancı zayıflatmaktadır.

Otomatik Katılım Sistemi’ndeki 7,5 milyon çalışanın ve 77,6 milyar TL’lik fon bŒyŒklŒęŒnŒn de çalışanları zorunlu olarak bu sisteme dâhil eden bir modelle sağlandığı unutulmamalıdır. Çalışanların sisteme gŒnŒllŒ olarak katılımı yerine, “zorunlu katılım” yoluyla BES’e yŒnlendirilmesi, bireylerin ŒzgŒr iradelerine dayanmayan, iktidarın ekonomik yŒkŒnŒ bireylerin sırtına yŒkleyen bir uygulamadır. Bu sistemle, sosyal gŒvenlik prim yŒkŒnŒ azaltmak ve kamusal emeklilik sistemini giderek geri plana itmek için devlet eliyle bireylerin kendi birikimlerine bağımlı hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu büyüme oranları ve rakamlar, BES'in sermaye gruplarının çıkarlarına hizmet eden bir yatırım aracı haline getirildiğini ve sosyal güvenlik açığının giderilmesi bahanesiyle sosyal devlet anlayışından sapıldığını göstermektedir. Kamusal güvence sağlamak yerine, emeklilik sisteminin bireylere yüklenmesi, iktidarın sosyal güvenlik sorumluluğunu göz ardı ettiğini ve bireyleri, sermaye piyasalarında risk altına sokarak kendi birikimlerini değerlendirmek zorunda bıraktığını açıkça ortaya koymaktadır. Adil, eşitlikçi, uygulanabilir ve gelecek nesilleri de borç altına sokmayacak şekilde bir emeklilik sistemine ihtiyacımız vardır.

Bu durum, sosyal güvenlik sisteminin yükünün aşamalı olarak işverenlerden alınarak sabit gelirlili çalışanların omuzlarına yüklenme eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. İşverenlerin sosyal güvenlik prim yükünü azaltma hedefi, özellikle sermaye sahipleri için ekonomik bir rahatlama sağlayacaktır. Ancak, bu tür bir politik değişim, sosyal güvenlik fonlarına yapılan katkıların azalmasına neden olarak sistemin gelecekteki dayanıklılığını riske atabilir. Aynı zamanda, bu politika, düşük ve orta gelirlili kesimlerin sosyal güvenlik yükünü taşımaya devam edeceği anlamına gelmektedir; böylece, gelir dağılımındaki adaletsizlik derinleşecek ve toplumsal eşitsizlikler daha belirgin hale gelecektir.

Sonuç olarak sosyal güvenlik sistemine yeni emeklilerin katılımının azalmasıyla birlikte, ilerleyen yıllarda işçi maaşları üzerindeki prim yükünün hafifletilmesi yönünde bir siyasi söylem geliştirilmesi mümkündür. Sermaye üzerindeki prim ve vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik yapılacak düzenlemeler, sabit gelirlili çalışan kesim üzerindeki vergi yükünün artırılmasını da beraberinde getirebilir. Bu tür bir vergi politikası değişimi, çalışan kesimin satın alma gücünü azaltarak ekonomik adaletin bozulmasına yol açacaktır.

Bu gelişmeler, sosyal güvenlik sisteminin asli görevinden giderek uzaklaştığı ve kamu emeklilik sisteminin önemini geri plana itildiği bir yapı ortaya koymaktadır. Bireysel emeklilik sistemine olan yönelim, devletin toplumsal güvenlikten elini çekmeye başladığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu durumda, bireylerin sosyal güvenlikten mahrum kaldığı ve yaşam süresince birikim yaparak emekliliğini kendisinin güvence altına almak zorunda kaldığı bir sistem inşa edilmektedir.

Bakanlığın sosyal güvenlik bütçesi, sigortasız çalışanları kayıt altına almayı hedeflemekte ve işverenlere teşvikler sunmaktadır. Ancak, sistemin kapsayıcılığı ve tüm kesimlerin sosyal güvenceye eşit erişim sağlayıp sağlamadığı konusu eleştirilere açıktır. Türkiye'de hâlâ geniş bir kayıt dışı istihdam oranı bulunmakta ve düşük gelirlili çalışanlar, sosyal güvenlik prim

ödemelerinde zorluklar yaşamaktadır. Bu durum, gelir adaletsizliğini derinleştirebilirken, aynı zamanda daha düşük emekli maaşları ve güvencesiz bir yaşlılık riskini artırmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin bu kesimler için daha erişilebilir hale gelmemesi, uzun vadede sosyal eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olacaktır.

Tüm bu geçici uygulamalar ve düzenlemeler ışığında Sosyal Güvenlik Sisteminde çalışan grupları arasındaki uygulama farklılıklarının hiçbir yaraya merhem olmayan geçici ve gündelik çözümsüzlüklerle değil, kalıcı öngörülebilir ve adil uygulamalarla düzeltilmesi gerektiği açıktır. **Bu bağlamda hükümet emeklilerin bütçeye ek yük getirdiği anlamsız söyleminden vazgeçerek vatandaşlarımızın esas sorunlarına odaklanmalı, farklı emekli grupları arasındaki maaş bağlama usullerindeki ve güncellemelerindeki farklılıklar olumlu yönde kaldırılmalı, her çalışan grubuna gelirine ve çalışma süresine göre eşit emekli aylığı bağlanmalı, başta farklı yaş, gün ve süre şartı olmak üzere güncel maaşlara göre daha düşük emekli maaş artışı uygulamasından vazgeçilerek devlet memuru aylıklarına ve asgari ücrete yapılan zamların baz alındığı gerçekçi bir artış oranında emekli aylıklarına güncelleme ve zam yapılmalıdır.**

Ücretler Üzerindeki Artan Vergi Yükü

İktidarın 2023-2025 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Planında çalışanlar üzerindeki sosyal güvenlik primleri hariç vergi yükünün ele alındığı kısımda, ücretler üzerindeki 2021’de %16 olan vergi yükü oranının her yıl yaklaşık olarak %1 artarak, 2025’te %17,5’e çıkarmayı planlandığını görüyoruz. Ayrıca, Sosyal Güvenlik Primleri de dahil edildiğinde ücretler üzerindeki 2021’de %22,4 olan vergi yükünün, 2024’te %23,4’e yükseltilmesi planlanmaktadır. Bu durum, vergi gelirlerini artırmak adına çalışanların üzerine daha fazla yük bindirileceği anlamına gelmektedir. Bu yıl yapılan vergi alanındaki düzenlemelere ile kısa vadeli sigorta kolları prim oranı yüzde 2,25’e çıkartılması ve ücret üzerindeki vergi dilimlerinin aralıklarının düşük tutulması bu hedefe yönelik çalışmalardır. Aslında bütçenin alametifarikası olan bu durum bütçenin gerçek anlamıyla milletin sırtındaki katmerli yumruk olan bir “vergi bütçesi” olduğunu göstermektedir. **İktidar yanlış ekonomi politikalarının faturasını daha fazla vergi ile milletin sırtına yüklemekten çekinmemekte, bunu da vergi düzenlemeleri ile açıkça göstermektedir.** İktidar, vergiyi tabana yayacaklarını belirtirken, bunu 'adil' olarak tanımlamaktan da geri durmamaktadır. Fakat bilinmelidir ki adalet, çok kazanan sermaye sahiplerinin vergi borçlarını bir kalemde silerken yoksulluk sınırının altında maaş alan milyonlarca çalışanın sırtından geçinmek değildir. **Adalet, zenginleri vergi borçlarından**

muaf tutup, milyonlarca düşük gelirli çalışanın sırtından geçinmek değildir. Bu nedenle, bütçedeki açığı asgari ücretle geçinen emekçilerin ve geçim sıkıntısı çeken memurların vergileriyle kapatma politikasına son verilmelidir.

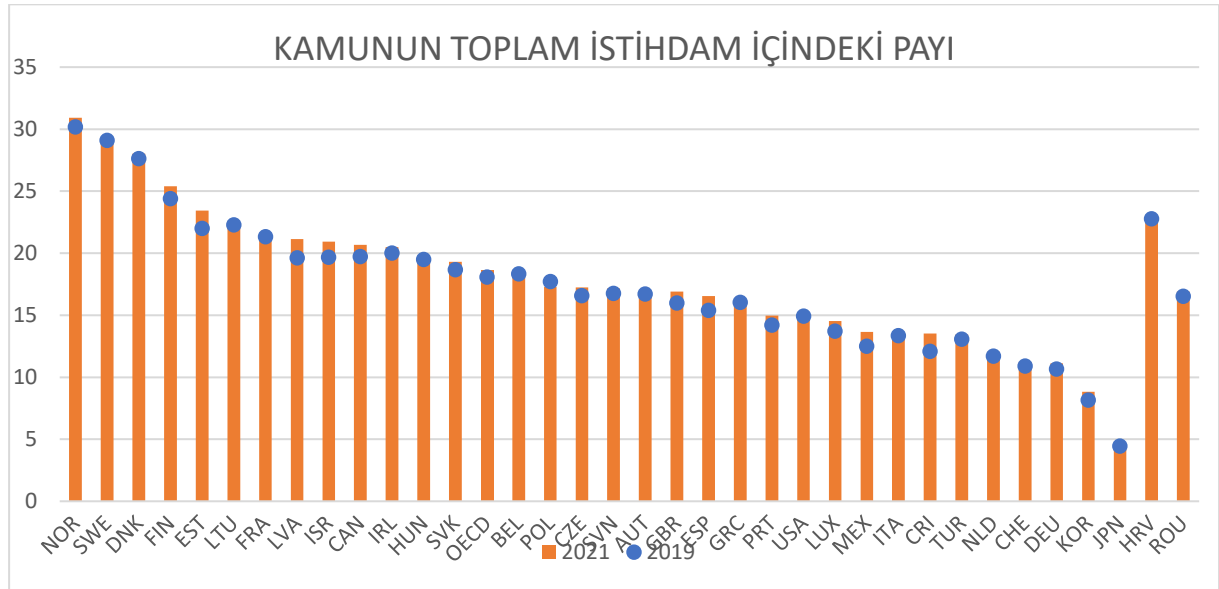
Özellikle ücretlerin vergilendirilmesinde uygulanan mevcut tarife ve artan oranlar, çalışanlar için ciddi mağduriyet yaratmaktadır. 2024 yılı için ücretlilerde gelir vergisi tarifesinin ilk dilimi 110 bin TL olarak belirlenmiştir. Oysa 2002 yılında gelir vergisi tarifesinin ilk basamağı asgari ücretin 17 katı iken, bugün bu oran 5,5 kata kadar düşmüştür. Bu çerçevede geçmişte, yıl sonuna kadar ikinci vergi dilimine girmeyen birçok çalışan, günümüzde daha senenin başında bir üst vergi dilimine girmekte ve sene ortasında aldığı zamma rağmen sene başındaki aylığından daha düşük aylık alabilmektedir.

Bir diğer garabet uygulama da asgari ücret üzerindeki vergi istisnasının vergi matrahına dahil edilmesidir. Her ne kadar 2022 yılında asgari ücret, gelir ve damga vergisinden istisna kapsamına alınmışsa da vergi dışı bırakılan bu tutar ne yazık ki gelir vergisi matrahına dahil edilerek vergiden muaf olarak belirlenen bir ödemenin, vergiye esas kazanç hesaplamasına dahil edilmesi gibi akıllara zarar bir uygulama ortaya konmuştur. Bu yanlış uygulamanın neticesinde çalışanların üzerindeki vergi yükü azaltılmamış, aksine asgari ücretin vergiden muaf tutulmasıyla beklenen daha adil gelir dağılımı etkisinin gerçekleşmesi engellenmiştir. Bu bağlamda, asgari ücret istisnası sadece vergiden değil, matrahtan indirim yöntemiyle uygulanmalı; hükümet çalışanın bir cebine koyduğundan fazlasını diğer cebinden almamalıdır. Akla, mantığa ve adil muameleye yatkın olan budur.

Ayrıca vergi dilimleri nedeniyle yıl sonunda ciddi bir vergi yükü altında olan milyonlarca çalışan adına "gelirde adalet, vergide adalet" ivedilikle sağlanmalıdır. **Sosyal Güvenlik Sisteminin açığı çalışanlara ve emeklilere değil aksine emeğin gücünü kullanan özel sektörden alınacak vergilerle karşılanmalıdır.** Kamu ve özel sektör çalışanlarından alınan vergilerin belirlendiği vergi dilimleri ise yoksulluk sınırına göre yeniden düzenlenmelidir. Bu bağlamda asgari ücret tutarı üzerinden getirilen vergi muafiyetinin tutarı yoksulluk sınırına çıkarılmalıdır. Yoksulluk sınırı altında ücret alan çalışanların aldığı ücret sanki hayatlarını idame ettirmek için fazlasıyla yeterliymiş gibi bir de bu kazançtan vergi almak ne adildir ne de tutarlıdır.

Kamu İstihdamı

Son dönemde özellikle iktidar kaynaklarınca kamu istihdamının bütçeye ek yük getirdiği yönünde söylem geliştirilmektedir. Bu noktada Türkiye’de kamu sektöründeki istihdamın, OECD ortalamasının oldukça altında olduğunu ve mevcut durumun kamu hizmetleri kalitesi açısından değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamak önemlidir. OECD’nin “Kamu İstihdamı ve Yönetim 2023” raporunda yer alan verilere göre, Türkiye’de kamu istihdam oranı %13 civarında iken, OECD ortalaması yaklaşık %19 seviyesindedir. İskandinav ülkelerinde kamu istihdam oranları Norveç’te %31, İsveç’te %29, Danimarka’da %28 ve Finlandiya’da %25 olarak oldukça yüksektir. Bu ülkelerde kamu istihdamına verilen önem kamu hizmetlerinin kalitesi ve sosyal refah düzeyi ile doğrudan ilişkilidir.

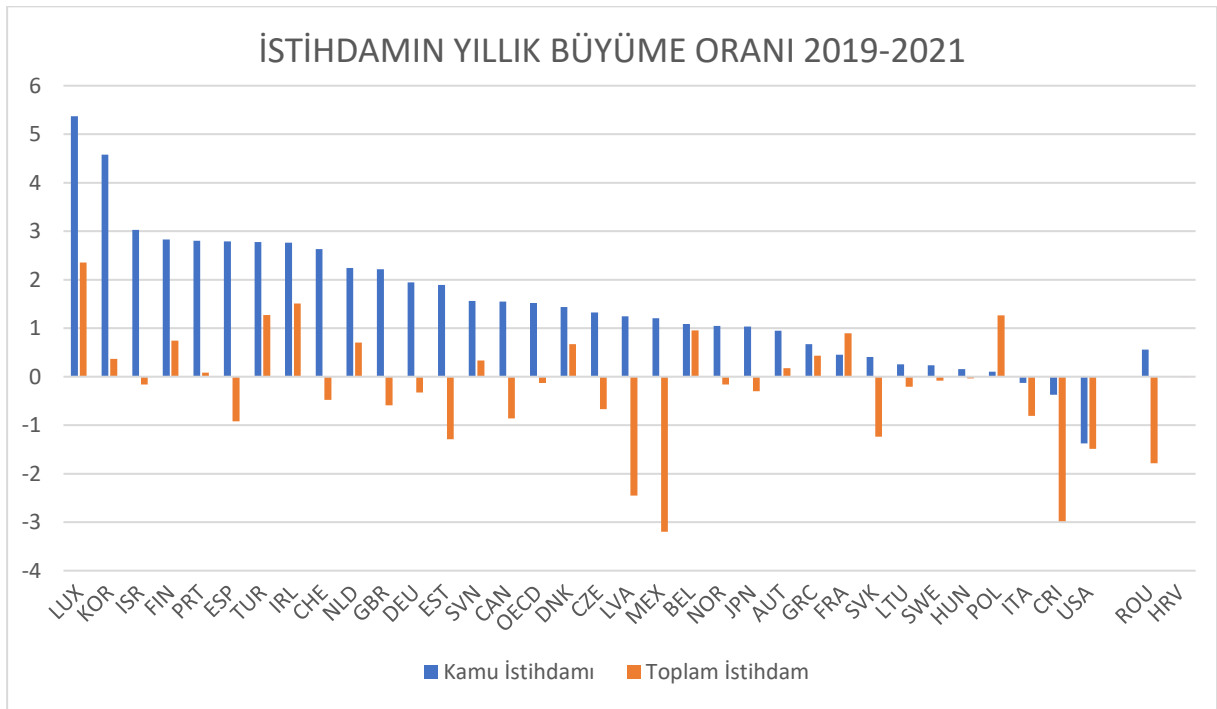
Şekil 49. Ülkelere Göre Kamunun Toplam İstihdam İçindeki Payı

Kamu istihdamını azaltarak bütçeyi rahatlatma amacı kamu hizmetlerinde ciddi kalite kaybı ve erişim güçlüklerine yol açacaktır. Özellikle eğitim, sağlık ve güvenlik gibi kritik alanlarda yeterli kamu personelinin bulunmaması, vatandaşların temel hizmetlere erişimini zorlaştırarak kamu hizmetlerine olan güveni azaltan ve toplumsal memnuniyeti olumsuz etkileyerek uzun vadede sosyal ve ekonomik maliyetler doğuracaktır.

Bunun yanı sıra, kamu istihdamı sosyal dengeyi sağlamak adına da önemlidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, kamu sektörü istihdamı, özel sektörün istihdam yaratma kapasitesinin sınırlı olduğu dönemlerde önemli bir tampon mekanizması işlevi görmektedir. Son 15 yıl içinde kamu istihdam oranında kayda değer bir artış gözlemlenmemiş olması da bu

konuda yetersiz bir gelişmenin varlığını işaret etmektedir. 2007 yılında %13 olan kamu istihdam oranı, 2017’de %11’e kadar gerilemiş ve 2019 yılına gelindiğinde taşeronların kadroya geçirilmesin de etkisiyle yeniden %13’e çıkmıştır. Türkiye’de kamu istihdamı, 2019-2021 döneminde genel bir büyüme göstermiştir. Ancak bu artış, OECD ortalaması (%1,5 yıllık artış) ile kıyaslandığında daha sınırlıdır.

Bu durum kamu istihdamında sürdürülebilir bir artış sağlanamadığını göstermektedir. Öte yandan 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile birçok taşeron işçisi kadroya geçirilmiş olsa da bazı gruplar bu düzenlemenin dışında kalmıştır. Özellikle Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nde (KİT) çalışan taşeron işçiler, belediyelerde şirket kadrosuna alınanlar ve sağlık sektöründe belirli pozisyonlarda görev yapanlar halen kadro beklentisi içerisinde.

Şekil 50. Ülkelere Göre İstihdamın Yıllık Büyüme Oranı 2019-2021

Görüldüğü üzere kamusal istihdamda Türkiye diğer ülkelere göre oldukça geridedir. Hal böyle iken kamu personelinin sayıca çok olduğundan bahisle bütçeye ek yük getirdiği ve ekonomiyi olumsuz etkilediği söylemi yersiz bir yaklaşımdır. Kamu istihdamını azaltmak yerine nitelikli ve liyakatli personelin artırılması ve kamu hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmelidir. OECD ülkelerinde olduğu gibi esnek çalışma modelleri ve kamu personelinin farklı alanlarda görev alabilmesi için mobilite fırsatlarının artırılması, kamu sektörünün verimliliğini ve etkinliğini yükseltecektir. Bu kapsamda iktidarın kamu istihdamını bir mali yük olarak değil, toplumsal refahın ve kamu hizmetlerinin kalitesinin teminatı olarak görmesi ve

başta kadroya geçirilmeyen taşeronlar ile atama bekleyen öğretmen, sağlık personeli gibi kamusal istihdam alanlarını genişleterek çözmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak;

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2025 bütçesi, yüzeyde sosyal güvenlik ve istihdamı koruma iddiası taşısa da gerçekte vatandaşların refahına ve sosyal güvenceye yönelik derin bir zafiyet barındırmaktadır. Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal dinamikleri göz önüne alındığında, bu bütçe, yapısal sorunları çözecek gerçekçi bir iradeden yoksundur ve topluma kısa vadeli, günü kurtarmaya yönelik önlemler sunmaktan öteye geçememektedir. **Emekçilerin taleplerine ve iş güvencesine dair güçlü bir politika geliştirilmediği sürece bu bütçe ancak sosyal adaletsizliği daha da derinleştirecek bir finansal yük olarak kalacaktır.**

Özellikle “cari transferler” kalemine yapılan yetersiz artış, artan enflasyon karşısında emekli aylıkları ve sosyal yardım ödemelerinin değerini korunakta yetersizdir. Bu durum toplumun geniş kesimlerinin yoksullukla yüz yüze kalmasına sebep olmaktadır. Sosyal güvenlik reformu adı altında yürütülen geçici düzenlemeler, emekli maaşlarının düşmesine ve çalışma hayatındaki haksızlıkların giderek artmasına yol açmaktadır. **Göz boyamaya yönelik açıklamalarla sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir olduğu iddia edilse de gerçek tabloda sistemin içi boşaltılmakta, emekliler ve çalışanlar hayat pahalılığı karşısında savunmasız bırakılmaktadır.**

Kayıt dışı istihdam sorunu, yıllardır süren başarısız politikaların eseri olarak karşımızda durmaktadır. Bu bütçede de kayıt dışılığı azaltmaya yönelik kayda değer bir irade bulunmamakta, denetim mekanizmaları yetersiz kalmakta, işçi hakları hiçe sayılmaktadır. Özellikle iş sağlığı ve güvenliği denetimlerine bütçeden ayrılan sınırlı kaynak, ölümlü iş kazalarının görmezden gelinmesinin bir göstergesidir. Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı'na yapılan bütçe tahsisinde dikkate değer bir artış yapılmaması, hükümetin çalışma hayatının güvenliğine ve çalışan haklarına verdiği önemin göstermelik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bakanlık, genç işsizliğe yönelik çözümler sunduğunu iddia etse de gençlerin iş gücü piyasasına girişi hala büyük zorluklarla doludur. Özellikle eğitim sistemi ve meslek uyumunda yaşanan krizler göz ardı edilmekte, gençler niteliksiz işlerde düşük ücretlerle çalışmaya mahkûm edilmektedir. Sanayi ve üretim odaklı, uzun vadeli bir istihdam politikası geliştirilmedikçe işsizlik bu ülkenin en kırılgan sorunlarından biri olmaya devam edecektir.

Emeklilik sistemine yönelik reformlar ise tam bir finansal hileye dönüşmüş durumdadır. Yıllarca alın teriyle çalışan emekçilere “sürdürülebilirlik” adı altında daha geç emeklilik ve daha düşük maaş dayatılmakta, bireysel emeklilik sistemine zorunlu katkılar yoluyla toplumun sosyal güvenlik ihtiyacı özel sektöre devredilmektedir. Bu yaklaşım sosyal güvenlik sisteminin asli görevinden uzaklaştırılmasına, kamunun bu sorumluluktan elini çekmesine yol açmakta, emeklilik bir hak olmaktan çıkarılıp bir lütuf haline getirilmektedir.

2025 yılı bütçesi hükümetin sosyal güvenlik ve istihdam politikalarında hiçbir ilerleme kaydedemediğinin açık bir belgesi olarak karşımızdadır. **Halkın haklarını korumaktan uzak, çalışanlara daha çok yük bindiren, işsizlik ve yoksulluk sorunlarını görmezden gelen bu bütçenin, ülkemizin sosyal güvenlik sistemini çöküşe sürükleyeceği aşikârdır.** İktidar, sosyal güvenlik ve çalışma hayatına yönelik stratejik yaklaşımlardan uzak, kısa vadeli popülist politikalarıyla vatandaşlarımızı zor duruma düşürmekte ve Türkiye’yi bir sosyal devlet olmaktan her geçen gün daha fazla uzaklaştırmaktadır. **İktidarın ısrarla sürdürdüğü bu politikanın sonucunda toplumsal refah düşecek, gelir dağılımındaki adaletsizlik derinleşecek ve toplumun en zayıf kesimleri, iktidarın vurdumduymaz politikaları altında ezilmeye devam edecektir.**

Özetlemek gerekirse Bakanlığın 2025 yılı bütçesi Türkiye’nin sosyal güvenlik ve çalışma hayatındaki sorunlarını çözmekten çok uzaktadır. **Ekonomik dar boğazda olan halkın sırtına yeni yükler bindiren, yapısal reform vaatlerinden yoksun bu bütçe, sadece mevcut adaletsizlikleri daha da pekiştirecektir.** Hükümetin bu bütçesi, vatandaşlara refah ve sosyal güvence sunma yükümlülüğünü yerine getirememekte, toplumsal dayanışmayı hiçe sayan bir ekonomik programı dayatmaktadır. Türkiye’nin iş gücünü ve sosyal güvenlik sistemini gerçek anlamda iyileştirecek köklü değişiklikler ve halkın refahını önceleyen bir bütçe anlayışı artık zorunlu hale gelmiştir. Bu da ancak yeni ve vizyon sahibi bir iktidarla olacaktır.

YATIRIM VE KALKINMA

3.11. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

2025 yılı bütçe verilerine göre **Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı**'nın toplam bütçesi 124.497.913.000 olarak belirlenmiştir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın özellikle altyapı yatırımları, teknoloji geliştirme ve sanayi üretiminin artırılmasına yönelik harcamalar yapmasına rağmen Sağlık ve Milli Eğitim gibi bakanlıklardan çok daha az bir bütçeye sahiptir.

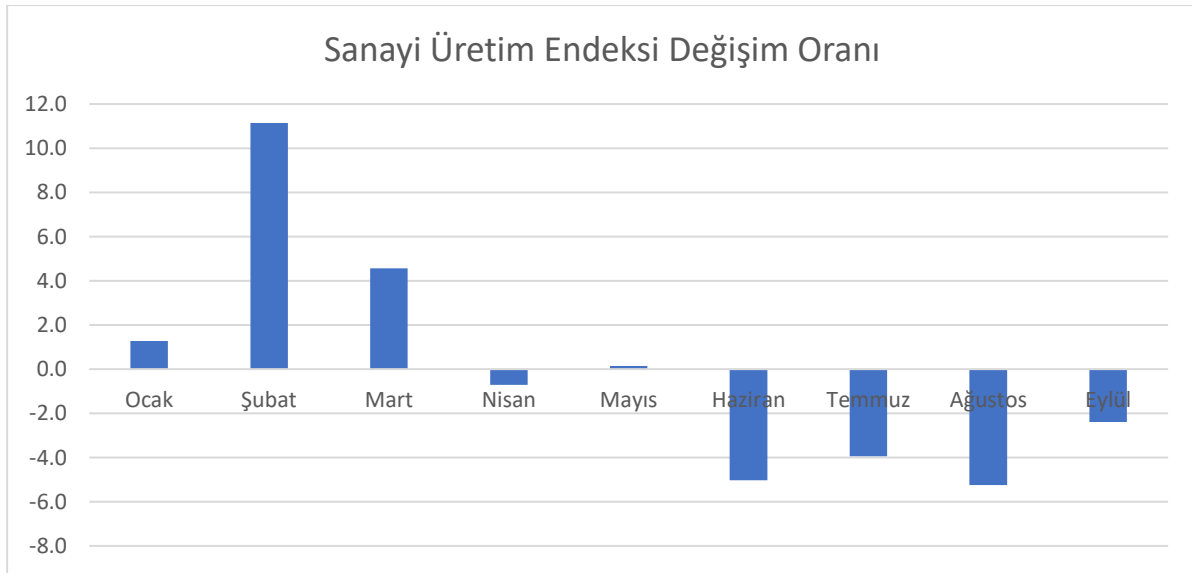
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı için 2025 yılı bütçesi kategorilere göre aşağıdaki gibidir:

- Personel Giderleri: 3.538.352.000 TL
- Sosyal Güvenlik Prim Giderleri: 433.820.000 TL
- Mal ve Hizmet Alım Giderleri: 604.389.000 TL
- Cari Transferler: 65.948.390.000 TL
- Sermaye Giderleri: 3.107.084.000 TL
- Sermaye Transferleri: 32.430.139.000 TL
- Borç Verme Giderleri: 18.435.739.000 TL

Bu dağılım Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bütçesinin büyük bir kısmının cari transferlerine ayrıldığını göstermektedir. Fakat cari transferlerden daha çok özellikle sermaye transferleri kapsamında sanayi geliştirme projeleri için personel ve işletme giderlerine yönelik desteğin artırılması, Ar-Ge yatırımlarına daha fazla kaynak sağlanmasını mümkün kılacaktır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, yenilik ve teknoloji geliştirme çabaları için ayrılan bütçeyi verimli kullanarak öncelikli alanlarda stratejik harcamalar yapmalıdır. Ancak teknolojik altyapıyı güçlendirmek için ek finansman gerekebileceği gibi, bu bütçe dağılımı sanayi ve teknolojinin ülke ekonomisindeki payını artırma hedefine yönelik olarak düşük kalacaktır. Bu kapsamda bakanlığın daha fazla kamu desteğine veya özel sektör ortaklıklarına yönelmesi önem arz etmektedir. Fakat bunu yaparken söz konusu firmaların uzun vadeli rekabet gücü elde etmesini engelleyecek şekilde dış kaynaklı yatırımların teşvik edilmemesi bir gerekliliktir. Bu açıdan 2024 yılı son çeyreğinde yapılan yasal düzenleme ile elektronik ticaret kapsamında uluslararası sermayeli firmalara yönelik ilave vergi indirimlerinin yapılması ve bu firmaların yurtiçi pazarına girerken ekonomik avantaj elde etmelerine yönelik düzenlemeler Bakanlığın hedeflemelerinde ne kadar samimi olduğu hakkında ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.

2025 yılı için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesi 135,4 milyar TL olarak belirlenmiştir. Bu bir önceki yıla göre %57,6 oranında bir artışı temsil etmektedir. Ancak bu artış, sanayi altyapısının geliştirilmesi, yüksek teknoloji üretiminin desteklenmesi ve "yeşil dönüşüm" gibi iddialı hedefler doğrultusunda yeterli bir kaynak yaratmakta mıdır? Burada sorgulanması gereken, bu bütçe artışının gerçek ihtiyaçlara yanıt verip vermediği ve sürdürülebilir bir gelişme için stratejik açıdan ne kadar etkin kullanıldığıdır. 2024 yılı haziran sonu itibariyle yatırımları teşvik amacıyla kurum, işletme ve hane halkına yapılan sermaye transferlerinin 782.694.390 TL olduğu görülmektedir. Bu durum yılın ortasına gelinmesine rağmen 4.084.000.000 TL başlangıç ödeneğinin sadece %19'unun kullanıldığı anlamına gelmektedir. Mezkûr bütçe kalemi 2025 yılı için sadece %29 artırılarak 5.301.694.000 TL olarak belirlenmiştir. Sermaye nitelikli mal ve hizmet alımlarının finansmanı amacıyla yatırıma yönelik yapılan karşılıksız ödemeleri içeren sermaye transferlerinin bakanlığın bütçe kalemlerinde nispeten azaltılmasına karşılık direkt yatırımı etkilemeyen cari nitelikli mal ve hizmet alımlarının finansmanı amacıyla yapılan karşılıksız ödemeleri içeren cari transfer ödeneğinin %71 artırılarak 38.434.606.000 TL'den 65.948.390.000 TL'ye çıkartılması da manidardır. Bu haliyle ilgili bütçe kaleminin amacı doğrultusunda yatırıma aktarılmaması ve 2025 yılında enflasyonun altında bir artışa tabi tutulması karşısında direkt yatırıma yönelik olmayan cari transferlere ayrılan kalemlerin artırılması, bahsi geçen soruları daha anlamlı hale getirmektedir.

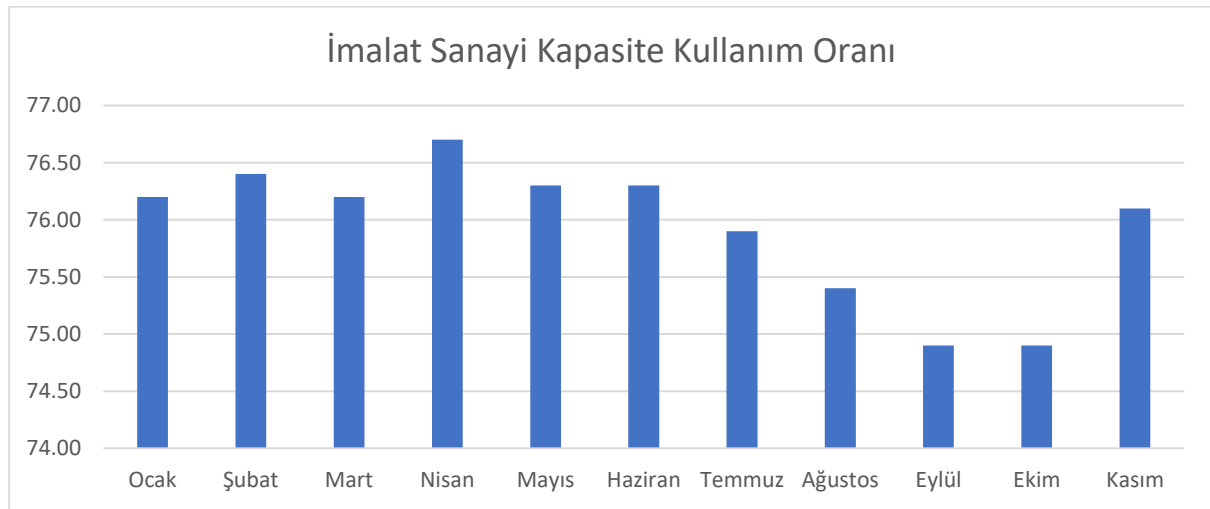
Şekil 51. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranı (Eylül 2024 İtibariyle)

Sanayi üretim endeksi 2024 yılı Eylül ayı itibari ile 2,4 oranında azalmıştır. Bu durum bizlere kamu maliyesinde seçim sonrasında yaşanan daraltıcı politikaların etkisini göstermektedir.

Maalesef iktidar politikaları neticesinde gerek dış gerekse iç talep daralarak sanayi üretimimiz hızlı bir şekilde gerilemiştir.

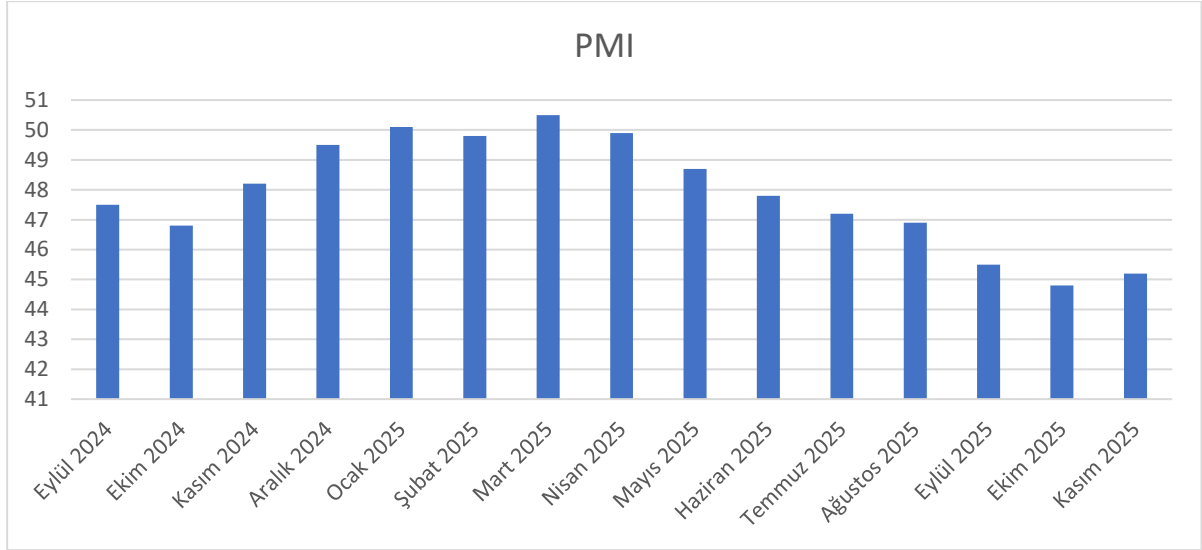
2023 yılının ilk yarısında yaşanan deprem felaketi ve zayıf dış talep koşulları, sanayi sektöründe daralmaya yol açarken hizmetler sektörü güçlü bir artış göstererek milli gelirin büyümesinde ana etken olmuştur. Yılın ikinci yarısında, enflasyonu kontrol altına almak amacıyla uygulanan sıkı para ve maliye politikalarıyla hizmetler sektörü ivme kaybetmiş buna karşılık sanayi sektörü yeterli bir toparlanma sergilememiştir.

2024'ün ilk yarısında ise hizmetler sektöründe katma değer artışı yavaşlamış olsa da maalesef büyümenin ana itici gücü olarak kalmaya devam etmiştir. İnşaat sektörü de bu dönemde kayda değer bir büyüme göstererek hizmetler sektörünü desteklemiştir. Sanayi sektörü ise bu süreçte yavaş bir büyüme performansı sergilemiştir.

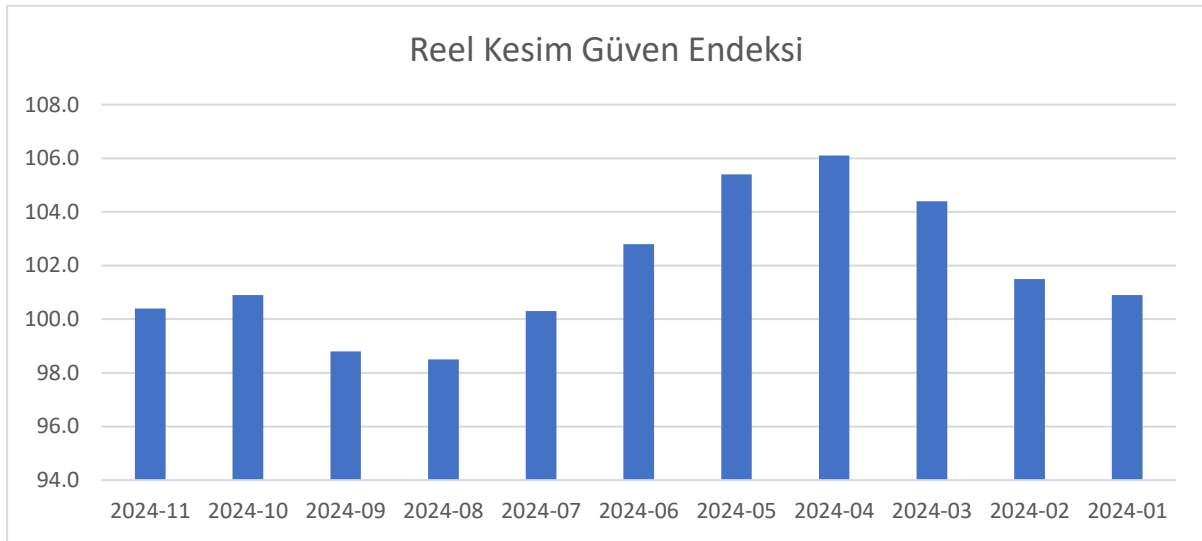
Şekil 52. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı

2024 yılının ikinci yarısında, dezenflasyonist politikaların yurt içi talep üzerinde baskı oluşturmaya devam etmesi ile birlikte Ağustos ve Eylül aylarında imalat sanayiindeki kapasite kullanım oranı, geçtiğimiz yılın ortalamasının altında seyretmiştir. Eylül ayında kapasite kullanım oranı, geçen yılın aynı dönemine göre 2,4 puan düşükle %74,9 olarak gerçekleşmiştir. Üçüncü çeyrekte ise reel sektörün kapasite kullanım oranı geçen yılın aynı dönemine göre 0,7 puan azalarak %76,2 olmuştur.

Şekil 53. Satın Alma Yöneticileri Endeksi

İmalat sektöründeki ekonomik eğilimlerin hâkim yönünü ölçen **Satın Alma Yöneticileri Endeksi (İstanbul Sanayi Odası Türkiye İmalat PMI)** temmuz ayında 47,2 seviyesinde gerçekleşmiş; Ağustos ve Eylül aylarında sırasıyla 47,8 ve 44,3 seviyelerine gerileyerek faaliyet koşullarındaki durgun görünümü sürdürmüştür.

Şekil 54. Reel Kesim Güven Endeksi

Reel sektör temsilcilerinin ekonomik görünüme ilişkin genel izlenimlerini yansıtan **Reel Kesim Güven Endeksi** ise 2024 yılının üçüncü çeyreğinde, geçen yılın aynı dönemine göre 6,2 puan azalarak 99,2 seviyesine inmiştir. Mevsimsellikten arındırılmış endeks, bir önceki çeyreğe göre 3,5 puan düşüşle 98,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu göstergeler, yılın üçüncü çeyreğinde sanayide kapasite kullanımında ve güven endekslerinde bir zayıflama eğilimi olduğunu ortaya koymakta,

2024 yılı için Bakanlık bütçe kalemlerinin etkin ve verimli kullanılmadığını ortaya koymaktadır.

Bakanlığın Temel Programlar ve Hedefleri ele alındığında;

- **Sanayinin Geliştirilmesi ve Yatırım Teşvikleri:** İmalat sanayisinde güçlenmeyi ve ihracatı 268 milyar dolara çıkarmayı hedeflemek iyi bir başlangıç olsa da bu hedeflerin tutarlılığı sorgulanmaktadır. Orta-yüksek teknoloji sanayi ürünleri ihracatını artırmayı amaçlayan bu plan, mevcut koşullarda ülkenin yüksek teknoloji altyapısını gerçekten desteklemekte midir? Bütçede ciddi bir kaynak ayrılmadan rekabet gücünde somut artış beklemek gerçekçi görünmemektedir.
- **Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi:** Dijital teknolojiler ve yeşil enerji gibi kritik alanlarda yerli üretimi artırmak iddiasıyla yürütülen bu program, uygulamada yetersiz kaynak ve eksik stratejilerle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'nin stratejik teknolojilerde bağımsızlık hedefine ulaşması için ayrılan kaynaklar yetersiz kalmakta, bu nedenle hedefler iddia edilen sonuçları vermekten uzak görünmektedir.
- **Yeşil ve Dijital Dönüşüm:** Düşük karbonlu üretim ve KOBİ'lerin dijital altyapısını güçlendirme iddiasıyla ortaya konan bu program, ne yazık ki fosil yakıtlara dayalı geleneksel sanayi yapısının değişimine henüz ciddi bir katkı sunmamaktadır. Türkiye'nin iklim hedeflerine ulaşması için daha kapsamlı bir dönüşüm şarttır.

Bütçe gerekçesine bakıldığında özellikle yüksek teknoloji ihracat hedeflerinin yetersizliği göze çarpmaktadır. 2025 yılı bütçesinde, yüksek teknoloji sanayi ürünlerinin ihracat payının yalnızca %4,2'ye çıkarılması hedeflenmiştir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük olan bu oran, Türkiye'nin teknoloji üretim kapasitesindeki zayıflığı gözler önüne sermektedir. Ar-Ge yatırımlarına ayrılan kaynaklar sınırlı kalmakta ve ülke, teknoloji ihracatında sürekli geride kalmaktadır.

Ayrıca sanayi altyapısında yeşil dönüşüm söylemleri güçlü görünse de pratikte yatırımların hala fosil yakıtlara dayalı olması bu söylemi anlamsız kılmaktadır. Yeşil dönüşüm konusunda gerçekçi bir ilerleme sağlanması için yenilenebilir enerjiye daha fazla yatırım yapılmalı, özellikle depolanabilir enerji yatırımları ve çevre dostu teknoloji destekleri artırılmalıdır.

Yine dijitalleşme ve siber güvenlik alanlarında ciddi eksiklikler söz konusudur. KOBİ'lerin dijital altyapısı güçlendirilmediği sürece Türkiye dijital dünyada rekabetten uzak kalacaktır. Bu

alana ayrılan kaynakların yetersizliği Türkiye'nin dijital dönüşümünü zorlaştırmakta, ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerini sekteye uğratmaktadır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2025 yılı bütçesi, Türkiye'nin sanayi ve teknoloji alanında bağımsızlık iddiasını taşımaktadır. Ancak bu iddiaların gerçekleştirilmesi, eleştirilerin de işaret ettiği gibi, çok daha geniş kapsamlı bir kaynak desteği ve stratejik odaklanma gerektirmektedir. Neticede yatırımlar, yüksek katma değerli sektörlerde etkin sonuçlar yaratmaktan uzaktır. Mevcut teşviklerin yeterince stratejik olmadığından dolayı özellikle yüksek teknoloji alanlarında yerli üretim kapasitesini artıracak hedefli mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede teknoloji ihracatında artış sağlanması için Ar-Ge faaliyetlerine ciddi bir yatırım yapılmalı, yerli üretim daha fazla teşvik edilmelidir. Yeşil dönüşüm süreci yalnızca sembolik adımlarla sınırlı kalmamalı; fosil yakıtlardan uzaklaşarak yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı bir altyapı oluşturulmalıdır. Türkiye'nin dijital dünyada rekabet gücünü artırmak için dijital altyapıya daha fazla kaynak ayrılmalı, siber güvenlik kapasiteleri artırılmalıdır. Yatırım teşvikleri daha stratejik bir yaklaşımla yeniden düzenlenmeli, özellikle yüksek katma değerli sektörler için odaklanmış teşvikler uygulanmalıdır.

Türkiye'de sanayinin dijitalleşmesi hedeflenirken, **özellikle KOBİ'lerin bu dönüşümü gerçekleştirmesi için gereken altyapı eksiklikleri** büyük bir sorun teşkil etmektedir. Dijitalleşme projeleri geniş destek ve teşviklerle sunulsa da birçok işletmenin teknoloji adaptasyonu için gerekli bilgi ve insan kaynağına sahip olmaması bu sürecin önünde ciddi bir engel oluşturabilir.

İnovasyon ve Ar-Ge teşvikleri, çoğunlukla büyük firmalar tarafından etkin şekilde kullanılmakta fakat KOBİ'ler bu teşviklere erişim noktasında dezavantajlı konumda kalmaktadır. İnovasyonun tabana yayılabilmesi için özellikle küçük işletmelerin daha çok desteklenmesi gerekmektedir. **Ancak 2024 yılı bütçe kalemleri incelendiğinde KOSGEB'in cari transferler başlangıç ödeneği 3.480.218.000 TL'den Haziran ayı sonu itibariyle sadece ödeneğin %40'ı olan 1.411.443.712 TL harcandığı görülmektedir. Yıl ortasına gelmesine rağmen halen ödeneğin yarısının bile harcanmamış olması ve buna karşılık 2025 yılı için söz konusu bedelin %66 arttırılarak 5.227.029.000 TL olarak belirlenmesi aslında KOBİ'lere kaynak aktarımının etkin ve etkili planlanmadığını bizlere göstermektedir.** Bakanlık krizden çıkış anahtarı olan yenilikçi ve gelişime açık KOBİ'lere daha fazla destek sağlamalı iken mevcut ödeneklerini bile bu alana **aktarmamaktadır.**

“Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz” atasözünü tam da burada kullanmak yerinde olacaktır.

Türkiye'nin yüksek teknoloji ürün ihracatını artırma hedefi stratejik olarak doğru bir hedef olmakla birlikte yüksek teknoloji alanındaki nitelikli iş gücü eksikliği ve eğitim sisteminin bu ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalması uzun vadede sürdürülebilirliği zorlaştırmaktadır. Yerli teknolojiyi geliştirme çabaları çoğunlukla kısa vadeli hedeflere odaklanmakta, Ar-Ge yatırımlarının uzun vadede sonuç vermesi beklenirken yeterli süre tanınmadan hızlı geri dönüşler beklenmektedir.**Bu açıdan özellikle küresel ölçekte faaliyet gösteren firmalar karşısında yerli teknoloji firmaların uzun vadede desteklenmesi bir zorunluluktur.**

Sanayi üretiminde sürdürülebilirlik hedefleri belirlenmiş olsa da çevresel standartlar konusunda yapılan düzenlemeler henüz sanayi genelinde bir dönüşüm sağlamaktan uzaktır.

Özellikle enerji yoğun sektörlerde karbon emisyonlarını düşürmeye yönelik rekabeti koruyan yasal düzenlemelere ve teşvik mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Bu açıdan enerji maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla hane halkına yapıldığı gibi stratejik alanda üretim yapan bu tür firmalara sübvansiyonların yapılması ve buna yönelik kilit projelere destek aktarımlarının sağlanması önemlidir. Ayrıca yerli ve milli kaynaklarla üretimi sağlanan ve otomotiv alanında bir dönüşümü temsil eden TOGG ve benzeri firmaların gelişimini desteklemek adına ilk etapta bu ürünleri kullanan son tüketicilerin enerji maliyetlerinin düşürülmesine ve yeni gelişen piyasanın desteklenmesine yönelik olarak yerel şarj istasyonları başta olmak üzere ek kaynak aktarımlarının yapılması oldukça önemlidir.

Haziran sonu itibarıyla 2024 bütçe gerçekleştirmeleri de göz önüne alındığında 2024 yılı itibarıyla sanayi kapasite kullanım oranlarının düşmesi, yerli üretimde ve ihracatta yaşanan küresel dalgalanmalara karşı dayanıklılığın artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Sanayinin esnekliğini artıracak destek programları veya farklı finansman yöntemleriyle sürdürülebilir bir büyüme modeli geliştirilmelidir.

2023 yılı için hedeflenen projelerin çıktılarının düşük kalması ve sanayinin dijitalleşmesi için ayrılan kaynakların yeterli olmadığını ve etkin kullanılmadığını göstermektedir. Başta KOBİ'lerin dijital altyapılarını güçlendirmeyi hedefleyen bütçenin yeterli olmadığı, dijital güvenlik ve siber altyapıya ayrılan kaynakların sınırlı kaldığı ortadadır. **Ayrıca yüksek teknoloji ürün ihracat oranının %4,2 seviyesinde kalacağı öngörüsü, uluslararası rekabet gücü açısından yetersiz bir orandır.**

Sonuç olarak Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2025 bütçe gerekçesinde iddialı hedefler ortaya koymasına karşın bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için gereken mali ve stratejik desteğin bütçe kalemlerindeki eksikliği dikkat çekmektedir. Bütçedeki bu eksiklikler giderilmediği sürece Türkiye'nin sanayi ve teknoloji alanındaki bağımsızlık iddiası yalnızca bir söylem olarak kalacaktır. Cari transferlere ayrılan büyük bütçe, doğrudan yatırımlar ve stratejik projeler için gerekli kaynakları sınırlamakta, hükümetin sanayi sektöründeki uzun vadeli bağımsızlık ve gelişim iddialarını sorgulatmaktadır.

KOBİ'lerin dijitalleşme sürecinde yeterince desteklenmemesi ve bütçe planlamalarında kaynakların etkin kullanılamaması, ekonomik büyümenin tabana yayılması konusunda ciddi bir zafiyet göstermektedir. Bakanlık, bir yandan sanayi ve teknoloji alanında bağımsızlık hedefini vurgularken diğer yandan sektörün kritik ihtiyaçlarını karşılayacak somut adımlardan uzak kalmaktadır. 2024 yılı için sanayide düşen kapasite kullanım oranları ve sınırlı teşvikler, sanayi politikalarının içi boş söylemlerle şekillendiği algısını güçlendirmektedir.

Özellikle yüksek teknoloji ihracatı hedefleri Türkiye'nin küresel rekabette geri kalmaya mahkûm edilmekte olduğunu gösterirken, yerli ve milli teknoloji üretimi söylemleriyle çelişmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı somut ve bağımsız bir kalkınma stratejisi oluşturmak yerine, kısa vadeli ekonomik kaygılarla hareket etmektedir. Bu bağlamda beton binalara yapılan yatırımlar ile verimsiz düşük teknolojiye dayalı sanayi kurgusunun terk edilememesi, yüksek teknolojiye dayalı dönüşüm hedeflerinin samimiyetini sorgulattığı gibi uluslararası alanda sürdürülebilirlik iddialarını da zayıflatmaktadır.

Özetle Bakanlık, kâğıt üzerinde güzellmeler yaptığı vizyonu ile pratikteki uygulama arasındaki uçurumu kapatmadıkça, sanayi sektörünün gerçek potansiyelini ortaya çıkaracak koşulları sağlayamayacaktır. Türkiye'nin sanayi ve teknolojiye bağımsız bir aktör olabilmesi, kapsamlı ve kararlı bir bütçe politikası ile mümkün olabilirken mevcut bütçe dağılımı, Bakanlık hedeflerini bir söylemden öteye taşıyamamaktadır.

3.12. TARIM VE ORMAN BAKANLIğI

"Ne oldu bu topraklara,

Ne oldu ekinlere,

Kime çalışır oldu,

Kimin karnını doyurur bu milletin tarlası?"

Ziraat, yalnızca toprağı işlemek değildir; aynı zamanda bir ülkenin bereketine, insanının geleceğine ve milletin bağımsızlığına atılan en güçlü temeldir. Bu toprakların her bir karışı, yüzyıllar boyunca alın teriyle, inançla ve azimle yoğrulmuş; her bir tohum, Anadolu'nun kadim medeniyetlerine can vermiştir. Ancak bugün, bu kutsal emanet, rasyonel olmayan politikalar, vizyonsuz yönetimler ve günü kurtarma telaşına hapsedilmiş bir tarım sisteminin kurbanı olmuştur. Türkiye, kendi çiftçisini ihmal eden, köylüsünü tarlasından uzaklaştıran ve toprağına **yabancılaşan/yabancılaştırılan** bir anlayışın esareti altındadır.

2024 yılı, Türk tarımı için kara bir yıl olarak tarihe geçmiştir. Çiftçi, artan maliyetler altında ezilirken, hükümetin yanlış politikaları ve ilgisizliği, tarım sektörünü çöküşün eşiğine getirmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun açıkladığı 2024 yılı 3. çeyrek büyüme rakamları, tarım sektöründe **%4.6'lık** bir büyüme olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu büyüme, çiftçinin cebine değil, yalnızca iktidarın manipüle ettiği istatistiklere yansımıştır. **Üreticinin alın teriyle ürettiği ürün değerinde satılamamış, çiftçi borç yükü altında ezilirken, tüketici aynı ürünlere fahiş fiyatlarla ulaşmak zorunda bırakılmıştır.** Tarımdaki büyüme, ne üreticiyi ne de tüketiciyi rahatlatmıştır. **İktidarın, bu çarpık sistemi düzeltmek yerine, tarımdaki büyümeyi bir başarı hikayesi gibi sunmaya çalışması, gerçeklerden ne kadar uzak olduğunu göstermektedir.** Tarımsal büyüme, ancak üretici emeğinin karşılığını **aldığında ve tüketici makul fiyatlarla gıdaya ulaşabildiğinde anlamlıdır; aksi takdirde bu büyüme yalnızca kâğıt üzerinde bir aldatmacadır.** Tarımın yeni dünya düzenindeki yerini bilmeyen gıda güvenliği konusundaki önemini göremeyen hükümet, elindeki imkanlarını tarıma destek vermek yerine ithalat öncelikli politikalarla başka ülkelerin tarımını kurtarmayı ve Fransa'dan şövalye madalyası almayı tercih ederek ülkemizin necip çiftçisini tarıma küstürmüştür.

Mazot, gübre, yem ve enerji fiyatlarındaki rekor artışlarla üretim maliyetleri tavan yapmış, çiftçi için üretmek artık sürdürülemez bir hale gelmiştir. Süt ve besi hayvancılığı yapan üreticiler, özellikle süt endüstrisinin gelişmediği birçok yörede **bir litre sütle bir kilo yem bile alamazken**, hayvanlarını kesime göndermek zorunda kalmışlardır.

Mazot fiyatlarındaki %40'lık, gübre fiyatlarındaki %50'lik, yem fiyatlarındaki %35'lik artışlar, çiftçiyi adeta yok oluşa sürüklemiştir. Elektrik ve sulama maliyetleri de buna eklenince, çiftçi üretimden kopmuş, ülkenin tarımsal geleceği tehlikeye girmiştir. Buna karşılık 2023 yılındaki TMO hububat alım fiyatları ile 2024 yılı alım fiyatları arasında ortalama %11 oranında artış olmuştur. Ödemeler ise 45 gün vade verilerek yapılmıştır. Verilen vadeler ile çiftçilerimizin tarım kredi kooperatifi ve ziraat bankasına olan borçları Temerrüte, kredi puanları negatife düşmüştür. Borç batağındaki çiftçi, 2024 yılında **800 milyar TL**'yi aşan kredi yüküyle mücadele etmiş, bankalar ve Tarım Kredi Kooperatifleri karşısında adeta tükenmiştir. **Hükümet ise bu süreçte çiftçinin yanında durmak yerine, boş projelere ve ithalata kaynak aktarmayı tercih etmiştir.** Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) verilerine göre, üretimden kopan çiftçilerin sayısı her geçen gün artmış, tarım arazileri hızla tarım dışı amaçlarla kullanıma açılmıştır. Bu durum yalnızca çiftçiyi değil, ülkenin gıda güvenliğini de tehdit etmektedir. Tarım bakanlığının tarıma sadece uzaktan baktığının bir diğer göstergesi de tanelik mısır için TMO alım fiyatı açıklayana kadar üretici yaklaşık 10,00 TL/kg bedelle ürününü satmıştır. TMO sözde müdahale alım fiyatı açıkladıktan sonra ürün bedeli 8,50 TL/kg bedele inmiştir. Spesifik olarak bu durum dahi Tarımdaki bürokratların tarımdan uzak siyasi iradeye yakın kişilerden seçildiğinin göstergesidir.

Çiftçinin alın terinin karşılığını alamadığı bu dönemde, tüketiciler de gıda enflasyonu altında ezilmiştir. **2024 yılında Türkiye, tarım ürünleri ithalatına 25 milyar dolar harcarken, stratejik ürünlerde yerli üretim görmezden gelinmiştir.** İthalata bağımlılık rekor seviyelere ulaşmış, buğday, mısır ve ayçiçeği gibi temel ürünlerde dışa bağımlılık artmıştır. Gıda fiyatlarındaki astronomik artışlar, hükümetin tarımı bir kalkınma politikası yerine bir ithalat kapısı olarak gören yanlış anlayışının sonucudur.

Bütün bu olumsuzlukların ardından açıklanan 2025 Merkezi Yönetim Bütçesi, tarım sektörünün temel sorunlarına çözüm üretmekten tamamen uzaktır. **705,6 milyar TL'lik bütçe, çiftçiyi destekleyen değil, çiftçiye ihanet eden bir anlayışın belgesidir.**

- **Tarımsal Destek Programları:** 135 milyar TL
- **Tarım Sektörü Yatırım Ödenekleri:** 166 milyar TL
- **Tarımsal Kredi Sübvansiyon Desteği:** 160 milyar TL
- **Tarım Sektörü Vergi Harcamaları:** 199,8 milyar TL
- **Tarımsal KİT'lerin Finansmanı, Müdahale Alımları ve İhracat Destekleri:** 44,8 milyar TL

Türkiye’de **5488 sayılı Tarım Kanunu’nun 21. maddesi**, tarımsal desteklemeler için **Gayri Safi Milli Hasıla’nın (GSMH) en az %1’inin çiftçilere tahsis edilmesini zorunlu kılar**. Bu, sadece bir yasal hüküm değil; **çiftçinin emeğini, alın terini ve üretim hakkını koruyan bir düzenlemedir**. Ancak, 2006 yılından bu yana iktidarın bu yükümlülüğü **sistematik olarak yerine getirmediği** açıktır.

Yıllık yaklaşık **800 milyar dolarlık GSMH hesaplandığında**, çiftçilere aktarılması gereken tutar her yıl en az **8 milyar dolar olmalıydı**. Ancak, iktidar bu meblağın yarısını bile ödememiş, çoğu zaman yalnızca **4 milyar dolarlık kısmını çiftçilere tahsis etmiştir**. Bu, **yasal bir zorunluluğun sistematik şekilde ihmal edildiğini** ve çiftçilerin **anayasal haklarının gasp edildiğini** açıkça göstermektedir.

Tablo 28. Yıllara Göre Türkiye’de Tarımsal Desteklemeye Dair Bütçe Verileri

Türkiye’de Tarımsal Desteklemeye Dair Bütçe Verileri (milyon TL)			
Yıllar	GSYH	Tarımsal Destekleme	GSYH İçindeki Payı (%)
2006	795.757	4.747	0,60
2007	887.714	5.555	0,63
2008	1.002.756	5.809	0,58
2009	1.006.372	4.495	0,45
2010	1.167.664	5.817	0,50
2011	1.404.928	6.961	0,50
2012	1.581.479	7.553	0,48
2013	1.823.427	8.684	0,48
2014	2.054.898	9.148	0,45
2015	2.350.941	9.971	0,42
2016	2.626.560	11.489	0,44
2017	3.133.704	12.722	0,41
2018	3.758.774	14.552	0,39
2019	4.317.787	16.965	0,39
2020	5.048.220	21.944	0,43
2021	7.256.142	24.125	0,33

2022	15.011.776	39.642	0,26
2023	25.483.000	63.379	0,25
2024	41.159.000	91.554	0,22
2025 (P)	61.540.000	135.000	0,22

Yukarıda verilen tabloya göre hükümet, her yıl çiftçilere **4 milyar dolarlık borç biriktirmiş**, 18 yılın sonunda ise toplamda **72 milyar dolarlık bir borç** oluşturmuştur. Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı yaklaşık **2,4 milyon çiftçi** düşünüldüğünde, kişi başına düşen hükümetin çiftçiye olan borç miktarı **30 bin dolar, yani güncel kurlarla yaklaşık 1 milyon TL'nin üzerindedir**. Bu hükümet kendisinin çıkarttığı yasayı bile uygulamayan ya da uygulayamayan bir acziyetin içindedir. Bu durum, sadece çiftçileri değil, **hukuk devleti ilkelerini ve sosyal adalet anlayışını** da derinden zedelemektedir. Hükümet elleri nasırlı, alını terli cefakar çiftçisine borçlanmış durumdadır. Ancak bu borcu ödemek bir yana, **yüksek mazot, gübre ve yem fiyatlarıyla çiftçiyi üretim maliyetleri altında ezmeye devam etmiştir**.

Tarım Kanunu'na göre çiftçiye verilmesi gereken destek, çiftçiyi üretimde tutmak için **zorunluluk** olmasına rağmen, bu destekler bile yerine getirilmemiştir. **Hükümetin 72 milyar dolarlık bu borcu**, çiftçiye olan yükümlülüklerini yerine getirmediğinin somut bir göstergesidir. **Sosyal devlet ilkesi açıkça ihlal edilmiş**, hukuk devleti zayıflatılmıştır. Çiftçiye olan bu borcun ödenmemesi, hükümetin kendi yasalarına bile sadık kalmadığını gözler önüne sermektedir.

Bu borç sadece maddi değil, çiftçinin emeğine, alın terine ve üretim hakkına olan bir borçtur. Eğer bu borç ödenmezse, yalnızca çiftçiler değil, tüm Türkiye bu ihmalin ağır bedelini ödeyecektir. Çiftçinin emeğiyle oluşturulan tarımsal üretim, ithalata bağımlı hale gelmiş, tarımda gelecek görmeyen özellikle genç nüfusun, hayat hakkını korumak için şehirlere göçüne neden olmuştur. Kırsalda yaşam, sosyoekonomik zorluklar ile neredeyse bitirilmiştir. Uygulanan yanlış politikalar ile köylerimiz boşaltılırken büyükşehirler kalabalıklaştırılmıştır. Özellikle genç nüfus üretici iken tüketici haline getirilmiştir. Elbette bunların temelinde liyakat sahibi olmayan bürokratların hatta bunun da ötesinde **“Türkiye’de tarım bittiyse niye raflarda, markette, pazarda gıda ile ilgili bir problem yaşamıyoruz”** diyen mevcut Bakanın bu ülkenin tarımına yön vermesi yatmaktadır. Tarım Bakanlığına yapılan bürokrat atamalarının liyakatten uzak siyasi iradeye yakın olması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Bir büyükbaş hayvandan yılda 15-20 yavru alma gibi bir tezi savunan bürokratların tarımın en önemli

kuruluşlarının başında genel müdürlük yapması, kepek fiyatları **yükselirken “o zaman kepek ekin”** diyen Tarım Bakanlarının olması, hükümetin tarıma nasıl baktığının açık göstergesidir.

2025 yılı Tarım ve Orman Bakanlığı bütçesi, toplamda **438,1 milyar TL** olarak öngörülmüş ancak bu bütçe de çiftçiyi yok sayan, boş projelere kaynak aktaran anlayışı değiştirmemiştir:

- **Tarımsal Desteklemeler (Cari Transferler):** 182,8 milyar TL, bunun yalnızca 135 milyar TL’si tarımsal destek programlarına ayrılmıştır.
- **Yatırım Ödenekleri:** Toplam 183,7 milyar TL, bunun 160 milyar TL’si tarımsal yatırımlara tahsis edilmiştir.

Bu bütçe, tarımı kalkınma ve strateji odaklı bir sektör olarak görmeyen, çiftçiyi ise yalnızca rakamsal bir kalem olarak ele alan bir anlayışın ürünüdür. Küçük çiftçi, artan maliyetlerle boğuşurken, hükümetin tarım politikaları, çiftçiyi desteklemek yerine ithalat lobilerinin çıkarlarını öncelemektedir. **2024 yılında tarımı kara bir yıla sürükleyen anlayış, 2025 yılı bütçesiyle tarımdaki sıkıntılar daha da derinleşme riski taşımaktadır.**

ÇİFTÇİYİ TÜKETEN, TÜKETİCİYİ EZEN PARADOKS

2024 yılı, Türkiye tarımı için felaketlerle dolu bir yıl olmuştur. Çiftçi artan maliyetler ve yetersiz desteklerle üretimden kopma noktasına gelirken, tüketici gıda enflasyonu altında ezilmiş, hükümetin yanlış tarım politikaları bu krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Tarımsal üretimin temel girdilerindeki fahiş fiyat artışları ve çiftçinin emeğinin değersizleştirilmesi, ülkenin gıda güvenliğini doğrudan tehdit eden bir tabloyu ortaya koymuştur. Türkiye tarımını yönetme iddiasındaki siyasi anlayış, bu süreçte günü kurtarma odaklı yaklaşımlar sergileyerek çiftçiyi kaderine terk etmiş, ithalata bağımlı bir sistemle ülkenin tarımsal bağımsızlığını tehlikeye atmıştır.

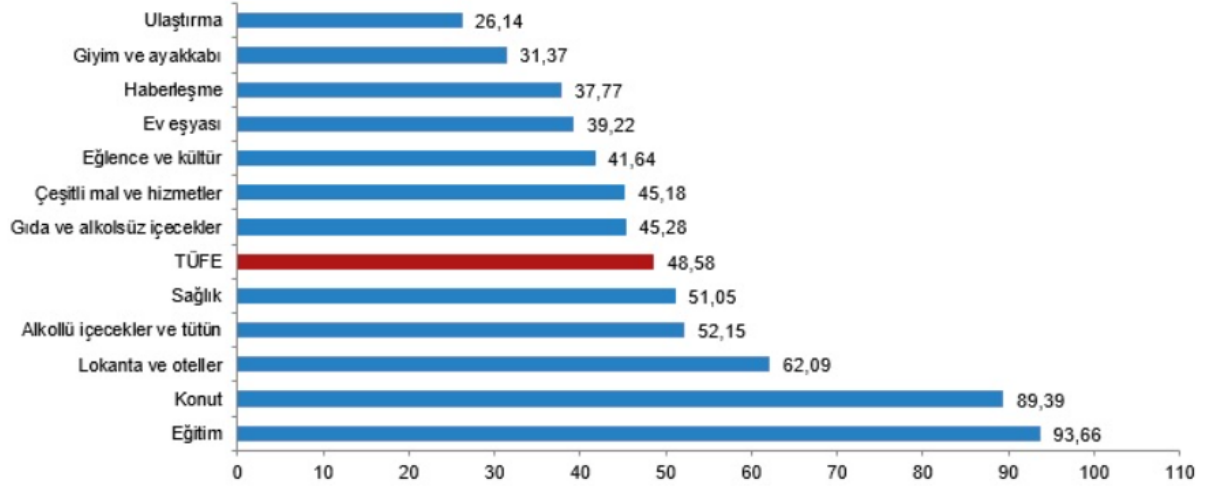
Mazot, gübre, yem ve tarım ilaçlarında yaşanan fiyat artışları, 2024 yılında çiftçinin karşılaştığı en büyük sorunlar arasında yer almıştır. Mazot fiyatlarının yüzde 40, gübre fiyatlarının yüzde 50, yem fiyatlarının ise yüzde 35’in üzerinde artış göstermesi, üretim maliyetlerini karşılanamaz seviyelere çıkarmış ve çiftçinin üretim yapma kapasitesini ciddi şekilde daraltmıştır. Bu süreçte, birçok üretici tarlasını gübresiz bırakmak, mazot alamadığı için ekim yapmaktan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Stratejik ürünlerde yaşanan üretim düşüşleri ise tarımsal arzın daralmasına, piyasada fiyatların hızla yükselmesine ve tüketicinin temel gıda maddelerine erişimde zorlanmasına yol açmıştır. TÜİK verilerine göre, buğday üretimi yüzde 7, şeker pancarı üretimi yüzde 10 **oranında azalmış; gıda arzındaki bu düşüş, enflasyonist**

baskıları artırarak sofralardaki yangını büyötmüştür. 2023 mayıs ayındaki cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde motorin fiyatı ortalama 18,5 TL/lt iken tam 1 yıl sonra 2024 mayıs ayında bu rakam ortalama % 230 oranında bir artış ile 42,50 TL/lt olmuş 2024 kasım ayına gelindiğinde ortalama 45,00 TL/lt olmuştur. Bu durum tarımı yönetme iddiasında olanların aslında tamamen koltuk koruma gayretinde olduklarının açık ispatıdır.

2024 yılı boyunca çiftçinin maliyetlerini karşılamasına yönelik herhangi bir etkin politika geliştirilmemiş, tarımsal destekler ise hem miktar hem de zamanlama açısından yetersiz kalmıştır. 5488 Sayılı Tarım Kanunu'na göre, tarımsal desteklerin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'nın yüzde 1'ine ulaşması gerekirken, 2024 yılında bu oran yalnızca yüzde **0,22** seviyesinde kalmıştır. Hükümetin kanunen zorunlu olan bu desteği sağlamaktan dahi aciz olduğu bu süreçte, çiftçi borç yükü altında ezilmiş, bankalar ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından finansal anlamda kuşatılmıştır. Çiftçi borçları, 2024 yılında **800 milyar TL**'yi aşarak yeni bir zirveye ulaşmıştır. Çiftçi, üretimden kopma tehlikesiyle karşı karşıya bırakılırken, bu tablo yalnızca çiftçiyi değil, Türkiye'nin tarımsal geleceğini de tehdit etmiştir.

Gıda enflasyonu, tarım sektöründeki bu çöküşün doğrudan bir sonucudur. Halk nezdinde tüm güvenilirliğini yitirmiş hükümetin çıkarlarına göre açıklama yapan TÜİK verilerine göre, 2024 yılı Ekim ayında gıda enflasyonu yüzde 45,28 oranında artmıştır. Artık bu mızrak çuvala sığmamaktadır. Gıda üretiminin hammaddelerinden olan hububat için alım fiyatlarının TMO tarafından %11 ortalama artışına rağmen piyasada gerçekleşen alım fiyatlarının daha düşük olduğu da dikkate alındığında gıda enflasyonunun bu seviyede yüksek olması hükümetin çiftçiye ayrı tüketiciye ayrı zulüm yaptığıının ispatıdır. Elbette hükümet bunu zulüm yapmak için değil iş bilmeyen yöneticileri siyasi kaygılar ile iş başına getirdiği için yapmaktadır. Bu rakamlar, tüketicinin temel gıda maddelerine erişim için bütçesinin büyük bir kısmını ayırmak zorunda kaldığını ve gıda fiyatlarındaki artışın toplumsal yaşamı nasıl derinden etkilediğini açıkça göstermektedir. Tüketici mutfaktaki yangınla mücadele ederken, çiftçinin üretim yapamadığı bu çarpık sistem, hükümetin tarım politikalarındaki başarısızlıklarının en somut göstergesidir.

TÜFE ana harcama gruplarına göre yıllık değişim oranları (%), Ekim 2024

Şekil 55. Ekim 2024 İtibariyle TÜFE Ana Harcama Gruplarına Göre Yıllık Değişim Oranı

Bu süreçte, Türkiye'nin tarımsal üretim yerine ithalata dayalı bir sistemi benimsemesi, krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur. 2024 yılında, Türkiye tarım ürünleri ithalatına 25 milyar dolar harcamış ve ithalatla açık kapatma politikasını sürdürmüştür. Stratejik ürünlerde ithalatı teşvik eden bu anlayış, yerli üretimi baltalamış ve Türkiye'yi gıda bağımsızlığından uzaklaştırmıştır. Tarımsal ithalatla günü kurtarmayı hedefleyen bu politikalar, çiftçiyi yok saymış; üretim yerine ithalatı öncelleyen bir tarım modelini kalıcı hale getirmiştir.

Gıda enflasyonundan bahsederken başka bir önemli nokta ise "aracılar/tüccarlar"dır. Hükümet başarısız politikalarının faturasını dönem dönem çiftçi tüccar ve marketler arasında paylaştırmaktadır.) Gerçekten günah keçisi onlar mı: **YÖNETİM ZAAFIYETİ Mİ ? ARACILAR MI?**

Gıda fiyatları almış başını giderken, hükümet ise her zaman olduğu gibi kendisini aklamak için yeni bir günah keçisi aramaktadır ve bu bağlamda **Aracılar ve tüccarları hedef göstermektedir.** Peki, artan gıda fiyatlarının gerçek sebebi bu insanlar mıdır, yoksa ülkemiz yıllardır sürdürülen yanlış tarım politikalarının bedelini mi ödemektedir ? Antalya'da tarladan bedavaya alınan bir kilo domatesin, İstanbul'da hiçbir aracı komisyonu olmadan 10 TL'ye çıkmasının sebebi gerçekten aracılar mıdır? Hükümet, bu sorunun yanıtını veremediği gibi, tarımsal üretim planlamasındaki başarısızlığını örtbas etmeye çalışmaktadır. **Tarımsal üretim maliyetleri uçmuşken, mazotun, gübrenin, ilaç ve elektriğin fiyatı üreticiyi iflasa sürüklerken, tüm suçu araçılara yüklemek büyük bir aldatmacadır.** Son 3 yılda mazot 45 TL'ye ulaşmış, gübre fiyatları %300 artmış, elektrik ve sulama maliyetleri katlanmış, işçilik ve

paketleme maliyetleri fırlamış durumdadır. Üretici, mahsulünü tarlada yetiştirmek için canını dişine takarken, bu fiyatların altında ezilmekte ancak hükümet **“Fiyatları artıran araçları temizleyeceğiz”** diyerek kendi başarısızlığını gizlemeye çalışmaktadır. **Araçlar bir sistemin parçasıdır; ama sorun sistemin kendisindedir.**

Hükümet, üretim planlamasını yapamayan bir yönetim anlayışına sahiptir. Bir yıl fazla üretilen ürün tarlada çürürken, ertesi yıl aynı ürün kıtlıkla sonuçlanmaktadır. **Hangi ürünün ne kadar ekileceğini, hangi bölgenin hangi üründe uzmanlaşacağını belirlemek gibi basit bir tarım politikası dahi uygulanmamaktadır.** Hükümet ise bu plansızlığın bedelini Üreticiye destek vermek yerine, ithalata sarılarak ödetmektedir. Bugün Türkiye, patatesini, soğanını ithal eder hâle gelmiş durumdadır. Sözde gıda fiyatlarını düşürmek için ithalat yapılmakta ama fiyatlar hiçbir zaman düşmemektedir. Çünkü sorun ithalatla çözülemez. İthal edilen her ürün, çiftçimizi daha da zayıflatıyor. **Türkiye, kendi çiftçisini yok ederken, başka ülkelerin çiftçilerini zengin ediyor.** Hükümetin tarımı yönetemediğinin en net göstergesi, tüccarları “stokçu” ve “terörist” ilan etmesidir. Tarladan toplanan soğan ve patatesin depolanması, üretim sürecinin doğal bir parçasıdır. Ama bu hükümet için depolamak bir suç. **Limon deposunu basarak, tüccarı itibarsızlaştırarak tarımı yönetemezsiniz.** Ürünü saklamak zorunda kalan tüccarı hedef göstermek yerine, üreticinin neden depoda bekletmek zorunda kaldığını sormak gerekmektedir. Çünkü çiftçi ve tüccar, hükümetin yanlış politikaları yüzünden çaresiz durumdadır.

Üretim planlaması hususunda değinilmesi gereken bir başka husus ise şudur; **22 yıllık iktidarı boyunca AK Parti hükümeti, tarım sektörüne dair kapsamlı bir sayım yapmayı başaramamış, bu temel veri eksikliğiyle üretim planlaması yapmaya çalışarak büyük bir ciddiyetsizlik örneği sergilemiştir.** Türkiye’de en son tarım sayımı 2001 yılında gerçekleştirilmiştir. Aradan geçen 22 yıl boyunca, hükümet bir kez dahi bu kritik görevi yerine getirmemiştir. **Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve verimliliği açısından hayati öneme sahip olan bu veri tabanı yokluğunda, hükümetin her yıl açıkladığı üretim hedefleri ve destek programlarının gerçeklikten ne kadar uzak olduğunu anlamak zor değildir.** Tarım ve Orman Bakanı’nın 2026 yılında ilk bilgilerin elde edileceğini söylemesi, bu konuda yıllardır süregelen ihmali örtbas etme çabasından başka bir şey değildir. Bir ülkede tarımsal üretim planlaması, öncelikle ne kadar üretim yapılabileceğini, hangi ürünlerin yetiştirilebileceğini ve bu üretim için mevcut potansiyelin ne olduğunu bilmekle mümkündür. **Ancak Türkiye’de hükümet, ne kadar traktör, ne kadar tarım arazisi, ne kadar hayvan varlığı ve hangi**

ürünlerde ne kadar üretim kapasitesine sahip olduğumuza dair hiçbir güncel bilgiye sahip değildir. Bu bilgi eksikliğiyle, çiftçilerin hangi ürünü ekmesi gerektiği ya da hangi bölgelere özel teşvik verilmesi gerektiği gibi temel konularda karar alınması imkânsız hale gelmektedir.

Hükümetin 22 yıldır tarım sayımını yapmamış olması, yalnızca plansızlık ve ciddiyetsizlik değil, aynı zamanda büyük bir kaynak israfı ve stratejik hatadır. **Tarım gibi veriye dayalı bir sektörde, ülkenin mevcut potansiyelini bilmeden üretim planlaması yapmak, üreticiye yapılan en büyük haksızlıktır.** Bugün, kaç traktörümüz var, hayvan varlığımız ne durumda, hangi ürün hangi bölgede ne kadar üretiliyor sorularının yanıtı net bir şekilde bilinmezken, tarımsal destek bütçelerinin belirlenmesi, kaynakların adil ve etkin kullanımı mümkün değildir.

Sonuç olarak, çiftçiler, ihtiyaç duydukları desteği alamamış, hükümetin sözde planlamaları yüzünden kendi kaderlerine terk edilmiştir. Verilere dayalı bir yol haritası olmadan yapılan politikalar, bazı ürünlerde arz fazlasına yol açarken, diğerlerinde kıtlık yaşanmasına neden olmuştur. Bugün tarlasında ürününü maliyetin altında satamadığı için bırakan üreticinin sesi, bu plansızlığın en acı tablosudur. **Maliyetlerin altında ezilen çiftçinin karşısında, pazara çıkıp sadece artık sebzeleri toplayabilmek için akşam saatlerini bekleyen Ayşe teyzemizin gözyaşları vardır.** Hükümetin ciddiyetsizliği ve ihmalinin bir bedeli vardır, bu bedel hem üreticiye hem tüketiciye ödetilmektedir. Bugün 2026'da ilk verilerin açıklanacağını söyleyen Tarım ve Orman Bakanı, **tarım sayımı yapılmadan üretim planlaması yapan bir hükümetin, çiftçiye vaat ettiği her şeyin altının boş olduğunu itiraf etmektedir.** Bu süreç, yalnızca çiftçiye değil, halkın gıda güvenliğini de tehlikeye atmaktadır. Verilerin olmadığı bir ortamda yapılan tüm planlamalar, kaostan başka bir şey doğurmaz ve bugün yaşadığımız durum tam da budur. **Çiftçinin tarlasındaki ürün değer bulamazken, vatandaşın sofrası boş kalmaktadır.** Hal böyleyken plansızlıklarla devam eden bu süreç ülkemizin gıda güvenliğini giderek zayıflattığı kaçınılmaz bir gerçektir.

Türkiye'nin gıda güvenliği konusundaki ihmalleri, bu kriz sürecini daha da ağırlaştırmıştır. Taklit ve tağşiş listelerinin kamuoyuna açıklanmasındaki 2 yıllık gecikme, hükümetin halk sağlığını ve tüketicinin güvenliğini ne denli göz ardı ettiğini ortaya koymuştur. Şeffaf bilgilendirmenin bir gereklilik olduğu bu süreçte, denetim eksiklikleri ve yetersiz müdahaleler, tüketiciyi gıda güvenliği konusunda ciddi bir riskle karşı karşıya bırakmıştır.

Geç açıklanan ve kapsamı sınırlı kalan listeler, hükümetin bu alandaki yetersizliğini açıkça ortaya koymuş ve gıda güvenliğinin siyasi bir öncelik olmaktan çıkarıldığını göstermiştir.

Geçtiğimiz aylarda açıklanan taklit ve tağşiş listesi ise bu süreçteki yönetim zaafalarını iyice açığa çıkarmıştır. Uzun süre bekletilen ve gecikmiş olan liste, kapsamı ve etkisi bakımından kamuoyunu tatmin etmekten uzak kalmıştır. Eksik açıklamalar, sınırlı denetimler ve geç kalınmış müdahalelerle bu liste adeta ele yüze bulaştırılmış, gıda güvenliği sorumluluğunu üstlenenlerin bu alandaki etkinliği ciddi biçimde sorgulanır hale gelmiştir. Bu listenin açıklanmasındaki gecikme akıllara kirli oyunlar ile listelerin birileri tarafından şantaj malzemesi olarak mı kullanıldığı sorusunu da getirmektedir. **En acı tablo ise bu olaylar yaşanırken, koskoca tarım bakanlığının tüm açıklamaları maalesef bir firmanın 2 dakikalık videosuna yenilmiştir.** Ez cümle iktidar bu necip milletin vicdanında “güven” mefhumunu yitirmiştir.

Türkiye'nin tarım ve gıda politikalarındaki zaafiyeti, yalnızca halk sağlığını değil, ulusal onurumuzu ve uluslararası itibarımızı da yerle bir edecek boyutlara ulaştırmıştır. Gıda katkı maddeleri, pestisit kullanımı, **taklit ve tağşiş** gibi temel sorunlar, yıllardır etkisiz ve vizyonsuz bir yönetim anlayışının elinde çürüyen bir sistemin trajik sonuçları olarak karşımızda durmaktadır. Bu ihmalin bedeli, halkımızın sağlığı, geleceğimizin güvenliği ve ülkemizin küresel ticaretteki itibarına kesilmektedir. Son yıllarda artan hazır gıda tüketimiyle birlikte, obezite, diyabet, hipertansiyon, kanser gibi halk sağlığını tehdit eden hastalıkların hızla yayılmasında, bu gıdalarda kullanılan katkı maddelerinin etkisi tartışmasız bir gerçektir. Ancak Batı ülkelerinde yasaklanan ya da sınırlandırılan bu katkı maddelerinin Türkiye’de serbestçe kullanılmasına izin verilmesi, halkımıza reva görülen ikinci sınıf muamelenin en acı göstergesidir. Uluslararası gıda firmalarının, aynı marka ve logoyla Batı ülkelerinde ürettikleri ürünlerle Türkiye’deki ürünleri arasında kalite farkı oluşturması, ülkemizi ucuz bir pazar olarak görmelerinin açık kanıtıdır. Daha vahim olan, Türkiye’deki denetim ve düzenleme mekanizmalarının bu çarpıklığa göz yummasıdır. Çilekli süt gibi ürünlerin yanıltıcı etiketlemeleri, tüketicilerin aldatılmasına göz yumulduğunu göstermektedir. Etiketleme standartlarının yetersizliği ve içeriklerin şeffaf biçimde açıklanmaması, halk sağlığını doğrudan hedef alan bir ihmaldir. Türkiye’de bu durum, yalnızca bireysel sağlığı değil, gıda güvenliğinin temel ilkelerini de çökertmiştir. Gıda güvenliğini tehdit eden bir diğer unsur, pestisitlerin kontrolsüz ve bilinçsiz şekilde kullanılmasıdır. Türkiye'nin tarım ürünlerinde, Avrupa Birliği standartlarının çok üzerinde pestisit kalıntısı bulunması, bu ürünlerin geri gönderilmesiyle sonuçlanmakta, ülkemizin uluslararası ticarete güvenilirliğini yok etmektedir. **2023-2024 RASSF** raporlarına göre, Türkiye’den ihraç edilen ürünlerin neredeyse tamamında yüksek miktarda pestisit tespit edilmesi, ülkemizin uluslararası pazarda bir “riskli ülke” olarak

algılanmasına neden olmuştur. Bir diğer önemli sorun ise; iç piyasadaki denetimsizliklerdir. İhraç edilen ürünlerdeki bu tehlikeli kalıntılar, iç piyasada tüketilen sebze ve meyvelerde de yer alıyor olabilir mi? Bu soru, ne yazık ki yanıtızsız kalmaktadır. Çünkü pestisit denetimlerine ilişkin şeffaflık ve kamuoyuna açık bilgi paylaşımı yetersizdir. **Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS)** kapsamında yapılan analiz sonuçlarının halktan gizlenmesi, tüketicilerin ne yediğini bilme hakkını ihlal etmektedir. Kısacası, bu necip millet, sofrasına koyduğu meyvenin ve sebzenin içerdiği pestisit miktarını bilmeden, göz göre göre sağlığını tehlikeye atmaktadır. Pestisitlerin, özellikle klorpirifos gibi Avrupa’da yasaklanmış tehlikeli kimyasalların Türkiye’de hala serbestçe kullanılmasına izin verilmesi, halk sağlığını umursamayan bir anlayışın açık delilidir. Bu kimyasalların, çocuklar ve hassas gruplar üzerindeki geri dönülemez etkileri bilinirken, hükümetin bu konuda herhangi bir düzenleme yapmaması affedilemez bir ihmaldir. Antalya gibi tarım üretiminin yoğun olduğu bölgelerde, hektar başına düşen pestisit miktarının Avrupa’nın en yüksek oranlarına ulaşması, ülkemizin tarımsal denetimden tamamen yoksun bırakıldığını gözler önüne sermektedir. Okul kantinlerinde satılan gıdalarda da benzer bir çarpıklık söz konusudur. 2019 yılında hayata geçirilmesi planlanan **“Okul Gıdası Logosu”** uygulamasının sürekli ertelenmesi ve 2026’ya ötelenmesi, halk sağlığını hiçe sayan bir yönetim anlayışının apaçık göstergesidir. Çocukların tükettiği yüksek şeker, zararlı katkı maddeleri ve düşük kaliteli gıdalar, yalnızca bireysel sağlık sorunlarına değil, gelecekte karşılaşılabilecek toplumsal sağlık krizlerine de davetiye çıkarmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı’nın bu konuda göstermelik protokoller ilan edip uygulamaktan aciz olması, sorumluluktan kaçışın en bariz örneğidir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre Türkiye, çocukluk çağında obezite sıklığında dünyada ön sıralarda yer almaktadır. Bu mühim sorun, yalnızca bireysel bir mesele değil, sağlık sistemine gelecekte yüklenecek devasa maliyetlerin de habercisidir. Ancak, hükümetin bu konuda attığı adımlar, izlediği politikalar muğlak ve yetersizdir. **“çocukların sağlığını önemsiyoruz”** söylemi ise yalnızca kağıt üstünde kalmaktadır.

ÜRETİCİNİN YOK SAYILDIĞI BİR YIL!

2024 yılı, Türkiye tarımında üreticinin yok sayıldığı, yanlış politikaların tarımı iflasın eşiğine getirdiği bir yıl olarak tarihe kazınmıştır. Çiftçinin emeğini hiçe sayan yaklaşımlar, plansızlık ve veri eksikliği, tarımsal üretimi sürdürülemez bir noktaya taşımıştır. Bu süreç, yalnızca çiftçiyi değil, aynı zamanda ülkenin gıda güvenliğini, tarımsal bağımsızlığını ve ekonomik istikrarını tehdit eden bir krize dönüşmüştür. Tarım sektörünün stratejik bir alan olarak

görülmemesi, popülist söylemler ve günü kurtarmaya yönelik uygulamalarla birleştirilmiş; çiftçi artan maliyetler ve borç yükü altında ezilirken, ithalata bağımlı bir tarım modelinin derinleştirilmesi tercih edilmiştir.

Toprak Mahsulleri Ofisi'nin (TMO) 2024 yılı için açıkladığı hububat alım fiyatları, çiftçinin maliyetlerini dahi karşılamaktan uzaktır. Ekmeklik buğday için ton başına 9.250 TL, makarnalık buğday için **10.000 TL ve arpa için 7.250 TL** olarak belirlenen fiyatlar, çiftçinin emeğini değersizleştiren bir anlayışın ürünüdür. TÜİK'in açıkladığı yüzde 75 oranındaki yıllık enflasyon ve yüzde 49,9 oranındaki tarımsal girdi fiyat endeksi dikkate alındığında, bu alım fiyatlarının çiftçiyi nasıl bir çıkmaza sürüklediği açıktır. Mazot, gübre ve ilaç gibi temel girdilerdeki yüzde 50'yi aşan artış oranları, çiftçiyi ekonomik olarak felç etmiş, üretim yapmalarını sürdüremez hale getirmiştir. Üstelik ton başına verilen prim ödemelerinin geçmiş yıllarda sürekli gecikmesi, üreticinin bu desteklere olan güvenini yok etmiştir. Seçim öncesi dönemde ekmek fiyatlarını sabit tutmak amacıyla un sanayicilerine sağlanan ucuz buğday, maliyetin üreticinin sırtına yüklenmesiyle sonuçlanmış bu da üretimde rekor kırılan bir yılda dahi çiftçinin zarar etmesine yol açmıştır. Hububat piyasasının yönetiminde yaşanan bu çarpıklıklar, çiftçiyi tüccarın insafına bırakmış ve piyasanın tamamen dengesiz bir yapıya bürünmesine neden olmuştur.

Pamuk üreticileri ise bu süreçte daha derin bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Kütlü pamuk fiyatlarının kilo başına **24-25 TL** seviyesinde seyretmesi, üretim maliyetlerinin kilo başına 28 TL'yi aştığı bir ortamda çiftçiyi zararına satış yapmaya zorlamıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024 yılı için destekleme primini yalnızca kilo başına 1,60 TL olarak belirleyerek pamuk üreticisini yalnız bırakmıştır. Ulusal Pamuk Konseyi'nin raporlarında, destekleme primlerinin en az kilo başına 6-7 TL olması gerektiği vurgulanırken, bu seviyenin çok altında kalan prim oranları, üreticinin üretimden kopmasına yol açmıştır. Türkiye'nin 2024 yılında **250 bin ton pamuk** ihraç etmesine rağmen ithalata bağımlı politikaların pamuk sektörünü kuşatması, yerli üreticiyi baskı altında bırakmıştır. Bu durum, yalnızca çiftçinin emeğini değersizleştirmekle kalmamış, pamuk sektöründe dışa bağımlılığı artırarak tarımsal sürdürülebilirliği de tehdit etmiştir.

Sebze ve meyve üreticileri ise 2024 yılında benzer bir kaderle yüzleşmiştir. Domates, biber, patates ve kavun gibi temel ürünlerde çiftçiler, artan maliyetler ve yetersiz fiyat politikaları nedeniyle iflasın eşiğine gelmiştir. TÜİK'in açıkladığı yüzde **49,9** oranındaki tarımsal girdi fiyat endeksi, çiftçilerin üretim maliyetlerini karşılanamaz seviyelere taşımıştır. Ancak ürün

fiyatlarının aynı oranda artmaması, çiftçinin borçlanmasına ve üretim yapamamasına neden olmuştur. Mazot, gübre ve ilaç gibi girdilerdeki artışlar, çiftçinin maliyetlerini yükseltirken, fiyatların maliyetlerin altında seyretmesi üreticiyi tarımsal faaliyetlerden kopma noktasına taşımıştır. İç piyasada yaşanan fiyat baskısı ve ihracat pazarındaki daralma, çiftçilerin ürünlerini maliyetine dahi satamayarak tarlada bırakmasına neden olmuştur. Tarım politikalarında ihracata dayalı bir model benimsenmiş olsa da bu modelin gerektirdiği stratejik desteklerin sağlanmaması, çiftçiyi piyasa dalgalanmalarına karşı tamamen savunmasız bırakmıştır.

Veri eksikliği ise bu sürecin temel nedenlerinden biridir. Türkiye’de 2020 yılından bu yana Tarımsal Üretim Değeri (TÜD) güncellenmemiş, bu durum tarımsal analizleri ve planlamayı imkânsız hale getirmiştir. Avrupa Birliği’nin 2023 yılı itibarıyla yayınladığı detaylı tarımsal üretim verileri, sektörü bilimsel bir temele oturtmanın önemini gözler önüne sermektedir. AB ülkelerinde toplam tarımsal üretim değeri **537 milyar €** olarak hesaplanmış ve bunun **313 milyar €**’luk kısmı ara tüketim giderlerine ayrılmıştır. Buna karşın Türkiye’de, çiftçinin kullandığı mazot, gübre ve elektrik gibi girdilere ilişkin kapsamlı bir veri setinin bulunmaması, tarım sektöründe yapılan her politikanın plansız ve etkisiz olmasına yol açmıştır.

Bu buhran yılı, çiftçinin emeğinin hiçe sayıldığı, yanlış politikaların tarım sektörünü felakete sürüklediği bir yıl olmuştur. Üretimi desteklemek yerine ithalata dayalı bir sistemle günü kurtarmaya çalışan bu yönetim anlayışı, tarımı daha da kırılgan hale getirmiştir. Eğer bu sistem düzeltilmezse, yalnızca çiftçiler değil, tüm Türkiye’nin gıda güvenliği ve ekonomik bağımsızlığı tehlikeye girecektir. Türkiye tarımı, üreticiyi merkeze alan, uzun vadeli, milli ve bilimsel temelli politikalarla ayağa kalkabilir. Aksi halde, tarımsal çöküşün sonuçları, ekonomik olduğu kadar sosyal bir yıkımı da beraberinde getirecektir.

Ve tüm bunlar olurken 2012 yılında iktidarın çıkarmış olduğu Büyük Şehir Yasası ile kırsalda yaşayan üreticinin başına çorap örülmüş ve köyünde bin bir zahmetle üretime devam ettiği arazilerine göz dikilmiştir. Büyükşehir Yasası’yla mahalleye dönüştürülen köylerde, **halkın ortak malı olan gelişim alanları sessiz sedasız TOKİ’ye devredilmiş ve satışa çıkarılmıştır.** Siyasi Ahlak Yasamız olsaydı, milletin hazinesi, dar kliklerin çıkarlarına kurban edilmezdi.

Bu topraklar, köy tüzel kişiliği kaldırılarak önce Hazine’ye geçirilmiş, ardından sermaye çevrelerinin hizmetine sunulmuştur. **Köylünün üretim yaptığı bu alanlar, şimdi rant projelerinin odağına oturmuş, yüksek emsal değerleri nedeniyle köylülerin bu topraklara yeniden sahip olması imkânsız hale gelmiştir.** Bu rant sistemi üzerine kurulan hükümdarlık,

kırsaldaki nüfusu tarımdan ve üretimden tamamen koparma tehlikesi oluşturmaktadır. Köylerde zaten azalan nüfus, bu politikalarla tamamen yerinden edilirken, tarımsal üretim durma noktasına gelmiş, Türkiye'nin gıda güvenliği doğrudan tehdit altına alınmıştır.

Bu acımasız yaklaşım, **iktidarın kırsal kalkınmayı desteklediği iddiasının ne kadar boş olduğunu göstermektedir**. Köylünün elinden alınan topraklar, tarımsal üretim için değil, rant ve betonlaşma projeleri için peşkeş çekilmektedir. **Tarımsal üretim yerine rant politikalarını önceleyen bu anlayış, kırsalı ekonomik ve sosyal bir çöküşe sürüklemektedir**. Halkın topraklarını, emlakçıların ve sermayenin insafına terk eden bu politikalar, yalnızca köylünün değil, tüm Türkiye'nin geleceğini ipotek altına almaktadır. **Bu topraklar, halkın refahı ve gıda bağımsızlığı için korunmalı, rant projelerine kurban edilmemelidir**.

TÜRKİYE'NİN HAYVANCILIK POLİTİKALARINDA

SÜREGELEN YAPISAL SORUNLAR

Türkiye'nin hayvancılık sektöründe içine sürüklendiği kriz, yalnızca ekonomik bir sorun değil, aynı zamanda ülkenin **gıda güvenliği, kırsal kalkınması ve stratejik bağımsızlığı açısından tam anlamıyla bir yıkım sürecine dönüşmüştür**. TÜİK'in 2023 ve 2024 yılına ait verileri, bu yıkımın boyutlarını tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Ancak bu tablo, yalnızca istatistiklerden ibaret değildir; bu rakamların ardında **ihmal edilen bir çiftçi, boşalan köyler, kapanan işletmeler ve sofralara ulaşamayan bir lokma et ya da süt bulunmaktadır**. İktidarın tarım ve hayvancılık politikalarındaki vizyonsuzluğu, plansızlığı ve günü kurtarmaya yönelik popülist yaklaşımları, sektörü tarihinin en büyük çöküşüne sürüklemiştir.

2023 yılında toplam kırmızı et üretimi **2.384.000 ton** olarak açıklanmıştır. Ancak bu rakam, bir başarı göstergesi değil, tam aksine Türkiye'nin hayvancılık politikasının ne kadar başarısız olduğunu gözler önüne sermektedir. Çünkü bu toplam, yalnızca yerli üretimi değil, aynı zamanda ithalat yoluyla sağlanan miktarı da kapsamaktadır. İktidar her şeyi açık ve net olarak aşağıdaki tablolarda belirtmiş kendi kendini ele vermiştir.

Tablo 29. Kırmızı Et Ürünleri ve Değişim Oranı

Kırmızı et üretimi ve değişim oranları, 2022, 2023

	2022	2023	(Ton) Değişim (%)
Toplam	2 191 625	2 384 047	8,8
Sığır	1 572 747	1 670 606	6,2
Koyun	489 354	569 066	16,3
Keçi	115 938	128 989	11,3
Manda	13 586	15 386	13,3

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2022	2023 Planlanan	2023 YS Gerç. Tahmini	2024 Hedef	2025 Tahmin	2026 Tahmin
10- Kırmızı et üretim miktarı	Bin Ton	2.191	1.945	1.827*	1.727	1.764	1.788

Aslında olanlar ise çok daha çarpıcıdır: **Türkiye'nin yerli üretimi yalnızca 1.700.000 ton seviyesine inmiştir.** Bu rakamın önümüzdeki yıllarda da aynı düzeyde kalması beklenmektedir. Yani, Türkiye'nin ihtiyacı olan kırmızı et miktarı ile yerli üretim arasındaki fark her geçen yıl büyümekte ve ülkemizi her yıl yaklaşık **600.000 tonluk bir açıkla** karşı karşıya bırakmaktadır. Bu açık, yalnızca sektörel bir dengesizlik değil, aynı zamanda ithalata dayalı bir bağımlılık tuzağıdır. **600.000 tonluk** bu açık, yalnızca bir üretim eksikliğini değil, aynı zamanda devasa bir ekonomik yükü de temsil etmektedir. Bu açık, her yıl ülkemize **yaklaşık 4 milyar euro** ithalat maliyeti getirmektedir ve getirecektir. Bu maliyet, Türkiye'nin tarım ve hayvancılık potansiyelini değerlendirme fırsatını yok etmekte ve yabancı üreticileri zengin etmektedir. **Her yıl milyarlarca euro, Türkiye'nin kendi çiftçisine destek olarak kullanılmak yerine, ithalat yoluyla yabancı ülkelere aktarılmaktadır.** Süt ve besi hayvanı yetiştiriciliğine yatırım yapılacak, yem üretimi artırılacak veya damızlık hayvan üretimi teşvik edilecekken, bu devasa bütçe ithalat için harcanmaktadır. İthalat lobilerinin cebini dolduran bu politikalar, çiftçiyi yalnız bırakmış, üreticiyi sektörden koparmış ve kırsalda yaşayan milyonlarca insanı sefaletle terk etmiştir. Türkiye'de ortalama bir büyükbaş hayvanın karkas ağırlığı 300 kilogram civarındadır. 600.000 tonluk açığı kapatmak için her yıl **yaklaşık 2 milyon baş kesimlik hayvanın ithal edilmesi** gerekmektedir. Trajik olan bu durum, yerli üretimi tamamen dışlayan ve sektörün bağımsızlığını yok eden bir politikanın açık bir sonucudur. İthalat bağımlılığı, üreticiyi yok saymakla kalmamış, tüketiciyi de yüksek fiyatlarla karşı karşıya bırakmıştır. Çünkü ithalat yoluyla fiyatları kısa vadeli olarak düşürmek mümkün olsa da bu politikanın uzun vadede yerli üretimi tamamen bitirdiği açıktır. Üretim kapasitesi düştükçe, çiftçi maliyetlerini karşılayamaz hale gelmiş ve birçok üretici sektörden çekilmiştir. Hayvancılık sektörünün

temeline dinamit koyan bu süreç, **anaç hayvanların kesime gitmesi**, damızlık hayvan arzını azaltmış ve sektörü daha derin bir çökmeğe sürüklemiştir.

2024 yılı, hayvancılık sektöründeki krizin daha da derinleştiği bir yıl olmuştur. TÜSEDAD'ın açıkladığı verilere göre, 2024 yılı Ekim ayı itibarıyla bir litre soğutulmuş çiğ sütün üretici maliyeti **18,67 TL'ye ulaşmıştır**. Buna karşın, Ulusal Süt Konseyi tarafından belirlenen litre fiyatı yalnızca **14,65 TL** seviyesindedir. Bu fark, üreticinin zararına üretim yapmasına neden olmuş, birçok süt üreticisi sektörden çekilmiştir. Üreticinin sektörden çekilmesi, yalnızca süt üretimini değil, aynı zamanda kırmızı et piyasasını da doğrudan etkilemiştir. Çünkü süt üretiminin azalması, **anaç hayvanların kesime gönderilmesine** yol açmıştır. Anaç hayvanların kesimi, damızlık hayvan arzını düşürmüş ve kırmızı et üretimindeki arz açıklarını daha da artırmıştır. Buna rağmen, marketlerde süt fiyatlarının 30 TL'nin altına düşmemesi, sistemdeki çarpıklığı ve araçların rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

Hayvancılık sektörüne yönelik açıklanan destekler ise tamamen yetersiz kalmaktadır. Örneğin, 2024 yılında buzağı başına verilen destek 750 TL'den **1000 TL'ye çıkarılmıştır**. Ancak bu artış, **yüksek enflasyon oranları ve artan maliyetler karşısında** sembolik bir iyileştirme olmaktan öteye geçememiş bunun yanında ülkede yüzbinlerce küçük aile işletmesini göz ardı edilmektedir. Aile işletmeleri için getirilen desteklerin yalnızca **20 büyük baş** hayvanla sınırlandırılması, küçük baş hayvancılıkta ise maksimum **100 damızlık** anaçla sınırlandırılması hükümetin küçük aile işletmelerinin kalkınmasını göz ardı ettiğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, **yem bitkileri desteğinin kaldırılması**, yem maliyetleri altında ezilen üreticilere ağır bir darbe olmuştur. Türkiye, her yıl milyarlarca dolarlık yem hammaddesi ithal ederken, yerli yem üretimini artıracak adımlar atılmaması, sektörü maliyet açısından daha da kırılgan hale getirmiştir. **Soya ve aspir gibi yem hammaddelerinde dışa bağımlılık**, hayvancılık sektöründeki maliyet krizinin en önemli nedenlerinden biridir. Aslında Hükümetin hiçbir zaman çözmek istemediği bu kriz, sadece ekonomik bir kayıp değil, aynı zamanda **kırsalın çöküşü ve ulusal bağımsızlığın kaybedilmesi** anlamına gelmektedir. Türkiye gibi tarım ve hayvancılık potansiyeli bu kadar yüksek bir ülkede, stratejik sektörlerin böylesine ihmal edilmesi kabul edilemez.

Hayvancılık, sadece bir ekonomik faaliyet değil, aynı zamanda kırsal nüfusun yaşam kaynağıdır. Ancak, kırsal bölgeler hızla boşalmakta, çiftçi üretimden koparılmakta ve köyler terk edilmektedir. Bugün Türkiye'nin kırsalı, yalnızca ekonomik bir krizle değil, aynı zamanda sosyal bir yıkımla karşı karşıyadır.

KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇÖKÜŞÜN EŞİĞİNDE

Küçükbaş hayvancılık, bu toprakların tarihine kazınmış bir yaşam biçimidir. Binlerce yıl öncesine dayanan Türk medeniyetinin özünde, yaylalardan ovalara uzanan göç yollarında büyütülen sürüler, sadece bir ekonomik değer değil, aynı zamanda bir kültür, bir hayat felsefesidir. Bizler, Orta Asya bozkırlarında koyunlarıyla göç eden, çadırlardan devletler kuran, doğayla barış içinde yaşayan bir milletin torunlarıyız. Türk halkının genetik mirasında, koyun ve keçinin etiyle, sütüyle, yünüyle insan hayatını şekillendirdiği bir düzen vardır. Küçükbaş hayvancılık, bizim **yerli ırklarımızla**, kırsaldaki dayanıklılık ve doğayla uyum sağlama kabiliyetimizin bir simgesidir. Akkaramandan, İvesiye, Karacabey Merinosundan, Anadolu Merinosundan, Polatlı Merinosuna, Kangal'dan Karayakaya kadar doğaya uyum sağlamış **40'** a yakın bu topraklarda yetiştirilen ırklar, sadece yerel değil, küresel ölçekte eşsiz genetik özelliklere sahiptir.

Bugün, bu tarihsel ve kültürel miras, ekonomik sürdürülebilirlik için hâlâ bir mihenk taşıdır. Türkiye'nin meraları, **koyun ve keçi sürülerinin ayak izleriyle bereket bulmuş**, kırsalın hayat damarlarını oluşturmuştur. Bu hayvanlar yalnızca bir ekonomik kaynak değil, aynı zamanda Anadolu insanının doğa ile kurduğu derin bağın sembolüdür. Ancak, asırlardır bu topraklara kimlik kazandıran bu sektör, şimdi hükümetin yanlış politikaları ve plansızlığı yüzünden yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Küçükbaş hayvancılığın çöküşü, yalnızca bir sektörün kaybı değil, bu toprakların tarihine, kültürüne ve kimliğine vurulmuş ağır bir darbe olacaktır.

Hükümetin yıllardır izlediği **yanlış ve tutarsız politikalar**, yalnızca büyükbaş hayvancılığı değil, **küçükbaş hayvancılığı da çöküşün eşiğine** getirdi. Küçükbaş hayvancılık, Türkiye'nin tarım ekonomisinin temel taşlarından biri olmasına rağmen, üreticiler hükümetin yanlış kararlarının yükünü taşımaktan eziliyor. **Pandemi döneminde lokanta ve restoranların kapanmasıyla tüketimde büyük bir daralma yaşandı.** Arz fazlası oluştu, ancak hükümet bu duruma hazırlıksızdı ve gerekli planlamayı yapmadı. Üretici o dönemde zarar ederken, iktidar **“piyasa fiyatlarını kontrol edeceğiz”** bahanesiyle **Ortadoğu'ya açılan ihracat kapılarını da kapatmış oldu.** Üreticinin tek çıkış yolu olan ihracat imkânı da bu şekilde elinden alınmıştır. **Pandemi sonrası Cumhurbaşkanımızın ekonomiye yaptığı müdahalelerin sonucu dolar ve faiz dalgalanmaları, özellikle alt ve orta gelir grubuna mensup kesimlerin gelirlerinde ciddi bir düşüşe yol açmıştır.** Bu gelir kaybı, küçükbaş ete olan talebin azalmasına neden olmuş, talep daralması ise üreticiyi zora sokarak anaç hayvanların kesime gönderilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.

Tablo 30. Yıllara Göre Koyun Varlığı

Yıl	Kesilen Koyun / Toplam Koyun Sayısı	Koyun Sayısı Toplamı	Kesilen Koyun Sayısı Toplamı	Koyun Et Üretimi (Ton)	Bir önceki yıla göre kesilen koyun oranı (%)	Bir önceki yıla göre et üretim artışı (%)
2020	0.38	42.126.781	15.081.021	345.635	8.4	14.70
2021	0.38	45.177.650	17.125.163	385.933	14.7	16.70
2022	0.48	44.687.888	21.563.828	449.354	25.9	26.60
2023	0.60	42.066.470	25.068.957	565.066	16.25	13.00

İhracat durdurulurken, hükümet ithalata yönelerek sektöre bir darbe daha vurdu. Et ve Süt Kurumu aracılığıyla Suriye'den küçükbaş hayvan ithalatını gündeme getiren bir yönetimden başka ne beklenirdi? Bu yanlış politikaların bedelini üretici ağır bir şekilde ödedi. **Damızlık hayvanlar kesime gönderildi, gelecekteki üretim potansiyeli yok edildi.** Yukarıdaki tablo her şeyi özetlemektedir; Koyun varlığı 2022'de 44,6 milyon baş iken, 2023'te 42 milyon başın altına düşmüş olduğu görülmektedir. Aynı dönemde **kesilen koyun oranı %16,25 artarak**, üreticinin maliyet baskılarıyla hayvanlarını tükettiği görülmektedir. Özellikle dikkat edilmesi gerekir ki 2020 ve 2023 yıllarında sahip olduğumuz koyun varlıkları aynı olmasına rağmen 2020 yılında kesilen hayvan **15 milyon** adetken 2023 yılında bu rakam **25 milyonu** geçerek toplam koyun varlığının **% 60** oranında hayvan kesilmiştir. Bu veriler gösteriyor ki Türkiye'de hayvan ikizlik oranı artmadığı ve canlı baskül ağırlığı artmadığına göre **damızlık hayvanlar kesilmiştir!**

Bugün **Türkiye'nin küçükbaş hayvancılığı can çekişiyor**, yarın ise tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Hükümetin plansız politikaları ve yanlış ithalat kararları, yalnızca üretimi değil, **kırsalın sosyal yapısını da çökertiyor**. Tarımda yerli üretimi öncelemek yerine ithalata bağımlı bir anlayış, hem **gıda güvenliğimizi hem de ekonomik bağımsızlığımızı tehdit ediyor**.

Her yıl milyarlarca euro ithalata harcanırken, Türkiye'nin kendi üretim potansiyeli göz ardı ediliyor. Bugün ithalat, başka ülkelerin çiftçilerini zengin ederken, kendi üreticimiz yoksullaşiyor. Bu bir tercihten öte bir zorunluluk hâline gelmiştir: **Yerli üreticiyi koruyacak,**

kırsal kalkınmayı güçlendirecek ve gıda güvenliğini sağlayacak politikalar derhal devreye alınmalıdır. Aksi takdirde, Türkiye yalnızca ekonomik bir çöküşle değil, kırsal alanların tamamen boşalmasıyla da karşı karşıya kalacaktır.

TÜRKİYE’NİN YEŞİL MİRASININ AHVALI

Türkiye’nin ormanları, rant odaklı politikalarla hızla betonlaşmaya ve yok olmaya doğru sürüklenmektedir. **Doğal güzellikler birer birer betona boğulurken**, hükümetin orman alanlarına yönelik tavizkar politikaları bu yıkımın en büyük tetikleyicisi olmuştur. **2002 yılına kadar 250 bin hektar ormanlık alanda maden, turizm ve enerji gibi sektörler için izin çıkarılırken, AK Parti iktidarı boyunca bu sayı 540 bin hektara ulaşmıştır.** Türkiye Ormancılar Derneği’nin verilerine göre, toplamda **910 bin hektar orman alanı**, rant projeleri için gözden çıkarılmıştır. Bu rakam, bir milyon hektara yaklaşan kayıpla, **Türkiye’nin doğal mirasının sistematik bir şekilde yok edildiğini** gözler önüne sermektedir.

Ormanlar sadece ağaç topluluklarından ibaret değildir; onlar, bir ekosistemin kalbidir. Kesilen her ağaç, bir ekosistem halkasının kopmasına yol açar. **Kesilen ormanların yerine dikilen fidanlar aynı ekolojik işlevi yerine getiremez.** Ormanların seli azaltması, yağmur suyunu yer altı kaynaklarına yönlendirmesi, erozyonu engellemesi ve su kaynaklarını beslemesi gibi hayati işlevlerini yeniden kazanabilmesi için **uzun yıllar gereklidir.** Ancak bu süre zarfında, yok edilen ekosistemin toplum ve çevre üzerinde bıraktığı zararlar geri döndürülemez boyutlara ulaşmaktadır. **Rant uğruna yapılan orman tahribatı**, sadece doğayı değil, aynı zamanda yerel toplulukları ve ülkenin geleceğini de tehdit etmektedir. Örneğin, **Kaz Dağları’nda Kanadalı Alamos Gold şirketinin altın madeni projesi için 350 bin ağaç kesilmiş;** şirketin bölgeden ayrılmasından sonra bu yıkım, iktidarın desteklediği başka şirketler tarafından sürdürülmüştür. **Çanakkale Bayramiç’te başlatılan yeni projede, resmi açıklamalara göre 155 bin ağaç kesileceği belirtilmiş; ancak yerel halkın gördüklerine ve tanık olduklarına bakarsak bu sayı gerçekte milyonları bulmuş durumdadır.** Muğla Milas’taki Akbelen Ormanı’nda ise termik santrallere kömür sağlamak amacıyla **ormanlık alanlar dinamitlerle yok edilmiştir.** Limak Holding ve İÇTAŞ’ın ortak projeleri kapsamında yapılan bu doğa katliamı, köylülerin ve çevrecilerin direnişine rağmen hız kesmeden devam etmektedir.

Enerji ve maden projeleri, hükümet tarafından ekonomik kalkınma bahanesiyle meşrulaştırılmakta, ancak bu süreçte **ekolojik denge hiçe sayılmaktadır.** Hakikat şudur ki;

Maden Ocaklarını işleten firmalar ve bir avuç yandaş kazanırken, köylülerimiz ve üreticimiz özelinde 85 milyon vatandaşımızın tamamı bu işlerinizden zarar görmektedir. Köylerimizin ekonomik ve sosyal yapısını güçlendirmek, sadece köy halkı için değil, ülkemizin tamamı için önemlidir. Ormanların rant uğruna talan edilmesi, **iklimsel değişimlerin ortaya çıkardığı olumsuzlukları daha da derinleştiren bir etkiye sahiptir.** Türkiye, karbon yutak alanlarını kaybetmekte, biyolojik çeşitlilik yok olmaktadır. Orman alanlarının maden ve enerji projelerine açılması, **yerel halkın geçim kaynaklarını da ellerinden almakta, kırsal yoksulluğu artırmaktadır.** Ormanlar yok edilirken, halkın yaşam alanları ve kültürel mirası da yok sayılmaktadır. Bu süreçte, hükümetin orman yangınlarına karşı aldığı önlemlerin de yetersiz olduğu açıktır. **2024 yılında çıkan orman yangını sayısının, Türkiye ortalamasının iki katından fazlasına ulaşması,** yangın önleme ve müdahale mekanizmalarının zayıflığını ortaya koymuştur. Enerji nakil hatlarının denetimsizliği, anız yangınları gibi sorunlar, orman kayıplarını daha da artırmaktadır. Ancak ne yazık ki, **ormanları koruma sorumluluğu olan kurumlar, bu sorunları çözmek yerine yangınlar sonrası ortaya çıkan enkazı yönetmekle yetinmektedir.**

Saadet Partisi olarak; biz, Türkiye'nin üreticisini kaderine terk eden, tarım topraklarını ve ormanlarımızı rant projelerine kurban eden, gıda güvenliğini hiçe sayan bir anlayışa karşıyız. Biz, çiftçimizi yeniden toprağına bağlayacak, üretimden bereket doğuracak ve bu ülkenin tarımsal bağımsızlığını yeniden tesis edecek bir iradenin savunucusuyuz.

Bu bütçe ne çiftçiye nefes aldırarak ne üretime ivme kazandıracak ne de tüketicinin sofrasına güven getirecektir. Bizim itirazımız, bu ülkenin emeğini, alın terini ve geleceğini savunma itirazıdır. Çünkü biz biliyoruz ki, toprağına sırtını dönen bir millet, geleceğine de sırtını dönmüş demektir. **Saadet Partisi** olarak, tarımın yalnızca bir sektör değil, milletin hayati damarlarından biri olduğunu hatırlatıyor; üreticimizin hakkını ve bu toprakların geleceğini savunmak adına tarihe bir not olarak düşüyoruz.

Türkiye'nin gerçek kalkınması, ancak ülke tarımını hak ettiği değere ulaştıracak bir iradeyle mümkündür. Biz, bu iradenin sözcüsü olmaya devam edeceğiz.

3.13. ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI

Tabiat, bir ülkenin vicdanıdır. Şehirler, o vicdanın adaletiyle şekillenir. Ancak bugün Türkiye, tabiatına sırt çevirmiş, şehirlerini rantın çıkar hesaplarına teslim etmiş bir anlayışın pençesinde. Ormanlarımız, turizm projelerine ve madencilik faaliyetlerine kurban edilirken; tarım arazilerimiz beton yığınlarına boğulmakta, halkın yaşam alanları rant odaklı politikalarla elinden alınmakta, güzelim ülkemiz Avrupa'nın çöplüğü haline gelmektedir. Depremle yıkılmış şehirlerimizde insanlar hâlâ sokaklarda, çadırlarda yaşam mücadelesi verirken, hükümetin gözleri, halkın yaralarını sarmaktan çok rant getirisi yüksek projelere çevrilmiştir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2025 yılı bütçesine bakıldığında, ayrılan kaynakların ülkenin güncel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir. Tahsisatların dağılımı, Türkiye'nin çözüm bekleyen en önemli sorunları karşısında Ak Parti hükümeti her zaman olduğu gibi cılız ve etkisiz bir duruş sergilemekte; bütçe rakamları stratejik öngörü eksikliğini ve kalıcı çözümlerden uzak duruşunu gözler önüne sermektedir.

Tablo 31. Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığının 2025 Yılı Bütçesi (Programlara Göre)

ÇOK YILLI BÜTÇE

Program Adı	2025	2026	2027
	Bütçe Teklifi	Bütçe Tahmini	
ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ, VERİMLİLİĞİ VE ENERJİ PİYASASI	12.169.995.000	14.455.576.000	16.463.541.000
HAZİNE VARLIKLARININ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN YÖNETİMİ	1.874.439.000	2.185.617.000	2.469.118.000
ORMANLARIN VE DOĞANIN KORUNMASI İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ	1.913.709.000	2.243.699.000	2.646.543.000
ŞEHİRCİLİK VE RİSK ODAKLI BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ	24.532.834.000	29.009.454.000	32.952.272.000
ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER	508.955.000	577.210.000	626.534.000
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	14.682.558.000	10.976.350.000	11.952.697.000
TOPRAK VE SU KAYNAKLARININ KULLANIMI VE YÖNETİMİ	198.339.000	232.362.000	262.937.000
YEREL YÖNETİMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ	1.830.452.000	2.125.882.000	2.393.281.000
YOKSULLUKLA MÜCADELE VE SOSYAL YARDIMLAŞMA	22.874.383.000	35.942.000.000	48.159.000.000
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	2.154.958.000	2.451.378.000	2.728.783.000
Programlar Toplamı	82.740.622.000	100.199.528.000	120.654.706.000
PROGRAM DIŞI GİDERLER	136.553.846.000	213.435.773.000	261.801.188.000
İdare Bütçesi Toplamı	219.294.468.000	313.635.301.000	382.455.894.000

Öncelikle, Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma programına ayrılan **22,8 milyar TL**'lik bütçe, ülkenin sosyal ve ekonomik çöküş içinde olduğunun bir kanıtıdır. Bu büyüklükte bir sosyal yardım bütçesi, yoksulluk sarmalını derinleştiren köklü ekonomik sorunların çözüme kavuşmadığını ve vatandaşların refah seviyesinin giderek düştüğünü ortaya koymaktadır.

Sosyal yardımlara sürekli artan bağımlılık, refah yerine geçici çözümlerle ülkeyi yönetme çabasının açık bir sonucudur.

Şehircilik ve Risk Odaklı Bütünleşik Afet Yönetimi programına ayrılan **24,5 milyar TL**, afetlerin hemen ardından yapılan kısa vadeli müdahaleleri desteklemekle birlikte, ülkenin afetlere karşı gerçek anlamda hazırlıklı olmasını sağlamaktan çok uzaktır. 2023 yılında yaşanan büyük depremler, iklim değişikliği kaynaklı felaketlerin artışı ve ülkenin afet geçmişi düşünüldüğünde, bu bütçenin ne kadar yetersiz olduğu ortadadır. Afet yönetimi, yalnızca yangın veya deprem sonrası müdahaleyle sınırlı kalmamalı; aksine şehirleri daha dirençli hale getirecek, yapı güvenliğini artıracak ve riskleri azaltacak kapsamlı bir stratejiyi gerektirmektedir. Türkiye'nin coğrafi konumu ve afet riski dikkate alındığında, afet yönetimine ayrılan kaynakların artırılması zorunlu bir ihtiyaçtır.

Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği programına ayrılan **14,6 milyar TL'lik payın**, Türkiye'nin iklim değişikliği ve çevre sorunlarına karşı gösterdiği mücadelede ne kadar sınırlı olduğu 2025 bakanlık bütçesinin sadece %6.5'ine tekabül ettiği gerçeğinde görülmektedir. Küresel ısınmanın etkileri ülkemizde giderek daha fazla hissedilirken, bu bütçe ile kapsamlı bir çevre politikası oluşturmak mümkün değildir. Büyük şehirlerdeki yoğun hava kirliliği, tarım alanlarının kuraklık tehdidi altında olması ve su kaynaklarının tükenme riski, Türkiye'nin çevreye dair acil önlemler almasını gerektirirken bu bütçe, ciddi ve sürdürülebilir bir çözüm getirmekten çok uzaktır. Türkiye'nin geleceği, bu konuda daha somut ve güçlü adımlar atılmasını zorunlu kılmaktadır.

Enerji Arz Güvenliği, Verimliliği ve Enerji Piyasası için ayrılan **12,1 milyar TL**, enerji fiyatlarının hızla arttığı, döviz kurunun enerji maliyetlerini katladığı ve dışa bağımlılığın giderek arttığı bir dönemde, stratejik bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş için gerekli olan teşviklerin bu bütçe ile sağlanması mümkün değildir. Yerli ve yenilenebilir enerji projelerinin yetersiz desteklenmesi, dışa bağımlılığı kırmak yerine enerji güvenliğini riske atan bir yaklaşımı sergilemektedir. Türkiye'nin enerjide dışa bağımlı yapısı, yalnızca ekonomik bir zayıflık değil, aynı zamanda stratejik bir açığı da temsil etmektedir.

Ormanların ve Doğanın Korunması programına ayrılan **1,9 milyar TL** ise, doğa ve biyolojik çeşitliliğin korunması adına trajik bir rakamdır. 2024 yazında yaşanan orman yangınları, Türkiye'nin orman alanlarının korunmasının hayati bir öneme sahip olduğunu bir kez daha göstermiştir. Ancak, mevcut bütçe ile doğa tahribatının önüne geçmek, orman yangınlarına

etkin müdahale etmek ve mevcut ormanları korumak imkânsız görünmektedir. Ülkenin orman varlığını korumak, biyolojik çeşitliliği sürdürülebilmek ve orman yangınlarına müdahale kapasitesini artırmak için çok daha yüksek kaynakların ayrılması şarttır.

Türkiye'nin Deprem Güvenliği ve Rezerv Alan Çıkmazı

Türkiye'nin yüksek deprem riski taşıyan jeolojik yapısına rağmen, güvenliği sağlamak ve yapısal riskleri en aza indirmekle yükümlü Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, bu görevden giderek uzaklaşmış; rant odaklı, halkın taleplerine sırtını dönmüş bir yönetim sergilemektedir. 6 Şubat depremlerinin ardından devreye alınan rezerv alan projeleri, halkın güvenliği sağlamak yerine, merkezi yönetimin masa başı kararlarıyla halktan ve bilimsellikten uzak bir anlayışla yürütülmektedir. Bilimsel gereklilikler ve toplumun talepleri hiçe sayılarak sürdürülen bu politikalar, kamuoyunda büyük bir güven bunalımı oluşturmakta; bu acımasız yaklaşım, halkın can güvenliğini ve mülkiyet haklarını hedef almaktadır.

Türkiye genelinde büyük yıkıma neden olan 2000 yılı öncesi inşa edilmiş, mühendislik hizmeti almamış ve riskli olarak tanımlanan yapıların dönüştürülmesi gerekirken, Bakanlık yalnızca rant değeri yüksek bölgelerde kentsel dönüşüme gitmekte; gerçek anlamda risk taşıyan yapılar bir kenara bırakılmaktadır. Kentsel Dönüşüm adı altında yapılan bu düzenlemeler, büyük sermaye gruplarına yeni rant alanları oluşturmayı hedeflemektedir. Gerçekte halkın güvenliğini sağlama amacı taşıması gerekirken bu rant iştahı yüzünden amacından saptırılmış; afet riski taşıyan yapıların dönüştürülmesi gerekirken, yalnızca belirli kesimlerin kazancını arttıracak projelere dönüştürülmüştür. Kamu kaynaklarının yalnızca çıkar gruplarını besleyen bu israfı, devletin asli görevi olan halkın güvenliğini ikinci plana atmaktadır.

Deprem güvenliğini sağlama iddiasıyla ortaya konan rezerv alan projeleri de halkın taleplerini hiçe sayarak, kapalı kapılar ardında alınan kararlarla yürütülmektedir. Afet riski taşıyan bölgelerde can ve mal güvenliği sağlanması gerekirken, bu projelerde yerel halkın bilgilendirilme ve katılım hakları görmezden gelinmiş; vatandaşların yaşam alanları hakkında söz sahibi olmasına dahi izin verilmemiştir. Ülkenin dört bir yanında, halkın sürece dahil edilmeden alınan kararlar, kamuoyunda büyük bir güven bunalımı oluşturmakta, halkın en temel yaşam haklarını ihlal eden bu dayatmacı anlayış, yönetimle toplum arasında derin bir uçurum açmaktadır. Halkın kendi yaşam alanlarında söz sahibi olmaktan men edildiği, sağlıklı iletişimin tamamen ortadan kalktığı bu yaklaşımla yalnızca toplumun huzuru zedelenmekle kalmamakta; aynı zamanda gelecekte yaşanacak afetlere karşı etkin bir hazırlık da imkânsız

hale getirilmektedir. Ranta hizmet eden bu acımasız düzenin yıkıcı sonuçları yalnızca halkın katılım hakkının ihlal edilmesiyle sınırlı değildir. Çoğu zaman sağlam yapıların dahi yıkıma tabi tutulduğu, afet riski taşımayan yapıların milli servet kaybına rağmen yok edildiği bir tablo ortaya çıkmakta; halkın taleplerine tamamen sırt çevrilerek alınan bu tek taraflı kararlarla, vatandaşların mülkiyet hakları hiçe sayılmaktadır. Halkın barınma hakkının merkezden yönetilen projelerle zedelenmesi bir yana, kamu kaynaklarının da yerel yönetimlerin yetki ve imkânları dışlanarak heba edilmesi, devlete duyulan güveni ciddi anlamda sarsmaktadır. **Ak Parti hükümeti, çevre ve şehircilik politikasıyla yalnızca güvenli yaşam hakkını, çevre sağlığını tehdit etmekle kalmayıp, vatandaşın devlete olan güvenini de yerle bir etmektedir.**

Yerel yönetimlerin rezerv alan belirleme süreçlerinde etkisiz bırakılması, alınan kararların halkın yaşam alanlarını korumaktan uzak, tepeden inme ve merkezi bir anlayışla dayatıldığı gerçeğini gözler önüne sermektedir. Merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin sınırlı kaynak ve yetkilerine rağmen halkın ihtiyaçlarına kulak tıkaması, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal huzursuzluğun da temelini atmaktadır. Halkın taleplerine karşı duyarsızlaşmış ve halkın yaşam alanlarına yabancılaşmış bu yaklaşımla toplumun güvenini sağlamak mümkün olmadığı gibi, afet sonrası yaraları sarmak da imkânsız hale gelmektedir.

Ekolojik denge ve sürdürülebilir kalkınma ise bu politikaların tamamen göz ardı ettiği değerler arasındadır. Doğayı koruma ve toplumu sürdürülebilir bir geleceğe hazırlama iddiasıyla başlatılan projeler, çevreye karşı büyük bir tahribat oluşturarak kontrolsüz yapılaşmayı teşvik etmekte, Türkiye'nin ekolojik geleceğini tehdit etmektedir. Ekosistemi koruma sorumluluğunu taşıması gereken bu projeler, doğayı tehdit eden bir anlayışla uygulanmakta; doğal dengenin korunması hiçe sayılarak çevreye ağır hasar verilmekte, ülkenin geleceği rant uğruna heba edilmektedir. Ayrıca afet sonrası sosyal ve psikolojik olarak yıkıma uğramış halkın mevcut yerleşim alanlarından koparılıp yeni ve plansız alanlara taşınması, sosyal yapıyı zedelemekte, kalıcı bir barınma sorununa yol açmaktadır. Bu yıkıcı politikalar, yalnızca halkın yaşam alanlarını tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda doğaya karşı da büyük bir ihanet teşkil etmektedir. Turistik ve doğal alanlar, yasal yükümlülükler hiçe sayılarak yapılaşmaya açılmakta; süresi dolmuş ÇED raporlarına rağmen uygulanan HES projeleriyle, halkın mülkiyet hakları gasp edilmekte, kamu yararı yerine belirli çıkar gruplarının taleplerine öncelik tanınmaktadır. Doğaya zarar veren bu politikanın hem ekolojik dengeyi tahrip etmesi hem de

halkın yaşam alanlarını elinden alması, toplumla yönetim arasındaki uçurumu daha da derinleştirmektedir.

Bilimden maalesef uzak bir anlayışla hazırlanan deprem yönetmelikleri ise, halkın can güvenliğini tehlikeye atan bir diğer unsurdur. 2018 yılında güncellenen yönetmeliklerin, mühendislerin sahada kolayca uygulayabileceği bir pratiklikten uzak, akademik ve karmaşık bir dille kaleme alınmış olması, yönetmeliğin yalnızca kağıt üzerinde bir tedbir olduğunu kanıtlamaktadır. Bilimden uzak, uygulama zorluklarıyla dolu bu düzenlemeler, toplumu afetlere karşı daha korumasız hale getirmektedir. Deprem gibi hayati bir konuda alınması gereken önlemlerin bilimsellikten uzak olması, yalnızca yönetimin halktan ne denli kopuk olduğunu değil, aynı zamanda toplumu koruma sorumluluğundan ne kadar uzaklaştığının da göstergesidir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yürütülen politikalar, Türkiye'yi afetlere karşı hazırlıklı kılmak yerine, halkın güvenini ve devletle olan bağını zedeleyen bir rant mekanizması haline almıştır. Bilimsel dayanaklardan uzak, halkın taleplerine duyarısız, şeffaflıktan yoksun ve doğayı tahrip eden bu anlayış, yalnızca afet risklerini artırmakta değil; aynı zamanda toplumun geleceğini tehlikeye atmaktadır. Halkın yaşam alanlarını korumaktan aciz, yalnızca çıkar gruplarının taleplerine hizmet eden bu rant odaklı politikaların ülkenin geleceğini yok etmesine karşı, toplumu ve doğayı merkezine alan bir anlayışla politikaların köklü bir değişime tabi tutulması artık kaçınılmazdır.

Kentsel Dönüşüm: Halk İçin mi, Sermaye İçin mi?

Kentsel dönüşüm, halkın güvenliğini sağlamak ve yaşanabilir şehirler inşa etmek amacıyla ortaya çıkmış bir politika olmalıdır. Ancak bugün geldiğimiz noktada, bu süreç, ne yazık ki güvenlikten ve halkın ihtiyaçlarından ziyade, rant odaklı bir zenginleşme aracına dönüşmüş durumdadır. 6306 Sayılı Kanun kapsamında yapılan KDV muafiyeti düzenlemeleri, bunun en somut örneğidir. Halkın güvenliğini öncelemesi gereken Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, bu düzenleme sayesinde büyük sermaye gruplarına ekonomik avantajlar sunarken, faturayı yine vatandaşa kesmektedir.

Devlet eliyle oluşturulan ayrıcalıklar, sermayeyi büyütürken halkı daha da yoksullaştırmaktadır. Eskiden Hazine mülkiyetindeki taşınmazlarda zaten geçerli olan KDV muafiyeti, şimdi kapsamı genişletilerek büyük projelerde sermaye gruplarına yeni bir kayırma mekanizması oluşturmuştur. Deprem bölgesindeki dönüşüm sürecini hızlandırmak bahanesiyle

getirilen bu düzenlemeler, asıl olarak halkın değil, bir avuç şirketin çıkarını korumaktadır. Halkın sırtına yük bindiren bu kararlar, dönüşümün ekonomik maliyetlerini toplumsal bir fayda ortaya koymadan artırmakta, halkın güvenliğini önceleyen bir dönüşüm anlayışını da hiçe saymaktadır. Bu düzenleme, yalnızca ekonomik adaleti değil, adil yaşamı da hedef almaktadır. Bakanlık projelerine sağlanan **KDV muafiyetinin**, yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği dönüşüm projelerine uygulanmaması, açıkça bir eşitsizlik oluşturmakta ve merkezi yönetimin, yerel yönetimleri baskı altına alma çabasını gözler önüne sermektedir. İktidarın, yerel yönetimlerde kaybettiği yetkileri dolaylı yollarla tekrar ele geçirme girişimi, adil yaşam temsil ilkesine açık bir saldırıdır. **Soruyoruz;** Eğer AK Parti bu yerel yönetimlerde hâlâ çoğunlukta olsaydı, böyle bir düzenlemeyi gündeme getirir miydi?

Türkiye’de yaklaşık 6 milyon bağımsız bölüm afet riski altındayken, bu yapıların 2 milyonunun acil olarak dönüştürülmesi gerektiği ortadayken; iktidar, bu süreçte mülkiyet sorunlarını çözmek yerine rant odaklı projelere öncelik vermektedir. Halkın güvenliği için atılması gereken adımlar, büyük sermaye gruplarının finansal çıkarlarına hizmet eden projelere dönüştürülmüş, dönüşümün maliyeti halkın cebinden çıkarken kazanç, sermaye gruplarının kasasına akmıştır. KDV muafiyeti gibi düzenlemeler, halkın değil, sermayenin faydasına işlerken, bu sürecin faturasını ödeyen yine vatandaşlar olmaktadır. **İktidar, açıkça desteğini aldığı alt gelir grubundaki vatandaşlara sırtını dönmüş, rant kapılarını ise sermayeye açmaktadır.**

Kentsel dönüşümün asıl amacı, güvenli, dayanıklı ve yaşanabilir bir çevre oluşturmak olmalıdır. Ancak bugün, bu hedefin yerini açıkça rant odaklı bir anlayış almıştır. Devletin asli görevi, halkın güvenliğini ve refahını sağlamakken, mevcut politikalar, halkın yaşam alanlarını ve geleceğini tehlikeye atan bir yapıya bürünmüştür. Büyük sermayeye sağlanan bu avantajlar, yalnızca ekonomik adaleti değil, sosyal huzuru ve adil yaşamı da tehdit etmektedir.

Bu politikalarla devlet, yalnızca bugünün sorunlarını derinleştirmekle kalmıyor; aynı zamanda yarının umutlarını da yok ediyor. **Saadet Partisi olarak bizler, halkı hiçe sayan, rant odaklı bu anlayışa karşı duruyor ve kentsel dönüşümün asli amacına uygun şekilde, halkın güvenliğini önceleyen adaletli bir yaklaşımın hayata geçirilmesini savunuyoruz. Çünkü biz biliyoruz ki, dönüşüm sadece binaları değil, adalet anlayışını da inşa etmelidir.**

2024 TÜRKİYE ÇEVRE POLİTİKALARI VE YAPISAL EKSİKLİKLER

Türkiye'nin çevre politikaları, su yönetimi, atık su arıtma ve sanayileşme odaklı ekonomik büyüme konularında ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. TÜİK ve Devlet Su İşleri (DSİ) verilerine göre, Türkiye'nin farklı bölgelerinde su kaynaklarının dengesiz dağılımı, özellikle Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu gibi kurak bölgelerde ciddi su stresi her geçen gün artmaktadır. 2024 yılında, ülke genelinde düşen yağış miktarı, DSİ'nin analizleriyle %30'a kadar gerilemiş ve su kıtlığı tehlikesi ciddi boyutlara ulaşmıştır. Özellikle **Konya Kapalı Havzası, Gediz Havzası ve Büyük Menderes Havzası** gibi bölgelerde su seviyeleri kritik eşiklerin altına düşmüş, tarımsal üretimde %25'e varan kayıplar yaşanmıştır. Bu durum, Türkiye'nin temel gıda güvenliğini tehdit etmekte ve tarım sektörü üzerinde ağır bir yük oluşturmaktadır.

Atık Su Yönetimindeki Ciddi Yetersizlikler

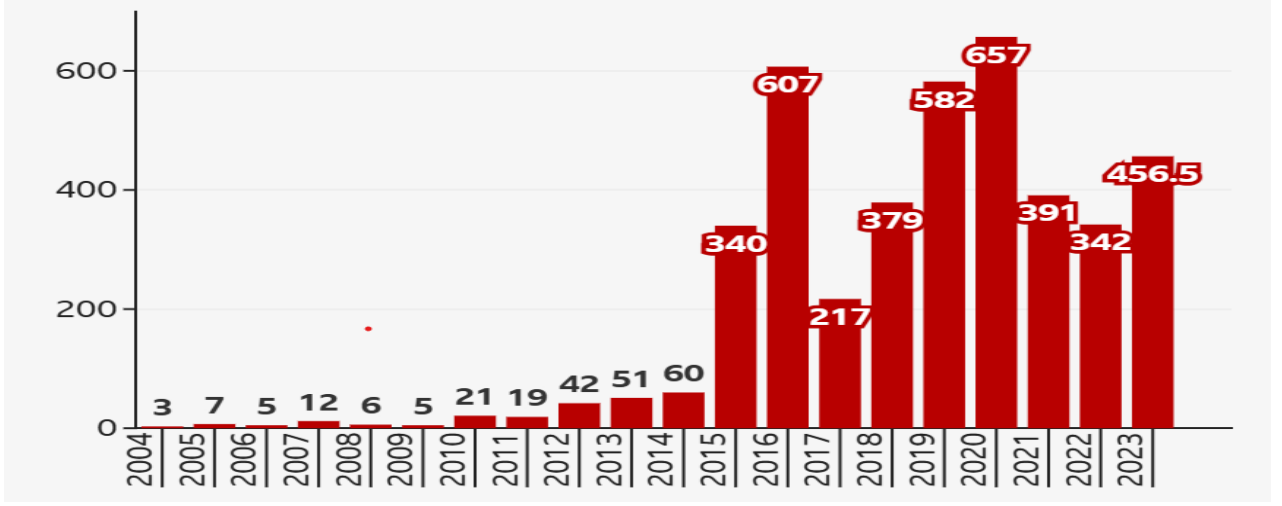
Türkiye'de atık su arıtma kapasitesi, özellikle yoğun nüfuslu şehirlerde talepleri karşılayacak seviyede değildir. 2024 yılında yapılan bir rapora göre, ülke genelinde arıtılmadan doğrudan alıcı ortama bırakılan atık su miktarı %25 seviyesindedir. Özellikle **Marmara Bölgesi'nde** sanayi atıkları nedeniyle yer altı ve yer üstü sularında ağır metal kirliliği hızla artmaktadır. 22 yıllık AK Parti iktidarında, çevre politikalarıyla ilgili en büyük sorunlardan biri, şeffaflıktan uzak bir yönetim anlayışının hüküm sürmesidir. İleri biyolojik arıtma tesislerinin kapasitesi nedir, gri su kullanım oranları hangi seviyededir ve bu oranlardan ne kadar su gerçekten arıtılmaktadır? Bu soruların doğru cevapları, ne yazık ki kamuoyundan gizlenmektedir. Türkiye'nin su kaynakları hızla tükenirken, halkın sağlığını ve çevreyi doğrudan etkileyen bu kritik bilgilerin eksikliği, iktidarın çevreyi koruma konusundaki yetersizliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. **Doğru ve güncel verilere** ulaşmanın imkansız hale geldiği bu yönetim anlayışı, çevre sorunlarını çözmek yerine derinleştirmektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın verileri, atık su arıtma tesislerinin ülke genelinde eşitsiz dağıldığını ve özellikle kırsal alanlarda bu altyapının neredeyse yok denecek kadar sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu, hem ekosistem sağlığı hem de halk sağlığı açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca, artan sanayi tesisleri ve nüfus baskısıyla birlikte mevcut tesislerin kapasite aşımı yaşadığı ortadayken, su kalitesinin her geçen gün giderek düştüğü belirlenmiştir.

Avrupa'nın Çöplüğü Haline Gelen Ülkemizin Acı Gerçeği

Türkiye, yıllardır sürdürülen yanlış politikalar sonucu Avrupa'nın çöplüğü haline getirilmiştir. Çevre koruma ve sürdürülebilirlik konusundaki duyarsız yönetim, ülkemizi AB'nin atık ihracatında ana hedef haline getirmiş, doğayı ve halk sağlığını tehdit eden bir çevresel felakete sürüklemiştir. Greenpeace'in verilerine göre, Türkiye 2022 yılında AB'den gelen toplam atık ihracatının %39'unu oluşturan 12,4 milyon ton atık almış; demir ve çelikten plastik atığa kadar geniş bir yelpazede gelen bu yığın, ülkemizi çevre kirliliği bakımından kritik bir noktaya taşımıştır. Avrupa'nın 17,8 milyon ton demir ve çelik atığının 10,7 milyon tonunun, 4,9 milyon ton kağıt atığının %15'inin Türkiye'ye gönderilmesi, ülkenin ağır sanayi atıklarından plastik çöplere kadar geniş çapta bir kirlilikle başa çıkmak zorunda bırakıldığını göstermektedir. Bu vahim tablo, Türkiye'nin çevresel itibarı açısından derin yaralar açmakta ve yönetimin halk sağlığını göz ardı eden politikasının acı bir sonucudur.

Plastik atık ithalatında Avrupa'nın ilk sırasında yer alan Türkiye, her gün 125 çöp kamyonuna denk gelen atık yığınıyla doğasını geri dönülemez bir kirlenmeye mahkum etmektedir. Yetersiz geri dönüşüm altyapısı, ithal edilen bu atıkların sağlıklı bir şekilde işlenmesine engel teşkil etmekte; bu atıklar doğrudan çevreye salınarak toprağı, suyu ve havayı kirletmektedir. Adana'da yapılan araştırmalar, ithal edilen yasadışı plastik atıklar nedeniyle Türkiye'de kanserojen etkisi yüksek olan dioksin ve furan seviyelerinin rekor düzeye ulaştığını ortaya koymuştur. Türkiye, sadece kendi ürettiği atıklarla başa çıkamayacak kadar yetersiz bir altyapıya sahipken, Avrupa'nın çevresel yükünü de taşımaya zorlanmakta; sağlıklı atık yönetimi sisteminden yoksun bir halde halk sağlığını tehdit eden büyük bir çevresel krize doğru sürüklenmektedir. Mevcut yönetim, ülkenin doğasını ve halkın sağlığını hiçe sayan bu politikayla Türkiye'yi adeta dev bir çöp sahasına çevirmiştir.

Türkiye'nin plastik atık ithalatında yıllardır en üst sıralarda yer alması, sadece çevresel sorunları değil aynı zamanda sağlık açısından ciddi problemleri de beraberinde getirmektedir. Solunan havadan içilen suya kadar her alanda var olan kimyasal kirlilik; kanser, solunum yolu hastalıkları ve hormon bozuklukları gibi birçok sağlık sorununa davetiye çıkarmaktadır. Sağlık hakkının korunması açısından, ithal plastik atık politikalarının yeniden değerlendirilmesi ve bu sorunun çözümüne yönelik ciddi adımlar atılması artık kaçınılmazdır.

Şekil 56. Türkiye'nin AB Ülkelerinden ve İngiltereden ithal ettiği plastik atık (bin ton)

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın aldığı göstermelik önlemler, bu vahim tabloyu değiştirmekten uzaktır. Bakanlık, ithalatı kısıtlama yönünde adımlar attığını duyursa da, gerçekte bu yasaklar 7 gün gibi komik bir sürede geri çekilerek Avrupa'nın atık yükünün Türkiye'ye akmasına olanak sağlanmıştır. Bu tür göstermelik tedbirlerin ardında yatan gerçek, yönetimin çevre politikalarını çıkar odaklı bir yaklaşımla yürütmesidir. Türkiye, gelişmiş ülkelerin plastik atık ithalatını yasaklayıp çevresel sorumluluklarını sınırlandırdığı bir dönemde, bu atıkları kabul ederek adeta Avrupa'nın çöp sahası haline gelmiştir. Çevreye duyarsız bir yönetim anlayışı, ülkenin yeşil alanlarını, su kaynaklarını ve havasını Avrupa'nın çöplerine kurban etmektedir. Türkiye, Malezya, Tayland ve Vietnam gibi ülkeler atık ithalatına kısıtlamalar getirmişken, bu ülkelerden bile geri kalmış bir çevre politikasıyla kendi doğasını, Avrupa'nın atık sahası haline getirilmektedir.

Halk sağlığına karşı büyük bir sorumsuzluk sergileyen bu politikalar, yalnızca mevcut kirliliği artırmakla kalmamakta; aynı zamanda ülkenin ekonomik ve uluslararası itibarını da zedelemektedir. Türkiye, AB'nin Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (CBAM) gibi ihracatta karbon yoğun ürünlerde ek vergiler uygulama tehdidiyle karşı karşıyayken, yüksek karbon salınımına neden olan plastik ve sanayi atıklarını kabul ederek kendi rekabet gücünü zayıflatmakta, küresel ticarete olumsuz yaptırımlarla karşılaşma riskini göze almaktadır. Avrupa'nın çöplerine boyun eğen bu yönetim anlayışı, halkın sağlığına ve ülkenin geleceğine doğrudan zarar vermekte; Türkiye'yi çevre duyarlılığı olmayan bir ülke olarak uluslararası alanda da zor durumda bırakmaktadır. Türkiye, çevre politikalarını küresel standartlara uygun hale getirmeli, halk sağlığını koruma ve çevresel sürdürülebilirliği sağlama konularında somut adımlar atmalıdır.

Bu utanç verici tablo, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı başta olmak üzere tüm ilgili kurumların halk sağlığını, ülkenin ekolojik dengesini ve çevresel itibarını yok sayarak rant odaklı bir politika yürüttüğünü açıkça göstermektedir. Türkiye'nin atık ithalatını tamamen yasaklaması, kendi atık yönetim altyapısını güçlendirerek çevreyi ve halk sağlığını koruyacak sürdürülebilir politikalar oluşturması artık bir zorunluluktur. Avrupa'nın çevresel yükünü taşımayı reddeden, doğasına sahip çıkan bir Türkiye, yalnızca halk sağlığını korumakla kalmayacak, aynı zamanda çevreye duyarlı bir ülke olarak uluslararası itibarını da yeniden kazanacaktır. Avrupa'nın çöplüğü haline gelmiş bir Türkiye değil, doğasına ve halkına sahip çıkan bir Türkiye'yi inşa etmek için acil bir politika değişikliği kaçınılmazdır.

Uluslararası Baskılar Altında Şekillenen Çevre Politikaları

Türkiye'nin çevre politikaları, Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler'in (BM) çevre standartları ve sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. 2024 yılında, AB'nin Yeşil Mutabakat süreci ve karbon sınır vergisi gibi düzenlemeler, Türkiye'yi doğrudan etkilemiş ve sanayi sektörü üzerindeki baskıyı artırmıştır. Ancak, Türkiye'nin dış baskılara uyum sağlama çabası, ülkenin kendi iç çevre ihtiyaçlarını göz ardı etmesine neden olmaktadır. Örneğin, AB'nin karbon azaltım hedeflerine ulaşmak için Türkiye'de teşvik edilen yenilenebilir enerji projeleri, plansız bir şekilde yüksek verimli tarım arazilerine ve doğal alanlara yayılmıştır. Bu da **Konya Ovası** gibi önemli tarım bölgelerinde biyolojik çeşitliliği tehdit ederken, enerji verimliliğini sağlama konusunda da yeterli olmamıştır.

Sanayileşme ve Çevresel Sürdürülebilirlik Arasındaki Dengesizlik: Türkiye'nin, ekonomik olarak kalkınması ve müreffeh bir hayat süren topluma kavuşabilmesi ancak üretim, yenilikçi teknoloji ve ağır sanayi ile mümkün olacaktır; ancak 22 yıllık hükümetin uygulamaya çalıştığı sanayileşme politikası, çevresel sürdürülebilirliği ikinci plana ittiği, doğayı ve halk sağlığını riske attığı açıktır. TÜİK verileri, son beş yılda sanayi kaynaklı hava kirliliğinin %40 oranında arttığını, özellikle Kocaeli ve İzmir gibi sanayi bölgelerinde hava kalitesinin insan sağlığını tehdit eden seviyelere ulaştığını göstermektedir. Sanayileşme adına atılan bu adımlar, çevreyi koruma politikalarının göz ardı edilmesine, hava kirliliği ve habitat kaybı gibi sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Hükümet, sürdürülebilir büyüme ve çevre koruma arasında denge kurmak zorundadır; aksi takdirde, Türkiye'nin büyüme hedefleri uzun vadede doğayı ve halk sağlığını olumsuz etkilemeye devam edecektir. Ülkemizin kalkınma yolunda sanayileşmesi el hak gereklidir; ancak bu, doğayı feda etmek anlamına gelmemelidir. Çevreyi koruma politikaları olmaksızın sürdürülen sanayi faaliyetleri, doğanın zenginliklerini yok

etmekte, Türkiye'yi ekolojik yıkıma sürüklemektedir. Geleceğe temiz bir çevre bırakmak, biyolojik çeşitliliği korumak ve sağlıklı nesiller için sanayileşirken çevreyi gözeten politikaların hayata geçirilmesi zorunludur. Türkiye'nin kalkınma yolunda sanayileşmeyi çevreyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmesi, hem büyümeyi sürdürülebilir kılacak hem de halkın geleceğini güvence altına alacaktır.

Mevzuat ve Denetim Eksiklikleri: Türkiye'nin çevresel mevzuatı, çağın gerektirdiği standartlara uygun olmaktan uzaktır. Özellikle 2024 yılında yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporlarına göre, birçok sanayi tesisinde denetim eksiklikleri nedeniyle çevreye verilen zarar görmezden gelinmiştir. Çevre koruma yasalarının güncellenmemesi ve denetim mekanizmalarının zayıflığı, çevresel koruma uygulamalarının etkili bir şekilde hayata geçmesini engellemektedir. Bu bağlamda, hükümetin hem mevzuatı güncellemesi hem de denetim süreçlerini sıkılaştırması, halk sağlığını ve çevreyi korumak adına elzemdir.

MİLLİ VARLIKLARIMIZIN KORUNMASI VE RANT POLİTİKALARININ TAHRİBATI

Türkiye'nin şehirleri, tarım arazileri, ormanları ve meraları gibi milli varlıklarımız, korunması gereken stratejik değerlerdir. Ancak 2024 yılı itibarıyla, iktidarın uyguladığı acele kamulaştırma kararları ve rant odaklı politikalar bu değerleri yok olma tehdidiyle karşı karşıya bırakmıştır. **Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanan acele kamulaştırma kararları**, adeta vatandaşları mülksüzleştiren bir politika haline gelmiş, anayasal mülkiyet hakkını zedelemektedir. Bu kararlar, kamu yararını gözetmek yerine, belirli çıkar gruplarının ve rant çevrelerinin yararına hizmet etmekte ve toplumun geniş kesimlerinde huzursuzluk gün yüzüne çıkarmaktadır.

2024 yılında Türkiye'de kamulaştırma işlemlerinde kayda değer bir artış yaşanmıştır. Cumhurbaşkanlığı verilerine göre, yalnızca bu yıl içinde **28,000 hektarlık bir alan acele kamulaştırma kapsamına alınmıştır**. Bu kararların çoğu, büyük şehirlerdeki kentsel dönüşüm projeleri, Kanal İstanbul gibi mega projeler ve enerji altyapı çalışmaları için kullanılmaktadır. Özellikle **İstanbul, İzmir ve Antalya** gibi büyük şehirlerdeki kamulaştırma işlemleri, emlak değerinin yüksek olduğu ve rant beklentisinin arttığı bölgelerde yoğunlaşmaktadır.

Kanal İstanbul Örneği ve Kamulaştırma: Kanal İstanbul projesi, Türkiye'deki acele kamulaştırma kararlarının en çarpıcı örneklerinden biridir. Bu projede, **Sazlıdere Barajı**

çevresindeki araziler başta olmak üzere birçok alan hızlıca kamulaştırılmış, bölge halkının toprakları piyasa değerinin altında bedellerle ellerinden alınmıştır. Bu durum, yerel halkın yüzyıllardır sahip olduğu toprakları kaybetmesine yol açmakta, sosyo-ekonomik yapıyı bozmaktadır. **Kanal İstanbul güzergahında kamulaştırılan tarım arazileri** ve ormanlık alanlar, İstanbul'un zaten sınırlı olan ekolojik kaynaklarını daha da tehlikeye sokmaktadır.

Acele kamulaştırma kararları, çoğu zaman vatandaşların itiraz hakları göz ardı edilerek, yeterli bilgilendirme yapılmadan ve çoğu durumda piyasa değerinin altında bedellerle uygulanmaktadır. Türkiye Barolar Birliği'nin 2024 yılında yayımladığı bir rapora göre, kamulaştırma işlemlerine karşı açılan dava sayısında son beş yılda %47 oranında artış yaşanmıştır. **2024 yılında açılan dava sayısı ise 9,200'e ulaşmıştır.** Bu rakam, vatandaşların anayasal mülkiyet haklarını koruma çabası içinde olduğunu, devletin ise bu hakları ihlal eder şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Devletin vatandaşın mülkiyetine bu denli müdahale etmesi, **adil yaşam** ilkelerle bağdaşmamaktadır ve vatandaş-devlet ilişkisini zedelemektedir.

İktidarın rant odaklı politikaları, Türkiye'nin doğal kaynakları üzerinde ağır tahribata yol açmaktadır. 2024 yılı itibarıyla, orman ve tarım alanlarının hızla yapılaşmaya açılması, hem ekonomik hem de çevresel sürdürülebilirliği tehlikeye sokmaktadır. **Orman Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, son üç yılda toplam 85,000 hektarlık orman arazisi madencilik, turizm ve enerji projeleri için yapılaşmaya açılmıştır.** Aynı şekilde, tarım arazileri de hızla el değiştirmekte ve yapılaşmaya kurban edilmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2024 raporuna göre, Türkiye'de tarım arazileri son beş yılda %11 oranında azalmış, bu da tarımsal üretim kapasitesini ve gıda güvenliğini doğrudan tehdit etmektedir.

Karadeniz ve Akdeniz'de Tahribat: Karadeniz Bölgesi'nde yoğunlaşan maden arama ve HES projeleri, yerel halkın tepkisini çekmektedir. 2024 yılı itibarıyla **Artvin, Rize ve Trabzon'da yaklaşık 5,000 hektarlık ormanlık alan** madencilik faaliyetleri için tahrip edilmiştir. Akdeniz Bölgesi'nde ise turizm projeleri için yapılan kamulaştırmalar, orman yangınlarının ardından yeniden yapılaşmayı hızlandırmış, böylece doğal alanlar birer birer yok olmuştur.

Bu süreçte halkın rızası alınmadan gerçekleştirilen projeler, sosyal dokuyu zayıflatmakta ve devlete olan güveni sarsmaktadır. Yerel halk, kendilerine danışılmadan, piyasa değerinin altında fiyatlarla yapılan bu kamulaştırmalardan ötürü mağduriyet yaşamakta, doğal olarak gelen katılım hakları yok sayılmaktadır. Kamulaştırma işlemleriyle yerinden edilen aileler,

yüzyıllardır bağlı oldukları topraklarını kaybetmekte ve sosyo-ekonomik açıdan sıkıntı yaşamaktadır. Bu durum, köylerin ve kırsal alanların boşalmasına, sosyal yapının zayıflamasına neden olmaktadır.

Türkiye'nin Rant Çıkmazı ve Ekolojik Felaketin Eşiğinde Bir Kentleşme Modeli

6 Şubat depremlerinin üzerinden bir yıldan fazla zaman geçti, ancak deprem bölgesinde karşımızda duran tablo karanlık ve vahim. Barınma hakkı, kentleşme, emlak rantı ve genel ekonomi açısından gerçeklerle yüzleşme zamanı geldi. Hükümetin depremzedelere dair büyük sözleri vardı: 311 bin konut inşa edilecekti, fakat görünen o ki, vaatlerin çoğu yerine getirilemedi. Özellikle Hatay, Maraş, Malatya gibi şehirlerde halk hâlâ barınma hakkından yoksun, yerel halkın güvendiği mülkiyet hakları, siyasi rant uğruna hiçe sayılıyor.

Deprem konutlarının tamamlanamamasının en temel nedeni ise ülkede yaşanan devasa enflasyon ve döviz krizi. TOKİ, kamu müteahhitleriyle çalışan bir kurum olarak ihalelere dayalı bir sistemle işliyor, fakat enflasyonun sürekli erittiği bir para birimiyle müteahhitler, işin sonunda zarar edeceklerini bildiklerinden bu ihalelere girmekten kaçınıyor. Enerji fiyatlarının, demir-çelik ve çimento maliyetlerinin hızla artması, depremzedeler için söz verilen konutların inşasını neredeyse imkânsız hale getirmiş durumda.

Türkiye, yıllardır çimentoya ve betona dayalı bir kentleşme modeline hapsedilmiş durumda. Avrupa ülkelerinde çevresel zararları nedeniyle sınırlandırılan çimento santralleri, Türkiye'nin dört bir yanında devasa yapılar halinde yükseliyor. Çimento ve beton ekonomisi, adeta Türkiye'nin milli sporu haline gelmişken, kentlerimizi beton yığınlarına dönüştürüyor. Ancak bu yapılaşma modelinin ortaya çıkardığı ekolojik yıkım derinleşiyor; İliç'te ve daha birçok yerde çimento fabrikalarının sebep olduğu çevresel felaketler, bu rant temelli ekonomi modelinin sonuçları olarak karşımıza çıkıyor. Özellikle Hatay gibi şehirlerde deprem sonrası başlatılan kentsel dönüşüm projeleri, düşük yoğunluklu, çevre dostu şehirleşme yerine, daha fazla beton yığımla dolu yeni bir felaketi hazırlıyor.

AK Partinin'nin emlak rantına dayalı ekonomi modeli, 6 Şubat depremlerinin ardından yeni bir araç daha kazandı: 7471 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu. İktidar, bu yasa ile deprem bölgelerindeki mülksüzleştirme potansiyelini artırarak, halkın yıkılan evlerini adeta bir rant kapısı haline getirdi. Antakya ve Defne'de 207 hektar alan rezerv alan ilan edilerek, yersiz yurtsuz kalmış depremzedelerin son umutları da ellerinden alındı. Depremzede vatandaşlar için yeniden yapılanma sözü vermek yerine, bu alanlar çeşitli inşaat

ve mimarlık şirketlerine peşkeş çekildi. Maalesef bu kanun, iktidarın yalnızca deprem bölgelerinde değil, İstanbul'un Kadıköy, Bakırköy gibi rant değeri yüksek semtlerinde de kullanılmaya hazır bir silah olarak elinde duruyor.

AK Partinin iktidarı, yıllardır ekonomiyi konut spekülasyonu ve rant temelli bir modele göre şekillendirdi. 2018'den itibaren dövizdeki artışla birlikte faizler düşürülerek halk, bankadaki parasını enflasyona karşı koruyamayıp konut ve otomobile yönelmek zorunda kaldı. Yeni burjuva sınıfı olarak adlandırılan, galericilikten tekstil atölyelerine kadar çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren bu grup, inşaat rantı üzerinden destekleniyor. Ülkenin dört bir yanında verilen maden ruhsatları, bu rant çarkının bir başka yüzünü oluşturuyor. AK Parti iktidarı döneminde 386 bin maden ruhsatı verildi; madencilik, orman ve tarım alanlarını yok ederken ülke ekonomisinin büyük bir kısmını ele geçirdi. Ancak bu yatırımlar, Türkiye'nin doğal kaynaklarını sömürmekten başka bir amaca hizmet etmedi etmeyecek de. **Tıpkı İspanyolların Güney Amerika'nın altınını tüketip 17. yüzyılda savaşlarda harcaması gibi, bu da bir tüketim ekonomisidir.**

İstanbul'da ise betonlaşmanın son durağı Kuzey Ormanları olmuş durumda. İstanbul'un akciğerleri olan bu bölge, Arnavutköy ve çevresindeki mega projelerle yok edilme tehlikesi altında. Kuzey Ormanları daha fazla tahrip edilirse, İstanbul'un yaşanabilir bir kent olarak varlığını sürdürebilmesi mümkün olmayacak. **Beton ekonomisi**, İstanbul'un oksijen kaynağı olan bu alanı hızla tüketmektedir.

İçerisinden bir türlü kurtulamadığımız hata kurtulmak istemediğiniz bu rant düzeni, Türkiye'nin sadece ekonomik değil, aynı zamanda ekolojik varlığını da tehdit eden bir düzendir. Kentlerin beton yığına dönüştüğü, ormanların rant uğruna yok edildiği, tarım arazilerinin inşaat sektörüne kurban edildiği bir Türkiye'de yaşıyoruz. Ülkenin geleceği için rant değil, insan odaklı, çevre dostu ve sürdürülebilir politikalar geliştirmek zorundayız. Aksi halde, Türkiye, mülksüzleştirilmiş vatandaşlar ve beton yığınları arasında boğulmaya mahkumdur.

2024 TÜRKİYE’İNDE ORMAN YANGINLARI VE İKLİM KRİZİNİN YIKICI ETKİLERİ

2024 yazında Türkiye, rekor sıcaklıkların etkisi altında kalarak orman yangınlarında dramatik bir artış yaşamıştır. **Orman Genel Müdürlüğü (OGM)** verilerine göre, 1 Ocak-19 Ağustos 2023 döneminde **1419 orman yangını** kaydedilmişken, 2024 yılının aynı döneminde bu sayı **2 bin 529’a** çıkmıştır. Yanan orman alanı ise **8 bin 865 hektardan 17 bin 456 hektara** yükselmiştir. Aynı dönemde **2 bin 793 orman dışı yangın** meydana gelmiş, bu yangınlar Türkiye’nin doğal zenginlikleri üzerinde ciddi tahribatlar oluşturmuştur. Artan yangın sayısı ve genişleyen etki alanı, iklimsel değişim krizlerinin Türkiye’ye özgü sonuçlarının daha derinlemesine incelenmesini gerektirmektedir.

Türkiye’nin iklim değişikliği nedeniyle yangın riskinin hızla arttığı Doğu Akdeniz bölgesi, dünya üzerindeki en hızlı ısınan bölgelerden biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye’nin yangın riski Portekiz ve İspanya gibi ülkelerle kıyaslanabilir düzeydedir ve yangınların **%90’ı insan kaynaklıdır**. Ancak iklim krizinin etkisiyle yaz mevsiminde sık görülen sıcak ve kuru hava dalgaları, yangınların hızla yayılmasına yol açmakta ve kontrol altına alınmalarını güçleştirmektedir. Haziran ve Temmuz aylarının ülke genelinde en sıcak aylar olarak kaydedilmesi, yangın riskini en üst seviyeye taşımıştır. Ağustos ayında sıcak hava dalgalarının sürmesi ve rüzgar etkisi, yangınların hızla yayılmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle **Batı Anadolu** gibi kurak bölgelerdeki yüzey örtüsünün aşırı kuruması, bitki örtüsünün yanıcılığını artırmış ve yangın riskini endişe verici boyutlara taşımıştır. Yangınların başlıca yakıt kaynağı olan kızılçam ağaçları, yüksek yanıcılık değeriyle yangınların geniş alanlara yayılmasına neden olmuştur.

Hükümetin yangınlarla mücadelede izlediği strateji, yoğun şekilde havadan müdahaleye dayanmakta ve uzun vadeli çözümler sunmaktan uzaktır. Kiralık uçak ve helikopterlerle yapılan müdahaleler, yangınların başlangıç aşamasında etkili olsa da büyüyen yangınlarda yetersiz kalmaktadır. Ancak **Türkiye’nin karasal ekipman ve eğitimli personel kapasitesi, Avrupa ortalamasının çok altındadır**. Karasal ekiplerin eksikliği, yangınların kontrol altına alınmasını zorlaştırmakta, yangınla mücadele etkinliğini sınırlandırmaktadır. Havadan müdahalenin yanı sıra, yangınlara karasal ekiplerin hızlı ve yeterli müdahalesinin sağlanması zorunludur; aksi takdirde yangınların önlenmesi imkansız hale gelmektedir.

Orman yangınlarını tetikleyen diğerk bir unsur ise orman alanlarının ranta açılmasıdır. **OGM verilerine göre, 2013-2022 yılları arasında orman alanlarında 55 bin yeni tesis yapımına izin verilmiştir.** Özellikle turizm, enerji ve madencilik faaliyetleri için ormanlık alanların açılması, yangın riskini ve ekolojik tahribatı artırmaktadır. Bu yapılaşma süreci, ormanları yangına daha açık hale getirirken, Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğini ve ekolojik dengesini de tehdit etmektedir. Ayrıca, bu yıl çıkan yangınların %15'inin anız yakma kaynaklı olması ve enerji nakil hatlarındaki bakımsızlık gibi insan kaynaklı sebepler, yangın riskini daha da artırmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılarak, vatandaşların yangın önleyici tedbirlere yönelik farkındalığı artırılmalıdır.

Bu tahribatın önüne geçilmesi için Türkiye'nin orman yangınlarıyla mücadelede daha dengeli, kapsamlı ve uzun vadeli bir strateji benimsemesi elzemdir. Yangın söndürme araçları, karasal ekipman ve eğitimli personel sayısının artırılması, ormanlık alanlarda yapılaşmaya izin veren rant odaklı politikalara son verilmesi, Türkiye'nin doğal zenginliklerini korumak adına kritik öneme sahiptir. Ek olarak, iklim değişikliğinin etkilerini azaltacak daha proaktif politikaların benimsenmesi gerekmektedir.

Paris Anlaşması ve Türkiye'nin İklim Adaleti Mücadelesi: Kalkınma Hakkı ile Küresel Baskı Arasında Sıkışan Bir Ülke

Paris Anlaşması'nın imzalanmasının ardından küresel iklim mücadelesi yeni bir döneme girerken, Türkiye için ortaya çıkan tablo iklim adaleti ve kalkınma hakkı arasındaki kırılğan dengeyi gözler önüne seriyor. Anlaşmanın mürekkebi henüz kururken bile, Türkiye'nin iklim değişikliği mücadelesinde karşılaştığı zorluklar ve uluslararası baskılar daha da yoğunlaştı. Anlaşma, tarihsel emisyon sorumlulukları ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hakları arasında bir denge kurmayı amaçlasa da, pratikte bu denge Türkiye için her geçen gün daha karmaşık ve ulaşılması zor bir hedef haline geliyor.

Özellikle Paris Anlaşması'nın 4. Maddesinin 4. Paragrafı ve 13. Madde'de yer alan denetim ve yükümlülük mekanizmaları, Türkiye'nin ulusal politikaları ve kalkınma hedefleri ile bu küresel taahhütleri arasında bir gerilim günden güne artarak devam etmektedir. Bu vahim maddeler, iklim adaletine değil, daha çok sanayileşmiş ülkelerin taleplerini ve çıkarlarını koruyacak şekilde işletiliyor. Bu durum, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için iklim mücadelesini bir hak değil, adeta bir yük haline getiriyor.

Bu noktada, ABD başta olmak üzere, yüksek emisyon üreten ülkelerin kendi iklim politikalarında gösterdiği tutarsızlık ve çifte standartlar Türkiye'nin hareket alanını daraltmakla kalmıyor; gelişmiş sanayi ülkelerinden beklenen finansal ve teknolojik desteğin sürekli yetersiz kalması, Türkiye'yi kendi kaynaklarıyla bu ağır sorumluluğu taşımak zorunda bırakıyor. Yüksek gelirli ülkelerin, iklim değişikliğine uyum ve emisyon azaltımı için öngördüğü milyarlarca dolarlık fonlar bir türlü taahhüt edilen seviyeye ulaşmazken, bu fonlara erişim de bürokratik engeller ve şartlarla boğulmuş durumda. Emisyonların en büyük kaynağı olan bu ülkeler, kendileri az çaba sarf ederken Türkiye gibi ülkelere iklim yükümlülüklerini dayatmaya devam ediyor.

Türkiye'nin Çıkış Yolu: Bağımsız, Adil ve Milli Bir İklim Mücadelesi

Öncelikle ülke olarak İklimsel değişiklikleri ne kadar önemseyeceğimizi, mücadele ettiğimizi ve bu işte ne kadar samimi olduğumuzu şöyle bir özetleyelim:

Türkiye, 2025 yılı için iklimsel değişikliklerle mücadeleye yalnızca **424 milyon dolar** ayırarak, bu hayati meseleyi ne kadar göz ardı ettiğini bir kez daha ortaya koymuştur. İklim krizinin etkileri giderek derinleşirken, bu bütçe tutarı, soruna yönelik ciddiye bir yaklaşımı açıkça yansıtmaktadır. Dünya genelinde ülkeler milyarlarca dolarlık yatırımlarla çözüm arayışlarını sürdürürken, Türkiye'nin bu tavrı, ulusal ve uluslararası sorumluluklardan uzak bir yönetim anlayışını gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin bu bütçesi, Avrupa Birliği'nin 2021-2027 dönemi için iklimsel değişikliklere ayırdığı yaklaşık **547 milyar avro** ile karşılaştırıldığında neredeyse yok hükmündedir. AB'nin ekonomik toparlanma programı olan **NextGenerationEU** kapsamında yalnızca iklim projelerine ayrılan **277,5 milyar avro** gibi devasa rakamlar, Türkiye'nin yetersizliğini daha da belirgin hale getirmektedir. Almanya, Fransa ve İskandinav ülkeleri, yıllık bazda milyarlarca dolarlık yatırımlarla yenilenebilir enerji, karbon azaltımı ve sürdürülebilir projelere öncelik tanırken, Türkiye bu küresel yarışta geri planda kalmaktadır. Bu yalnızca bütçe büyüklüğündeki bir fark değil, aynı zamanda vizyon ve öncelik farkıdır.

İklimsel değişikliklerle mücadele, artık yalnızca çevre koruma değil; su kaynaklarının tükenmesi, tarım arazilerinin çoraklaşması ve halk sağlığının tehdit altında kalması gibi çok boyutlu bir krizdir. Ancak Türkiye, bu kriz karşısında somut adımlar atmak yerine, yıllardır süregelen fosil yakıt bağımlılığını sürdürmekte ve yenilenebilir enerjiye geçişte yetersiz kalmaktadır. Kalkınma söylemleriyle çevreyi tahrip eden bu politikalar, uzun vadede yalnızca halkın yaşam kalitesini değil, ülkenin uluslararası itibarını da olumsuz etkilemektedir. Türkiye,

iklimsel değişikliklerle mücadelele yönelik politikalar açıklamış olsa da, bu politikaların gerçekleşmesi için gereken bütçeyi ayırma konusundaki isteksizliği, verilen sözlerin içi boş birer propaganda malzemesi olduğunu kanıtlamaktadır.

Bugün Türkiye, iklimsel değişikliklerle mücadelede küresel çaptaki lider ülkelerin çok gerisinde yer almakta ve halkın geleceğini riske atan bir politikayla yoluna devam etmektedir. Halkımızın sağlığını, doğasını ve geleceğini koruyacak adımların atılması için, mevcut bütçenin defalarca artırılması ve sahada gerçekçi politikaların uygulanması zorunludur. Ancak mevcut yönetim anlayışı, yalnızca göstermelik bir politika çizmekte ve doğanın tahribatına seyirci kalmaktadır. Türkiye, kalkınma hedefleriyle uyumlu, **yerli, milli, güçlü** ve sürdürülebilir bir iklim mücadelesi için artık harekete geçmeli ve bu yetersizlik tablosuna son vermelidir.

Türkiye'nin bu küresel çıkmazdan adil bir şekilde çıkabilmesi için artık daha etkin ve bağımsız bir diplomatik strateji izlemesi kaçınılmazdır. Türkiye, Paris Anlaşması'nın yükümlülüklerini ve denetim mekanizmalarını, gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarını koruyacak şekilde yeniden değerlendirecek politikalar geliştirmelidir. İklim mücadelesinde Türkiye'nin hak ettiği konumu elde edebilmesi için, yalnızca AB ve BM gibi kuruluşların taleplerine göre değil, kendi ekonomik ve sosyal gerçekliklerine uygun bir yol haritası çizmesi şarttır. Bu anlamda, Türkiye'nin yalnızca küresel taleplere değil, kendi vatandaşlarının kalkınma ve refah ihtiyaçlarına yönelik çözümler geliştiren bağımsız bir iklim politikası izlemesi gerekmektedir.

Türkiye için bu yolda en önemli adımlardan biri, kendi şartlarına uygun, bağımsız ve kapsamlı bir iklim yasası çıkarmak olacaktır. Bu yasa, Türkiye'nin hem iç politikada hem de uluslararası platformlarda daha güçlü ve bağımsız bir duruş sergilemesi açısından kritik önem taşır. İklim değişikliğiyle mücadele, ulusal bir egemenlik meselesi olarak ele alınmalı; **Türkiye, gelişmiş ülkelerin dayattığı kısıtlamalarla değil, kendi çıkarları doğrultusunda bir strateji belirlemelidir.** Kendi şartlarına uygun bir iklim politikası, hem ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasını sağlayacak, hem de küresel iklim mücadelesine adil bir şekilde katkıda bulunmasına olanak tanıyacaktır.

Paris Anlaşması'nın dayattığı yükümlülükler, tarihsel sorumluluklarını yerine getirmeyen sanayileşmiş ülkelerin çıkarlarını korurken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri adeta kısıtlayarak almaktadır. Türkiye'nin bu yükümlülükleri karşılayabilmesi için gelişmiş ülkelere finansal ve teknolojik destek alması zorunlu olsa da, bu destekler yetersiz kalmakta ve Türkiye'nin kendi

kalkınma projelerinden taviz vermesi beklenmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin karbon emisyonlarını azaltma konusundaki isteksizlikleri, kalkınma hedefleri ve refah arayışında olan ülkeler üzerinde haksız bir yük oluşturmaktadır. Bu çifte standart açıkça ortadayken, Türkiye'nin kendi önceliklerini merkeze alması kaçınılmazdır.

Bu bağlamda, biz **Saadet Partisi** olarak muğlak ve dayatmacı iklim politikalarına karşı net bir şerh düşüyoruz: Türkiye'nin iklimsel değişimlerle mücadelesi, küresel dayatmalara teslim olmadan, yerli ve milli bir perspektifle; güçlü ve sürdürülebilir kalkınmayı hızlandırarak, üreticiyi, çiftçiyi ve ülke tarımını merkeze almalı, Avrupa'nın belirlediği standartlara ve kapalı kapılar ardında verilen sözlere kurban edilmeden kararlılıkla sürdürülmelidir.

3.14. ULAŖTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI

Çevresel, ekonomik ve sosyal odaklı gelişmeler sürdürülebilir kalkınma hedeflerini öncelikli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Bu bağlamda, ulaştırma ve lojistik sektörü, kaynakların etkin kullanımı, yaşanabilir şehirlerin inşası, enerji verimliliği, iklimsel değişimlerle mücadele ve afetlere dirençlilik gibi kritik alanları etkileyen bir sektör olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde ulusal ve uluslararası ticaretin dinamikleri değişirken, lojistik süreçlerin yenilikçilik, esneklik, güvenlik ve tedarik zinciri yönetimiyle şekillendiği gözlenmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve stratejik üstünlük elde etmek için lojistik maliyetlerini etkin bir şekilde yönetmesi büyük önem taşımaktadır.

Küresel tedarik sürecinde yaşanan aksaklıklar sonucunda artan maliyetler ve jeopolitik krizlerin yarattığı belirsizlikler uluslararası ticareti ve dolayısıyla lojistik akışını olumsuz yönde etkilemiştir. Uluslararası ticaretin sağlıklı işlemesi için ulaştırma ve lojistik sistemlerinin güvenli, verimli, hızlı ve esnek olmasının kritik önemi bir kez daha görülmüştür.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı; ulaştırma, denizcilik, haberleşme ve posta iş ve hizmetlerinin geliştirilmesi, kurulması, kurdurulması, işletilmesi ve işlettirilmesi hususlarında, ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyon içerisinde, milli politika, strateji ve hedeflerin belirlenmesi amacıyla çalışmalar yapmakla ilgili rol üstlenir. Bakanlığın vizyonu, ulaştırma, denizcilik, haberleşme, uzay ve bilgi teknolojileri alanlarında; dengeli, erişilebilir, ekonomik ve güvenli hizmet anlayışıyla, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine ve ülke kalkınmasına katkı sağlamaktır.

Ulaştırma sektörü, hammadde ve ürünün taşınması açısından diğer tüm sektörlerle doğrudan ilişkili olması sebebiyle ekonomik büyüme açısından önem arz etmekle birlikte, ekonomik kaynakların değerlendirilmesi, diğer ülkeler ile bağlantının sağlanabilmesi, lojistik akışların düzenlenmesi, yeni yerleşim sahalarının kurulması, mevcut yerleşim sahalarının gelişmesine olanak sağlayarak istihdam yaratmaktadır. Ulaştırma sistemleri ve hizmetleri gelişmiş ekonomilerin ve toplumsal faydanın vazgeçilmezidir.

Ancak bu vizyonun gereğini yapmanın ve hizmetleri açıklandığı şekilde yerine getirmenin yolu bütçeyi en iyi ve en verimli bir şekilde yapmaktan geçmektedir. Ne var ki 2025 yılı bütçesi ile birlikte 2023 yılı kesin hesabının da görüldüğü bu günlerde karşılaşılan manzara böyle değildir. 2011 Genel Seçimlerinde “Türkiye Hazır, Hedef 2023” başlığıyla sıralanan hedeflere ulaşamadığı görülmektedir. Söz konusu hedefler için aradan geçen 13 yılda 13 defa bütçe

tahsis edilmiş olmasına rağmen bunların gerçekleşme düzeylerine bakıldığında ciddi sapma ve sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bunun yanı sıra bir ülkenin ekonomik büyümesinin dengelenmesi önemli bir etken olan ulaştırma alt sektörlerinin mevcut durumuna bakıldığında dengeli ve verimli bir ulaştırma sistemi için atılması gereken bazı adımlar görünür olmaktadır. Buna bağlı olarak demiryolları, elektrikli hatlar ve YHT setlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar önem taşımaktadır.

Fakat 2011 Genel Seçimlerinde belirlenen hedeflerle bugünkü mevcut durum karşılaştırıldığında bu yönelimin olmadığı görülmektedir:

Tablo 32. Ulaştırma Alt Sektörlerinde Modal Dağılım

Yük (Ton-km)	Karayolu	Demiryolu	Deniz ve İç Sular	
	AB-27	77,7	17,2	5,1 (1)
Türkiye	89,3	4,6	6,1 (2)	
Yolcu (Yolcu-km)	Karayolu	Demiryolu (3)	Deniz ve İç Sular	Havayolu
	AB-27	83,2	7,3	0,3
Türkiye	91,2	1,5	0,5	6,8

Kaynak: 2022 yılı AB Ulaştırma İstatistikleri, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TCDD, DHMİ

(1) AB-27 ülkeleri için deniz ve kıyı taşımacılığı dâhil olmayıp yalnızca iç su yolu taşıma verisidir.

(2) Türkiye için kabotaj taşıma verisidir.

(3) Kent içi ulaşım taşımaları hariçtir.

Yukarıdaki tablo yurt içi yük taşımacılığında demiryollarının payını göstermektedir. Bu verilere göre yurt içi yük taşımalarında Türkiye’de demiryolunun payı yüzde 4,6’dır. Bu oran, yüzde 17,2 olan AB-27 ülkelerine göre oldukça düşüktür. Benzer şekilde yurt içi demiryolu yolcu taşımalarında Türkiye’nin yüzde 1,5 olan payı, AB-27 ülkelerinin yüzde 7,3 olan payının gerisinde kalmıştır. Bu durum karayolu yük taşımacılığına olan yüksek talebin demiryoluna kaydırılarak daha dengeli ve verimli bir ulaştırma sisteminin oluşturulması ihtiyacını ortaya koymakla birlikte güçlü bir potansiyele de işaret etmektedir.

Tablo 33. Demiryolu Ulaşım Alt Program Hedefleri (2025 Bütçesi)

Alt Program Performans Göstergeleri

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşme	2024 Planlanan	2024 YS Gerç. Tah.	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1- Aktif korumalı hemzemin geçit sayısı	Sayı	1.191	1.267	1.216	1.241	1.266	1.291
2- Çift hatlı demiryolu uzunluğunun toplam anahat içerisindeki payı	Yüzde	17	17	17	18	19	21
3- Demiryolu hat uzunluğu (kümülatif)	Kilometre	13.919	13.919	13.919	14.275	14.605,23	15.934
4- Demiryolu yenileme yapılan hat uzunluğu	Kilometre	76	21	21	125	281	44
5- Demiryolu yolcu taşımacılığının toplam içerisindeki payı (karasal)	Yüzde	5,27	5,8	5,8	5,93	6,12	6,3
6- Elektrikli demiryolu hattı oranı	Yüzde	51	52	53	53	56	63
7- Hızlı tren hat uzunluğu (kümülatif)	Kilometre	2.251	2.251	2.251	2.607	2.843	4.122
8- Kentiçi raylı sistem hattı uzunluğu (kümülatif)	Kilometre	398,8	450	454,6	465,8	474,1	498,3
9- Kentiçi raylı sistem istasyon sayısı	Sayı	206	232	236	243	250	266
10- Sinyalli demiryolu hattı oranı	Yüzde	58	62	60	62	66	69

(3) ve (7) Toplam demiryolu hat uzunluğu 2022 yılında **13.128 km**, hızlı trende **1.460 km** iken tamamlanan ve yeni açılacak hatlarla **2023** yılında **15.195 km** hızlı trende **2.218 km** olması hedefleniyordu. 2011 Genel Seçimleri öncesinde AK Parti'nin 'Türkiye Hazır, Hedef 2023' başlığıyla duyurduğu 2023 hedeflerinde demiryolu hat uzunluğu hızlı trende **10bin km**, toplamda **25bin km** olarak duyurulmuştu.

Ancak 2023 yılında demiryolu hat uzunluğuna bakıldığında hızlı trende (7) **2.251 km**, toplamda ise (3) **13.919 km**'ye ancak ulaşılmış görülmektedir., Bu rakamlar, hızlı tren hat uzunluğunun, hedeflenen uzunluğun dörtte birinden azına, toplam hat uzunluğununsa ancak yarısına ulaşılabilirdi anlamına gelmektedir. Ancak 2024 yılı planlanan ve gerçekleşen hedeflerinde ise bu rakam değişmemiştir. 2024 demiryolu açısından adeta kayıp yıldır.

2024 yılında belirlenen hedeflere bakıldığında, 2023 hedefinin hâlâ gerisinde kalındığı, 2027 hedefinin dahi 2023 hedefinin yarısı kadar olduğu görülmektedir. **Bu durum son yıllarda giderek artan son iki çeyrekte kalıcılık eğiliminde olduğunun sinyallerini veren ekonomik daralmanın yatırım hedefleri üzerindeki etkisini göstermektedir.**

Projesi kâğıt üzerinde tamamlanan birçok demiryolu hattının ekonomik sebeplerle yapımına geçilmediği ve devam eden hatların ancak 3 yıl sonra tamamlanarak hizmete açılacağı anlaşılmaktadır. 2027 yılında açılması muhtemel görünen bu hatlar; Çerkezköy – Kapıkule

Demiryolu Hattı, Osmaneli - Bursa – İzmir Yüksek Hızlı Demiryolu Hattı, Polatlı – Afyon – İzmir Yüksek Hızlı Demiryolu Hattıdır.

Tablo 34. Ülkelere Göre Demiryolu Ağı ve Verimliliğinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Demiryolu Yoğunluğu		Demiryolu Hat Verimliliği (Hat Başına Düşen Trafik-10 ³)	Demiryolu Hat Verimliliği (Hat Başına Düşen Tren - 10 ³)
	km / bin km ²	km / 100 bin nüfus		
Fransa	44	41	4 965	15 716
Çekya	123	91	2 706	17 701
Almanya	110	47	5 689	28 750
Belçika	119	31	6 182	30 700
Avusturya	68	63	6 282	30 608
AB-27	49	43	3 932	18 330
Türkiye	14	12	3 362	5 873

Kaynak: 2022 yılı AB Ulaştırma İstatistikleri, TCDD, Uluslararası Demiryolları Birliği (UIC)

Not: Toplam trafik yolcu-km ve ton-km büyüklüklerinin toplamını ifade etmekte olup banliyö yolcu taşımalarını da içermektedir.

2011 Genel Seçimleri öncesinde AK Parti'nin 'Türkiye hazır, hedef 2023' başlığıyla duyurduğu demiryolu 2023 hedefleri şöyleydi;

Hedef: “2015’e kadar 1.300 km, 2019’a kadar 2.600 km, 2023’e kadar ise toplam 4.000 km yeni konvansiyonel demiryolu hattı yapılacaktır.”

2011’de 444 km uzunluğunda olan demiryolu ağı için yüksek bir hedef konmuştu: 10 bin km. Ancak 2023’te Türkiye’de bulunan yüksek hızlı tren demiryolu uzunluğu Ankara – Sivas hattının da açılması ile 1865 km’ye ancak ulaşabilmiştir. Buna göre belirlenen hedefin gerçekleşme oranı %14.87’dir.

Hedef: “Yüksek Hızlı Demiryolu Hattı uzunluğu 2015’e kadar 3.500 km’ye 2019’a kadar 6.500 km’ye 2023’te ise 10.000 km’ye çıkarılacaktır.”

2011 yılında 3159 km olan elektrikli demiryolu hattı uzunluğu, toplam demiryolu hattı uzunluğunun yüzde 26’sı iken 2023’te bu oran, elektrikli demiryolu hattı uzunluğunun 13.128 km’ye çıkmasıyla yüzde 47.6’ya ulaşmıştır. Buna göre 2011 yılında belirlenen hedefin gerçekleşme oranı %49.00’dur.

2023 yılı için demiryolu yük taşımacılığında %15 pay hedeflenirken yolcu taşımacılığında %10 pay hedeflenmişti. Yine 2023’te 180 adet YHT tren setine sahip olacağımız vaat edilmişti.

Fakat bugün geldiğimiz noktada bu hedeflerin yarısı bile gerçekleşmemiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmemesinin sebebinin araştırılması gerekmektedir.

Otoyol konusunda 2011’de 2 bin 225 km olan otoyol uzunluğunun 2023’e kadar 7 bin 500 km’ye çıkarılması hedefleniyordu. 2023’te toplam otoyol uzunluğu 3 bin 633 kilometredir. Yani gerçekleştirme oranı %26.69’dur.

Bölünmüş yol konusunda 2023 hedefi 36 bin 500 kilometreydi. 2011’de uzunluk 21 bin kilometreyken 12 yılda 8 bin kilometre daha yol yapılmış durumda. 2023’te toplam uzunluk 29 bin 158 kilometre olmuştur. Yani gerçekleştirme oranı, %52.63’tür.

Bitümlü Sıcak Karışım Asfaltlı Yol konusunda hedef 2023’te 70.000 km idi. 2023’te bu rakam 30.115 kilometreye ulaşmıştır. Yani gerçekleştirme oranı %33.30’dur.

Otoyol ve Ulaşım Politikaları

Hükümetin uzun yıllardır süregelen “altyapı devrimi” iddiası, 2024’e geldiğimizde bir kez daha hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. Verilen sözler, konulan hedefler ve ulaşılan sonuçlar arasındaki uçurum, bu başarısızlığın açık bir kanıtıdır. Hükümet, sürekli olarak otoyol ve bölünmüş yol projeleriyle övünürken, ortaya çıkan rakamlar bu söylemin altının boş olduğunu gösteriyor.

2024 itibarıyla toplam otoyol uzunluğu sadece **3.726 kilometredir**. Bu, hedefin neredeyse yarısına ulaşıldığını göstermektedir ve 7.500 kilometreye ancak 2027 civarında ulaşılabileceği öngörülmektedir. Bölünmüş yollar açısından da tablo farklı değil. Aradaki fark sadece gecikmenin değil, aynı zamanda kötü yönetimin ve kaynak israfının açık bir göstergesidir.

Hükümetin altyapı projelerindeki başarısızlığı, Avrupa ülkeleriyle yapılan karşılaştırmalarda daha da belirginleşiyor. İspanya 15.500 kilometre, Almanya 13.000 kilometreden fazla otoyol ağına sahipken, Türkiye bu rakamın çok gerisinde kalmıştır. Hatta Polonya gibi daha küçük yüzölçümüne sahip ülkeler bile Türkiye’den daha fazla otoyola sahiptir. Nüfus bazında değerlendirildiğinde ise Türkiye, Avrupa’nın en az otoyola sahip ülkesi konumundadır. Bu durum, ülkenin altyapı projelerinde ne kadar geri kaldığını açıkça ortaya koyuyor.

Bu sonuçlardan sonra akıllara şu haklı soru gelmektedir: 2015 yılında güzergâhı belirlenen Bursa – Sivrihisar otoyolunu kaçınıcı hükümette yapacaksınız? Antalya-Alanya otoyolu gibi projelerin, yıllık milyarlarca lira tasarruf sağlayacağı iddia ediliyor. Ancak, bu projelerin neden

bu kadar yavaş ilerlediği ve neden büyük bütçeler verimsizce kullanıldığı soruları hâlâ yanıtlanmamış değil. Hükümetin "Antalya-Alanya otoyolu yıllık 6,6 milyar TL tasarruf sağlayacak" gibi iddialı açıklamaları, yapılan işlerin yavaşlığı ve yetersizliğiyle çelişmektedir.

2024 yılında tamamlanması planlanan otoyol uzunluğu yalnızca 122 kilometredir. Bu hızla, 2035 hedefi olan 8.300 kilometreye ulaşmak neredeyse imkânsız görünüyor. Planlama eksikliği ve yönetim zaafı, bu hedeflerin tutturulmasının önündeki en büyük engellerdir. Halkın ihtiyaçlarına uygun bir altyapı oluşturmak yerine, propagandaya dayalı söylemlerle zaman kazanılmaya çalışıldığı aşikârdır.

Türkiye'deki otoyol projelerinin temel problemi, projelerin kamu yararından çok yandaş müteahhitlerin kazancına odaklanmış olmasıdır. "Yap-işlet-devret" modeliyle yapılan projeler, kamuya değil, yandaş firmalara hizmet etmektedir. Döviz üzerinden verilen garanti ödemeleri, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde halkın sırtına büyük bir yük bindirmektedir. Kullanılmayan yollar ve köprüler için yapılan milyarlarca liralık garanti ödemeleri, hükümetin kaynakları nasıl heba ettiğini göstermektedir.

Dahası, Türkiye'nin dış borcu ve bütçe açığı, bu projelerin sürdürülemez olduğunu kanıtıyor. Vatandaşlardan alınan vergiler, altyapı projelerinin değil, borç yüklerinin ödenmesine gitmektedir. Bu da hükümetin "altyapı başarısı" iddialarını inandırıcılıktan uzak bir hale getirmektedir.

İktidar, yıllardır vaat ettiği projeleri tamamlamak bir yana dursun, yarısını bile gerçekleştirilememiştir. Halktan toplanan vergilerle yandaşlara verilen ihaleler, proje maliyetlerini katlamış ve vatandaşları borç batağına sürüklemiştir. Bugün ulaşılan tablo, hükümetin yıllardır yanlış bir öncelik oluşturma içinde olduğunu ve ülkenin kaynaklarını verimsiz kullandığını göstermektedir.

Tablo 35. Ulaştırma Alt Sektörlerinde Yük ve Yolcu Taşımaları

	Birim	2022	2023	2024 (1)	Yıllık Değişim (Yüzde)	
					2023	2024
Demiryolu Ulaşımı						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi) (2)	Milyon-Yolcu-km	5 734	6 024	6 100	5,1	1,3
Yük Taşıma (Yurt İçi) (3)	Milyon-Ton-km	11 192	9 515	9 800	-15,0	3,0
Yük Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Ton-km	2 006	973	1 700	-51,5	74,7
Denizyolu Ulaşımı						
Yük Taşıma (Yurt İçi) (4)	Milyon-Ton	67,5	62,6	61,5	-7,2	-1,8
Havayolu Ulaşımı						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Yolcu	78,3	90,4	101,9	15,4	12,7
Yolcu Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Yolcu	103,5	123,3	134,2	19,1	8,8
Yük Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Ton	1,6	1,6	1,7	0	6,2
Karayolu Ulaşımı						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi) (5)	Milyon-Yolcu-km	348 489	380 178	381 905	9,1	0,5
Yük Taşıma (Yurt İçi) (5)	Milyon-Ton-km	323 512	335 126	341 585	3,6	1,9

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TCDD, KGM, DHMİ

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Banliyö yolcu taşımaları hariçtir.

(3) İdari yük taşımaları hariçtir.

(4) Önceki yıllarda yer alan yurt dışı yük taşıma verisi Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hesaplanmamaktadır.

(5) KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağındaki yapılan taşımalarıdır.

Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) tarafından Türkiye genelinde sivil hava trafiğine açık 50 havalimanı işletilmektedir. Bunun yanı sıra Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Hasan Polatkan Havalimanı, Türk Hava Yolları tarafından işletilen Aydın Çıldır Havalimanı, Savunma Sanayii Başkanlığı denetiminde özel sektör tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı ile DHMİ denetimi altında özel sektör tarafından işletilen Zafer, Zonguldak Çaycuma, Gazipaşa Alanya, Çukurova Uluslararası ve İstanbul Havalimanlarıyla birlikte sivil hava trafiğine açık 58 havalimanında hizmet verilmektedir.

Havayolu yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 88,3'ü İstanbul, Antalya, Ankara-Esenboğa, İzmir-Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum-Milas, Adana, Trabzon ve İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanlarında gerçekleşmektedir. **Bu da ülkenin nüfusunun büyük bir kısmının hala havayolu kullanmadığını ve dengesiz bölgesel kalkınmayı göstermektedir.**

Denizyolu Taşımacılığı

Ülkemizde 2023 yılı sonu itibarıyla 12,6 milyon TEU konteyner ve toplam 521 milyon ton yük elleçlemesi yapılmıştır. 2024 yılında toplam konteyner elleçleme miktarının yaklaşık yüzde 9,5 artış ile 13,7 milyon TEU, toplam yük elleçleme miktarının ise yaklaşık yüzde 2,7 artışla 535 milyon ton olması beklenmektedir.

Ülkemizde toplam 27 konteyner limanı bulunmakta olup bunlardan 2 tanesi kamu eliyle (Haydarpaşa ve Alsancak) 25 tanesi ise özel sektör tarafından işletilmektedir. 25 limandan ise 2 tanesi yabancı, 7 tanesi ise yabancı ortaklı olup, 16 tanesi yerli firmalarca sahiplidir.

Şekil 57. Ülkemizdeki En Büyük 25 Özel Limanın Sahiplik Durumu

Tablo 36. İhracat Yüklerini Taşıyan Araçların Tescillerine Göre Yıllık Dağılımı

Yıl	Taşıma Şekli (%)							
	Deniz Yolu		Kara Yolu		Hava Yolu		Tümü	
	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı
2014	22,5	77,5	82,7	17,3	19,7	80,3	36,5	63,5
2015	21,2	78,8	80,6	19,4	15,2	84,8	34,9	65,1
2016	21,5	78,5	79,9	20,1	19,4	80,6	34,2	65,8
2017	22,1	77,9	80,5	19,5	22,2	77,8	34,2	65,8
2018	23,1	76,9	79,0	21,0	18,6	81,4	33,7	66,3
2019	21,3	78,7	78,3	21,7	14,6	85,4	31,2	68,8
2020	24,9	75,1	77,2	22,8	40,8	59,2	33,7	66,3
2021	26,0	74,0	75,6	24,4	37,4	62,6	34,7	65,3
2022	27,1	72,9	72,0	28,0	38,0	62,0	35,2	64,8
2023	26,1	73,9	68,0	32,0	21,4	78,6	34,0	66,0

Tablo 37. İthalat Yüklerini Taşıyan Araçların Tescillerine Göre Yıllık Dağılımı

Yıl	Taşıma Şekli (%)							
	Deniz Yolu		Kara Yolu		Hava Yolu		Tümü	
	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı
2014	13,0	87,0	48,4	51,6	69,5	30,5	15,3	84,7
2015	12,5	87,5	46,5	53,5	70,6	29,4	13,8	86,2
2016	11,6	88,4	46,8	53,2	70,4	29,6	12,9	87,1
2017	10,7	89,3	46,0	54,0	66,0	34,0	12,1	87,9
2018	10,3	89,7	48,8	51,2	73,9	26,1	11,9	88,1
2019	8,9	91,1	49,1	50,9	73,7	26,3	10,5	89,5
2020	8,9	91,1	53,8	46,2	71,3	28,7	10,7	89,3
2021	8,5	91,5	55,2	44,8	72,9	27,1	10,9	89,1
2022	7,6	92,4	58,8	41,2	69,7	30,3	10,7	89,3
2023	7,7	92,3	59,9	40,1	73,7	26,3	11,0	89,0

Denizyolu taşımacılığı, küresel tedarik zincirlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Dünya taşımacılığının yaklaşık %85'i deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Türkiye'nin ekonomik büyümesinde ve ekonomik güvenliğinde özellikle ihracatın gelişmesinde denizyolu taşımacılığı önemli rol oynamaktadır. Taşımacılık ve lojistik uygulamalarının yaygınlaşması, ihracatın sürdürülebilir ölçüde gelişip büyümesine katkı sağlayacaktır.

Akdeniz ve Karadeniz'deki Önemli Limanlarda Konteyner Trafığı

Yunanistan'daki konteyner elleçlemesinin yaklaşık yüzde 78'i tek başına Pire Limanında gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de küçük ölçekli, verimsiz ve dağınık liman altyapısı, lojistik maliyetlerini yükseltmekte, bununla birlikte sektörde yoğun rekabete yol açarak liman işletmecilerinin kârlılığını azaltmakta ve kaliteli liman altyapısının önüne geçmektedir. Bu çerçevede, ülkemizdeki liman yatırımlarının bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Tablo 38. Dünyada Limanların Kapasitesi

Limantar	(Bin TEU)
Pire-Yunanistan	4 462
Valensiya-İspanya	5 035
Algeciras-İspanya	4 767
Barselona-İspanya	3 516
Gioia Tauro-İtalya	3 558
Ambarlı Limanları-Türkiye	2 867
Le Havre-Fransa	3 099
Cenova-İtalya	2 593
Mersin-Türkiye	1 990
Marsilya-Fransa	1 522
İzmir Aliğa-Türkiye	1 494
Trieste-İtalya	929
Köstence-Romanya	688
İzmir Alsancak-Türkiye	390

Kaynak: 2022 yılı AB Ulaştırma İstatistikleri, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Deniz Ticareti İstatistikleri

İzmir Alsancak Limanı? Varlık Fonuna devredilmiş ancak hala kamu eliyle yönetildiği için gerekli yatırımları alamadığından kapasitesini yükseltmemektedir.

Tablo 39. Denizyolu Ulaşım Alt Program Hedefleri (2025 Bütçesi)

Alt Program Performans Göstergeleri

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşme	2024 Planlanan	2024 YS Gerç. Tah.	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1- Ro-Ro gemileriyle taşınan araç sayısı	Sayı	2.881.829	2.744.105	2.775.000	2.875.000	3.000.000	3.100.000
2- 1000 GRT ve üzeri Türk sahipli deniz ticaret filosu (milyon DWT)	Milyon Detveyt Ton (DWT)	0	41,7	53,11	57,73	62,75	68,21
3- Elleçlenen transit yük hacmi	TEU	2.055.441	2.066.008	2.860.000	3.053.000	3.258.000	3.477.000
4- Kabotaj bölgesinde düzenli sefer izinleri kapsamında yapılan denetim sayısı	Sayı	45	50	50	50	50	50
5- Limanlarımıza uğrak yapan kruvaziyer gemi sayısı	Sayı	1.192	1.250	1.250	1.350	1.500	1.750
6- Özel Tüketim Vergisi indirilmiş yakıttan yararlanan gemilerin yerinde denetim sayısı	Sayı	1.424	900	1.250	1.250	1.250	1.250
7- Türk bayraklı gemilerle limanlarımızda elleçlenen yük miktarı	Ton	95.328.993	96.007.382	95.150.000	96.500.000	97.850.000	99.250.000
8- Yıl içinde onarımı tamamlanan sahil tahkimatı, liman ve iskele sayısı	Sayı	0	0	0	0	3	0
9- Yıl içinde tamamlanan iskele sayısı	Sayı	0	0	0	0	0	0
10- Yıl içinde tamamlanan liman sayısı	Sayı	0	0	0	0	1	0
11- Yıllık denizdibi tarama programı çerçevesinde yapılan tarama miktarı	Milyon m3	0,75	1	1	1	1	1

(5) “Limanlarımıza Uğrak Yapan Kruvaziyer Gemi Sayısı” için 2024 yılı bütçesinde hedeflenen (1250) rakam tutturulamamış ve 1192 olarak gerçekleşmiştir. Bu konudaki gerekli tedbirler alınmazsa 2025 hedefinin de (1350) gerçekleşmesi zor gözükmemektedir.

Kruvaziyer turizmi 2016 yılında büyükşehirlerde bombaların patlaması vb. terör eylemleri ve ardından 15 Temmuz Darbe Girişimi sebebiyle kesintiye uğramış ve İzmir Limanı başta olmak

üzere gelen gemi sayısının en üst seviyeye ulaştığı 2013 yılından beri limanlarımız bir daha eski cazibesine kavuşamamıştır.

Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü-Planlama ve İstatistik Dairesi Başkanlığı verilerine göre Türkiye'ye 2003'te yaklaşık 600 bin yolcu ile başlayan kruvaziyer turizmi 2013'te 2 milyon yolcuya aşmıştır. Ancak 2014'te rüzgar tersine esmeye başlamış ve yolcu sayısı 1 milyon 790 bine düşmüştür. 2015'te 1 milyon 889 bin olmuştur. 2016'da ise kruvaziyer gemilerle gelen, giden ve transit yolcu sayısı 2015'e göre yüzde 67 azalarak 628 bin 33'e gerilemiştir. Limanlara uğrayan gemi sayısı da yüzde 59 azalarak 590 gemiye gerilemiştir.

Limanları bir türlü büyük kruvaziyer şirketlerinin rotasına giremeyen Türkiye'de salgın öncesi 2019'daki yolcu sayısı ise 35 bine düşmüştür. Sektörün Akdeniz'deki yüzde 11-12'lik payı, yüzde 1,5'e düşmüştür. İzmir Limanına ise 6 yıl aradan sonra ilk kruvaziyer gemisi 2022 yılında gelmiştir. Yeniden uluslararası acenteler ile kapsamlı iş birliği yapılarak Kruvaziyer turizminin acilen canlandırılması gerekmektedir. Kruvaziyer gemilerle gelen yolcuların diğer yollarla ülkemize gelen turistlere göre çok daha fazla katma değer oluşturduğu düşünüldüğünde bu gemilere yönelik hizmetler daha kaliteli hale getirilerek maliyetler açısından diğer ülkelerle rekabet edebilir düzeyde tutulmalıdır.

Tutturulamayan 2023 Hedefleri

2011 Genel Seçimleri öncesinde AK Parti'nin 'Türkiye hazır, hedef 2023' başlığıyla duyurduğu denizcilik 2023 hedefleri şöyleydi;

Hedef: “2019’a kadar en az bir limanın, dünyanın en büyük 10 limanı arasında yer alması için çalışacağız. Ülkenin her bölgesinde en az birer adet ana aktarma limanı tesis edilecek.”

Hâlen dünyanın en büyük 50 limanı içerisinde limanımız bulunmamaktadır. İlk yüzde ise Ambarlı limanı 74, Kocaeli limanı 89, Mersin limanı 92, Tekirdağ limanı ise 100. sırada kendine yer bulmuştur. İlk 10 liman arasında yer alma hedefi gerçekleştirilememiştir.

Hedef: “2023'te ise toplam 7 adet yeni kruvaziyer liman yapılacak ve kruvaziyer gemilere hizmet veren en az 3 adet liman, ana liman niteliklerinde hizmet verecek altyapıya kavuşturulacak.”

2011'de İzmir'e yapılacağı duyurulan ve dünyanın en büyük 10 limanından biri olacağı söylenen Çandarlı Limanı henüz inşa edilmemiştir. Bu süreçte mevcut kruvaziyer liman sayısına ilave 7 liman yapılmamıştır.

Hedef: "Bugün 15 bin olan yat bağlama kapasitemizi 2023'e kadar 3 kattan fazla artırarak, 50 bine çıkaracağız. Toplamda marina sayısı 100'e yükseltilecek."

2023 yılsonu beklenti 30 bin yat bağlama kapasitesidir. Marina Sayısı ise 39 adettir. Her iki hedef de gerçekleştirilememiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmemesinin sebebi nedir?

15.02.2011 yılında Bakanlığın kamuoyuna sunmuş olduğu "Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi – Hedef 2023" strateji belgesinde bulunan 2035 güzergâh/proje hedefleri de vardı ama bunlar artık dillendirilmiyor. Bu hedeflerin revize edilmesi mi söz konusudur?

Biz yol yapılmasına, köprü yapılmasına karşı değiliz; bunlar yapılırken stratejik hataların karşısındayız. Doğanın katledilmesine karşıyız. Çok daha az maliyetle yapılabilecekken projelere devasa bütçelerin ayrılarak milletin parasının ranta kurban edilmesine karşıyız. Biz hızlı trene karşı değiliz; her seferinde tehir edilen projeler nedeniyle ortaya çıkan ciddiyetsizliklere ve bunların sebep olduğu muhtelif mağduriyetlere karşıyız. Biz bu bütçeye karşı değiliz, fakat öngörüsüzce hazırlanmış harcama politikalarıyla Hazine'nin talan edilmesine karşıyız.

Taşımacılık ve lojistik sektörü başta ekonomi olmak üzere sosyal ve kültürel faaliyetlerin canlanmasında etkin bir rol oynamaktadır. Doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılması, mal ve hizmetlerin dağıtımının hızlı ve minimum maliyetle yapılması, iç ve dış ticaretin geliştirilmesi; ancak etkin bir ulaşım ağı kurulması ve bu amaca hizmet edecek bir milli ulaştırma politikasının oluşturulması ile mümkün olacaktır. Bu amaçla, mevcut imkânlar ve kaynaklar göz önünde bulundurularak uygun politikalar oluşturulmalıdır. Liman ve deniz tesislerinin ulusal ulaşım ve Trans Avrupa ağlarına entegre olması sağlanmalı, Orta Koridor Projesinin hayata geçirilerek Türkiye'nin transit taşımacılıktaki payı artırılmalıdır.

Uluslararası denizyolu taşımacılığında rekabet edebilecek, ülkenin milli menfaatleri doğrultusunda hizmet etmesi hedeflenen, ülkenin dış ticaretindeki taşımayı güvence altına alabilecek MİLLİ DENİZ TİCARET FİLOSUNUN oluşturulması gerekmektedir. Bunun yanında özellikle lojistik ve taşımacılık sektöründeki dijital dönüşüm, Türkiye'nin denizyolu taşımacılığında daha rekabetçi olmasına olanak tanıyabilir.

Yatırımlarda Dışa Bağımlılık

Bunca yatırım yapılan demiryolu koridorlarına milyarlarca para harcanmıştır. Haliyle bu yatırımların sağladığı sosyal faydanın yanında ekonomiye katma değer olarak geri dönmesi de beklenir. Fakat elektrifikasyon ekipmanlarından sinyalizasyon yazılımına, hızlı tren vagon setlerinden yedek parçalarına kadar asıl maliyet tutan kısımlarında dışa bağımlı olduğumuz ve ithal olarak ikame edildiği bilinmektedir. Bu da haliyle hem maliyetleri yükseltmekte hem de yatırımın ekonomiye geri dönüşünü geciktirmektedir.

2024-2028 yılları arasını kapsayan 12. Kalkınma Planında;

“Kamu yatırımları, cari açığın azaltılmasına yönelik yüksek katma değer yaratan ve istihdam artıran özel sektör yatırımları ile eşgüdüm içerisinde, yapılabilirliği dikkate alınarak planlanacaktır.”

Yine aynı planda *“Kamu yatırımlarında yerli ürün ve teknolojilerin kullanımına öncelik vermek amacıyla ürün ve teknoloji bazında yerlilik oranı takip edilecek, yaygın olan ürün ve teknolojilerden başlanarak yerleşmeye yönelik adımlar atılacaktır.”* denilmektedir.

Bu noktada somut bir planlama ortaya konmamaktadır. Daha önceki vaatler gibi bu söylemlerin de havada kalma ihtimali oldukça yüksektir.

Yap-İşlet-Devret (YİD) ile yapılan KÖİ Projeleri

Karayolu Mega Projelerine geldiğimizde işin rengi değişmektedir. 2023’e kadar İstanbul Karayolu Tüp Geçişi, Boğaza 3. Köprü, İstanbul-İzmir Otoyolu ve Körfez Geçişi, İstanbul-Çanakkale-Tekirdağ Otoyolları, 2023’e kadar ise Çanakkale Boğaz Geçişi tamamlanacağı vaat edilmişti.

Bu proje ve hedeflerin tamamı kamu-özel iş birliği ve **Yap-İşlet-Devret (YİD)** modeliyle gerçekleştirildi. Fakat “Bütçeden bir kuruş harcamadan köprü, yol, havaalanı yapıyoruz” denilmesine rağmen şu an ki ekonomik sıkıntıların sebepleri haline geldiler ve gelecek yılların bütçe planlarının kara deliği haline dönüşeceklerdir.

Oldukça pahalı bir finansman modeli olan **KÖİ projeleri** ve projelerin sözleşme maddelerindeki esneklikler, yüklenici lehine yapılan değişiklikler ile döviz kurlarındaki

hareketlilik nedeniyle devletin gelecek yıllara yönelik olarak ne kadar yükümlülük altına girdiği tam olarak bilinmemektedir.

Bakanlığın bütçe sunumunda da KÖİ modeli ile yapılan ulaştırma alt yapı projeleri ile ilgili devam eden süreçler, ödemeler, performans ve verim bilgileri kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Bu yüzden yöntemin doğruluğu ve gelecek yıllara göre projeksiyon durumları da değerlendirilememektedir.

Demiryollarında ise yapılan yatırımların, projeler henüz tamamlanmadan seçim öncesinde açılması, yeterli emniyet olmadan riskli şartlar altında işletilmesi ve bunun sonucunda yaşanan kazalar, projelerin bitirilememesine ve demiryolu sektörünün yük taşımacılığında öncelik bulamamasına yol açarak bu sektörün ana sorunları haline gelmektedir.

Ülkemizde Yap-İşlet-Devret (YİD) modeliyle hayata geçirilen mega projeler, kamusal finansman üzerinde giderek ağırlaşan bir yük oluşturuyor. Sayıştay'ın 2023 yılı denetim raporuna göre, 2023 yılı bütçesinde en büyük harcama kalemi sermaye giderleri olmuş, bunu cari transferler takip etmiştir. Cari transferler kapsamındaki 56,9 milyar TL'lik harcamanın neredeyse tamamı, YİD projeleri için yapılan garanti ödemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu ödemeler, her yıl katlanarak artmış ve kamu maliyesini zora sokmuştur.

Örneğin, 2019 yılında 5,1 milyar TL olan garanti ödemeleri, 2023 yılında 56,9 milyar TL'ye ulaşarak bütçede devasa bir yük haline gelmiştir.2024 yılı itibarıyla yalnızca otoyol, köprü ve tünel projelerine öngörülen ödeme tutarı 78,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Projelerde verilen geçiş garantilerinin döviz cinsinden belirlenmiş olması, kur artışları ve enflasyon nedeniyle kamu kaynaklarının sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Örneğin, 1915 Çanakkale Köprüsü'nün işletmesine günlük 45 bin araç geçiş garantisi verilmiş olmasına rağmen, gerçek geçiş sayıları garanti edilenin yalnızca beşte biri düzeyindedir. Bu durum, kamu bütçesine 2023-2024 dönemi için 281 milyon 695 bin 569 € zarar olarak yansımıştır.

Benzer şekilde, Osmangazi Köprüsü için verilen 40 bin araç geçiş garantisi ve Yavuz Sultan Selim Köprüsü için belirlenen 135 bin araç geçiş garantisi de gerçek kullanım rakamlarına ulaşamamıştır. Bu farklar, işletmeci şirketlere yapılan yüksek ödemelerle telafi edilmekte, mali yük halkın sırtına bindirilmektedir. 1 Ekim 2024 tarihinde yapılan düzenlemelerle, geçmeyen araçlar için kur farkı uygulanarak Osmangazi Köprüsü'nde 1.870 TL, Çanakkale Köprüsü'nde 760 TL, Avrasya Tüneli'nde 238 TL ve Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nde 204 TL'lik ödemeler belirlenmiştir.

Bu projelerin kamuya getirdiği devasa maliyete rağmen, vatandaşlardan hem vergi alınması hem de kamu hizmetlerinden yararlanmak için ücret talep edilmesi adaletsiz bir tablo ortaya koymaktadır. Geçiş ücretlerine yapılan düzenli zamlar, bu adaletsizliği daha da derinleştirmektedir. İzmir-İstanbul Otoyolu, Kuzey Marmara Otoyolu ve Avrasya Tüneli gibi YİD projeleri, yalnızca kamu maliyesini değil, bireylerin günlük yaşamını da doğrudan etkilemektedir.

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullar dikkate alınarak hükümetin bu projelerdeki sözleşmeleri yeniden müzakere etmesi, devletin işletme ücretlerini azaltması ve şirket kârlarını düşürmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Döviz bazlı garanti ödemelerinin kaldırılması ve geçiş ücretlerinin Türk Lirası olarak yeniden düzenlenmesi, bu yükün hafifletilmesi adına atılması gereken kritik adımlardır. Ancak, projelerin yalnızca mali yönü değil, aynı zamanda şeffaflık eksikliği de bir diğer büyük sorundur. Yatırım maliyetleri ve garanti ödemeleriyle ilgili verilerin kamuoyuyla paylaşılmaması, halkın bu projelere olan güvenini sarsmaktadır.

Kamu-Özel İşbirliği (KÖİ) modeliyle yürütölen bu tür projeler, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışıyla ele alınmalıdır. Örnek olarak, garanti ödemelerinin koşulları yeniden belirlenmeli ve bu ödemeler kamunun menfaatine hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca, kamu maliyesi üzerinde daha fazla yük oluşturmamak adına, gelecekteki projelerde daha temkinli bir yaklaşım benimsenmelidir. YİD projelerinin maliyet ve fayda analizlerinin, uluslararası standartlara uygun olarak yapılması, mali sürdürülebilirlik açasından hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, YİD projeleri ülkenin ekonomik geleceği için önemli bir tehdit oluştururken, bu projelerin yalnızca mali boyutları değil, yönetim süreçleri de ciddi şekilde sorgulanmalıdır. Döviz bazlı ödeme sisteminden Türk Lirası'na geçilmesi, geçiş garantilerinin daha gerçekçi seviyelere çekilmesi ve projelerin daha şeffaf hale getirilmesi, Türkiye'nin mali bağımsızlığını korumak adına hayati önemdedir. Halkın ödediği vergilerin etkin ve adil kullanımı, bu projelerdeki denetim eksikliklerinin giderilmesi ve kamunun çıkarlarını ön planda tutacak politikaların benimsenmesi, uzun vadeli ekonomik istikrarın temel taşları olacaktır.

Acele Kamulaştırma

“Acele Kamulaştırma” usulü istisnai bir uygulama olarak belli koşulların varlığına bağlanmasına karşın; son dönemde kamu idarelerince ve kamu tüzel kişilerince gerçekteştirilen kamulaştırma işlemlerinde vatandaşlarca açılan davaların durdurma kararlarının önüne geçmek

ve belli prosedürlerden kaçınmak amacıyla gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların kamulaştırılmasında sürekli hale getirilen bir yöntem olmuştur.

Ayrıca sonradan sonuçlanan mahkemelerle öngörülen ve araziye girildiği tarihteki kamulaştırma bedelleri çok yükselmekte, uzlaşma zemini kaybolduğu için kamulaştırma birim maliyetleri artmaktadır.

Bunlara ilaveten Avrupa örneklerinde veya dış finansman kaynaklarının kullanılmasında, finanse eden tarafın hibe şartlarında olduğu gibi; kamulaştırma süreçlerini de takip ederek vatandaşın sosyal olarak etkilenmemesi ve memnuniyetsizlik oluşturulmaması ilke olarak gözetilmekteyken, bu husus ülkemizde maalesef göz ardı edilmektedir.

KANAL İSTANBUL: BOĞAZDA SIĞ SULARA DALIŞ

Kanal İstanbul, farklı disiplinlerden gelen onlarca raporla teknik, çevresel ve sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmiştir. Çevre, ekosistem, su kaynakları, deprem riski gibi pek çok alanda olumsuz etkiler öngörülmektedir. Özellikle İstanbul'un doğasında geri dönüşü zor tahribatlar yaratacağı ve su kaynaklarının zarar göreceği belirtilmiştir. Buna karşın, hükümet Kanal İstanbul'un olumsuz etkilerinin olmadığını savunarak projeye devam etmektedir. Projenin, ekonomik zorluklar ve halkın öncelikleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin sürdürülebilir gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği öngörülmektedir.

Kanal İstanbul'un Ekonomik ve Sosyal Yüğü

Proje, sadece bir su yolu oluşturmanın ötesine geçerek İstanbul'un geleceğini şekillendirecek büyük bir kentsel dönüşüm projesidir. Ancak, Kanal İstanbul'un getireceği faydalar, maliyetlerinin çok gerisinde kalmaktadır. Bu kanal, gemi trafiğini düzenlemeyi ve İstanbul Boğazı'ndaki yoğunluğu azaltmayı amaçlasa da Montrö Boğazlar Sözleşmesi nedeniyle gemiler, kanal yerine Boğaz'dan ücretsiz geçebilecektir. Bu durum, Kanal İstanbul'un gelir beklentilerinin düşük kalacağına ve projenin finansal anlamda kendini uzun yıllar boyunca geri ödeyemeyeceğine işaret etmektedir.

Uluslararası İlişkiler ve Gelecek Senaryoları

Kanal İstanbul, yalnızca Türkiye içindeki değil, uluslararası deniz taşımacılığı açısından da önem taşır. Ancak, projeye birlikte Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin tartışmaya açılması ve uluslararası hukuki boyutların devreye girmesi ihtimali, projeye dair belirsizlikleri

artırmaktadır. Proje, İstanbul Boğazı'na alternatif oluşturmakla kalmayıp, belki de Gelibolu Kanalı gibi gelecekteki projelerin önünü açacaktır. Bu durum, hem Türkiye'nin iç hukukuyla hem de uluslararası deniz hukukuyla çelişen bir süreç doğurabilir.

Kanal İstanbul'un Finansal ve Sosyal Maliyeti

Kanal İstanbul'un yüksek maliyetleri, Türkiye'nin ekonomik krizle boğuştuğu bir dönemde halkın sırtına ek bir yük getirmektedir. Proje, yalnızca devasa bir inşaat yatırımı değil, aynı zamanda büyük bir finansal yük oluşturacaktır. 140 milyar TL'lik bir bütçeyle yapılması planlanan kanalın maliyeti, Türkiye'nin toplam yatırım bütçesinin %11'ini oluşturmaktadır. Bu durumda, projenin sadece inşaatı değil, ilerleyen yıllarda doğacak finansman yükü de göz önünde bulundurulmalıdır. Kanalın yapımı sırasında yaşanacak ekonomik belirsizlikler ve ek maliyetler, Türkiye'nin kaynaklarını daha verimli alanlarda kullanma fırsatını engellemektedir.

Lüks Konut Projesi Olarak Kanal İstanbul

Kanal İstanbul, görünüşte bir ulaşım ve lojistik projeyken, aslında büyük bir emlak ve rant projesine dönüşmektedir. Kanalın etrafında inşa edilecek olan yeni yerleşim alanları, üst gelir grubuna yönelik lüks konutlardan oluşmaktadır. İstanbul'a 1,5 milyonluk yeni bir nüfus getirecek olan bu proje, mevcut İstanbul'un sorunlarına çözüm sunmak yerine, daha da karmaşık hale getirecektir. Ayrıca, bu alanlarda yapılacak büyük yatırımlar, ekosistemi tahrip edecek ve bölgedeki doğal dengeyi bozacaktır. Kanal İstanbul, İstanbul'un sosyal yapısını daha da kutuplaştırarak, sınıfsal farkları derinleştirecek ve düşük gelirli kesimlerin yaşam alanlarını kısıtlayacaktır.

Göç ve Nüfus Yönetim Sorunları

Kanal İstanbul'un yaratacağı yeni yaşam alanları, İstanbul'un mevcut göç yönetimi problemlerini daha da derinleştirebilir. Eğer İstanbul dışından göç alacaksa, bu durum zaten yoğun olan nüfus ve altyapı sorunlarını daha da kötüleştirecektir. İstanbul'un içinden nüfus transferi yapılması durumunda ise, yapı rezervinin yenilenmesi gibi olumlu etkiler olabilse de göç yönetimi kontrol altına alınmadığı sürece bu da bir çözüm olmaktan çok, daha fazla soruna yol açacaktır.

Kanal İstanbul'a Ayrılan Kaynaklar ve Alternatif Yatırımlar

Kanal İstanbul'a ayrılan bütçe, Türkiye'nin ihtiyacı olan yapısal reformlar ve üretim odaklı projelere yönlendirilebilirdi. Tarım, istihdam ve eğitim reformları gibi temel alanlara yapılacak yatırımlar, ülkenin uzun vadeli ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacakken, Kanal İstanbul'a harcanacak bu kaynaklar, sadece kısa vadeli siyasi amaçlara hizmet etmektedir. Ayrıca, kanalın yapılması için harcanacak bu paralar, Türkiye'nin tarım ve denizcilik sektörlerine yapılan yatırımların önüne geçmekte ve bu alanlardaki potansiyel büyümeyi engellemektedir.

Kanal İstanbul'un Sonuçları ve Geleceğe Dönük Sorular

Kanal İstanbul, bir "yap, işlet, garantini al" modeliyle inşa edilmesi planlanmaktadır. Ancak bu modelin, ülkenin ekonomik yapısına zarar vereceği ve uzun vadede büyük maliyetler yaratacağı öngörülmektedir. Proje yalnızca bir ulaşım yolu değil, büyük bir konut ve inşaat alanı yaratmaya yönelik bir girişimdir. Kanal, hem İstanbul'un doğal yapısını tahrip edecek hem de mevcut ekonomik sorunları daha da derinleştirecektir. Türkiye'nin geleceği için daha üretken, sürdürülebilir ve bağımsız yatırımlar yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın yatırımları, projeleri ve bütçesi genel olarak değerlendirildiğinde şu maddelerden söz edilmelidir;

- **Planlama Eksiklikleri:** Projelerin uzun süre tamamlanamaması, maliyetlerin artmasına ve halkın güveninin azalmasına yol açmaktadır. Yeni projeler, bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda ve maliyet-fayda analizleri yapılarak planlanmalıdır.
- **Kaynakların Etkin Kullanımı:** Kamu-özel iş birliği projelerindeki garanti ödemeleri ve kullanılmayan yatırımlar, kaynakların verimli bir şekilde yönetilmediğini göstermektedir. Kamu kaynakları, öncelikle halkın doğrudan fayda sağlayacağı yatırımlara yönlendirilmelidir.
- **Şeffaflık Eksikliği:** Proje finansmanları ve maliyetlerin kamuoyuna açık bir şekilde paylaşılmaması, hesap verebilirlik ilkesine aykırıdır. KÖİ / YİD projeleri başta olmak üzere tüm projelerin maliyet, tamamlanma durumu ve fayda analizleri kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

3.15. ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI

Türkiye'nin enerji ve doğal kaynaklar bakımından zengin bir coğrafyada bulunması, bu sektörlerdeki stratejik önemi her geçen gün artırmaktadır. Küreselleşmenin giderek arttığı, iklim değişikliğinin etkilerinin her geçen zaman daha da hissedildiği bir dönemde enerji alanında sürdürülebilir ve çeşitlendirilmiş politikalara ihtiyacımız olduğu açıktır. Bu nedenle Türkiye gelecek dönemde, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımlarını artırarak; çevreye duyarlı, ekonomik açıdan rekabetçi ve enerji güvenliğini sağlayacak adımlar atmalıdır. 2025 bütçesi, her şeyden önce bu hedeflere ulaşma noktasında bir dönüm noktası olmalı ve enerji alanında yeni atılımlara imkân vermelidir.

Bakanlığın Amacı; Enerjinin sürekli, kaliteli, sürdürülebilir, güvenli ve karşılanabilir maliyetlerle arzını, enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini ve 2053 yılı net sıfır emisyon hedefini esas alarak yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını değerlendirerek enerjide kendine yeterliliğini en üst seviyeye yükselten, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanan, enerji verimliliğini artıran, enerji teknolojilerinde yerleşmeyi önceleyen, yeni teknolojileri entegre eden, uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumumuzu güçlendiren rekabetçi bir yapıya ulaşılması olmalıdır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ülkenin enerji ve tabii kaynaklara olan kısa ve uzun vadeli ihtiyacını belirlemek, temini için gerekli politikaların tespitine yardımcı olmak, planlamalarını yapmak, enerji ve tabii kaynakların ülke yararına, teknik icaplara ve ekonomik gelişmelere uygun olarak araştırılması, işletilmesi, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve korunması amacıyla genel politika esaslarının tespit ve tayinine yardımcı olmak, gerekli programları yapmak, plan ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak; bu kaynakların değerlendirilmesine yönelik arama, tesis kurma, işletme ve faydalanma haklarını vermek; yeraltı ve yerüstü enerji ve tabii kaynaklar ile ürünlerinin üretim, iletim, dağıtım ve tüketim fiyatlandırma politikasını tayin etme hususlarında rol üstlenir.

Bakanlığın vizyonu, enerji kaynaklarını ve tabii kaynakları verimli ve çevreye duyarlı şekilde değerlendirerek ülke refahına en yüksek katkıyı sağlayan bir kurum olmaktır.

Öncelikle gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de tabii kaynaklar ile enerji konusunun iki ayrı bakanlığa ayrılması gerektiğini düşünüyoruz. Böylelikle her iki alanda yapılacak çalışmaların kurumsal boşluklara mahal vermeden en verimli şekilde yapılması mümkün ve sürdürülebilir olacaktır. Yatırımların, enerji teknolojilerindeki gelişmelere ve

uluslararası standartlara uygun olarak yapılması için gerekli kaynakların ayrılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, enerji verimliliği konusunda toplumsal farkındalığı artıracak eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine yönelik bütçe kalemlerine gereken önem verilmelidir.

BÜTÇE YILI:		2025		
İDARE ADI:		ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI		
Program Adı	2025	2026	2027	(TL)
	Bütçe Teklifi	Bütçe Tahmini		
ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ, VERİMLİLİĞİ VE ENERJİ PİYASASI	927.420.000	1.074.924.000	1.012.367.000	
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	18.726.000	21.717.000	24.420.000	
TABİİ KAYNAKLAR	30.761.000	35.694.000	40.165.000	
YEREL YÖNETİMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ	31.967.906.000	33.455.695.000	34.985.008.000	
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	1.011.634.000	1.163.079.000	1.294.540.000	
Programlar Toplamı	33.956.447.000	35.751.109.000	37.356.500.000	
PROGRAM DIŞI GİDERLER	11.375.573.000	11.549.494.000	12.145.343.000	
İdare Bütçesi Toplamı	45.332.020.000	47.300.603.000	49.501.843.000	

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Genel Bütçe içerisindeki payı **%0,31'dir**. (2024 bütçesinde bu payın %0,44- olduğunu hatırlarsak bu yılki bütçede enerjiye ayrılan payın düşmüş olduğu görülecektir.) Bütçe içerisindeki en büyük pay Ekonomik Sınıflandırmaya göre “Mal ve Hizmet Alım Giderleri”, Programlar itibariyle de “Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi” programlarına ayrılmıştır.

Enerji Arz Güvenliği, Verimliliği ve Enerji Piyasası için ayrılan 927.420.000 TL, enerji fiyatlarının hızla arttığı ve dışa bağımlılığın enerji güvenliğini tehdit ettiği bir dönemde, Türkiye'nin enerji stratejisinde yenilenebilir kaynaklara geçiş için yeterli desteği sağlamamaktadır. Artan döviz kuru nedeniyle dışa bağımlı enerji kaynakları Türkiye ekonomisi üzerinde ağır bir yük oluştururken, bu bütçenin yerli ve yenilenebilir enerji projelerini yeterince teşvik etmemesi, enerji güvenliği konusunda zafiyet oluşturacağı açıktır. **Enerji konusunda sürekli olarak “yerli ve milli” söyleminde bulunan hükümetin böyle bir zaafiyete imkan tanınması ise ciddi bir tutarsızlık örneğidir.**

Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği programı için önerilen 18.726.000 TL'lik bütçe payı ise; ülkemizdeki hava kirliliği, kuraklık ve su kaynaklarının tükenmesi gibi giderek artan çevre sorunlarına karşı verilen yanıtın ve hükümetin konuyla ilgili çabalarının ne kadar sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Küresel ısınmanın etkileri Türkiye'de kendini her geçen gün daha fazla hissettirirken, bu bütçenin kapsamlı bir çevre ve iklim politikası geliştirmek için yeterli olmadığı açıktır. **Ne yazık ki hükümet, yaklaşmakta olan soruna karşı “o zaman düşünüyoruz” dercesine zamanında atılması gereken adımları atmamaya gelecekteki maliyetleri şimdiden artırmaktadır.** Oysa özellikle büyük şehirlerde yaşanan hava kirliliği

ve tarımsal alanların kuraklık tehdidi altında olması, hükümetin iklim değişikliği ile mücadelede daha kararlı adımlar atmasını zorunlu kılmaktadır.

Enerji alanında ülkemizin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uygulamalar hayata geçirilirken ülkemizin doğal kaynaklarını koruma ve sürdürülebilir bir şekilde kullanma konusunda hassasiyet göz ardı edilmemelidir. Maden, su, orman gibi kaynaklarımızın akılcı bir biçimde yönetilmesi, gelecek nesillere sağlıklı bir çevre bırakma sorumluluğumuzun bilincinde hareket etmemizi gerektirir. Bu doğrultuda, 2025 bütçesi, doğal kaynaklarımızın korunması ve yönetilmesine yönelik projeler için en doğru şekilde kullanılmalıdır.

Ülkemizin enerji bağımsızlığını ve sürdürülebilir kalkınmasını desteklemek adına enerji ve tabii kaynaklarımızın verimli ve sürdürülebilir bir biçimde yönetilmesi için daha etkin politikaların belirlenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

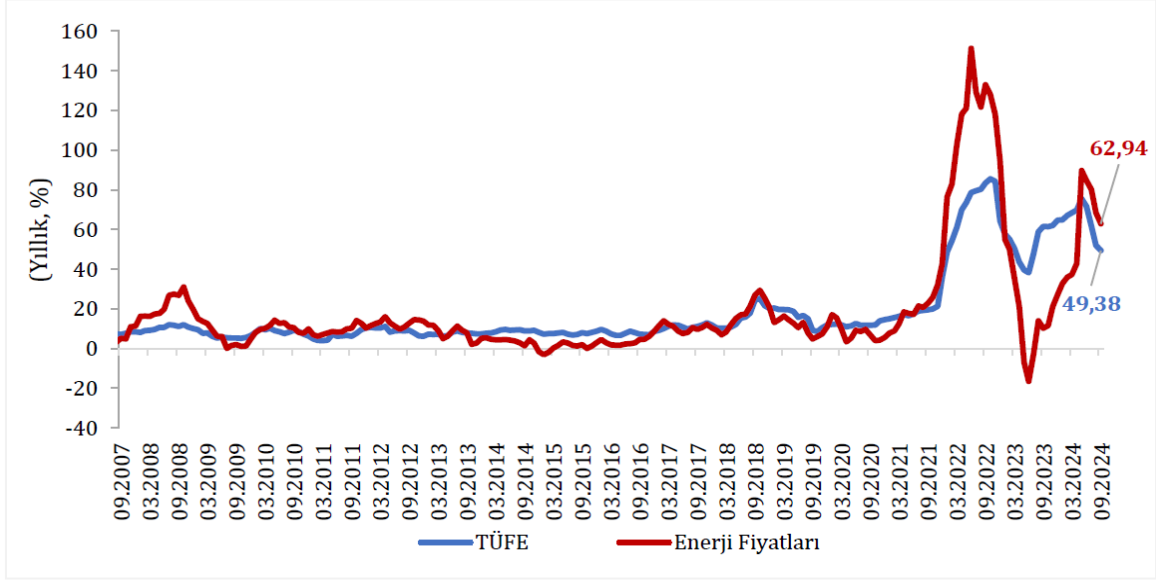
ENERJİ

2000-2023 yılları arasında yıllık ortalama elektrik enerjisi talep artışı dünyada yüzde 3 iken büyüyen ekonomisine paralel olarak ülkemizde bu oran yüzde 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Hızla artan enerji ihtiyacı göz önüne alındığında arz güvenliği tehlikeye atılmadan yerli enerji kaynaklarının kullanımının ve enerji verimliliğinin artırılması ile nükleer dâhil yeni teknolojilerin üretim portföyüne dâhil edilmesi öncelik arz etmektedir.

ENERJİ ENFLASYONU VE AKARYAKIT FİYATLARI

Hükümetin seçim öncesinde müjde olarak sunduğu petrol ve doğalgaz rezervlerinin hane halkı tüketimine, sanayi üretimi sistemine ne zaman dahil olacağını elbette herkes gibi bizler de merak ediyoruz. Ne yazık ki sunulan bu müjdelere rağmen Türkiye enerji enflasyonunun yüksek seyrettiği ülkeler arasında yer almaktadır.

Enerji grubu enflasyonunda doğalgaz ve petrol görünümüne paralel olarak 2024 yılı genelinde geçtiğimiz yıla kıyasla yükseliş hâkim olmuştur. Yılın ilk çeyreğinde Türk lirasındaki değer kaybı ve uluslararası petrol fiyatlarındaki yukarı yönlü eğilimle birlikte enerji fiyatları yıllık enflasyonu yüzde 37,32 oranında gerçekleştirmiştir.

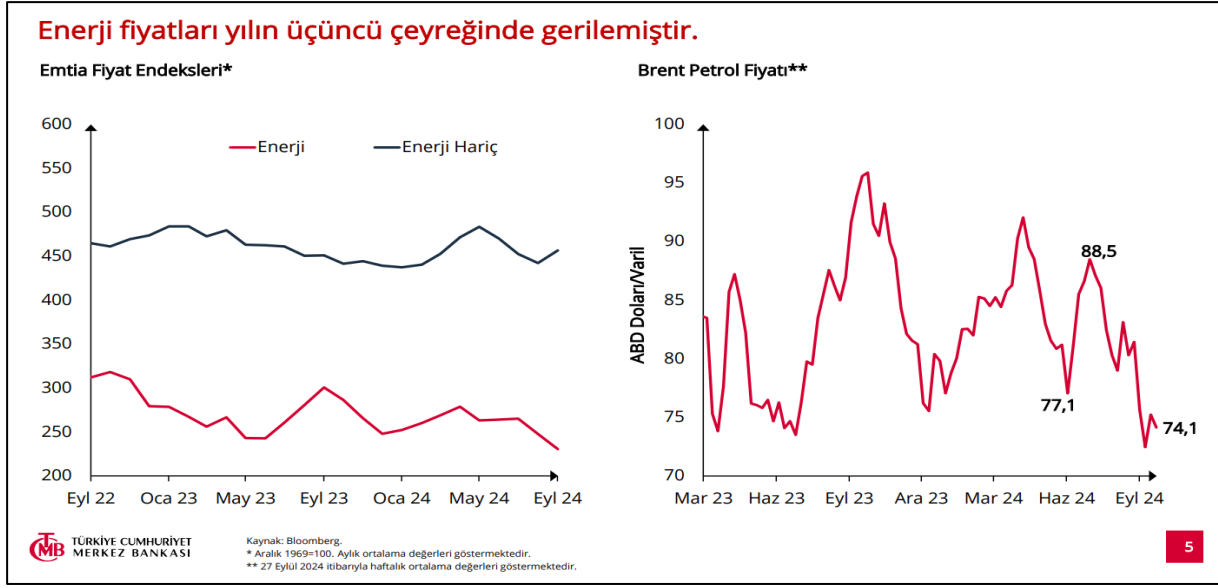

Şekil 58. Enerji Fiyatları Yıllık Enflasyonu

Enerji yıllık enflasyonunda ikinci çeyrekte doğal gazda ilave sübvansiyon uygulamasının sona ermesi belirleyici olurken, grup yıllık enflasyonu baz etkisiyle artış göstermiştir. Haziran ayı itibarıyla enerji yıllık enflasyonu yüzde 84,58 olarak gerçekleşmiştir.

Enerji fiyatları yılın üçüncü çeyreğinde gerilerken Temmuz ve Ağustos aylarında meskenlere yönelik elektrik ve doğal gaz fiyat ayarlamaları enerji enflasyon oranındaki düşüşü sınırlamıştır. Uluslararası petrol fiyatlarındaki Eylül ayında gözlenen aşağı yönlü eğilimin yurt içi akaryakıt fiyatlarına yansımalarıyla birlikte enerji grubu yıllık enflasyonu yüzde 62,94 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Öte yandan, jeopolitik gerilimler, hizmetler ve enerji grubu fiyatlarının daha fazla gerilemesine engel olmaktadır. Bu çerçevede, 2023 yılında yüzde 16,7 oranında azalan petrol fiyatlarının mevcut tahminlere göre yıllık olarak 2024'te yüzde 0,8 artması, 2025'te ise yüzde 6,0 azalması beklenmektedir. (Cumhurbaşkanlığı Yıllık Ekonomik Rapor-2024)

Şekil 59. Enerji Fiyatları Yıllık Değişimi

Ancak tüm bu göstergelere ve Merkez Bankası sunumunda yer alan yukarıdaki grafiğe göre Dünya genelinde enerji fiyatları da brent petrol fiyatları da ucuzlamasına rağmen ülkemizde akaryakıt, mesken ve iş yeri elektrik fiyatlarına, doğalgaza sürekli olarak zam gelmektedir. Küresel ölçekte ucuzlayan enerji fiyatları ne gariptir ki vatandaşlarımıza zam olarak yansımaktadır.

Küresel petrol fiyatları 2024 yılında bir önceki yıla göre daha düşük ancak daha dalgalı bir görünüm arz etmiştir. Rusya- Ukrayna savaşı ile keskin bir biçimde yükselen ve 2023 yılında güçlü seyreden petrol fiyatları, 2024 yılında düşüş eğilimi göstermekle birlikte daha dalgalı bir patika izlemiştir.

TÜRKİYE'DE ENERJİ BAĞIMLILIĞI VE İKTİDARIN POLİTİKASIZLIĞI

Türkiye, 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişten sonra ekonomi politikalarında çeşitli değişikliklere giderek ekonomik krizler yaşamaya başlamıştır. Bu dönemde yaşanan enerji ve akaryakıt enflasyonundaki artış, hükümetin ekonomi yönetiminin başarısızlığı ve dünya enerji piyasalarındaki dalgalanmalara karşı alınan yanlış önlemlerle daha da derinleşmiştir.

Bu kriz, yalnızca enerji sektörüyle sınırlı kalmayıp, ülkenin genel ekonomik dengesini tehdit etmeye başlamıştır. AK PARTİ hükümetinin uyguladığı politikalar ve bu politikalara paralel olarak artan enerji ithalatı, Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını zayıflatmış, halkın alım gücünü düşürmüş ve yaşam standartlarını ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir.

Enerji Enflasyonu

Son yıllarda, Türkiye'deki enerji enflasyonu, dünya genelindeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, endişe verici bir hızla artmıştır. **Öyle ki** OECD ve AB ülkelerinin enerji enflasyonu, Türkiye'nin enerji enflasyonunun çok gerisinde kalmaktadır. Örneğin, 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de enerji enflasyonu %398 gibi korkunç bir orana ulaşırken, aynı dönemde OECD ülkelerinde bu oran %141, AB ülkelerinde ise %146 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılı, özellikle Rusya-Ukrayna savaşı ve onun doğurduğu küresel enerji krizinin etkisiyle, Türkiye'nin enerji enflasyonunun zirveye çıktığı bir dönem olmuştur. Türkiye'nin enerji enflasyonu, özellikle 2021 sonrasında, iktidarın yanlış ekonomik politikaları ve enerji arz güvenliğine dair yetersiz önlemler nedeniyle kontrolsüz bir şekilde artmıştır.

Hükümetin, "enerjide dışa bağımlılığı azaltma" söylemi ise sadece seçim vaatlerinden ibaret kalmış, somut adımlar atılmamıştır. 2021 sonunda başlayan "yeni ekonomi modeli" ve buna bağlı olarak izlenen faiz ve döviz politikaları, Türkiye'nin enerjideki dışa bağımlılığını daha da artırmış, enerjideki ithalat bağımlılığı ekonomiyi iyiden iyiye daralmıştır. 2022 yılı boyunca Türkiye, enerji fiyatlarındaki artışı abartılı bir şekilde hissetmiş, bu artış halkın cebine yansımış, yaşam maliyetlerini katlamıştır. **Ancak Ak Parti hükümeti hemen her konuda olduğu eksikliklerini düzeltmek yerine dikkatleri dağıtmak stratejisiyle hareket ederek bu başarısızlığını örtmeye çalışmıştır.** Bu süreç, enerji sektörünü yönetemeyen bir hükümetin, sadece ekonomik değil, ulusal güvenlik açısından da büyük bir başarısızlık yaşadığını net bir şekilde ortaya koymuştur.

Akaryakıt Fiyatları: Bir Kriz Daha

Son dönemdeki enflasyon oranları, enerji fiyatlarındaki artışların doğrudan bir sonucu olarak yükselmiştir. 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de akaryakıt fiyatlarında büyük bir artış yaşanmış, sadece 5 aylık bir süre zarfında motorin fiyatları neredeyse iki katına çıkmıştır. Dünya genelinde Brent petrol fiyatları 2023'ün başından itibaren büyük bir düşüş göstermişken, Türkiye'de bu düşüşten herhangi bir fayda sağlanmamıştır. Örneğin, Brent petrolün varil fiyatı 2023 Mayıs ayında 76 dolar civarındayken, Türkiye'de motorin fiyatı neredeyse %94 artmış, petrol fiyatlarındaki artışa paralel olarak, Türkiye halkı her geçen gün daha fazla ödeme yapmak zorunda kalmıştır.

Bununla birlikte, döviz kuru da enerji fiyatlarının artmasında önemli bir rol oynamıştır. Doların Türk Lirası karşısındaki değeri, seçim sonrası süreçte %45 oranında artış göstermiştir. Bu artış,

akaryakıt fiyatlarını doğrudan etkileyerek, halkın ulaşım ve üretim maliyetlerini artırmıştır. Akaryakıt fiyatlarındaki bu artış, yalnızca bireysel tüketiciyi değil, tüm üretim süreçlerini de etkilemekte, tarım ve sanayi sektörlerinde maliyet artışlarına yol açmaktadır. Üreticiler, akaryakıt ve enerji fiyatlarındaki artışı, nihai ürün fiyatlarına yansıtarak tüketiciye yüklemektedir. Sonuç olarak, Türkiye'deki enflasyon oranları, enerji fiyatlarındaki bu yükselişle paralel olarak daha da kötüleşmektedir. **Hükümetin bitip tükenmekte olan enerjisi, milletin enerjideki pahalılık ve enflasyondaki artışla baş başa kalmasını beraberinde getirmiştir.**

Yüksek Akaryakıt Fiyatları ve Hükümetin Yanıltıcı İddiaları

AK PARTİ hükümeti, enerji fiyatlarındaki artışı ve halkın yaşadığı ekonomik zorlukları görmezden gelerek, Türkiye'nin enerji fiyatlarının Avrupa'daki en düşük fiyatlar arasında olduğunu iddia etmektedir. Ancak, bu söylemler gerçeklerle çelişmektedir. Özellikle akaryakıt fiyatları konusunda yapılan açıklamalar, yalnızca aldatıcı ve yanıltıcı bir propaganda olmaktan öteye gitmemektedir. Türkiye'deki asgari ücretle motorin alım gücü; Lüksemburg, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinin çok gerisindedir. Temmuz 2023 verilerine göre, Türkiye'de asgari ücretle alınan motorin miktarı, Lüksemburg'daki 1658 litreye kıyasla yalnızca 414 litre seviyesindedir. Bu durum, Türkiye'nin enerji fiyatları açısından Avrupa ülkelerinin gerisinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu yanıltıcı söylemler, halkın gerçek yaşam koşullarını göz ardı eden ve acı gerçekleri gizlemeye çalışan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. İktidar, Enerji fiyatlarında düşük gibi görünen rakamlarla halkı kandırmaya çalışırken, gerçekte vatandaşların cebinden çıkan para her geçen gün artmaktadır. Enerji ithalatına dayalı ekonomi, döviz kuru dalgalanmaları ve küresel piyasalardaki belirsizlikler, Türkiye'yi enerjide dışa bağımlı hale getirmiştir. Bu durum, halkı her geçen gün daha da yoksullaştırırken, hükümetin enerji politikaları giderek daha fazla sorgulanır hale gelmektedir.

Türkiye'nin enerji bağımlılığı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ulusal güvenlik açısından da büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Hükümetin enerji politikalarında kısa vadeli seçim kaygıları ve yerli kaynakların yeterince değerlendirilmemesi, Türkiye'nin geleceğini tehlikeye atmaktadır. Enerji sektöründeki dışa bağımlılığın azaltılması için, yenilenebilir enerji kaynaklarına daha fazla yatırım yapılmalı, yerli üretim teşvik edilmelidir. Türkiye'nin enerji

arz güvenliğini sağlamak için nükleer enerji gibi projeler yerine, güneş ve rüzgar enerjisi gibi sürdürülebilir kaynaklar öncelikli hale getirilmelidir.

Ayrıca, döviz kuru manipülasyonlarından ve yanlış ekonomik politikalarından kaçınılarak, enerji fiyatlarının stabil hale gelmesi sağlanmalıdır. Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını sağlayabilmesi için dışa bağımlılıkla mücadele edilmesi, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması, uzun vadeli bir çözüm stratejisinin parçası olmalıdır. Aksi takdirde, artan enerji fiyatları ve dışa bağımlılıkla boğuşan bir ekonomi, Türkiye'yi daha büyük bir krize sürükleyecektir.

BULUNDUĞU İDDİA EDİLEN DOĞALGAZ VB. KAYNAKLAR

Hükümet son yıllarda özellikle de seçime yaklaştıkça Gabar dağında petrol, Karadeniz'de doğalgaz bulunduğunu açıklamış ve kısa zamanda bu kaynakların kullanıma sunulacağını söylemişti.

Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı-2024'te bu konuya ilgili şu ifadelerle değinilmiştir.

“Enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasına ve sanayide hammadde ihtiyacının karşılanmasına yönelik kamu kurumlarınca yürütülen maden, enerji hammaddeleri ve jeotermal kaynak arama ve üretimine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Bu kapsamda, karada ve denizde petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Önümüzdeki yıllarda Sakarya Doğal Gaz Sahası ile Gabar Petrol Sahasındaki üretim artışlarıyla yerli doğal gaz ve petrol üretim oranlarının önemli ölçüde yükselmesi beklenmektedir.

Sakarya Sahasında keşfedilen 710 milyar m³'lük doğal gazın üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik yatırımlara devam edilmesi ve denizlerimizde bulunması muhtemel yeni rezervlerin ekonomiye kazandırılmasıyla birlikte enerjide dışa bağımlılığın, cari işlemler ile dış ticaret açıklarının ve enerji maliyetlerinin azalması beklenmektedir.” (Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı-2024)

Doğalgaz Bulundu, Peki Nerede?

Ülkemizde son yıllarda özellikle seçim dönemlerinde, Gabar Dağı'ndan petrol ve Karadeniz'deki doğalgaz keşifleri büyük bir umut kaynağı olarak tanıtıldı. **Ancak gelinen noktada, bu projelere dair vaatlerin ne kadarının hayata geçirilebildiği haklı olarak sorgulanmaktadır.** Hükümet, bu keşifleri "ekonomiyi kurtaracak", "devrim niteliğinde"

adımlar olarak sunsa da aradan geçen zaman, verilen vaatlerin gerçeğe dönüşüp dönüşmediğini gözler önüne sermektedir.

Gabar'da bulunan petrol ve Karadeniz'deki Sakarya Gaz Sahası, kamuoyuna sunuldukları ilk günden itibaren büyük beklentiler yarattı. Ancak gerçeklerle vaatler arasında uçurumlar olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bütün bu projeler halka, "hemen fayda sağlanacak" şekilde tanıtılsa da, aslında bu projelerin kısa vadede herhangi bir ekonomik rahatlama sağlaması mümkün görünmemektedir. Üstelik gözden kaçırılan bir başka önemli gerçek vardır; o da bu projelerin gerçekte kime fayda sağlayacağı konusunda ciddi soru işaretleri bulunmasıdır.

Karadeniz'deki Sakarya Gaz Sahası keşfi, 2020 yılında duyurulduğunda herkesin ilgisini çekmişti. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın açıklamalarına göre, burada 710 milyar metreküplük devasa bir doğalgaz rezervi bulunmuştu. İlk açıklamalarda, kısa vadede günlük 10 milyon metreküp, orta vadede ise 40 milyon metreküp üretim hedefi konmuştu. Ancak Enerji Bakanlığı'nın son verilerine göre, şu anki günlük üretim sadece 4 milyon metreküpe kadar ulaşabilmiş durumdadır. Yani hedeflenenin yarısının bile gerçekleşmediği görülmektedir. **Her zaman olduğu gibi Ak Parti hükümeti, gelecekle milletimizin oyunu alıp yetersizlikleriyle hevesleri kursakta bırakmıştır.** Bu noktada, şu soruyu sormak gerek: Hükümetin bu yüksek hedefleri gerçekçi bir şekilde belirlediğinden mi emin olduk? Yoksa bunlar sadece seçim dönemine özgü popülist söylemler mi?

Karadeniz gazı henüz halkın evlerine ulaşmamıştır. Seçim döneminde verilen "hemen evlere gaz verilecek" vaatleriyle ne kadar ilerleme kaydedilmiştir ? **Hükümetin bu projeleri tanıtırken gösterdiği hız ve heyecanın, şu anda somut bir sonuca dönüşmediği ortadadır.** Hedeflerin gerisinde kaldığı açıkça görülmektedir. Üstelik Karadeniz gazının hala test aşamasında olduğunu ve evlere dağıtılmadığını Enerji Bakanı bizzat açıklamıştır. **Bu durumda, seçimden önce verilen müjdelerin gerçekliği hakkında ciddi şüpheler bulunmaktadır.** Hükümet, halkı rahatlatmak adına verilen bu vaatlerin hiçbirini hayata geçirememiştir.

Gabar Petrolü ve Yükselen Maliyetler

Gabar Dağı'nda keşfedilen petrol, hükümetin en büyük umutlarından biriydi. Ancak şu anda günlük üretim 18 bin varil seviyesinde ve 2024 sonuna kadar bu miktarın 100 bin varile çıkarılması hedefleniyor. Ancak bu hedefe ulaşmak için yüzlerce yeni kuyu açılması gerektiği de biliniyor. Bunun için yapılacak yatırımlar, yüksek maliyetler ve büyük finansal kaynaklar

gerektirecek. Bu da demek oluyor ki, bu projelerin doğrudan ekonomiye katkı sağlaması, ancak yıllar süren büyük yatırımlarla mümkün olacak. Hangi ekonomist bu kadar uzun vadeli projelere güvenerek kısa vadede halkın gelirini artıracak bir şey bekleyebilir?

Bu açıdan bakıldığında bu projelerin gerçekte kimlere fayda sağladığı ve kimlerin kazançlı çıkacağı sorusu da giderek daha fazla önem kazanıyor. Gabar'da bulunan petrolün bu kadar büyük bir maliyetle çıkarılması, sadece devletin bütçesini değil, halkın sırtındaki yükü de artırıyor. Vatandaş olarak, bu projelerin sonunda sadece büyük şirketlerin mi, yoksa halkın mı kazandığını sorgulamak hakkımız değil mi? Eğer bu projeler gerçekten halka fayda sağlamıyorsa, bu kaynaklar neden böyle büyük maliyetlerle ve belirsizlikle işletiliyor?

Doğalgazın Evlerde Olmadığı Bir Gerçek

Doğalgazın evlere verilmeye başlanacağına dair seçim döneminde verilen vaatler de maalesef yerine getirilmedi. Hükümet, doğalgazın kısa sürede evlere ulaşacağını açıkladı. Ancak Enerji Bakanı'nın son açıklamaları doğalgazın hala test aşamasında kaldığını gösteriyor. Bu, halkın büyük beklentiler içinde olduğu bir projede nasıl bir gerileme olduğunu ortaya koyuyor. Seçim vaadi olarak sunulan bu müjdelerin, hiç olmadığı kadar belirsiz bir hale gelmesi, projelerin halkın yararına olup olmadığını sorgulamamıza neden oluyor. Doğalgazın evlere gelmesi, şu an için uzak bir hayal gibi duruyor. **Anlaşılan Ak Parti hükümeti ülkemizin enerjisini kullanarak milletin ümidini tüketiyor.**

Bu noktada doğalgaz ve petrol projelerinin ekonomik maliyetlerini, sürdürülebilirliklerini ve halk üzerindeki etkilerini ciddi bir şekilde incelememiz gerekiyor. Bu projelerin aslında halkın cebine fayda olarak yansması gerekirken, çoğu zaman bu kaynakların özelleştirilmesi, özel şirketlere aktarılması, hatta devlet içindeki belli başlı kesimlerin kasasına gitmesi gündeme geliyor. Bu projelere ayrılan kaynaklar, halkın gelirine katkı yapmak yerine, enflasyonun artmasına ve enerji maliyetlerinin yükselmesine yol açabiliyor.

Halk olarak bizler, enerjiye erişimimizi ekonomik, sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde sağlamak istiyoruz. Ancak mevcut projeler, vaatlerle dolu ve şeffaflıktan uzak bir şekilde sürdürülüyor. Hükümetin bu projelerle ilgili yaptığı açıklamalarda, şeffaf bir maliyet analizi yapılmadığı sürece, bu projelerin gerçekten halkın yararına olup olmadığını sorgulamaya devam edeceğiz.

Popülist Politikaların Bedelini Kim Ödeyecek?

Sonuç olarak, bu projelerin tanıtımı seçim dönemlerinde mi yapılmalıydı, yoksa gerçekten halkın fayda sağlayacağı bir aşamada mı duyurulmalıydı? Hükümetin yaptığı açıklamalarla yaşananlar arasındaki tutarsızlık, enerji politikalarının sadece siyasi bir araç olarak kullanıldığını haklı olarak akla getiriyor. Bugün hepimizin geleceği, gençlerin yarınları, ülkemizin enerji güvenliği bu projelerin şeffaflığına bağlıdır. Bu projeler için yapılan milyar dolarlık harcamaların hesabını sormak, detaylı bilgi almak hakkımızdır.

Bu projeler yalnızca başlangıçta verilen sözlerle değil, günlük hayatımıza ve faturalara yansıyan sonuçlarıyla değerlendirilmelidir. Seçim dönemlerinde halkı kandırmak için verilen vaatler gerçeğe dönüşmeyecekse, bu kadar büyük yatırımlar neden yapılıyor? Bu projeler halkın menfaati için mi, yoksa yalnızca seçimdeki başarıyı artırmak için mi?

EPDK - SON KAYNAK TEDARİK TARİFESİ 2024 DEĞİŞİKLİĞİ

Enerji Piyasasında Büyük Oyun: EPDK'nın Yeni Kararı

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK), "Son Kaynak Tedarik Tarifesi" adı altında bir düzenleme yaptı. Ve bizler, her zamanki gibi, bu kararı "yine" biraz şüpheli bir şekilde izliyoruz. Çünkü bu karar, daha önce de defalarca gördüğümüz gibi, halkın cebini zorlayacak bir değişim gibi görünüyor. Evet, bu sefer de halkı yakından etkileyen bir adım attılar. Peki, neler oluyor ve bize ne kadar fayda ya da zarar sağlayacak.

Tarife Değişikliği: 5 Bin kWh Limiti, Ama Ne Anlama Geliyor?

Bundan böyle, yani 1 Ocak 2025'ten itibaren, yıllık elektrik tüketimi 5 bin kWh'yi aşan konutlar devlet sübvansiyonu olmadan elektrik kullanacak. Tedarikçilerle özel anlaşma yapamayan bu aboneler, elektriği serbest piyasa fiyatlarıyla almak zorunda kalacak. Ne kadar? Bunu ancak zamanla göreceğiz, ama bu fiyatların yüksek olacağı kesin gibi.

EPDK'nın verilerine göre, Türkiye'deki yaklaşık 45 milyon elektrik abonesinin %20'si, yani 10 milyon kişi, bu yeni düzenlemeden etkilenecek. 2024'te bu gruptaki bir abonenin aylık ortalama tüketimi 417 kWh. Peki, bu ne anlama geliyor? Şu an için, ortalama 1050 TL civarında bir fatura ödediğini varsayarsak, 5 bin kWh'yi aşan bir tüketimin faturası, spot piyasanın dalgalı fiyatlarına göre değişen oranlarla hesaplanacak. Yani, bu gruptaki vatandaşların elektrik faturaları neredeyse her ay değişebilir. Peki, bu durumda vatandaş ne yapacak? Bugünden sonra elektrik faturasının ne kadar olacağını bilmeden yaşamaya çalışacak.

Serbest Piyasaya Güvenmek: Bir İllüzyon mu?

Hükümetin ve EPDK'nın "serbest piyasa" vurgusu yaptığı yıllardır ortada. Ama gerçek şu ki, bu "serbest piyasa" çoğu zaman sözde kalmış durumda. Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesiyle birlikte sektörde rekabet olması gerektiği söylenmişti ama sonuç ne oldu? Neredeyse her şeyin tekel haline geldiği, hatta bazen piyasa fiyatlarının tüketicinin kontrolü dışında belirlendiği bir ortamdayız. Bir anlamda, serbest piyasa dediğimiz şey; aslında halkın cebinden para çeken, ama bu parayı nereye harcadığını asla görmediğimiz bir kara delik gibi.

Spot piyasada fiyatlar sürekli artarken, tedarikçilerle ikili anlaşmalar yapmamakta ısrar ediyorlar. Neden? Çünkü bu ikili anlaşmalar, onlara kar sağlıyor. Yani, aslında hükümetin enerji fiyatları üzerindeki etkisi, tüketiciyi doğrudan etkileyen bir faktör değil. Bizler, bu fiyat artışlarının altında bir tür "gizli vergi" gibi olan yüksek enerji faturalarını ödüyoruz.

2025'ten itibaren yıllık 5 bin kWh'nin üstündeki tüketimler devlet desteğinden faydalanamayacak. Yani, 417 kWh'nin üzerindeki tüketimleri olan haneler, konutlardan daha çok sanayi kuruluşları gibi faturalar ödemek zorunda kalacak. Yani bu düzenleme, aslında enerjiye erişimi zorlaştıracak, hem de sabah akşam yapılacak bir şey değil. Çünkü enerjinin ne kadar pahalı olacağını kimse kestiremezken, halkın ödeme gücü de göz ardı ediliyor.

Aslında Tüketim Nedir?

Bir de EPDK'nın yıllardır kullandığı bir hesaplama var; "düşük kademe tüketimi" diye bir kavram. EPDK, 4 kişilik bir ailenin ayda 240 kWh enerji tüketeceğini varsayarak, bir "asgari" tüketim oranı belirledi. Bu rakam, en düşük tarifeden faydalanmak için geçerli olan bir ölçüt. Ancak bu 240 kWh'ye kadar olan tüketim, zaten çok düşük bir seviyede, insanlar sürekli daha fazla enerji harcıyor. Peki ya daha fazlasını kullanan haneler? Elektrik mühendisleri bu durumun büyük bir sorun olacağını söylüyor. Eğer mevcut tarifeye uyulursa, bu hanelerin faturaları her ay değişen yüksek fiyatlarla gelecektir.

Kamusal Denetim ve Sorumluluk

Elektrik, su ve doğalgaz gibi temel hizmetlerin bir meta haline gelmesi kabul edilemez. Bu hizmetler, kamu eliyle verilmesi gereken hizmetlerdir. Ve halkın temel ihtiyacı olan bu hizmetlerin fiyatları, piyasa koşullarına göre belirlenemez. Devletin bu konuda sorumluluğu var, fakat ne yazık ki hükümet, kamu denetimi sağlamak yerine, enerji sektörü üzerindeki etkisini yok denecek kadar azaltmış durumdadır.

Peki, hükümet ne yapıyor? Elektrik dağıtım şirketleri kar elde ederken, her yıl zamlar yapılırken, halkı neyle kandırıyor? Bu serbest piyasa denilen şey, aslında halkın sırtına bindirilmiş bir kambur olmaktan başka bir şey değil. İnsanlar, bu piyasa şartlarına karşılık aldıkları hizmeti dahi bilmeden faturalarını ödemek zorunda kalıyorlar.

Gerçek şu ki, bir krizle karşı karşıyayız. Enerji fiyatları, enflasyonun en büyük tetikleyicilerinden biridir. Ve bu krizi aşabilmek için hükümetin sadece enerji ihalesi yaparak işi geçiştirmesi yetmeyecek. Enerjiye dair kalkınma perspektifiyle hazırlanmış toplumcu bir enerji programının uygulanması zorunlu hale gelmiştir. Bugün, elektrik faturaları artarken halkın elinden daha fazla para çıkarken, hükümetin bu sorumluluğu yerine getirmesi şarttır.

Sonuç olarak, enerjiye erişim, temel bir insan hakkıdır ve halkın bu hakkı kullanabilmesi için devletin sorumluluğundaki sektörlerin etkin bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir. EPDK'nın son kararı, halkı daha da zor durumda bırakacak bir düzenlemedir.

DIŞA BAĞIMLILIK

Ekonomik büyüme ve nüfus artışının beraberinde getirdiği enerji talep artışı ile küresel riskler ve diğer konjonktürel gelişmeler, enerji arz güvenliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ve enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik politikaların önemini artırmaktadır.

Dışa Bağımlılıkla İlgili Gerçekler ve İktidarın Sorumsuz Politikaları

Son 30 yılda Türkiye'nin enerji sektörü, dışa bağımlılığın hızla arttığı bir sürecin içine girmiştir. 1990 yılında enerji arzının %51,6'sı dışarıdan sağlanırken, 2002'de bu oran %67,2'ye, 2015'te ise %76'ya yükselmiştir. 2020'de %70 seviyelerine gerileyen bu oran, hala Türkiye'nin enerji güvenliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Enerji ithalatı, Türkiye'nin dışa bağımlılığının ve ekonominin kırılganlığının önemli bir göstergesidir. 2022'de enerji ithalat faturası 96,55 milyar dolara ulaşmış ve bu, ülkenin toplam ithalatının yaklaşık dörtte birini oluşturmuştur. Bu durum, hükümetin enerji bağımsızlığına dair vaatlerinin ne kadar gerçek dışı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 40. Elektrik Kurulu Gücü, Üretimi, Tüketimi ve Dış Ticareti

Elektrik Kurulu Gücü, Üretimi, Tüketimi ve Dış Ticareti							
	Birim	2010	2015	2020	2023	2024 (1)	2025 (2)
KURULU GÜÇ	MW	49 524	73 147	95 891	110 914	115 992	122 289
TERMİK	MW	32 182	41 541	46 309	47 441	46 826	47 437
Yerli Kömür	MW	9 161	10 085	11 336	11 440	11 437	11 437
İthal Kömür	MW	3 281	6 064	8 987	10 374	10 374	10 374
Doğal Gaz	MW	18 213	24 945	25 675	25 369	24 749	24 160
Nükleer	MW	0	0	0	0	0	1 200
Diğer (3)	MW	1 526	446	312	258	266	266
YENİLENEBİLİR	MW	17 342	31 606	49 582	63 473	69 166	74 852
Hidrolik	MW	15 831	25 868	30 984	31 962	32 505	32 965
Rüzgâr	MW	1 320	4 503	8 832	11 806	13 300	14 800
Güneş	MW	0	249	6 667	15 613	19 100	22 600
Diğer (4)	MW	191	986	3 098	4 092	4 261	4 487
ÜRETİM	GWh	211 208	261 783	306 703	331 149	355 551	373 507
TERMİK	GWh	155 370	177 608	177 066	189 720	195 596	194 972
Yerli Kömür	GWh	40 515	36 180	43 306	47 077	51 243	51 097
İthal Kömür	GWh	14 532	39 986	62 506	72 719	70 156	72 123
Doğal Gaz	GWh	98 144	99 219	70 931	69 454	73 584	71 077
Nükleer	GWh	0	0	0	0	0	64
Diğer (3)	GWh	2 180	2 224	323	470	613	611
YENİLENEBİLİR	GWh	55 838	84 175	129 637	141 429	159 955	178 535
Hidrolik	GWh	51 795	67 146	78 094	64 002	72 984	77 783
Rüzgâr	GWh	2 916	11 652	24 828	34 109	38 578	42 807
Güneş	GWh	0	194	10 950	22 091	26 766	35 597
Diğer (4)	GWh	1 126	5 183	15 764	21 227	21 627	22 348
İTHALAT	GWh	1 144	7 136	1 890	6 094	2 229	2 341
İHRACAT	GWh	1 918	3 194	2 484	2 076	2 229	2 341
TÜKETİM	GWh	210 434	265 724	306 109	335 167	355 551	373 507

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program
(3) Fuel-Oil, Motorin, LPG, Nafta vb.
(4) Biyokütle, Jeotermal, Atık Isı

İktidarın Enerji Politikası: Artan Bağımlılık ve Halkın Sırtındaki Yük

AK PARTİ hükümetinin son 20 yılda uyguladığı enerji politikaları, yerli kaynakları geliştirmek yerine dışa bağımlılığı artırmaya devam etmiştir. Petrol ve doğalgazda bağımlılık oranı %90'ın üzerine çıkmıştır. 2021'de Türkiye, doğalgazının %44,87'sini Rusya'dan, %16,07'sini ise İran'dan ithal etmiştir. Ayrıca, elektrik üretiminde %42,3 oranında dışa bağımlılık söz konusudur. Yerli enerji kaynaklarının yeterince kullanılmaması ve yenilenebilir enerji potansiyelinin büyük kısmının göz ardı edilmesi, hükümetin bu alandaki başarısızlığını gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin rüzgar ve güneş enerjisi potansiyeli çok yüksek olmasına rağmen, bu kaynaklardan yalnızca %5'lik bir pay kullanılabilir. Bu durum, plansızlık, yetersiz yatırımlar ve halkın çıkarlarını değil, enerji şirketlerinin çıkarlarını önceleyen politikaların bir sonucudur.

Enerji İhtiyacının Hane Halkı Bütçesine Yüğü

Enerji fiyatlarının son yıllardaki artış ortalamasına baktığımızda;

Euro bölgesi 2023 ortalaması %41 ve 2024 ortalaması 22,7,

AB ülkeleri 2023 ortalaması %38,7 ve 2024 ortalaması 21,3,

OECD 2023 ortalaması %28,1 ve 2024 ortalaması 19,4'tür.

Türkiye ise 2023'te %137,1 ve 2024'te %85,6'lık artış ile açık ara birinci sıradadır.

Dışa bağımlılığın artması, enerji fiyatlarının hızla yükselmesine neden olmaktadır. Bu oran, OECD ve AB ülkelerinin çok çok üzerindedir. Sonuç olarak, vatandaşlar yüksek doğalgaz, elektrik ve akaryakıt faturalarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Hükümetin "dışa bağımlılığı azaltma" vaatleri, pratikte hiçbir somut adım atılmadan sadece seçim dönemlerine özgü söylemlerle kalmıştır. Döviz krizleri, yüksek enflasyon ve artan enerji maliyetleri birleşerek, halkın yaşam standardını ciddi şekilde düşürmüştür. 2022'de enerji ithalatı faturası 96,55 milyar dolara ulaşmış ve bunun büyük kısmı doğalgaz ve kömür fiyatlarındaki artışlardan kaynaklanmıştır. Ancak hükümet, enerjinin dışarıdan alınmasına devam etmekte ve yerli kaynakları geliştirme konusunda hiçbir ciddi adım atmamaktadır.

Nükleer Enerji ve Rusya Bağımlılığı

Türkiye'nin enerji stratejisi, nükleer enerji projeleriyle daha da karmaşık bir hale gelmiştir. AK Parti'nin en önemli projelerinden biri olan Akkuyu Nükleer Santrali, Rusya ile yapılan bir anlaşma çerçevesinde inşa edilmektedir. Bu santral, Türkiye'nin enerji arzında bağımsızlık sağlamayı hedeflese de, gerçekte Rusya'ya olan bağımlılığı daha da artırmaktadır. Akkuyu, Türkiye için bir enerji kaynağı olmanın ötesinde, Rusya'nın enerji üretiminde önemli bir rol oynamasına olanak tanıyacaktır. Bu durum, Türkiye'nin enerji güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Hükümetin bu projeyi "yerli ve milli" bir adım olarak tanıtmaması, aslında Rusya'ya olan bağımlılığı daha da derinleştiren bir hamle olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan, Soma'da, Ermenek'te, Çorlu tren kazasında, son olarak İliç'teki maden ocağında vesair son 20 yılda iş güvenliği ve uygulamalarındaki aksaklıklardan kaynaklı trajik hadiseler nükleer gibi hayati bir alanda güvenlikle ilgili ciddi endişelerin oluşmasına yol açmaktadır. Denetimlerin eksik, uygulamaların muğlak, yetkilerin karmaşık olduğu ve iktidarın tüm bunlara

karşı gerekli tedbirleri almadığı bir gerçeklikte nükleer gibi son derece hassas bir enerji kaynağının ülkemize hangi felaketleri getireceği konusunda ciddi endişeler taşımaktayız. **Zira bu hükümet, maden kazalarını “kader”, emekçilerin iş kazalarından kaynaklı ölümlerini ise “bu işin doğasında var” diyerek meşrulaştırmaya ve geçiştirmeye çalışan, bilimsel kriterler yerine sermaye taleplerini önceleyen politikalarıyla kaim bir hükümet olagelmıştır.**

Yerli Enerji Kaynakları ve İthalat Yüğü

Türkiye'nin enerji ihtiyacının büyük kısmı dışa bağımlı ithalatla karşılanmaya devam etmektedir. Özellikle kömür ve doğalgazda dışa bağımlılık oranı son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. 2021'de Türkiye, kömürün %97'sini ve doğalgazın %99'unu ithal etmiştir. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını tehlikeye atan ve dışa bağımlılığın ne kadar büyük bir sorun haline geldiğini gösteren somut bir örnektir. Yerli kömür rezervleri dahi dışa bağımlı hale gelmişken, hükümetin dışa bağımlılığı azaltma amacıyla atması gereken adımların hiçbirini atmadığı görülmektedir. 2020'de Türkiye, kömürün %96'sını ithal etmiş ve yerli kaynakların üretimi giderek azalmıştır. Bu durum, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini tehlikeye atarken, yerli kaynakların değerlendirilmemesi de büyük bir kayıp olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hükümetin Cevap Vermesi Gereken Sorular

Hükümete şu soruları sormak gerekmektedir: Enerji kaynaklarında dışa bağımlılığı artırma ve halkı yüksek faturalarla boğma gibi bir başarı öyküsü mü yazmayı hedeflediniz? Her enerji kaynağımızda yabancı ülkelere bağımlıyız ve bu durum, halkın cebine yansıyor. Yükselen faturalar, düşen alım gücü ve yoksullaşan bir toplum ortaya çıkarken, hükümet ne yapmaktadır? İthal enerji kaynaklarına dayalı bir politika ile Türkiye'nin enerji güvenliği nasıl sağlanabilir? Enerji alanında gerçek bir bağımsızlık ne zaman sağlanacaktır?

Hükümetin enerjide dışa bağımlılığı azaltma konusundaki söylemleri, yıllardır yalnızca seçim dönemi vaatlerinden ibaret kalmıştır. Yerli kaynakların geliştirilmesi, yenilenebilir enerjinin artırılması ve enerji verimliliğinin sağlanması konusunda atılacak somut adımlar, Türkiye'nin geleceği için kritik öneme sahiptir. Ancak şimdilik, dışa bağımlılık ve yüksek enerji maliyetleri halkın sırtındaki büyük bir yük olmaya devam etmektedir. Bu durum, hükümetin halkın çıkarlarını gözetmeyen politikalarla enerji bağımsızlığını sağlamaktan uzak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

TÜRKİYE’NİN YENİLENEBİLİR ENERJİ VE ENERJİ VERİMLİLİĞİ HEDEFLERİNDE BELİRSİZLİKLER

Türkiye’nin yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği alanındaki hedefleri, büyük bir potansiyele rağmen sürekli değişen politikalar ve belirsizliklerle gölgelendi. 2024 yılı itibarıyla, hükümetin yenilenebilir enerji kapasitesini 2035 yılına kadar dört kat artırarak 120.000 MW’a çıkarma hedefi olduğunu duyurması umut verici olabilir. Ancak, bu hedefin gerçekleşebilmesi için ihtiyaç duyulan 80 milyar dolarlık yatırım, hala ciddi finansal ve yapısal engellerle karşı karşıyadır. Daha da vahimi, bu projeler için gerekli kurumsal desteğin ve uzun vadeli planlamanın olmayışı, Türkiye’nin enerji dönüşümü için büyük bir tehdit oluşturuyor.

Türkiye’nin enerji politikalarının sürekli değişmesi, yatırımcılar için büyük bir belirsizlik kaynağı oluşturuyor. Yenilenebilir enerjiye yönelmek yerine, fosil yakıtların kullanımını teşvik eden adımlar atılması, geleceğe dönük sağlam bir enerji altyapısı kurmayı engelliyor. Özellikle 2024’te Dünya Bankası ile imzalanan 895,7 milyon euroluk kredi anlaşması, Türkiye’nin enerji dönüşümünde kullanılacak büyük bir kaynak olarak gözükse de, bu kredinin hangi projelere ayrılacağı ve ne kadarının enerji bakanlığının öngördüğü sürdürülebilir projelere aktarılacağı hakkında bir açıklama yapılmamış olması, şeffaflık eksikliğini gözler önüne seriyor.

Enerji Bakanlığı’nın, bu fonları doğru şekilde nasıl dağıtacağı ve hangi projeleri finanse edeceği konusundaki belirsizlikler, sektördeki denetimsizlik ve düzensizlikle birleşince, halkın hakları ve çevre sağlığı bir kenara itilmiş oluyor. Sadece güneş ve rüzgar enerjisi projelerinde değil, enerji verimliliği projelerinde de sürdürülebilirlik ve çevre dostu çözümler için hükümetin somut bir yaklaşımı yok. Peki, bu kaynağın ne kadarı, Türkiye’nin enerji sektörüne ne kadar katkı sağlayacak? Ya da yine büyük sermaye gruplarının mı işine yarayacak? Hükümetin bu sorulara net cevaplar vermesi şart.

Türkiye’nin rüzgar ve güneş enerjisi potansiyeli oldukça yüksek olmasına rağmen, hükümetin bu potansiyeli değerlendirme noktasındaki yetersizliği, ülkenin enerji bağımlılığını daha da artırıyor. Güneş enerjisi açısından, Türkiye’nin coğrafi avantajları tartışmasızdır; ancak mevcut kurulu güneş enerjisi gücü sadece 10.000 MW civarında kalmaktadır. Oysa Türkiye’nin güneş potansiyeli, yılda 114 gün güneş alan bir coğrafyada, 1.530 kWh enerji üretim kapasitesine sahipken, bu potansiyelin ancak binde 1’i kullanılabiliyor. Bu, ülkenin enerji politikasının ne kadar plansız olduğunun bir göstergesidir.

2024 itibarıyla dünyada güneş enerjisi üretiminde büyük ilerleme kaydeden ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye bu alanda ciddi bir gerilik içerisinde. Hükümetin, bu potansiyeli değerlendirmek için somut adımlar atmak yerine, hala fosil yakıtlara ve merkezi enerji sistemlerine dayalı çözümleri tercih etmesi, gelecekte büyük bir enerji krizine yol açabilir. Aynı durum rüzgar enerjisi için de geçerlidir. Türkiye, Avrupa'daki en büyük karasal ve deniz üstü rüzgar enerjisi potansiyeline sahip ülkelerden biri olmasına rağmen, sadece 11.000 MW'lık bir kurulu güçle yetinmektedir. Üstelik, çoğu rüzgar türbini yurt dışından ithal edilmektedir. Bu da, yerli üretim ve teknoloji geliştirme noktasında Türkiye'nin yetersiz kaldığını gösteriyor.

Yenilenebilir Enerji Lisanslamasında Rant ve Düzensizlik: Nereye Gidiyor Bu Kapasiteler?

Son yıllarda, Türkiye'de güneş ve rüzgar enerjisi santralleri için verilen lisanslar, adeta bir rant alanı haline gelmiş durumda. 2024 yılına gelindiğinde dağıtım yapılan toplam kapasite 34 GW'tır. Ancak, bu lisansların büyük bir kısmı teknik ve idari denetim olmadan verilmiş, sektörün ciddi şekilde denetlenmediği ortaya çıkmıştır. Bu durum, yatırımcılar arasında kar amaçlı lisans alımına ve projelerin satılmasına neden olmuştur. Hükümetin, yenilenebilir enerjiye olan bu ilgisizliği ve denetim eksikliği, sektördeki güveni büyük ölçüde sarsıyor. Şimdi soralım: Bu kadar büyük bir kapasite, gerçekten hayata geçecek mi? Yoksa sadece birkaç yatırımcıya mı yarayacak?

Enerji Dağıtım ve İletimi: Şebeke Sorunları Çığ Gibi Büyüyor

Türkiye'nin enerji şebekesi, hızla artan tüketim ve dağıtımda yaşanan dengesizliklerle boğuşuyor. Güneş enerjisi projelerinin çoğu, geniş arazilerin kolayca bulunabileceği doğu illerine kurulurken, üretilen elektrik batıdaki büyük şehirler ve sanayi bölgelerine iletiliyor. Bu da büyük enerji kayıplarına ve ekstra iletim maliyetlerine yol açıyor. Şebeke altyapısının zayıf olması, önümüzdeki yıllarda ciddi sorunlara yol açabilir. Türkiye'nin enerji şebekesi, artan yükü taşıyabilecek seviyeye gelmişken, hükümetin bu konuda herhangi bir adım atmaması, gelecekte büyük bir enerji krizine neden olabilir. Peki, hükümet bu sorunun farkında mı?

Bir diğer çözüm önerisi ise, son yıllarda popülerleşen yüzer güneş enerjisi santralleri. Bu santraller, kara alanlarında kurulan santrallere göre çok daha verimli ve hızlı devreye girebilen alternatifler olarak öne çıkıyor. Ancak, bu potansiyel henüz yeterince değerlendirilmiş değil. Yüzer güneş enerjisi santralleri, özellikle içme suyu amacıyla kullanılmayan barajlarda kurulabileceği için, hem alan sorunu çözülmüş olur hem de elektrik iletiminde yaşanacak

kayıplar en aza indirilir. Bu projelerin yaygınlaştırılması için hükümetin acilen harekete geçmesi gerekiyor.

Türkiye, yenilenebilir enerji alanında büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen, hükümetin bu alandaki ilgisizliği, plansızlığı ve eksik stratejileri nedeniyle bu potansiyel kullanılmıyor. Diğer ülkeler, yenilenebilir enerjiye geçiş sürecinde hızla ilerlerken, Türkiye hala fosil yakıtlara bağımlı. Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik somut bir strateji eksikliği, halkı doğrudan etkiliyor. Enerji maliyetleri yükselirken, çevresel sorunlar daha da derinleşiyor. Hükümetin bu durumu fark edip radikal bir dönüşüm gerçekleştirmesi gerektiği aşikâr.

Sonuç: Acil Eylem Planı Gerekiyor

Türkiye'nin yenilenebilir enerji geçiş süreci, hızla hızlandırılmalı ve halkın çıkarlarını gözeterak yönetilmelidir. Bu noktada, hükümetin enerji politikalarında köklü bir değişiklik yapması ve daha şeffaf, planlı bir yaklaşım benimsemesi büyük önem taşımaktadır. Eğer bu politikalarla devam edilirse, Türkiye'nin enerji bağımsızlığından ve çevresel sürdürülebilirlikten çok uzak kalacağı açıktır. Enerji sektöründeki belirsizliklerin, ülkenin geleceğine büyük zararlar vermemesi için hükümetin bir an önce harekete geçmesi gerekiyor.

ANKARA ÇAYIRHAN TERMİK SANTRALİ

Çayırhan Termik Santralinin Özelleştirilmesi: Enerji Politikalarının Sorunlu Yönleri

Türkiye'nin enerji sektöründeki özelleştirme politikaları, enerji güvenliği, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal refah açısından derin tartışmalara yol açmaktadır. Bu kapsamda, Ankara'da bulunan Çayırhan Termik Santrali ve Linyit İşletmesi özel bir öneme sahiptir. Çayırhan Santrali'nin özelleştirilmesi, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini tehlikeye atacak, çevresel ve toplumsal maliyetleri artıracak bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Çayırhan Termik Santrali, Türkiye'nin enerji arz güvenliğinde kritik bir rol üstlenmektedir. Yerli linyit kaynaklarıyla çalışan bu santral, ithalata bağımlılığı azaltarak enerji bağımsızlığını desteklemektedir. Türkiye'nin yıllık linyit üretiminin yaklaşık %5-6'sını sağlayan Çayırhan, bu özelliğiyle hem ekonomik hem de stratejik bir öneme sahiptir. Ancak, santralin özelleştirilmesi durumunda bu stratejik avantajların kaybolacağı ve ithal kömüre bağımlılığın artacağı öngörülmektedir. Özel sektörün maliyet düşürme odaklı çalışmaları, yerli kömür yerine ithal kömür kullanımını teşvik edebilir ve bu durum, enerji güvenliği açısından riskler yaratabilir.

Çayırhan Santrali'nin özelleştirilmesi, yalnızca enerji güvenliği açısından değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal etkileri bakımından da sorundur. Santralin bulunduğu bölgede yapılan kamulaştırmalar, sermaye lehine doğanın ve kamu varlıklarının kullanıma açıldığını göstermektedir. Özelleştirme sonrası, santralde çalışan 2.200 işçinin haklarının korunacağına dair herhangi bir güvence bulunmamaktadır. Bu durum, işçilerin çalışma koşullarında kötüleşmeye ve sosyal hakların kaybına yol açabilir. Ayrıca, yaklaşık 10 bin kişilik bir nüfusun geçimini sağlayan bu işletmenin özelleştirilmesi, bölgesel ekonomik istikrarsızlığa neden olma potansiyeli taşımaktadır.

Enerji Sektöründe Özelleştirme Politikalarının Sorunları

Türkiye'nin enerji sektöründeki özelleştirme uygulamaları, uzun vadeli planlamadan yoksun ve kamu yararını gözetmeyen bir yapıya sahiptir. 2024 itibarıyla elektrik üretiminin %83'ünün özel sektör kontrolünde olduğu Türkiye'de, enerji fiyatları sürekli artış göstermektedir. Çayırhan Santrali örneği, bu sorunun yalnızca bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) gibi stratejik kurumların özelleştirilmesi, kamusal denetimi zayıflatmış ve tekelleşmeyi artırmıştır. Özellikle borçların dövizden TL'ye çevrilmesi gibi düzenlemeler, kamu zararını derinleştirerek halkın sırtına ek yükler bindirmiştir. Örneğin, geçmiş özelleştirme uygulamalarında yaşanan döviz kuru farkları nedeniyle milyonlarca dolarlık kamu zararı ortaya çıkmıştır.

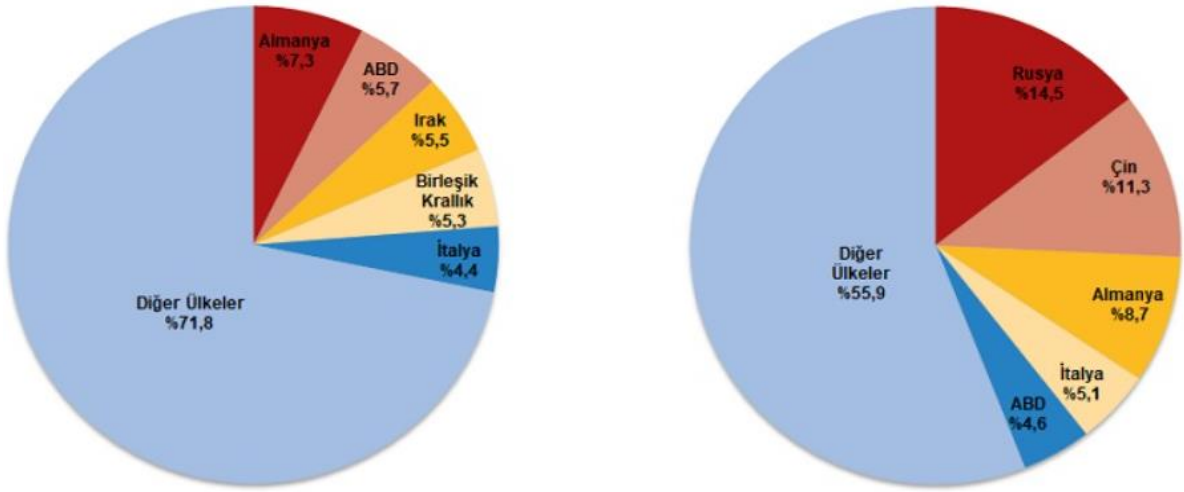
Enerji sektöründeki özelleştirmeler, yalnızca ekonomik ve toplumsal etkilerle sınırlı kalmayıp çevresel sürdürülebilirlik açısından da ciddi tehditler oluşturmuştur. Akbelen Ormanı gibi bölgelerdeki madencilik faaliyetleri, doğal kaynakların tahribatına yol açmaktadır. Çayırhan Santrali'nde gerekli çevresel önlemlerin alınmadığı bilinmekle birlikte özelleştirilmeyle benzer sorunların artması muhtemeldir. Yerli kömür çıkarımında çevre dostu yöntemlerin terk edilerek kısa vadeli kâr odaklı stratejilere yönelmek, doğal dengenin bozulmasına ve halk sağlığının tehlikeye girmesine neden olacaktır.

Çayırhan Termik Santrali'nin özelleştirilmesi, Türkiye'nin enerji güvenliğini zayıflatacak, ekonomik bağımsızlığı tehlikeye atacak ve çevresel sorunları derinleştirecek yanlış bir politikadır. Enerji sektöründeki özelleştirme sürecinin kamusal planlamadan yoksun olması, uzun vadeli riskleri artırmaktadır. Özelleştirmelerin kısa vadeli gelir elde etme amacıyla yapılması, halkın refahını düşürmekte ve enerji fiyatlarını yükseltmektedir.

Kamuya ait stratejik enerji tesislerinin özelleştirilmesi yerine, bu tesislerin kamusal denetim altında verimlilik ve sürdürülebilirlik esaslarına göre işletilmesi gerekmektedir. Çayırhan örneği, özelleştirme politikalarının yalnızca ekonomik bir karar olmadığını, aynı zamanda sosyal, çevresel ve stratejik boyutları olan bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Gelecekte benzer sorunlarla karşılaşmamak için kamusal çıkarları önceliklendiren enerji politikalarına yönelmek zorunludur.

7 EKİM ÖNCESİ VE SONRASI TÜRKİYE İSRAİL TİCARETİ,

SOCAR VE İSRAİLE GİDEN PETROL

Şekil 60. Ülkelere Göre Türkiye'nin Petrol İhracatı

2023'te 5,4 milyar dolar ihracat ile Türkiye'nin ihracat listesinde İsrail 13'üncü sırada yer aldı. (%2,1) / İthalat oranı %0,5

Yukarıdaki şekil akıllara şu soruyu getirmektedir: "**Uluslararası hukuk cevaz vermediği için mi, yoksa varil başına 1 dolar 27 sente bu ülkeyi muhtaç ettiğiniz için mi petrol boru hattından İsrail'e hâlâ akaryakıt taşınmasına imkân sağlıyorsunuz?**"

7 Ekim 2023'ten 9 Nisan 2024'e kadar İsrail'e ihracat tam gaz devam ederken, bu tarihten itibaren, ilk aşamada 54 ürün grubuna yasak geldi. 2 Mayıs 2024 tarihinde ise İsrail'le ilgili ihracat ve ithalat işlemleri tüm ürünleri kapsayacak şekilde durdurulduğu açıklandı.

Türkiye'nin İsrail'e ihracatı Mayıs ayında yıllık yüzde 99 düşerek 4,42 milyon dolara geriledi. Nisan'da ihracat 277,3 milyon dolar olarak gerçekleşmişti. Yılın ilk 5 ayında İsrail'e ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 38,4 düşüşle 1,42 milyar dolar oldu.

Filistin'le yapılan 'ticaret' 2024 Ekim ayında geçtiğimiz yıla göre yüzde 672 arttı; 95 milyon 406 bin dolara ulaştı. (Ekim 2023, 13 milyon 521 bin) Geçen yıl 31 Ekim 2023'te İsrail'e ihracat rakamı 327 milyon 618 bin olmuştu.

İsrail ülke gümrük kodu 624'tür. Filistin Yükleri için aşağıdaki şartlarla yeni bir prosedür geliştirildi ve Filistin için 625 ülke kodu kullanılarak gönderilmeye başlandı.

- Beyannamede gittiği ülke Filistin açılması gerekmektedir.
- Beyannamede alıcı Filistinli bir alıcı olması gerekmektedir.
- Konşimento üzerinde alıcı ve yük ihbar adresi Filistin'de yerleşik firma olması gerekmektedir.
- 2024 Ekim itibariyle ise Filistin Ekonomi Bakanlığının onayı istenmektedir.

Ancak tüm bu açıklanan durumların İsrail'e yapılan sevkiyatın önüne geçemediği hem giden ürünlerin anlamsız çeşidinden hem de Filistin'e izah edilemeyecek şekilde artan ithalat oranından anlaşılmaktadır. Yine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın basın açıklamasında "Teslim noktası İsrail olan" ifadesi ile varış noktası İsrail olan herhangi bir yükleme gerçekleşmediğini iddia edilmektedir. Ancak gemi yoldayken varış noktası değiştirilebiliyor. Daha önce de Ceyhan'dan çıkan petrol tankerinin varış limanını Mısır olarak kaydedip sonra değiştirilerek İsrail'e gittiği 2023 Aralık ayında www.marinetraffic.com üzerinden ispatlanmıştır.

Görülen o ki hükümet bu konuda; milleti kandırmanın, ekonomiyi kana bulanmış paralarla düzeltmenin, cari açığı ise vurdumduymazlıkla kapatmanın niyetini gütmektedir. Ne yazık ki Filistin'de dökülen kan ülkemizden geçen petrol borularından sızmaktadır!

Hükümetin ticaret konusunda yaptığı açıklamaların milleti bir türlü ikna edememesinin nedenleri limanlarımızda, Bakü'den gelen boruların içinde aranmalıdır.

Bu hükümetin dilinde "Filistin" sloganları olsa da maalesef cebinde "İsrail" dekontları ile dolaşmaktadır.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı ve SOCAR: İsrail'e Petrol Taşımanın Bedelini Kim Ödüyor?

Son dönemde Türkiye'nin enerji projeleri ekonomik faydalar sağlaması vaatleriyle öne çıksa da bu projelerin etik ve stratejik boyutları gözden kaçırılmaktadır. Özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı üzerinden taşınan Azerbaycan petrolünün, İsrail'e gönderilmesi, Türkiye'nin dış politikasındaki çelişkileri derinleştirmektedir. Petrol taşımacılığına karşı değiliz, ancak bu sevkiyatların hedefi ve amacı ciddi bir sorgulamayı gerektirmektedir. Özellikle Gazze'de süren insani kriz göz önünde bulundurulduğunda, bu petrol taşımacılığının ne gibi sonuçlar doğurduğu anlaşılmalıdır.

Türkiye'nin Dış Politikasındaki Çelişkiler

BTC boru hattı, Azerbaycan'dan çıkarılan petrolün Türkiye üzerinden dünya pazarlarına taşınmasını sağlar. Ancak, son yıllarda bu hattın işlevi sadece enerji taşımacılığı ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda bir stratejik ikilem haline gelmiştir. Hükümet, Filistin'e yönelik açıklamalarında, İsrail'in Gazze'deki eylemlerini kınarken, aynı dönemde Türkiye toprakları üzerinden İsrail'e petrol sevk etmeye devam etmektedir. Bu durum, hükümetin Filistin'e destek politikasıyla çelişmektedir. Türkiye, her yıl yaklaşık 220 bin varil petrolü BTC hattı aracılığıyla İsrail'e taşımaktadır. Bu petrol, sadece sivil kullanım değil, aynı zamanda askeri operasyonlar için de kullanılmakta, Gazze'deki askeri saldırılar için enerji sağlamaktadır.

Azerbaycan'ın devlet petrol şirketi SOCAR, son yıllarda Türkiye'de önemli yatırımlar yapmaktadır. Ancak SOCAR'ın bu yatırımları, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını mı yoksa uluslararası ticaretin çıkarlarını mı gözettiği sorusunu gündeme getirmektedir. Petrol taşımacılığı yalnızca ticari bir faaliyet değil, aynı zamanda bir diplomatik meseledir. Türkiye, enerjiden elde ettiği gelirle ekonomik bağımsızlık sağlamayı hedeflese de petrol sevkiyatının yönlendirildiği ülkelere dikkat edilmesi gerekmektedir. Özellikle Gazze'deki insanlık dramı devam ederken, bu sevkiyatların bir anlamı olmalı ve devletin bu konuda vicdanlı bir duruş sergilemesi beklenmelidir.

Petrol Taşımanın Etik Boyutu

Petrol taşımacılığı, ekonomik kazanç sağlamak adına sadece ticari bir faaliyet olarak görülmemelidir. Türkiye'nin topraklarından geçen petrol, Gazze'deki soykırımın sürmesine dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Petrol sevkiyatları, Türkiye'nin uluslararası arenada barış

ve adalet için güçlü bir duruş sergilemesi gereken bir dönemde gerçekleşmektedir. Petrol taşımacılığına yalnızca ekonomik bir iş kolu olarak bakmak, işin insani ve etik boyutunu göz ardı etmek demektir. Türkiye'nin, bölgedeki çatışmaların tırmanmasına katkı sağlayan bu tür sevkiyatları durdurması, uluslararası sorumluluğunun bir gereğidir.

SOCAR'ın Türkiye'deki yatırımları ve Azerbaycan petrolünün İsrail'e taşınması, Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilke ve amaçlarıyla çelişmektedir. Bu durum, özellikle Kazakistan ve Azerbaycan gibi Müslüman ülkelerin petrolünün, İsrail'in enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılmasının, bu ülkelerin politikalarına aykırı bir durum yarattığını göstermektedir. Hükümetin bu çelişkileri göz ardı etmesi ve halkı konuyla ilgili yeterince bilgilendirmemesi, toplumsal bir sorumluluk eksikliğini ortaya koymaktadır.

Uluslararası İlişkilerde Adalet ve Vicdan

Gelişmiş ülkeler, enerji ve dış politika ilişkilerini kurarken, her zaman insan hakları ve vicdanı ön planda tutmaktadır. Ancak Türkiye'nin bu iki önemli unsuru göz ardı ederek yalnızca ekonomik çıkarlar doğrultusunda hareket etmesi, dış politikasının eksikliklerini gözler önüne sermektedir. Petrol ve enerji sevkiyatları, sadece ticaret değil, aynı zamanda stratejik tercihlerdir. Bu tercihler, Gazze'deki canların pahasına yapılamaz. Türkiye'nin bu yanlış politikadan dönmesi, sadece Gazze halkı için değil, dünya barışı için de büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin enerji projeleri, ekonomik bağımsızlık için önemli adımlar atılmasını sağlasa da bu süreçte adalet, vicdan ve insan hakları gibi değerler de göz önünde bulundurulmalıdır. Petrol taşımacılığı, yalnızca ticari bir faaliyet değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde bir vicdan meselesidir. Türkiye'nin bu noktada, ulusal çıkarlarının yanı sıra insani sorumluluklarını da yerine getirmesi gerekmektedir. Gazze'deki vahşete göz yummak ve başka bir ülkenin savaş çabalarını dolaylı yoldan beslemek, hiçbir vicdan sahibi insanın kabul edemeyeceği bir durumdur.

Hükümetin, İsrail'e yapılan petrol sevkiyatlarının Türkiye'ye hangi faydaları sağladığını net bir şekilde açıklaması ve bu çelişiklere son vermesi, ülkenin uluslararası sorumluluğu açısından kritik öneme sahiptir. Bu politikaların yeniden gözden geçirilmesi hem Türkiye'nin dış politikası hem de bölgedeki barış için gereklidir.

TABİİ KAYNAKLAR

Madencilik faaliyetlerinin bütünleşik bir yönetim sistemi ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde yürütülerek sektörde yatırım ortamının iyileştirilmesi, yurtiçi aramaların artırılması suretiyle ülkemizin maden, jeotermal kaynak, petrol ve doğal gaz potansiyelinin tespit edilmesi, madenlerin işlenerek ara ve uç ürünlere dönüştürülmesi yoluyla katma değer artırılması, hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması temel amaçtır.

Madencilik sektöründe 2023 yılında üretim aynı seviyelerde kalırken, ithalat ve ihracatta önemli oranda düşüş gerçekleşmiştir. Ocak-Temmuz 2024 döneminde ithalatta yüzde 11,8 düşüş, ihracatta yüzde 13,7 artış, üretimde ise yüzde 8,1 artış gerçekleşmiştir. İhracatta mermer, çinko, bakır, feldspat, krom, kurşun ve bor, ithalatta ise ham petrol ve doğal gaz, taşkömürü, demir ve fosfat önemli ağırlığa sahiptir.

Tablo 41. Tabii Kaynaklar Performans Göstergeleri -1

PERFORMANS GÖSTERGELERİ	2021	2022	2023	2024 (2)
GSYH İçindeki Payı (Yüzde) (Cari Fiyatlarla)	1,3	1,4	1,0	1,2(3)
Üretim Artışı (Yüzde) (1)	14,9	-4,8	-4,4	8,1
İhracat (Milyon Dolar) (Cari Fiyatlarla)	4 060	4 622	3 788	2 476
İhracat Artışı (Yüzde)	38,4	13,9	-18,0	13,7
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	1,8	1,8	1,5	1,7
İthalat (Milyon Dolar) (Cari Fiyatlarla)	40 086	75 344	46 310	24 564
İthalat Artışı (Yüzde)	79,5	88,0	-38,5	-11,8
Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)	14,8	20,7	12,8	12,4
Kurulan İşletme Sayısı	722	841	608	324
Kapanan İşletme Sayısı	145	178	256	89

Kaynak: TÜİK, TOBB

Tablo 42. Tabii Kaynaklar Performans Göstergeleri -2

Performans Göstergeleri	Birim	2023	2024 (1)	2025 (2)
Madencilik Katma Değerinin GSYH'ya Oranı (Cari Fiyatlarla)	Yüzde	1,0	1,2	1,5
Madencilik İhracatı (Cari Fiyatlarla)	Milyar Dolar	3,8	4,5	5,0
Ara ve Uç Ürün Üretim Şartlı Maden Sahası İhale Sayısı (Kümülatif)	Adet	55	63	71
Doğal Gaz Üretimi	Milyar m ³ /Yıl	0,85	2,8	3,0
Ham Petrol Üretimi	Varil/Gün	78 833	110 000	172 000

Kaynak: TÜİK, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Ham petrol üretimi 2023 yılında bir önceki yıla göre yüzde 14,3 artarak 82.235 varil/gün ortalamayla 4,1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ham petrol ithalatı 2023 yılında bir önceki yıla göre yüzde 6,2 azalarak 31,4 milyon ton olmuştur. 2023 yılında yurt içi ham petrol üretiminin toplam petrol arzına oranı yüzde 11,5'tir. 2023 yılı doğal gaz üretimi bir önceki yıla göre yüzde 109 artarak 852 milyon m³ olarak gerçekleşmiştir. Doğal gaz ithalatı ise 2023 yılında bir önceki yıla kıyasla yüzde 7,6 azalarak 50,5 milyar m³ olmuştur. 2023 yılında yurt içi doğal gaz üretiminin toplam doğal gaz tüketimine oranı yüzde 1,7 olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılı için hedeflenen ile gerçekleşen enerji miktarlarına bakıldığında enerji arzında yerli kömürden hedeflenen enerjinin üretilmediği, dolayısıyla bu enerjinin ithal edildiği gözlemlenmektedir. Gelişmekte olan ülkeler enerji arzlarını hala kömüre dayalı termik santrallere yatırım yaparak uzun vadede garantiye alırken ülkemizin ETKB bütçesinde yerli kömür üretimi 2025 hedeflerinde neden bir artışa gidilmediği anlaşılamamıştır.

Ayrıca 2024 yılında yerli kömür üretim hedeflerinin yakalanamamasının önünde yatan sorunların tekrar edilmemesi için ne tür önlemlerin alındığı yapılan bütçe sunumlarında belirtilmemiştir. Yıllardır arama çalışmaları devam eden Trakya havzası, İç Anadolu Havzası vb. kömür yatakları için neden yerli kömüre dayalı termik santral yatırımlarına öncelik verilmemesi ayrı bir soru işaretidir.

Nükleer santral teknolojisinin ülkemize taşınması kadar kendi yataklarımızdan radyoaktif yakıt üretim teknolojisine yatırımın da önemi bilinmekteyken radyoaktif zenginleştirme yatırımlarına 2025 bütçesi ve sonraki yılların planlamasında öncelik verilmemektedir.

Ülkemizde tabii kaynak aramalarında istikrarsızlıklar mevcuttur. Arama, işletme ve zenginleştirme işlemlerinde farklı bakanlık izin süreçleri oldukça uzun süreçlerdir. Bazen yatırımdan vaz geçilmesine bile sebep olmaktadır. İzin süreçlerinin uzun olması yatırımların aksamasına ve bütçelerin artmasına sebep olmaktadır. Devlet aynı devlet iken bu izinler devlet kurumları arasında bile hızlandırılmamaktadır.

Son yıllarda maden arama bütçelerinde düşüş yaşanmıştır ve arama projeleri gerektiği gibi desteklenmemektedir? Bulunan yatakların ise belli firmalara verilmesi kamuoyunun takibinde iken bu firmalara neden inisiyatif tanınmaktadır?

Devletin arama ve işletme yapan kurumlarından emekli olan bürokrat ve personelleri belli başlı firmalara danışmanlık vermekte, görev sürelerinde takipsizlik kararı verdikleri projeleri

danışmanlık sürelerinde bu özel firmalara kayırabilmektedir. Bu konuda gerekli tedbirler alınmalıdır.

Kritik hammaddeler yeşil enerji dönüşümünde en önemli faktörlerden biri iken kritik hammadde aramalarına Bakanlık yeterli bütçe ayırmamaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin Maden haritasını çıkarmak için 2017 yılında Berat Albayrak'ın öncülüğü ile BOTAŞ bünyesinde satın alınan 100'ün üzerinde maden arama makinesi 7 yıldır neden hurdalıkta çürütülmektedir?

MADEN SEKTÖRÜNDE MEVCUT DURUM

Madenlerimizden ileri teknoloji ürünleri üretilerek ihraç edilmeli, kazanılan ülke ekonomisine ve ülke insanlarına yansıtılmalıdır. Bu da yüksek katma değer, istihdam, çalışanlara insan onuruna yakışır bir ücret, refah ve mutluluğun tabana yansması anlamına gelmektedir. Ülkemiz hammadde üretilip satan, başka ülkelerin hammadde kaynağı olan bir ülke konumundan kurtarılmalı, sanayi ürünü satan bir ülke konumuna getirilmelidir.

Türkiye, sahip olduğu kaynakları en iyi şekilde değerlendirmesi gerekirken, bütçede teknoloji transferine önceki yıllarda olduğu gibi bu yılda bütçe ayrılmamıştır. Örneğin; demir çelik endüstrisi, bor endüstrisi, nadir toprak elementleri endüstrisi, endüstriyel hammaddeler vb. Dolayısıyla tüvenan cevher satışları maalesef devam etmektedir.

Küreselci odakların baskıları ile iklim değişikliğine bağlı enerji politikaları ve buna bağımlı bütçe tasarımları hazırlanırken iş güvenliği gibi esas temel hususta bütçe ayrımı yapılmamıştır. Oysa ülkemizde tabii kaynak arama, işletme ve zenginleştirmede ölenlerin sayısı hiç de az değildir.

Türkiye'de madencilik sektörü, yıllardır hem iktidar hem de muhalefet tarafından siyasi amaçlarla kullanılmakta, bu durum sektörün gelişimine olumsuz etkiler yapmaktadır. İktidar, ekonomik kazançları ön planda tutan bir madencilik politikası izlese de, finansman eksiklikleri, yetersiz mevzuat ve denetim mekanizmaları ile sektör aktörlerinin eksikliği gibi bir dizi sorun, çevre dostu üretim yöntemlerinin benimsenmesini engellemektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ve yerel topluluklarla kurulan ilişkilerdeki eksiklikler, kamuoyunda sektöre olan güveni zedelemektedir. Bu bağlamda, iktidarın madencilik politikasının daha şeffaf, katılımcı ve çevreyi gözetten bir anlayışla yeniden şekillendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Muhalefet ise, çoğunlukla çevreci söylemlerle madencilığe karşı çıkararak sektörü olumsuz etkilemektedir. Çevreyi koruma hedefi elbette önemlidir, ancak madencilğin ülke ekonomisindeki hayati rolü göz ardı edilmemelidir. Çevre ve madencilği birbirine karşıt gibi görmek, sürdürülebilir kalkınma vizyonuna zarar verir. Sektörün sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için, her iki tarafın da siyasi çekişmelerden uzaklaşıp, çevre dostu ve sürdürülebilir madencilik uygulamalarını desteklemesi gerekmektedir.

Madencilik Sektöründe Siyaset Üstü Bir Yönetim Modeli Gerekliliği

Türkiye’de madencilik sektörü, sıkça siyasi tartışmaların gölgesinde kalmakta ve bu durum sektörü olumsuz şekilde etkilemektedir. Muhalefet, çevreyi koruma adına madencilği sınırlamayı savunurken, iktidarın mevcut uygulamaları ise verimli ve sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Madencilik gibi stratejik bir sektörün, kısa vadeli siyasi hedeflerle şekillendirilmesi yerine, uzun vadeli kalkınma amaçlarına hizmet eden, siyaset üstü bir yönetim anlayışıyla idare edilmesi gerektiği açıktır.

Bu noktada, özerk bir yapının oluşturulması ve bu yapının çevresel sürdürülebilirlik, yenilikçi teknolojiler ve yerel halkların hakları gibi faktörleri göz önünde bulundurarak yönetilmesi, sektörün ihtiyaç duyduğu yapısal dönüşüm için kritik bir adım olacaktır. Ayrıca, devlet, üretici firmalar, yerel yönetimler, bilim insanları ve çevreci sivil toplum kuruluşları gibi farklı paydaşların bir araya gelerek ortak bir strateji geliştirmesi, Türkiye’de madencilğin hem ekonomik hem de çevresel açıdan sürdürülebilir bir şekilde ilerlemesine katkı sağlayacaktır.

Sürdürülebilir Madencilik İçin Temel Stratejiler

Türkiye’de madencilik sektörünün sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak için atılacak adımlar şunlardır:

- **Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması:** Çevre dostu madencilik süreçlerine yatırım yapılmalı, ileri teknoloji kullanımı teşvik edilerek Ar-Ge çalışmalarına öncelik verilmelidir.
- **Entegre Üretim ve Katma Değerli Ürünler:** Ham madde ihracatından ziyade, yerli madenlerin işlenip katma değerli ürünlere dönüştürülmesi sağlanmalı ve bu alanda yeni tesisler kurulmalıdır.

- **Özerk ve Siyaset Üstü Yönetim:** Madencilik faaliyetleri, siyasi baskılardan bağımsız, uzun vadeli kalkınma stratejileri doğrultusunda yönlendirilen özerk bir yapı tarafından yönetilmelidir.
- **Çok Paydaşlı İş Birliği:** Devlet, özel sektör, yerel yönetimler, akademik çevreler, mesleki kuruluşlar ve çevreci sivil toplum örgütleri bir araya gelerek madencilik faaliyetlerinin sürdürülebilir ve çevre dostu olmasını sağlamalıdır.

Bu stratejik adımlar, Türkiye'nin madencilik sektörünü çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme açısından daha verimli bir hale getirebilir.

Türkiye'nin doğal kaynakları, doğru stratejik yaklaşımlarla değerlendirildiğinde, ülkenin ekonomik büyümesine ve milli gelirine önemli katkılar sağlayabilir. Ancak bu süreçte çevresel sürdürülebilirliğin göz önünde bulundurulması gerektiği unutulmamalıdır. Madencilik sektörünün siyasi etkilerden bağımsız bir şekilde yönetilmesi, uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmak için kritik bir öneme sahiptir. Atatürk'ün izlediği yolda, doğal kaynakların etkin kullanımı ve çevreye duyarlı madencilik politikaları benimsemek, Türkiye'nin gelecekteki ekonomik başarısının temel unsurlarındandır.

Bu bağlamda, iktidar ve muhalefet arasında sağlanacak yapıcı iş birliği ve diyalog, Türkiye'nin madencilik sektörünü daha güçlü ve sürdürülebilir bir hale getirebilir. Siyasi tartışmaların ötesine geçerek ortak bir vizyon oluşturulması, hem çevresel hem de ekonomik anlamda uzun vadeli faydaların elde edilmesi için önemlidir. Ayrıca, bu yaklaşım gelecekteki nesillerin temiz bir çevrede yaşam hakkını güvence altına almak için de gereklidir.

ERZİNCAN İLİÇ ALTIN MADENİ KAZASI VE HÜKÜMETİN İHMALLERİ

13 Şubat 2024'te Erzincan'ın İliç ilçesindeki Çöpler Altın Madeni'nde meydana gelen facia, Türkiye'deki maden güvenliği, çevre politikaları ve işçi sağlığı açısından ciddi ihmalleri ortaya koymaktadır. SSR Mining ve Çalık Grubu'na bağlı Lidya Madencilik ortaklığındaki Anagold Madencilik tarafından işletilen bu maden sahasında, siyanür içeren liç yığınlarının kayması sonucu dokuz işçi göçük altında kalmış ve son işçinin bedeni ancak 8 Haziran 2024'te çıkarılabılmıştır.

Kazanın Arka Planı

Kazanın gerçekleşmesinin ardında, daha önceki yıllarda yapılan kapasite artışları, ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) olumlu raporları ve yetersiz denetimler önemli rol oynamıştır. Oysa madenin bulunduğu alan hem Fırat Nehri'ne yakınlığı hem de aktif fay hattı üzerinde yer alması nedeniyle büyük çevresel ve güvenlik riskleri taşımaktadır. 2022 yılında aynı maden sahasında iki ayrı olay daha yaşanmış; Mart ayında bir liç kayması, Haziran ayında ise siyanür taşıyan boruların patlaması sonucu çevreye siyanür sızıntısı olmuştur. Ancak bu uyarılar dikkate alınmamış ve çevresel iyileştirme çalışmaları yeterli olmamıştır.

Yönetimsel Zafiyetler ve Denetimsizlik

Maden kazası öncesinde birçok önleyici tedbirin göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Maden alanında çatlakların tespit edilmesine rağmen, çalışmaların durdurulmaması ve iş güvenliği uyarılarına rağmen madenin faaliyetinin devam etmesi, kazanın önlenemez olduğunu göstermektedir. Bu eksikliklerin temelinde hükümetin yeterli denetim yapmaması ve iş güvenliğini maliyet unsuru olarak gören madencilik firmalarına taviz vermesi yatmaktadır. Meclis'te yapılan araştırma komisyonu çalışmalarında da bu denetimsizlikler gözler önüne serilmiş; ancak komisyon sürecinde siyasi sorumlular yeterince sorgulanmamış ve gerçek sorumluların üzerine gidilmemiştir.

Çevresel Riskler ve ÇED Raporlarındaki İhmaller

Anagold şirketinin işletmesi için verilen ÇED raporları ve kapasite artış onayları, maden sahasında yapılan çevresel etütlerin yetersiz olduğunu göstermektedir. Madenin, Keban, Karakaya ve Atatürk barajlarını besleyen Fırat Nehri'ne yalnızca 350 metre uzaklıkta bulunması ve aktif fay hattı üzerinde yer alması, olası bir çevre felaketine açıkça davetiye çıkarmıştır. Yine de şirket, kapasite artışı taleplerine sürekli olumlu yanıt almış, 2023 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından "ÇED Gerekli Değildir" kararı bile verilmiştir. Bu durum, hükümetin çevresel riskleri ve halk sağlığını sermaye çıkarlarına feda ettiğinin bir göstergesidir.

İşçi Sağlığı ve Güvenliği İhmal Edildi

Kazanın meydana geldiği gün, sahada çatlak ve kırık oluştuğu yetkililer ve işçiler tarafından fark edilmesine rağmen çalışmaların devam etmesi, iş güvenliği kültürünün yerleşmediğini göstermektedir. Merkezi izleme sistemlerinin yetersizliği, olay günü önlemlerin zamanında alınamamasına yol açmıştır. Bu tür kazaların önlenemez olduğuna dair bilimsel veriler ve

uluslararası iş güvenliği standartları mevcutken, hükümet ve şirket yetkililerinin denetim sorumluluklarını ihmal etmesi, iş güvenliği uygulamalarının yetersiz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kriz Yönetimi ve Yetersiz Müdahale

Kaza günü saat 08:00'den itibaren sahadaki çatlakların fark edilmesine rağmen, sahada yeterli önlemlerin alınmadığı, liç sıvısının verilmesinin devam ettiği, gerekli tahliyelerin yapılmadığı ve çatlakların çimento ile kapatılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu eksik kriz yönetimi, dokuz çalışanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Anagold şirketi ve hükümet yetkilileri arasında yaşanan yetki karmaşası ve sorumluluk eksikliği ise bu durumun daha da kötüleşmesine neden olmuştur.

Bilirkişi Raporu: Kusurlar ve Yönetimsel Zafiyet

Kaza sonrası hazırlanan bilirkişi raporları, olayın önlenemez olduğunu ve asıl kusurun yönetimde bulunduğunu vurgulamaktadır. Yöneticilerin, çatlak ve hareket tespit edilmesine rağmen riskli bölgede çalışmaya devam ettikleri, güvenlik talimatlarını göz ardı ettikleri tespit edilmiştir. Rapor, 39 kişinin sorumlu olduğunu belirlemiş, 13'ünün asli kusurlu, 26'sının ise tali kusurlu olduğunu ortaya koymuştur.

İliç Maden Kazası, Türkiye'deki iş güvenliği, çevre sağlığı ve maden denetimlerinin yetersizliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Hükümetin çevresel etki değerlendirmelerinde eksiklikler, denetimlerde gevşeklik ve iş güvenliği konusundaki duyarsızlığı, sermaye sahiplerinin çıkarlarını korurken, işçileri ve çevreyi büyük tehlikelere atmaktadır. Bu felaketin önlenemez olduğu halde yaşanmış olması, Türkiye'de işçi sağlığı, çevre güvenliği ve kamu denetimi konusunda ciddi bir reform ihtiyacını ortaya koymaktadır. Hükümetin sermaye yanlısı politikaları ve denetim yetersizliği, büyük çevresel ve insani maliyetlere yol açmaktadır.

SOSYAL POLİTİKALAR

3.16. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bütçe tasarısı ve politika tercihleri, toplumsal sorunların çözümünden ziyade, geçici ve yüzeysel müdahalelerle sorunların yönetildiği bir anlayışı ortaya koymaktadır. Yoksulluk, kadın hakları, çocuk refahı ve engellilere ilişkin kritik meseleler, etkili ve sürdürülebilir çözümler yerine günü kurtaran yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Sosyal yardımların bağımlılık oluşturacak şekilde genişletilmesi, kaynakların eşitsiz bir şekilde dağıtılması ve köklü reformlara duyulan ihtiyacın göz ardı edilmesi, toplumsal adaletin tesisi için ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, önerilen bütçe, yalnızca mevcut eksiklikleri derinleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda sosyal devlet anlayışının gerekliliklerini yerine getirmekte başarısız olmaktadır. Kaynakların etkili bir şekilde kullanılmadığı ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi için gerekli yapısal reformların hayata geçirilmediği bir tabloyla karşı karşıyayız. Bu eleştiriler ışığında, bütçe tasarısının, ülkemizin sosyal politikalarında ihtiyaç duyduğu köklü değişimi sağlayacak nitelikte olmadığı açıkça görülmektedir.

YOKSULLUK

Sosyal Yardımlar

2022 yılı haziran ayında tanıtılan ve ihtiyaç sahibi ailelerin desteklenmesi amacıyla Haziran 2022-Mayıs 2023 dönemi arasında, en fazla 12 aylık ödeme dönemi ile sınırlı olmak üzere, hanelerin kişi başına düşen gelir tutarına göre belirlenen 4 farklı gelir aralığı için 850-1250 TL tutarları arasında değişen aylık yardım ödenmesini içeren yardım programı olan "Aile Destek Programı"na yönelik öne çıkan veriler aşağıda ifade edilmektedir.

2017 yılında 3,2 milyon hane sosyal yardımlardan yararlanırken, 2023 yılında bu sayı **4,99 milyona ulaşmış** ve son 4 yılda yüzde **52'lik bir artışla** yaklaşık **1,7 milyon yeni hanenin** sosyal yardımlara ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal yardım alan hane sayısındaki artış, Türkiye'de yoksulluğun derinleştiğini ve gelir adaletsizliğinin kronikleştiğini göstermektedir. Özellikle 2020 yılında pandemi etkisiyle yardımlarda rekor seviyeye ulaşılmış, ancak bu artış sürdürülebilir kalkınma politikalarıyla desteklenememiştir. 2023'te hâlâ 5 milyona yakın hane yardım alırken, bu durum sosyal yardım politikalarının yoksulluğu ortadan kaldırmaktan çok, toplumda bağımlılığı artırdığını ortaya koymaktadır. Ekonomik reformlar yerine geçici desteklerle yönetilen bu süreç, sosyal devlet anlayışında ciddi bir erozyona işaret etmekte, eşitsizlikleri derinleştirerek vatandaşları ekonomik bağımsızlıktan uzaklaştırmaktadır.

Tablo 43. Sosyal Yardım ve Gıda Yardımı Alan Hane Sayıları

Yıl	Yardım Miktarı (TL)	Sosyal Yardımlar (hane sayısı)	Gıda Yardımı (hane sayısı)
2018	43 milyar	3 milyon 494 bin 932	768 bin 33
2019	55 milyar	3 milyon 282 bin 975	688 bin 507
2020	69 milyar	6 milyon 630 bin 682 (pandemi dönemi)	1 milyon 154 bin 418
2021	97.8 milyar	5 milyon 903 bin 515	2 milyon 830 bin 570
2022	151.9 milyar	4 milyon 419 bin 286	936 bin 683
2023	305.9 milyar	4 milyon 989 bin 456	957 bin 164

Gıda yardımı alan hane sayısı incelendiğinde ise; gıda yardımı yapılan hane sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık **20.481 hane**, bu hanelerde yaşayan kişi sayısı ise **36.488 kişi** artmıştır. Ancak dikkat çekici bir nokta, yardım yapılan kişi ve hane sayısında artış görülmesine rağmen, ayrılan toplam bütçenin değişmemiş olmasıdır. Bu, **kişi başına düşen yardım miktarının azaldığını ve ihtiyaç sahiplerinin artışına rağmen yardımların etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir**. Ekonomik kriz ve yüksek enflasyon koşulları altında, bu durum gıda yardım politikalarının yetersiz kaldığını ve vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılamada daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Destek ile Ailesi Yanında Desteklenen Çocuklar

SED programı, ailesinin yanında bakılamayan çocuklara sosyal ve ekonomik destek sağlayarak temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Ancak 2023 yılında 164 bin civarında olan çocuk sayısının 2028 yılına kadar **230 bine ulaşacağı öngörüsü**, ailelerin ekonomik ve sosyal koşullarının giderek kötüleştiğini göstermektedir. Bu tablo, ekonomik yoksulluğun ve sosyal destek ihtiyacının bir nesli nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır.

Bu artış, yalnızca mevcut ekonomik koşulların yetersizliğini değil, aynı zamanda aile yapısındaki kırılganlığı ve sosyal destek politikalarının sorunun kökenine inmekte başarısız olduğunu da işaret etmektedir. Çocukların ailelerinden ayrılmadan desteklenmesi önemli bir sosyal politika hedefi olsa da bu sayıdaki hızlı artış, Türkiye’de yoksulluk ve sosyal çöküş riskinin gelecek nesillere taşınacağı endişesini doğurmaktadır. 21. yüzyılda çocukların refahını sürdürülebilir şekilde artıracak politikaların hâlâ geliştirilememiş olması, daha geniş çaplı sosyal reformların aciliyetini gözler önüne sermektedir.

Tablo 44. Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanmasına İlişkin Alt Program Performans Göstergeleri

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşme	2024 Planlanan	2024 YS Gerç. Tah.	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1- Çocuk evi sayısı	Sayı	1.185	1.180	1.180	1.180	1.180	1.180
2- Çocuk evlerinde bakılan çocuk sayısı	Sayı	5.553	5.560	5.560	5.560	5.560	5.560
3- Çocuk kuruluş sayısı	Sayı	180	180	180	180	180	180
4- Çocuk kuruluşlarında bakılan çocuk sayısı	Sayı	8.882	8.500	8.500	8.400	8.300	8.200
5- Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk sayısı	Sayı	9.806	10.000	10.300	10.500	11.000	11.500
6- Sosyal ve ekonomik destek ile ailesi yanında desteklenen çocuk sayısı	Sayı	164.995	190.000	190.000	200.000	210.000	220.000
7- Sosyal ve ekonomik destek ile ailesi yanında desteklenen kız çocuğu sayısı	Sayı	-	102.600	102.600	108.000	113.400	115.000

Elektrik tüketim desteği alan hane sayısı: 4 milyon 53 bin

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2025 yılı bütçe teklifine göre, 2027 yılı sonuna kadar her yıl 4,1 milyon haneye elektrik tüketim desteği sağlanacağı öngörülmektedir. Bu veriler, milyonlarca hanenin devlet tarafından sübvans edilen elektrik faturalarını dahi ödeyebilecek durumda olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Yaklaşık **13 milyon kişi**, bu destek olmaksızın elektriksiz kalma riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum, yalnızca bireysel ekonomik zorlukların değil, aynı zamanda ülkede giderek yaygınlaşan enerji yoksulluğunun bir göstergesidir.

Tablo 45. Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma Alt Performans Göstergeleri

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşme	2024 Planlanan	2024 YS Gerç. Tah.	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1- Asker ailelerine yönelik yardım programından yararlanan kişi sayısı	Sayı	51.205	44.100	44.100	37.000	30.000	25.000
2- Elektrik tüketim desteğinden yararlanan hane sayısı	Sayı	4.378.839	4.053.500	4.053.500	4.100.000	4.100.000	4.100.000
3- Eşi vefat etmiş kadınlara yapılan yardımdan faydalanan kişi sayısı	Sayı	82.891	78.150	78.150	70.000	65.000	60.000
4- Genel sağlık sigortası primi devlet tarafından karşılanan kişi sayısı	Sayı	9.021.162	8.967.143	9.500.000	9.700.000	9.750.000	9.800.000
5- Hane başı ortalama aylık sosyal yardım tutarı	TL	2.192	2.280	2.280	2.494	2.873	3.117
6- Öksüz ve yetim yardım programı kapsamında yardım yapılan çocuk sayısı	Sayı	43.732	50.982	50.982	30.000	28.000	25.000
7- Şartlı eğitim yardımından faydalanan kız çocuklarının okula devam oranı	Oran	92	95	95	95	95	95
8- Şartlı nakit transferinden faydalanan çocuk sayısı	Sayı	3.657.954	3.929.301	3.929.301	3.800.000	3.750.000	3.700.000
9- Şartlı nakit transferinden faydalanan kız çocuğu sayısı	Sayı	1.849.844	1.756.222	1.756.222	1.650.000	1.600.000	1.550.000

Daha çarpıcı olan ise, önümüzdeki yıllar için bu tabloyu değiştirecek bir iyileşmenin öngörülmemesidir. 2027 yılına kadar desteğe ihtiyaç duyan hane sayısının değişmeyeceği tahmini, ekonomik politikalarda yapısal sorunların devam ettiğini ve sürdürülebilir çözümlerin hayata geçirilmediğini göstermektedir. Bu tablo, Türkiye'nin enerji ve sosyal politikalarındaki eksikliklere dair ciddi bir alarm niteliğindedir.

Taksit ödemeleri veya borçlar

Geçen yıla göre konut alımı ve konut masrafları dışında borç veya taksit ödemesi olanların oranı 4,3 puan azalarak %59,4 oldu. Nüfusun %6,2'sine bu ödemeler yük getirmezken %17,7'sine çok yük getirdi. Hanelerin %59,6'sı evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını, %41,5'i iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek masrafını, %31,1'i beklenmedik harcamaları, %20,4'ü evin ısınma ihtiyacını, %65,4'ü eskimiş mobilyaların yenilenmesini ekonomik olarak karşılayamadığını beyan etmiştir.

Tablo 46. Seçilmiş Yaşam Koşulları Göstergesi 2021,2022

Yük getirme durumu	Borç veya taksit ödemeleri (Konut masrafları dışında)		Konut masrafları	
	2021	2022	2021	2022
Çok yük getiriyor	23,0	17,7	19,6	17,2
Biraz yük getiriyor	34,1	35,5	55,2	57,7
Yük getirmiyor	6,6	6,2	25,2	25,1
Borç veya taksiti olmayanlar	36,4	40,6	-	-

TÜİK gelir dağılımı istatistikleri incelendiğinde; en yüksek gelire sahip %20'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay, bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak %48,7'ye ulaşmıştır. Bu durum, toplumun neredeyse yarısının gelirinin yalnızca en üst gelir grubunda yoğunlaştığını göstermektedir. Aynı dönemde, en düşük gelir grubundaki %20'lik kesimin payının yalnızca %6,1 olması, bu gruptaki bireylerin ekonomik refaha erişimlerinin son derece sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu tablo, toplumun geniş kesimlerinin ekonomik büyümeden adil bir şekilde yararlanamadığını, gelir dağılımındaki uçurumun giderek derinleştiğini işaret etmektedir. Üst gelir grubundaki bu yoğunlaşma, zengin ile yoksul arasındaki farkın sadece ekonomik değil, sosyal adaletsizlikler ve fırsat eşitsizlikleri açısından da büyüdüğünü göstermektedir.

Adil gelir dağılımını sağlamak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek adına, gelir dağılımındaki bu dengesizliği giderecek politikalara ihtiyaç olduğu açıktır. Bu bağlamda,

vergi reformları, gelir transferleri ve sosyal desteklerin etkinleştirilmesi gibi çözümler bir an önce hayata geçirilmelidir. Aksi takdirde, toplumsal huzur ve ekonomik sürdürülebilirlik için gereken dayanışma ortamının zarar görmesi kaçınılmaz olacaktır.

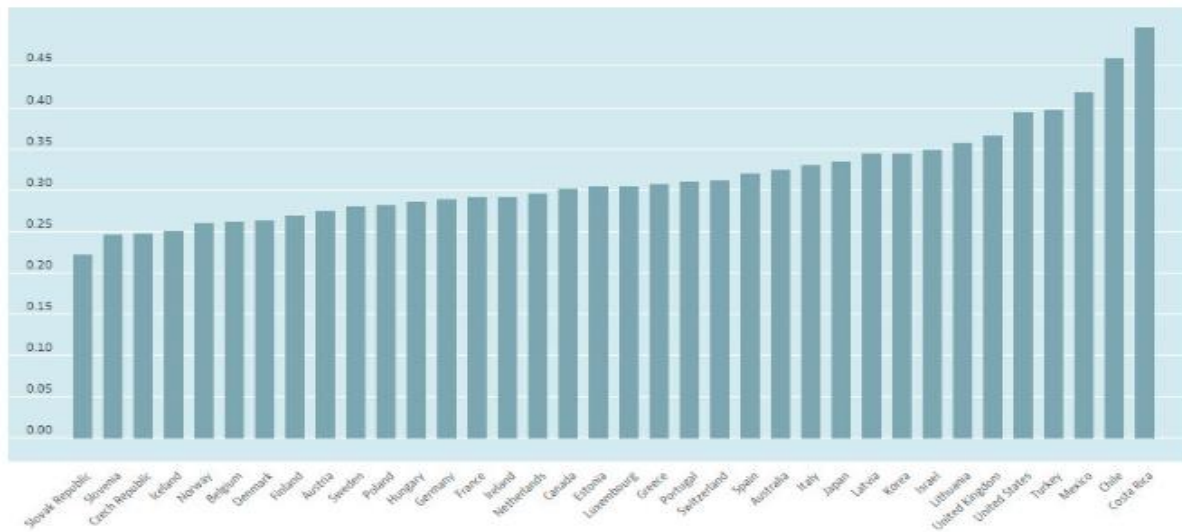
Tablo 47. Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı

Anket yılı	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ^(e)
Gelir referans yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk %20 (En düşük)	6,2	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9	6,1	6,0	6,1
İkinci %20	10,9	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6	10,8	10,4	10,2
Üçüncü %20	15,3	15,2	15,0	14,8	14,8	15,2	14,9	15,1	14,7	14,3
Dördüncü %20	21,7	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1	21,3	20,9	20,6
Son %20 (En yüksek)	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5	46,7	48,0	48,7

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Uluslararası Karşılaştırmalar

Uluslararası karşılaştırmalar yapılırken gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki etkisini görebilmek için GİNİ katsayısından faydalanılmaktadır. GİNİ katsayısı 0 ile 1 arasında değer almakta ve katsayının 1'e yaklaşması gelir dağılımdaki eşitsizliğin arttığını ifade etmektedir. Şekil 61'de OECD ülkelerinin gelir eşitsizliğine ilişkin verileri bulunmaktadır. OECD ülkeleri arasında Türkiye'nin 2018 yılında 0.397 Gini katsayısı oranı ile 1'e en yakın ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir.

Şekil 61. Gelir Eşitsizliği (2017-2020 OECD)

Değerlendirme

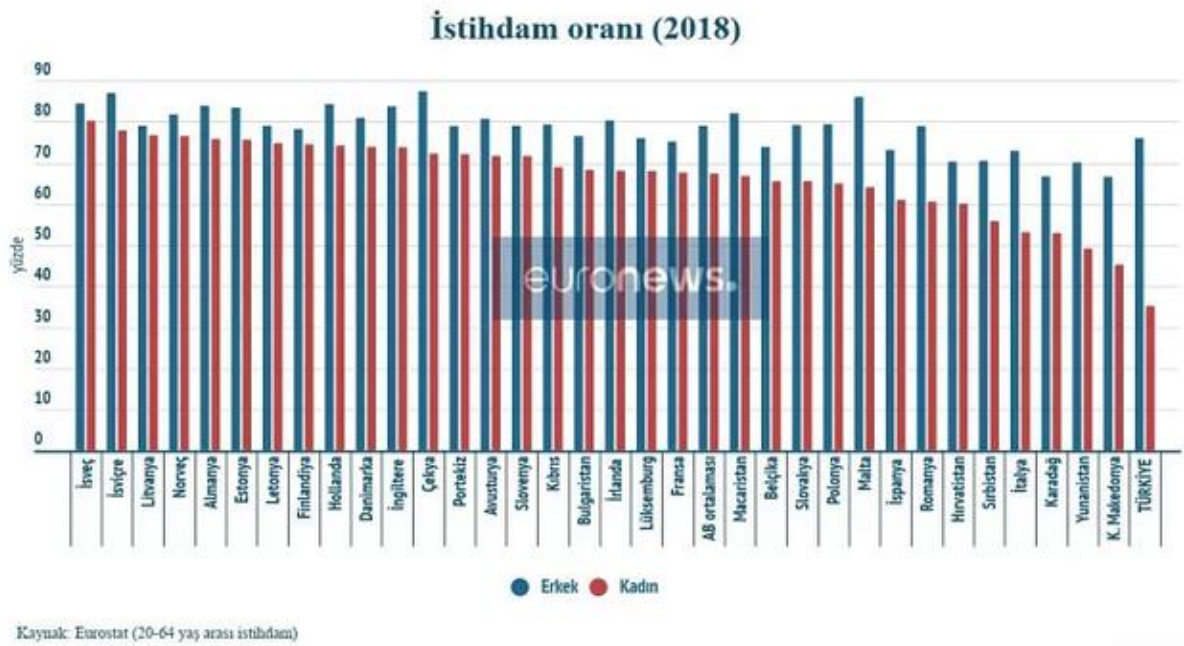
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sosyal politikalar üretmek birimlerinde nitelik artırma yaklaşımından ziyade, kamu hizmeti olarak zaten yapması gereken görevleri ön plana alarak bir sosyal yardım derneği gibi davranmaktadır.
- **İhtiyaç sahibi olan kişilerin sayılarını azaltacak projeler üretmemekte ve yıllar itibariyle yardım yaptığı hane sayısını artırmakla övünen bir strateji benimsemektedir.** Bu yardımlarla halkı yardımlara bağımlı hale getirmektedir.
- Türkiye’de yoksullukla mücadelede sosyal yardımlar yoksulluğun önlenmesinden ziyade yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesinde başvurulan bir müdahale aracı olarak görülmektedir. Sosyal yardımların süreli uygulanması, birey yerine hane halkı büyüklüğü ve gelirinin sosyal yardımda temel alınması, sosyal yardımların miktarının az olması gibi nedenler sosyal yardımların bireylerin yaşamında büyük bir değişikliğe neden olmamakta bir süreliğine temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmaktadır. Bu durum ise bireylerin içinde buldukları yoksulluktan çıkmalarını güçleştirmektedir. Bunun yerine birey odaklı, uzun süreli ve devamlı, temel ihtiyaçlar yanında sosyal ihtiyaçları da karşılayacak bir sosyal yardım uygulamasının yoksullukla mücadelede etkili olacağı söylenebilir.
- Yardımların türü ve miktarları, yasal düzenlemeler yerine büyük oranda cumhurbaşkanı kararıyla belirlenmektedir. Buna göre yukarıda bahsi geçen yardımlar, elektrik tüketim desteği, eşi ölen dul kadınlara, asker çocuklarına, öksüz ve yetim çocuklarına yapılan yardımlar ve yardım miktarlarının güncellenmesi gibi işlemler ise idari düzenlemelere dayanılarak gerçekleştirilmektedir. **Yapılan bu yardımların yasal dayanak olmadan idari kararlarla yapılıyor olması, bu yardımların iktidarla özdeşleşmesine yol açmasından kaynaklı olarak yardımlardan yararlanan vatandaşların siyasal tercihlerini etkileyeceği aşikardır.** Dolayısıyla yardımların yapılacağı kişilere bu yardımlar iktidarın onlara sağlığı bir lütuf olarak değil sosyal bir hak olarak nitelendirilmeli ve yardımların türü ve konularının nesnel ölçütlere dayandırılması gerekmektedir.

KADIN

Ülke nüfusunun yüzde 49,9'unu kadınlar, yüzde 50,1'ini erkekler oluşturmaktadır.

Kadın İstihdamı

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidara geldiği 2002 yılında, Türkiye'deki kadınların iş gücüne katılım oranı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre %27,9 seviyesindeydi. AK Parti'nin "Hedef 2023" programında, kadınların iş gücüne katılım oranının %41 seviyesine çıkarılacağı hedefi belirlenmişti. Ancak 2024 yılı itibariyle, kadınların iş gücüne katılım oranı %35,1 olarak kaydedilmiştir. Bu durum, kadınların iş gücüne katılımında bir iyileşme sağlandığını gösterse de uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında Türkiye'nin, bu oranla Avrupa'da en düşük seviyede yer aldığı ve dünya ortalaması olan %52,4'ün oldukça altında kaldığı ortaya çıkmaktadır.

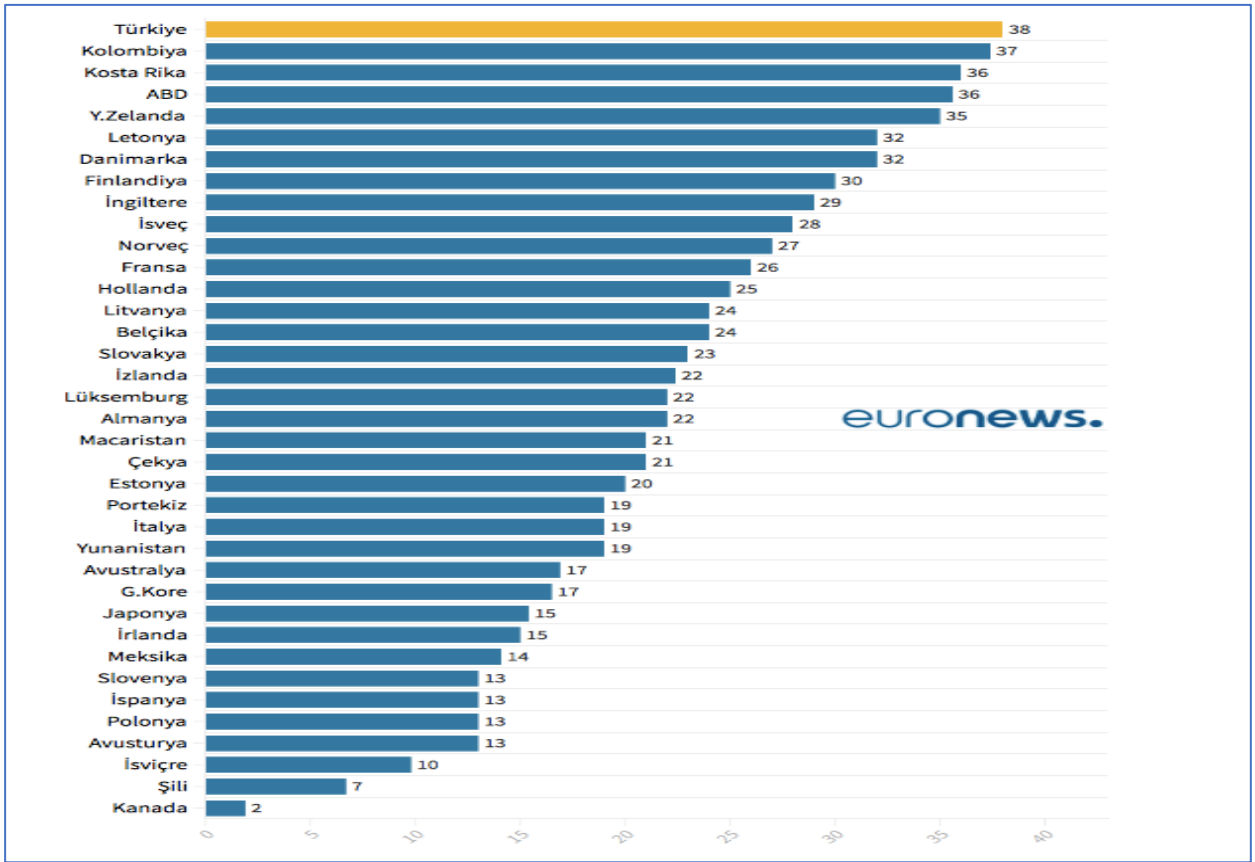
Şekil 62. Kadın İstihdam Oranları (Uluslararası Karşılaştırma)

Hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki bireylerin istihdam oranı, 2014 yılında yüzde 59,8 iken 2021 yılında yüzde 58,9'a gerilemiştir. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, 2021 yılında hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki kadınların istihdam oranının yüzde 26,1, erkeklerin istihdam oranının ise yüzde 89,1 olduğu görülmektedir. Çocuk bakımı nedeniyle işten uzak kalan kadın çalışanın meslekte kalması, bir sonraki iş arayışında mesleki yeterliliğini de etkileyebilmektedir.

Kadına Yönelik Şiddet

TÜİK'in 2023 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre yaşadıkları çevrede gece yalnız yürürken kendilerini güvensiz hissedenlerin oranı yüzde 22,1'dir. Cinsiyete göre incelendiğinde

ise; güvensiz hisseden kadınların oranı 22,5 erkeklerin oranı ise %10,6'dır. Kadınların güvenlik algısının düşük olması, yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal güvenlik politikalarının etkisizliğini de göstermektedir. Her bireyin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş, risklerin azaltıldığı ve herkesin kendini güvende hissedebileceği bir ortam sağlanmalıdır. Güvenlik politikalarında, kadınların yaşadığı spesifik risklere odaklanılması ve çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirilmesi, toplumsal barış ve adaletin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Bu durum, adaletin yalnızca eşit muamele ile değil, farklı ihtiyaçlara yönelik doğru çözümler sunmak anlamına geldiğini bir kez daha göstermektedir.

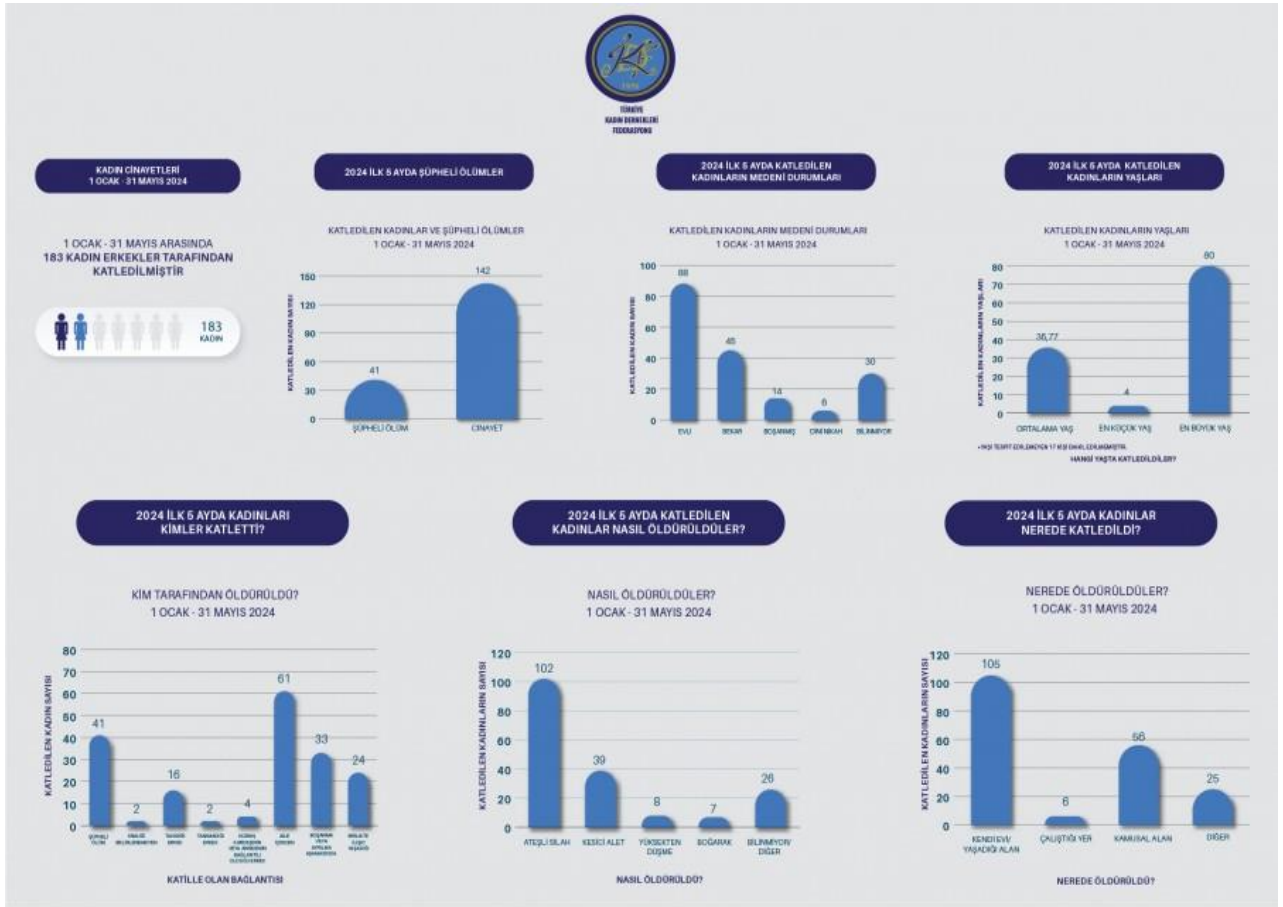

Şekil 63. Erkeklerden fiziksel şiddet ve istismar gören kadın oranı (2019)

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınların yüz yüze kaldığı önemli sorunlardan biri kadınlara yönelik şiddettir. Resmi verilere göre Avrupa ve OECD ülkeleri arasında kadına şiddetin en yüksek olduğu ülke Türkiye’dir. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu verilerine göre; 2024 yılının 1 Ocak- 31 Mayıs tarihleri arasında 183 kadın, erkekler tarafından öldürülmüştür. Kadınları öldüren erkeklerin %61’i aile içinden, %33’ü ise kadınların boşanma ya da ayrılma sürecinde olduğu erkeklerden oluşmaktadır. Bu dönemde 41 kadın şüpheli şekilde hayatını kaybetmiştir. Cinayetlerin işleme yöntemine bakıldığında, 102 kadının ateşli

silahlarla, 39'unun ise kesici aletlerle öldürüldüğü tespit edilmiştir. Katledilen kadınların 88'i evli, 45'i bekar, 30'unun ise medeni durumu bilinmemektedir. Kadınların öldürüldüğü mekanlar incelendiğinde, 105 kadının kendi evinde, 6'sının çalıştığı yerde, 56'sının ise kamusal alanda öldürüldüğü görülmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede farklı ülkelerin uyguladığı politikalar, bu meselenin yalnızca bireysel değil, toplumsal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. İspanya ve İsveç gibi ülkeler, yasal düzenlemelerle kadına yönelik şiddeti ağır suçlar kategorisine alarak güçlü bir siyasi irade sergilemiştir. Almanya ve Avustralya, mağdurlara sunulan sığınma evleri ve hukuki destek hizmetleriyle devletin sosyal sorumluluğunu yerine getirdiğini göstermiştir. Norveç ve İngiltere, eğitim yoluyla toplumsal zihniyeti dönüştürmeyi hedeflerken, Hollanda ve ABD, teknoloji tabanlı çözümlerle şiddetle mücadelede yenilikçi politikalar geliştirmiştir. Güney Kore gibi ülkeler, kadınların ekonomik bağımsızlığını artıran projelerle şiddetin temel nedenlerine odaklanmıştır. Bu örnekler, Türkiye'nin de şiddetle mücadelede kararlı bir duruş sergilemesi ve kapsamlı bir strateji geliştirmesi gerektiğini göstermektedir.

Şekil 64. Kadına Yönelik Şiddet Verileri (2024 ilk yarısı)

Değerlendirme:

- Kadınların siyasal ve toplumsal hayata katılımında ve kadına bakış açısında önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen gerek kamusal alanda gerekse de özel alanda birçok problemin devam ettiği görülmektedir. Kadın sorunları, diğer toplumsal sorunları besleyen bir özelliğe de sahip olması açısından; şiddet, ayrımcılık, adaletsizlik gibi olguları barındıran kadın sorunlarının çözümüne yönelik atılacak somut adımlarla, toplumun diğer katmanlarında da gelişme ve ilerleme sağlanacağı düşünülmektedir.
- Başta çocuk bakımı olmak üzere bakım sorumluluklarının sadece kadın işi olarak görülüp ailede kadının üzerinde bırakılmasının önüne geçilmesi, toplumun diğer bireylerinin de üstleneceği bir etkinlik haline getirilmesi ve devletin de sağlayacağı sosyal hizmetlerle bakım yükünün azaltılmasının kadın istihdamı sorununun çözümüne katkı yapacağı düşünülmektedir.
- Kadının iş yaşamına teşvik edilmesine ilişkin yapılan çalışmalar “çalışmayan kadın ikinci sınıf vatandaştır” gibi bir algıyı destekler nitelikte bir devlet politikası şeklinde değil, öznel olarak çalışmak isteyen kadınları destekler nitelikte hassas bir çalışma yürütülmelidir.
- AKP hükümetinin sayısal anlamda hedeflerine ulaşmak için “çalışmayan kadınların çalışmamasından kaynaklı problemlere” sık sık vurgu yaptığı, bununla birlikte “çalışan kadınların iş yaşamından kaynaklı yaşadığı problemleri” göz ardı ettiği görülmektedir. Kadın istihdamının artırılmasına yönelik çalışmalar, çalışma koşullarının insanileşmesi ile birlikte paralel olarak yürütülmeli, anne-çocuk dostu bir yapılanma benimseyecek şekilde kreş sayılarının artırılması, doğum izni süresinin artırılması, süt izni saatlerinin artırılması ve imkan olan yerlerde uzaktan çalışmanın devreye konulması gibi durumlar değerlendirilerek “çalışma hakkı” ile “çocuğun anne hakkı” arasındaki denge sağlanacak politikalar geliştirilmelidir.
- Kadına yönelik şiddet, Türkiye’de toplumsal yaşamın en yakıcı sorunlarından biri olmayı sürdürmektedir. Giderek artan bu vahim tablo, bu sorunun hem yeterince önceliklendirilmediğini hem de mevcut politikaların yetersizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Kadın cinayetleri ve şiddet vakalarının bu kadar yaygın olduğu bir ülkede, bireysel silahlanmaya geniş bir alan tanınması, toplumsal güvenlik açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Şiddet uygulayan faillerin şikayetlerin ardından serbest bırakılarak mağdurlarla tekrar yüzleşmelerine izin verilmesi ise adalet sistemine duyulan güveni sarsmaktadır. Ceza hukuku ve infaz sistemi açısından bakıldığında, mesele yalnızca

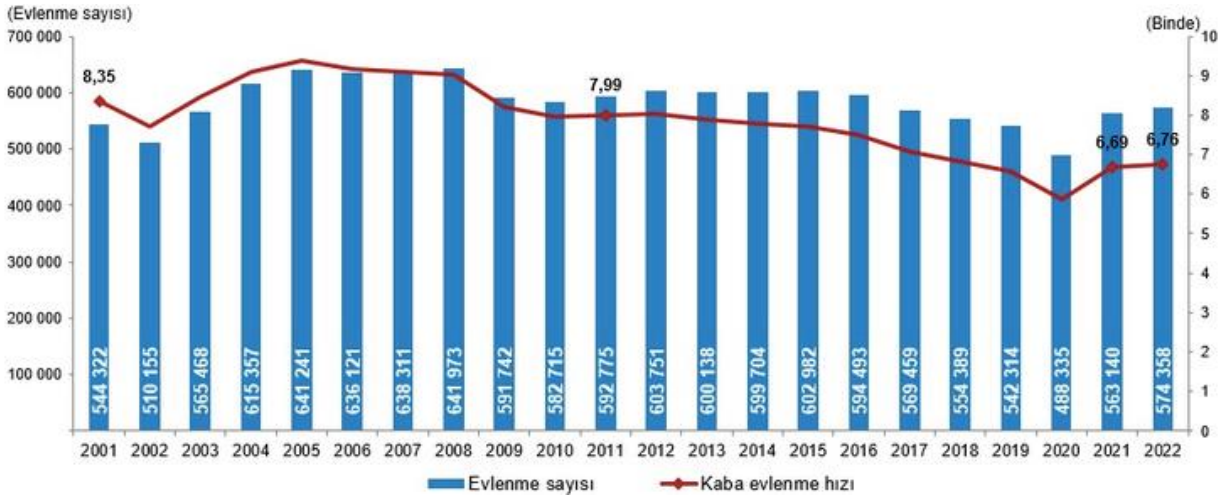
cezaların süresi değil, bu cezaların uygulanabilirliği konusundaki ciddi zaaflardır. Örneğin, 10 yıl hapis cezasına mahkûm olan bir failin yalnızca 4 yıl cezaevinde kalması ve bu sürenin büyük bir kısmını açık ceza infaz kurumlarında geçirmesi, adaletin yerini bulmadığı algısını güçlendirmektedir. Aynı zamanda bu, ceza hukukunun caydırıcılığını ortadan kalkmış durumdadır. Daha vahim bir şekilde, 9 yıl ceza alan bir failin kapalı infaz kurumunda geçirdiği sürenin sadece bir aya indirilebilmesi, kamu vicdanında derin yaralar açmaktadır. Bu sorun, yalnızca ceza sürelerinin artırılmasıyla çözülemez. Kadına yönelik şiddet fiillerinde ceza indirim ve infaz ertelenmesi gibi düzenlemelerin uygulanması net bir şekilde engellenmelidir. **Ayrıca, bu eylemlerin cezasız kalması veya cezanın sembolik hale gelmesi, mağdurlar açısından adaletin gerçekleşmediği bir ortam oluşturmaya devam edecektir.** Bu durum, toplumda kadınlara yönelik şiddetle ilgili bir "cezasızlık" algısının yerleşmesine neden olmaktadır.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede bazı ülkelerde somut ve caydırıcı uygulamalar dikkat çekmektedir. Norveç, şiddet faillerine hapis cezasının yanı sıra zorunlu terapi programlarına katılma yükümlülüğü getirerek, şiddet eğilimlerini azaltmayı hedeflemektedir. Avustralya'da ise, aile içi şiddet uygulayanlara "Aile İçi Şiddet Emri" çıkarılarak, mağdurlara yaklaşımları yasaklanmaktadır. Kanada'da, şiddet faillerinin yüksek risk değerlendirmesine tabi tutulduğu ve tehdit altında olan mağdurlara yönelik özel koruma önlemleri uygulandığı görülmektedir. İspanya, şiddet faillerine elektronik bileklik takılmasını zorunlu kılarak, mağdurlara yaklaşılması durumunda hemen müdahale edilmesini sağlamaktadır. Bu tür somut önlemler hem mağdurların güvenliğini artırmak hem de failer üzerinde caydırıcı etki oluşturmak adına önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır.

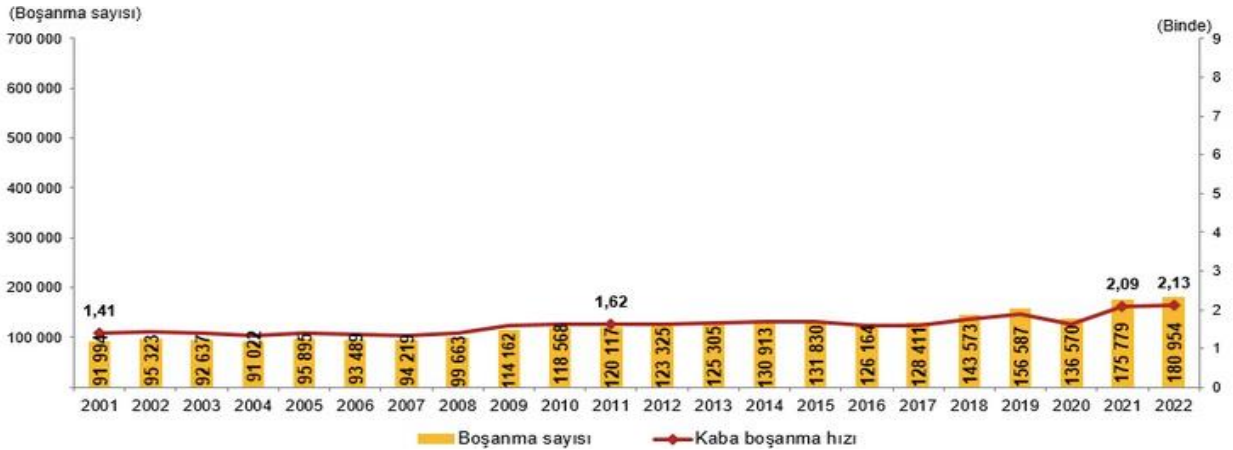
- Bununla birlikte şiddet bir semptom olarak da ele alınmalı; semptomu odaklanmakla birlikte bu semptomu ortaya çıkaran altta yatan nedenlerin ne olduğuna ve bu sorunların tespitine yönelik çalışmalar yapılmalı; alkol, kumar, uyuşturucu ve ekonomik zorluklar gibi önemli risk faktörlerine ilişkin önleyici çalışmalar yapılarak şiddet ortaya çıkmadan önce önüne geçilecek önlemler alınmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- **Kadına yönelik yapılan çalışmalarda “kadın erkek çatışması” dilinin yerine kadın ve erkeğin birbirini tamamlayıcı unsurları ve ailenin bütünlüğünü koruyan yaklaşımlar öne çıkarılmalıdır.**

1. AİLE

Son yıllarda, siyasi iktidar, evlilik ve çocuk sahibi olmanın toplumsal sorumluluklar olduğu yönünde sürekli bir telkinde bulunmuştur. **Ancak bu telkinlerin, giderek derinleşen ekonomik krizlerle karşı karşıya kaldığı ve vatandaşların yaşam koşullarını zorlaştırdığı bir gerçektir.** Ekonomik sorunlar, toplumun evlilik ve aile kurma arzusunu giderek daha da zayıflatmakta, boşanma oranlarında ise belirgin bir artış gözlemlenmektedir. **Bu bağlamda, siyasi yönetimin aile politikaları çerçevesinde sunduğu çözüm önerilerinin, halkın gerçek yaşam koşullarını göz ardı eden teorik bir yaklaşımdan öteye gitmediği açıktır.**

Şekil 65. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı

Şekil 66. Boşanma ve Kaba Boşanma Hızı

Evlenme ve boşanma verileri birlikte incelendiğinde, yıllar içinde dalgalanmalar görülmekle birlikte evlilik oranlarının giderek azaldığı, boşanma oranlarının ise artış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. Siyasi iktidarın evlilik ve çocuk sahibi olmayı teşvik eden söylemlerinin, derinleşen ekonomik krizler karşısında etkisiz kaldığı görülmektedir. İstanbul Planlama Ajansı

tarafından yapılan “Evlilik Maliyeti Fiyat Araştırması”na göre, 2023 yılına kıyasla %69,4 oranında artış gösteren yeni bir ev kurma ve salonda düğün yapma maliyeti, 589.405 TL olarak hesaplanmıştır. Bu durum, ekonomik zorlukların bireylerin evlilik kararlarını ertelemesine veya vazgeçmesine neden olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

ÇOCUK

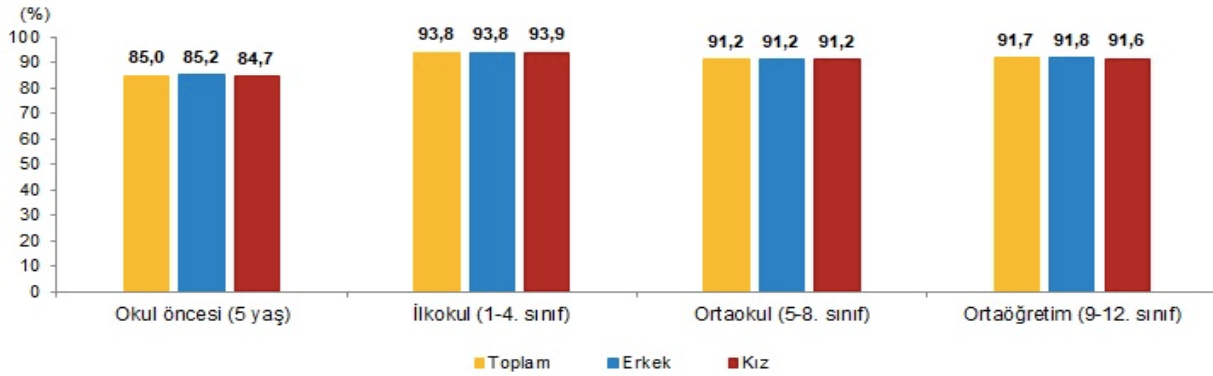
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaş altı tüm bireyler çocuk kabul edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanmış 2023 yılı verilerine göre Türkiye nüfusu 85 milyon 372 bin 377 kişi iken bunun 22 milyon 206 bin 34'ünü çocuklar, çocuk nüfusun ise %51,3'ünü erkek, %48,7'sini kız çocuklar oluşturmaktadır. Nüfus projeksiyonlarına göre çocuk nüfus oranının 2030 yılında %25,6, 2040 yılında %23,3, 2060 yılında %20,4 ve 2080 yılında %19,0 olacağı öngörülmektedir. Bu oranlardaki azalma, nüfus yapısındaki yaşlanma ve demografik değişikliklerin bir yansıması olarak dikkat çekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistiklerine göre okul öncesi eğitim seviyesinde 5 yaş net okullaşma oranının, 2021/22 öğretim yılında %81,6 iken 2022/23 öğretim yılında %85,0 olduğu, ilkokul seviyesinde net okullaşma oranı 2022/23 öğretim yılında %93,8, ortaokul seviyesinde net okullaşma oranı %91,2 ve ortaöğretim seviyesinde net okullaşma oranı %91,7 olduğu görülmektedir. Bu veriler, Türkiye'de çocukların eğitimdeki genel durumunu ve okullaşma oranlarını göstermekle birlikte çeşitli engellerin bulunduğu ve politika yapıcılar için önemli olan bölgesel farklılıkları içermemektedir.

Mevcut durumda, çocuk nüfusunun önemli bir kısmı eğitim almaktadır. Ancak, eğitimde eşitsizlikler ve sosyal sorunlar gibi zorluklar, tüm çocukların eğitim ve gelişim fırsatlarına eşit erişim sağlamasını engellemektedir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve çocukların eğitimdeki fırsat eşitliği, toplumun geleceği için kritik önem taşımaktadır.

Türkiye'nin çocuk nüfusu ve eğitimdeki mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda; Türkiye'nin geleceğini şekillendirecek olan çocukların eğitimine yönelik adımlar, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasıyla başlamalıdır. Dezavantajlı bölgelerde ve kırsal alanlarda eğitim altyapısının güçlendirilmesi, gezici anaokulları ve uzaktan eğitim teknolojilerinin etkin kullanımıyla desteklenmelidir. Ailelere yönelik bilinçlendirme kampanyaları aracılığıyla okul öncesi eğitimin önemini altı çizilirken, bu sürece ebeveynlerin aktif katılımı teşvik edilmelidir. Bu adımlar, yalnızca bireylerin değil, toplumun da refahını artıracak bir yatırım olarak

görülmeli ve tüm çocuklar için eşit eğitim fırsatlarına ulaşmayı hedefleyen bir devlet politikası haline getirilmelidir.

Şekil 67. Eğitim Seviyesi ve Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı

Ortaöğretim tamamlama oranı %77,9 olup, özellikle ergenlik dönemindeki çocukların eğitimden kopması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 13-17 yaş grubundaki çocukların yarısından fazlasının sınav kaygısı yaşaması, rekabetçi eğitim sisteminin psikolojik etkilerini gözler önüne sermektedir. Eğitimden kopma nedenleri incelenirken müfredatın içeriği, okul çevresi ve psikolojik faktörler dikkate alınmalıdır. Ayrıca, 2022-2023 döneminde 437 bin 169 öğrencinin örgün eğitimi bırakması, eğitim sisteminin niteliği konusunda endişeler doğurmaktadır.

Eğitim hakkı; engelli, çalışan, cezaevindeki, mülteci veya azınlık gruplara mensup çocuklar açısından ayrı değerlendirilmesi gereken geniş bir kavramdır. Özel eğitim alanındaki yetersizlikler, engelli çocukların eğitim hakkına erişimini engellemektedir. 472 bin 686 öğrenci özel eğitim kurumlarında eğitim görmekte olup, bu okulların fiziki şartları ve uzman personel eksikliği nedeniyle çocuklar eğitimden mahrum kalmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklar ve sokakta çalışan çocuklar ise eğitim sistemine dâhil olma konusunda büyük zorluklar yaşamaktadır ve okul devamlılıkları ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

Eğitimi yarıda bırakan öğrencilerin durumu ve dezavantajlı grupların eğitim hakkına erişimindeki sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, eğitim hakkına erişimini artırmak için, psikososyal destek, kapsayıcı eğitim modelleri ve mesleki eğitimin güçlendirilmesi gibi bütüncül politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ortaöğretim düzeyinde okul terklerini önlemek amacıyla, okul psikologları ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılmalı, öğrencilerin sınav kaygısı, ailevi sorunlar ve sosyal çevre baskılarıyla baş etmelerine destek sağlayacak psikososyal programlar ulusal müfredata entegre edilmelidir. Engelli çocuklar, mevsimlik işçi

ailelerinin çocukları, mülteciler ve azınlık grupları için esnek eğitim modelleri oluşturularak, uzaktan eğitim, hibrit sistemler ve mobil eğitim birimleri gibi yenilikçi yöntemler devreye sokulmalı; okulların fiziki altyapısı ve uzman personel kapasitesi artırılmalıdır. Ayrıca, mesleki eğitim programları öğrencilerin yetenek ve ilgi alanlarına uygun şekilde çeşitlendirilerek, işgücü piyasası talepleriyle uyumlu hale getirilmelidir. Bu politikalar, yalnızca bireysel başarıyı değil, toplumsal kalkınmayı da destekleyecek bir eğitim reformu anlayışının parçası olmalıdır.

ÇOCUK YOKSULLUĞU

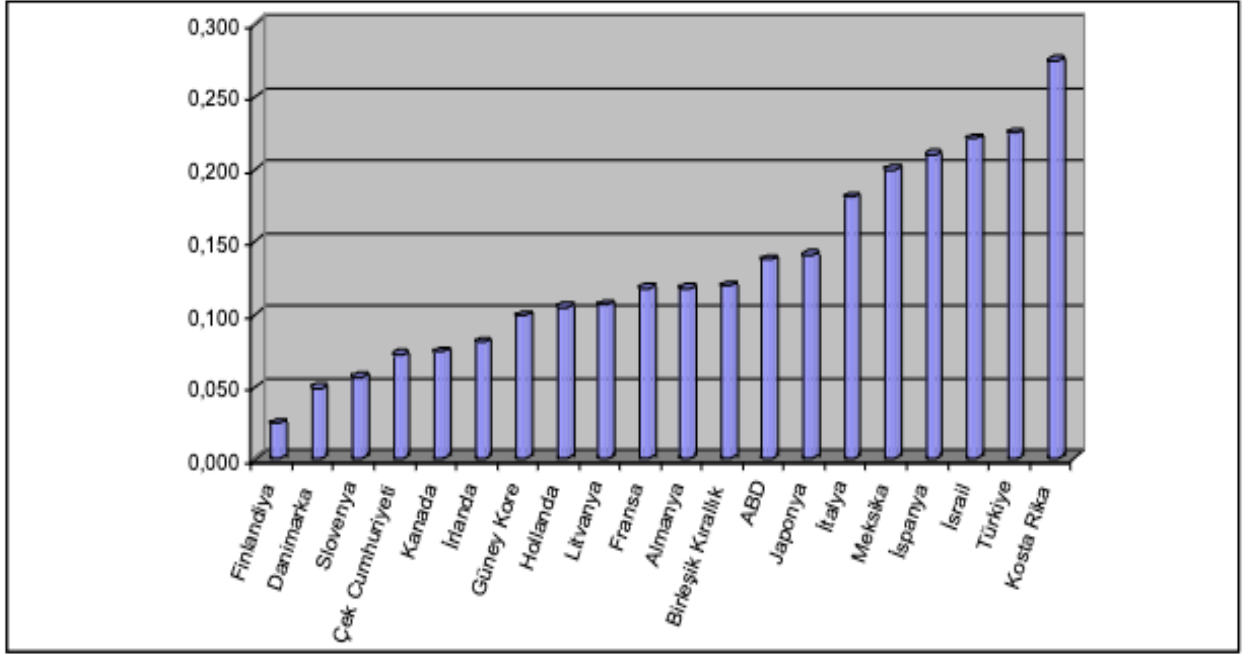
Yoksulluk, yalnızca ekonomik bir sorun olmanın ötesine geçerek toplumsal yapıyı derinden etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Bu sorunun en ağır yükünü, dezavantajlı gruplar arasında yer alan çocuklar taşımaktadır. Çocuk yoksulluğu, yalnızca bireysel gelişimleri değil, toplumsal kalkınmanın temel yapı taşlarını da tehdit eden bir sorun haline gelmiştir. Çocukların sağlıklı gelişimlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan eğitim, sağlık ve güvenlik fırsatlarına erişimlerinin engellenmesi, toplumun geleceğini inşa etme adına ciddi bir tehlike arz etmektedir.

Türkiye'de çocuk yoksulluğu oranı, Avrupa Birliği ortalamasının çok üzerinde bir seviyeye ulaşmış durumda ve bu oran %30'un üzerindedir. Bu tablo, Türkiye'deki çocukların, hem fiziksel hem de zihinsel gelişimlerinin tehlikeye girdiğini, eğitim haklarının ihlal edildiğini ve erken yaşta iş gücü piyasasına sürülerek gelecekteki yaşam şanslarının yok edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Çocukların eğitimden uzaklaştırılması, onları işçi olarak kullanma ve düşük gelirli yaşam koşullarında büyütme, toplumun kalkınmasını engelleyen, derin ve kalıcı etkiler yaratmaktadır.

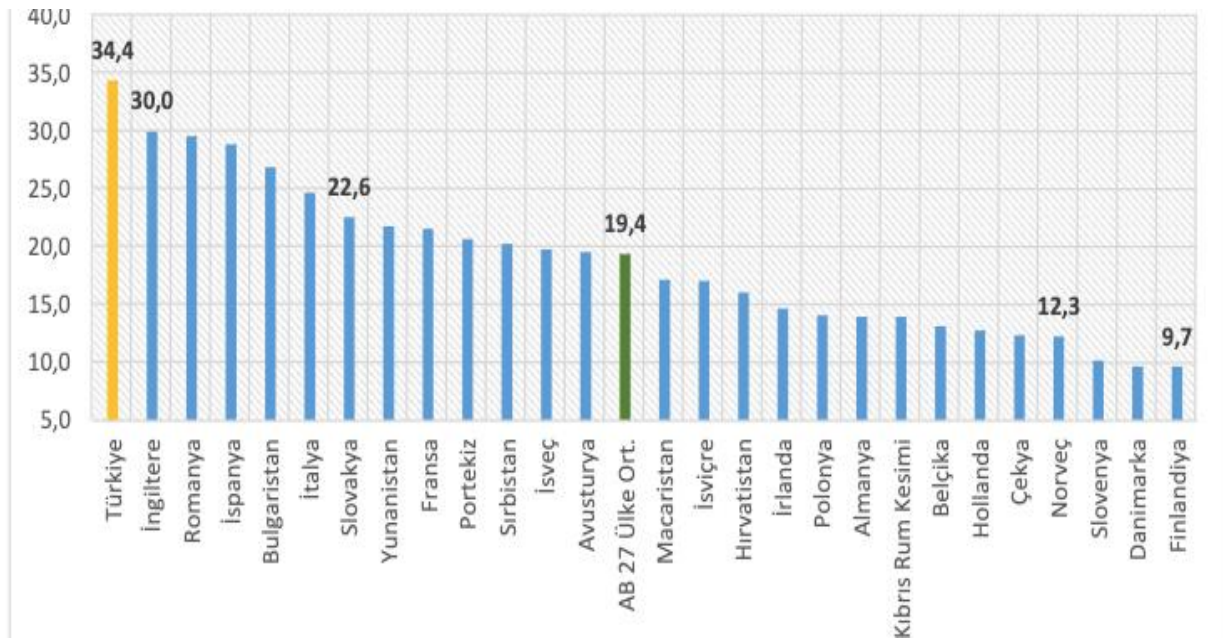
Ayrıca, yoksulluk çocukların sağlık koşullarını da olumsuz yönde etkilemekte, beslenme yetersizlikleri ve sağlık hizmetlerine erişim eksiklikleri çocuk ölümleriyle sonuçlanabilmektedir. Çocukların, hijyen ve sanitasyon eksiklikleri yüzünden ölüm riski taşıması, bu sorunun yalnızca sosyal değil, aynı zamanda insani bir kriz haline geldiğini göstermektedir. Yoksulluk ayrıca, çocukları ruhsal ve psikolojik açıdan da olumsuz etkilemekte, saldırganlık, depresyon ve intihar girişimleri gibi sorunların yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki çocuk yoksulluğu oranı, sadece ekonomik değil, sosyo-politik bir aciliyet arz etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için büyük bir engel teşkil etmektedir. Çocukların temel hakları olan eğitim, sağlık ve güvenlik gibi

alanlarda yaşanan ciddi eşitsizlikler, bu sorunla mücadele edilmediği sürece daha da derinleşecektir. Çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yönelik acil, etkin ve kapsamlı bir politika değişikliği gereklidir.

Şekil 68. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Çocuk Yoksulluğu Oranları

Şekil 69. AB Ülkeleri Çocuk Yoksulluğu Sıralaması (2023)

TEPAV tarafından yapılan çocuk yoksulluğu çalışmasına göre; 2023 yılı verilerine göre Türkiye'de 22,2 milyon çocuğun 7,6 milyonu görece yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Erken çocukluk dönemi (0-8 yaş) için bu sayı 3,5 milyon olarak kaydedilmiştir. Son sekiz yıl incelendiğinde, yoksul çocuk sayısında herhangi bir azalma görülmemiştir. Çocuk yoksulluğu oranı, yetişkin yoksulluğu oranının yaklaşık iki katına ulaşmaktadır; yetişkin yoksulluğu %17-18 civarında seyrederken, çocuk yoksulluğu oranı %33-34 aralığında değişmektedir. Bu durum, yetişkinlere kıyasla çocuklar arasında daha belirgin bir eşitsizlik olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu dönemde yetişkin yoksulluğu azalma eğilimi gösterirken, çocuk yoksulluğu oranı çocuk sayısındaki azalmaya rağmen artış göstermiştir. Bu tablo, çocuk yoksulluğunun derinlemesine ele alınması ve etkili politikaların uygulanması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Tablo 48. Türkiye'de Çocuk ve Yetişkin Yoksulluğu

Yıllar	Toplam Çocuk Nüfusu*	Yoksul Çocuk Nüfusu	Yoksul Çocuk Or. (%)	Yoksul Yetişkin Or. (%) (18+)	Genel Yoks. Or. (%)
2016	22.891.140	7.645.641	33,4	18,5	21,2
2017	22.883.288	7.551.485	33,0	17,8	20,1
2018	22.920.422	7.747.103	33,8	17,6	21,2
2019	22.876.798	7.709.481	33,7	17,9	21,3
2020	22.750.657	7.575.969	33,3	19,0	21,9
2021	22.738.300	7.799.237	34,3	17,9	21,3
2022	22.578.378	7.721.805	34,2	18,0	21,6
2023	22.206.034	7.629.398	34,4	18,1	21,7

* 0-17 yaş grubundaki çocukları kapsamakta, 2023 yılı EUROSTAT tanımında bizim tahminimiz
Kaynak: EUROSTAT (12 Eylül 2024), Yılmaz, Tekdemir (2020 ve 2024)

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki derin ve çok boyutlu etkilerini göz önünde bulundurulduğunda, sosyal yardımların güçlendirilmesi, çocuk işçiliğinin önlenmesi, erken çocukluk döneminde sağlık ve beslenme desteğinin yaygınlaştırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve psikososyal destek hizmetlerinin artırılması gibi kapsamlı politikaların uygulanması elzemdir. Yoksul ailelere yönelik sosyal yardımlar sürdürülebilir hale getirilerek çocukların temel ihtiyaçları karşılanmalı, çocuk işçiliğine karşı etkin denetim ve hukuki yaptırımlar hayata geçirilmelidir. Ayrıca, erken çocukluk döneminde ücretsiz beslenme ve düzenli sağlık taramalarıyla büyüme ve gelişim gerilikleri önlenmeli, dezavantajlı gruplara yönelik kapsayıcı eğitim modelleri ve fiziki altyapı iyileştirmeleri hızla tamamlanmalıdır. Bu süreçte, psikososyal destek programlarıyla yoksulluk koşullarında büyüyen çocukların ruh sağlığına yatırım yapılmalı, eğitim ve sosyal becerilerle donatılarak geleceğe daha güçlü bir şekilde hazırlanmaları sağlanmalıdır. Bu politikalar, çocuk yoksulluğunu yalnızca bir ekonomik

sorun olarak değil, aynı zamanda sosyal adaletsizliği gidermek için ele alınması gereken bir insan hakları meselesi olarak değerlendirilen bir anlayışı yansıtmaktadır.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

TÜİK'in 2019 yılının IV. çeyreğinde (Ekim- Kasım-Aralık) yapmış olduğu "Çocuk İşgücü Anketi"nin sonuçlarına göre Türkiye'de 5-17 yaş arasındaki 16 milyon 457 bin çocuktan, 720 bini çocuk çalışandır. Çalışan çocukların %79,7'sini 15-17 yaş grubundaki çocuklar oluştururken %15,9'unu 12-14 yaş grubundaki çocuklar, %4,4'ünü ise 5-11 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Cinsiyete göre incelendiğinde ise çalışan çocukların %70,6'sını erkek çocukları, %29,4'ünü ise kız çocukları oluşturmaktadır.

Çalışan çocukların çalışma nedenlerine ilişkin verilere göre, çocukların %35,9'u ailelerinin ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla çalışmaktadır. Bunu %34,4 ile "iş öğrenmek veya meslek sahibi olmak" ve %23,2 ile "aile gelirine katkıda bulunmak" sebepleri izlemektedir. Yoksul aileler, gelirlerinin büyük bir bölümünü temel ihtiyaçlarına harcadıkları için, çocuklarının kazandığı para, onların eğitim alması yerine daha değerli görülmektedir. Bu durum, ailelerin çocuklarını bir emek kaynağı olarak görmelerine ve onların eğitime devam etmelerini engellemelerine yol açabilmektedir. TÜİK'in "Çocuk İşgücü Araştırması"na göre, çalışan çocukların %34,3'ü eğitime devam etmemektedir. Bu veriler, çocuk işçiliğinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda eğitim ve sosyal gelişim açısından da uzun vadeli olumsuz etkiler doğurduğunu göstermektedir.

İllegal yollarla ve kayıt dışı sektörlerde çalıştırılan çocukların fazlalığı, Türkiye'de bu sorunun derinleşmesine yol açmaktadır. TÜİK'in 2022 yılı verilerine göre, yasal olmayan yollarla çalıştırılan çocuklar, toplam çalışan çocukların %80'ini oluşturmaktadır. Bu durum, çocuk işçiliğinin denetimsizlik ve kötü çalışma koşullarının yaygın olduğu bir ortamda sürdüğünü göstermektedir. Ayrıca, 2022 yılı istatistiklerine göre Türkiye'de yoksulluk oranı %32,6 iken, çocuklar bu oranın %42,7'sini oluşturarak en büyük yoksul grup olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, çocukların ekonomik yoksunluk nedeniyle daha savunmasız hale geldiğini ve eğitim, sağlık gibi temel haklarından mahrum kaldığını gözler önüne sermektedir.

Diğer yandan, 2012'den itibaren Suriyeli çocukların işgücü piyasasında yer alması da dikkat çekici bir gelişmedir. Geçici koruma statüsünde bulunan 12-17 yaş grubunun %20'si ücretli bir işte çalışmaktadır; bu oran 15-17 yaş aralığındaki erkek çocuklarda %48'e kadar çıkmaktadır. Ücretli işlerde çalışan çocuk sayısının artması, işyerlerinin denetim ihtiyacını da beraberinde

getirmiştir. Özellikle okula devam etmeyen ve kayıt dışı sektörde çalışan Suriyeli çocuklar için özel programların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, izlenmesi zor olan gezici ve geçici tarım işlerinde çalışan çocuklar için mevcut programların güçlendirilmesi ve sürdürülmesi, çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

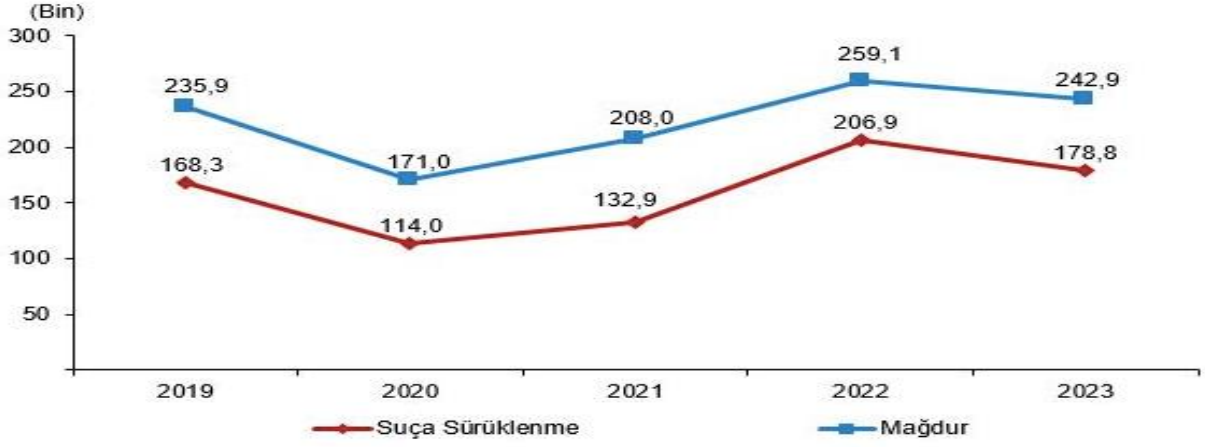
Türkiye'de çocuk işçiliği, özellikle kayıt dışı çalışma, ekonomik yoksunluk ve dezavantajlı grupların eğitime erişimde yaşadığı sorunlarla derinleşen bir toplumsal mesele olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak, işyerlerinde kayıt dışı çocuk işçiliğini önlemek için denetimlerin artırılması ve caydırıcı yaptırımların uygulanması, çocukların eğitimde kalmasını teşvik eden sosyal yardım ve eğitim destek programlarının yaygınlaştırılması, ayrıca Suriyeli ve geçici koruma altındaki çocuklar için özel eğitim ve mesleki yönlendirme programlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Denetimlerin etkinleştirilmesi ve farkındalık kampanyaları ile işverenler üzerinde baskı oluşturulurken, yoksul ailelere sunulacak maddi teşvikler ve eğitim bursları, çocukların eğitim hayatından kopmasını engelleyecek kritik adımlardır. Bununla birlikte, mülteci ve geçici koruma altındaki çocuklar için esnek ve kapsayıcı programların geliştirilmesi hem sosyal uyumu destekleyecek hem de çocuk işçiliğinin önlenmesine uzun vadeli katkı sağlayacaktır. Bu politikalar, çocuk işçiliğini bir insan hakları ihlali olarak ele alarak, çocukların eğitim ve sosyal gelişim hakkını güvence altına almayı hedeflemektedir.

ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET: İHMAL VE İSTİSMAR

Dünyada ve Türkiye'de çocuğa yönelik istismar, yaygın bir toplumsal sorun olarak görülmekte ve önlenmesi gereken bir durumdur. Çocuğa yönelik istismar, çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Genel olarak, bu istismar türleri dört ana başlık altında toplanmaktadır: fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ekonomik istismar. Fiziksel istismar, sarsılmış bebek sendromu ve Münchhausen sendromu gibi durumları da kapsar. Ayrıca, ensest de cinsel istismarın bir türü olarak değerlendirilmektedir.

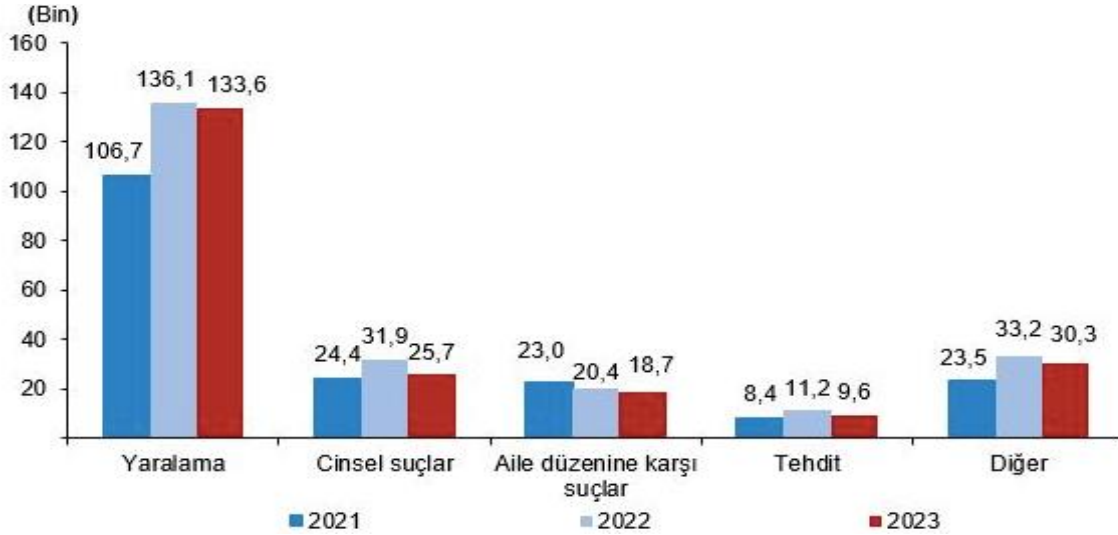
Dünya Sağlık Örgütü'nün bildirimlerine göre, dünya genelinde erişkinlerin yaklaşık %25'i çocukluk dönemlerinde fiziksel istismara maruz kalmıştır. Ayrıca, kadınların %20'si ve erkeklerin %8'i çocukken cinsel istismar yaşamıştır. Her yıl dünya genelinde 15 yaş altındaki yaklaşık 31.000 çocuğun istismar nedeniyle hayatını kaybettiği rapor edilmiştir. Türkiye'de UNICEF'in 2010 yılında gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, 7-18 yaş grubu çocuklar arasında duygusal istismar %51, fiziksel istismar %43 ve cinsel istismar %3 oranında tespit edilmiştir.

TÜİK'in “Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2023” verilerine göre güvenlik birimlerine getirilen çocukların %45,2’sini mağdur çocuklar oluşturmaktadır.

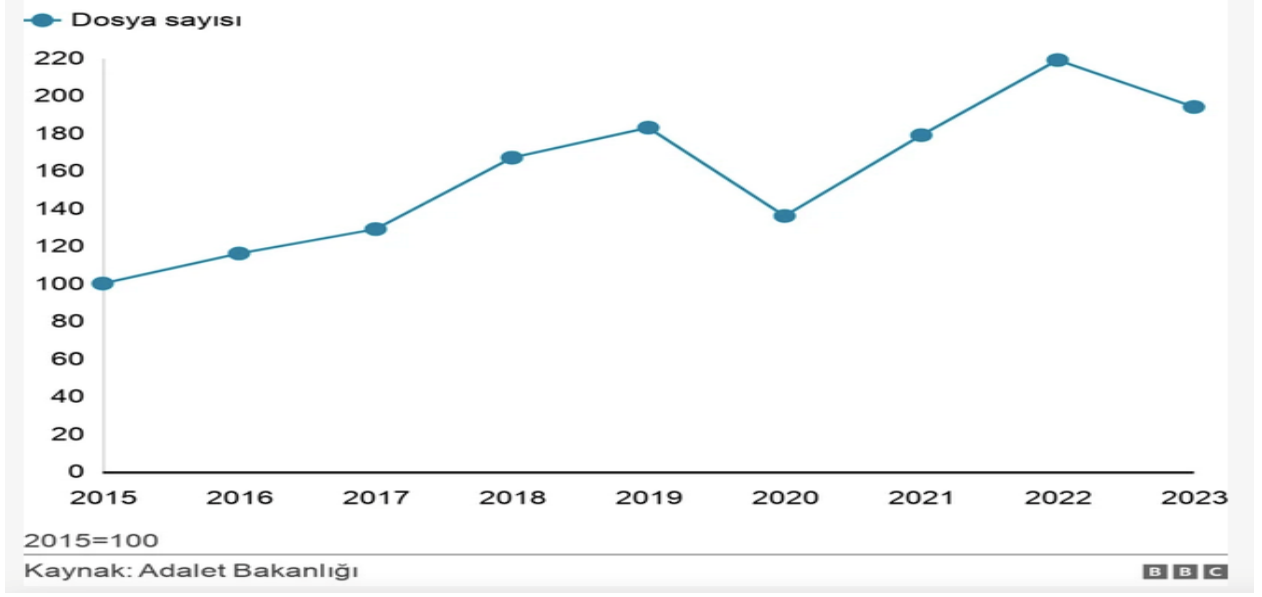
Şekil 70. Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri

İstatistiklere göre, 2023 yılında 25 bin 685 çocuk cinsel suç mağduru olarak kaydedilmiş, 2022 yılında ise bu sayı 31 bin 890 olarak kayıtlara geçmiştir. 2021 yılında ise cinsel suç mağduru olan çocuk sayısı 27 bin 739'du. Yani son üç yılda toplam 85 bin 314 çocuk cinsel suçlardan mağdur olduğu iddiasıyla güvenlik birimlerine getirilmiştir.

Şekil 71. Suç mağduru çocukların mağduriyet türüne göre karıştığı olay sayısı, 2021-2023

Adalet Bakanlığı verilerine göre, Türkiye genelinde başsavcılıklar tarafından çocukların cinsel istismarına ilişkin açılan dosya sayısı 2015 ile 2023 yılları arasında yaklaşık iki katına çıkmıştır. 2023 yılında yürütülen 66 binden fazla soruşturmanın her birinde en az bir çocuk mağdur olarak yer almıştır.

Şekil 72. Çocukların Cinsel İstismarı: Cumhuriyet başsavcılıklarında açılan dosya sayısının değişimi

Bu bilgilerden de görüleceği gibi çocuk istismarı ve ihmali, dünya genelinde milyonlarca çocuk ve aileyi etkileyen ciddi bir toplumsal sorundur. İstismar, çocukların bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek kalıcı hasarlar bırakabilmektedir.

Bununla birlikte daha önce farklı partiler ve milletvekilleri tarafından;

- Son yıllarda kaç çocuk istismarı vakası yaşanmıştır ve yıllara, şehirlere göre dağılımı nasıldır?
- Son yıllarda çocuk istismarı başta olmak üzere çocuğa yönelik şiddet dolayısıyla hastaneye başvuran 18 yaş altı kişi sayısı kaçtır?
- Kaç çocuk gebelik dolayısıyla sağlık birimlerine başvurmuştur?
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının müdahil olduğu dava sayısı nedir?
- Bakanlık tarafından cinsel istismar mağduru çocuk ve ailelere hangi destekler verilmektedir?
- Bakanlık tarafından cinsel istismarı önlemek amacıyla hangi çalışmalar yapılmaktadır?
- Çocuk istismarı faillerine yönelik “iyi hal indirimi” kararının benzer davalarda emsal oluşturmaması için bir önlem alınmış mıdır?
- Çocuk istismarı ve cinsel saldırı sonrası bakanlık korunması altında olan kaç çocuk bulunmaktadır?
- Çocuk istismarı gibi hassas konularda yargılama süreçlerindeki bürokratik işlemlerin mağdurlar açısından azaltılması adına bir çalışma yapılmakta mıdır?

konularında verilen soru önermeleri ya cevapsız kalmış ya da genel geçer cevaplar verilerek doğrudan rakamlara ilişkin bir bilgilendirme yapılmamıştır.

Bu bağlamda, yukarıda belirtilen soruların cevapsız kalması, önemli sorunları gözler önüne serdiği gibi yapılacaklar konusundaki öncelikler hakkında bilgi vermektedir. Çocuk istismarıyla mücadelede etkili politikalar geliştirilmesi için veri eksikliği ve şeffaflık sorunu öncelikli olarak ele alınmalı; vakaların yıllara ve bölgelere göre raporlanması, istismarın yaygınlığını ve mevcut politikaların etkinliğini değerlendirmek için zorunludur. Hastanelere başvuran 18 yaş altı bireyler ve cinsel istismara maruz kalan çocuklara sunulan sağlık ve sosyal hizmetlerin etkililiğine dair eksik veriler giderilmeli, bu alanlarda ihtiyaç odaklı çalışmalar teşvik edilmelidir. Ayrıca, failerin cezalandırılmasında "iyi hal indirimi" gibi uygulamalar gözden geçirilmeli, hukuki düzenlemeler mağdur çocukların haklarını güvence altına alacak şekilde güçlendirilmelidir. Yargı süreçlerinde çocukların ikinci bir travma yaşamaması için bürokratik engeller azaltılmalı ve mağdur odaklı bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu önlemler, çocukların korunmasına yönelik daha etkili ve somut adımlar atılmasını sağlayacaktır.

ÇOCUK KAYIPLARI

TÜİK'in 2016 yılında yayımladığı verilere göre, 2008 – 2016 yılları arasında Türkiye'de kaybolan çocuk sayısı 104.531 olarak kaydedilmiştir. Ancak, 2016-2023 yılları arasında kaç çocuğun kaybolduğuna ve bu çocuklardan kaçının bulunabildiğine ilişkin herhangi bir güncel istatistik mevcut değildir. Ayrıca, TÜİK bu dönemden itibaren kayıp çocuklarla ilgili verileri kamuoyu ile paylaşmamaktadır. Bu eksiklikler, kaybolan çocukların durumunu izlemek, bu olayların önlenmesine yönelik stratejiler geliştirmek ve toplumda bu konuda farkındalık oluşturmak açısından zorlayıcıdır. TÜİK'in kayıp çocuklarla ilgili verileri paylaşmaması, bu sorunun daha fazla gündeme getirilmesini ve bu alanda daha fazla önlem alınmasını engellemektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM), "Türkiye'de resmi rakamlara göre yılda 10 binden fazla çocuk kayboluyor" iddiasının doğru olmadığını, iddia edilenin aksine Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veya başka bir devlet kurumu tarafından, 'kayıp çocuk sayısı' ile ilgili şu ana kadar herhangi bir istatistik yayınlanmadığını belirten bir açıklama yapmıştır. TÜİK'in açıkladığı verilerin, güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri kapsamında, hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan çocukların istatistiksel verilerini içerdiğini, dolayısıyla her yıl 10

binlerce çocuğun kaybolduğu ve bulunamadığı iddialarının gerçeği yansıtmadığını ifade etmişlerdir.

2010 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM), "Kayıp çocuklar başta olmak üzere çocukların mağdur olduğu sorunların araştırılması" amacıyla bir araştırma komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon, kayıp çocuklar ve çocuk mağduriyeti konusunda kapsamlı bir inceleme yaparak çeşitli saptamalarda bulunmuş ve sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmiştir. Ancak, komisyonun hazırladığı raporda yer alan bu bulgulara ve çözüm önerilerine rağmen, izleyen yıllarda somut adımların atılmadığı ve sorunların çözümü konusunda yeterli gelişmelerin kaydedilmediği görülmektedir.

Bununla birlikte daha önce farklı partiler ve milletvekilleri tarafından,

- Çocukların kaybolmasına yönelik TÜİK adli istatistik verileri neden 8 yıldır yayınlanmamaktadır?
- Kaybolan çocuklarla ilgili adli istatistik yayımlamaktan vazgeçilmesinin nedeni nedir?
- 2016 yılından bugüne kadar kayıp ve kaçırılma konuları ile ilgili güvenlik birimlerine bildirilen çocuk sayısı nedir? Kaybolan ya da kaçırılan bu çocukların kaçını bulunarak ailesine teslim edilmiş, kaçını hayatını kaybetmiş, kaçını ile ilgili herhangi bir sonuç alınmamıştır?
- Bu dönem içinde kaybolan/kaçırılan çocukların yaş ve cinsiyet dağılımı nedir?
- 2008 ve 2016 yılları arasında kaybolan 104 bin 531 çocuktan kaçını bulunmuş ve ailelerine teslim edilmiştir?
- Kayıp çocukların önüne geçilmesi için Bakanlık tarafından yapılan herhangi bir çalışma var mıdır?
- Kayıp ve kaçırılma sonrasında suça karışan çocuk sayısı nedir ve suç türlerine göre dağılımları nelerdir?
- Kayıp ve kaçırılma sonrası bulunan çocukların kaçınına ilgili bakanlıklar tarafından psikolojik destek verilmiştir?
- 6 şubat 2023 depreminde kaybolan çocuk sayısı nedir?

konularında verilen soru önergeleri ya cevapsız kalmış ya da genel geçer cevaplar verilerek doğrudan rakamlara ilişkin bir bilgilendirme yapılmamıştır.

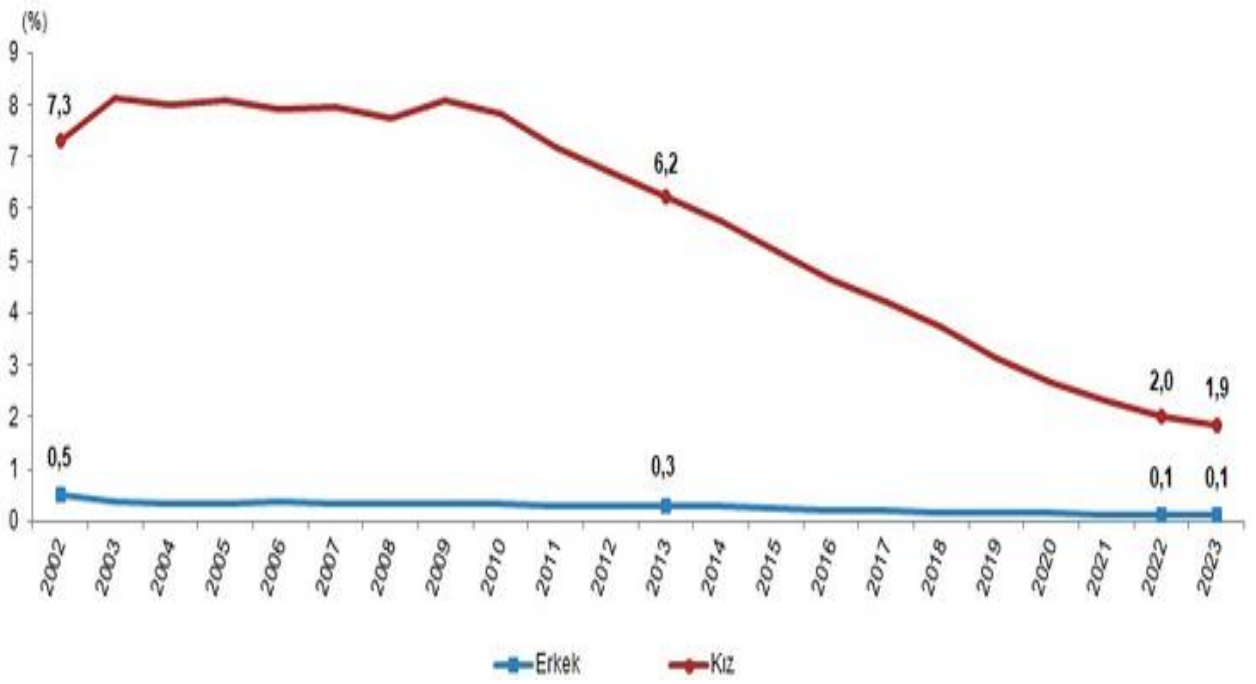
İktidar kendisine yöneltilen soruları görmezden geldiğinde, cevabı aranan soruların sorun olmaktan çıktığını düşünüyor olabilir ancak sorular cevapsız bırakılsa da sorunlar ortada durmaktadır

Türkiye'de kaybolan çocuklarla ilgili etkili politikaların geliştirilebilmesi, veri üretimi ve bu verilere erişim sorunlarının giderilmesine bağlıdır. Bu sorunlar çözülmeden kapsamlı ve etkili bir strateji oluşturmak mümkün görünmemektedir. Diğer yandan, uluslararası örneklere bakıldığında, ABD, İngiltere ve Kanada gibi ülkeler, hükümetler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle başarılı sistemler ve politikalar geliştirmiştir. Bu ülkelerde uygulanan yaklaşımlar, kaybolan çocuk vakalarına daha etkin çözümler üretilmesini sağlamaktadır. Türkiye'nin de bu başarılı uygulamalardan faydalanarak kendi stratejilerini geliştirmesi, kaybolan çocuklar konusundaki politikaların güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Türkiye'de kaybolan çocuklar sorunu, kapsamlı bir strateji ile çözülmelidir. Ulusal Acil Uyarı Sistemi'nin kurulması, veri toplama ve analiz kapasitesinin artırılması, toplumsal farkındalık kampanyalarının yaygınlaştırılması ve uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi gibi adımlar atılmalıdır. Teknolojinin etkin kullanımı, özellikle yapay zekâ ve sosyal medya araçları, kaybolan çocukların hızlıca bulunmasına katkı sağlayacaktır. Hukuki düzenlemeler gözden geçirilerek caydırıcı cezai yaptırımlar artırılmalı, kurumlar arası koordinasyon güçlendirilmelidir. Ayrıca, risk altındaki çocukların erken tespiti için önleyici tedbirler ve bilinçlendirme programları hayata geçirilmelidir. Bu çok yönlü yaklaşım, kaybolan çocuk vakalarının önlenmesinde ve çözülmesinde belirleyici rol oynayacaktır.

KIZ ÇOCUK EVLİLİKLERİ

Evlenme istatistiklerine göre 16-17 yaş grubunda olan kız çocuklarının resmi evlenmelerinin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2002 yılında %7,3 iken bu oran 2023 yılında %1,9'a düştüğü görülmektedir. Diğer taraftan, aynı yaş grubunda olan erkek çocukların resmi evlenmelerinin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2002 yılında %0,5 iken bu oran 2023 yılında %0,1 olduğu görülmüştür.

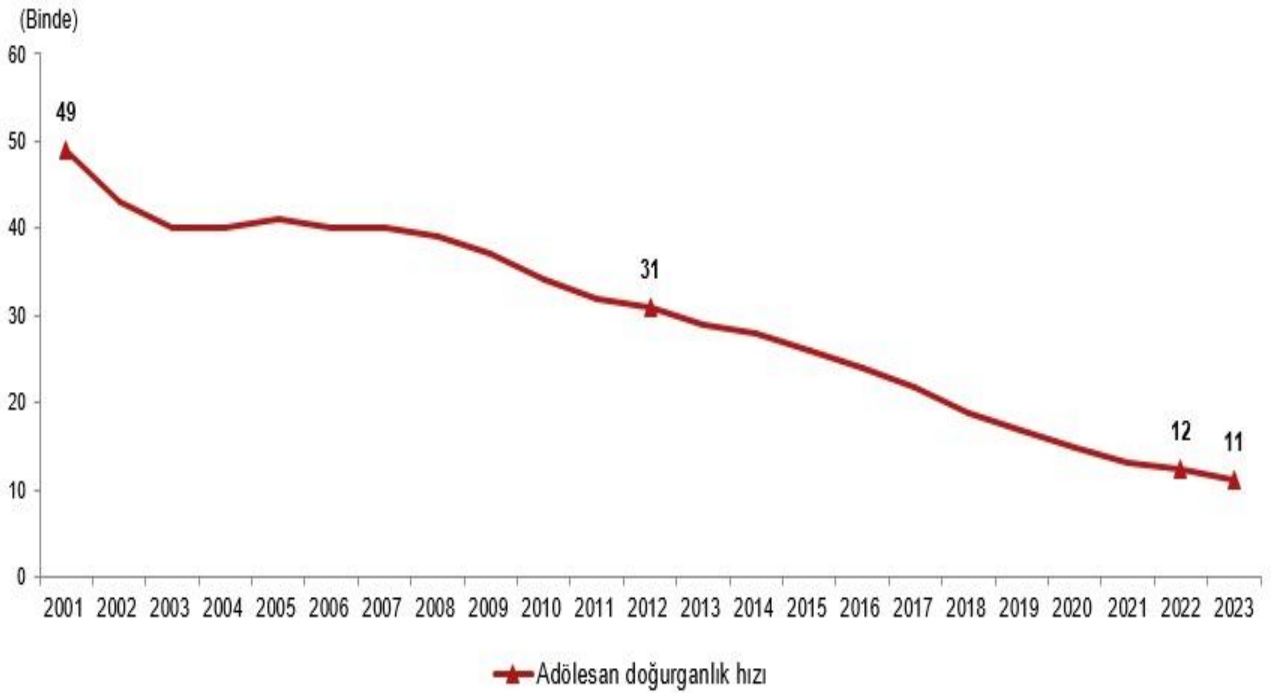
Şekil 73. Cinsiyete göre çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranı, 2002-2023

Bu oran ilk bakışta düşük gibi görünse de verinin sunuluş şekli itibariyle eksiklikler bulunmaktadır. "%2" oranı, on binden fazla kız çocuğunun evliliğine karşılık gelmektedir ve bu yalnızca 16 ve 17 yaşındaki kız çocuklarının resmi olarak evlendiği durumları kapsamaktadır. Diğer bir ifadeyle, yasalar gereği 16 yaşından küçük çocukların evlendirilememesinden dolayı, 16 yaş altındaki çocuk evlilikleri sıfır olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, 16-17 yaş grubunda resmi nikâhla kayıtlı olmayan evlilikler bu rakama dâhil edilmemiştir. Yapılan araştırmalara göre, 2002-2013 yılları arasında mahkeme kararıyla yaşı büyütülerek evlendirilen 18 yaş altındaki kişilerin sayısı 10.237'dir. Bu kişilerin 362'si erkek, 9.875'i ise kız çocuklarıdır. Başka bir deyişle, kız çocukları erkek çocuklara kıyasla 27 kat daha fazla yaşları büyütülerek evlendirilmektedir. Çocuk evliliklerine dair toplumun bakış açısı kadar, devletin bu konuyu ele alma biçimi de büyük önem taşımaktadır. Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği'nin (İMDAT) 2021 tarihli Çocuk Evlilikleri Raporu'na göre, 16 yaşındaki çocukların evlenme izni için Aile Mahkemelerine açılan dava sayısı 13.282'dir ve bu davaların 11.473'ü (%86) kabul edilmiştir.

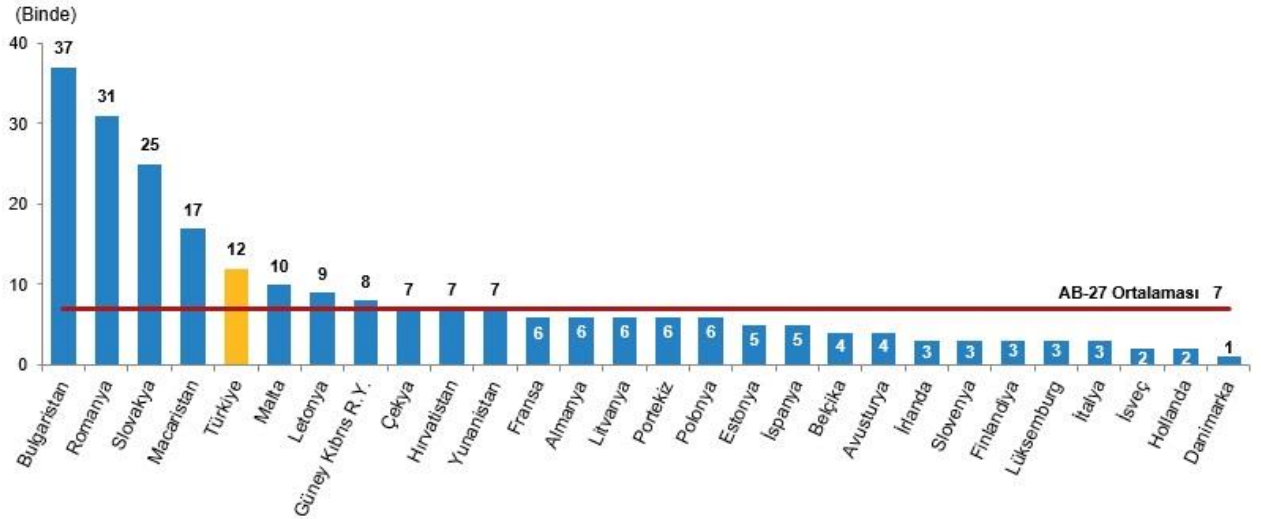
Erken yaşta evlilik söz konusu olduğunda dikkat çeken bir diğer oran ise; Adölesan doğurganlık hızıdır (15-19 yaş grubunda bin kadın başına düşen ortalama canlı doğan çocuk sayısını ifade etmektedir). Adölesan doğurganlık hızı, 2001 yılında binde 49 iken 2023 yılında binde 11'e düştü. Diğer bir ifadeyle, 2023 yılında 15-19 yaş grubundaki her bin kadın başına 11 doğum düştü.

Bu düşüş, erken yaşta evlilik ve doğurganlık oranlarının zamanla azaldığını göstermektedir. Ancak, adölesan doğurganlık hızındaki bu azalma, çocuk yaşta evliliklerin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Hâlâ önemli sayıda genç kadının erken yaşta evlenip çocuk sahibi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, adölesan doğurganlık hızındaki düşüş, eğitimdeki ilerlemeler, toplumsal farkındalık çalışmaları ve doğum kontrol yöntemlerine erişim gibi faktörlerle de ilişkilendirilebilir. Bu veriler, erken yaşta evliliğin ve adölesan doğurganlığın önlenmesine yönelik politika geliştirilmesi için önemli ipuçları sunmaktadır.

2022 yılında Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin adölesan doğurganlık hızları incelendiğinde, en yüksek adölesan doğurganlık hızının binde 37 ile Bulgaristan'da olduğu görülmektedir. Danimarka ise binde 1 ile en düşük adölesan doğurganlık hızına sahip ülkedir. Türkiye'nin 2022 yılındaki adölesan doğurganlık hızı binde 12 olup, bu oran Türkiye'yi Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde konumlandırmaktadır. Türkiye, adölesan doğurganlık hızında Avrupa Birliği üyesi 7 ülke ile beraber daha yüksek değerlere sahiptir.

Şekil 74. Adölesan doğurganlık hızı, 2001-2023

Şekil 75. Adölesan doğurganlık hızının Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırması, 2022

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) Veri Tabanı, 2022; Türkiye verisinin kaynağı TÜİK'tir.

Bununla birlikte daha önce farklı partiler ve milletvekilleri tarafından, adölesan doğumların yoğun olduğu bölgelerde (Doğu ve güneydoğu) çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi yönelik hangi çalışmaların yapıldığı konularında verilen soru önermeleri ya cevapsız kalmış ya da genel geçer cevaplar verilerek doğrudan rakamlara ilişkin bir bilgilendirme yapılmamıştır.

Çocuk evlilikleri ve adölesan doğurganlıkla ilgili güvenilir ve şeffaf veri toplama mekanizmalarının oluşturulması, bölgesel farklılıkların belirlenerek risk altındaki bölgeler için özel politikaların geliştirilmesi gereklidir. Aile mahkemelerinin karar süreçlerinin sıkı bir şekilde denetlenmesi, çocukların refahını önceliklendiren uzman raporlarının zorunlu hale getirilmesi ve mahkeme kararlarının şeffaflığının artırılması elzemdir. Kız çocuklarının eğitim hayatına devamını teşvik eden maddi destekler ve ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim kampanyaları yaygınlaştırılmalı, hamilelik ve doğum kontrol hizmetlerine erişim kolaylaştırılarak bu hizmetlerin özellikle kırsal bölgelerde yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

ENGELLİLER

OECD, Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye verileri, dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin engelli bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Bu oran, küresel ölçekte yaklaşık 1 milyar kişiye denk gelmekte olup, engelli bireyler dünyanın “en büyük azınlık grubu” olarak nitelendirilmektedir.

Türkiye’de Ulusal Engelli Veri Tabanı’na göre kayıtlı engelli birey sayısı 1.559.222 olarak bildirilmektedir. Ancak resmi olmayan tahminler, bu oranın %13 seviyesinde olduğunu ve engelli birey sayısının 9 milyon civarında olabileceğini öne sürmektedir. Türkiye'deki engelli

bireylerin yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, %27'sinin 0-21 yaş, %36'sinin 22-49 yaş ve %37'sinin ise 50-64 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Türkiye'de engellilerle ilgili temel sorunlar, sosyoekonomik, hukuki, eğitim, istihdam ve erişilebilirlik gibi farklı boyutlarda ele alınabilir.

1. Erişilebilirlik

Fiziksel altyapı eksiklikleri: Kamusal alanlar, toplu taşıma araçları, binalar ve yollar, engelli bireyler için yeterince erişilebilir değildir.

Dijital erişim sorunları: Teknolojiye dayalı hizmetlerde (ör. kamu hizmetleri, eğitim platformları) engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler sınırlıdır.

2. Eğitimde fırsat eşitsizliği

Engelli bireyler için yeterli eğitim altyapısının bulunmaması: Özel eğitim kurumlarının sayısı ve niteliği yetersizdir. 16-17 yaş itibari ile devletin sağladığı kamu eğitim imkanı son bulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılacak ortak çalışmalar neticesinde 17 yaşından büyük engelli bireylere yönelik eğitim kurumlarının faaliyete geçirilmesi gerekmektedir.

Kaynaştırma eğitimi sorunları: Genel eğitim kurumlarında kaynaştırma eğitimi yeterince etkili uygulanmamaktadır; öğretmenlerin bu konuda bilgi ve donanımı sınırlıdır.

Okul terk oranları: Engelli çocuklar, fiziksel ve sosyal bariyerler nedeniyle eğitime devam etmekte zorluk yaşamaktadır.

3. İstihdam sorunları

Engelli bireylerin iş gücüne katılımının düşük olması: Engelli bireylerin büyük bir kısmı iş gücünden dışlanmakta veya kayıt dışı çalışmaktadır.

Kota sisteminin etkin uygulanamaması: Mevzuatta engelli bireylerin istihdamını teşvik eden düzenlemeler bulunmasına rağmen, işverenlerin bu kotayı doldurma oranı düşüktür.

Mesleki eğitim eksikliği: Engelli bireyler için yeterli mesleki eğitim programlarının bulunmaması, istihdam olanaklarını sınırlamaktadır.

4. Sosyal hizmetlere erişim

Yetersiz sosyal destek: Engelli bireylerin ve ailelerinin sosyal yardımlara erişimi kısıtlıdır. Mevcut yardımlar, yaşam koşullarını iyileştirmek için yeterli değildir.

Bakım hizmetlerindeki eksiklikler: Engelli bireyler için profesyonel bakım hizmetleri yetersizdir; aileler genellikle bu sorumluluğu üstlenmektedir.

5. Hukuki ve politik eksiklikler

Mevzuatın uygulanmasındaki aksaklıklar: Türkiye'de engelli bireylerin haklarını koruyan yasalar bulunmasına rağmen, uygulamada bu yasalar yeterince etkin değildir.

Politika ve strateji eksikliği: Engelli bireylerin sorunlarını çözmeye yönelik uzun vadeli, bütüncül politikalar sınırlıdır.

Bu sorunların çözümü için, erişilebilirlik standartlarının artırılması, eğitimde eşitliğin sağlanması, engellilerin iş gücüne daha aktif katılımını teşvik eden politikaların uygulanması ve toplumda engellilik konusunda farkındalığın artırılması gerekmektedir.

2. ŞEHİT YAKINLARI VE GAZİLER

Şehit aileleri ve gaziler sağlık, eğitim ve istihdam gibi sosyal destek hizmetlerine erişim sırasında bürokratik engellerle karşılaştıklarını sıklıkla dile getirmektedir. Başvuru süreçlerinin karmaşıklığı, evrak gereksinimlerinin fazlalığı ve hizmetlerin merkezi yönetim tarafından koordine edilmemesi gibi sorunlar ön plandadır. Örneğin, sosyal yardımlardan yararlanmak için çok sayıda kurumdan onay alınması gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan şehit aileleri ve gaziler bürokratik engelleri aşsalar da bu hizmetlere erişimde zorluk yaşamaktadırlar. Bilhassa gazilerin resmi olarak bu unvanı elde etmede zorlandıkları görülmektedir. Terörle mücadelede yaralananlar arasından, zorlu kriterler dolayısıyla, gazi sayılmayan yaklaşık 20.000 kişi bulunmaktadır. Şehit ve gazilere ilişkin hakların da farklı yasalarda tanımlanmış olması nedeniyle mağduriyetler yaşanmakta ve ilgili kişilerin ve yakınlarının statü alamamasına ve dolayısıyla sosyal desteklerden yararlanamamasına neden olmaktadır.

Şehit aileleri ve gazilere yönelik özlük haklarının sınırlılığı ve düzenlemelerdeki eksiklikler mağduriyetlere yol açmaktadır. Şehit ailelerine ve gazilere sağlanan maaşlar yetersizdir ve

memur maaşına endekslenerek asgari düzeyi ve standardı korunmalıdır. Mevzuattaki yetersizlikler dolayısıyla hak kayıpları yaşanmakta ve tazminat ödemelerinde standart bir uygulama bulunmamaktadır. Çeşitli kategorilerde yer alan gaziler arasında maaş farkları görülmekte ve bu durum eşitsizlik oluşturabilmektedir. Ayrıca, vefat eden muharip gazilerin şeref aylıklarının sadece eşe kaldığı ve çocukların bu haktan faydalanamadığı görülmektedir. Diğer taraftan bu kişilere sunulan desteklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Temel ihtiyaç desteği yalnızca su ve elektrik ile sınırlı kalmamalı; doğalgaz gibi ihtiyaçları kapsamaludur. TOKİ ayrıcalıkları genişletilerek ve engelli vatandaşlara tanınan ÖTV muafiyetinin malul gazileri de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenerek konut ve araç sahibi olmalarında destek artırılmalıdır.

Gazilere sağlanan sağlık desteklerinde bazı sorunlar baş göstermiş; ortez ve protez temininde yaşanan sıkıntılar daha fazla görülmeye başlanmıştır. Düşük kaliteli protezlerin yaygınlaşması ihtiyaç sahibi gazileri mağdur etmektedir. Gaziler, tedavi için sık sık Ankara'ya gitmek zorunda kalmakta ve bu durum hem maddi hem de manevi zorluklara sebep olmaktadır. Yine gazilerin yaşadığı Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve şehit yakınlarının ihtiyaç duyduğu psikolojik destek için sınırlı imkânlar, bu bireylerin mental sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştırmakta ve toplumsal uyumlarını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, psikolojik destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması, erişimin kolaylaştırılması ve bu hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

6353 sayılı Kanun ile şehit ailelerine tanınan ikinci iş hakkının uygulanmasında aksaklıklar bulunmaktadır. Özellikle, şehidin iki veya daha fazla çocuğu olduğunda, ikinci iş hakkının şehidin kardeşine verilmesi, diğer çocukların mağduriyetine yol açmaktadır. Şehitlerin iki veya daha fazla çocuğu olması durumunda, iş hakkı öncelikle çocuklara tanınmalı ve bu hakların kullanımında aile içi anlaşmazlıkların önlenmesi için adil bir düzenleme yapılmalıdır. Diğer taraftan, gaziler de istihdam konusunda zorluklarla karşı karşıyadır. Belirli istihdam hakları tanınmış olmasına rağmen, bu hakların uygulanmasında ve kapsamının genişletilmesinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle kamu kurumlarında yapılan atamalar sınırlı sayıdadır ve çoğunlukla yardımcı hizmetler sınıfında istihdam edilmektedirler. Bu durum gazilerin yeteneklerine ve eğitim durumlarına uygun işlerde çalışmalarını engellemektedir.

Son olarak, şehit ve gazi çocuklarının eğitimleri noktasında desteklerde eksiklikler bulunmaktadır. Eğitim yardımlarının kapsamı yetersiz kalmakta ve enflasyona göre güncellenmesi gerekmektedir. Üniversitelerde şehit ve gazi çocuklarına tanınan ücretsiz eğitim

hakkının, vakıf ve özel üniversiteleri kapsamaması ve Dikey Geçiş Sınavı (DGS) ile 4 yıllık fakültelere geçen öğrencilere desteğin devam etmemesi, eğitimde onlar için fırsat eşitliğini engellemektedir. Bu durumun düzeltilmesine ek olarak şehit ve gazi çocukları için üniversitelerde ek kontenjan tanınması da değerlendirilebilir.

Şehit yakınları ve gaziler, milletimizin fedakârlık ve kahramanlık sembolleridir. Onların taşıdığı yük, yalnızca kişisel bir fedakârlığın değil, bu topraklara duyulan derin sevginin ifadesidir. Onlara sunulan destekler, sadece bir hak teslimi değil, aynı zamanda milli birlik ve vicdanın güçlenmesidir. Gazilerimizin onurlu bir yaşam sürmesi, şehit ailelerinin ise kayıplarını gururla taşıyabilmesi, toplum olarak adalet ve dayanışma değerlerimize bağlılığımızı gösterir. Her destek, sadece bireylere değil, milletimizin ortak vicdanına yapılan bir katkıdır. Şehitlerimizin emanetlerini korumak, onlara vefa borcumuzun gereğidir.

GÜNCEL MESELELER

Kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik istismar ve toplumsal hassasiyet taşıyan diğer konulara ilişkin resmi veriler, kamuoyunda ciddi bir tartışma konusu olmaktadır. Bakanlık, konuya dair açıklamalar yapmasına rağmen, sunulan veriler arasında farklılıklar bulunması ve standart bir yöntem belirlenmemiş olması, kamuoyunun bilgiye erişimini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, şu soruların yanıtlanması büyük önem taşımaktadır:

Kadına Yönelik Şiddet Verilerinde Tutarsızlık ve Şeffaflık Eksikliği

Bakanlık tarafından açıklanan kadına yönelik şiddet verileri ile sivil toplum kuruluşlarının ve bağımsız araştırma kuruluşlarının yayımladığı veriler arasında belirgin farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıkların giderilmesi ve verilerin uluslararası standartlara uygun biçimde toplanıp paylaşılması için bir çalışma yapılmakta mıdır?

Bakanlığın Hukuki Süreçlere Katılımı ve Şeffaflık Eksikliği

Kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarı davalarında, Bakanlığın hangi süreçlere müdahil olduğu ve nasıl bir fayda sağladığı konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Şimdiye kadar kaç davada müdahil olduğu, bu davaların akıbeti ve alınan sonuçlar neden kamuoyuyla paylaşılmamaktadır? "Mağdurların yanındayız" ifadesi sıkça dile getirilmekle birlikte, bunu somut bir şekilde gösterecek veriler neden sunulmamaktadır?

Yenidoğan Çetesi ve Çocukların Kullanıldığı İddialar

Son dönemde kamuoyunda, yenidoğan bebeklere yönelik işkence ve kötü muamele iddiaları gündeme gelmiş, bu süreçlerin "gençlik aşısı" gibi deneysel tedavi yöntemlerinde kullanıldığı öne sürülmüştür. Bu iddialar, özellikle bebeklerin stres altında salgıladığı belirli hormonların bilimsel veya tıbbi amaçlarla kullanıldığına dair ciddi kaygılar oluşturmaktadır. Yenidoğan bebeklere yönelik bu tür etik dışı uygulamalara dair herhangi bir bilgi Sağlık Bakanlığı'ndan talep edilmiş midir? Bakanlıklar arası bir koordinasyon sağlanarak, bu tür olayların aydınlatılmasına yönelik ortak bir çalışmanın planlandığına dair bir bilgi var mıdır?

Engelli Merkezleri ve Çocuk Evlerindeki Şiddet İddiaları

Engelli bireylere hizmet veren merkezlerde ve çocuk evlerinde şiddet veya uygunsuz davranışlara yönelik iddialar basında sıkça yer almaktadır. Bu iddialara yönelik Bakanlık tarafından yürütülen bir denetim veya soruşturma var mıdır? Şiddet gösterdiği tespit edilen kişiler hakkında alınan idari yaptırımlar nelerdir? Ayrıca, bu merkezlere ilişkin denetim sonuçları neden kamuoyuna açıklanmamaktadır?

Sonuç ve Beklentiler

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan, yukarıda belirtilen konulara ilişkin daha kapsamlı ve detaylı açıklamalar beklenmektedir. Toplumun, özellikle kadınlar ve çocuklar gibi kırılgan grupları ilgilendiren konularda daha fazla bilgilendirilmesi hem kamuoyunun güvenini artıracak hem de Bakanlığın şeffaf bir yönetim anlayışını benimsediğini gösterecektir.

BÜTÇENİN PROGRAMLAR BAZINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 49. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Bütçesinin Değerlendirilmesi (Programlar)

PROGRAM	2023	%	2024	%	2025	%	2026	%
AİLENİN KORUNMASI VE GÜÇLENDİRİLMESİ	3.781.870.500	2,52	11.904.918.000	3,6	16.666.881.000	4,1	19.084.924.000	2,9
AKTİF SAĞLIKLI YAŞLANMA VE	3.962.575.000	2,64	8.579.113.000	2,6	15.097.557.000	3,7	17.732.782.000	2,7
ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE GELİŞİMİNİN SAĞLANMASI	10.944.911.000	7,3	26.591.046.000	8	41.002.548.000	10,1	47.171.431.000	7,3

ENGELLİLERİN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE ÖZEL EĞİTİM	35.880.715.500	23,94	72.302.727.000	22	99.602.583.000	24,5	113.646.084.000	17,7
KADININ GÜÇLENMESİ	1.076.888.000	0,72	2.900.813.000	0,9	4.885.568.000	1,2	5.634.635.000	0,8
ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER	31.205.000	0,02	75.041.000	0	125.303.000	0,03	143.890.000	0,02
YOKSULLUKLA MÜCADELE VE SOSYAL YARDIMLAŞMA	91.582.780.000	61,11	205.861.822.000	62	219.723.130.000	54,0	425.797.538.000	66,4
YÖNETİM DESTEK PROGRAMI	2.607.673.000	1,74	6.134.445.000	1,8	9.907.057.000	2,4	11.477.175.000	1,7
PROGRAMLAR TOPLAMI	149.868.618.000	100	334.349.925.000	100	407.010.627.000	100	640.688.459.000	100

1. Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi

2023'te bütçeden %2,52 pay alan bu program, 2025'te %4,09'a yükseliyor. Bu artış olumlu bir anlama gelse de aileyi güçlendirme politikalarının genel bütçe içindeki payının hâlâ düşük olduğu görülmektedir. Aile yapısının korunması ve desteklenmesi, hükümetin sıkça dile getirdiği bir öncelik olmasına rağmen bu alana ayrılan bütçenin sınırlı kalması, retorik ile uygulama arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

2. Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma

Bu alanın bütçeden aldığı pay 2023'te %2,64 iken 2025'te %2,56 ile geriliyor. Toplumun yaşlanan nüfus oranı artarken bu programın payının düşmesi, hükümetin yaşlılara yönelik politikalarında bir daralma yaşandığını göstermektedir. Sağlıklı yaşlanmayı teşvik eden politikaların, sosyal güvenlik ve sağlık sistemine uzun vadede büyük katkı sağlayacağı göz önünde bulundurulduğunda, bu gerileme stratejik bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

3. Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması

2023'te %7,3 olan bu programın payı, 2025'te %10,08'e yükseliyor. Bu artış olumlu olmakla birlikte, çocuk hakları ve eğitim alanında ülkenin karşı karşıya olduğu sorunlar düşünüldüğünde

yetersiz kalmaktadır. Çocukların korunması, sadece bütçe artışı ile değil, bu kaynakların nasıl etkin kullanıldığı ile de ilgilidir.

4. Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim

2023 yılında %23,94 gibi yüksek bir paya sahip olan bu programın bütçesi, 2025'te %24,46'ya çıkıyor. Bu artış olumlu görünse de 2026'da oran %17,74'e düşüyor. Hükümetin bu alana yönelik politikalarının sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri doğmaktadır. Engellilerin topluma entegrasyonu ve özel eğitim imkanları, kalıcı ve geniş kapsamlı destekler gerektirirken, bütçe oranındaki dalgalanma uzun vadeli bir vizyon eksikliğini göstermektedir.

5. Kadının Güçlenmesi

Kadınların güçlenmesine yönelik bütçenin 2023'te %0,72'den 2025'te %1,2'ye yükselmesi olumlu görünmekle birlikte, bu oran hâlâ yetersizdir. Toplumda kadına yönelik şiddet ve ekonomik eşitsizlik gibi sorunların ciddi boyutlarda olduğu bilinirken, bu alana ayrılan payın artırılmaması, kadınların toplumsal hayattaki rollerini güçlendirme iddiasının yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır.

6. Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma

2023'te bütçeden %61,1 gibi olağanüstü bir oran ayrılan Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma Programı, 2025'te %53,98'e gerilemiştir. Her ne kadar bu oran hâlâ yüksek bir paya işaret etse de yoksullukla mücadelenin sadece sosyal yardım programlarına dayandırılması, hükümetin sosyal politikalarının sürdürülebilirlikten yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tablo, sosyal yardımların giderek bir istihdam ve refah politikası yerine, yoksulluğu yönetme aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Türkiye'de derinleşen ekonomik kriz, artan enflasyon ve gelir adaletsizliği gibi yapısal sorunlar, toplumun geniş kesimlerini yoksulluk ve sosyal yardıma bağımlı hale getirmiştir. Ancak, yoksullukla mücadelenin temel hedefi, bireyleri yardımlara bağımlı kılmak değil, onları üretken ve bağımsız bir yaşama kavuşturmak olmalıdır. Bu noktada, sosyal yardımlara ayrılan bütçenin büyüklüğü, bir başarı göstergesi değil, ekonomideki kırılmalıkların ve sosyal politikadaki eksikliklerin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Bir sosyal devlet anlayışından çok, yardım bakanlığı yaklaşımı benimsenmiş görünmektedir. Bu durum, hükümetin yoksulluğu çözüme yerine, kısa vadeli yardımlarla sorunları görünmez

kılma çabası içinde olduğunu düşündürmektedir. Oysa ki yoksullukla mücadelede esas olan, istihdam oluşturuvcu politikalar, fırsat eşitliğini sağlayan eğitim reformları ve gelir adaletsizliğini azaltan mekanizmaların hayata geçirilmesidir. Yoksullukla mücadele, uzun vadeli ve bütüncül politikalarla ele alınması gereken bir mesele iken, bütçenin önemli bir kısmının sadece sosyal yardımlara ayrılması, mevcut yönetim anlayışının kısa vadeli çözümlerle yetinmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, yoksullukla mücadele bütçesinin büyüklüğü değil, bu bütçenin hangi araçlarla ve ne şekilde kullanıldığı önemlidir. Hükümetin, toplumun geniş kesimlerini yardıma bağımlı hale getiren bir politikadan, bireyleri üretken hale getiren bir sosyal politika anlayışına geçiş yapması kaçınılmazdır. Aksi takdirde, yoksulluk sadece istatistiksel bir veri olarak değil, toplumsal bir kader olarak kalmaya devam edecektir.

7. Genel Değerlendirme

2025 bütçe teklifi, toplumsal sorunların derinleştiği bir ortamda hükümetin sosyal politikalarını stratejik bir çerçeveye oturtmadığını göstermektedir. Sosyal yardımların büyük pay aldığı bu bütçe, sorunları çözmek yerine yönetmeyi tercih eden bir anlayışa işaret etmektedir. Hükümet, sosyal yardımları artırmayı bir başarı göstergesi olarak sunarken, toplumun yardıma muhtaç hale gelmesine neden olan ekonomik ve sosyal politikadaki yetersizlikleri göz ardı etmektedir.

Kapsayıcı ve sürdürülebilir bir sosyal politika anlayışı, toplumun bireylerini yardımlara bağımlı kılmak yerine, ekonomik ve sosyal hayatta güçlendirmeyi hedeflemelidir. Ancak mevcut bütçe teklifinde, bireyleri üretken kılan uzun vadeli stratejiler yerine, toplumun kırılgan kesimlerini geçici çözümlerle destekleme eğilimi ön plandadır. Bu durum, Türkiye'nin sosyal devlet anlayışından uzaklaşarak, toplumun sorunlarını derinleştiren bir politik yaklaşımı tercih ettiğini göstermektedir. Hükümetin, sosyal politikalarını yardım merkezli bir anlayıştan çıkarıp, bireylerin ekonomik bağımsızlığını ve toplumsal refahını artırmaya yönelik daha bütüncül bir vizyonla yeniden ele alması kaçınılmazdır.

3.17. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

2025 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi kapsamında Millî Eğitim Bakanlığına ayrılan toplam kaynak **yaklaşık 1,5 trilyon TL** olarak belirlenmiştir. Bu kaynağın programlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 50. Millî Eğitim Bakanlığı 2025 yılı bütçesinin program türlerine göre dağılımı

PROGRAM TÜRÜ	2024 BÜTÇESİ	2025 BÜTÇESİ	BÜTÇE PAYI (%)
ENGELLİLERİN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE ÖZEL EĞİTİM	56.922.916.000	84.557.289.000	5,82%
HAYAT BOYU ÖĞRENME	21.077.399.000	35.737.840.000	2,46%
ÖLÇME SEÇME VE YERLEŞTİRME	468.003.000	759.742.000	0,05%
ORTAÖĞRETİM	331.287.777.000	426.177.076.000	29,36%
TEMEL EĞİTİM	574.564.240.000	758.815.499.000	52,27%
ULUSLARARASI EĞİTİM İŞ BİRLİKLERİ VE YURT DIŞI EĞİTİM	11.300.859.000	13.363.432.000	0,92%
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	94.608.474.000	132.304.662.000	9,11%
PROGRAM DIŞI GİDERLER	1.900.000.000	0	0,00%
TOPLAM	1.092.129.668.000	1.451.715.540.000	

Tablo incelendiğinde bakanlık bütçesinde en büyük pay **%52,27** ile **Temel Eğitim'e** ayrılmıştır. En az bütçe ise **binde 5** ile Ölçme Seçme ve Yerleştirme programına verilmiştir.

Tablo 51. Millî Eğitim Bakanlığı 2025 yılı bütçesinin ekonomik sınıflandırma türlerine göre dağılımı

EKONOMİK SINIFLANDIRMA TÜRÜ	2024 BÜTÇESİ	2025 BÜTÇESİ	BÜTÇE PAYI (%)
PERSONEL GİDERLERİ	790.060.716.000	1.030.744.599.000	71,00%
SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARINA DEVLET PİRİMİ GİDERLERİ	94.210.419.000	131.441.299.000	9,05%
MAL VE HİZMET ALIM GİDERLERİ	79.707.141.000	116.559.046.000	8,03%
CARİ TRANSFERLER	27.794.682.000	31.275.568.000	2,15%
SERMAYE GİDERLERİ	100.000.000.000	141.254.495.000	9,73%
SERMAYE TRANSFERLERİ	356.710.000	446.533.000	0,03%
TOPLAM	1.092.129.668.000	1.451.721.540.000	

2025 yılı için toplam 1.451.721.540.000 TL kaynak ayrılan Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinin ekonomik sınıflandırma türlerine göre dağılımı yukarıdaki tabloda verilmiştir. Tabloya bakıldığında bütçenin %71'lik kısmının personel giderlerine ayrıldığı görülmektedir.

Tablo 52. En büyük bütçeli 5 bakanlığın bütçesi ile faiz bütçesinin karşılaştırma tablosu

KURUMLAR	2025 BÜTÇESİ	BÜTÇE PAYI (%)
FAİZ GİDERLERİ	1.950.000.000.000	13,24%
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI	1.451.715.540.000	9,85%
SAĞLIK BAKANLIĞI	1.020.317.291.000	6,93%
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI	865.536.500.000	5,88%
MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI	623.899.190.000	4,24%
ULAŞTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI	479.273.718.000	3,25%
MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BÜTÇESİ	14.731.014.332.000	

Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi her ne kadar tüm bütçeler arasında en büyük 2. Bütçe olarak görünse de 2025 yılı Merkezi Yönetim Toplam Bütçesinden faize ayrılan kısmı kadar bile değildir. 2025 yılında faiz giderleri için toplam yaklaşık 2 milyar TL ayrılmıştır ve bu bütçe Millî Eğitim, Sağlık, Millî Savunma, Ulaştırma ve Altyapı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarının bütçelerinden fazladır.

Millî Eğitim Bakanlığının bütçesi ile eğitim sistemimizin önemli bir parçasını oluşturan üniversitelerin bütçeleri ve Yüksek Öğretim Kurumunun bütçesini topladığımızda yine de faize ayrılan bütçeyi geçememektedir. **Bu tablolar, Ak Parti hükümetinin eğitime verdiği değeri çok net olarak gözler önüne sermektedir.**

Bütçe Gerçekten Yeterli mi?

Eğitim, toplumsal kalkınmanın en temel bileşenlerinden biri olarak ulusal bütçelerde öncelikli bir yer almalıdır. Ancak, Millî Eğitim Bakanlığına ayrılan 2025 yılı bütçesi, ekonomik koşullar ve enflasyon karşısında reel anlamda yetersiz kalmaktadır. Bütçede %30 civarı bir artış sağlanmış gibi görünse de, 2024 yılı için belirlenen yeniden değerlendirme oranının %44, TÜİK verilerine göre enflasyon oranının %48,58 ve bağımsız kurumların daha gerçekçi hesaplamalarına göre enflasyon oranının %89,77 olduğu dikkate alındığında, bu artış gerçekte ciddi bir gerileme anlamına gelmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrılan 1 trilyon 451 milyar liralık bütçenin dağılımı da bu gerilemenin eğitim sistemine yansımalarını açıkça ortaya koymaktadır. Bütçenin %80'i personel giderlerine ayrılmış, yatırıma ise yalnızca %10 pay tahsis edilmiştir. Bu oran, Bakanlığın yapısal reformlardan uzak bir şekilde yalnızca mevcut sistemi sürdürebilecek bir bütçe ile çalıştığını göstermektedir. Oysa 1998 yılında eğitim bütçesinin %30,63'ü yatırıma ayrılmış, sonraki yıllarda bu oran %17 seviyelerine kadar korunmuştur. Ancak bugün, bu oran

%9,73 seviyelerine gerilemiştir. Eğitimde fiziksel altyapı eksiklikleri, ikili eğitim uygulamaları ve dijitalleşme ihtiyaçları gibi hayati konular göz önüne alındığında, yatırım bütçesinin bu denli düşük tutulması, geleceğimizin nasıl bir ihmalle karşı karşıya olduğunu gözler önüne sermektedir.

Eğitim bütçesindeki bu yetersizlik, öğrencilerin okullara erişimi, öğrenme ortamlarının kalitesi ve öğretim materyallerinin niteliği üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratmaktadır. Örneğin, Bakanlığın kendi verileri, 2023-2024 eğitim yılında toplam 180 milyon ders kitabının dağıtıldığını ifade etse de yardımcı kaynak eksiklikleri nedeniyle milyonlarca velinin özel sektöre yönelmek zorunda kaldığı ortadadır. Bu durum, eğitim harcamalarının veliler için ciddi bir maddi yük haline geldiğini göstermektedir.

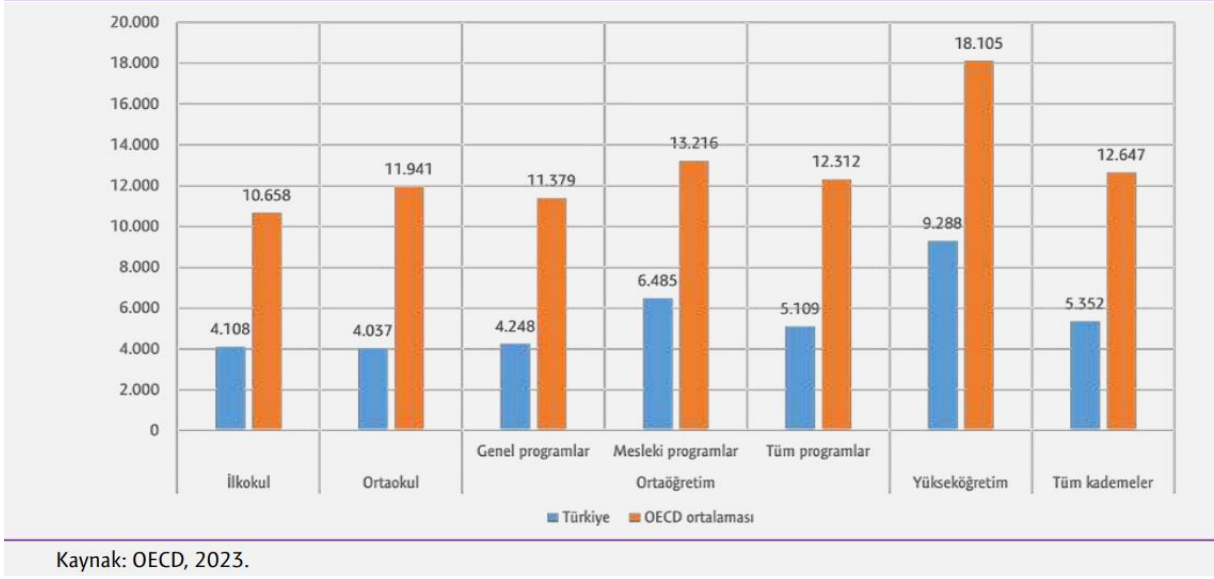
Bakanlık tarafından sunulan bütçenin, Cumhuriyet tarihinin en büyük eğitim bütçesi olduğu iddia edilmiştir. Ancak, öğrenci başına düşen kamu harcamalarına bakıldığında, bu iddianın gerçekleri yansıtmadığı görülmektedir.

Bu tablo, eğitim sistemimizin uluslararası standartların çok altında kaldığını göstermektedir. 2025 yılı bütçesinin eğitim yatırımlarına, fiziki altyapıya, dijital dönüşüme ve eğitimde eşitliğe yönelik ciddi bir destek sunmaması, “Türkiye Yüzyılı” söylemlerinin içinin boş olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Eğitime yapılan yatırımların yetersizliği yalnızca bugünü değil, yarınlarımızı da karanlık bir belirsizliğe sürüklemektedir.

OECD – Bir Bakışta Eğitim Raporlarında Türkiye

Eğitim, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasının temel taşlarından biridir. Ancak Türkiye, eğitime yapılan harcamalar açısından OECD ülkeleri arasında ne yazık ki alt sıralarda yer almaktadır. Eğitimdeki bu finansman yetersizliği, yalnızca mevcut nesilleri değil, geleceğimizi de doğrudan tehdit etmektedir.

2020 yılı verilerine göre, Türkiye’de tüm eğitim kademelerinde öğrenci başına yapılan yıllık harcama 5.352 dolar seviyesindedir. Bu rakam, OECD ülkeleri ortalamasının (12.647 dolar) yalnızca %42’sine karşılık gelmektedir. Türkiye, bu göstergede Meksika ve Kolombiya’nın ardından en düşük sıralarda yer alan üçüncü OECD ülkesi konumundadır. Eğitim sisteminde fırsat eşitliği yaratmak ve kaliteli bir öğrenim ortamı sunmak gibi temel hedeflere ulaşılması bu harcama seviyesiyle mümkün değildir.

Şekil 76. Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Kurumları Harcaması (Dolar)

Yükseköğretim kademesindeki durum da benzer bir tablo çizmektedir. Türkiye’de yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcama 9.288 dolar iken, OECD ortalaması 18.105 dolardır. Türkiye bu seviyede dahi OECD’nin yarısı kadar kaynak ayırmaktadır. Dahası, Birleşik Krallık’ta bu rakamın 29.534 dolar, ABD’de 36.172 dolar, Lüksemburg’da ise 53.421 dolar olduğu düşünüldüğünde, ülkemizin uluslararası rekabet gücünün ne kadar zayıfladığı açıkça görülmektedir.

Türkiye’nin zorunlu eğitimde öğrenci başına yaptığı toplam harcama miktarı da ciddi bir sorun alanı oluşturmaktadır. OECD ülkelerinde, bir öğrencinin 6-15 yaş arasındaki zorunlu eğitimi tamamlaması için yapılan toplam harcama ortalama 112.000 dolar seviyesindedir. Türkiye’de bu rakam yalnızca 42.798 dolardır ve Kolombiya’nın ardından OECD’deki en düşük ikinci seviyededir. Bu, bir Türk öğrencinin zorunlu eğitim süresince aldığı finansal desteğin OECD ortalamasının %38’i kadar olduğu anlamına gelmektedir.

Eğitim sürecinde böylesine düşük bir kaynakla hem fiziki altyapının geliştirilmesi hem de kaliteli öğretim materyalleri ve nitelikli öğretmen kadrosu sağlanması mümkün değildir. Bu yetersizlik, eğitimde fırsat eşitliği sağlamayı bir kenara bırakın, mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştiren bir etkiye neden olmaktadır.

Türkiye, ortaöğretim düzeyinde öğrenci başına yapılan harcama miktarında da OECD ülkelerinin gerisindedir. Mesleki programlarda öğrenci başına yapılan harcama 6.485 dolar, genel programlarda ise 4.248 dolar düzeyindedir. Bu miktarlar, OECD ortalamaları olan 13.216

dolar (mesleki programlar) ve 11.379 doların (genel programlar) yarısından bile azdır. Eğitim sistemine ayrılan kaynakların bu denli düşük olması, özellikle mesleki eğitimin kalitesini düşürmekte ve öğrencilerin iş gücü piyasasına hazır bireyler olarak yetişmesini engellemektedir.

Kamusal desteklerin yetersizliği yalnızca öğrenci başına yapılan harcamalarda değil, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içerisindeki eğitim harcamaları oranında da görülmektedir. Türkiye, GSYH'nin %4,2'sini eğitim kurumlarına harcarken, OECD ülkeleri ortalaması %4,9'dur. Bu oran, Türkiye'nin kamusal eğitim harcamalarındaki geriliğini açıkça ortaya koymaktadır. Eğitim gibi hayati bir alanda tasarruf politikalarının tercih edilmesi, geleceğimizin karartılmasına yönelik ciddi bir ihmal olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye, ilköğretim kademesinde devlet harcamalarının payının en düşük, özel harcamaların payının ise en yüksek olduğu OECD ülkesidir. İlginç bir şekilde, Türkiye'de hane halkının ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamalarına katkısı %19 oranındayken, OECD ortalamasında bu oran yalnızca %5'tir. Eğitimde kamusal harcamaların azaldığı ve özel harcamaların arttığı bu tablo, eğitimi bir hak olmaktan çıkarıp bir ayrıcalık haline getirmektedir. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının nitelikli eğitime erişimi giderek zorlaşmaktadır.

Yükseköğretimde Kalite Erozyonu

Türkiye'nin yükseköğretim politikaları, plansız büyüme ve kaynakların verimsiz kullanımı nedeniyle ciddi bir kalite erozyonuyla karşı karşıyadır. Nicelik odaklı yaklaşımlar, eğitimde niteliği gözetmeyen politikalar ve şeffaflıktan uzak karar mekanizmaları, yükseköğretim sistemimizi çöküşe sürüklemektedir. Bugün yükseköğretim, yalnızca bina ve öğrenci sayılarını artırmayı hedefleyen, ancak bilimsel üretkenlik ve uluslararası standartları umursamayan bir anlayışla yönetilmektedir.

OECD ülkeleri ile kıyaslandığında, Türkiye'nin yükseköğretim bütçesi, çağdaş bilimsel araştırmalar ve nitelikli eğitim için gereken düzeyin çok altındadır. Türkiye'de öğrenci başına yapılan harcama yalnızca 9.288 dolar iken, OECD ortalaması 18.105 dolar düzeyindedir. ABD, Birleşik Krallık ve Lüksemburg gibi ülkelerde bu rakam 30.000-50.000 dolar arasındadır. Türkiye, bu harcama seviyesiyle yalnızca Meksika ve Kolombiya gibi ülkelerin seviyesinde yer almaktadır. Bu tablo, hükümetin yükseköğretime verdiği değer acı bir göstergesidir. Üniversitelerimiz, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin lokomotifini yerine, kaynak yetersizliğinden dolayı işlevini yitirmektedir.

Türkiye’de lisansüstü eğitim mezuniyet oranı yalnızca %2,5’tir ve bu oran, %15,1 olan OECD ortalamasının dramatik şekilde gerisindedir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının yetersizliği, ülkemizin nitelikli insan kaynağı üretimindeki başarısızlığını ortaya koymaktadır. Üniversiteler, bilim insanı yetiştiren kurumlar olmaktan uzaklaşmış, diplomalı işsizler ordusuna katkı yapan birer mekanizmaya dönüşmüştür.

Dahası, yükseköğretim mezunlarının istihdam oranı %73,5 ile OECD ortalamasının (%86,4) altında kalmaktadır. "Eğitim-istihdam uyumsuzluğu" bu başarısızlığın temel nedenidir. Özellikle kadın mezunların işgücüne katılımı %61 gibi düşük bir seviyededir. Hükümet, üniversitelerde eşitlikçi ve istihdam odaklı bir eğitim modeli geliştirmek yerine, bu başarısızlığı görmezden gelmektedir.

Türkiye, uluslararası öğrenciler için cazibe merkezi olma hedefinden uzaktır. Üniversitelerdeki uluslararası öğrenci oranları, dünya ortalamalarının oldukça gerisindedir. Lisansüstü seviyede uluslararası öğrenci oranı sadece %0,9 ile %6,7 arasında değişmekte, OECD ortalaması ise %3,4 ile %23,6 arasında seyretmektedir. Üniversitelerimiz, akademik özgürlüklerin kısıtlandığı, bilimsel araştırmaların siyasetin gölgesinde yönetildiği bir yapıya hapsedilmiştir. Akademisyenlerin ifade özgürlüğü üzerindeki baskılar, Türkiye’nin uluslararası arenada yükseköğretim alanında rekabet gücünü azaltmıştır.

Türkiye’deki ön lisans programlarına yönelik aşırı yönlendirme, eğitim ve istihdam ilişkisindeki sorunları daha da derinleştirmektedir. Öğrencilerin %49’u ön lisans programlarını tercih etmekte ve bu oran OECD ortalamasının (%25) iki katıdır. Ancak, ön lisans mezunlarının büyük çoğunluğu iş gücü piyasasında vasıfsız işçi konumuna düşmekte, mezuniyet sonrası istihdam oranları hayal kırıklığı yaratmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin yükseköğretim sistemi, çağdaş dünyadan kopmuş, kendi içine kapanmış bir yapıdadır. Nicelik artışına dayalı üniversiteleşme, eğitimde kaliteyi baltalamış, bilimsel üretimi durma noktasına getirmiştir. Bu başarısız politikaların en ağır yükü, gençlerimizin omuzlarına yüklenmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğini ve liyakati savunmak, uluslararası standartları yakalamak ve bilimsel özgürlüğü yeniden tesis etmek için bu çarpık düzenin değiştirilmesi elzemdir.

Hükümetin, yükseköğretim politikalarındaki başarısızlıklarının bedelini gençlerimiz ve ülkemiz ödemeyecektir. Eğitim, bir ülkenin geleceğini inşa eder; ancak bu gelecek, adalet ve

nitelikten yoksun bir eğitim sistemiyle karanlığa mahkûm edilmektedir. Bu karanlığı aydınlatacak olan, liyakat ve bilimi rehber edinen bir anlayıştır.

Devleti Maaş Ödeyemez Hale Getirdiler!

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitim Merkezlerinde büyük bir skandal yaşanarak Haziran 2024 tarihinden sonra, bu kurumlarda görev yapan, vatandaşların ilgi alanlarına uygun kurslar açan usta öğreticilerin maaşları ödenememiştir.

Bu durum ekonomik olarak “maaş ödenemez halde” olunmamasına rağmen, bütçe yapma beceriksizliğinden ötürü gerçekleştirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığının bütçe tablolarından “Ekonomik Sınıflandırma II. Düzey” başlıklı form 9 belgesinde Hayat Boyu Öğrenme ve Halk Eğitim Merkezleri bütçe kalemlerine bakıldığında Geçici Süreli Çalışanlar (E.02.04.) için 2024 yılında 1.079.358.000 ayrılmasına rağmen daha ilk 6 ayda bu rakamın yaklaşık %50 fazlası harcanmıştır. Haziran ayı sonuna kadar ilgili usta öğreticiler için 1.567.743.661TL harcanmıştır. Bu harcamanın 6 aylık olduğunu düşünürsek aylık ortalama yaklaşık 265 milyon TL harcanmış diyebiliriz. Ödenek yetmediği için usta öğreticilerin açacağı kursların durdurulduğunu da biliyoruz. Bu kurslar durdurulmamış olsaydı, Eylül-Aralık arasındaki 4 ayda Hadi yaz aylarını saymadan hesaplasak, Eylül 2024-Aralık 2024 aralığındaki 4 ay için yine toplam 1,1 milyar TL gerekecekti. Bu hesaplamalara dayanarak, aslında 2024 bütçesinde ilgili gider kalemi yaklaşık 2,7 milyar TL olmalıydı.

2025 yılı bütçesine bakacak olursak, aynı kalemde ayrılan ödeneğin geçen seneye oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bakanlığın toplam bütçesinin oran olarak standart artış gösterdiğini düşünürsek, bu kalemdeki bütçe payı artışının, başka bir alandaki bütçeden kesinti yapılarak gerçekleştirildiği anlamına gelmektedir. Bu da hükümetin yine plansız ve çala kalem bütçe yaptığının delili niteliğindedir.

Öğretmen Maaşlarındaki Adaletsizlik ve Uluslararası Kıyaslamalar

Öğretmenlik, bir toplumun geleceğini şekillendiren en kritik mesleklerden biridir. Ancak Türkiye’de öğretmenlere sağlanan maddi ve manevi destek, bu mesleğin hak ettiği saygınlık ve önemi karşılamaktan uzaktır. OECD verileri ve uluslararası kıyaslamalar, Türkiye’nin öğretmen maaşlarındaki yetersizliklerini açıkça ortaya koymaktadır.

OECD ortalamasında, meslekteki en kıdemli bir öğretmen, mesleğe yeni başlayan bir öğretmene göre %61-65 daha yüksek maaş almaktadır. Türkiye’de bu oran yalnızca %9’dur. Bu durum, öğretmenlerin meslek içindeki deneyim ve kıdemlerinin maddi olarak neredeyse hiç karşılık bulmadığını göstermektedir. Lise ile okul öncesi öğretmenleri arasındaki maaş farkında da benzer bir tablo görülmektedir. OECD ülkelerinde lise öğretmenlerinin maaşı, okul öncesi öğretmenlerine kıyasla %12-17 daha yüksekken, Türkiye’de bu fark anlamlı bir seviyede değildir. Türkiye’de öğretmen maaşları genel olarak düşük bir seviyede seyretmekte, eğitim kademelerine göre belirgin bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 53. OECD ve Türkiye’de Kademelere ve Deneyime Göre Yıllık Öğretmen Maaşları Karşılaştırması (Dolar)

		Başlangıç maaşı	10 yıllık deneyim	En üst kıdem
Türkiye	Okul öncesi	46.333	47.691	50.489
	İlkokul	46.333	47.691	50.489
	Ortaokul	46.822	48.180	50.978
	Lise**	46.822	48.180	50.978
OECD ortalaması	Okul öncesi	34.563	43.063	57.118
	İlkokul	36.367	46.782	61.075
	Ortaokul	37.628	48.605	63.332
	Lise**	39.274	50.841	65.658

*Satın alma gücü paritesi (SAGP) kullanılarak yıllık kamu kurumu maaşlarının dolar karşılığı hesaplanmıştır.
**Genel programlar.
Kaynak: OECD, 2023.

Ülkemizde birçok öğretmen geçimini sağlamakta zorlanmakta ve hatta ek iş yapmak zorunda kalmaktadır. Bu koşullar altında bir öğretmenden nitelikli ve özverili bir eğitim hizmeti beklemek gerçekçi değildir. Özel okul öğretmenlerinin durumunun daha da vahim olduğu ortadadır.

Türkiye’de öğretmen maaşları yoksulluk sınırının altındadır. Kıdem ve dereceye bağlı olarak öğretmen maaşlarının aylık **41.280 TL ile 45.813 TL** arasında değişiklik göstermekte iken bu tutar, Türk-İş tarafından açıklanan yoksulluk sınırı olan **60.000 TL’nin** oldukça altındadır. Bu durum, öğretmenlerin ekonomik açıdan ciddi bir zorlukla karşı karşıya olduğunu ve mesleğin toplumsal itibarının giderek azaldığını göstermektedir.

Dünyada öğretmen maaşları genellikle toplumsal statü ve mesleki saygınlıkla ilişkilendirilirken, Türkiye’de bu ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir. OECD’ye göre öğretmenlerin maaşlarının toplumsal saygınlık üzerindeki etkisi büyüktür. Türkiye’nin bu konuda geride kalması, mesleğin cazibesini azaltmakta ve en nitelikli bireylerin öğretmenlik mesleğini tercih etmesini engellemektedir.

Öğretmen maaşlarındaki bu adaletsizlik, sadece öğretmenlerin yaşam standartlarını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda eğitimde kalitenin düşmesine de sebep olur. Yüksek öğretmen maaşları, yalnızca öğretmenlerin değil, eğitim sistemimizin de güçlenmesini sağlayacaktır. Nitelikli bireylerin öğretmenlik mesleğini tercih etmesi ve bu alanda uzun yıllar çalışmaya devam etmesi için maaşların OECD ülkeleri ortalamasına çekilmesi gerekmektedir. Öğretmen maaşları arttıkça, öğretmenlerin motivasyonu artacak, dolayısıyla öğrenciler daha iyi bir eğitim alacak ve eğitim kalitesi yükselmiş olacaktır.

Öğretmenlerde yaşanan bu durum okul müdürleri için de geçerlidir. Türkiye'deki bir okul müdürünün alabileceği en yüksek maaş OECD ülkeleri ortalamasından oldukça düşüktür. OECD ülkeleri ortalamasında, asgari yeterliklere sahip bir okul müdürünün alabileceği maaş en az 51.020 dolar (ilkokul) ile en fazla 90.692 dolar (lise – genel programlar) arasında değişmektedir. Türkiye'de ise okul müdürü maaşları 54.512 dolar (ilkokul, ortaokul) ile 64.033 dolar (lise – genel programlar) arasında değişmektedir.

Tablo 54. OECD ve Türkiye'de Kademelere Göre En Yüksek Okul Müdürü Maaşları

	Türkiye		OECD Ortalaması	
	2021	2022	2021	2022
Okul öncesi	45.273	63.862	-	-
İlkokul	43.070	60.826	81.935	81.217
Ortaokul	43.070	60.826	89.897	89.542
Lise**	45.400	64.033	91.128	90.692

*Satın alma gücü paritesi (SAGP) kullanılarak yıllık kamu kurumu maaşlarının dolar karşılığı hesaplanmıştır.
**Genel programlar.
Kaynak: OECD, 2023.

Mevcut iktidarın, öğretmen maaşlarını iyileştirme konusunda kararlı bir adım atmamış olması, eğitim sistemindeki çöküşü derinleştirmektedir. Öğretmenlerin daha iyi şartlar altında çalışabilmesi için maaşların iyileştirilmesinin ötesinde, eğitim politikalarının da yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Eğitimde kalitenin artırılması ve öğretmenlerin hak ettikleri değeri görmesi için, öğretmen maaşlarının insanca bir düzeye çıkarılması zorunludur.

Sonuç olarak, öğretmen maaşlarının artırılması, sadece öğretmenlerin değil, öğrencilerin de geleceğine yapılacak en önemli yatırımdır.

Saadet Partisi olarak Önerilerimiz şunlardır:

Eğitimin kalitesi doğrudan öğretmenlerin çalışma koşullarıyla bağlantılıdır. Bu nedenle, Türkiye'nin öğretmen maaş politikasını yeniden düzenlemesi bir zorunluluktur.

- Kıdem ve Performans Temelli Artışlar: Öğretmen maaşlarının kıdeme dayalı olarak artırılması, meslek içi motivasyonu ve deneyimin önemini vurgulayan bir sistemin oluşturulması gereklidir.
- Kademeler Arasında Adalet: Farklı eğitim kademelerinde görev yapan öğretmenler arasında ücret farkları, uluslararası standartlara uygun şekilde düzenlenmelidir.
- Özel Okul Öğretmenlerinin Haklarının Korunması: Özel okul öğretmenlerinin maaşlarının denetim altına alınması ve taban maaş uygulamasının yeniden yürürlüğe konulması şarttır.
- Ekonomik Güvenceler ve Ek Ders Ücretleri: Öğretmenlerin ek ders ücretleri arasındaki farklar giderilmeli ve ek ders uygulamasının adil bir şekilde düzenlenmesi sağlanmalıdır.

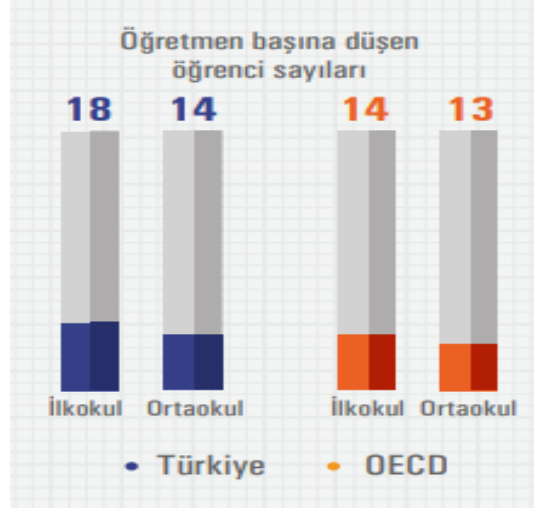
Eğitim sisteminin temel taşı olan öğretmenlerimize hak ettikleri destek verilmeden, nitelikli bir eğitim sisteminin inşa edilmesi mümkün değildir. Sayın Bakan'a hatırlatırız ki, öğretmenlerimize yapılan yatırım, ülkemizin geleceğine yapılan yatırımdır. Türkiye, eğitimde OECD standartlarını yakalamak istiyorsa öğretmen maaşları ve özlük hakları konusunu acilen çözmelidir.

Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı Niteliği Gölgeyor

Öğrencilerin eğitim deneyimleri, yalnızca öğretmenlerinin uzmanlık düzeyi ile değil, aynı zamanda öğretmenlerin sınıflarında kaç öğrenciyi eğittiği ile de doğrudan ilişkilidir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, bir eğitim sisteminin verimliliğini belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Ne yazık ki, Türkiye'de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında oldukça yüksektir ve bu durum, eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

OECD'nin 2023 ve 2024 raporlarına göre, Türkiye'deki öğretmen başına düşen öğrenci sayısı OECD ortalamasının üzerinde kalmaktadır. Özellikle mesleki eğitim veren okullarda bu fark daha belirgindir. Türkiye'de mesleki eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı oldukça fazla olup, öğretmenlerin öğrencilerle bireysel etkileşimleri ve onlara rehberlik etme imkânları oldukça sınırlıdır. Bu da öğrencilerin eğitimde ihtiyaç duydukları bireysel desteği yeterince

alamamaları anlamına gelmektedir. Özellikle, öğrenme zorlukları yaşayan, özel eğitim gereksinimi olan ya da farklı hızda öğrenen öğrenciler için bu durum daha büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Şekil 77. Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları OECD- Türkiye Karşılaştırması

Eğitimde kalitenin artması için öğretmenlerin her bir öğrenciyi yakından takip edebilmesi ve ihtiyaçlarına yönelik çözüm üretmesi gerekir. Ancak, öğretmen başına düşen öğrenci sayısındaki artış, öğretmenlerin bu tür bireysel rehberlik faaliyetlerini yerine getirmelerini imkânsız hale getirmektedir. Bu durum, eğitimin niteliğini zedelemekte ve öğrenciler arasındaki başarı farklarını derinleştirmektedir. Özellikle büyük sınıflarda, öğretmenlerin her öğrenciye yeterli zaman ayıramamaları, öğretim sürecinin kalitesini ciddi şekilde düşürmektedir.

OECD verilerine göre, Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, ortalama olarak 20’nin üzerindedir. Bu rakam, gelişmiş OECD ülkeleri arasında yer alan Kanada, Kore ve Almanya gibi ülkelerde ise 10’un altındadır. Bu büyük fark, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini pekiştiren bir unsurdur. Öğretmenlerin sınıflarında çok fazla öğrenci bulunması, öğretmenlerin öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını anlamalarını ve her öğrencinin potansiyelini en üst düzeye çıkaracak şekilde eğitim sunmalarını engellemektedir. Bu durum, özellikle kırsal ve düşük gelirli bölgelerde daha belirgin hale gelmektedir. Türkiye’deki bazı bölgelerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, gelişmiş ülkelerdeki sayıların iki katına kadar çıkabilmektedir.

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısındaki bu aşırı yoğunluk, eğitimdeki eşitsizlikleri de derinleştirmektedir. Kırsal alanlardaki okullarda, öğretmen sayısının yetersizliği ve öğrenci sayısının fazla olması, öğrencilerin kaliteli eğitime erişimini kısıtlamakta, böylece eğitimde

fırsat eşitsizliğini daha da belirgin hale getirmektedir. Ayrıca, sınıf içi etkileşimin azalması, öğrencilerin öğretmenlerinden gereken rehberliği ve desteği yeterince alamamalarına yol açmaktadır. Öğrencilerin bireysel gelişimlerini takip edebilmek ve onlara ihtiyaçlarına göre eğitim verebilmek için öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısının azaltılması gerekmektedir.

İktidarın bu soruna karşı geliştirdiği politikalar ise genellikle yetersiz kalmaktadır. Eğitimde niceliksel büyüme hedeflerine odaklanan mevcut hükümet, öğretmen atamalarını artırmayı düşünürken, öğretmenlerin sınıflarda karşılaştıkları yoğunluğu ve eğitimde kalitenin artırılmasına dair adımları göz ardı etmektedir. Yeni okullar ve öğretmen atamaları, niceliksel olarak eğitimdeki açığı kapatabilir, ancak mevcut öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısını düşürmeden eğitimde kaliteyi artırmak mümkün değildir.

Eğitimde fırsat eşitliği ve kaliteli eğitimin sağlanabilmesi için öğretmen başına düşen öğrenci sayısının makul bir seviyeye çekilmesi zorunludur. Özellikle büyük şehirler ve kırsal bölgeler arasında bu farkları gidermek, her öğrencinin ihtiyacı olan eğitimi alabilmesi için kritik bir adımdır. Bu bağlamda, öğretmen başına düşen öğrenci sayısının azaltılması, yalnızca öğretmenlerin iş yükünü hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda öğrencilere daha nitelikli bir eğitim sunulmasını sağlar.

Saadet Partisi olarak, öğretmen başına düşen öğrenci sayısının düzenli bir şekilde azaltılması ve öğretmenlerin daha verimli bir şekilde çalışabilmesi için öğretmen sayısının artırılması gerektiğini vurguluyoruz. Bu yalnızca eğitimdeki kaliteyi artırmakla kalmaz, aynı zamanda öğrenciler arasında fırsat eşitliğini de sağlayacaktır. Eğitimde eşitliği hedefleyen bir politikayla, her bir öğrenciye hak ettiği eğitimi sunmak mümkündür.

Özel Eğitim’de 17 Yaşın Üstündekiler Kapı Dışarı Ediliyor!

Milli Eğitim Bakanlığının 2025 bütçesinde “Özel Eğitim”e 84 Milyar TL ayrılmıştır. Bu rakam Türkiye’deki özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin toplumsal hayata katılımını gerçekleştirme konusunda devde kulak kalmaktadır. Bütçenin yetersizliği Türkiye’de özel gereksinimli bireyler için eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasını engellemekte, mevcut uygulamaların kapsamını sınırlamaktadır. Türkiye genelinde özel eğitime olan talebin hızla artmasına rağmen, bu ihtiyaca yönelik kaynak ve hizmet altyapısının geliştirilmediği görülmektedir.

400.000'den fazla özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci, rehabilitasyon merkezlerinden destek alırken, mevcut özel eğitim okullarının sayısı, bu talebi karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde özel eğitim olanaklarına erişim sınırlı olup, birçok aile özel sektörün sunduğu eğitim hizmetlerine yönelmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, yalnızca belirli bir ekonomik düzeye sahip ailelerin özel eğitim hizmetlerine ulaşabilmesine ve eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır.

Türkiye'de devletin yalnızca belirli kademelerde özel eğitim sağlıyor oluşu, özel eğitimin kamu kaynaklarıyla yeterince desteklenmediğini göstermektedir. **Üçüncü kademedен sonra devletin sunduğu özel eğitim kurumu bulunmuyor oluşu**, özel gereksinimli bireyin 17 yaşından sonra devletin kapı dışarı edilmesi anlamına gelmektedir. Devletin bu kademedeki eğitim sağlama sorumluluğunu özel sektöre bırakması, eğitimde sosyal adalet ilkesine zarar vermekte ve özel sektörün bu alanda bir tekel oluşturmasına neden olmaktadır.

Ayrıca, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde devletin **öğrenci başına sağladığı destek saatlerinin kısıtlı olması**, bu merkezlerde verilen eğitimin verimliliğini azaltmaktadır. Haftada 3 gün, günde 2 saat olarak sınırlanan bu destek, özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimlerini tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Erken çocukluk dönemindeki bireyler için yoğun eğitimin gelişim üzerindeki önemi göz önüne alındığında, bu saatlerin artırılması gerektiği açıktır.

Bu alanlarda yapılması gereken bazı düzenlemeler ile özel eğitimin daha kapsayıcı bir yapıya kavuşturulması mümkündür. Türkiye'de otizm spektrum bozukluğu (OSB) teşhisi oranının artışı, otizmlili bireylere özel eğitim sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. 2000'li yılların başında her 150 çocukta bir görülmekte olan OSB, 2020 itibarıyla her 36 çocuktan birinde görülmeye başlanmış olup, bu bireyler için özel eğitim okullarının ülke çapında yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Rehabilitasyon merkezlerinden yararlanan okul çağındaki öğrencilerin aylık ders saatlerinin düzenlenmesi, okul öncesi ve lise sonrası dönemlerdeki öğrenciler için aylık destek eğitim saatlerinin artırılması önerilmektedir. Özellikle 0-5 yaş grubunda ve lise sonrası dönemde yoğun eğitim, özel gereksinimli bireylerin hem bireysel gelişiminde hem de topluma uyum süreçlerinde büyük öneme sahiptir. Bu bireyler için lise sonrası eğitim sürekliliğinin sağlanması, davranışsal sorunları azaltacak ve ailelerin yaşam kalitesini artıracaktır.

Son olarak, özel eğitim okullarına fizyoterapist, dil ve konuşma terapisti gibi uzmanların atanması gereklidir. Bu uzmanlar, özel gereksinimli bireylerin yalnızca akademik gelişimini

değil, aynı zamanda fiziksel ve sosyal gelişimlerini de desteklemekte kritik rol oynamaktadır. Ayrıca, üçüncü kademedен sonra özel gereksinimli öğrencilerin eğitim alabilecekleri devlet okullarının artırılması, bu alandaki hizmet açıklarını büyük ölçüde kapatacaktır.

Mesleki Eğitim Çıkmazı

Mesleki eğitim, çağdaş iş gücü piyasasında rekabet edebilecek yetenekler kazandırmanın ötesinde, gençlerin toplumsal ve ekonomik gelişimlerine katkı sağlayacak bir platformdur. Ancak Türkiye'nin mesleki eğitimdeki mevcut durumu, ülkenin ekonomik kalkınmasını ve sosyal eşitliği hedefleyen uzun vadeli politikalarla uyumsuz bir seyir izlemektedir. OECD 2023 raporuna göre, Türkiye'de mesleki eğitimdeki öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri, uluslararası ortalamanın oldukça gerisindedir.

OECD verilerine göre, Türkiye'de mesleki eğitim veren öğretmenlerin önemli bir kısmı, çağdaş mesleki beceriler ve dijital teknoloji konusunda yeterli eğitime sahip değildir. OECD ülkelerinde mesleki eğitim öğretmenlerinin büyük bir kısmı, sürekli mesleki gelişim programlarına katılırken, Türkiye'de bu oran %25 civarındadır. OECD ortalamasında ise bu oran %70'tir. Bu da öğretmenlerin, mesleki gelişimlerini sağlayacak ve yeni eğitim araçlarına, teknolojik donanımlara adapte olabilecek yetkinliklerden yoksun olduklarını ortaya koymaktadır.

Özellikle teknoloji ve dijital beceriler konusunda öğretmenlerin yetersizliği, mesleki eğitimde kullanılan öğretim materyallerinin ve laboratuvarların çağ dışı kalmasına yol açmaktadır. Türkiye'de mesleki eğitim veren okulların çoğu, teknolojik donanım açısından geri kalmıştır. OECD'nin 2023 raporunda yer alan veriye göre, Türkiye'de mesleki eğitim veren okullarda öğrenci başına düşen teknoloji kullanımı, OECD ortalamasının yalnızca yarısı kadar kalmaktadır. Bu durum, öğrencilerin çağın gereksinimlerine uygun beceriler kazanmalarını engellemektedir.

Mesleki eğitimdeki eşitsizlik, sadece öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile değil, aynı zamanda eğitim kaynaklarının ve materyallerinin dağılımındaki adaletsizlikle de bağlantılıdır. Türkiye'deki mesleki eğitim okullarında eğitim materyalleri çoğunlukla eski ve sınırlıdır. OECD'nin raporuna göre, Türkiye'deki mesleki eğitim okullarının yalnızca %35'i modern laboratuvarlara ve dijital öğretim materyallerine sahiptir. OECD ülkelerinin çoğunda ise bu oran %80'in üzerindedir. Bu da öğrencilerin eğitimde çağdaş araçlardan yoksun kalmalarına, dolayısıyla eğitim kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Türkiye'de mesleki eğitimin büyük

bir kısmı geleneksel yöntemlerle yapılmakta, modern teknoloji ve öğretim teknikleri sınırlı bir şekilde kullanılmaktadır.

OECD raporlarından alınan bazı veriler, Türkiye'nin mesleki eğitimdeki durumu daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Türkiye, mesleki eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı açısından OECD ülkeleri arasında en yüksek oranlara sahip ülkelerdendir. Bu durumu daha somut bir şekilde göstermek için şu tabloyu inceleyebiliriz:

Bu tablo, Türkiye'nin mesleki eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı konusunda OECD ülkelerinin çok gerisinde olduğunu göstermektedir. Bu eşitsizlik, eğitim kalitesinin düşmesine yol açmakta ve eğitimde fırsat eşitliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Ayrıca, mesleki eğitimdeki öğrenci sayısındaki artış, öğretmenlerin eğitimin kalitesini artırmak adına gerekli yeterlilikleri sağlayabilmesini engellemektedir. Büyük sınıflarda bireysel eğitim, rehberlik ve desteğin verilmesi neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, mesleki eğitimin nitelikli hale gelmesi ve öğrencilerin iş gücü piyasasında başarılı olabilmeleri için öğretmen başına düşen öğrenci sayısının makul bir seviyeye çekilmesi gerekmektedir.

Saadet Partisi olarak, mesleki eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının azaltılması, öğretmenlerin eğitim materyallerine ve teknolojiye daha kolay erişebilmesi için yatırımlar yapılması gerektiğini vurguluyoruz. Öğretmenlerin sürekli eğitim alabilecekleri mesleki gelişim programlarının oluşturulması, teknoloji entegrasyonunun hızlandırılması ve mesleki eğitimin modernize edilmesi, eğitimdeki eşitsizlikleri giderecektir.

Mesleki eğitimde kaliteyi artırmak, iş gücü piyasasında daha donanımlı ve rekabetçi bir genç nüfus yetiştirmek için öğretmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sınıf içindeki öğrenci sayısının azaltılması öncelikli hedefimizdir. Türkiye'nin eğitimdeki bu yapısal sorunları çözülmeden, küresel iş gücü piyasasında başarılı olmamız mümkün olmayacaktır.

Yabancı Dil Eğitiminde Tutulmayan Sözler

Günümüzde küresel rekabetin en önemli faktörlerinden biri yabancı dil becerileridir. Ancak Türkiye, yabancı dil eğitimi konusunda ne yazık ki uluslararası düzeyde geride kalmaktadır. Hem yabancı dil eğitimi hem de dijitalleşme süreci, öğrencilerin 21. yüzyıl becerileriyle donanmasını sağlayacak önemli araçlardır. Ancak, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan politikaların bu ihtiyaçları karşılayacak yeterlilikte olmadığı açıktır.

Yabancı dil öğrenme, yalnızca birkaç ders saatiyle çözülebilecek bir konu değildir. Erken yaşta dil eğitiminin güçlendirilmesi, öğrencilerin küresel düzeyde başarılı olabilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Ancak, Türkiye’de dil eğitimi hâlâ yeterli bir şekilde tüm okullara yayılmamış, çoğu okulda yabancı dil öğretimi sadece temel düzeyde kalmaktadır. Eğitimde dil becerilerinin artırılması adına daha kapsamlı ve özgün bir yaklaşım gerekmektedir.

Yabancı dil eğitimi hem bireysel gelişim hem de uluslararası düzeyde rekabet için kritik bir öneme sahiptir. Ancak Türkiye'deki uygulamalar, öğrencilere yeterli dil becerisi kazandırmaktan çok uzaktır. 2018’de verilen vaatlere göre, "2018’de ilkokuldan itibaren yabancı dil eğitimi güçlendirilecek ve 2023 itibarıyla 3-5 yaş grubunda okul öncesi eğitimde yabancı dil oranı %90'a çıkarılacak." denmişti. Ancak 2023 itibarıyla bu oran %51,89’da kalmış ve vaatler tutulmamıştır. Hâl böyle olunca, çocuklarımızın yabancı dil öğrenme hakkı, vaat edilen seviyeye ulaşamamaktadır. Bu durum, Türkiye'nin küresel düzeydeki eğitim başarısızlığının bir göstergesidir.

OECD ülkeleriyle yapılan karşılaştırmalarda, yabancı dil eğitimi konusunda Türkiye’nin oldukça geride kaldığı görülmektedir. OECD ülkelerinde yabancı dil öğretimi genellikle erken yaşlardan itibaren başlamakta ve dil öğretimi, öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak kademeli şekilde güçlendirilmektedir. Türkiye’de ise yabancı dil eğitimi genellikle okula başlama yaşına kadar başlamamakta ve dil eğitimi çoğu zaman öğrencilerin okul dışında öğrendikleri bilgilerle sınırlı kalmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve OECD’nin raporlarında Türkiye’nin dil becerileri konusunda düşük sıralarda yer aldığı vurgulanmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin global rekabetteki yerini ve iş gücü piyasasındaki fırsatlarını da doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak, Yabancı dil eğitimi, sadece bir akademik beceri değil, küresel dünyada rekabet edebilme kapasitesidir. Türkiye, yabancı dil eğitimini daha nitelikli ve erişilebilir hâle getirebilmek için eğitime daha fazla kaynak ayırmalı ve kapsamlı reformlar gerçekleştirmelidir. Aksi takdirde, eğitimde fırsat eşitsizliği devam edecek ve Türkiye, küresel düzeydeki rekabette geri kalacaktır.

Milli Eğitim Akademisi

Akademi sisteminin öğretmen adaylarına getireceği finansal ve iş yükünün büyüklüğü açıkça görülmektedir. Bu süreçte öğretmen adaylarına yapılacak ödemelerin ve sağlanacak barınma

ile eğitim tesisleri giderlerinin hem ekonomik hem de emek bakımından ciddi bir mali yük oluşturacağı anlaşılmaktadır. Örneğin, yalnızca öğretmen adaylarına verilecek olan ödenek, her bir öğretmen için ortalama 350 bin TL'ye ulaşmaktadır. Bu hesapla yaklaşık 20 bin öğretmenin akademiye alınması, 7 milyar TL'lik bir bütçeye ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim verecek personel, tesis ve lojistik giderleri de bu rakama eklendiğinde maliyet çok daha yüksek olacaktır. Bu maliyet karşılığında sağlanacak faydanın değerlendirilmesi gerekmektedir.

Akademi sistemine en çok itirazın akademik camiadan gelmesi dikkate alınmalıdır. Öğretmen yetiştirme görevinin uzun yıllardır üniversitelerce üstlenildiği ve bu kurumların tecrübeli oldukları ortadadır. Öğretmen adaylarının niteliğinin düşmesinin yalnızca üniversitelerden kaynaklandığı iddiası eksik bir değerlendirmedir; zira bu konu aynı zamanda öğrenci profilinin değişimiyle de ilgilidir. Üniversite ve eğitim fakültesi sayısındaki artış, öğretmenlik bölümlerine daha az başarılı öğrencilerin yerleşmesine sebep olmaktadır ve bunun doğal bir sonucu olarak öğretmen niteliğinde bir düşüş gözlemlenmektedir.

Bu noktada, eğitimin kalitesini artırmanın yolu olarak ülkemizin eğitim politikalarının revize edilmesi ve üniversite sayısının azaltılması düşünülmelidir. Ayrıca öğretmen yetiştirme programlarının Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde yeniden yapılandırılması gereklidir. Bu çözüm, Akademi sistemi yerine daha az maliyetli ve sürdürülebilir bir seçenek olarak öne çıkmaktadır. Nitekim, Milli Eğitim Şuralarında alınan kararlar da bu iş birliğinin güçlendirilmesi yönünde olup, Bakanlığın bu konuda üniversitelerle iş birliği girişiminde bulunup bulunmadığı sorusuna yanıt beklenmektedir. Bakanlık, üniversitelerle iş birliği kurmak yerine eğitim sürecini tek başına mı yürütmek istemektedir?

Öğretmenlik mesleğini seçmeyi düşünen gençlerin, akademinin detaylarını gördükçe mesleğe olan ilgilerinin azalacağı öngörülmektedir. Bu durum, öğretmen olma hayaliyle eğitim fakültesi tercih eden gençler üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır. Uzun ve belirsiz süreçlere katlanmak zorunda kalan gençlerin, öğretmenliği tercih etmekten vazgeçmesi muhtemeldir. Nitekim, öğretmen adaylarının en az 1 yıl sınav hazırlığı yapması, ardından kabul edilirse 2 yıl akademi eğitimi alması ve başarıyla tamamlarsa 3 yıl sözleşmeli öğretmenlik yaparak ancak 6 yıl sonunda meslek güvencesine kavuşabilmesi, gençlerin öğretmenlik mesleğinden uzaklaşmasına yol açacaktır. Bu sistem, gençleri 30'lu yaşlarına kadar sürekli belirsizlik içinde bırakarak hayat planlarını geciktirmektedir.

Bunun yanı sıra, akademi boyunca adaylara verilmesi öngörülen ödeneğin yoksulluk sınırının altında olması kabul edilemez bir durumdur. Adayların asgari ihtiyaçlarını bile karşılamaktan uzak olan bu rakamla, belirsiz bir sürece girmelerini beklemek, onlara yapılan büyük bir haksızlıktır.

Mülakatın Adı Kalkıyor Ama Ruhu Yaşatılacak

Öğretmen atamalarında uygulanan mülakat sistemi, hükümetin eğitimde adalet ve liyakat ilkelerine ne denli uzak olduğunu gözler önüne sermektedir. KPSS’de üstün başarı gösteren adayların, mülakatlarda keyfi ve adaletsiz değerlendirmelerle elenmesi, yalnızca bireysel mağduriyetlere yol açmamış; aynı zamanda toplumsal vicdanı da derinden yaralamıştır. Eğitim sistemimiz, gençlerimizin alın terini hiçe sayan bu sistem nedeniyle güven kaybetmiştir.

Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin’in itirafına göre, mülakat puanları nedeniyle sıralaması değişen aday sayısı 1.100’dür. Ancak sendikalar ve mağdur adaylar, bu sayının 5.000’in üzerinde olduğunu belirtmektedir. KPSS gibi objektif bir sınavla başarı kazanan gençler, mülakat adı altında birkaç dakikalık öznel değerlendirmelerle yok sayılmakta, hayalleri çalınmaktadır. Örneğin, 2022 KPSS’de 82,4 puan alarak alanında 14. sırada yer alan bir kimya öğretmeni adayı, mülakattan düşük puan verilerek elenmiş; başka bir aday ise, KPSS’de 3.046’ncı sıradayken, mülakat sonrasında 3.385’inci sıraya gerileyerek kontenjan dışı kalmıştır. Bu tablo, mülakat sisteminin adaletsizlik üzerine kurulu olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu haksızlığa karşı öğretmen adayları defalarca seslerini duyurmaya çalışmış, eylemler düzenlemişlerdir. 5 Aralık 2024 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı önünde yapılan bir protestoda, bazı öğretmen gözaltına alınmıştır.

Seçim döneminde mülakatların kaldırılacağına dair vaatler verilmişken, bu sözlerin tutulmaması hükümetin eğitim politikalarındaki tutarsızlığını ve samimiyetsizliğini gözler önüne sermektedir. Dahası, hükümet bu adaletsizliği sonlandırmak yerine, “Milli Eğitim Akademisi” adı altında mülakat sistemini başka bir isimle devam ettirme hevesine girişmiştir. Akademi iki yıl eğitim alan adayların tabi tutulacağı öznel değerlendirmeler “mülakat gibi mülakat” olacağı nettir! Böyle liyakatsizlik yeni bir kılıf altında sürdürülmeye çalışılacaktır. Bu durum, adalet beklentisi içindeki öğretmen adaylarının hayal kırıklığını derinleştirmektedir.

Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin'in mülakat ısrarı anlamsız ve gereksiz bir dayatmadır. Bu sistem, yalnızca bireyleri mağdur etmekle kalmamakta, eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırmakta ve geleceğin öğretmenlerini siyasi tercihlere kurban etmektedir.

Bugün bu mülakat sistemiyle yüzleşmek zorundayız. Adaletsiz bir değerlendirme mekanizmasıyla hak edenin değil, iktidarın tercih ettiği adayların atanması, yalnızca bireylerin değil, ülkemizin geleceğini çalmaktadır. Akademi ile adı olmasa da ruhu yaşatılacak olan mülakat tamamen ortadan kaldırılmalıdır. **Özellikle 2024 mülakatları sürecinde yaşanan mağduriyetler telafi edilmeli ve öğretmen atamaları sadece KPSS puanına dayalı olarak gerçekleştirilmelidir.** Liyakatin öncelik olduğu bir sistem kurmak, yalnızca mağdur adayların değil, ülkemizin de geleceği için bir zorunluluktur. Aksi takdirde, eğitimde kalite ve güven duygusu bir daha geri getirilemeyecek şekilde yok olacaktır.

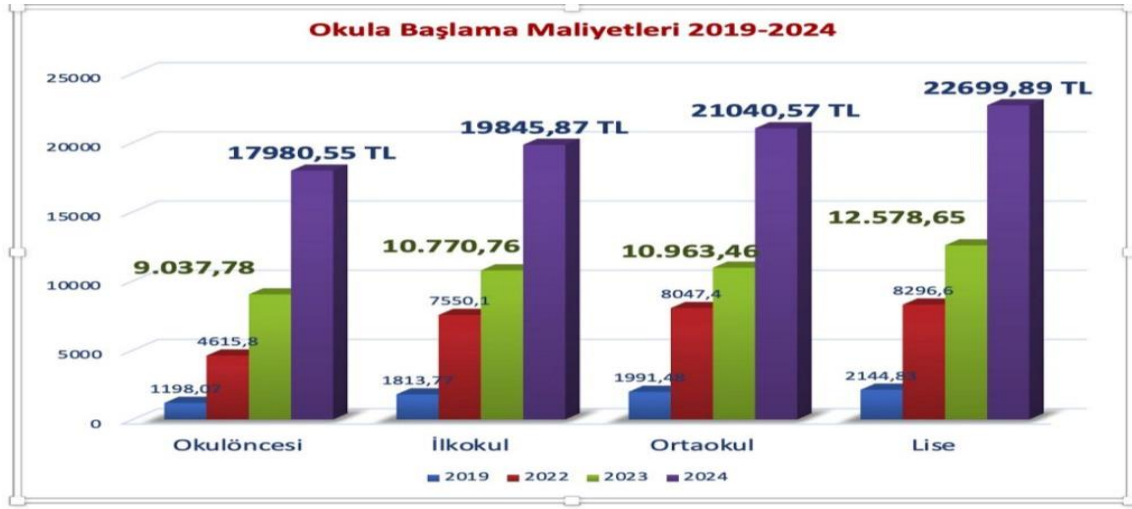
Eğitimde adalet, liyakat ve şeffaflık talep ediyoruz. Gençlerimizin hayallerini çalan bu adaletsiz sistemin savunucuları, bu vebalin altında ezilecektir. Eğitim, bir ulusun geleceğidir ve bu geleceği inşa etmenin yolu, hak edenin hakkını teslim etmekten geçmektedir.

Okullar Eğitim Öğretime Ne Kadar Hazır?

2024-2025 eğitim-öğretim yılı 9 Eylül tarihinde başladı. Önceki eğitim-öğretim yıllarında olduğu gibi okullarımız bu eğitim-öğretim yılında da birçok eksikle açıldı. Öğrencilerimiz, öğretmenlerimiz ve velilerimiz var olan sorunların yanı sıra ortaya çıkan yeni sorunlarla da mücadele edecek. Her ne kadar Milli Eğitim Bakanı yeni eğitim öğretim yılına sorunsuz başlayacağımızı belirtse de gerçekte durum söylendiği gibi değil. Örneğin 6 Şubat depremini yaşayan illerimizde yıkılan okulların yerine yenileri yapılmadığı için, konteynır okullarda eğitim öğretim devam ediyor. Bununla beraber deprem bölgesinde görev yapan öğretmenlere plansız şekilde isteğe bağlı çeşitli illere atanma hakkı tanınması, bu öğretmenlerin gittiği birçok ilde çeşitli branş kontenjanlarının haddinden fazla dolmasına dolayısıyla tayin dönemlerinde yine birçok öğretmenin mağdur olmasına sebep olmuştur.

Diğer yandan yaşanan ekonomik krizin en çok etkilediği alanlardan biri de eğitim olmuştur. Okula ulaşmak, okuldaki yaşamı istenilen biçimde sürdürmek, okul sonrasında bir sonraki güne hazırlanmak, bütün aileler için yüksek bir maliyete katlanmak anlamına gelmektedir. Bu maliyet artışından dolayı özel okula çocuğunu gönderen, göndermeyi düşünen velilerimiz haklı

olarak devlet okullarına yönelmektedir. İster özel okullarda olsun, isterse devlet okullarında olsun enflasyon nedeniyle velilerimizi daha zor günler beklemektedir.

Şekil 78. 2019-2024 Okula Başlama Maliyetlerinin karşılaştırılması

Yapılan bir araştırmada okula başlama maliyetleri için 2019, 2022, 2023 ve 2024 yılları karşılaştırılmıştır. Yapılan bu araştırmada, belirtilen rakamlar içerisinde, okulların kendi kendilerine yetemediği için velilerden mecburen istedikleri bağışlar, sınıf ortamlarının iyileştirilmesi için toplanan paralar, velilerin çocuklarına verdikleri harçlıklar bulunmamaktadır. Okula başlarken alınması gereken temel ihtiyaçları da eklediğimizde özellikle alt ve orta gelir düzeyindeki ailelere, okul giderleri ciddi bir yük olacaktır. Araştırma okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve liseye yeni başlayacak öğrencilerin başlangıç ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Ankara il örneğinde öğrencilerin ihtiyacı olan 137 kalem ürün üzerinden yapılmıştır.

- Okulöncesi düzeyde okula başlama maliyetleri 2023 yılına göre; 2024 yılında yüzde 98,9 oranında artmıştır.
- İlkokul düzeyinde okula başlama maliyetleri 2023 yılına göre; 2024 yılında yüzde 84,25 oranında artmıştır.
- Ortaokul düzeyinde okula başlama maliyetleri 2023 yılına göre; 2024 yılında yüzde 91,91 oranında artmıştır.
- Lise düzeyinde okula başlama maliyetleri 2023 yılına göre; 2024 yılında yüzde 80,46 oranında artmıştır.
- Ortalama artış yüzde 88,8 olmuştur.

İtibarın Tasarrufu Okullarda Mı Yapılıyor?

Okullar 2023-2024 eğitim öğretime bu sene de birçok eksik ile başlayacak. Fiziksel eksikliklerin yanı sıra temizlik ve temizlik personeli problemleri, güvenlik personeli ve sınıfların çeşitli illerdeki doluluk oranlarının istenilen seviyeden uzak olması gibi eksiklikleri hala devam etmektedir. Kadrolu yardımcı hizmetli ve güvenlik görevlisi ataması yapılmamıştır. Milli Eğitimden net bir açıklama olmasa da daha önce uyguladığı güvenlik görevlisi hizmetinden ve yardımcı personel atamasından tasarruf tedbirleri gerekçesiyle vazgeçtiğini düşündürmektedir. Yaklaşık 65 bin güvenlik, 105 bin de temizlik görevlisine ihtiyaç bulunmaktadır. **Bu netice ile okulunda eğitim öğretim yapmak üzere atanmış birçok öğretmen okul boyama, kapı – pencere- su tesisatı tamiri yapmanın yanı sıra dışardan gelebilecek olası tehlikelere karşı güvenlik kuvveti olarak ek sorumluluk almaktadır.**

Yeteri kadar öğretmen ataması yapılmamıştır. Önceki öğretim yılında 65 binin üzerinde ücretli öğretmen çalıştırıldığı düşünülürse en az 100 bin öğretmen ataması yapılmadığı takdirde öğrenciler öğretmensiz, öğretmenler ise öğrencisiz kalacaktır. Yapılan 20 bin atama yeterli değildir. Dolayısıyla öğretmen açığı yine ücretli öğretmenlik sistemi ile kapatılmaya çalışılacaktır. Ücretli çalışan bir öğretmen haftada 30 saat derse girse dahi bir asgari ücret elde edememektedir. Birçok ücretli öğretmenin tam saat ek derse giremediğini hesap edersek Milli Eğitim Bakanlığı'nın ücretli öğretmenlik adı altında açlık sınırının da altında taşeron öğretmen çalıştırma sisteminin garabeti daha iyi anlaşılmaktadır. Zaman zaman çeşitli medya haberlerinde ilçe milli eğitimlerde atamalardaki neticesi ispat edilemeyen sözde sözlü sınavlar ile hükümet yandaşları kişilerin ücretli öğretmen olarak atandığı haberleri yapılmaktadır. Milli Eğitimin düzenli olarak yayınladığı istatistiklerden öğrencilerin derslerine mezuniyeti öğretmenlik dahi olmayan kişilerin girdiği bilinmektedir. 21. Yüzyılda hedeflenen maarif modeline, ideal gençlik hedefine ve örnek gösterilen birtakım ülkelerin eğitim seviyesine bu istatistiklerle ulaşılmasının zor olacağı aşikârdır. 10 yıllık alt yapısı olduğu söylenen yeni Türkiye yüzyılı maarif modelimizin, kamuoyuna verilen 2 haftalık inceleme süresi sonunda hiçbir değişiklik yapılmadan kabul edilmesi, yeni modelimizin eleştiriye kapalı olduğunu ve sorunlara çözüm arayıcı bir yaklaşımda olmadığını göstermektedir.

Okul Yöneticiliği Profesyoneleşmeli

Okulun Türkiye'de okul yöneticiliği, eğitimin kalitesinde önemli bir role sahipken meslek olarak tanımlanmış bir statüde değildir. Okul müdürleri ve diğer yöneticiler, genellikle geçici

ya da öğretmenlik mesleğine ek bir görev olarak atanmakta, bu da eğitimde liderlik ve etkin yönetim beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Yöneticiliğin meslekleşmemiş olması, yönetim süreçlerinde liyakate dayalı standartların olmamasına ve atama sürecinde siyasi veya sendikal etkilerin öne çıkmasına yol açmaktadır. Eğitim kurumlarının sürdürülebilir başarısı ve liderlik etkinliğinin artırılması için okul yöneticiliğinin bağımsız bir meslek olarak yapılandırılması kritik öneme sahiptir.

Okul yöneticiliğinde, niteliklerin belirlenmesi ve sürekli profesyonel gelişimin teşvik edilmesi, Türkiye’de eğitim kalitesini artırmak için gereklidir. Görevde olan yöneticilerin yönetim becerilerini geliştirecek eğitimler ve performansa dayalı bir değerlendirme sistemi oluşturulmalıdır. Ancak mevcut sistemde, atamalar keyfi yapılmakta ve yöneticilerin mesleki gelişimleri yeterince desteklenmemektedir. Bu durum, okul yönetiminde kalite kaybına yol açmakta ve eğitimde fırsat eşitliğini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla okul müdürlüğü pozisyonları, belirli standartlar çerçevesinde bir meslek olarak tanımlanmalı ve atanma süreçleri şeffaflık, liyakat ve nesnellik ilkelerine dayandırılmalıdır.

Bu kapsamda okul yöneticiliğinin profesyonelleşmesi ve yöneticilerin görevlerini daha nitelikli yerine getirebilmeleri için önerilerimiz şunlardır:

- Okul müdürlüğü ve müdür yardımcılığı görevleri, öğretmenlikten bağımsız bir yönetim pozisyonu olarak kabul edilmelidir. Bu statüye uygun görev tanımları, yetki ve sorumluluklar açıkça belirlenmeli, böylece kurumsal bir yönetim çerçevesi oluşturulmalıdır.
- Okul yöneticilerinin atanma kriterleri, liyakat esasına dayalı olarak yeniden belirlenmeli ve yasal mevzuat bu doğrultuda güncellenmelidir.
- Okul müdürlerine, yönettikleri okulun ihtiyaçlarına uygun olarak kendi çalışma ekiplerini oluşturma hakkı verilmelidir. Bu süreç, objektif değerlendirme kriterleriyle şeffaf bir biçimde yürütülmelidir.
- Yönetici ve öğretmen atamaları her yıl belirli bir takvime bağlanmalı, mücbir haller dışında süreçte değişiklik yapılmamalıdır. Özellikle Haziran ayında bu atama ve görevlendirmelerin tamamlanması, eğitim yılının düzenli başlamasına katkı sağlayacaktır.
- Okul müdürleri ve müdür yardımcılarının görev süreleri, yenilenme ve rotasyon esaslarına göre objektif biçimde düzenlenmelidir.

- Yöneticilerin yönetim becerilerini geliştirmeleri amacıyla sürekli eğitim ve sertifikasyon programları oluşturulmalıdır. Bu programlar, yöneticilerin güncel eğitim yönetimi yaklaşımlarını benimsemelerine ve liderlik yetkinliklerini artırmalarına destek olmalıdır.
- Okul müdürlerine, hizmet yılı sınırlaması olmaksızın performans ölçütlerine dayalı olarak başöğretmen gibi unvanlar alabilme fırsatı sunulmalı ve bu düzenlemeler kariyer basamaklarını desteklemelidir.
- Okul yöneticileri, sahip oldukları sorumluluklara uygun şekilde, öğretmenlerden farklı bir ücretlendirme politikasına tabi tutulmalıdır.
- Yöneticilere, mevcut görev unvanlarıyla il dışı tayin ve zorunlu yer değişiklikleri dışında isteğe bağlı yer değiştirme hakkı tanınmalıdır.
- Yöneticilerin başarılı performansları ikramiyeler veya performansa dayalı ödül sistemleri ile desteklenmelidir.
- Müdür ve müdür yardımcılarının yöneticilik görevlerine odaklanabilmeleri adına derse girme zorunluluğu kaldırılmalıdır.
- Yöneticilere, görev yaptıkları unvanla emekli olabilmeye hakkı sağlanarak özlük hakları güçlendirilmelidir.

Fedakârlık Hep Öğretmenlerden Bekleniyor!

Diğer taraftan öğretmenler madden zor durumdadır. Devlet kademesinde çalışan kademeli memur maaş farkları da son yıllarda korunamamış ve fedakârlık yine öğretmenlerden istenmektedir. Öğretmenler aynı derece ve kademedeki birçok memurdan çok daha az maaş almaktadır. Maaş iyileştirmesi adı altında uzman ve başöğretmenlik gibi unvan değişiklikleri getirilmiş olsa da öğretmenin emeğinin karşılığı verilemediği gibi öğretmenlik meslek kanunu da öğretmenlerin beklentisini karşılamamıştır. Öğretmenlerin maddi yönden tatmin olamaması verimliliklerini ve motivasyonlarını etkilemektedir. Ay sonunu düşünen bir öğretmenin sınıfta bilimsel yöntem ve teknikleri incelikleriyle kullanması, sanatkârane bilinç aşılması, düşünmeyi temel alan bir aydınlanma ile felsefe yapması ve dolayısıyla öğrencilere yeni ufuk kapıları açması beklenemez olmuştur. İstanbul gibi metropol kentlerde yer yer bir öğretmen maaşının bir ev kirasını ödeyemediği gerçeği unutmamalıdır. Bu nedenle öğretmen maaşları, yüksek lisans-doktora yapmış öğretmen maaşları ayrıca iyileştirilmeli, öğretmenlerin okul ortamındaki güvenlik zafiyetleri giderilmelidir. Eğitim öğretime hazırlık ödeneği en az bir maaş tutarında ödenmeli ve en düşük öğretmen maaşı yoksulluk sınırının üzerinde olmalıdır.

Seçim öncesi söz verildiği gibi uzman öğretmenlik şartı 5 yıla düşürülmeli. Mülakat konusunda bir tiyatro oynanmaktadır: yaza, yöneten, oynayan Bakanlık; seyirci ise bütün milletimizdir. Artık oyun bırakılmalı, söz verildiği gibi öğretmen atamalarında sözlü mülakat kaldırılmalı, yanlı tutumların nesnel olmayan bakış açılarıyla verilen birkaç puanla insanların umutlarının hiçe sayıldığı tutumlardan vaz geçilmelidir. Üniversitelerde liyakati ve özgürlüğü esas kılmalı, diploma fabrikası değil bilim yuvası olduğunun farkına varılmalıdır. Bir saatlik ek ders ücretiyle bir öğün dahi yemek yenilemediği göz önüne alındığında ek ders ücretleri iyileştirilmeli, idareci ek ders saatleri yeniden düzenlenmelidir.

Özel Okul Öğretmenleri Üvey Evlat mı?

Millî Eğitim Bakanlığının yayınladığı, 2022-2023 yılına ait eğitim istatistiklerine baktığımızda resmi okullarda 15.887.296, özel öğretim kurumlarında 1.670.729 öğrenci bulunmaktadır. Bu verilere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci sayısının resmi okullarda okuyan öğrenci sayısına oranı %10'u geçmektedir. Sadece okul öncesi eğitimi veren kurumlardaki öğrencilere bakıldığında bu oran %20'yi geçmektedir.

Aynı rapora göre resmi okullarda derslik başına ortalama 25 öğrenci düşerken, özel okullarda bu sayı 12'dir. Derslik başına düşen öğrenci sayısının eğitimin verimliliğini nasıl etkilediği düşünüldüğünde özel öğretim kurumlarının varlığının, hem resmi okullardaki öğrenci yoğunluğunu azaltması açısından önemlidir. Bununla birlikte, özel öğretim kurumları eğitim fakültelerinden mezun olan ve kamuda istihdam edilemeyen öğretmenlerin mesleklerini yapabilmeleri için ikinci bir kapı olmuştur.

Özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları üzerine yapılan araştırmalarda birçok öğretmenin asgari ücret seviyesinde maaşla, çalışma güvencesinin zayıf, çalışma sürelerinin fazla olduğu tespit edilmiştir. Bazı kurumlarda öğretmenler hafta tatili kullanmadan 7 gün boyunca çalışmakta buna karşın özlük haklarını tam alamamaktadır.

Özel sektörde çalışmak zorunda kalan öğretmenler kamuda çalışan öğretmenlerin aksine, ek ders, eğitim öğretim ödeneği, sigorta gibi en temel haklardan mahrum kalabilmektedir. Aynı fakültede, aynı sınıfta okuyarak mezun olan öğretmenler arasında oluşan bu farklılıklar toplumsal huzuru da bozacak boyuta ulaşmıştır.

Bu problemlerin en temel kaynağı 2014'te çıkarılan 6528 sayılı kanundur. Bu kanun ile birlikte 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunda bulunan ve öğretmenlerin özlük haklarını

düzenleyen 9.maddenin ikinci fıkrası “Okullarda yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmeti yapanlara, kıdemlerine göre (emekliler hariç) dengi resmî okullarda ödenen aylık ile sosyal yardım kapsamındaki ek ödeme tutarlarından az ücret verilemez.” hükmü kanun metninden çıkarılarak öğretmenlerin asgari ücretle çalıştırılabilmesine sebep olunmuştur.

Özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin başlıca problemleri şunlardır:

1. Özel okul öğretmenlerinin haklarını koruyacak yasal bir düzenleme yoktur. Önceden var olan düzenleme, son dönemde kaldırılmıştır.
2. Maaş düzenlemesi serbest piyasa koşullarına göre yapılmakta, kurum sahipleri maaş, mesai, sağlık ve sosyal haklar gibi konularda keyfi uygulamalar yapabilmektedir.
 - a. Öğretmenlerin çoğu asgari ücretle çalışmaktadır.
 - b. Kadrolu öğretmenler, maaşlarının yanı sıra ek ders ücretleri almasına rağmen, fazla mesai için ek ödeme yapılmamaktadır.
 - c. Asgari ücret üstü maaş alanlar ise fazla maaşlarını elden almakta, primleri ise yansıtılmamaktadır.
 - d. Bazı öğretmenlerin ara tatiller ve yaz tatillerindeki maaşları kesilmektedir.
3. Özel okul öğretmenlerinin çalışma şartları, resmi okullara kıyasla daha kötü durumdadır.
 - a. Öğretmenlerin günlük çalışma süresi 9 saat, hafta sonu ise 5 saat çalışmaktadır.
 - b. Kadrolu öğretmenler, anlaşmalarına göre 40 saat yerine haftada 50 saate kadar çalıştırılmaktadır.
 - c. Ara ve yaz tatillerinde özel okul öğretmenleri çalışmaya devam etmektedir.
 - d. Bakanlık, özel okul öğretmenlerini yeterince denetlememekte ve haklarını korumamaktadır.
4. Özel okul öğretmenlerinin hukuki durumları karmaşık olup, kurum sahipleri bu durumu suistimal etmektedir. Hem öğretmen olarak hem de işçi statüsünde kabul edildikleri için itibarları zedelenmektedir.
5. Özel okul öğretmenleri, resmi okullardaki öğretmenlerin sahip olduğu bazı haklardan mahrumdur.

- a. Şehir içi ulaşım indirimi, öğretmenevi kullanımında öncelik, müze ve ören yerleri için indirimli kart ve eğitim öğretim ödeneği gibi haklar yoktur.
6. Pandemi dönemi boyunca özel okul öğretmenleri çeşitli hukuksuzluklarla karşılaşmıştır.
- a. Kısa Çalışma Ödeneği sayesinde öğretmenlerin maaşlarının büyük kısmı devletten ödenmiş, ancak sigorta primleri yatırılmamıştır.
 - b. Öğretmenler online eğitim sırasında fazla mesai yapmalarına rağmen emekleri karşılanmamıştır.
 - c. Sosyal ve sağlık hakları, sigorta primlerinin yatmaması nedeniyle gasp edilmiştir.
 - d. Konuyla ilgili şikayetler arttığında, kurum sahiplerinin kurduğu STK'lar hükümete başvurmuş ve sorun kapatılmıştır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Eğitimde yapılan son öğretim programı değişikliği, başta öğretmenler ve öğrenciler olmak üzere tüm eğitim camiasını olumsuz etkileyecek ciddi sorunlar barındırmaktadır. İlk olarak, değişikliğin maliyetine dair herhangi bir açıklama yapılmamış olması, eğitimdeki bu köklü değişikliğin ne kadar büyük bir yük getireceğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca, ihtiyaç analizi verilerinin paylaşılmaması, yapılan değişikliğin gerçek eğitim ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığına dair büyük bir belirsizlik yaratmaktadır.

Ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında yaptığı reform ile eğitim felsefemizde önemli değişiklikler gerçekleştirildi. Bu tarihten itibaren, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de eğitim sistemini şekillendiren temel yaklaşım yapılandırmacılık oldu.

2005-2009 yılları arasında kademeli olarak yapılandırmacı yaklaşıma uygun öğretim programları hazırlanarak tüm alanlarda yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiği programlara son hali verildi. Ancak günümüze kadar çeşitli sebeplerle öğretim programlarında değişiklik yapılmaya devam edildi. Mevcut iktidarın görev yaptığı 2002-2024 yılları arasında yaklaşık 20 kez öğretim programlarında değişiklik yapıldı. Bu değişiklikler ile sınıf seviyelerindeki konuların değiştirilmesi, bazı konuların öğretim programlarından çıkartılması, bazen tekrar geri getirilmesi gibi uygulamalar denendi.

Tüm bu değişikliklere rağmen temel öğrenme yaklaşımı olan yapılandırmacılık programdaki yerini ve önemini korumaya devam etti.

Milli Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarında 2018'den sonra en geniş çaplı değişikliği 26 Nisan 2024 Cuma günü kamuoyuyla paylaştı. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” adı verilen çalışma incelendiğinde öncekilerden farklı olarak ciddi bir felsefi yaklaşım değişikliği görülmektedir.

Özellikle “Hedef Öğrenci Profili” çizilmiş ve ideal öğrenciyi tanımlıyor olması, ortak metnin ilk cümlelerinden itibaren programda en çok ifade edilen “değerler” idealist yaklaşımın temel alındığını göstermektedir.

Öğretim programları, öğretimin yapılanmasında, öğrencilere hangi konunun ne zaman ve ne ölçüde verileceğini belirleyen yapılardır. Sarmal yaklaşım ise öğretim programlarının düzenlenmesinde sıklıkla yararlanılan bir içerik oluşturma yöntemidir. Bu yaklaşıma göre, kavramlar ve kazanımlar önceki öğrenmelerle ilişkilendirilir ve bu temel üzerine yeni öğrenmeler inşa edilir. Böylece, ilerleyen düzeylerde öğrenme sürecini pekiştirmek için gerekli tekrarlar etkin bir şekilde kullanılır.

Bakanlığın müfredattan çıkardığı bazı konular sarmal yaklaşımın amaçladığı kalıcı öğrenmeyi zedeleyeceği söylenebilir. Özellikle ilkokul seviyesinde karmaşık bazı konuların farklı sınıf seviyelerinde farklı yoğunlukla da olsa işlenmesi öğrencinin bilgiyi inşasını sağlamaktaydı.

Bu sebeple ders içeriklerinden çıkarılan bazı konular yapılandırmacı yaklaşım ile örtüşen sarmal programlamanın hedefi ile çelişmektedir. Benzer çelişkilerin çokluğu hazırlanan yeni programın niteliği konusunu sorgulatmaktadır.

Bakanlığın yayınladığı 110 sayfadan oluşan “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni” önceki programlardan farklı olarak detaylı bir öğrenci profili ile beceri tabloları sunmaktadır. 2002 yılından itibaren çok kez değişen öğretim programlarında en önemli değişiklikler 2013 ve 2018 yıllarında yapıldı.

Şu anda, uygulamamızdaki öğretim programlarının çoğu 2018'de güncellenmiş versiyonlarıyla kullanılıyor. Ancak, bazı dersler diğerlerine göre daha az ya da daha fazla güncellenmiştir. Örneğin, Okul Öncesi Öğretim Programı 2013 yılında UNICEF'in desteğiyle oluşturuldu ve bu tarihten itibaren uygulanmaya devam ediyor. Diğer yandan, Türkçe dersi öğretim programı son on yıl içinde dört defa; 2015, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında güncellenmiştir.

Uygulamadaki programların hepsinin giriş bölümünde, “Programların amaçları”, “Programların perspektifi”, “Ölçme ve değerlendirme yaklaşımı” ve “Bireysel gelişim” başlıkları ile tüm programın açıklaması beş sayfa ile yapılırken. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni”nde 110 sayfalık detaylı bir giriş bulunuyor. Bu açıdan bakıldığında yeni programın, hedef ve süreçleri daha detaylı anlattığı için bunu olumlu bir gelişme olarak görebiliriz.

Ancak, yeni programdaki bu detay, uygulanabilirlik konusunda bazı tereddütleri de beraberinde getirmiştir. Yönlendirici kavramların olağandışı çoklukta kullanılması hem öğrencileri hem uygulayıcı öğretmenleri hem de destekleyici kitapların hazırlayıcılarını zorlayacaktır.

Önceki öğretim programları kabaca “kavram”, “beceri” ve “değerler”den oluşuyor, eğitime bilgi, beceri ve değer kazandırması beklenen bir süreç olarak bakılıyordu. Şimdi bu üçlü sacayağına, muhtemelen eğitimcilerin daha önce adını duymadıkları kavramlarla birlikte yeni birçok kavram da eklenmiş oluyor. Bunun kafa karıştırıcı olacağı muhakkak.

Yeni programa uygun ders planı yapmak isteyen bir öğretmenin karşılaşacağı kavramlardan bazıları: kavramsal beceri, süreç becerisi, alan becerisi, sosyal-duygusal beceri, eğilim, değer, eylem, okuryazarlık, içerik çerçevesi... Öğretmenlerimiz kavramları ve bunlara yönelik becerileri verme kaygısıyla en temel kazanımları bile karmaşık bir şekilde sunmak zorunda kalabilecekler.

Bir diğer önemli sorun, pilot uygulama yapılmadan hemen uygulamaya geçilmesidir. Pilot süreçlerin eksikliği, değişikliğin ne kadar etkili olacağına dair tahminler yapmayı imkansız kılmaktadır. Ayrıca, değişiklikte kullanılan dilin karmaşık ve anlaşılması güç olması, öğretmenlerin ders materyallerini daha verimli kullanmalarını engellemektedir. Kaynakça eksikliği de eğitim programının bilimsel temelden yoksun olduğunun bir göstergesidir.

Eğitim programındaki sayfa sayısının artması ve içerik yoğunluğunun fazlaşması, öğretmenlerin dersleri etkin bir şekilde işlemelerini zorlaştırmaktadır. Kavram yükü artarken, öğrenme akışındaki kopukluklar da öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir. Kazanım yoğunluğunun doğru bir şekilde ölçülmemesi, öğrencilerin ne kadar bilgi edindiğini belirlemekteki belirsizliği artırmaktadır.

Okuryazarlık, değer ve sosyal-duygusal becerilerin dengesiz dağılımı, öğrencilerin sadece akademik başarıya odaklanmalarına neden olurken, bireysel gelişimlerini olumsuz yönde

etkilemektedir. Ayrıca, ders içerikleri arasındaki bağlantı eksiklikleri, öğrencilerin öğrendiklerini bir bütün olarak kavrayamamalarına yol açmaktadır.

Öğretmenlerin ders süreçlerinde nasıl bir yaklaşım izleyeceklerine dair kılavuz eksikliği, öğretmenlerin profesyonel gelişimini engellemektedir. Son olarak, öğrencilerin ön öğrenmelerinin dikkate alınmaması, yeni bilgilerin kalıcı hale gelmesini zorlaştırmaktadır. Bu değişikliklerin tüm eğitim camiası üzerinde ciddi ve olumsuz etkiler yaratacağı aşikardır.

Eğitime Ayrılan Günlük Süre

Öğrenciler valiliklerin alacağı karara göre kademeye göre değişmekle beraber ortalama sabah saat 8.30 akşam 16.00'a kadar eğitim görmektedir. Eğer öğrenci 8. ve 12. sınıf ise sınav maratonu sebebiyle 7/24 odak esasıyla ders çalışmaktadır. **Bu sistem öğrencileri sosyal hayattan kopardığı gibi öğrencinin hiçbir sosyal aktiviteye katılamamasına, hiçbir yeteneğini geliştirememesine, bir enstrüman ya da dil öğrenmeye etraflıca vakit ayıramamasına sebep olmaktadır.** Okul saatlerine düzenleme yapılarak öğrenciler ruh, duyu, düşünce dünyalarını geliştirmek ve sosyalleşmek için okul dışı çalışmalara yönlendirilmelidir. Meslek liselerinde ise durum çok daha vahim düzeydedir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 99 uncu maddesinde "Memurların haftalık çalışma süresi genel olarak 40 saattir" ibaresi yer almaktadır. Yaş itibarıyla gelişim çağında bulunan meslek lisesi öğrencileri haftalık 45 saatlik ders yükü altında ezilmektedir. Ayrıca meslek liselerinde birçok bölüm politik nedenlerle açılmaktadır. Bölümün yerel bazda fayda ve zarar analizi yapılarak açılması esas alınmalıdır. Böylelikle bölgesel farklılıklar, iş potansiyelleri göz önünde bulundurularak yöresel kalkınmayı da tetikleyecektir. Mezunların iş kaygısı en aza indirilerek daha büyük il ve ilçelere olan göçün yavaşlaması sağlayacak, kırsal yerlerde tarım arazileri boş kalmamış olacaktır. Bununla beraber siyasi rant sebebiyle devlete yük oluşturan, öğrenci nüfusu 25-30 öğrenciye kadar düşmüş köy yerlerindeki okullar kapatılarak daha merkezi okullara taşınmalı eğitim yapılmalıdır. Devletin nüfusu oldukça düşmüş siyasi rant için hala açık tuttuğu okullar; öğretmen istihdamı, elektrik, su, kömür, öğlen yemeği ve bilimum ödenekler vb. hesaba katıldığında birkaç taşıma servis ile çok daha tasarruf sağlamış olacaktır.

Ülkemizde adeta her ile bir üniversite kampanyası şeklinde yaygınlaşan plansız üniversiteleşme niteliği de olumsuz etkilemektedir. İşgücüne dahil olamayan genç nüfusun yaygınlığını da göz önüne aldığımızda asıl olanın üniversite okumak değil işgücüne adapte olabilmek olan bir sistem üzerinde düşünülmelidir. Dolayısıyla eğitim sistemi köktenci yaklaşım ile üzerinde

düşünölmüş bir sistematiği olan ve sürekli değişen bir yapı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Meslek lisesine gitmek isteyen öğrenci henüz ortaokul sıralarındayken yönlendirilmeli böylelikle liseden 17-18 yaşında mezun olan bir öğrencinin 8 yıllık ortaokul ve lise hayatında uzmanlaşmış olması sağlanmalıdır. Meslek ortaokulları müfredat ve eğitimi üzerine çalışmalar planlanmalıdır.

Karmı Aç Olan Öğrenciden Başarı Beklemek!

Eğitim, yalnızca müfredat ve öğretim süreçlerinden ibaret değildir; aynı zamanda çocukların temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektirir. Ancak, Türkiye’de öğrencilerin beslenme ihtiyacının görmezden gelinmesi, eğitimin niteliği ve sosyal devlet anlayışı açısından ciddi bir eksikliklerdir.

Günümüzde okula giden çocukların üçte biri açlıkla mücadele etmektedir. Bu trajik gerçek, eğitim sistemimizin eşitsizlikleri derinleştiren bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Öğrencilerimizin zihinsel ve bedensel gelişimleri için hayati öneme sahip bir öğün ücretsiz yemek uygulamasının hâlâ hayata geçirilmemiş olması, bütçedeki önceliklerin yanlış belirlenmesinin bir sonucudur.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın 2025 yılı bütçesi 2 trilyon 181 milyar lira olarak belirlenmiştir. Ücretsiz yemek uygulaması için gerekli maliyetin, uzmanların değerlendirmelerine göre 170 ila 190 milyar lira arasında değiştii ifade edilmiştir. Bu tutar, toplam bütçenin yalnızca yaklaşık %8,5’ine denk gelmektedir. Bakanlık bu bedeli karşılamaktan imtina ederek öğrencilerin temel ihtiyaçlarını göz ardı etmektedir.

Üstelik bizzat Bakanlık yetkililerinin açıkladığı verilere göre, 2023-2024 eğitim yılında yalnızca 1 milyon 29 bin öğrenciye ücretsiz öğle yemeği sağlanmıştır. Bu sayı, ölkemizdeki 18 milyonu aşkın öğrencinin yalnızca %5,7’sine karşılık gelmektedir. Bu oran, ücretsiz yemek politikasının eğitimde fırsat eşitliğini sağlama amacından ne kadar uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğrenciler, özellikle büyüme çağlarında düzenli ve dengeli beslenmeye ihtiyaç duyar. Açlık, yalnızca fiziksel bir problem değildir; aynı zamanda öğrencilerin dikkat, öğrenme, problem çözme ve yaratıcılık becerilerini doğrudan etkileyen bir engeldir. Çocukların yeterince beslenemediği bir ortamda akademik başarıdan söz etmek mümkün değildir. Sayın Bakan’ın “Türkiye Yüzyılı” vizyonunda, aç çocukların geleceği nasıl inşa edeceği merak konusudur.

Bütçe dağılımındaki bu stratejik hata, yalnızca eğitim politikalarının değil, genel yönetim anlayışının bir göstergesidir. Yoksulluğu derinleştiren politikalar sonucu, eğitime erişim kadar eğitimin niteliği de düşmektedir. Buradan Sayın Bakan'a ve iktidar temsilcilerine sesleniyoruz: Ücretsiz yemek uygulaması, bir lütuf değil, sosyal devletin yerine getirmek zorunda olduğu bir görevdir. Çocukların aç olduğu bir ülkede eğitimin hiçbir alanında "başarı" iddiası samimi değildir.

Bu kapsamda, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinin yeniden düzenlenmesi, öğrencilerin açlık sorununu ortadan kaldıracak kapsamlı bir beslenme politikası geliştirilmesi ve tüm öğrenciler için bir öğün ücretsiz yemek uygulamasının bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği, yalnızca erişimle değil, temel ihtiyaçların eksiksiz karşılanmasıyla mümkündür.

Hayırsever Veliler, MEB'den Daha Fazla Yardım Ediyor!

Okulların fiziki şartları iyileştirilmelidir. Bugün Anadolu'nun herhangi bir okulunda en temel ihtiyaç olan zamanla yıpranan sıra ve masalar bakanlıktan ya da ilçe milli eğitimlerden talep edildiğinde maddi sıkıntılardan dolayı yenisiyle değiştirilememektedir. Her okulun su, elektrik, doğalgaz vb. tesisat sistemleriyle ilgili hele ki okul eski bir okulsu zaman zaman problemleri olmaktadır. Okullar bu sorunu velilerden topladıkları paralar ile ya da iş becerisi olan hayırsever velilerin yardımcı olmasıyla çözmektedir. Bu sebepten okul idareleri her işten anlamak her türlü iş koluyla organize çalışmak zorunda kalmakta dolayısıyla asli vazifesi olan eğitim öğretime zaman zaman vakit ayıramamaktadır. Oysaki hem okul idarelerinin iş gücünü korumak hem maddi kayıpları en aza indirmek adına her ilçe milli eğitimde ilçenin eğitim nüfusuna göre birkaç tane mekanik tesisat mühendisi atanmış olsa tüm ilçenin işini dışa bağımlılığı da ortadan kaldırarak okullardaki fiziki koşulları çok daha iyi hale getirebilir.

"İşgücü Uyum" Adı Altında Emek Sömürüsü

Okulların temizlik ve kırtasiye gibi en temel ödenekleri bu sene geçen seneye göre daha az miktarda gönderilmiştir. Yine bir okulun en temel çalışanı olan yardımcı personel alım şekli değiştirilmiştir. Önceden Toplum Yararına Personel olarak istihdam edilen İŞKUR tarafından yapılan hizmetli alımı bu sene İşgücü Uyum Programı olmuştur. TYP sistemine göre iki katı personel istihdam edilecek gibi görünen İUP sisteminde kişi haftada 3 gün üzerinden ayda 12 gün çalışabilmektedir. Katılımcılara katılım sağladıkları günler için 2024 yılı için belirlenen 666,75 TL cep harçlığı, 5510 sayılı Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi

kapsamında ortaya çıkacak %5,5 oranında sosyal güvenlik prim giderleri ödenmektedir. Bu sistem ile Eylül ayı itibariyle duyuruya çıkan İŞKUR maalesef okullar için çalıştırabileceği yeterli elemanı bulamamaktadır. Okullara TYP sistemine göre 1 kişi yerine 2 kişi alınmış olsa da TYP ile işe giren bir kişi bir asgari ücret almaktaydı ve ocak zammında maaşında artış olmaktadır. İUP sisteminde 2 kişi toplam bir asgari ücret alamadığı gibi hükümet dünyanın hiçbir yerinde olmayan bizzat devlet destekli sigorta haklarının da büyük bir kısmı elinden alınmış emeklilik gün priminden dahi sayılamayacak bambaşka bir taşeron sistem üretmiştir. Tasarruf tedbirleri öğretmen maaşından başlayıp okullardaki güvenlik personeli daha sonra da hizmetli personel tasarrufuna kadar gelmiştir.

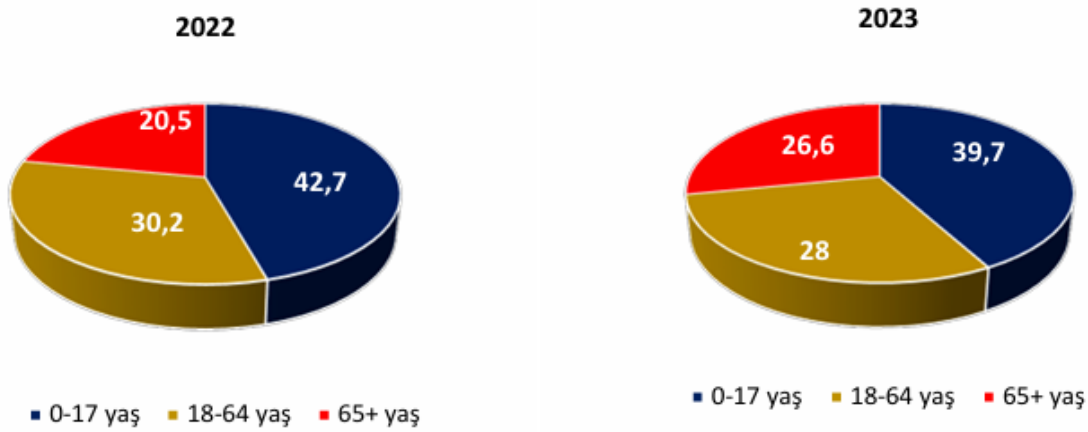
Uluslararası Veriler Ne Söylüyor?

OECD tarafından en son 2020 yılı için açıklanan ülkelerin öğretmen başına öğrenci oranlarına bakıldığında Türkiye ilköğretimde ve ortaöğretimde en yüksek orana sahip 5. ülke konumunda yer almıştır. OECD ortalaması dikkate alındığında ise Türkiye'nin ilköğretim için ortalamanın üstünde ortaöğretim (lise) için ise ortalamanın altında olduğu görülmüştür. Ancak bunun niceliksel bir yorum olduğu unutulmamalıdır. Öğretmen başına düşen öğrenci oranının az olmasının kuşkusuz ki öğrencinin başarısının artmasında ve daha verimli bir eğitim sürecinin oluşmasında rolü büyüktür ancak bu nitelikli bir eğitim için tek başına yeterli değildir. Okulda verilen eğitim programının içeriği, sağlanan imkanlar (laboratuvar, kütüphane vb.) gibi birçok farklı etken de dikkate alınmalıdır. Sonuçta eğitim bir bütündür tüm imkanlar aynı anda en doğru biçimde sunulduğunda başarıya ulaşmak söz konusu olabilir.

PISA 2022 sonuçlarında ülkelerin okuma becerisi, matematik becerisi ve fen becerisi alanlarında ayrı ayrı puanları karşılaştırılmıştır. Buna göre Türkiye, üç alanda da başarı puanı açısından en düşük puana sahip 3. ülke olmuştur. Ayrıca okuma becerisinde 2018 PISA sonuçlarında 466 puana sahip olan Türkiye, 2022 PISA'da on puan kaybederek puanını 456'ya düşürmüştür. Ülkelerin öğretmen başına öğrenci oranları ile PISA puanları karşılaştırıldığında; öğretmen başına öğrenci oranı nispeten bazı ülkelere göre düşük gerçekleşen Türkiye'nin PISA sonuçları sıralamasında üç beceri alanında da belirlenen puanlara göre sondan üçüncü olduğu görülmüştür. Türkiye, öğretmen başına düşen öğrenci oranları konusunda daha iyi konumda olduğu bazı ülkelere göre bile PISA sonuçlarında düşük düzey başarı göstermiştir. Sonuçta sınıf sayısını ya da öğretmen başına düşen öğrenci oranını düşürmenin tek başına hiçbir anlam ifade etmediği, dünya ile mukayese söz konusu olduğunda ülkenin temel beceri alanlarında sınıfta

kaldığı görülmekte ve başarı düzeyini artırmak için eğitimde bütünün tüm parçalarının aynı anda iyileştirmesi gerekmektedir.

Eğitim sisteminde yaşanan mağduriyetler, eğitimin yönetilmesindeki hatalarla olduğu kadar, ekonomi politikalarının yanlışlığıyla da ilişkilidir. Yanlış ekonomi politikalarının sonucu olarak artan enflasyonun etkisiyle çocuk yoksulluğunun derinleşmesi ve buna bağlı olarak eğitimden ayrılan çocuk sayısının artması, yaşanan aksaklıkların ve eğitime erişimde eşitliğin sağlanamamasının nedenlerinin başında gelmektedir.

Son iki yıla ait verilere göre, yaş gruplarına göre yoksulluk ve sosyal dışlanma oranlarına (AROPE) bakıldığında, hem 2022 hem de 2023 yıllarında en yüksek yoksulluk ve sosyal dışlanma oranının 0-17 yaş grubunda, en düşük oranın ise 65 yaş ve üstü grupta olduğu görülmektedir. En yüksek AROPE oranının 0-17 yaş grubuna ait olması ve bu oranın iki yılda da önemli ölçüde yüksek gerçekleşmesi Türkiye'nin çocuk yoksulluğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın çocuklar için bu kadar yüksek olması zorunlu eğitim sürecini kapsayan 0-17 yaş grubunun eğitim hayatından kopmasına neden olacaktır. Çocuk işçilik, 1999 yılında ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) tarafından kabul edilen 2001 yılında ise Türkiye'de yürürlüğe giren "182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" ile yasaklanmıştır (ILO,2024). Buna rağmen 2022 yılında 620 bin olan çocuk işçi sayısı 2023 yılında 759 bine çıkarak önemli bir artış göstermiştir. Kayıt dışı ve mevsimlik işçi olarak çalışmak zorunda kalan çocukların sayısını da dikkate aldığımızda çalışma hayatında 2 milyonun üzerinde çocuk işçi bulunmaktadır. Ülkede yaşanan yüksek enflasyon çocukların çoğunu yoksulluğa, güvencesiz işlerde çalışmaya, MESEM'e, eğitim hayatından kopmaya mecbur bırakmış ancak bununla sınırlı kalmamıştır. Krizin etkilediği gruplara her defasında bir yenisi eklenmiş ve en son krizle

mücadele için “Kamuda Tasarruf Tedbirleri” adı altında açıklanan paketten atama bekleyen öğretmenlerin sadece emekli sayısı kadar atamasının yapılacağı kararı çıkmıştır.

Eğitim ekonomisi ile eğitim arasında çok boyutlu bir ilişki vardır. Öncelikli hedef iyi yetişmiş bireyler yetiştirmek olmalıdır. Kaynakların doğru kullanılması, planlamanın uzun erimli yapılması, toplumsal kalkınmanın vazgeçilmezidir.

AKP iktidarı ile yöneticilerden sınırlı kaynaklarla daha fazlasını başarmaları beklenmektedir. İktidar eğitim bütçesi konusunda sayılarla saklı gerçeklerin arkasına sığınmaktadır. Eğitim için ayrılan bütçenin verimli kullanılması esas olmalıdır. Eğitime ayrılan kaynakların kişisel ve toplumsal getirisi yüksektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde iyi yurttaş, iyi eğitimli birey yetiştirmek toplumsal gelişimi hızlandıracaktır. Bu nedenle eğitimden tasarruf yapılmamalıdır. AKP iktidarı 22 yıllık yanlışlarının bedelini öğrenci, veli ve öğretmenlerimize ödetmeye çalışmaktadır. Ülkemizde öğretmen açığı derinleşmiş, ataması yapılmayan öğretmen sayısı bir milyona yaklaşmış, okullara temizlik-güvenlik görevlisi ataması yapılamayacak duruma gelmiştir.

2024 yılı eğitim bütçesi mevcut sorunları çözmekten uzaktır. Nitel ve nicel ihtiyaçları karşılamaktan çok uzak bir bütçe ile karşı karşıya bulunmaktayız. 2016 sonrası tüm alanlarda eğitime ayrılan pay azalmıştır.

3.18. GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

2025 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi kapsamında Gençlik ve Spor Bakanlığına ayrılan toplam kaynak **231,9 milyar TL** olarak belirlenmiştir. Bu kaynağın programlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 55. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2025 Yılı Bütçesinin Dağılımı (Programlar)

PROGRAM TÜRÜ	MİLYAR TL	BÜTÇE PAYI (%)
Bağımlılıkla Mücadele	48.171.000	0,02
Gençlik	11.256.295.000	4,9
Sporun Geliştirilmesi ve Desteklenmesi	35.213.635.000	15,2
Yükseköğretim	181.666.791.000	78,3
Yönetim ve Destek Programları	3.737.382.000	1,6
TOPLAM	231.922.274.000	

Tablo incelendiğinde bakanlık bütçesinden en büyük payı %78'inin yükseköğretim alırken en düşük bütçe binde 2 ile bağımlılıkla mücadele programına verilmiştir.

Tablo 56. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2025 Yılı Bütçesinin Dağılımı (Ekonomik Sınıflandırma)

EKONOMİK SINIFLANDIRMA TÜRÜ	MİLYAR TL	BÜTÇE PAYI (%)
Personel Giderleri	2.771.887.000	1,2
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Pirimi Giderleri	398.164.000	0,17
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	2.094.589.000	0,9
Cari Transferler	178.402.634.000	76,9
Sermaye Giderleri	12.508.000.000	5,4
Sermaye Transferleri	7.900.000.000	3,4
Borç Verme	27.847.000.000	12
TOPLAM	231.922.274.000	

Tabloya bakıldığında Gençlik ve Spor Bakanlığına ayrılan bu 231,9 milyar TL bütçenin **ekonomik sınıflandırma gruplarına** göre dağılımına baktığımızda en büyük pay **yaklaşık %77 ile Cari Transferlere** ayrıldığı görülmektedir.

Cari Transfer / Hazine Yardımı Belirsizliği

Bütçeye dair cetvellere baktığımızda 178,4 Milyar TL'lik cari transfer bütçesinin 154,4'ünü "hazine yardımları" kalemi oluşturmaktadır. "Hazine yardımları" adı ile ifade edilen bütçe kalemi tüm program türlerinde bulunmaktadır.

Hazine yardımları ifadesi, bakanlığa ayrılan ilgili bütçenin aslında nereye harcanacağını belirsiz olduğunu göstermektedir. Zira belirtilen rakam kadar bütçe hazinede tutulacak zaman içerisinde nereye harcanmak istenirse oraya transfer edilerek kullanılacaktır. Bu usulün pratiklik kazandırmak amacıyla yapılmış gözükse de aslında bütçe yapma usulü ile ilgili beceriksizliklerden kaynaklı olduğu söylenebilir. Toplam bütçenin %10-15 'i kadar kısmı için esneklik ve belirsizliği makul karşılanabilir ancak bütçenin %77'sinin çala kalem cetvele yerleştirilmesi ciddiyyetten uzaktır. Bu gün bir bakkal dükkanı bile toptancısına gideceğinde "Şu kadar parayı da abur cubura ayırayım" demeyip hangi üründen kaç koli alacağını önceden planlayabilmekteyken 14 trilyon 731 milyar liralık bir merkezi bütçeyi yönetmeyi planlayan, devletimizin hazinesini yönetmeye çalışan hükümetin bakkal dükkanı işleten esnafımız kadar bile becerikli olmaması oldukça endişe vericidir.

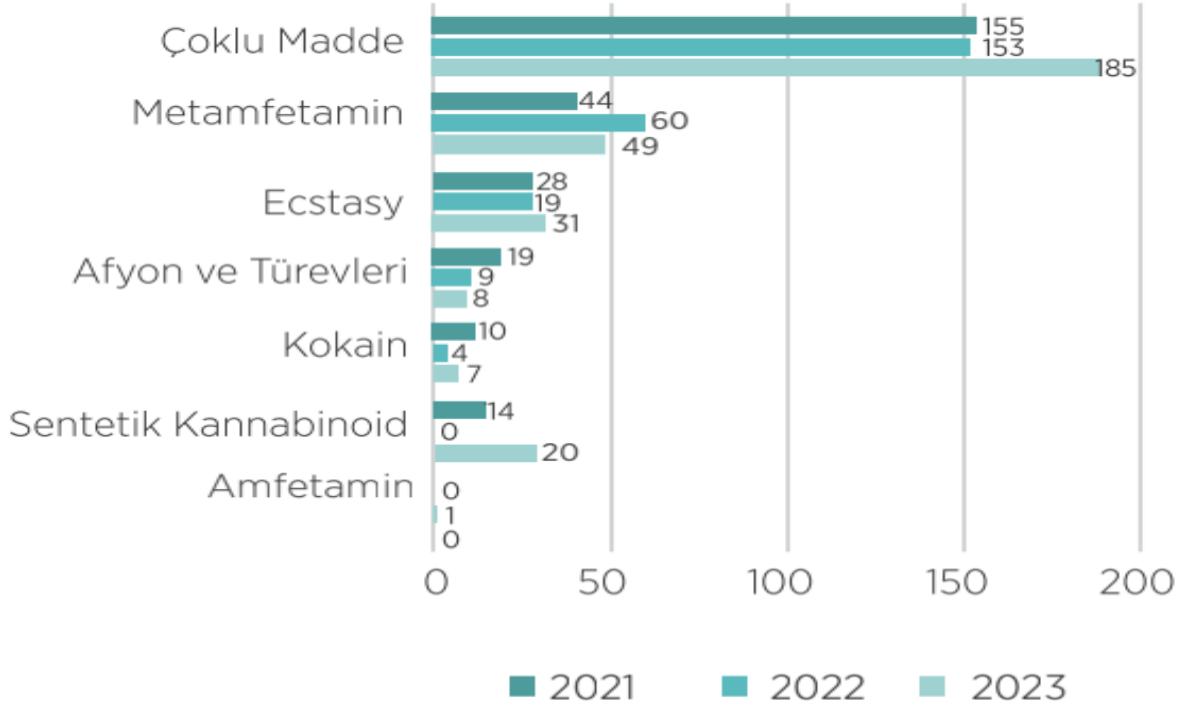
Bağımlılıkla Mücadeleye "ciklet" Parası

2023 Birleşmiş Milletler Dünya Uyuşturucu Raporu, Türkiye'nin uyuşturucu sorununu daha da derinleştirerek, gençlerimizin geleceğini tehdit eden bir durumu açıkça gözler önüne sermektedir. Raporla vurgulanan metamfetamin ve diğer sentetik maddelerin artışı, iktidarın bu konudaki önlemlerinin yetersizliğini açıkça göstermektedir.

Yine 2024 Avrupa Uyuşturucu Raporu'na göre, Türkiye'de son beş yılda esrar kullanımını %54 oranında artmışken, bunun yanında kokain kullanımında da belirgin bir yükseliş gözlemlenmiştir. Ayrıca, Türkiye, bazı uyuşturucu maddelerin kullanımında Avrupa'da ilk sırada yer almakta ve özellikle gençler arasında bu durum endişe verici boyutlara ulaşmaktadır.

Özellikle 2024 yılına ait raporlar, metamfetamin gibi uyuşturucu maddelere yönelik artışları ortaya koymaktadır. Örneğin, Türkiye'de 2023 yılında yakalanan metamfetamin miktarı, bir önceki yıla göre %35,5 artarak 21 ton 912 kilograama ulaşmıştır. Bu durum, 2019'dan itibaren başlayan keskin bir artışın devam ettiğini göstermektedir.

Uyuşturucu kaynaklı ölümlere ilişkin veriler de dikkat çekici bir tablo çizmektedir. Önceki yıl madde bağımlılığı nedeniyle 300 ölüm gerçekleşmiştir. Şekil 79'a göre bu ölümlerin %61,6'sı çoklu madde kullanımı sebebiyle yaşanmıştır. 30 yaş altındaki ölümler ise %34,3 gibi yüksek bir oranla kaydedilmiştir

Şekil 79. Yıllara göre madde bağlantılı ölümlerin maddelere göre dağılımı (Adalet Bakanlığı, ATK, 2024)

Özellikle metamfetaminin etkisiyle gerçekleşen ölümler de alarm verici bir seviyeye ulaşmıştır; 300 ölümden 148'inin metamfetamin kaynaklı olduğu belirtilmektedir

Tüm bu raporlara rağmen hükümetin izlediği politika, “sorun yokmuş gibi davranmak” üzerine kurulmuş gibi görünüyor. Gençlerimize yönelik bilinçlendirme kampanyalarının yetersizliği ve rehabilitasyon hizmetlerinin erişilemezliği, bu sorunun büyümesine zemin hazırlamaktadır. **İktidarın bu bütçe teklifinde bağımlılıkla mücadelede ayırdığı pay ise "ciklet" şeklinde verilerek piyasada dolaşan uyuşturucu maddeleri hatırlatmaktadır.** Adeta ciklet parası kadar az bir pay ayrılmış olması gösteriyor ki hükümet uyuşturucu bağımlılığıyla mücadelede sadece ceza verme ile sınırlı kalmaya devam edecek, önleyici tedbirler alınmayacaktır.

Uyuşturucu kullanımı, yalnızca bireysel bir sorun değil, sosyal bir krizdir. Ancak hükümetin bu konuya dair tutumu, çözümden çok kayıtsızlık ve ihmal göstermektedir. Bir başka deyişle, gençlerimizin geleceği, iktidarın bu meseleyi sadece bir “istatistik” olarak görmesiyle yok

olmaktadır. Ülkemizin genç nesillerine sahip çıkmak, onlara rehberlik etmek ve ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sunmak, öncelikli hedef olmalıdır.

Gençler İçin Sihirli Oran: %5

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 2024 yılında olduğu gibi 2025 yılı bütçesinde "gençlik" programına ayrılan bütçe %5'i geçememiştir. Bu oran, gençlerin geleceği için büyük bir kaygı kaynağıdır. Eğitim, sosyal hizmetler ve istihdam konularında yetersiz kaynak ayrılması, gençlerin potansiyelini gerçekleştirme çabalarını engellemektedir.

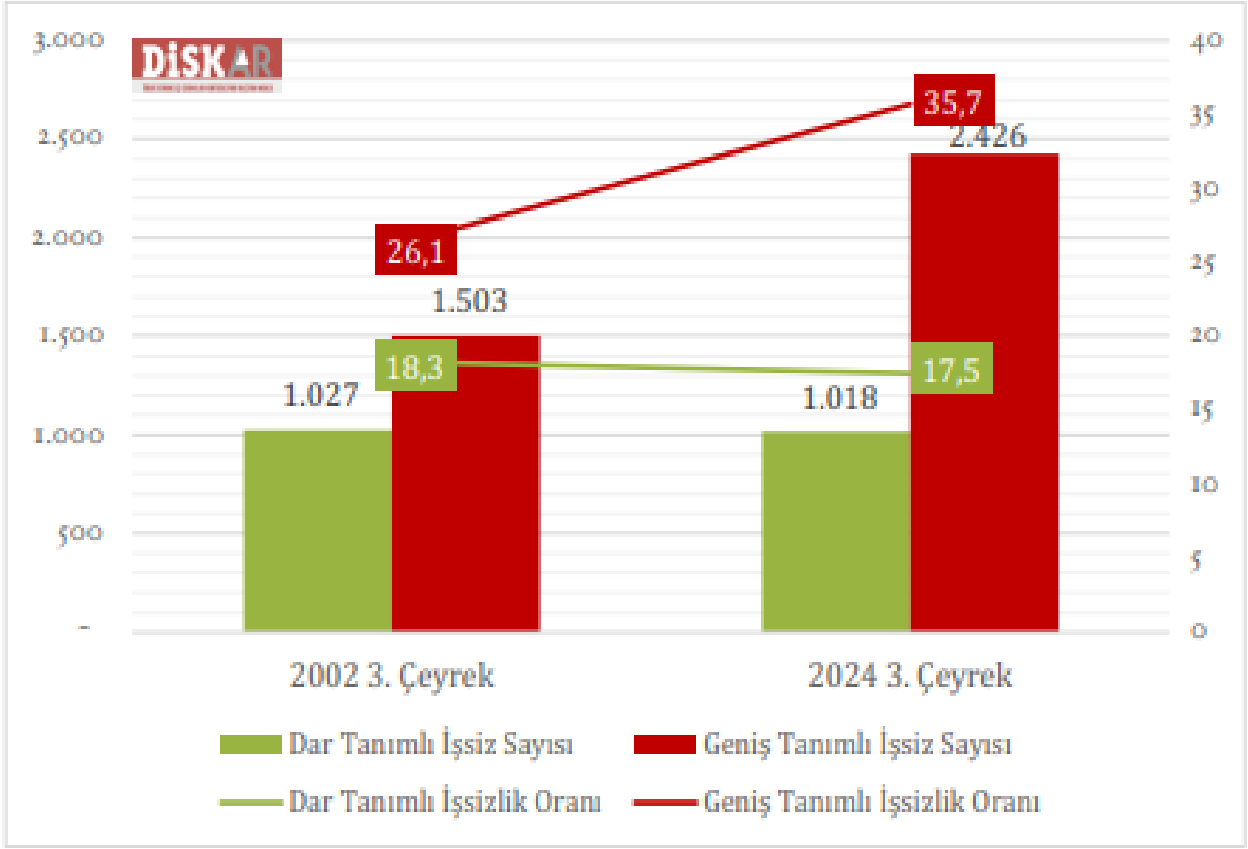
Gençlerimize yeterli kaynak ayırmamak, onları hayal kurmaktan başka bir şey yapamaz hale getiriyor. Gençlerimiz bütçeye bir umut ışığı yanar mı diye bakarken kendilerini adeta bir tek dal kibrit çöpü ile karanlık bir ormanın içine atılmış gibi hissetmişlerdir.

“İnfluencer” Gençlerden İş Bulma “Challenge”

Genç işsizlik oranları, Türkiye'nin en kritik toplumsal ve ekonomik sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bu sorun, sadece iş bulamayan gençlerin ekonomik geleceğini tehdit etmekle kalmıyor, aynı zamanda ülkenin kalkınma potansiyelini de baltalamaktadır. **Gençler, geleceksizlik ile sınılanmakta, bu durumu bir çıkış yolu olarak görmekte ve giderek daha fazla beyin göçü yapmaktadır.** Bu rapor, mevcut hükümetin genç işsizlik sorununa yönelik uyguladığı politikaların yetersizliğini ve bu yetersizliklerin neden olduğu beyin göçünü ele almayı amaçlamaktadır.

TÜİK'in 2023 verilerine göre, Türkiye’de 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 949 bin 817 kişiye ulaşmışken, bu gençlerin büyük bir kısmı "ne eğitimde ne de istihdamda" kalmaktadır. **Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında genç işsizlik oranında birinci sıradadır** ve bu oran, **OECD ülkeleri arasında da ikinci sıradadır.** 2024 itibarıyla genç işsizlik oranı, Avrupa'da zirvede yer almaktayız. Bu da ne yazık ki Türkiye'nin gençlerini işsizliğe mahkûm eden bir tablonun resmidir. Gençler, eğitimde ilerlemek ya da istihdamda yer almak yerine, iş bulamama veya geçici işlerde çalışarak hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

DİSK-AR 2023 raporuna göre; genç işsizlik oranı 35,7'ye kadar çıkmış durumdadır. Her ne kadar TÜİK verileri daha düşük bir oran gösterse de DİSK-AR'ın yaptığı araştırma geniş tanımlı işsizlik sayılarını verdiğinden hükümetin politika belirlerken bu bu tablo dikkate alması gerekmektedir.

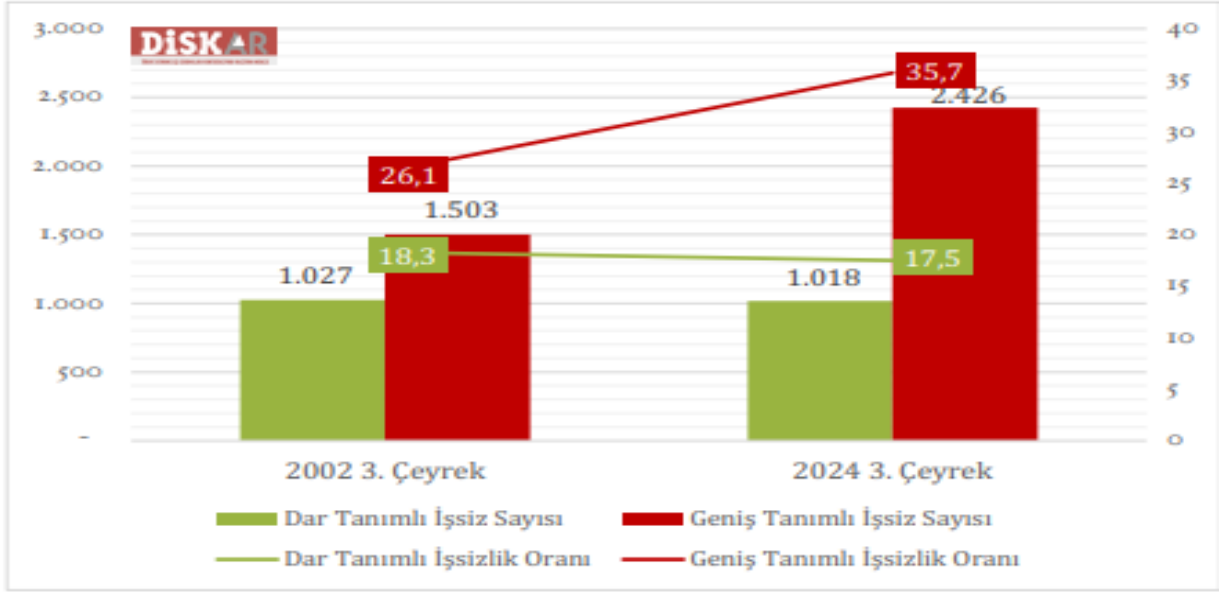

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İlgücü Araştırması, 2024 3. Çeyrek. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır.
Not: Veriler mevsim etkisinden arındırılmamıştır. TÜİK Veritabanından çekilmiştir.

Şekil 80. 15-24 Yaş Arası Gençlerde Dar ve Geniş Tanımlı İşsiz Sayıları ve İşsizlik Oranları
(Bin) (Yüzde) (2002 3. Çeyrek-2024 3. Çeyrek)

AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 3. çeyreğinde gençlerde dar tanımlı işsizlik oranı yüzde 18,3 ve geniş tanımlı işsizlik oranı yüzde 26,1; gençlerde dar ve geniş tanımlı işsizlik arasındaki puan farkı 7,8'di. Bu gün, 2024 3. çeyreğinde ise gençlerde dar tanımlı işsizlik oranı yüzde 17,5 olarak görülmektedir.

TÜİK verilerinden yararlanarak hesaplanan 15-24 yaş arası genç nüfusta geniş tanımlı işsizlik oranı ise 2024 yılı 3. çeyreğinde yüzde 35,7 olarak gerçekleşti. Geniş tanımlı genç işsizliğinin dar tanımlı genç işsizliğinden 18,2 puan daha fazla olduğu görülmektedir.

Kaynak: TÜİK İstihdam ve İşgücü Araştırması, 2024 3. Çeyrek. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır.
Not: Veriler mevsim etkisinden arındırılmamıştır. TÜİK Veritabanından çekilmiştir.

Şekil 81. 15-24 Yaş Arası Gençlerde Dar ve Geniş Tanımlı İşsiz Sayıları ve İşsizlik Oranları (Bin) (Yüzde) (2002 3. Çeyrek-2024 3. Çeyrek)

Bu tablonun bir başka yansıması ise **beyin göçüdür**. Yetenekli gençler, ülke içinde kendilerine bir gelecek kuramayacaklarını düşündükçe, yurt dışına göç etmeyi bir çıkış yolu olarak görmektedirler. **OECD ülkeleri arasında gençlerin eğitim ve istihdamla ilgili en kötü durumda olan ülke** konumunda olan Türkiye, genç nüfusunu **beyin göçü** ile kaybetmeye devam etmektedir. Bugün, her yıl binlerce genç, **Almanya, Kanada, Amerika gibi ülkeler** başta olmak üzere, daha iyi eğitim, yaşam koşulları ve iş olanakları arayışında Türkiye'yi terk etmektedir.

Hükümetin genç işsizlik sorununa yönelik politika eksiklikleri ve bu politikalardaki göz ardı edilen detaylar, beyin göçünün hızlanmasına neden olmaktadır. Gençler, yalnızca ekonomik değil, **eğitimde, kariyerlerinde ve sosyal haklarda** daha iyi imkanlar aramaktadır. Eğitimdeki eşitsizlikler, işgücü piyasasında adaletsiz fırsatlar ve liyakatsiz atamalar gençlerin ülkeyi terk etmelerine zemin hazırlamaktadır.

Gençleri “Ne Eğitimden Ne de İstihdamdan” Umutlu

Türkiye'nin gençliği, "**ne eğitimde ne de istihdamda**" olmakla tanımlanacak kadar bir çıkmazda bırakılmaktadır. **OECD raporları**, Türkiye'nin, gençlerin **eğitimden, iş gücünden ve sosyal hayattan dışlanma** oranı konusunda Avrupa'nın **en kötü duruma gelmiş ülkesi** olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, sadece bireysel hayal kırıklıklarının ötesine geçmekte,

aynı zamanda toplumun geleceğini karartan bir hal almakta ve **ülkenin kalkınma potansiyelini yok etmektedir.**

Genç işsizlik ve beyin göçü, hükümetin çözülmesi gereken **acil ve öncelikli** bir sorundur. Ancak, hükümetin uyguladığı politikalar bu sorunun üzerini örtmekte, gençlerin beklentilerine karşılık vermemekte ve onları **gerçekten dinlememektedir.** Bu durumda gençler, yalnızca geleceksizlikle karşı karşıya kalmakla kalmamakta, aynı zamanda umutlarını başka ülkelerde aramaktadırlar.

İktidarın sorumluluğu, gençlerin **geleceğe güvenle bakabilmesi, kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmesi** ve **ülkede kalıp katkı sağlaması** için gerekli ortamı sunmaktır. Ancak, mevcut ekonomi ve istihdam politikaları gençleri **hayal kırıklığına uğratmakta** ve büyük bir **beyin göçü** yaşanmaktadır.

Hükümete buradan soruyoruz:

- **Neden gençlerimize yeterli iş fırsatları sunulmuyor?**
- **Eğitim sistemindeki bu eşitsizlikler ve yetersizlikler, gençlerin iş gücüne katılımını nasıl etkilemekte?**
- **Beyin göçünü engellemek için ne tür politikalar geliştirilmektedir?**
- **Sadece yurt dışındaki fırsatlar mı gençlerimize bir gelecek sunmaktadır?**

OECD'nin 'Bir Bakışta Eğitim' raporuna göre Türkiye'de 18-24 yaş aralığındaki gençlerin yüzde 33,5'i ne eğitimde ne de istihdamda yer alıyor. Bu oran, OECD ülkeleri ortalamasında yüzde 13,7'dir. Bu durum, gençlerin iş bulma umudunu her geçen gün azaltmaktadır. OECD raporlarına göre, Türkiye'de gençlerin iş bulma şansı, bir iş görüşmesinde "Doğru cevap verirsem belki alırlar." diyen bir öğrencinin şansından bile daha azdır. Gençler, "çalışmak" yerine "hayal etmek"te daha iyi bir performans sergiliyor; zira iş bulma umudu giderek tükeniyor.

Sosyal imkânların yetersizliği, bu genç işsizlerin kaderini daha da ağırlaştırıyor. Devletin sunduğu **iş ve sosyal destek programlarının sayısı**, gençlerin "iş bulma umudunu" zenginleştirmekten çok, onları evde oturmaya teşvik eder hale gelmiştir. Çalışma Bakanlığı'nın raporlarına göre, **her on gençten sadece biri, aktif bir istihdam programından**

faydalanabiliyor. Bu, gençlerin "çalışmak için bir şeyler yapmasını" sağlamaktansa, "yeni nesil iş arama" teknikleri geliştirmelerine neden oluyor.

Gencin ne zaman **iş bulabileceği sorusuna yanıt aramak, bir çeşit sosyal deney haline gelmiş durumda.** Öğrenciler, "belki sosyal medya influencer'ı olurum" düşüncesiyle kariyer planı yaparken, üniversite diploması cebinde, iş aramaktan ziyade yeni bir tarif keşfetmeyi daha cazip buluyor. Eğitim sistemi, gençleri iş gücü piyasasına hazırlamak yerine onlara "sabırlı olmayı" öğretiyor; zira iş bulmak, loto oynamaktan farksız hale gelmiş durumda.

OECD'nin raporları, gençlerin yalnızca iş bulma değil, aynı zamanda sosyal imkânlardan yararlanma konusunda da büyük bir eşitsizlik yaşadığını göstermektedir. Barınma, ulaşım ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan gençler, kariyer hedeflerinden çok, "hayatta kalma" becerilerine odaklanmak zorunda kalıyorlar. Bu durum, sosyal eşitlikten ziyade, "kapitalizmin en güzel yüzü" olarak nitelendirilebilecek bir rekabet ortamı yaratıyor; çünkü herkes birbirine "başarı" ve "iş bulma" konusunda baskı yaparken, gerçekte kimse ne yapacağını bilmiyor.

Sonuç olarak, genç işsizliğin ve sosyal imkânların yetersizliğinin doğurduğu bu ironik durum, bir nebze de olsa gençlerin potansiyelini harcamakta ve onları geleceğe dair umutlarını kaybetmeye zorlamaktadır.

Genç işsizlik oranlarının arttığı, beyin göçünün hızlandığı ve gençlerin umutsuzluk içinde olduğu bu tabloda, hükümetin sorumluluğu açıkça ortaya çıkmaktadır. **İktidar, gençlerin geleceğini çalmakla kalmayıp, ülkenin beyin gücünü de kaybetmektedir.** Türkiye, **gerçekten gençlere yatırım yapmadığı sürece** bu kaybın bedelini **çok ağır bir şekilde ödeyecektir.**

Gençlerin Geleceği Ekonomik Çıkmazda

Türkiye'deki gençler, yaşamlarının en üretken döneminde ağır ekonomik yükler altında ezilmektedir. Hayat pahalılığı, işsizlik ve gelir adaletsizliği, gençlerin ekonomik özgürlüğünü kazanmasının önündeki en büyük engellerdir. TÜİK verilerine göre, genç işsizliğin yanında gelir adaletsizliği de gençlerin gelir beklentilerini karşılamaktan uzak kalmaktadır. Bu durum, gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanamamasına neden olmaktadır.

Özellikle enflasyonun hızla arttığı bir dönemde, temel ihtiyaç maddelerine erişim bile gençler için bir lüks haline gelmiştir. Eğitim masrafları, barınma giderleri ve sosyal yaşam maliyetleri,

gençlerin ekonomik yükünü artırmaktadır. Bugün gençler, evlenmeyi, çocuk sahibi olmayı ve kendi hayatlarını kurmayı yalnızca bir hayal olarak görmektedir. TÜİK'in evlenme oranlarına dair verileri, son altı yılda evlilik oranlarının %20 düştüğünü, gençlerin ekonomik nedenlerle yuva kurma hayallerini ertelediğini göstermektedir.

“Ev Gençleri” ve Toplumsal İzolasyon

Türkiye’de giderek artan bir sorun olan “ev genci” kavramı, gençlerin işsiz, eğitimsiz ve sosyal hayattan kopmuş bir şekilde ailelerine bağımlı hale geldiklerini ifade etmektedir. Gençler, ekonomik bağımsızlık kazanamamanın yanı sıra, toplumdan dışlanmış hissetmekte ve bu durum sosyal kimliklerini zedelemektedir.

Yaşam Memnuniyeti Araştırması’na göre, 18-24 yaş arası gençlerin sadece %47,9’u kendini mutlu hissettiğini belirtmektedir. Bu oran, gençlerin sosyal hayatta yaşadığı çöküntünün ve gelecek kaygısının açık bir göstergesidir. Ayrıca, gençler arasında artan psikolojik sorunlar ve buna bağlı olarak intihar vakalarının yükselmesi, durumun vahametini ortaya koymaktadır.

Barınma maliyetleri, gençlerin en büyük ekonomik sorunlarından biridir. Yurt kapasitelerinin yetersizliği ve kiralarda fahiş seviyelere ulaşması, üniversite öğrencilerini ve genç çalışanları barınma krizine itmektir. KYK yurtları, ihtiyaç duyulan kapasiteyi karşılamaktan uzak olduğu gibi, sunduğu hizmetlerin kalitesi de sürekli sorgulanmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda yurt yemeklerinde hijyen eksikliği ve asansör kazaları gibi ciddi güvenlik sorunları gündeme gelmiştir. Özel yurtların ve öğrenci evlerinin yüksek maliyetleri ise gençlerin ekonomik yükünü daha da artırmaktadır.

Gençler, bu koşullar altında ne ailesinden bağımsız bir yaşam kurabilmekte ne de ekonomik geleceklerini planlayabilmektedir. Türkiye'deki öğrencilerin yaklaşık %80'i, eğitim yaşamları boyunca yetersiz barınma olanakları nedeniyle ekonomik zorluklarla mücadele etmektedir.

Gençlerin ekonomik belirsizlikler karşısındaki direnci hızla zayıflamaktadır. Eğitimden mezun olan gençler, sigortalı bir iş bulamadıkları takdirde sağlık hizmetlerinden yararlanabilmek için Genel Sağlık Sigortası primi ödemek zorunda kalmaktadır. Bu durum, gençlerin hem sağlık hem de ekonomik özgürlüklerinden yoksun bırakıldığını göstermektedir.

Evlenmek isteyen gençlerin karşılaştığı en büyük engellerden biri ise ev eşyaları ve düğün masraflarının ulaşılmaz seviyelere yükselmesidir. Türkiye’deki gençler, en temel yaşam

ihtiyaçlarını karşılamak için dahi borçlanmak zorunda kalmaktadır. Artan enflasyon ve döviz kurlarının etkisiyle, gençlerin ekonomik beklentileri her geçen gün biraz daha sarsılmaktadır.

Spor Politikaları ve Etkinliği

Spor, bir toplumun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini destekleyen en önemli alanlardan biridir. Ancak, Türkiye'nin spor politikalarına bakıldığında, mevcut hükümetin bu alana dair vizyon eksikliği ve uygulamadaki başarısızlıkları açıkça görülmektedir. Lisanslı sporcu sayısından spor tesislerinin yetersizliğine, amatör branşların göz ardı edilmesinden eşit erişim sorunlarına kadar pek çok konuda ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Bu rapor, spor politikalarındaki aksaklıkları ortaya koyarak, gençlerin spora erişimini artırmaya yönelik çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin nüfusuna oranla lisanslı sporcu sayısı, diğer gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşüktür. Gençlik ve Spor Bakanlığı verilerine göre, 18.10.2024 tarihi itibariyle faal lisans sayısı 9.052.335'dir. Bu sayıya göre Türkiye'de **faal lisanslı sporcu oranı** toplam nüfusun sadece %10,5'ine tekabül etmektedir. Bu oran, sporun tabana yayılmadığını ve gençlerin sporla buluşturulamadığını açıkça göstermektedir. Dünya ortalamalarına bakıldığında, bu oran pek çok ülkede %20'nin üzerindedir. **Bu, hükümetin spor politikalarının yetersizliğini** ve toplumdaki spor bilincinin gelişemediğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de spor tesisleri konusunda ciddi eşitsizlikler bulunmaktadır. Kırsal bölgelerde ve düşük gelirli bölgelerde spor tesisleri yok denecek kadar azdır. Mevcut tesislerin birçoğu ise modern standartlardan uzaktır. Spor altyapısının sadece belirli büyükşehirlerde yoğunlaşması, kırsaldaki gençlerin spora erişimini engellemektedir. Tesis yetersizliği nedeniyle gençlerin spor yapma oranı oldukça düşüktür, bu da toplumun fiziksel aktivite düzeyine olumsuz yansımaktadır.

Örneğin, olimpiyat oyunlarında alınan sonuçlar, spor altyapısının başarısızlığını gözler önüne sermektedir. Türkiye, olimpiyatlarda madalya sıralamasında pek çok ülkenin gerisinde kalarak 64. Sırada yer almıştır. Hiç altın madalya kazanılmamış olması bile tek başına hükümetin mevcut spor politikalarının ve spor altyapısını geliştirme konusundaki başarısızlığını gözler önüne sermek için yeterlidir. Bu durum, spor altyapısının yetersizliği ve amatör branşların ihmal edilmesinin bir sonucudur.

Amatör Branşlar ve Eşitsiz Destek

Hükümetin spor politikaları, büyük ölçüde futbol gibi popüler branşlara odaklanmaktadır. Amatör spor branşlarına yönelik destek ise yetersizdir. Bütçe planlamalarında amatör branşlara ayrılan payın düşüklüğü, bu branşların gelişimini baltalamaktadır. Türkiye, olimpiyat oyunlarında güreş, halter ve atletizm gibi geleneksel branşlarda dahi eski başarılarını tekrar edememektedir.

Ayrıca, kadın sporculara yönelik desteklerin sınırlı olması, spor alanında cinsiyet eşitliğinin sağlanamamasına neden olmaktadır. Kadınların spora katılımı düşük kalmakta, birçok spor dalında temsil eksikliği yaşanmaktadır. Bu, Türkiye'nin uluslararası arenada rekabet gücünü de azaltmaktadır.

Hükümet, sporun bir kültür olarak yaygınlaşması için gerekli adımları atmaktan uzaktır.

Spor, yalnızca rekabetçi bir faaliyet değil, aynı zamanda bireyin fiziksel ve zihinsel sağlığını geliştiren bir araçtır. Ancak, spor kültürünün toplumda yerleşmesi için gereken bilinçlendirme kampanyaları yetersizdir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı bütçesinde, sporun geliştirilmesine ayrılan kaynaklar sınırlıdır. Örneğin, amatör spor branşlarına destek sağlayacak projelere yeterli fon aktarılmamaktadır. Bağımlılıkla mücadelede sporun araç olarak kullanılması gerektiği ifade edilirken, bu alana ayrılan bütçenin sadece 33 milyon 690 bin TL olduğu görülmektedir. Bu rakam, bir ülkenin spor politikalarına ne kadar az önem verdiğinin çarpıcı bir göstergesidir.

Sporun yaygınlaştırılması konusundaki çözüm önerilerimiz

- Spor altyapısının kırsal bölgelere yayılması: Yeni spor tesislerinin yapımı teşvik edilmeli ve mevcut tesisler modernize edilmelidir.
- Amatör spor branşlarına destek artırılmalı: Olimpiyat branşlarına yönelik uzun vadeli stratejiler geliştirilmelidir.
- Kadın ve dezavantajlı grupların spora erişimi sağlanmalı: Kadın sporcuların daha fazla desteklenmesi için cinsiyet eşitliğini gözetten politikalar oluşturulmalıdır.
- Gençlerin spor bilinci artırılmalı: Okullarda sporun zorunlu bir eğitim unsuru olarak benimsenmesi sağlanmalı, spor kültürünü geliştirecek kampanyalar düzenlenmelidir.
- Spor bütçesi artırılmalı ve etkin kullanılmalı: Spor politikalarına ayrılan kaynaklar artırılmalı ve bu kaynakların etkin bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır.

Hükümetin spor politikaları, toplumun fiziksel ve sosyal gelişimi açısından ciddi eksiklikler barındırmaktadır. Sporun, sadece bir elit faaliyet olarak değil, toplumun her kesimini kapsayan bir kültür olarak ele alınması gerekmektedir. **Mevcut politikalar, gençlerin spora erişimini engellediği gibi, uluslararası arenada Türkiye'nin rekabet gücünü de azaltmaktadır.**

Spor Yok, Obezite Var!

Obezite, bireylerin fiziksel sağlığını tehdit etmekte kalmayıp, toplumsal sağlık ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından da ciddi bir problem oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye hem Avrupa'da hem de OECD ülkeleri arasında obezite sıklığı açısından üst sıralarda yer almakta, bu da halk sağlığı politikalarının ciddi bir eksiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu rapor, Türkiye'nin obezite sorununun büyüklüğünü, hükümetin bu alandaki politikasızlığını ve halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini ele almaktadır.

DSÖ Avrupa Bölgesi Obezite Raporu 2022'ye göre, Türkiye, Avrupa'da obezite sıklığı açısından birinci sıradadır ve OECD ülkeleri arasında da ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye'de yetişkin nüfusun %32,1'i obezdir ve bu oran, diğer birçok ülkeyi geride bırakmıştır

Tablo 57. OECD Ülkelerinde Obezite Oranları Sıralaması

Sıra	Ülke	Obezite Oranı (%)
1	ABD	36,2
2	Türkiye	32,1
3	Yeni Zelanda	30,8
4	Kanada	29,4
5	Avustralya	29,0
6	Meksika	28,9
7	Şili	28,0
8	İngiltere	27,8
9	Macaristan	26,4
10	İsrail	26,1

Bu veriler, Türkiye'nin obezite ile mücadelede başarısız olduğunu ve halk sağlığı politikalarının toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduğunu göstermektedir.

DSÖ raporu, Türkiye'de 1990-2022 yılları arasında obezitenin sürekli artış gösterdiğini vurgulamaktadır:

- Kadınlarda obezite oranı 2022 itibarıyla %42,6'ya yükselmiştir.
- Erkeklerde ise %26,2'ye çıkmıştır.

1990'da kadınlarda 22'nci ve erkeklerde 57'nci sırada olan Türkiye, bugün kadınlarda 42'nci ve erkeklerde 60'ıncı sıraya düşerek daha kötü bir tabloya ulaşmıştır. Bu, halk sağlığı politikalarının hem kadınlara hem de erkeklere yönelik yetersiz kaldığının açık bir göstergesidir.

TÜİK 2023 verilerine göre, Türkiye'de 15 yaş ve üstü nüfusun %20,2'si obezdir. Genç nüfus arasında bile obezite oranlarının yükselmesi, sadece bugünkü değil, gelecekteki nesillerin de sağlığını tehdit etmektedir. Kadınların %23,6'sı ve erkeklerin %16,8'i obezdir, bu oranlar obezite öncesi seviyelerle birleştirildiğinde çok daha ürkütücü bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Dünya Obezite Atlası'na göre, Türkiye, 2030 yılında Avrupa'da obezite sıklığı açısından birinci sırada yer alacaktır. Kadınlar ve erkekler arasındaki oranlar giderek artacak ve Türkiye, Avrupa'daki en yüksek obezite prevalansına sahip ülkelerden biri olmaya devam edecektir.

Bu veriler, obezite sorununa yönelik mevcut politikaların başarısızlığını gözler önüne sermektedir. Hükümetin obezite ile mücadelede aldığı önlemler yetersiz, bütçe planlaması ise ciddiyyetten uzak bir tablo çizmektedir. Halk sağlığını korumaya yönelik temel programların eksikliği, obezitenin yalnızca bireysel bir sorun değil, toplumsal bir tehdit haline gelmesine neden olmaktadır.

Obezite ile Mücadelede Çözüm Önerilerimiz

Hükümet, obezite ile mücadelede gerçekçi ve kapsamlı politikalar geliştirmek zorundadır. Aşağıdaki öneriler, bu konuda yapılması gerekenleri özetlemektedir:

- Sağlıklı yaşam tarzını teşvik eden ve obezitenin zararlarını vurgulayan ulusal kampanyalar başlatılmalıdır.
- Okullarda sağlıklı beslenme alışkanlıklarını teşvik eden programlar uygulanmalıdır.
- Spor faaliyetlerine erişimi artıracak altyapı yatırımları yapılmalıdır.
- Yüksek kalorili, düşük besin değerine sahip ürünlere yönelik vergilendirme artırılmalı, sağlıklı gıda ürünlerine erişim kolaylaştırılmalıdır.
- Obezite ile mücadele için ulusal bir strateji geliştirilerek, bu strateji kamu bütçesi ile desteklenmelidir.

Türkiye'nin obezite sıralamasında Avrupa birincisi olması, hükümetin halk sağlığı politikalarının bir başarısızlık göstergesidir. Obezite, sadece bir sağlık sorunu değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal bir yük haline gelmiştir.

Gençlik Spor'dan Gençlere Uyarı: Barın-MA

2025 yılı merkezi yönetim bütçesinde Gençlik ve Spor Bakanlığı'na ayrılan yurt ve barınma yatırımları, gençlerimizin temel ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bir tablo çizmektedir. Türkiye genelinde 2023-2024 eğitim-öğretim döneminde toplam üniversite öğrenci sayısı 7 milyondan fazlayken mevcut yurt kapasitesi yaklaşık 900.000 kişilik bir alan sunmaktadır. Bu rakam, her 100 üniversite öğrencisinden yalnızca 12'sinin devlet yurtlarında kalabileceği anlamına gelmektedir. Diğer öğrenciler içinse, "özgür barınma" serüveni başlamaktadır; **zira öğrenci için uygun bir ev bulmak, kumda iğne aramaktan farksız durumdadır.**

Devlet yurtları dışındaki kiralık evlerin fiyatları, gençlerimizin bütçesiyle neredeyse dalga geçer niteliktedir. ENAG'ın verilerine göre, 2024 yılı ortalama enflasyon oranı %50 civarında gerçekleşmiştir. İstanbul'da bir öğrenci 4 kişi ile aynı evi paylaşmak istese dahi kişi başı ortalama 15.000 TL'den aşağı fiyata ev bulması imkansız duruma gelmiştir. Bu rakamın yanı sıra faturalar ve diğer masraflar da eklenince en temel ihtiyaç olan barınma ihtiyacını karşılamak için içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. **Gençler "doğada tek başına" konseptli belgesellerindeki maceracılardan çok daha çetin şartlarla baş etmeye çalışırken bir yandan da eğitimlerine odaklanmak zorundadır.**

KYK yurtları, gençlerimizin barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır; ancak mevcut fiziksel koşullar ve güvenlik meseleleri, bu amacın çok ötesinde sorunlar doğurmaktadır. **Yurtların, gençlerin sadece birer yaşam alanı olmanın ötesine geçip, güvenli bir sığınak sağlama işlevini yerine getirmesi beklenirken, yaşanan aksaklıklar bu beklentileri yerle bir etmektedir.**

Güvenlik meseleleri ise, KYK yurtlarında en çok göz ardı edilen konuların başında gelmektedir. Yurtların güvenlik sistemleri, gençlerimizin barındığı bu alanları, adeta bir "güvenlik labirenti" haline getirmiştir. Bazı yurtlarda bulunan güvenlik kameralarının, sadece birer dekorasyon unsuru olarak kalması, bu sistemlerin etkinliğini sorgulattırmaktadır. Bunun yanında, güvenlik personelinin yetersizliği, öğrencilerin huzur içinde yaşama hakkını tehdit eder duruma gelmiştir.

Asansör kazaları, KYK yurtlarındaki güvenlik sorunlarının en acı örneklerinden biridir. Yetersiz bakım ve eski teknoloji, asansörlerin adeta bir "şans oyunu" haline gelmesine yol açmaktadır. Bu kazalar sonucunda, gençlerimizin sağlığı riske atılmakta, yaşamları tehlikeye girmektedir. **Bir asansör yolculuğu, kimi zaman bir spor aktivitesine dönüşmekte, gençlerimizi adeta bir "adrenalin arayışına" itmektedir.**

Sonuç olarak, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın yurt ve barınma yatırımları, gençlerimizin temel ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak kalmaktadır. Yetersiz yurt kapasiteleri, artan kiralar ve kötü yaşam koşulları, geleceğimizin teminatı olan gençlerimizi belirsizlik ve çaresizlik içinde bırakmaktadır. **Bu tablo, devletin gençlerin barınma ihtiyaçlarını görmezden gelerek, onları "biraz daha mücadele etmeye" teşvik ettiğini gösterirken, aslında ironik bir şekilde gençlerin hayatını zorlaştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.**

3.19. SAĞLIK BAKANLIĞI

Sağlık Bakanlığı'nın hazırladığı bütçe teklifi, sadece geçmiş yılların sağlık politikalarının bir devamı değil, aynı zamanda ülkemizin sağlık sisteminde köklü değişiklikler yapma gerekliliğini göz ardı eden bir yaklaşımdır. Dünya Bankası finansörlüğünde başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Projesi ekseninde hazırlanan bu bütçe, sağlık hizmetlerinin kalitesini iyileştirmek bir yana, mevcut sorunları derinleştirip yeni krizler oluşturacağı açıktır.

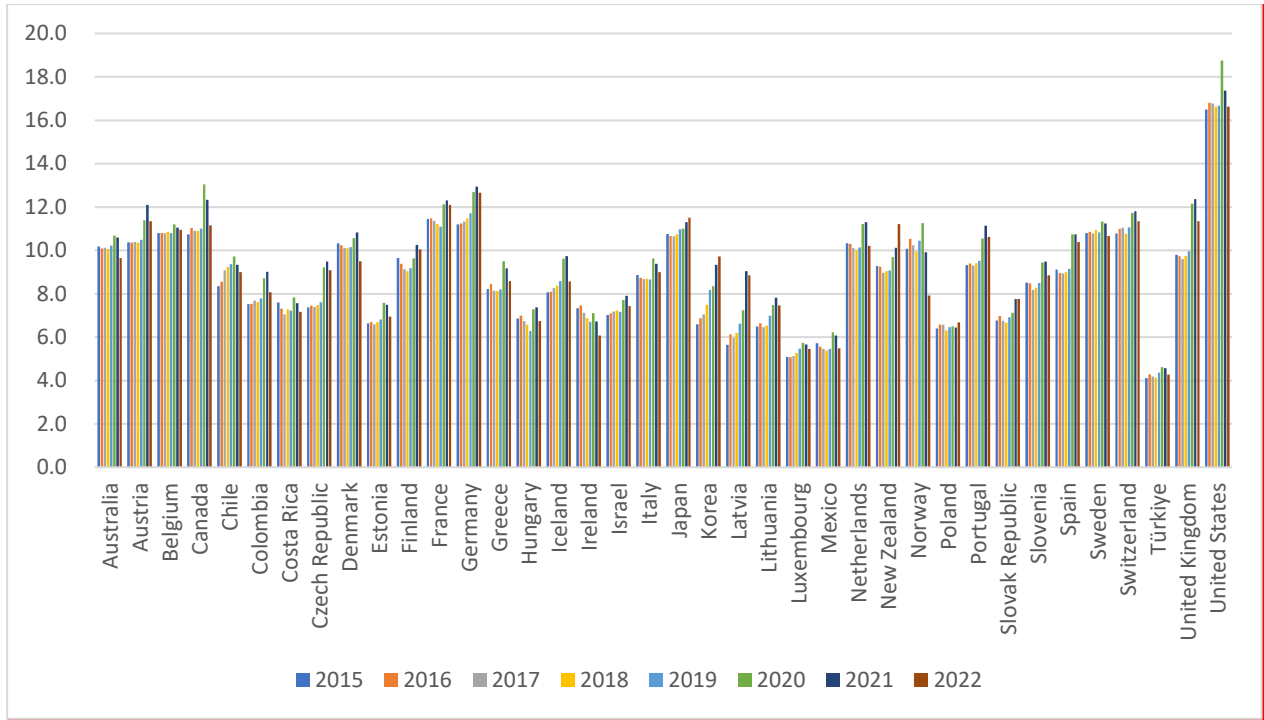
Bakanlığın benimsemiş olduğu neoliberal sağlık politikaları, yıllardır halkın sağlık hakkını zedelemekte ve kamu bütçesinin verimli kullanılmasını engellemektedir. Bu anlayış, halk sağlığına değil, özel çıkarlar ve ticarileşmiş sağlık sistemine hizmet etmektedir. Ancak, ne yazık ki Sağlık Bakanlığı, bu gerçeği görmezden gelerek, aynı hataları tekrar etmeye devam etmektedir.

Bu tutum, sadece sağlık alanında değil, tüm kamu hizmetlerinde adaletsizliğin artmasına, gelir dağılımı eşitsizliklerinin derinleşmesine yol açacaktır. Bu politikalar, gelecekte daha fazla sağlık sorunu ve daha büyük toplumsal maliyetler anlamına gelmektedir.

SAĞLIK HİZMETLERİNE AYRILAN PAY

Sağlık hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde verilebilmesi, toplumun sağlık ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi için sağlık hizmetlerinin genel bütçe içerisindeki payının uluslararası standartlarda %10'un üzerinde olması beklenmektedir.

Şekil 82'de görüldüğü üzere **Türkiye OECD ülkelerine kıyasla sağlığa en az payı ayıran ülke konumundadır.** 2025 yılı bütçesi incelendiğinde de; sağlık hizmetlerinin genel bütçe içerisindeki payının istenen oranın oldukça altında (6,9) olduğu görülmektedir.

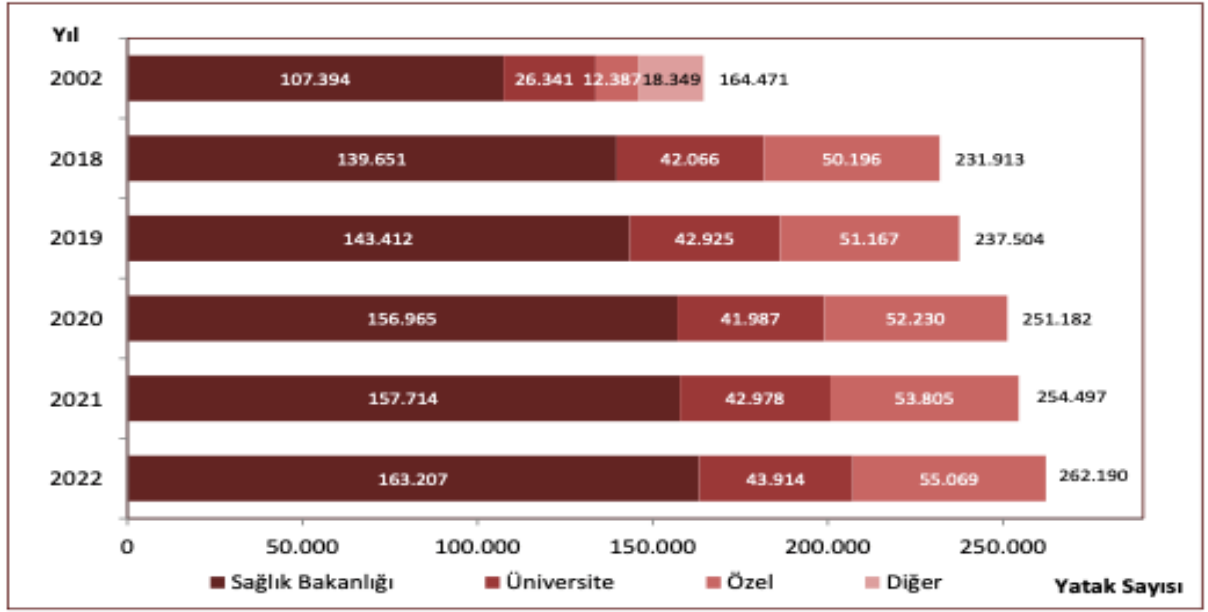
Şekil 82. OECD Ülkeleri Sağlık Harcamalarının GSYH'ya Oranı

HASTANE VE HASTA YATAĞI SAYILARI

Yıllara ve sektörlere göre yatak sayısı incelendiğinde (Şekil 83), 2002 yılında 107.394 olan Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki yatak sayısının, 2022 yılında 163.207'ye yükselerek %52 artış gösterdiği görülmektedir. Buna karşın, 2002'de 12.388 olan özel hastane yatak sayısı, 2022 yılında 55.069'a çıkarak %344 oranında artmıştır. **Bu durum, sağlık hizmetlerine erişimi artırmak için kamu hizmetinin yaygın olması gereken bir alanın yıllar itibariyle özel sektör yoğun hale getirildiğinin açık bir göstergesi olmaktadır.**

Yıllara göre Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastane yatağı sayısı ve şehir hastaneleri yatak sayısı incelendiğinde; yoğunluğun şehir hastaneleri üzerinde olduğunu görmek mümkündür. Kamu sağlık sisteminin bütünü düşünülmeden yapılan bu yatırımlar, neredeyse tamamen şehir hastanelerine odaklanmış; ancak diğer devlet hastaneleri ve temel sağlık altyapısı ihmal edilmiştir.

Bunun sonucunda, kamu kaynakları daha dengeli bir şekilde dağıtılmak yerine, büyük ölçüde şehir hastaneleri gibi özel sektör ortaklı projelere yönlendirilmiştir. Bu durum kamu sağlık hizmetlerinin özel sektöre bağımlı hale getirildiğini ve kamu-özel ortaklıklarıyla özel şirketlerin çıkarlarının ön plana çıktığını düşündürmektedir.

Şekil 83. Yıllara ve Sektörlere Göre Hastane Yatağı Sayısı

Tablo 58. Şehir Hastaneleri Hastane Yatağı Sayısı

KÖİ Modeli İle Yapılan Hastaneler			
Hastane Adı	Açılış Yılı	Yatak Sayısı	
Yozgat Şehir Hastanesi	2017	475	
Mersin Şehir Hastanesi	2017	1300	
Isparta Şehir Hastanesi	2017	845	
Adana Şehir Hastanesi	2017	1595	
Kayseri Şehir Hastanesi	2018	1607	
Manisa Şehir Hastanesi	2018	558	
Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi	2018	1038	
Eskişehir Şehir Hastanesi	2018	1235	
Ankara Bilkent Şehir Hastanesi	2019	4050	
Bursa Şehir Hastanesi	2019	1355	
Konya Şehir Hastanesi	2020	1250	
Tekirdağ Dr. İsmail Fehmi Cumalıoğlu Şehir Hastanesi	2020	605	
Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi	2020	2682	
Ankara Etlik Şehir Hastanesi	2022	4050	
Kocaeli Şehir Hastanesi	2023	1218	
Gaziantep Şehir Hastanesi	2023	1875	
İzmir Bayraklı Şehir Hastanesi	2023	2060	
Kütahya Şehir Hastanesi	2024	600	

KÖİ Toplam Yatak Sayısı		28398
Genel Bütçeden Yapılan Şehir Hastaneleri		
Hastane Adı	Açılış Yılı	Yatak Sayısı
Antalya Şehir Hastanesi	2023	1500
Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi	201	1100
Erzurum Şehir Hastanesi	2021	1670
Göztepe Prof. Dr. Süleyman Yalçın ŞH	2020-22	815
Prof. Dr. Cemil Taşçıoğlu ŞH	2020	1005
Kahramanmaraş Necip Fazıl ŞH	2012	1055
Kartal Dr. Lütfi Kırdar ŞH	2020	1140
Genel Bütçe Toplam Yatak Sayısı		8285
Toplam Yatak Sayısı		36683

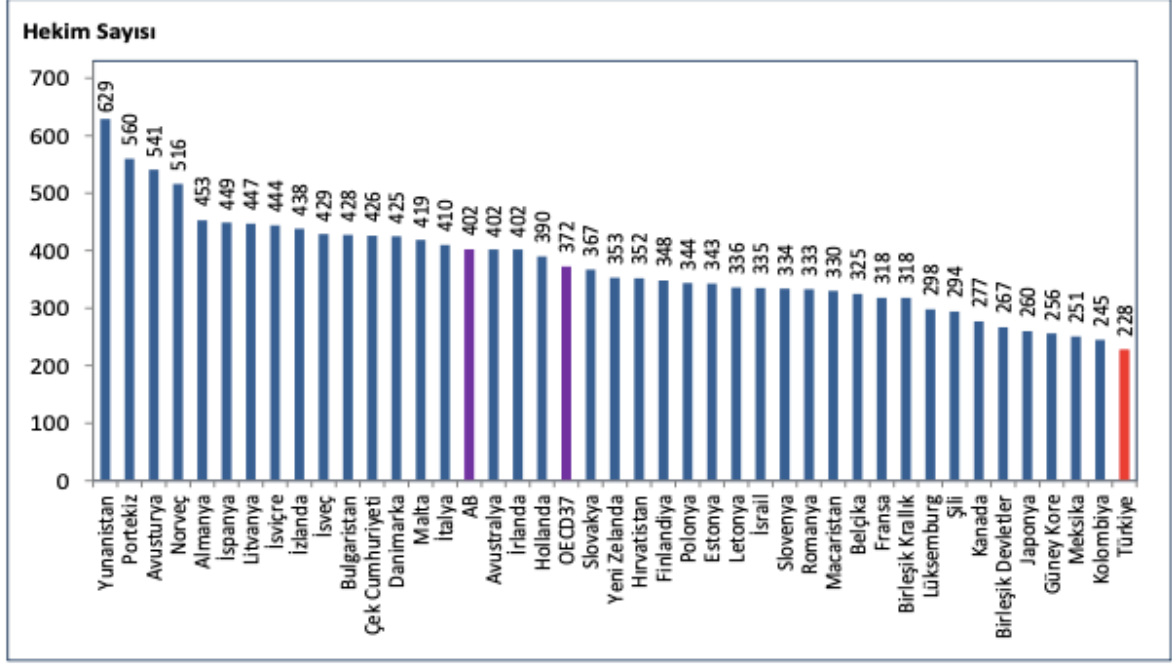
SAĞLIKTA İNSAN KAYNAĞI

Sağlık Çalışanları Hakkında Genel Bilgiler ve Uluslararası Karşılaştırmalar

Türkiye’de 100000 kişi başına düşen hekim sayıları yıllar itibariyle artış trendi göstermekle birlikte 2020 yılında 2,05, 2021 yılında ise 2,18’dir. Aynı oranı OECD ülkeleri ortalaması ise 2021 yılında 3.37’dir. **Türkiye’nin OECD ülkeleri arasında 100000 kişi başına düşen hekim oranı ve hemşire oranı açısından en düşük ortalamaya sahip olduğu ve ortalamanın oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir.**

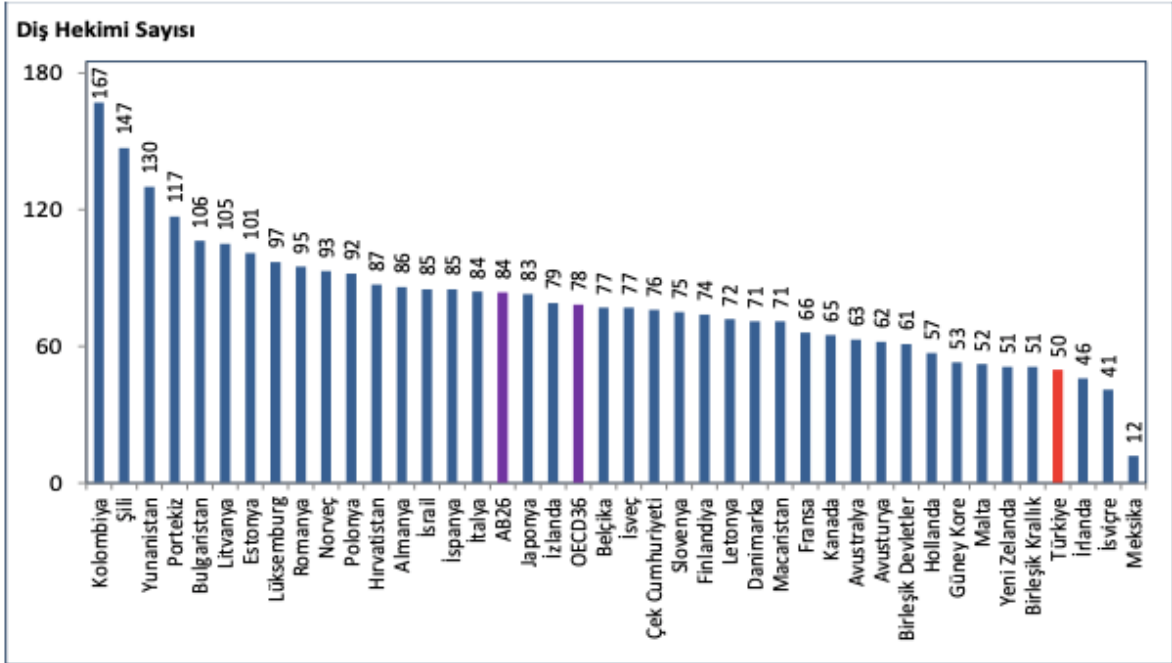
Tablo 59. Yıllara göre Sağlık Personeli Sayıları, Türkiye

Sağlık Personeli	2002	2017	2018	2019	2020	2023			
						SB	Üniv.	Özel	Toplam
Uzman Hek.	45.457	80.951	82.894	85.199	88.127	57.286	12574	31373	93.517
Pratisyen H.	30.900	44.649	44.053	46.843	49.760	48.855	666	5.378	54.899
Asistan H.	15.592	24.397	26.181	28.768	33.372	25621	22.470	-	48091
Toplam Hek.	91.949	149.997	153.128	160.810	171.259	131.762	35710	36.751	204.223
Dış Hekimi	16.371	27.889	30.615	32.925	34.830	12.874	5.948	26.896	45.718
Eczacı	22.289	28.512	32.032	33.841	35.364	4.761	751	35.098	40.610
Hemşire	72.393	166.142	190.499	198.103	227.292	177.767	36.875	33.645	248.287
Ebe	41.479	53.741	56.351	55.972	59.040	56.179	994	2577	59.750

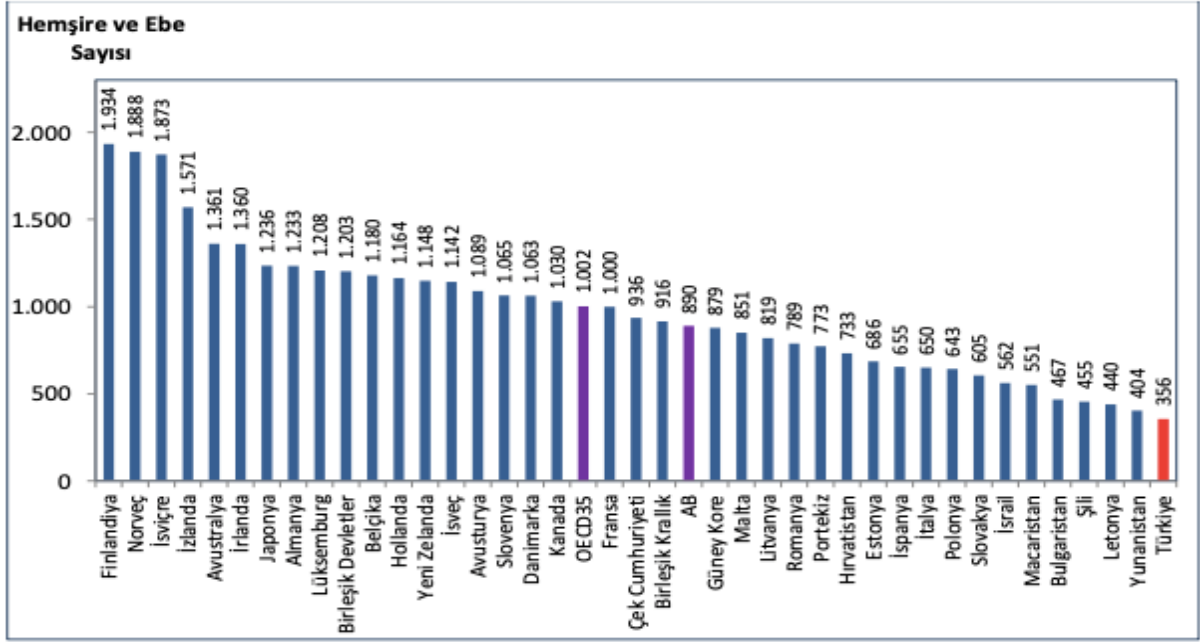
Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı
 Not: Türkiye verisi 2022 yılına aittir. Ülke verileri 2021 yılına veya en yakın yıla aittir.

Şekil 84. 100 Bin Kişi Başına Düşen Hekim Sayısı

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı
 Not: Türkiye verisi 2022 yılına aittir. Ülke verileri 2021 yılına veya en yakın yıla aittir.

Şekil 85. 100 Bin Kişi Başına Düşen Diş Hekimi Sayısı

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı
 Not: Türkiye verisi 2022 yılına aittir. Ülke verileri 2021 yılına veya en yakın yıla aittir.

Şekil 86. 100 Bin Kişi Başına Düşen Hemşire ve Ebe Sayısı

Tablo 60. Yıllara Göre 100.000 Kişiye Düşen Sağlık Personeli Sayılarının Uluslararası Karşılaştırması

	2002			2010			2015			2021		
	Türkiye	OECD	AB	Türkiye	OECD	AB	Türkiye	OECD	AB	Türkiye*	OECD	AB
Toplam Hekim	138	276	304	167	310	340	179	334	364	228	372	402
Toplam Diş Hekimi	25	61	64	29	67	72	32	72	77	50	78	84
Eczacı	34	58	52	36	66	66	35	75	80	46	85	90
Hemşire ve Ebe	171	776	659	224	801	771	261	855	798	356	1.002	890

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı
 * Türkiye verileri 2022 yılına aittir.

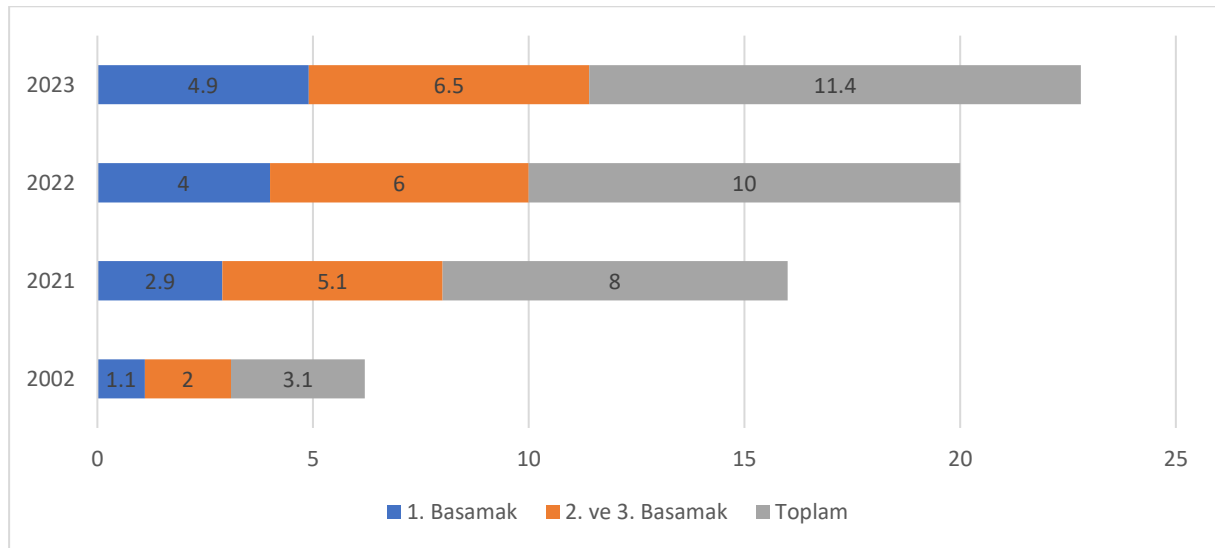
Müracaat Sayılarının Değerlendirilmesi

Sağlık çalışanları sayısı ve oranı değerlendirilirken hekime müracaat sayılarının da dikkate alınarak incelenmesi gerekmektedir. Bu iki verinin birleşimi, sağlık sisteminin etkinliğini ve kaynakların ne ölçüde verimli kullanıldığını gözler önüne sererken, aynı zamanda yaşanan aksaklıkların ve eksikliklerin de altını çizmektedir.

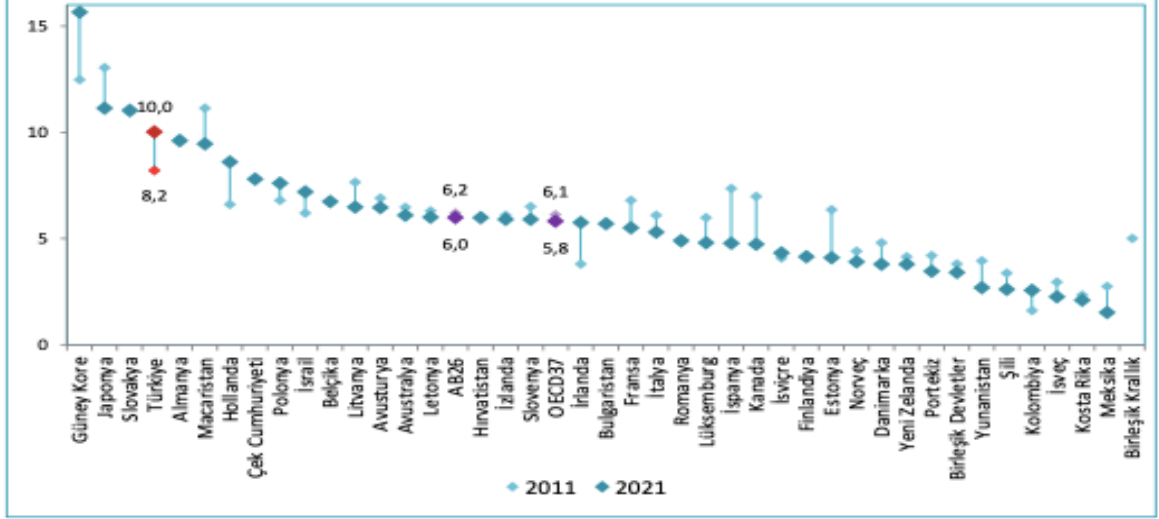
Türkiye'nin sağlık sisteminde hasta yoğunluğu ve hekimlere yapılan müracaat sayısı, son yıllarda dramatik bir artış göstermektedir. **2002'de kişi başı hekime müracaat oranı 3,1 iken, bu oran 2023'te 11,4'e yükselmiştir.** Uluslararası karşılaştırmalarda, OECD ülkelerinde bu ortalama 6,1; AB ülkelerinde ise 6,2 düzeyindeyken **Türkiye'nin oranının iki katına yaklaşması, hekimlerin iş yükünün her geçen yıl daha da arttığını açıkça ortaya koymaktadır. Sağlık çalışanlarının yoğun iş yükü altında kalması, sadece hizmet kalitesini değil, hasta-hekim arasındaki iletişimi de olumsuz etkilemektedir.**

Bu tablonun karşısında Sağlık Bakanlığı'nın sağlık okuryazarlığını artırarak başvuruları azaltacak çözümler üretmesi beklenirken, aile hekimlerini cezalandırmaya dayalı bir yönetmelik yaklaşımıyla yanıt verilmiştir. Yeni düzenlemeye göre, hastalar 2. veya 3. basamak hastanelere doğrudan başvurduklarında, aile hekimlerinin gelirlerinde kesinti yapılmaktadır. Aile hekimlerine yönelik bu adaletsiz yaptırım, vatandaşın kendi inisiyatifiyle hastaneye gitmesi halinde dahi faturayı aile hekimine yüklemekte ve sağlık sistemindeki yapısal sorunların göz ardı edilmesine yol açmaktadır.

Bu bakış açısı, sağlık sistemine güveni azaltmakta ve sistemin temel işleyişine dair ciddi endişelere yol açmaktadır. Aile hekimleri, halkın ilk temas noktası olarak desteklenmesi gerekirken, hasta tercihleri nedeniyle cezalandırılmaktadır. Sağlık sistemindeki bu tür uygulamalar, çözüm yerine yeni sorunlar üretmekte, Türkiye'nin sağlık politikalarında verimlilik ve kalite yerine bürokratik yükümlülüklerin artırılmasına neden olmaktadır.

Şekil 87. Yıllara ve Hizmet Kapsamına Göre Kişi Başına Hekime Müracaat Sayısı, Tüm Sektörler

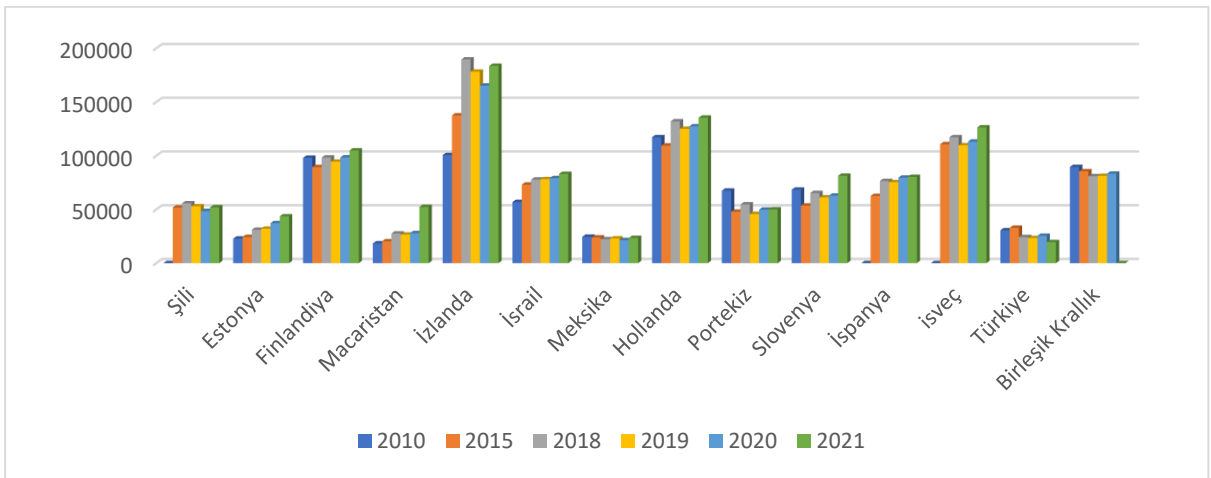

Kaynak: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı

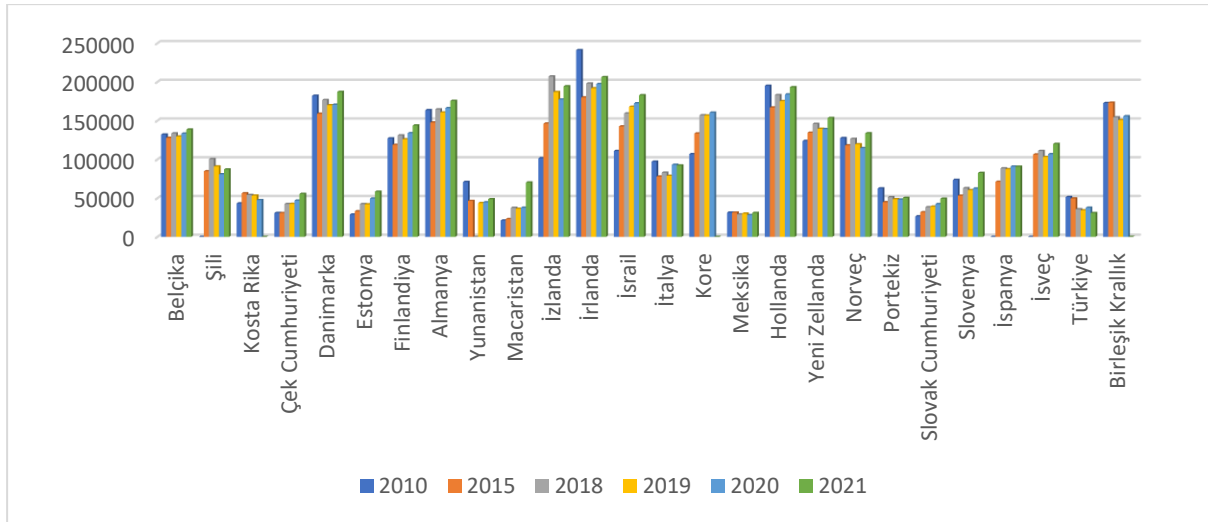
Şekil 88. Kişi Başı Hekime Müracaat Sayısının Uluslararası Karşılaştırması, 2011, 2021

Sağlık Çalışanları Gelirleri

Sağlıkta dönüşüm programı öncesi 2003 yılında bütçenin %70'ini oluşturan personel giderlerinin 2022 yılında %33; 2023 yılında ise %46, 2024 yılında ise 55'e yükseldiği görünmektedir. **Bu oranın birkaç yılda bu denli artmasının nedeni personele ödenen döner sermaye sabit ödemelerinin 2022 yılında bakanlık tarafından yayımlanan ek ödeme yönetmelikleri ile merkezi bütçeye alınmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısı ile sağlık sisteminin ana unsurları olan personele harcanan oranın yıllar itibariyle önemli ölçüde azaldığını söylemek mümkündür.** Şekil 89 ve 90 birlikte incelendiğinde Türkiye'nin yıllar itibariyle OECD ülkeleri arasında en düşük hekim geliri oranlarına sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 89. 2010-2021 Yılları Arası OECD Ülkelerinin Pratisyen Hekim Gelirleri (US Dolar)

Şekil 90. . 2010-2021 Yılları Arası OECD Ülkelerinin Uzman Hekim Gelirleri (US Dolar)

SAĞLIKTA ŞİDDET

Sağlık Bakanlığı tarafından; sağlık çalışanlarının, hasta veya hasta yakınları tarafından şiddete, tehdite veya diğer suçlara maruz kaldıkları durumlarda olay yerine güvenlik görevlilerinin en hızlı şekilde ulaşması için “beyaz kod” adı verilen bir alarm sistemi kurulmuştur. Buna göre beyaz kod verildiğinde olaya intikal eden güvenlik görevlilerinin tespit, tutanak ve ifadeleri ile birlikte soruşturma açılmaktadır.

Türk Tabipleri Birliği (TTB), sağlık çalışanlarına yönelik şiddetle ilgili Beyaz Kod verilerini almak için Sağlık Bakanlığı’na başvurmuş ancak yanıt alamayınca konuyu mahkemeye taşımıştır. Mahkemeler, verilerin paylaşılması gerektiğine dair karar verse de Sağlık Bakanlığı verileri düzenli olarak paylaşmamaktadır. Eksik veri paylaşımı, sağlıkta şiddeti önlemek için gerekli politikaların geliştirilmesini engellediği gibi, verilerin hukuki mücadeleler sonrası ancak elde edilebilmesi bu politikaların geliştirilip uygulanmasını da geciktirmektedir.

Sağlık Bakanı, sağlıkta şiddetin Beyaz Kod ve yeni başlatılan Gri Kod uygulamalarıyla önemli ölçüde azaldığını ifade ederek, Beyaz Kod vakalarının 1 milyonda 31’den 1 milyonda 14’e düştüğünü, Gri Kod uygulanan bölgelerde ise bu düşüşün %50’yi aştığını belirtmiştir. Ancak, Türk Tabipleri Birliği (TTB) Şiddet Çalışma Grubu'nun anket verileri, **her on hekimden dokuzunun fiziksel, sözel veya psikolojik şiddete maruz kaldığını ve sağlık çalışanlarının üçte ikisinin Beyaz Kod’a başvurmadığını ortaya koymaktadır. Bu veriler, sağlık çalışanlarının Beyaz Kod uygulamasına duyduğu güvenin zayıf olduğunu ve Bakanlık açıklamalarıyla sahada yaşanan gerçeklik arasında ciddi bir tutarsızlık bulunduğunu**

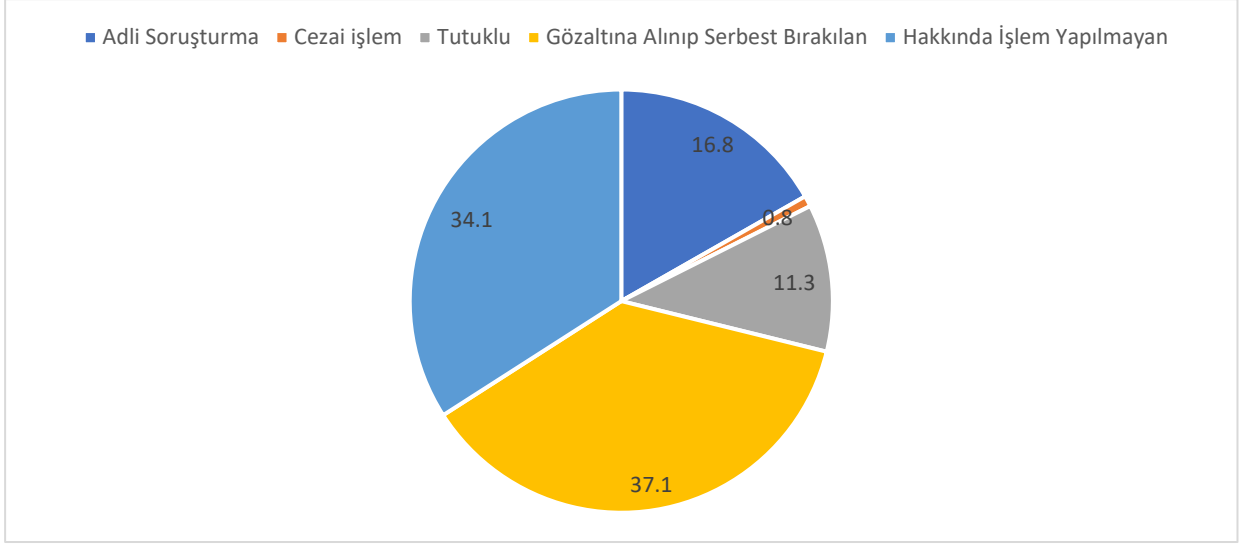
göstermektedir. Sağlık çalışanlarının güvenliği ve çalışma koşulları konusunda daha etkin ve güven verici bir politika ihtiyacı, bu bulgularla bir kez daha açıkça ortaya çıkmaktadır.

Tablo 61. Beyaz Kod verileri

Yapılan Bildirim	Sağlık Bakanlığına Bağlı Kuruluşlar	Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Araştırma ve Uygulama Merkezleri	Özel Sağlık Kuruluşları
20.298 (01.01.2016-03.03.2022)	18.081	1682	535
5.017(2023-2024)	4.436	486	95

Sağlık sektöründe şiddet olaylarına karşı etkin güvenlik önlemlerinin alınmaması ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmemesi, sağlık çalışanlarını her gün şiddet riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Hukuki boşluklar, şiddet uygulayanların cezalandırılmadan serbest kalmasına neden olmakta, toplumsal farkındalık oluşturulacak medya ve eğitim içeriklerinin eksikliği ise bu sorunun ciddiyetine dair kamuoyunda bilgi eksikliklerine yol açmaktadır. Ayrıca, hastane içindeki şiddet olaylarına yönelik bilgilendirme materyallerinin ve psikososyal destek birimlerinin yetersizliği, sağlık çalışanlarının ve hasta yakınlarının karşılaştığı psikolojik yükleri artırmaktadır. Bu bağlamda, sorunun kök nedenlerine dair kapsamlı bir analiz yapılmaksızın çözüm üretme çabaları yetersiz kalmaktadır.

Sağlık-Sen 2022 yılı “Sağlıkta Şiddet Raporu”na göre veriler **bu ciddi sorunun karşısında hukuki ve idari süreçlerin yetersiz kaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Adli soruşturma ve cezai işlem oranlarının düşük, tutuklu sayısının ise sınırlı olması, bu tür olaylara karşı uygulanan yaptırımların yetersizliğini göstermektedir.** Ayrıca, gözaltına alınıp serbest bırakılanların yüksek oranı ve hakkında işlem yapılmayanların önemli bir kısmı, sağlıkta şiddetle mücadelede etkili bir çözüm üretilmediğini ve cezai sorumluluğun uygulanabilirliğinde ciddi aksaklıklar yaşandığını işaret etmektedir. Bu durum, sağlık çalışanlarının güvenliğini sağlamak adına hukuki süreçlerin güçlendirilmesi ve caydırıcı önlemlerin alınması gerektiğini göstermektedir.

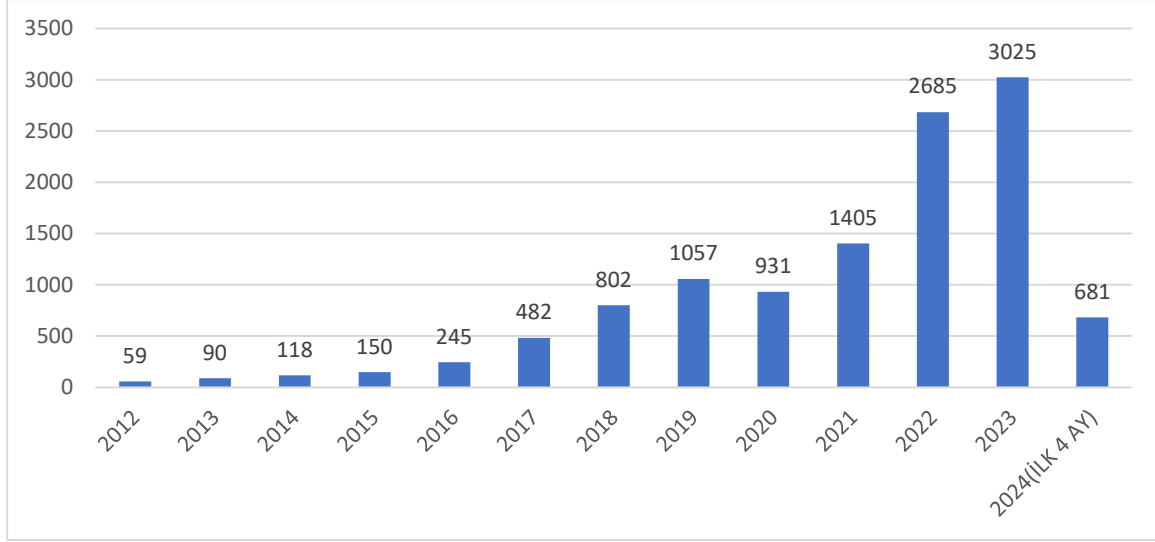
Şekil 91. Sağlıkta Şiddet Uygulayanlara Verilen Cezalar

Kaynak:Sağlık-Sen Sağlık'ta Şiddet Raporu

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ YURT DIŞI GÖÇÜ

Düşük ücretler, şiddet başta olmak üzere çalışma koşullarındaki kötüleşme, iş yükündeki artış gibi nedenlerle sağlık çalışanlarının yurtdışına gitme eğiliminin gün geçtikçe arttığı bilinmektedir. Yurtdışında eğitim görmek ya da çalışmak isteyen hekimler, başvuru yaptıkları ülke makamlarına sunmak amacıyla; diploma bilgileri, disiplin cezası ya da meslekten men cezası alıp almama gibi durumları içeren “İyi Hal Belgesi” almaktadırlar. **2012 yılında sadece 59 hekimin aldığı bu belge, 2022 yılına gelindiğinde 2685 hekim 2023 yılında ise 3025'e yükselerek yaklaşık 50 kat artmıştır.**

2024 yılının ilk dört ayında ise 681 hekimin bu belgeyi aldığı görülmektedir. Bu veriler, son on yılda hekimlerin yurtdışına yöneliminin çarpıcı biçimde arttığını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin OECD ülkeleri arasında 1000 kişiye düşen hekim/hemşire sayısı bakımından oldukça geride olduğu dikkate alındığında, başta hekimler, tıp öğrencileri, hemşireler ve ebeler olmak üzere sağlık çalışanlarının sorunlarına yönelik ayrıntılı ve meslek gruplarına özgü araştırmalar yapılması gerektiği açıktır.

Şekil 92. İyi Hal Belgesi Alan Hekim Sayıları

İyi hal belgesi alan kişilerin sayısı bilinmekle birlikte **Türkiye’den göç eden sağlık profesyonellerinin sayısı tam olarak bilinmemekte**, özellikle genç hekim ve hemşirelerin büyük bir kısmının yurt dışına yerleşmek arzusuyla hareket ettiği bir gerçeklik olarak önümüze çıkmaktadır. Bu eğilim, yıllar geçtikçe giderek artmakta olup, **ne kadarının bu isteği gerçekleştirdiği ve geri dönüp dönmediği ise net bir şekilde tespit edilememektedir**. Ancak, sağlık profesyonellerinin yurt dışına çıkışlarının, ülkenin sağlık sistemini olumsuz etkileyebileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu hareketliliğin yönetilmesi gerektiği aşikardır. Yurt dışı deneyimi kazanmak, uluslararası sağlık uygulamalarını öğrenmek amacıyla yapılan göçler, ülkemiz için faydalı olabilirken, kalıcı göçlerin artması sağlık sistemimizde ciddi boşluklara neden olmaktadır.

SAĞLIKLA İLİŞKİLİ GÜNCEL MESELELER

YENİDOĞAN ÇETESİ

Yenidoğan bebek ölümlerine yol açan çete yapısı, **sadece sağlık sistemimizin ciddi zaaflarını değil, aynı zamanda adalet mekanizmasındaki çürümeyi de gözler önüne sermektedir**. Sağlık sektöründeki denetim eksiklikleri ve suistimaller, iktidarın uzun yıllardır uyguladığı politikaların bir sonucudur. CİMER şikayetleriyle ortaya çıkan usulsüzlükler, sistemin ne kadar denetimsiz olduğunu ve bu çetenin yıllarca rahatça faaliyet gösterebildiğini göstermektedir. Bu skandal, hastane yönetimlerinin ve sağlık otoritelerinin görevlerini ne kadar ihmalle yerine

getirdiğini ve yapılan şikayetler ve açılan malpraktis davalarının neden göz ardı edildiğini sorgulamamıza neden olmaktadır.

İddianamede yer alan olaylar, sadece 2023 yılını değil, 2015'e kadar uzanan ihbarlarla da geniş bir sorunun varlığını ortaya koymaktadır. İstanbul ve Tekirdağ gibi bölgelerde yaşanan bu dram, Sağlık Bakanlığı'nın yıllarca bu sorunları görmezden geldiğini ve etkili bir denetim gerçekleştirmediğini ortaya koymaktadır. Dahası, bakanlık tarafından yürütülen denetimlerde, usulsüzlüklerin tespit edilmemesi, ne kadar büyük bir yönetsel zafiyet olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu çete yapısının sadece yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde değil, aynı zamanda yetişkin yoğun bakım ünitelerinde de benzer ihlaller gerçekleştirdiği, sistemin her alanında derinlemesine bir inceleme yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Sağlık sektöründeki bu tür skandallar, sadece ekonomik çıkarların ön planda tutulmasının değil, aynı zamanda siyasi bağlantıların da etkisiyle büyümektedir. Çeteye bağlı hastanelerin siyasi ilişkilerinin araştırılması, bu sorunun boyutlarını anlamak açısından kritik önemdedir.

Ayrıca, TUS sonuçlarında görülen kadro eksiklikleri, özellikle pediatri ve cerrahi alanlarda uzmanlık tercihlerinin giderek azaldığını ve bunun sağlık sektöründe ciddi bir krize yol açacağını göstermektedir. Sağlık çalışanları, mesleklerine duyulan saygı ve güvenin zayıflaması nedeniyle büyük bir baskı altındadır. İktidarın, sağlık sistemindeki bu zafiyetlere karşı adım atmaması, yalnızca sağlık sektörünü değil, tüm toplumu tehdit eden bir duruma dönüşmektedir.

Bu olaylar, sadece sağlık alanında değil, ülkemizdeki genel yönetim anlayışının ne kadar çürümüş olduğunu da gözler önüne sermektedir. Yetersiz denetimler, kötüye kullanım ve etik dışı uygulamalar, sadece sağlıkta değil, her alanda artan bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunların çözülmesi için mevcut iktidarın, köklü ve kapsamlı reformlar yapması gerekmektedir. Aksi takdirde, bu tür skandalların önüne geçilemeyecek ve toplumda adalet ve güven eksikliği daha da derinleşecektir.

RANDEVU SİSTEMİNDE YAŞANAN ZORLUKLAR

Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS), Türkiye'deki sağlık sisteminin en temel parçalarından biri olmasına rağmen, büyük bir işlevsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Son yıllarda, hastaların randevu bulamaması ya da aylar sonrasına randevu verilmesi durumu

halk sağlığı sorunu haline gelmişken, Sağlık Bakanı tarafından yapılan açıklamalar, sistemin bu temel sorunu çözmek yerine, sorumluluğu yalnızca hastaların üzerine yıkma yoluna gitmektedir.

Eski Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, MHRS üzerinden randevu alıp gitmeyen ve iptal de etmeyen kişilerin 15 gün boyunca aynı branştan randevu alamayacağını duyurmuştur. **Bu çözüm önerisi, sistemdeki tıkanıklığı çözmeye yönelik değil, yalnızca hastaları cezalandırmaya yönelik bir yaklaşım sergilemektedir.** Geçen yıl, 23 milyon kişinin randevusuna gitmemesi, randevu kapasitesinin %30'unun kullanılmaması gibi devasa rakamlar, sağlık sistemindeki çarpıklığı daha da görünür kılmaktadır. Ancak, bu yüksek sayılarla açıklanan sorun, aslında hastaların sorumsuzluğundan kaynaklanmamaktadır. Aksine, MHRS'nin tıkanması, bir yandan randevuların uzun vadeye verilmesinin, diğer yandan hekim sayısı ve sağlık birimlerinin kapasitelerinde ki yetersizliğin sonucudur. Bakanlık, hastaları suçlamak yerine, bu sıkıntıları çözmeye yönelik yapıcı bir yaklaşım geliştirmelidir.

2023 yılında 850 milyon poliklinik başvurusunun ve 150 milyon acil başvurusunun gerçekleşmiş olması, Türkiye'deki sağlık hizmetlerine olan yoğun talebi açıkça ortaya koymaktadır. **Ancak, dünyada nüfusundan fazla acil başvurusu yapan tek ülke konumunda olmamız, sistemin ne kadar sıkıştığını ve tıkanmaya başladığını göstermektedir.** Neredeyse her bireyin yıllık olarak 10 kez sağlık birimlerine başvurduğu bir sistemde, MHRS'nin verimli işlemesi beklenirken, mevcut durumda hastalar her geçen gün daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Uzun vadeye verilen randevular, hastaların gerçekten ihtiyaç duydukları anda çözüm bulmalarını engellemektedir. Bu durum, birçok hastanın acil servislere yönelmesine ve özel hastanelere başvurmasına yol açmakta, sağlık sistemi üzerindeki yük artmaktadır.

Sağlık Bakanlığı'nın randevu sistemiyle ilgili çözüm önerisi, yalnızca ceza ve cezalandırma üzerine kurulu olup, hastaların gerçek ihtiyaçlarını göz ardı etmektedir. Gelinmeyen randevuların sebeplerine dair araştırmalar yapılarak, randevu sistemindeki aksaklıkların çözüme kavuşturulması yerine, hasta cezalandırılmakta, bu da hastaların daha da mağdur olmasına yol açmaktadır. Üstelik, 81 milyon gelinmeyen randevu sayısı, sağlık hizmetlerinin yetersizliğini ve vatandaşın randevu almakta yaşadığı büyük sıkıntıyı gözler önüne sermektedir.

Sağlık yönetiminde temel prensiplerden biri olan “sağlık hizmeti talebinin ertelenemez” ilkesi, özellikle erken teşhis ve tedavi gerektiren hastalıklar açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak mevcut randevu sistemindeki aksaklıklar, hastaların tedaviye zamanında ulaşmalarını engellemekte ve bu da sağlıkta şiddet gibi büyük toplumsal sorunları tetikleyebilecek bir ortam oluşturmaktadır. Sağlıkta şiddet, bu tür sistemsel eksikliklerin bir sonucu olarak daha da artacak ve hekimlerin çalışma koşullarını daha da zorlaştıracaktır.

Gelinen noktada, bu sorunlara çözüm olarak getirilen yeni uygulamalar, hastaların mağduriyetini gidermekten çok, onları daha da cezalandırmayı hedeflemektedir. Sağlıkta şiddet ve sağlık sisteminin çöküşü birbirinden ayrı düşünülemez. **Bakanlık, hastaları suçlamak yerine, sistemi köklü bir şekilde revize etmeli ve sağlık çalışanlarının iş yükünü hafifletecek, halk sağlığına hizmet edecek reformları hayata geçirmelidir.** Aksi takdirde, bu uygulamalar sadece sağlık alanındaki tıkanıklığı değil, aynı zamanda toplumsal huzursuzluğu da büyütecektir.

AİLE HEKİMLİĞİ YÖNETMELİĞİ

Koruyucu sağlık hizmetleri, hastalıkların önlenmesi ve erken teşhis ile tedavi süreçlerinin etkin bir şekilde başlatılması bakımından hayati bir öneme sahiptir. Aile hekimleri, bu hizmetleri sunma noktasında kritik bir rol oynayarak, bireylerin ve toplumun sağlık düzeyini koruma ve geliştirme görevini üstlenmektedir. Dolayısıyla, aile hekimliği uygulamalarının güçlendirilmesi ve desteklenmesi, sadece sağlık sisteminin sürdürülebilirliği için değil, aynı zamanda halk sağlığının korunması için de zorunludur. Bu bağlamda, kamu politikalarının aile hekimliği sistemini daha da güçlendirecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekirken son dönemde yürürlüğe giren düzenlemeler, bu önemli sistemin işleyişini ve halk sağlığını tehdit eden ciddi sorunları beraberinde getirmiştir.

Sağlık Bakanlığı'nın yeni Aile Hekimliği Yönetmeliği, aile hekimlerinin iş güvencelerini tehdit etmekte, mali durumlarını olumsuz etkilemekte ve meslek onurlarını zedelemektedir. Aile hekimleri, bu durumun düzeltilmesi için seslerini yükseltmekte ve bakanlıktan geri adım atmasını talep etmektedir. Bu noktada, hekimlerin haklarının korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sağlık sisteminin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca aile hekimliği sisteminde gerçekleştirilen bu düzenlemeler, hekimlerin iş güvencesini zayıflatmakta ve sağlık hizmetlerinin kalitesini tehdit eden belirsizlikler ortaya koymaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın, hekimleri müşteri memnuniyeti hedefleri doğrultusunda değerlendirmesi, sağlık

hizmetlerinin bilimsel esaslarına ve etik değerlerine aykırıdır. Aile hekimlerinin, hasta memnuniyetine dayalı kesintilere tabi tutulması, sadece hekimlerin gelir güvencesini değil, aynı zamanda toplum sağlığını da riske atmaktadır. Aile hekimlerinin sözleşme güvencelerinin keyfi bir şekilde feshedilmesi ve performans baskısının artırılması, sağlık sisteminin sürdürülebilirliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu bağlamda, sağlık politikalarının, hekimlerin mesleki bağımsızlıklarını ve kamu sağlığını gözeten bir anlayışla yeniden gözden geçirilmesi, hayati bir gereklilik haline gelmiştir. Aile hekimliği, halk sağlığının temel taşlarından biri olarak, yeterli destek ve güvence ile güçlendirilmelidir.

SAĞLIK EĞİTİMİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Sağlık eğitim sistemi, bir ülkenin sağlık hizmetlerinin geleceğini şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Ancak, Türkiye’de sağlık eğitimi alanında ciddi yapısal ve işleyişsel sorunlar gözlemlenmektedir. Bu sorunlar hem tıp fakültelerinde verilen eğitim kalitesini hem de sağlık sisteminin uzun vadeli sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Uzmanlık Kadrolarının Dengesizliği

Bazı branşlarda uzmanlık kadrolarının yetersiz kalması ve bu alanların tercih edilmemesi, sağlık sisteminde ciddi bir insan kaynağı eksikliği oluşturmaktadır. Özellikle çocuk cerrahisi, beyin cerrahisi, göğüs cerrahisi gibi riskli ancak kritik uzmanlık alanlarına ilgi giderek azalmaktadır. 2024 yılı itibarıyla, bu branşlara açılan uzmanlık kadrolarının büyük bir kısmının boş kalması, ilerleyen yıllarda bu alanlarda hizmet sunumunda aksamalara yol açacaktır.

Malpraktis Kaygısı ve Branş Tercihleri

Son yıllarda artan malpraktis davaları, genç hekimlerin daha az riskli branşlara yönelmesine neden olmaktadır. Türkiye’de sağlık çalışanlarına yönelik şiddet ve malpraktis davalarının artış oranı, tıp eğitimi alan öğrencilerin tercihlerini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, özellikle yüksek risk içeren ancak kritik öneme sahip branşlarda uzman hekim ihtiyacını artırmaktadır.

Tıp Fakültelerinde Öğretim Üyesi Eksikliği ve Teknik Yetersizlikler

2024 itibarıyla Türkiye’de 120’den fazla tıp fakültesi bulunmaktadır. Ancak, birçok fakültede eğitim verecek yeterli sayıda öğretim üyesi bulunmamaktadır. Türkiye’de tıp fakültelerinin sayısı son yıllarda hızla artarken, öğretim üyesi kadrolarının bu artışa paralel olarak genişletilmediği gözlemlenmektedir. Bu durum, özellikle eğitim kalitesinin sürdürülebilirliği

açısından ciddi riskler doğurmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) standartlarına göre, kaliteli bir tıp eğitimi için öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının 1:6 ile 1:10 arasında olması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak Türkiye’de bu oran birçok fakültede 1:50’ye kadar çıkmaktadır. Bazı fakültelerde bir profesör ya da doçent, temel tıp bilimleri ve klinik derslerde aynı anda yüzlerce öğrenciye ders vermek zorunda kalmaktadır. Bu yoğunluk, öğrencilerin birebir eğitim alma şansını neredeyse tamamen ortadan kaldırmaktadır. Öğretim üyesi eksikliği, Türkiye genelinde homojen bir şekilde dağılmamaktadır. Büyük şehirlerdeki köklü üniversiteler nispeten daha fazla öğretim üyesine sahipken, Anadolu’da yeni açılan tıp fakültelerinde ciddi bir açık bulunmaktadır. Klinik branşlarda deneyimli uzman öğretim üyelerinin eksikliği, öğrenci ve asistan hekimlerin sahada yeterli bilgi ve beceri kazanmasını engellemektedir. Bazı tıp fakültelerinde öğrenciler, uzmanlık eğitimi sırasında yeterli vaka deneyimi elde edememekte ve uygulamalı eğitim açısından ciddi yetersizliklerle karşılaşmaktadır. Tıp eğitiminde en önemli unsurlardan biri olan uygulamalı eğitim, birçok fakültede teknik eksiklikler nedeniyle gerektiği gibi yapılamamaktadır. Kadavra eksikliği, simülasyon cihazlarının yetersizliği ve laboratuvar altyapısındaki sorunlar, öğrenci eğitiminde ciddi aksaklıklara neden olmaktadır. OECD ülkeleri arasında tıp fakültelerinde kadavra başına düşen öğrenci sayısı bakımından Türkiye’nin oldukça geride olduğu bilinmektedir.

Sonuç olarak sağlık eğitiminin sürdürülebilirliği ve niteliğinin artırılması için kapsamlı bir stratejik dönüşüm şarttır. Öncelikle, malpraktis davalarına karşı hekimleri koruyacak düzenlemeler ivedilikle hayata geçirilerek riskli branşlar teşvik edilmelidir. Tıp fakültelerinin sayısını artırma odaklı politikaların yerine mevcut fakültelerin altyapı eksikliklerinin giderilmesi, öğretim üyesi kadrolarının güçlendirilmesi ve teknik donanım ihtiyaçlarının karşılanması önceliklendirilmelidir. Kadavra ve laboratuvar gibi temel eğitim unsurlarının eksiklikleri acil bir şekilde giderilmelidir. Ayrıca, Anadolu’daki tıp fakültelerine özel destek mekanizmaları kurulmalı, eşitsizlikleri azaltacak politikalar uygulanmalıdır. Sağlık Bakanlığı ve YÖK, uzmanlık kadrolarını uzun vadeli bir planlama ile belirleyerek eğitim ve sağlık politikalarını uyumlu hale getirmeli, ülkenin sağlık geleceğini garanti altına almalıdır.

GIDA KATKI MADDELERİ, PESTİSİTLER VE OKUL GIDASU UYGULAMASI

Son yıllarda yaşam tarzındaki değişikliklerle birlikte, hazır ve paketli gıda tüketiminin arttığı gözlemlenmektedir. Bu tür ürünlerde kullanılan katkı maddelerinin sağlığa olumsuz etkileri, özellikle obezite, hipertansiyon, diyabet, Alzheimer, pankreas kanseri, Parkinson hastalığı, epilepsi, hiperaktivite gibi rahatsızlıkların yanı sıra, beyin fonksiyonlarını ve bağışıklık

sistemini de olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, bu maddeler, kolesterol seviyelerini artırarak kalp hastalıklarına zemin hazırlamakta, bebeklerin anne karnındaki gelişimini olumsuz yönde etkileyerek düşük doğum ağırlığına yol açabilmektedir. Yapılan araştırmalar, bu katkı maddelerinin sağlık üzerindeki zararlı etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmalar ve etiketleme uygulamaları incelendiğinde, gıda ürünlerinde kullanılan katkı maddelerinin insan sağlığını tehdit edecek boyutlara ulaştığı, pek çok gıda maddesinin ambalaj ve etiketlerinin bu maddeler hakkında yeterli bilgilendirme yapmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin, çilekli süt ürünlerinde yalnızca %0,1 oranında çilek bulunmakta, peynirli krakerlerde ise %0,03 oranında peynir içeriği yer almaktadır. Bu tür örnekler, tüketicilerin aldatılmasına ve yanlış yönlendirilmesine neden olmaktadır. Dahası, meyve suyu olarak satılan içeceklerde meyve bulunmamakta, yoğurt ve dondurmalarda ise süt oranı minimal seviyelerde kalmaktadır. Limonlu sodalarda aşırı miktarda şeker, poğaçalarda ise tanımlanmamış bitkisel margarin türleri kullanıldığı görülmektedir. Bu tür içerikler, ürünlerin sağlıksız olmasının yanı sıra, uzun vadede ciddi sağlık problemlerine yol açmaktadır.

Yurtdışına gönderilen ürünlerin yüksek pestisit oranları nedeniyle geri dönmesi, Türkiye’de gıda güvenliği ile ilgili önemli bir sorunu gözler önüne sermektedir. Bu durum, yalnızca ihracat yapılan ürünlerdeki kalite sorunlarıyla sınırlı kalmayıp, iç piyasada tüketilen ürünlerin de benzer riskler taşıyıp taşımadığını sorgulatmaktadır. Yüksek pestisit oranları nedeniyle geri gönderilen bu ürünlerin ne olduğuna dair halk arasında birçok soru işareti bulunmaktadır. Önemli bir soru, bu ürünlerin iç piyasaya sürülüp sürülmediği ve eğer sürülüyorsa, bunların denetlenip denetlenmediğidir. **İç piyasaya ilişkin benzer raporlar ve denetim verileri ise oldukça sınırlıdır.** Bu eksiklik, iç piyasada tüketilen gıdaların tamamen sağlıklı ve güvenli olduğu algısını oluşturmaktadır. Ancak, bu algı gerçekçi bir tabloyu yansıtmamaktadır. **İç piyasada satılan gıdaların da yüksek pestisit oranları taşıma ihtimali bulunmaktadır ve bu konuda şeffaf bilgiye erişim sağlanması oldukça güçtür.** Dolayısıyla, yalnızca yurt dışına ihraç edilen ürünlere odaklanmak yerine, **iç piyasada satılan gıdaların da aynı titizlikle denetlenmesi ve bu denetimlerin halkla düzenli olarak paylaşılması gerekmektedir.** Gerçek anlamda sağlıklı gıdaların tüketilip tüketilmediğinin net bir şekilde bilinmesi, gıda güvenliği konusunda toplumun doğru ve bilinçli kararlar alabilmesi için kritik bir öneme sahiptir.

Bir diğerk dikkat çeken durum, uluslararası gıda firmalarının Türkiye pazarında Batı ülkelerinden farklı olarak daha düşük besin değerlerine sahip ve daha yoğun katkı maddeleri içeren ürünler sunmasıdır. Avrupa'da yasaklanan bazı katkı maddeleri, Türkiye'de hala yasal olarak kullanılabilir. Bu durum, ülkemizin gıda güvenliği ve halk sağlığı politikalarının uluslararası standartlarla uyumsuz olduğunu ve vatandaşların daha düşük kaliteli ürünlerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Bu sorunun özellikle çocuklar üzerindeki etkisi ise yadsınamaz derecededir. Çocukların gıda güvenliğini en çok tehdit eden faktörlerin başında okul kantinlerinde satılan gıdalar gelmektedir. Okul kantinlerinde sunulan sağlıksız gıda ürünlerinin çocukların beslenme alışkanlıklarını, gelişimlerini ve zihinsel performanslarını olumsuz yönde etkileyebileceği birçok araştırma tarafından ortaya konulmuştur. Bu sebeple, 2019 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "**Okul Kantinlerindeki Gıdalar için Logo Uygulaması İşbirliği Protokolü**" imzalanmıştır. Ancak bu protokolün uygulanması sürekli ertelenmiş ve en son **2023'te 2026 yılına kadar ertelenmiştir**. Bu durum, hükümetin çocukların sağlığını koruma yönündeki vaadinin yerine getirilmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Ertelenen bu düzenleme, devletin bilim kurulunun yasaklı olarak kabul ettiği gıda ürünlerinin okul kantinlerinde hala satılmasına olanak tanımaktadır. Bu tür ürünler, çocuklar tarafından tatlandırıcılar, MSG ve benzeri katkı maddeleri ile tüketilmeye devam edilmektedir. Okul gıdası logosu verilen ürünlerin içeriği incelendiğinde ise sağlığa zararlı yüksek enerji veren maddelerin bulunduğu ve bu ürünlerin yine okul kantinlerinde satılmakta olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda,

- 2019'da başlatılması gereken okul gıdası uygulamasının neden 2026'ya ertelendiği,
- Okul gıdası logosu taşıyan sağlıksız ürünlerin okul kantinlerinde satılmaya devam etmesinin neden engellenemediği,
- Kantin denetimlerinin neden etkili bir şekilde yapılmadığı,
- Vatandaşların yüksek oranda katkı maddelerine maruz bırakılmasının hangi gerekçelerle sürdüğü,

- Avrupa'da yasaklanan ürünlerin Türkiye'de neden hala yasal olduğu ve bu durumun neden "ikinci sınıf" muamelesi olarak değerlendirilebileceği gibi sorular, acilen yanıtlanmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'de gıda güvenliği konusunda ciddi bir reform ve iyileştirme gerekliliği açıktır. Özellikle çocukların sağlıkları devletin sorumluluğunda olup, okul kantinlerinde sağlıksız ürünlerin satılmasının engellenmesi ve katkı maddelerinin yasaklanması için daha etkili önlemler alınmalıdır.

NADİR HASTALIKLAR

Sağlık, bireylerin en temel hakkıdır ve bu hakkın sağlanması, toplumsal refahın temellerindedir. Ancak, Türkiye'de sağlık sisteminin özellikle nadir hastalıklar söz konusu olduğunda, eşitlik ve adalet ilkeleri büyük ölçüde ihlal edilmektedir. SMA gibi birçok kişiyi etkileyen nadir hastalıklar, yüksek tedavi maliyetleri ve sınırlı erişim nedeniyle aileleri hem psikolojik hem de ekonomik olarak büyük bir yük altına sokmaktadır. Bu durum yalnızca SMA ile sınırlı değildir; kanser, genetik hastalıklar ve diğer nadir hastalıklarla mücadele eden hastalar da benzer zorluklarla karşı karşıyadır.

- Türkiye'de 5 milyondan fazla bireyin herhangi bir nadir hastalığı olduğu tahmin ediliyor.
- Türkiye'de nadir hastalıklara sahip bireyler doğru tanı alana kadar yaklaşık 7 yıl geçiriyor ve yaklaşık 8 uzmanın kontrolünden geçiyor.
- Avrupa'ya kıyasla Türkiye'de çok yüksek olan akraba evliliği oranı (yüzde 5'in altına karşılık yüzde 23,2), ülkemizde nadir hastalıkların görülme sıklığının Avrupa seviyesinin üzerinde olabileceğini düşündürüyor.

Sağlık politikaları, çoğunlukla maliyet odaklı yaklaşım ve piyasa koşullarına dayalı olarak şekillenmektedir. Bunun sonucunda, bu tür hastalıklarla mücadele eden bireylerin tedaviye erişimi ciddi şekilde kısıtlanmaktadır. Bu adaletsiz durum, yalnızca tedavi maliyetlerinin yüksekliği ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sağlık sistemindeki eşitsizlikleri derinleştirmekte ve vatandaşlar arasında sağlıkta eşitlik ilkesini zedelemektedir. Bu tür hastalıkların tedavisi, sıklıkla devlet tarafından karşılanmayan, özel sigorta kapsamı dışında kalan, yurtdışında uygulanabilen tedavi yöntemlerine dayanmakta ve bu da yalnızca belirli bir sosyoekonomik düzeye sahip bireylerin faydalanabileceği bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'nin sağlık sistemi, bu tür hastalıklarla mücadele eden bireyler için daha kapsayıcı ve adil bir yaklaşım benimsemelidir. Sağlık hizmetlerine eşit erişim, sadece büyük şehirlerdeki hastanelerle sınırlı kalmamalı, her birey ve her bölgede sağlanmalıdır. Nadir hastalıklarla ilgili tedavi süreçlerinin, devletin güvence altına aldığı kapsamlı politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, sağlıkta adalet ve eşitlik anlayışı, yalnızca teorik bir ideal olmaktan öteye gidemeyecektir.

İLAÇ ERİŞİMİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Türkiye'de ilaç temininde yaşanan zorluklar, halk sağlığını doğrudan etkileyen önemli bir sorundur. Son yıllarda ilaç fiyatlarının artması, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve ilaç temininde yaşanan gecikmeler, özellikle tedaviye ihtiyaç duyan hastalar için büyük bir sıkıntı yaratmaktadır. Bu sorun, sadece hasta bireyler için değil, sağlık sisteminin sürdürülebilirliği ve verimliliği açısından da ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

İlaç Fiyatları ve Döviz Kurları: Türk Lirası'nın değer kaybetmesi, ilaçların ithalatını zorlaştırmakta ve fiyatlarını artırmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği ilaç fiyatları, döviz kurundaki artışlara paralel olarak güncellenmemekte, bu da ilaç temininde darboğazlara yol açmaktadır. Özellikle ithal ilaçlar, yerli üretimle karşılanamayan tedavi ihtiyaçlarını karşılamak için temel rol oynamaktadır. Ancak, bu ilaçların fiyatlarının yüksekliği, devletin ödeme gücünü aşmakta ve birçok ilacın temininde sıkıntılara neden olmaktadır.

İlaç Kıtlığı ve Gecikmeler: Bir diğer önemli sorun, ilaç temininde yaşanan kıtlık ve dağıtım sorunlarıdır. İlaçların yerli üretimi, talebi karşılamakta yetersiz kalmakta, ithal ilaçlar ise tedarik zincirindeki aksaklıklar nedeniyle zamanında hastalara ulaştırılamamaktadır. Bu durum, kanser, kronik hastalıklar gibi tedavi gerektiren hastalıkların tedavisinde kritik bir tehdit oluşturmakta ve hastaların yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Sağlık Sigortası ve İlaç Temini: SGK tarafından karşılanan ilaçların kapsamı, belirli sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Tedavi için gerekli olan ilaçların tamamının SGK tarafından karşılanmaması, özellikle kronik hastalar için ek maliyetler oluşturmakta ve sağlık hizmetlerine erişim eşitsizliklerini derinleştirmektedir. Ayrıca, ilaç teminindeki gecikmeler, hastaların tedaviye zamanında ulaşamaması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

Yasal Düzenlemeler ve Sağlık Politikaları: İlaç sektöründeki mevcut yasal düzenlemeler, genellikle ilaçların fiyatlarının düşürülmesi için yapılan uygulamalara dayanmakta ve bu da ilaç

temininde gecikmelere yol açmaktadır. İlaç temini ve piyasaya sürülmesinde uygulanan bürokratik engeller, yerli üretimin önünü açmak yerine ithalata daha fazla bağımlılığa neden olmaktadır.

Sonuç olarak, Sağlık Bakanlığı, ilaç üreticileri ve sağlık sigortası sektörü gibi aktörlerin de iş birliği ile erişimdeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, ilaç temininde sürekliliğin sağlanması için köklü reformlar gerekmektedir.

AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI ALANINA İLİŞKİN SORUNLAR

Ülkemizde ağız ve diş sağlığı alanındaki sorunlar, toplum sağlığını doğrudan etkileyen yapısal bir problem haline gelmiştir. Sağlık hizmetlerinin temel bir parçası olan bu alan, hem kamuda hem de özel sektörde etkin bir çözüm geliştirilmemesi sebebiyle halk sağlığı açısından önemli riskler taşımaktadır. Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) gibi uygulamalar, kamu diş hekimlerine bilimsel standartlardan uzak, yetersiz sürelerle hizmet sunmalarına yol açmakta, bu durum hem hasta hem de hekim memnuniyetsizliğini körüklemektedir. Sağlık Bakanlığı'nın hasta memnuniyeti odaklı yaklaşımı, diş tedavisinde gerekli sürelerin göz ardı edilmesine ve bunun sonucunda sağlık çalışanlarının tükenmişlik sendromuna maruz kalmasına neden olmaktadır.

Bunun yanında, kontrolsüz bir şekilde artan diş hekimliği fakülteleri, diş hekimliği eğitiminin kalitesinde ciddi bir düşüşe yol açmakta, mesleğin itibarını zedelemekte ve genç mezunları işsizlik ve düşük ücretle çalışma kıskacına mahkûm etmektedir. Yüksek sayıda açılan bu fakültelerin birçoğunda profesör ve öğretim elemanı yetersizliği yaşanmakta olup, fakültelerdeki kontenjan artışı diş hekimliği mesleğinde bir arz fazlası oluşturmaktadır. Bu durum, kamu ve özel sektörde diş hekimleri için yeterli istihdam alanı bulunmadığından, mezun gençleri düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda bırakmaktadır. Ayrıca, sermaye sahiplerinin kontrolüne giren kliniklerin sayısının artması, sağlık sektöründe kâr odaklı bir yapı oluşturmakta, bu da sağlık hizmetlerinde eşitsizliği derinleştirmektedir.

Ağız ve diş sağlığının bir halk sağlığı sorunu olarak değerlendirilmesi gerekmekte, ancak mevcut durum, bilimsel verilerden uzak yaklaşımlarla yönetilmekte ve kamunun yükünü daha da artırmaktadır. Türkiye'nin dört bir yanındaki diş hekimlerinin MHRS süreleri ve hasta yoğunlukları dikkate alınarak, bilimsel standartlara uygun sürelerle hizmet verebilmesi sağlanmalıdır.

Aile dış hekimliği sistemi ise, toplumun ağız ve diş sağlığını korumayı amaçlamasına rağmen, pilot uygulamalarda yeterli etkileşimi sağlayamamıştır. Sağlık Bakanlığı, ülke genelinde bu sistemi yaygınlaştırmadan önce, yapılan pilot uygulamaların sonuçlarını dikkatle analiz etmeli ve gerekli iyileştirmeleri yapmalıdır. Ülkemizde diş hekimliği alanında ithalat bağımlılığı sorunu da devam etmekte olup, diş hekimliği malzemeleri büyük oranda ithal edilmektedir. Döviz açığını artıran bu durum karşısında yerli üretime dayalı AR-GE çalışmaları yapılmalı ve bu alandaki yatırımlar teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak, ağız ve diş sağlığı alanında hem halk sağlığını koruyacak hem de diş hekimlerinin ve diğer sağlık çalışanlarının nitelikli hizmet sunmasını sağlayacak politikalara ihtiyaç bulunmaktadır. Sağlık sisteminde yaşanan bu sorunlara yönelik bilimsel verilere dayalı çözümler geliştirilmediği sürece, ağız ve diş sağlığı hizmetleri amacından sapacak, bu da halk sağlığı açısından kalıcı olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Tablo 62. Sağlık Bakanlığı Bütçesinin Yıllar İtibariyle Karşılaştırılması

Sağlık Bakanlığı Bütçesi	2022 Başlangıç Ödeneği	2023 Başlangıç Ödeneği	2024 Bütçe Teklifi	2024 Haziran Sonu	2025 Bütçe Teklifi
Personel Giderleri	40.551.972.000	137.405.164.000	403.926.442.000	203.979.147.763	566.841.948.000
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	8.704.576.000	21.520.972.000	47.721.783.000	24.689.139.195	67.251.196.000
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	36.832.275.000	71.672.907.000	134.338.404.000	59.546.987.112	189.921.652.000
Cari Transferler	691.433.000	1.782.868.000	3.511.559.000	1.848.127.213	4.603.391.000
Sermaye Giderleri	29.036.600.000	60.405.591.000	142.095.000.000	65.232.290.725	190.032.000.000
Sermaye Transferleri	220.605.000	581.045.000	969.190.000	249.052.200	1.667.104.000
Genel Toplam	116.037.461.000	293.368.547.000	732.562.378.000	355.544.744.207	1.020.317.291.000
PROGRAM BAZINDA DEĞERLENDİRME					
Bağımlılıkla Mücadele	1.746.634.000	2.490.653.000	3.373.023.000	1.291.709.369	4.507.823.000
Koruyucu Sağlık	38.728.653.000	84.039.447.000	202.463.783.000	85.304.548.043	273.585.813.000
Tedavi Edici Sağlık	74.524.054.000	204.035.173.000	518.331.810.000	266.832.350.967	733.273.977.000
Yönetim ve Destek Programı	736.270.000	1.976.283.000	6.532.730.000	1.561.033.858	6.015.516.000
Programlar Toplamı	115.735.611.000	292.541.556.000	730.521.346.000	354.989.642.237	1.017.383.129.000
Program Dışı Giderler	301.850.000	826.991.000	2.041.032.000	555.101.970	2.934.162.000
İdare Bütçesi Toplamı	116.037.461.000	293.368.547.000	732.562.378.000	355.544.744.207	1.020.317.291.000
ŞEHİR HASTANELERİ					
Hizmet Alım	8.177.000.000	18.946.000.000	26.143.118.000	1.274.071.561,06	37.420.717.000
Kullanım Bedeli	17.649.904.000	27.716.000.000	57.554.000.000	33.079.815.681,80	67.181.365.000
Şehir Hastaneleri Toplam	25.826.904.000	46.662.000.000	83.697.118.000	34.353.887.243	104.602.082.000
YILLAR İTİBARIYLA ORANSAL KARŞILAŞTIRMALAR					
Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Oranı	33,38	28,65	27,64	23,99	26,81

Tedavi Hizmetlerinin Oranı	64,22	69,55	70,76	75,05	71,87
Mal ve Hizmet Alımının Oranı	31,74	24,43	18,34	16,75	18,61
Personel Harcamalarının Oranı	34,95	46,84	55,14	57,37	55,56
Şehir Hastanelerinin Oranı	22,26	15,91	11,43	9,66	10,25

SAĞLIK BAKANLIĞI BÜTÇESİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Sağlık Bakanlığı'nın 2025 yılı bütçe teklifi, kamu sağlığını ve hasta güvenliğini sağlamaktan ziyade, sağlık hizmetlerinde köklü sorunları derinleştirmektedir. 2025 bütçesinde sağlığa ayrılan payın gerçek boyutundan ziyade olumlu bir algı oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. İktidar yanlısı medyanın, bütçe konusundaki haber sunumlarında başlık olarak "2025 Bütçe Kanunu Teklifi TBMM'de! Aslan payını eğitim ve sağlık alacak" ifadesiyle dikkat çekmiştir. Bu tür söylemlerle, bütçede sağlık ve eğitime ayrılan payın yeterli olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmakta, fakat bu durum gerçek tabloyu yansıtmaktan uzak kalmaktadır.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, 2025 yılı merkezi yönetim bütçesi üzerine yaptığı değerlendirmede, "Sağlık hizmetleri için 1 trilyon 106 milyar lira kaynak ayırıyoruz" ifadesini kullanmakla birlikte, bütçenin kapsamı dışında bir kalemi ekleyerek rakamı olduğundan büyük gösterme yoluna gitmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sağlık harcamalarını da ekleyerek, "Sağlık alanına ayrılan toplam kaynak; 2 trilyon 435 milyar liraya ulaşmaktadır" şeklinde bir söylemle, sağlık bütçesinin %16,52 gibi bir orana denk düştüğü algısını oluşturmaktadır.

Geçen yıl için 732 milyar 562 milyon TL başlangıç ödeneği talep eden Sağlık Bakanlığı, bu yıl için rakamı 1 trilyon 20 milyar TL'ye çıkarmıştır. Sağlık Bakanlığı ve yükseköğretim kurumlarının döner sermaye gelirleri ile Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sağlık harcamaları da dahil edildiğinde, sağlığa ayrılan toplam bütçe 2 trilyon 435 milyar liraya ulaşmaktadır. Ancak bütçedeki bu artış, tek başına halk sağlığına katkı sağlamaktan uzaktır; asıl ihtiyaç, bu kaynakların toplum yararına, nitelikli ve ulaşılabilir sağlık hizmetlerine odaklanarak harcanmasıdır. Sağlık politikalarının sermaye çevrelerinin çıkarlarına ya da şehir hastaneleri gibi bütçeyi yutan projelere göre şekillendirilmesi, sağlık sistemindeki yapısal sorunları daha da kalıcı ve çözümsüz hale getirmektedir.

Kovid-19 pandemisi ve Kahramanmaraş merkezli depremlerde ülke sağlık sisteminde yaşanan aksaklıklar göz önünde bulundurulmasına rağmen, bütçede olası salgın hastalıklar ve doğal afetler için yeterli bir kaynak ayrılmadığı görülmektedir.

Tablo 63. Program Bazında Bütçe Değerlendirilmesi

Program Adı	2023 Başlangıç Ödeneği	2023 Gerçekleşen	2024 Bütçe Teklifi	2025 bütçe teklifi
Bağımlılıkla Mücadele	2.490.653.000	951.956.501	3.373.023.000	4.507.823.000
Koruyucu Sağlık	84.039.447.000	102.042.946.318	202.463.783.000	273.585.813.000
Tedavi Edici Sağlık	204.035.173.000	298.701.429.229	518.331.810.000	733.273.977.000
Yönetim ve Destek Programı	1.976.283.000	2.042.985.379	6.532.730.000	6.015.516.000
Programlar Toplamı	292.541.556.000	403.739.317.427	730.521.346.000	1.017.383.129.000
Program Dışı Giderler	826.991.000	630.039.350	2.041.032.000	2.934.162.000
İdare Bütçesi Toplamı	293.368.547.000	404.369.356.777	732.562.378.000	1.020.317.291.000
Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Oranı (%)	28,65	25,24	27,64	26,81
Tedavi Hizmetlerinin Oranı (%)	69,55	73,87	70,76	71,87

Bağımlılıkla Mücadele

Bağımlılıkla mücadele için ayrılan pay yeterli olmadığı gibi yıl sonunda da tam olarak kullanılmamış olduğu görülmektedir. Covid-19 süreci ile birlikte alışılmış toplumsal biçimlerden kopmanın verdiği psikolojik sıkıntılar, ekonomik durumun gün geçtikte kötüye gitmesi sonucu gelirden azalma gibi nedenlere de bağlı olarak alkol ve madde bağımlılığı, oyun ve kumar bağımlılığı gibi pek çok konuda riskin arttığı bilinmektedir. Bağımlılıkla mücadele için daha kapsamlı programlar hazırlanmalıdır. Rehabilitasyon merkezleri kurulması, sosyal ve kültürel programların oluşturulması ve yaygınlığının artırılması gerekmektedir.

Koruyucu Sağlık Hizmetleri Ve Aile Hekimliği

Tablodaki veriler, Sağlık Bakanlığı'nın bütçesinin yıllar içinde nasıl şekillendiğine ve önceliklerin hangi alanlara yoğunlaştığına dair önemli ipuçları vermektedir. **2023 ve 2025 yılları arasında yapılan bütçe teklifleri** göz önüne alındığında, koruyucu sağlık hizmetlerine ayrılan bütçenin tedavi edici hizmetler karşısında geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durum, sağlık politikalarının önleyici ve halk sağlığı odaklı olmaktan ziyade, tedaviye yönelik harcamaların ağır bastığını göstermektedir.

Örneğin, 2023 yılında koruyucu sağlık hizmetleri için ayrılan bütçe oranı %28,65 iken, tedavi edici sağlık hizmetleri %69,55 gibi yüksek bir oranda belirlenmiştir. 2024 ve 2025 yıllarında da bu dengesizlik sürmekte, koruyucu sağlık harcamaları %27 seviyelerinde kalırken, tedavi harcamalarının %70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum, **sağlığın korunması ve hastalıkların önlenmesi yerine, hastalıklar oluşuktan sonra tedaviye ağırlık veren bir sağlık politikası tercih edildiğine işaret etmektedir.**

Bu tablo, halk sağlığını korumaya yönelik harcamaların her yıl ihmal edildiğini ve tedaviye yönelik yüksek harcamaların kronik bir sorun haline geldiğini göstermektedir. **Koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik düşük bütçe oranı, uzun vadede halk sağlığını riske atan ve sağlık harcamalarının sürdürülebilirliğini tehlikeye atan bir politikayı ortaya koymaktadır.**

Bu eleştiriler doğrultusunda, **sağlık politikalarının daha dengeli bir bütçe dağılımıyla yapılandırılması ve koruyucu sağlık hizmetlerine daha fazla kaynak ayrılması gerekmektedir.**

Türkiye sağlık sisteminde birinci basamak ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yükü, büyük oranda Aile Hekimlerinin omuzlarına bırakılmaktadır. Ancak, ne sağlık politikalarının belirlenmesinde ne de bütçe tahsislerinde, bu yükü hafifletecek somut adımların atıldığı görülmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın bütçe teklifindeki hedefler ve gerçekleştirmeler de bu durumu açıkça teyit etmektedir.

Tablo 64. Koruyucu Sağlık Hizmetleri Alt Performans Göstergeleri

Alt Program Performans Göstergeleri							
Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2023 Gerçekleşme	2024 Planlanan	2024 YS Gerç. Tah.	2025 Hedef	2026 Tahmin	2027 Tahmin
1- Aile hekimliği birimi başına düşen nüfus sayısı	Sayı	3.065	2.950	2.980	2.800	2.700	2.600
2- Aile hekimliği birimi sayısı	Sayı	28.054	29.970	29.624	31.528	33.022	34.638
3- Kişi başı aile hekimi başvuru sayısı	Sayı	4,9	4,2	5	5,1	5,2	5,25

Tablo 65. Kurum Türlerine Göre Hekime Müracaat Sayıları, Tüm Sektörler, 2023

	Hekime Müracaat	Kişi Başı Hekime Müracaat
Aile Hekimliği	416.806.846	4,9
Verem Savaş Dispanseri	801.314	0,05
ÇEKÜS*	219.162	
TSM'ler Tarafından Yapılan Diğer Muayeneler*	2.511.557	
Özel Poliklinikler	782.357	
Birinci Basamak Toplamı	421.121.236	4,9
Özel Tıp Merkezleri	14.872.035	0,2
Hastaneler	537.525.816	6,3
Sağlık Bakanlığı	424.550.715	5,0
Üniversite	45.534.172	0,5
Özel	67.440.929	0,8
İkinci ve Üçüncü Basamak Toplamı	552.397.851	6,5
Genel Toplam	973.519.087	11,4

Türkiye’de Aile Hekimlerinin omuzlarına yüklenen nüfus, 2024 itibarıyla daha da artarak, birim başına düşen kişi sayısı 2.700’den 2.950’ye çıkarılmış, 2025 hedefinde ise 2800 olacağı öngörülmektedir.

2023 yılı Sağlık Bakanlığı verileri, **ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerine 552 milyon 397 bin başvuru yapılırken, Aile Hekimlerine yapılan başvuru sayısının 416 milyon 807 bine ulaştığını** ortaya koymaktadır. Bu durum, birinci basamak sağlık hizmetlerinin toplum sağlığı için taşıdığı kritik önemi gösterirken, Bakanlığın bu yükü taşıyan Aile Hekimlerinin görev yükünü hafifletmek için etkin adımlar atmadığını gözler önüne sermektedir. Aile Hekimleri asli sağlık hizmeti dışında pek çok angarya ile karşı karşıya kalmakta, piyasa koşullarına dayalı emek sömürüsüne maruz bırakılmaktadır. **Birinci basamak sağlık hizmetlerinin kamu yararına uygun şekilde sunulabilmesi için, ASM binaları devlet tarafından finanse edilen ve tüm giderleri (kira, elektrik, su, doğalgaz, iletişim, güvenlik vb.) kamu tarafından karşılanan standart binalarda yapılandırılmalıdır.** Ayrıca, taşeronlaşmaya son verilip temizlik, güvenlik, hemşirelik gibi destek hizmetlerinde çalışanlar sorunlarını giderecek çalışmalar yapılmalıdır.

Bu yapısal sorunların giderilmesinin ardından, **AHB başına düşen nüfusun bölgesel gerçekliklere göre yeniden planlanması ve toplum sağlığını güçlendirecek, gerçekçi hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir.**

Şehir Hastaneleri

Tablo 66. Şehir Hastaneleri Bütçe Ödemeleri

	2022 Başlangıç Ödeneği	2023 Başlangıç Ödeneği	2024 Bütçe Teklifi	2024 haziran sonu	2025 bütçe teklifi
Hizmet Alım	8.177.000.000	18.946.000.000	26.143.118.000	1.274.071.561,06	37.420.717.000
Kullanım Bedeli	17.649.904.000	27.716.000.000	57.554.000.000	33.079.815.681,80	67.181.365.000
Şehir Hastaneleri Toplam	25.826.904.000	46.662.000.000	83.697.118.000	34.353.887.243	104.602.082.000

2025 yılı bütçesinde şehir hastanelerine ayrılan kaynaklar, bu hastanelerin kamu maliyesi üzerindeki yükünü daha da ağırlaştırmaya devam ediyor. Kamu-Özel İşbirliği (KÖİ) modeliyle inşa edilen şehir hastaneleri, inşaat şirketlerini zenginleştirirken, kur farkları ve yüksek kira bedelleri nedeniyle kamu bütçesi için devasa bir kara delik haline gelmiş durumdadır.

2024 yılında şehir hastanelerinin **hizmet alımı** için ayrılan bütçe 26 milyar 143 milyon TL iken, 2025 bütçe teklifinde bu miktarın 37 milyar 420 milyon TL'ye çıkarılması öngörülmüştür. Bu durum, şehir hastanelerinde sunulan hizmetlerin kamuya maliyetinin her yıl daha da arttığını gözler önüne sermektedir. Özellikle temel sağlık hizmetlerine ayrılması gereken kaynakların bu kadar büyük bir kısmının hizmet alımı adı altında şirketlere aktarılması, sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi sürecinin hızla devam ettiğini göstermektedir.

Bunun yanında, şehir hastanelerinin **kullanım bedeli** için ayrılan ödenek de 2024'te 57 milyar 554 milyon TL iken 2025 yılında 67 milyar 181 milyon TL'ye yükseltilmiştir. Bu, şehir hastanelerine ayrılan kira ödemelerinde %17 gibi ciddi bir artış anlamına gelmektedir. Kullanım bedelindeki bu yükseliş, kamu kaynaklarının özel sektöre aktarımını daha da derinleştirerek sağlık sisteminin finansal sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

2025 yılı bütçesi kabul edilirse, şehir hastanelerinin kamuya toplam maliyeti 104 milyar 602 milyon TL gibi bir rakama ulaşacaktır. Bu ödenekler, yalnızca birkaç yıl içinde devletin kamu-özel ortaklığı modeliyle işletilen hastanelere devasa kaynaklar aktardığını ortaya koymakta ve son beş yıllık dönemde bu hastaneler için yapılan harcamaların 200 milyar TL sınırına yaklaşmasına neden olmaktadır.

Bu tablo, sağlık hizmetlerinin kamu yararına değil, belirli Şirketlerin karına odaklandığını gösterirken, kent merkezlerindeki köklü devlet hastanelerinin kapatılmasıyla birlikte hastalar ve sağlık çalışanları için ulaşım zorlukları ve yoğunluk sorunları oluşturmaktadır. Şehir hastanelerine aktarılan bu devasa kaynaklar, aslında halk sağlığı için daha verimli ve erişilebilir çözümler sunulmasına yönelik harcamalara ayrılmalıdır. Bu arpık bütçe anlayışı, sağlık sisteminin ticaret mantığına dayalı işleyişinin bir yansıması olarak kamu kaynaklarını heba etmekte ve sağlık hizmetlerinin niteliğini düşürmektedir.

Sayıştay raporları, Şehir hastanelerindeki Kamu-Özel İŞbirliği (KÖİ) modelinin ciddi usulsüzlüklere yol açtığını ortaya koymaktadır. Rapor, inŐaatların yer teslimi yapılmadan baŐlatıldığını, projede öngörülen alanların ticari işletmelere devredildiğini, garanti tutarlarının muhasebeleŐtirilmeden raporlandığını ve bazı tıbbi ekipmanların kullanılmadan atıl durumda kaldığını göstermektedir. Ayrıca, sağlık tesislerinin kamu kaynaklarıyla, eşit ve ücretsiz bir Şekilde sunulması gerektiği vurgulanarak, Şehir hastanelerinin kamulaŐtırılması ve mevcut devlet hastanelerinin yeniden açılması gerektiği ifade edilmektedir.

Sağlık Bakanlığı, Sayıştay raporlarında yer alan usulsüzlüklere rağmen, üç yıldır kamu zararına yol açan iŐlemlere göz yummaktadır. Bu durum, kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanımını tehlikeye sokmaktadır. Sayıştay'ın tespitlerine göre Etlik Şehir Hastanesi'nde gerçekleştirilen sözleşme ihlalleri, gereksiz harcamalar ve fazla ödemeler önemli bir kamu zararı doğurmuştur. Bu durum, Meclis gündemine taŐınmış olup kamuoyunda ciddi eleştirilere neden olmuştur. Şehir hastaneleri projelerinde uygulanan KÖİ modelinin sağlık sektörü açısından sürdürülebilir olmadığı yönünde bulgular mevcuttur. Sayıştay, KÖİ modeli kapsamında yapılan bazı ödemelerin yasal dayanağının bulunmadığını ve bu ödemelerin kamu yükümlülüğünü arttırdığını vurgulamaktadır. Sayıştay raporları, Şehir hastanelerinde Şeffaflık ilkesine aykırı olarak mali tabloların tam denetlenemediğini ve bütçe kontrollerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu eksiklikler, kamu kaynaklarının hesap verebilirlik ilkesi çerçevesinde kullanılmadığını işaret etmektedir. Bu raporlar ışığında, Şehir hastanelerinin kamu kaynaklarının israfına yol açtığı ve sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından ciddi yapısal sorunlar barındırdığı öne çıkmaktadır.

SONUÇ

Sağlık sistemimiz, kaynak yetersizliği, azalan sağlık çalışanı sayısı ve giderek kötüleşen çalışma koşulları arasında adeta bir çöküş sürecine girmiştir. Türkiye'deki sağlık çalışanları, her gün artan hasta taleplerine ve uzun çalışma saatlerine rağmen, düşük maaşlarla ve şiddet riski altında görev yapmaktadır. **Emeğin karşılığını alamama, şiddete ve saygısızlığa uğrama, yetersiz koşullar altında çalışmaya zorlama gibi sorunlar, sağlık çalışanlarının günlük hayatının bir parçası haline gelmiştir.** Gerekli düzenlemeler yapılacağı defalarca dile getirilmiş olsa da, bu sorunlara yönelik çözümler yalnızca sözde kalmakta, yapılan uygulamalar ise geçici ve yüzeysel nitelikte kalmaktadır.

Bu tablo, her gün tükenmişlik hissiyle baş etmeye çalışan, mesleki onuru göz ardı edilen sağlık çalışanlarını bir çıkış aramaya itmektir. Yurt dışı, onlar için yalnızca daha iyi bir gelir ve daha iyi koşullar değil; emeklerine ve yeteneklerine hak ettikleri saygının gösterildiği bir alternatif haline gelmiştir. Ve tam da bu noktada, **Türkiye'nin en yetkili isimlerinden "Giderlerse gitsinler" gibi bir ifade ile karşılaşmaları, yalnızca bireysel bir hayal kırıklığı ile kalmamış; ülkemizin, bu soruna karşı nasıl bir tavır takındığını da gözler önüne sermiştir.** "Giderlerse gitsinler" söylemi, yalnızca bu meslek gruplarını değil, tüm bir sağlık sistemini tehdit eden bir anlayışı açığa çıkarmaktadır. Ülkemizin geleceği için yetiştirdiği nitelikli sağlık profesyonellerinin kaybı, hepimizi etkileyecek bir kayıptır. Bu koşullarda, sağlık çalışanlarının Türkiye'de kalmasını beklemek, yalnızca bir temenni değil, acil ve stratejik bir çözüm gerekliliği olarak karşımızda durmaktadır.

Türkiye'nin sağlık sistemi, son yıllarda ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Yenidoğan bebek ölümleriyle ilişkilendirilen çete yapısı, yalnızca sağlık sektöründeki denetim eksikliklerini değil, aynı zamanda adalet mekanizmasındaki zaafiyetleri de gözler önüne sermektedir. Bu skandal, Sağlık Bakanlığı ve ilgili sağlık otoritelerinin ihmalkarlığını ortaya koymuş, aynı zamanda sistemin ne kadar denetimsiz ve güvensiz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, randevu sistemi ve aile hekimliği uygulamalarındaki aksaklıklar, sağlık hizmetlerine erişim konusunda halkı mağdur etmektedir. Gıda katkı maddeleri ve pestisit oranlarındaki sorunlar, toplum sağlığını tehdit ederken gıda güvenliğine dair önemli kaygılar yaratmaktadır.

Şehir hastaneleri projeleri incelendiğinde başlangıçta sağlık hizmetlerinin daha verimli ve ulaşılabilir olacağı vaadiyle hayata geçirilmiş olsa da gerçekte kamu kaynaklarının

israfına ve sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesine yol açtığı aşıkardır. Bu projeler, devlet garantisıyla finansman sağlanan özel sektör yatırımları haline gelmiş, kamusal sağlık hizmetlerinin temel felsefesi ile bağdaşmayan bir yapıya bürünmüştür. Sağlık Bakanı, Şehir Hastanelerinde garanti yok demiştir. Fakat Şehir Hastanelerinde yemeğe bile garanti verilmiştir. KÖO modeliyle yürütölen şehir hastaneleri projelerinin, kamu maliyesi üzerinde oluşturduğu uzun vadeli yükler ve dış borç stokunun artışı, sadece bugünün değil, geleceğin de ipotek altına alınması anlamına gelmektedir. Şehir hastanelerinin amacı, halk sağlığına hizmet etmekten çok, kısa vadeli siyasi çıkarlar doğrultusunda şekillenmiş ve uzun vadede toplumun genel refahına zarar vermiştir. Sağlık sistemindeki bu yanlış yönlendirilmiş yatırımlar, mevcut sağlık politikalarının yetersizliğini ve yanlış işleyişini gözler önüne sermektedir.

3.20. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Türkiye'nin turizm sektörünün temel sorun başlıkları olan pazarlama ve planlama sürecindeki aksaklıkların giderilmesi, turizmde çeşitliliğin sağlanması, mevsimlik yoğunlaşmanın önüne geçilerek turizmin on iki aya yayılması; ulaştırma ve altyapı sorunlarının giderilmesi; turizm bilinci ve markalaşmanın sağlanarak turizm sektöründe kalifiye eleman yetiştirilmesine imkan verecek eğitim ve örgütlenme sorunlarının çözülmesi ve son olarak Türkiye ile ilgili özellikle dış kamuoyunda oluşturulmaya çalışılan terör ve güvenlik sorunu algısının yıkılması da gerekmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı; millî, manevî, tarihî, kültürel ve turistik değerleri araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek ve bu suretle millî bütünlüğün güçlenmesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak, kültür ve turizm konuları ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirerek koordine etmek, tarihî ve kültürel varlıkları korumak, turizmi, millî ekonominin verimli bir sektörü haline getirmek için yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını değerlendirmek, geliştirmek, pazarlamak ve tanıtma hizmetlerini yürütme hususlarında rol üstlenir.

Bakanlığın vizyonu, üstün evrensel değerlere sahip kültür mirasımızın, ulusal ve uluslararası sürdürülebilir korunma çabalarını başarı ile yöneten ve ülkemizi turizm alanında dünya liderleri arasında ilk sıralara taşıyan güçlü, saygın ve vazgeçilmez bir kurum olmaktır.

Tablo 67. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesinin Programlara Göre Dağılımı

ÇOK YILLI BÜTÇE			
BÜTÇE YILI:	2025		
İDARE ADI:	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI		
			(TL)
Program Adı	2025	2026	2027
	Bütçe Teklifi	Bütçe Tahmini	
MİLLÎ KÜLTÜR	27.967.635.000	32.710.429.000	36.488.197.000
SANAT VE KÜLTÜR EKONOMİSİ	3.632.235.000	4.190.238.000	4.697.380.000
TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ	2.520.045.000	2.892.666.000	3.189.275.000
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	4.241.910.000	4.911.665.000	5.887.453.000
Programlar Toplamı	38.361.825.000	44.704.998.000	50.262.305.000
PROGRAM DIŞI GİDERLER	14.840.567.000	16.958.949.000	18.805.751.000
İdare Bütçesi Toplamı	53.202.392.000	61.663.947.000	69.068.056.000

Kültür ve Turizm Bakanlığının Genel Bütçe içerisindeki payı %0,36'dır. (2024 %0,35'ti) Bütçe içerisindeki en büyük payın Ekonomik Sınıflandırmaya göre "Mal ve Hizmet Alım Giderleri", Programlar itibariyle de "Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi" programı oluşturmaktadır.

Turizm alanında rekabetin artmasıyla turizm sektörünün dünyadaki gelişmeleri takip etmesi, tanıtım ve yatırım hedeflerini belirlemesi ve geleceğe güvenle bakabilmesi için stratejik hedefler belirlenmesi gerekmektedir. Turizm sektörünün geleceğe yönelik hedeflerin belirlenmesinde önceliklerin doğru tanımlanması ve bu önceliklerle uyumlu şekilde eylemlerin planlanması gerekir. Bu kapsamda politika belirleyicilerin turizm sektörünün geleceğini etkin şekilde inşa edebilmeleri için mevcut durumu doğru analiz etmeleri, gelecekteki riskleri doğru tahmin ederek gerekli önlemleri almaları ve sektörün hedefleriyle uyumlu, doğru stratejiler belirlemeleri gerekir. Kalkınma planları belirtilen bu hedeflere ulaşabilmek için yapılması gerekenleri en üst düzeyde belirleyen ve sektörü yönlendirme gücü olan önemli bir stratejik belge niteliğindedir.

2000 yılı sonrasındaki dönemde turizm sektörünün uluslararası alanda güçlendiği; turist sayısı ve turizm gelirlerin arttığı görülmektedir. Buna göre, 2002 yılında gelen turist sayısı bakımından dünyada 17. sırada olan Türkiye, 2016 yılında 10. sıraya yükselmiştir. 2002 yılında

13,3 milyon yabancı ziyaretçi ülkemize gelirken, 2018 yılında bu rakam 40 milyona yaklaşmıştır. Mevzuat düzenlemeleri kapsamında ise Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem

Planı ile Turist Rehberliği Meslek Kanunu uygulamaya konulmuş; turizm sektöründe mesleki eğitimin standardizasyonunu sağlamak üzere belgelendirme sistemi uygulamalarına başlanmıştır.

Covid-19 salgını 2020-2021 yıllarında turizm sektöründe keskin bir düşüşe yol açmış ancak sektör, 2022 yılından itibaren güçlü bir toparlanma sürecine girmiştir. Küresel turizm pazarının 2024 yılı sonuna kadar pandemi öncesi seviyelere ulaşması ve uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme göstermesi beklenmektedir. Birçok ülkede önemli iyileşmeler kaydedilmesine rağmen küresel ekonomik dalgalanmalar ve jeopolitik belirsizlikler turizm sektöründeki toparlanmanın dengesiz bir seyir izlemesine neden olmaktadır.

Tablo 68. Kültür ve Turizm Bakanlığının Performans Göstergeleri

Performans Göstergeleri	Birim	2023	2024 (1)	2025 (2)
Turizm Geliri	Milyar Dolar	55,9	59,6	63,6
Giriş Yapan Ziyaretçi Sayısı	Milyon Kişi	56,7	60,7	63,7
Turizm Gelirinin GSYH İçerisindeki Payı	Yüzde	4,9	4,5	4,3
Kişi Başı Ortalama Harcama	Dolar	979	984	1 000
Kişi Başı Gecelik Ortalama Harcama	Dolar	92	101	106

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2023 yılında uluslararası turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 33,4 oranında artarak 1,3 milyar kişi olarak gerçekleşmiş ancak bu rakam 2019 yılı seviyesinin yüzde 11,2 altında kalmıştır. Aynı yıl uluslararası turizm gelirleri ise yüzde 33,8 oranında artarak 1,5 trilyon dolara ulaşmış ve nominal olarak pandemi öncesi seviyelere geri dönmüştür. Enflasyondan arındırıldığında turizm gelirlerinde 2019 yılı seviyesinin yüzde 2,5 gerisinde kalmıştır.

2022 yılında ziyaretçi başına ortalama 971 dolar olan harcama 2023 yılında 979 dolar seviyesine ulaşmıştır. 2023 yılında ülkemize gelen 49,2 milyon yabancı ziyaretçinin yüzde 43,1'i OECD, yüzde 24,3'ü de Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindedir. Aynı dönemde ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülkeler sıralamasında Rusya birinci (yüzde 12,8), Almanya ikinci (yüzde 12,6), İngiltere ise üçüncü (yüzde 7,7) sırada yer almıştır.

Tablo 69. Dünyada ve Türkiye'de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

Dünyada ve Türkiye'de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (2)
DÜNYA						
Turist Sayısı (Milyon Kişi)	1 465	407	458	975	1 300	1 494
Yıllık Değişim (Yüzde)	3,5	-72,3	12,7	112,2	33,4	15,0
Turizm Geliri (Milyar Dolar)	1 488	554	632	1 126	1 507	1 748
Yıllık Değişim (Yüzde)	3,8	-62,7	14,1	78,2	33,8	16,0
TÜRKİYE						
Turist Sayısı (Milyon Kişi) (1)	51,2	15,9	29,9	50,5	55,2	59,0
Yıllık Değişim (Yüzde)	11,9	-69,0	88,3	68,6	9,3	6,9
Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Milyon Kişi)(1)	45,1	12,7	24,7	44,6	49,2	52,7
Yıllık Değişim (Yüzde)	14,1	-71,7	94,1	80,3	10,4	7,1
Turizm Geliri (Milyar Dolar)(3)(4)	42,8	15,2	30,3	49,9	55,9	59,6
Yıllık Değişim (Yüzde)	19,3	-64,6	99,8	64,5	12,1	6,7
Kişi Başı Ortalama Harcama (Dolar)	826	958	1 032	971	979	984

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK

Küresel turizm pazarında 2024 yılı Ocak-Mart döneminde turist sayısının 2023 yılının aynı dönemine göre yüzde 19 arttığı ancak 2019 yılının aynı dönemine kıyasla yüzde 2,9 düşük kaldığı görülmektedir.

Bununla birlikte, süregelen enflasyon, yüksek faiz oranları, dalgalanan petrol fiyatları ve ticaretteki aksamalar; ulaşım ve konaklama maliyetlerinin yükselmesine neden olmakta ve hane halkı bütçesi üzerinde baskı oluşturmaktadır. Buna rağmen, seyahat talebi canlılığını korumaya devam etmekte; maliyet açısından avantajlı, yakın mesafedeki varış noktaları ile kısa süreli seyahatler ön plana çıkmaktadır.

Doğrudan turizm amaçlı istihdam edilen kişi sayısı 2019 yılında 935 bin kişiyken 2022 yılında 885 bin kişiye gerilemiştir. 2019 yılında turizm sektöründeki istihdamın toplam istihdam içindeki payı yüzde 3,3 iken 2022 yılında bu oran yüzde 2,9'a düşmüştür.

Geçen yıl bütçe döneminde Mecliste yasama konusu olan Konutların gerçek ve tüzel kişilere turizm amaçlı kiralanmasına ilişkin usul ve esasları belirleyen 7464 sayılı “Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 1 Ocak 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kısa süreli kiralama için denetim ve şeffaflığın artırılması amacıyla, 100 günden az süreyle kiralanın envanteri çıkarılmış, sahip olunması gereken asgari standartlar belirlenmiş ve bu standartlara uygun olan konutlar belgelendirilerek kayıt altına alınmıştır. Ağustos 2024 sonu itibarıyla 88.730 konut için başvuru yapılmış olup bu başvuruların 37.172’si için turizm amaçlı kiralanın izin belgesi düzenlenmiştir.

Covid-19 salgını sürecinde öne çıkan temassız iletişim, sanal deneyimler, çevrimiçi işlemler gibi uygulamalarla birlikte dijital dönüşüm turizm sektörünün gündemindeki önemli başlıklardan biri haline gelmiştir. Dünyadaki dijital dönüşüme paralel olarak, turizm sektörü için yapay zekâ, sanal gerçeklik gibi dijital uygulamaların yerli kaynaklarla ve yenilikçi yaklaşımlarla geliştirilmesi, ayrıca turizm sektörü çalışanlarına dijital beceriler kazandırılması önem arz etmektedir.

2023-2028 yılı hedeflerine ise 12. Kalkınma Planında aşağıdaki şekilde değinilmiştir.

Tablo 70. 12. Kalkınma Planında Turizm Sektörü Hedefleri

	2022	2023	2028
Turizm Geliri (Milyar Dolar)	46,5	55,6	100
Ziyaretçi Sayısı (Milyon)	51,4	56,7	82,3
Turizm Gelirinin GSYH İçerisindeki Payı (%)	5,1	5,2	6,3
Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	905	980	1.215
Ortalama Konaklama Süresi (Gece)	10,3	9,8	9,4
Ziyaretçi Başına Gecelik Gelir (Dolar)	88	100	129

Kaynak: 2022 yılı verileri TÜİK ile Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir. 2023 yılı verileri gerçekleşme tahmini olup 2028 yılı verileri On İkinci Kalkınma Planı hedefleridir.

Bu açıdan 2024-2028 dönemi için hazırlanan 12. Kalkınma Planındaki hedeflere ulaşılabilmesi ve 2024 bütçesinden Bakanlığa ayrılan payın en doğru kaynaklara aktararak değerlendirilebilmesi için aşağıda dikkat çektiğimiz hususlara azami hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Turizm sektörünü desteklemek adına bütçe teklifinde turizm tanıtımı ve pazarlaması için ayrılan kaynakların doğru kullanımı, kültür ve turizm potansiyelimizi uluslararası platformlarda etkin bir şekilde tanıtmak için önemlidir. TGA vasıtasıyla En az 82 ülkede etkin olmak üzere 200 ülkede tanıtım faaliyetleri yapılmakta ancak bu mecralara harcanan paraların geri dönüşleri toptancı bir bakışla turizmin genel istatistiklerine bakılarak yapılmaktadır. Bunun yerine lokasyon özelinde harcanan para ve o ülkeden gelen turist sayısı ile turizm geliri eşleştirilerek yapılması ile daha tutarlı bir takip ve analiz yapılması bir dahaki yıl yapılacak olan tanıtım yatırımlarını belirlemeye ve kamu zararını önlemeye yarayacaktır.

Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı 2019 yılında yürürlüğe giren 7183 sayılı Yasa'yla faaliyet göstermeye başlamıştır. Söz konusu yasayla ülkemizin turizm tanıtımı konusundaki görev ve yetkiler bu Ajansa verilmiş olmakla birlikte, 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 287'nci maddesiyle Bakanlığınızın Tanıtma Genel Müdürlüğüne benzer görev ve yetkiler verilmiş ve TGA Yasası yürürlüğe girdikten sonra Bakanlığın Tanıtma Genel Müdürlüğü faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Hemen her platformda, 2019 yılından itibaren, TGA'nın ülkemizin tanıtımı konusunda yürüttüğü faaliyetlerden övgüyle söz edilmekte ve bu durum, ülkemizin turizm tanıtımı bakımından TGA'nın tek yetkili kuruluş olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu durumda, Bakanlığın Tanıtma Genel Müdürlüğü hâlen neden varlığını devam ettirmekte ve bu Genel Müdürlükteki mevcut personele herhangi bir tanıtım faaliyeti yürütmedikleri hâlde neden maaş verilmektedir? Tanıtma Genel Müdürlüğünün kapatılmamasının nedeni gelecekte TGA'nın işlevini yitirerek

kapatılması durumunda tanıtım faaliyetlerini yürütecek yedek bir birimin mevcudiyetinin korunması düşüncesinden mi kaynaklanmaktadır?

Ayrıca bir yanda 200 milyon dolarlara varan bir bütçe ile Kültür ve Turizm Bakanlığının toplam bütçesinin neredeyse yüzde 12'sine tekabül edecek bir bütçeden bahsediyoruz öte yandan ise TGA; sorumluluk almadan fazlaca yetki, kadro ve bütçe alan, mali muafiyetleri olan, denetim yetkisi olmasına ve bir kamu hizmeti yapmasına rağmen kendisi iç ve dış denetimden muaf olan, Kamu İhale Kanununa ve Sayıştay denetimine tabi olmayan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde TGA öyle bir yapı hâline gelmiştir ki otel işletmelerinden pay alarak, yetersiz denetimle birlikte adeta yeni bir Varlık Fonuna dönüşmüş durumdadır. Turizmin akıbeti için denetim, kontrol ve şeffaflık adına yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ülkemizin reklamı tabii ki yapılacak ama bu kamuya açık olarak şeffaflıkla, hesap verilebilirlikle yapılmalıdır. En önemlisi tanıtım faaliyetinin, yapılan işin geri dönüşlerle, hedef tutturularla fayda/zarar hesabı da yapılmalıdır.

Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı tarafından sunulan tanıtım hizmetlerinin bir kamu hizmeti olduğu, dolayısıyla bu Ajansta çalışan kişilerin kamu hizmetini sunan görevliler olduğu göz önüne alındığında, Ajans personelinin maaşlarının Bakanlığının Tanıtma Genel Müdürlüğünde benzer işi yapan bir kamu görevlisinin maaşının ortalama 4 katı kadar fazla olması ile TGA'da çalışan bir personelle benzer işi yapan Bakanlık personelinin şehir dışı harcırahı günlük 300 TL civarındayken ve bu personele konaklama bedeli olarak günlük 460 TL ödenirken TGA'da çalışan personelin görev harcamalarının kendilerine TGA tarafından verilen kredi kartlarıyla herhangi bir limit olmaksızın yapıldığı ve bu personelin istedikleri otelde yaptıkları konaklamaların bedellerinin TGA bütçesinden karşılanması benzer işleri yapan ve kamu hizmeti veren TGA ve Bakanlık personeli arasında bir ayrımcılık oluşturmaktadır.

Ulusal ve uluslararası alanda illerimizin ve alt destinasyonlarımızın daha etkin tanıtımını sağlamak amacıyla İl Tanıtım ve Geliştirme Programı kapsamında tüm illerde İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu kurulmuştur. Bu amaçla tüm iller kendi potansiyellerini ülke hedefine uygun şekilde kendilerini adapte ederek tanıtım yapmaya başlaması ve rekabete girmesi gerekir. **Örneğin Selçuklu mirasından başkent Konya kadar payı olan Sivas ve Tokat illerinin de Konya ile aynı seviyeye gelme potansiyelini bir an önce ortaya çıkarması gerekmektedir.**

Ülkemiz, turizm potansiyeli açısından kıymeti herkes tarafından bilinmesine rağmen bu değerden yeterince istifade edilememektedir. Doğal ve tabii zenginlikler bakımından çok kıymetli yerleri olmasına rağmen bu bölgelerin birçoğunda devlet ya da bakanlık öncü olamamış, onlara teknik destek verme konusunda hep geride kalmıştır. Bu sebeple halkın kendi imkânlarıyla oluşturmaya çalıştığı bir ekonomi döngüsü ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca turizm planlaması yapılırken şehirlerin alt yapı sorunları doğru tespit edilip ihtiyacı karşılayacak şekilde düzenlenmemektedir. **Konunun sadece belediyelerin sorumluluğuna bırakılmayacak ehemmiyeti de ortadadır.** Örneğin Her 3 turistten 1'i Antalya'ya gelmektedir. Turizm sezonunu 12 aya yayma hedefi olduğu gibi, turist sayısını da ülke sathındaki tüm turizm kentlerine homojen şekilde dağıtmak hem kaliteyi artıracaktır hem de oluşan keşmekeşin önüne geçecektir. 2 milyon 688 bin kişilik yerleşik nüfusa sahip Antalya, ek olarak sezon boyunca 23,5 milyon yerli ve yabancı ziyaretçiyle toplamda 25 milyona ev sahipliği yapmaktadır. Ülkemizin en önemli turizm şehirlerinde de ortaya çıkan ve her geçen yıl artan, trafik ve ulaşım sorunu, maalesef turizm sektörünü de tehdit eder boyuta ulaşmaktadır.

Limanları bir türlü büyük kruvaziyer şirketlerinin rotasına giremeyen Türkiye'de, salgın öncesi 2019'daki yolcu sayısı ise 35 bine düşmüş, sektörün Akdeniz'deki yüzde 11-12'lik payı, yüzde 1.5'e gerilemiştir. 6 yıl aradan sonra ilk kruvaziyer gemisi 2022 yılında gelmiştir. Yeniden uluslararası acenteler ile kapsamlı işbirliği yapılarak Kruvaziyer turizminin acilen canlandırılması gerekmektedir.

Bakanlık bünyesinde verilen devlet desteklerinin bütüncül ve dengeli bir yaklaşımla dağıtılması, değerlendirmelerde estetik ve verimlilik ölçütlerine öncelik tanınması, kültürel ve sanatsal ürünlerin toplum tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir.

Turizm Bakanlığı "teşvik" adı altında özellikle millî parkları alan başkanlığına çevirip daha verimli kullanılmayı amaçlamaktadır. Bu konuda ciddi kaygı duymaktayız. Çünkü birçok benzer alanlarda yapılan uygulamalar gibi şeffaflık ilkesi hiçe sayılarak bir şekilde ranta kurban edileceği endişemiz bulunmaktadır. Millî parklarımız toplumumuzun ve bu devletin önemli kıymetleri ve değerleridir, belki turizm potansiyeli oluşturma gerekçelerimizdir ama bunların ranta kurban edilerek turizm potansiyelinin yok edilmesi endişesi maalesef mevcuttur. Dolayısıyla "teşvik" adı altında verilen ve imara açılan sit alanlarının, İmar Kanunu'na aykırı, uygunsuz yapılan bu yapıların oluşturacağı sorunlar muhtemeldir.

Özellikle 2000 yılı sonrası restorasyonu yapılan ya da tamirâtı yapılan tarihî eserlerin depreme dayanıklı hâle getirilmiş olması esastır. Bunun kafi derecede dikkate alınmadığını ve bu manada gerçekten büyük öneme sahip tarihî eserlerin depremlerde ya yıkıldığını ya da ağır hasar aldığını maalesef görmüş olduk. Deprem sonrası yıkılıp yeniden yapılan tarihî eserlerle veya hasar gören tarihî eserlerle ilgili çalışmalarda bu hususların dikkate alınarak yapılması gerekir ama maalesef bu konuda da endişelerimiz vardır. Çünkü onarımların acele ile başladığını ve devam ettiğini görmekteyiz. Bu onarımların sonucu benzer depremlerde benzer sonuçların elde edilmesi endişesini taşımaktayız.

Bütçe teklifi, yerel kültür ve turizm projelerine yeterince odaklanmamaktadır. Yerel toplulukların kültürel miraslarını koruma ve turizmle entegre etme konusunda desteklenmeleri, sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi açısından önemlidir. Sanat ve kültür eğitimi için ayrılan bütçe miktarı, genç nesillerin kültürel gelişimini destekleme konusundaki hedeflerimize ulaşmak için yetersizdir. **Sanatın ve kültürün toplum içinde daha geniş bir şekilde benimsenmesi için Bakanlığın kaynaklarının doğru kullanılması ve bütçenin sanat, kültür ve eğitimi desteklemesi için yeniden gözden geçirilmesini talep etmekteyiz.**

Yerli Turistin Rüyası: Kendi Ülkende Tatil Yapabilmek

2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin turizm politikaları, yerli vatandaşların kendi ülkelerini keşfetmelerini giderek zorlaştırmaktadır. Hükümet, turizm sektöründen elde edilen gelirlerle övünse de, bu başarı yabancı turistlerin katkısıyla elde edilmektedir. Ancak, aynı fırsatlar yerli halk için neredeyse hiç mevcut değildir. Ekonomik sıkıntılar ve artan maliyetler nedeniyle, çoğu vatandaş tatil yapamamakta ve ülkesinin doğal ve kültürel zenginliklerinden faydalanamamaktadır. Bu durum sadece bir seyahat sorunu değil, aynı zamanda ekonomik eşitsizlik ve hükümetin vatandaşını dışlayan politikalarının da bir yansımasıdır.

Fahiş Fiyatlar: Tatil Hayalini Söndüren Engel

Türkiye'nin turistik bölgelerindeki konaklama fiyatları, ortalama bir ailenin bütçesini zorlayacak düzeylere çıkmıştır. Özellikle 2024 yılında, Antalya gibi popüler tatil bölgelerinde bir otelde geceleme, yerli turistler için neredeyse lüks bir harcama haline gelmiştir. Kendi ülkelerinde tatil yapmak isteyen bir aile, sadece konaklama ve ulaşım masrafları için birkaç aylık maaşını gözden çıkarmak zorunda kalmaktadır. 2023 yılında 5.000 TL civarında olan bir haftalık tatil maliyeti, 2024 yılı itibarıyla enflasyon ve döviz kurlarındaki artışla birlikte 7.000

TL ile 10.000 TL arasında değişen fiyatlara ulaşmıştır. Bu artış, yeme içme gibi diğer masraflarla birleşince, Türkiye’de tatil yapmak giderek daha ulaşılmaz hale gelmektedir.

Yerli Turist İçin Erişilebilirlik Sorunu: Ulaşım ve Altyapı Yetersizlikleri

Yerli turistin karşılaştığı zorluklar sadece konaklama fiyatlarıyla sınırlı kalmamaktadır. Ulaşım, iç turizmin önündeki bir diğer büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin birçok popüler turistik destinasyonuna yeterli ulaşım altyapısının olmaması, gezmek isteyen vatandaşlar için ciddi bir engel teşkil etmektedir. Kapadokya, Karadeniz veya Antalya gibi turistik bölgelerde, ulaşım genellikle uzun ve pahalı bir yolculuk gerektirmektedir. Antalya gibi turizm merkezlerinden Burdur’daki Sagalassos Antik Kenti gibi yerlere ulaşımın zorluğu, bu tür tarihi ve kültürel alanların sadece belirli bir kesimin erişimine açık kalmasına yol açmaktadır. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’nın bu konuda atacağı adımlar, hem vatandaşların bu alanlardan faydalanabilmesi hem de yerel turizm ekonomisinin canlanması açısından kritik önem taşımaktadır.

Büyük Zincirlerin Gölgesinde: Yerel Ekonomilerin Düşmanı Olan Turizm Modeli

"Her şey dahil" sistemlerinin hâkim olduğu tatil bölgelerinde, yerel esnafın büyük turizm zincirlerine karşı yaşadığı ekonomik sıkıntılar, sektördeki dengesizliği gözler önüne sermektedir. Otellere hapsolan turistler, çevredeki restoranlar, hediyelik eşya dükkanları veya diğer yerel işletmelere ekonomik katkı sağlayamamakta, bu da küçük esnafın gelir kaybına yol açmaktadır. Büyük otel zincirlerinin gelirleri artarken, bölgedeki yerel ekonomiler gerilemektedir. Özellikle Antalya gibi turistik bölgelerde, konaklayan turistlerin çoğu çevredeki tarihi ve kültürel alanları ziyaret etmek yerine, yalnızca otel sınırlarında vakit geçirmektedir. Yerel ekonomiyi canlandırmak için, turistlerin otel dışına çıkmalarını teşvik edecek politikaların hayata geçirilmesi önemlidir; ancak bu konuda kayda değer bir adım atılmamaktadır.

Sosyal Turizm ve Eğitim Turları: Erişilebilir Tatil İçin Yeni Modeller Gerekli

Türkiye’de, dar gelirli vatandaşların tatil yapabilmesi için sosyal turizm projelerinin büyük bir eksikliği söz konusudur. Avrupa’daki birçok ülkede, düşük gelirli aileler için devlet destekli tatil köyleri gibi projeler bulunmakta, bu sayede tatil yapamayan vatandaşlar bir nebze de olsa bu imkâna kavuşmaktadır. Ancak Türkiye’de bu tür projelere dair herhangi bir gelişme

kaydedilmemiştir. Bunun yanı sıra, tarihî ve kültürel alanlara yönelik eğitim turlarının artırılması da büyük bir ihtiyaçtır. Okulların düzenleyeceği geziler, hem tarih bilincini artırabilir hem de iç turizmi canlandırabilir. Ancak bu tür projeler de hükümetin gündeminde yeterince yer bulamamaktadır.

Devletin Turizm Stratejisi: Kendi Vatandaşını Dışlamak mı?

Hükümetin, turizmi yalnızca yabancı turistlere yönelik bir gelir kaynağı olarak görmesi, iç turizmi göz ardı etmesine neden olmaktadır. Bu yaklaşım, halkı kültürel ve doğal zenginliklerden mahrum bırakırken, ekonomik eşitsizlikleri de derinleştirmektedir. İç turizme yönelik teşviklerin eksikliği, yerli halk için uygun fiyatlı tatil seçeneklerinin olmaması ve tarihi alanlara ulaşımı kolaylaştıracak altyapının gelişmemesi, turizmdeki başarının sadece yabancı turistlere hizmet ettiğini ortaya koymaktadır. Hükümete şu soruları sormak gerekir:

- İç turizme yönelik teşvik projeleri neden yoktur?
- Yerli halk için uygun fiyatlı tatil seçenekleri neden sunulmamaktadır?
- Tarihi ve doğal alanlara erişimi kolaylaştıracak altyapı neden geliştirilmemektedir?

Turizm Herkesin Hakkıdır

Türkiye'nin doğal ve kültürel zenginliklerinden faydalanmak, sadece yabancı turistlerin değil, bu ülkenin vatandaşlarının da hakkıdır. Hükümetin, turizm politikalarını gözden geçirerek yerli turisti önceleyen projelere ağırlık vermesi gerekmektedir. Uygun fiyatlı tatil seçeneklerinin sunulması, ulaşım altyapısının geliştirilmesi ve sosyal turizm projelerinin hayata geçirilmesi bu konuda atılacak önemli adımlardır. Eğer vatandaşlar kendi ülkelerini gezemiyorsa, turizmdeki başarının kime hizmet ettiği sorgulanmalıdır. İç turizmin ihmal edilmesi, sadece ekonomik kayıp değil, aynı zamanda bir adalet meselesidir. Bu ülke hepimizin ve zenginliklerinden faydalanma hakkı da herkesindir. Peki, hükümet bu adaletsizliği düzeltmek için ne yapmayı planlıyor?

Yerel Halk ve Turizm

Turizm, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasında önemli bir yer tutmakla birlikte, son yıllarda toplumsal sorunları da beraberinde getiren bir sektör haline gelmiştir. 2024 yılında Türkiye, turizmde rekorlar kırarak 40 milyon turist ağırlamış ve yılsonu itibarıyla 60 milyona ulaşması

beklenmektedir. Bu büyüme, turizm gelirlerinin artması açısından olumlu bir tablo oluşturmasına karşın, yerel halkın yaşam kalitesine olan olumsuz etkileri göz ardı edilmektedir. Bu noktada en önemli soru, bu büyümenin kimlere fayda sağladığıdır.

Ekonomik Büyüme, Düşen Yaşam Kalitesi

Türkiye'nin turizm zenginliği, yerel halk ve ülke ekonomisi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ancak hükümetin turizm politikalarını yalnızca kısa vadeli ekonomik kazançlar odaklı şekillendirmesi, yerel halkın yaşamını olumsuz etkilemektedir. Turizm, bir bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını değiştiren derin bir süreçtir ve bu sürecin ekonomik katkılarının yerel halkın refahına nasıl yansıdığı tartışmalıdır.

Görünüşe göre, yerel halk turizmden ekonomik fayda sağlamak yerine daha fazla zarar görmektedir. Turist harcamalarının artmasına karşın, bu gelirin büyük oteller ve zincir işletmeler tarafından sömürüldüğü, yerel esnaf ve küçük işletmelerin pay alamadığı açıkça görülmektedir. Hükümetin yükselen turizm gelirleri konusundaki açıklamaları, artan yaşam maliyetlerini ve kira fiyatlarını göz ardı etmektedir. Özellikle İstanbul ve Antalya gibi turistik şehirlerde artan talep, emlak fiyatlarını şişirerek yerel halkın konut bulma sorununu büyütmektedir.

Aşırı Turizm ve Çevresel Tahribat

Turizmin büyümesiyle birlikte kıyı bölgelerinde kontrolsüz yapılaşma ve çevresel tahribat da artmaktadır. Antalya ve Muğla gibi bölgelerde otel inşaatları ve turistik projeler, yeşil alanların yok olmasına ve doğal ekosistemlerin zarar görmesine yol açmaktadır. Ayrıca, Airbnb gibi kısa dönemli kiralama sistemlerinin yaygınlaşması, kiraların hızla yükselmesine ve yerel halkın ev sahibi olma fırsatlarının azalmasına neden olmaktadır. Doğal kaynakların tahrip edilmesi ve tarım arazilerinin turizme kurban edilmesi, çevresel bir tehdit oluşturduğu gibi toplumsal sorunlara da yol açmaktadır.

Türkiye'nin tarihi ve kültürel mirası, dünya çapında büyük bir turizm potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyel doğru şekilde yönetilememekte, turizm baskısı altında yerel halkın kültürel miras üzerindeki hakları ve yaşam alanları göz ardı edilmektedir. İstanbul'un tarihi yarımadası gibi bölgelerde, yerel mahalleler hızla butik otellere dönüştürülmekte ve geleneksel yaşam biçimleri yok olmaktadır. Hükümetin turizmi yalnızca ekonomik kalkınma aracı olarak görmesi, bu değerlerin korunması noktasında yerel halkın haklarını ihlal etmektedir.

Toplumsal Sorunlar ve Yan Etkiler

Turizmin büyümesi, yerel sosyal yapıyı da dönüştürmekte ve bazı toplumsal sorunları körüklemektedir. Aşırı turizm, yaz aylarında altyapı yetersizlikleri, su krizleri ve çevresel felakete yol açmaktadır. Çevre kirliliği, su sıkıntıları ve enerji tüketimi artarken, hükümetin bu sorunlara karşı somut bir çözüm üretmemesi, yerel halkı zor bir durumda bırakmaktadır.

Yerel halkı göz önünde bulunduran sürdürülebilir bir turizm politikası geliştirilmesi kaçınılmazdır. Bu amaçla:

- Yerel işletmeler desteklenmeli ve küçük esnafa yönelik teşvikler sunulmalıdır.
- Kısa dönemli kiralamalara sınırlamalar getirilerek kira artışları kontrol altına alınmalıdır.
- Tarihi ve doğal alanların korunması için acil önlemler alınmalıdır.
- Altyapı yatırımları, yalnızca turistik bölgelerde değil, tüm halk için eşit şekilde yapılmalı, sosyal hizmetler güçlendirilmelidir.

Türkiye'nin turizm başarısının yalnızca ekonomik büyümeyle değil, yerel halkın refahı ve çevrenin korunmasıyla anlam kazanacağı unutulmamalıdır. Bu sorunlara gerçek çözümler getirilmesi gerekmektedir.

Haydarpaşa: Kültür mü, Rant mı?

Haydarpaşa Garı, İstanbul'un kültürel belleğinin önemli simgelerinden birisidir. Ancak son yıllarda bu tarihi yapı üzerine yapılan projeler ve devir işlemleri, kamuoyunda ciddi tartışmalara yol açmıştır. 2024 itibarıyla, TCDD'nin mülkiyetindeki Haydarpaşa ve Sirkeci Garları, 29 yıl süreyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu gelişme, tarihi yapıların korunmasından çok, ekonomik çıkarlar doğrultusunda kullanılacağına dair endişeleri artırmıştır.

Kültür Bakanlığı mı, Taşeron mu?

Bazı sivil toplum kuruluşları, Haydarpaşa ve Sirkeci Garı'nın devirlerinin ardında kültürel mirası koruma amacından çok, ekonomik çıkarların bulunduğunu savunmaktadır. Bu süreçte, Haydarpaşa'nın asli işlevi olan demiryolu taşımacılığı geri planda bırakılmış ve alanın, cazip

bir rant projesine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Geçmişte gündeme gelen planlar, büyük ölçüde reddedilmiş olsa da, garların parça parça kiralanması ve özelleştirilmesi yeniden tartışma konusu olmuştur.

Tarihi Kimlik ve Ekonomik Potansiyel

Haydarpaşa, İstanbul'un merkezine yakın, denize sıfır bir alanda yer almaktadır ve toplam 1 milyon 200 bin metrekarelik bir alanı kapsar. Bu gibi değerli alanlar, yalnızca kültürel miras değil, aynı zamanda büyük ekonomik potansiyele sahiptir. Ancak, böyle tarihi bir yapının otel veya alışveriş merkezi gibi projelerle dönüştürülmesi, kültürel dokusunun kaybolmasına yol açma riski taşımaktadır. Bu durumda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, alanın özelleştirilmesine zemin hazırladığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır.

Şeffaflık Eksikliği ve Kamuoyunun Kaygıları

Haydarpaşa ve Sirkeci Garı projeleri, şeffaflık noktasında ciddi eksiklikler göstermektedir. Projelerin finansal detayları ve uzun vadeli planları kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Bu durum, hükümete olan güveni zedelemekte ve projelerin yalnızca bazı çıkar gruplarına hizmet ettiği izlenimini güçlendirmektedir.

Halkın Mirası, Halkın Kararı

Haydarpaşa'nın geleceği, yalnızca belirli yetkililer veya iş dünyası gruplarının kararına bırakılamaz. Toplumun geniş kesimlerinin görüşlerinin alınmadığı bir süreç, halkın iradesine ters düşer. Bu tarihi yapılar, sadece demiryolu ulaşımının devam ettiği halkın ortak kullanımına sunulmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Haydarpaşa gibi değerlerin korunması için gereken kaynakları seferber etmeli, özelleştirme ve ticarileştirme baskılarından uzak durmalıdır.

Kültürel Mirasın Geleceği ve Bakanlığın Rolü

Haydarpaşa, sadece geçmişin izlerini taşıyan bir bina değil, aynı zamanda geleceğe bir köprü, toplumsal bir hafıza ve kültürel bir simgedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TCDD, bu mirası koruma sorumluluğu taşımaktadır. Ancak, bu süreçte halkın çıkarları göz ardı edilmemeli, adımlar daha dikkatli atılmalıdır. Bakanlık ve TCDD'nin bu alandaki sorumlulukları büyüktür; çünkü Haydarpaşa, sadece bir taşınmaz değil, halkın kültürel mirasıdır.

Sonuç olarak, kültürel mirasın korunması, yalnızca maddi kazanç peşinde koşmakla sağlanamaz. Haydarpaşa'nın ticarileşmesi, kültürel felakete yol açacak bir adım olacaktır. Bu mirası kaybetmeye ne kadar daha göz yumulacak?

4. SAYIŞTAY DENETİM RAPORLARI VE 2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMELERİ

2023 Yılı Genel Uygunluk Bildirimi

Rapor, Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay Başkanlığı tarafından, merkezi yönetim bütçe uygulama sonuçlarının ve kamu mali yönetim hesaplarının denetim ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu rapor, bütçe sonuçlarının güvenilirliği, doğruluğu ve mevzuata uygunluğunu değerlendiren bir temel belge niteliğindedir.

Rapor, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'na uygun Şekilde hazırlanmıştır. 2023 yılı merkezi yönetim kesin hesap kanunu teklifi ve ekleri temel alınmıştır.

Denetim Kapsamı

Genel, özel bütçeli ve düzenleyici-denetleyici kamu kurumlarının hesapları incelenmiştir. 2.326 muhasebe biriminden gelen veriler değerlendirilmiştir.

Temel Bulgular

- Merkezi yönetim bütçe gideri toplamı: 7.146 trilyon TL.
- Merkezi yönetim bütçe geliri toplamı: 5.698 trilyon TL.
- Bütçe açığı: 1.448 trilyon TL.
- Borçlanma limitlerinin mevzuata uygun Şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bütçe Gider ve Gelirleri

- Giderlerin %37,5'i cari transferlerden, %18,5'i personel giderlerinden oluşmaktadır.
- Gelirlerin %79,1'i vergi gelirlerinden sağlanmışır.

Gider bütçesinde yedek ödenek kullanımı ve ek bütçe ödeneklerinin etkinliği incelenmiştir. Gelir bütçesinde öz gelir tahminlerinin bazı kamu kurumları tarafından yeterince doğru yapılamadığı belirlenmiştir. Şeffaflık ve hesap verebilirliği artırmak için mevzuat düzenlemeleri önerilmiştir. Bütçe uygulamalarında performans ölçütlerinin daha belirgin hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu bildirim, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütçe denetim süreçlerine katkı sağlamak ve kamu kaynaklarının etkin kullanılmasını teşvik etmek amacı taşımaktadır.

2023 Yılı Genel Uygunluk Bildirimi mevcut yönetimin mali disiplin ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı konusundaki performansını görmek açısından önemlidir.

Kamu Maliyesinde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Eksikliği

- Sayıştay raporu, kamu idarelerinin muhasebe kayıtlarına ve bütçe sonuçlarına ilişkin bir uyum tespit ettiğini belirtse de, bağımsız ve tarafsız bir denetimin ne derece mümkün olduğu tartışmalıdır. Kamu kaynaklarının yönetimi ve denetimi üzerindeki siyasi etkiler, raporun güvenilirliğine gölge düşürebilir.
- Merkezi yönetim bütçe açığının 1.38 trilyon TL gibi yüksek bir seviyeye ulaşması, bütçe disiplinindeki zafiyetin ve kamu kaynaklarının verimli kullanılmadığının bir göstergesidir.

Borç Yönetimindeki Riskler

- Devlet borçlarının toplamda 6.7 trilyon TL'ye ulaşması ve bütçe gelirlerinin %79'unun vergi gelirlerinden sağlanması, halkın üzerine binen vergi yükünün giderek arttığını göstermektedir. Bu, geniş halk kitlelerinin yaşam kalitesini olumsuz etkilerken, ekonomik büyümeyi destekleyecek yatırımların azalmasına neden olmaktadır.
- Hazine garantilerinin yüksek seviyelere çıkması, gelecekteki kamu maliyesini tehdit eden bir risk olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, mevcut yönetimin borçlanma yoluyla kısa vadeli sorunları çözmeye çalıştığını, ancak uzun vadeli mali istikrarı göz ardı ettiğini göstermektedir.

Vergi Politikaları ve Toplumsal Adalet

- Vergi gelirlerinin bütçedeki ağırlığı, Türkiye'deki vergi sisteminin büyük ölçüde dolaylı vergilere dayandığını ve gelir dağılımında adaletsizliğe yol açtığını ortaya koymaktadır. Dolaylı vergilerin halkın alım gücünü düşürdüğü ve sosyal eşitsizlikleri artırdığı açıktır.
- Özellikle dar gelirli vatandaşlar üzerindeki vergi yükü, ekonomik kriz dönemlerinde daha da ağırlaşmıştır. Bu durum, iktidarın sosyal adaleti gözetmeyen mali politikalarının bir sonucudur.

Harcama Önceliklerinin Sorgulanması

- Cari transferlerin (%37,49) bütçe giderlerinde en büyük paya sahip olması, sosyal yardımların yönetimindeki verimsizliği ve seçim öncesi popülist harcamaları gündeme getirmektedir.
- Sermaye giderleri ve yatırımlara ayrılan kaynakların düşük oranlarda kalması (%7,61), hükümetin büyümeyi destekleyecek uzun vadeli yatırımları ikinci plana attığını göstermektedir. Bu, ülkenin üretkenliğini artırma kapasitesine zarar vermektedir.

Yedek Ödeneklerin Kullanımı

- Yedek ödeneklerin yüksek seviyelerde kullanılması, bütçe sürecinin öngörülemez olduğunu ve harcama planlamasının yeterince yapılmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, kamu kaynaklarının keyfi bir şekilde tahsis edildiği izlenimini uyandırmaktadır.
- Ek bütçe uygulamaları, kamu harcamalarının önceden planlanmadığını ve seçim dönemlerinde kaynakların siyasi hedefler doğrultusunda kullanıldığını düşündürmektedir.

Denetim Mekanizmalarının Etkisizliği

- Sayıştay'ın raporunda “uyumsuzluk tespit edilmediği” ifadesi, denetim mekanizmasının yeterince etkin çalışmadığına dair endişeler yaratmaktadır. Kamu kaynaklarının yönetimi üzerindeki siyasi kontrol, bağımsız denetimin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

Sonuç

Bu rapor, mevcut iktidarın kamu kaynaklarını yönetmedeki başarısızlığını ve uzun vadeli mali sürdürülebilirliği göz ardı eden politikalarını açıkça ortaya koymaktadır. Artan borç yükü, yüksek bütçe açığı ve gelir dağılımındaki adaletsizlik, iktidarın ekonomi yönetiminde başarısız olduğunun göstergesidir. Halkın refahını artırmak ve mali disiplin sağlamak için daha şeffaf, adil ve planlı bir bütçe yönetimine ihtiyaç vardır. Bu da ancak güçlü ve bağımsız denetim mekanizmalarıyla mümkün olacaktır.

2023 Yılı Faaliyet Genel Değerlendirme Raporu

Raporda, Türkiye Sayıştay Başkanlığı'nın kamu idarelerinin mali ve performans denetimlerine ilişkin bulguları değerlendirilmiştir. Raporun amacı, kamu mali yönetiminde hesap verebilirlik, şeffaflık ve mali saydamlık ilkesine uygunluğun sağlanmasıdır. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'na dayanan rapor, kamu idarelerinin faaliyet sonuçları hakkında bilgi sunmayı hedefler.

İdare Faaliyet Raporlarının Değerlendirilmesi

445 kamu idaresinin faaliyet raporları incelenmiştir. 6 kamu idaresi rapor yayımlanmamış; 75'i raporları mevzuata uygun tarihlerde sunmamıştır. 258 idarenin temel mali tablolara yer vermediği, 142'sinin varlık ve yükümlülüklerini açıklamadığı tespit edilmiştir.

Mali Bilgi ve Performans Değerlendirmesi

Birçok kurum bütçe hedef ve gerçekleştirmeleri arasındaki sapmaları yeterince açıklayamamış, performans hedeflerini tam olarak raporlamamıştır. 278 idarenin bütçe sapma nedenlerini açıklamadığı belirlenmiştir.

Genel Faaliyet Raporunun Değerlendirilmesi

Merkezi yönetim bütçesi gelir ve gider hedefleri ile sapmalara, kamu borç yönetimi verilerine ve varlık-yükümlülük durumlarına dair bilgiler değerlendirilmiştir.

Deprem sonrası yapılan ek bütçe ile 2023 yıl sonu bütçe açığı öngörülenden fazla gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi gider hedefi 4.469 TL öngörülmüş, yıl sonu bütçe açığı hedefi 659 milyar TL olmasına karşılık 1.380 milyar TL açık gerçekleşmiş.

Mahalli İdarelerin Genel Faaliyet Raporu

Mahalli idarelerin mali durumu ve performansına dair bilgilerin analizinde eksiklikler olduğu görülmüştür. Borç yükü ve gelir-gider hedeflerine dair değerlendirmeler yetersizdir.

Sonuç

Raporda, kamu idarelerinin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine daha sıkı uyması gerektiği, mali tabloların eksiksiz hazırlanmasının önemine dikkat çekilmiştir. Mahalli idarelerin faaliyet raporlarının detaylı analizinin eksik olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye'nin kamu maliyesi ve yönetim şeffaflığında ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Faaliyet raporlarının neredeyse beşte biri gerekli ve yönetsel bilgileri içerirken, şeffaflık ve hesap verilebilirlik politikalarının yalnızca birer formaliteye indirgenmiş olduğu yerdedir.

Merkezi yönetim bütçe açığının bozulmasının iki katı olarak gerçekleşmesi, iktidarın mali disiplini sağlama kapasitesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kamu borç yönetimi üzerindeki kontrolsüz artış, gelecek nesillerin ekonomik istikrarını tehlikeye atmaktadır.

Mahalli idareler özelinde borçların analitik bir değerlendirmeye tabi tutulmaması, merkezi haritaların yerel yönetimler üzerindeki ekonomik kısıtlılığı veya bu konuda siyasi bir iradenin eksikliğini ortaya çıktığını ortaya koyuyor. Bu durum, kamuya açık verisiz anlatım artırılmaktadır.

Sonuç olarak, bu rapor, iktidarın kamu mali yönetiminde hem etkinlik hem de şeffaflık anlamında başarısız bir performans sergilediğini gösteriyor. Türkiye'nin daha disiplinli ve hesap verebilir bir mali yönetim anlayışında olması gerekmektedir.

2023 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu

Rapor, Sayıştay Başkanlığı'nın 2023 yılında gerçekleştirdiği dış denetim faaliyetlerinin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır. Raporun amacı, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun kullanımını sağlamak ve TBMM'yi bilgilendirmektir.

Denetim Kapsamı ve Yöntemi

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve 6085 sayılı Sayıştay Kanunu kapsamında hazırlanan rapor, merkezi yönetim, sosyal güvenlik kurumları, mahalli idareler ve diğer kamu idarelerinin mali raporlarını kapsamaktadır. Sistem tabanlı ve risk odaklı denetim yaklaşımı benimsenmiştir.

Genel Değerlendirme

566 kamu idaresi denetlenmiş ve 668 rapor hazırlanmıştır. Tespit edilen toplam bulgu sayısı 8.755'tir. Bu bulguların 2.266'sı mali rapor ve tabloları etkileyen hataları, 6.216'sı mevzuata aykırılıkları, 273'ü ise mali yönetim ve iç kontrol sistemine ilişkin eksiklikleri içermektedir.

Ana Bulgular

- Kamu idarelerinin mali tablolarında ve iç kontrol sistemlerinde önemli eksiklikler tespit edilmiştir.
- Mahalli idarelerdeki bulgular, özellikle gelir tahsilat oranlarının düşük olması, ihale süreçlerindeki usulsüzlükler ve taşınmaz yönetimindeki eksiklikler üzerinde yoğunlaşmıştır.
- Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bilgi işlem sistemlerindeki entegrasyon eksiklikleri ve prim alacaklarının tahsil edilememesi dikkat çekmiştir.

Denetim Performansı

- Genel bütçeli idarelerin %100'ü, özel bütçeli idarelerin %99,87'si, sosyal güvenlik kurumlarının %100'ü denetlenmiştir.
- Üniversiteler, belediyeler ve kamu işletmeleri için hukuki altyapının güçlendirilmesi önerilmiştir.
- Taşınmaz yönetimi ve ihale süreçlerinde mevzuata uygunluğun sağlanması için düzenlemeler önerilmektedir.

Rapor, kamu kaynaklarının etkili kullanımı ve hesap verilebilirliğin artırılması için kamu idarelerine yönelik rehberlik görevini üstlenmiştir.

Sayıştay raporu, kamu güvenliğindeki ciddi yapısal sorunların ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Ancak raporun sunum biçimi ve sonuçları, siyasi bir açıdan birkaç yönde olabilir.

- Yıllardır tekrarlanan bütçenin büyük kısmı devam ediyor, denetim sonuçlarının sahada uygulanmadığı gösteriliyor. Raporların yalnızca tespit odaklı olması, çözüm birimine katkı sağlamaktan uzaktır.
- Belediyelerde taşınmaz yönetimi, ihalelerdeki ve gelir tahsilatındaki hatalar, merkezi denetimin gecikmesini geciktirme sermektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin kapasite eksikliği ve siyasi kayırmacılık sorununu gündeme getirmektedir.
- Denetim sonuçlarının halk tarafından uygulanan şekilde duyurulmaması, şeffaflık ilkesine aykırıdır.

- Raporda sunulan mevzuat önerileri, temel eksikliklerin çözümüne yönelik kapsamlı bir reform perspektifinden yoksundur. Belediyelerden üniversitelere kadar geniş yelpazede tespit edilen eksiklikler için daha radikal önerilere ihtiyaç vardır.
- Merkezi ve yerel düzeyde siyasetçiler, bu denetim çalışmalarını buna göre hesap vermemektedir. Sayıştay raporlarının etkinliği, siyasi büyümenin bu sonuçların alınmasına bağlıdır.

Sonuç olarak, Sayıştay raporu ciddi bir teknik donanım olsa da önerilerin uygulanabilirliği, siyasi iradenin bu sonuçların ciddiye alınmasına bağlıdır. Kamusal yapının etkin ve verimli bir şekilde tutulmasını sağlamak için siyasi ve idari sorumluluğun dağılımının sağlanması gereklidir.

2023 Yılı Mali İstatistikleri Değerlendirme Raporu

Raporda, Türkiye'nin kamu mali yönetimi çerçevesinde mali istatistiklerin kapsamlı bir analizi yapılmıştır. Genel yönetim sektörüne ait gelir, gider, varlık ve yükümlülükler ile mali performansın değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Mali İstatistiklerin Kapsamı ve Yöntem

Mali istatistikler, merkezi yönetim, mahalli idareler ve sosyal güvenlik kurumlarını kapsamaktadır.

Veri toplama ve tablo üretim süreci 5 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; kapsam belirleme, veri toplama, kod dönüşümü, konsolidasyon ve elimine işlemleri, tablo oluşturmaktır.

Gelirler ve Giderler

- Gelirler: 2023 yılında genel yönetim gelirleri %95 artışla 8 trilyon TL'yi aştı. Gelirin %62'si vergi gelirlerinden, %21'i sosyal güvenlik primlerinden sağlanmıştır. Faiz giderleri, toplam giderlerin %12'sini oluşturmakta ve önceki yıla göre %46 oranında artmıştır.
- Toplam gelirlerin %62'si vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Bu gelirlerin büyük bölümü mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerden sağlanmıştır.
- Vergi gelirleri %92 artışla yaklaşık 4.98 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Net Faaliyet Dengesi

- Gelir ve giderler arasındaki fark, 2023'te 1 trilyon TL'nin üzerinde bir açık verdi. Bu açık, önceki yıla göre %392 arttı.

Varlıklar ve Yükümlülükler

Genel yönetim varlıkları 2023'te %498 artarak 45 trilyon TL'ye ulaştı. Artışın büyük kısmı mali olmayan varlıklardaki (örneğin doğal kaynaklar, kıymetli eşyalar) yükselişten kaynaklandı.

Öneriler

- Mali istatistiklerin doğruluğu ve güvenilirliğini artırmak için standartlaştırılmış yöntemler önerilmiştir.
- Gelir tahminlerinin ve gider planlamalarının daha gerçekçi yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Bütçe Açığının Sürdürülebilirliği

Bütçe açığındaki dramatik artış, kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından ciddi riskler taşımaktadır. Gelirlerin giderleri karşılama kapasitesinin düşük olması, mali disiplinin yeterince sağlanamadığını göstermektedir.

Açığın temel nedenleri arasında yüksek faiz giderleri ve sosyal yardımlardaki hızlı artış bulunmaktadır. Bu durum, ekonomi yönetiminin kısa vadeli popülist politikalarla uzun vadeli mali istikrarı ihmal ettiğini düşündürmektedir.

Vergi Yapısı ve Adaleti:

Vergi gelirlerinin büyük bölümünün dolaylı vergilerden (mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler) sağlanması, vergi adaletini zedelemektedir. Doğrudan vergilerin (gelir ve kurumlar vergisi) payının düşük olması, yükün daha çok dar gelirli vatandaşlara yüklendiğini göstermektedir.

Harcamaların Etkinliği:

Sosyal yardımların toplam giderlerdeki payının %29'a ulaşması, kaynakların ekonomik büyümeyi destekleyecek alanlardan sosyal transferlere yönlendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, büyüme ve istihdam yaratma odaklı politikalardan uzaklaşıldığını işaret etmektedir.

Faiz giderlerindeki artış, borçlanma politikasındaki yanlış stratejilerin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Varlık Artışı ve Şeffaflık Sorunları:

Varlıklardaki %498'lik artışın büyük bölümü enflasyon muhasebesinden kaynaklanmakta olup, reel bir iyileşmeyi yansıtmamaktadır. Ayrıca, bu artışın detaylarına ilişkin yetersiz açıklamalar, şeffaflık sorunlarına işaret etmektedir.

Konsolidasyon ve Eliminasyon Eksiklikleri:

Rapor, kurumlar arası işlemlerin tablolar üzerinde tam anlamıyla eliminasyonunun sağlanamadığını belirtmektedir. Bu, mali verilerin güvenilirliğini zayıflatmaktadır.

Hükümetin bütçe açığını kontrol altına alamaması, popülist harcama politikaları ve dolaylı vergilere aşırı bağımlılığı, halkın refahını uzun vadede tehdit etmektedir. Bu, kaynakların etkin ve adil bir şekilde kullanılmadığını ve mali disiplinin ihmal edildiğini göstermektedir. Vergi sisteminin yeniden yapılandırılması, harcamaların verimliliğinin artırılması ve mali şeffaflığın sağlanması, kamu yönetimi açısından bir zorunluluktur. Mevcut durum, siyasi sorumluluğun yeterince yerine getirilmediğini ortaya koymaktadır.

4.1.ADALET BAKANLIğI

SAYIŞTAY RAPORU DEğERLENDİRMESİ

Adalet Bakanlığı gibi temel bir kamu kurumunun mali yönetimi, devlete duyulan güvenin korunması ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı açısından kritik bir role sahiptir. Sayıştay bu bağlamda, her ne kadar yüzeysel bir denetim yapsa da Adalet Bakanlığı'nın 2023 yılı mali işlemlerine yönelik denetimlerinde önemli eksiklikleri gözler önüne sermiştir. Denetim raporu, kamu kaynaklarının yönetiminde ve mali kontrollerde çeşitli zaaf lar olduğunu ortaya koymakta, bu zaaf ların kamu mali yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine aykırı olduğunu göstermektedir. Bakanlığın mali süreçlerindeki eksikliklerin giderilmesi, yalnızca mali

disiplinin sağlanması açısından değil, aynı zamanda kamuoyunun devlete duyduğu güvenin korunması için de büyük önem taşımaktadır.

Denetim neticesinde tüketim malzemelerinin muhasebeleştirilmesi gereken çıkış kayıtlarının düzenli olarak yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, mali tabloların doğruluğunu ve güvenilirliğini zedelemektedir. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na uygun muhasebe kayıtları, mali verilerin şeffaflığını ve doğruluğunu sağlamak için zorunludur. Tüketim malzemelerine ilişkin eksik muhasebeleştirme, bütçe yönetiminde ciddi aksamalara neden olacaktır. Tüketim malzemelerinin çıkış kayıtlarının düzenli olarak yapılması için merkez ve taşra teşkilatları düzeyinde gerekli eğitimler verilmeli ve iç denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir. Bu sayede mali tabloların şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırılabilecektir.

Yapılan denetimlerde maddi olmayan duran varlıklara ilişkin tutarların, 260 Haklar Hesabı yerine 630 Giderler Hesabına kaydedildiği tespit edilmiştir. Bu yanlış muhasebeleştirme, mali tabloların doğruluğunu bozmuştur. Bu açıdan varlıkların doğru hesaplarda izlenmesi, kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve mali denetimin güvenilirliği açısından kritik önemdedir. Haklar hesabında izlenmeyen varlıklar, ilgili dönem mali tablolarını hatalı gösterecektir. İlgili tüm birimlere gerekli bilgilendirme yapılarak, maddi olmayan duran varlıkların doğru şekilde muhasebeleştirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, bu varlıklar için amortisman ayrılmalı ve hesaplar düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

Denetim Raporu'nda yer alan bulgularda hurdaya ayrılan maddi duran varlıkların kaydedilmediği ve muhasebe kayıtlarında izlenmeye devam ettiği ifade edilmektedir. Bu durum esasında mali tabloların gerçek durumu yansıtmamasına neden olmakta ve daha genel bir problemin yansıması olarak görülmektedir. Hurdaya ayrılan varlıkların düzenli bir şekilde kayıt altına alınması ve elden çıkarılan varlıkların muhasebe kayıtlarından çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde, varlıkların mali tablolar üzerinde yanıltıcı etkisi olabilir. Hurdaya ayrılan maddi duran varlıkların muhasebe kayıtlarında izlenmesinin sağlanması ve elden çıkarılan varlıkların zamanında muhasebe kayıtlarından çıkarılması gerekmektedir.

Sayıştayca, Bakanlığın taşınmazlara yapılan değer artırıcı harcamaların doğrudan giderleştirildiği, kayıtlı değere eklenmediği tespit edilmiştir. Bu durum, varlıkların mali değerinin eksik gösterilmesine yol açmaktadır. Varlıkların kayıtlı değerine eklenmeyen harcamalar, taşınmazların gerçek maliyetini ve değerini yansıtmamaktadır. Bu uygulama, mali tabloların yanıltıcı olmasına neden olabilir. Taşınmazlara yapılan değer artırıcı harcamalar,

ilgili taşınmazların kayıtlı değerine eklenmeli ve amortisman hesaplamalarında dikkate alınmalıdır.

Yine Bakanlığın Tek Hazine Cari Hesabının bakiye verdiği yapılan tespitlerden bir tanesidir. Bu durum, kamu idarelerinin mali yönetimine ilişkin mevzuata aykırıdır. Tek Hazine Cari Hesabı, mali yönetim ilkelerine uygun olarak gün sonunda bakiyesiz olmalıdır. Bakiye verilmesi, ödeme ve tahsilat süreçlerinde aksaklıklara işaret etmektedir. Tek Hazine Cari Hesabının bakiyesiz olmasını sağlamak için gerekli idari önlemler alınmalı ve muhasebe işlemleri düzenli bir şekilde izlenmelidir.

Özetle Adalet Bakanlığı 2023 Yılı Sayıştay Denetim Raporu, Bakanlığın mali yönetiminde ve muhasebe işlemlerinde çeşitli eksiklikler bulunduğunu göstermektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi, kamu kaynaklarının daha etkin ve verimli kullanılmasını sağlayacak, mali yönetimde şeffaflığı ve hesap verebilirliği artıracaktır. Bu kapsamda, iç kontrol sistemlerinin güçlendirilmesi ve tüm mali süreçlerin mevzuata uygun şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Ayrıca Adalet Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu'nda tespit edilen eksiklikler, kurumun mali yönetiminde ciddi zafiyetler olduğunu göstermektedir. Tüketim malzemelerinin muhasebeleştirilmesinden duran varlıkların yanlış hesaplara kaydedilmesine, hurdaya ayrılan varlıkların muhasebe kayıtlarında tutulmaya devam edilmesine kadar birçok alanda yapılan hatalar kamu kaynaklarının doğru yönetilmemesi sonucunu doğurmakta ve mali tabloların güvenilirliğini zedelemektedir. İç kontrol sistemlerinin güçlendirilmesi ve mevzuata uygun şekilde mali süreçlerin yürütülmesi, Adalet Bakanlığı'nın mali yönetimini daha şeffaf ve hesap verebilir hale getirecektir. Kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve halkın vergileriyle finanse edilen bu kaynakların doğru yönetimi adına gerekli adımlar ivedilikle atılmalı, mali denetim süreçleri sıkı bir şekilde uygulanmalıdır.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

2023 yılı Adalet Bakanlığı bütçesi yapılan ek bütçe ile birlikte toplam 104,18 milyar TL'lik bir ödeneğe sahip olup girmiş ve bunun 103,47 milyar TL'si harcanmıştır. Bütçedeki en büyük harcama kalemi personel giderleri olmuştur ve başlangıçta 41,7 milyar TL olarak belirlenen bu kalem, ek ödeneklerle birlikte 60,27 milyar TL'ye ulaşmış ve bu miktar neredeyse tamamen harcanmıştır. Bu durum, personel giderlerinin bakanlık bütçesinin %58'ini oluşturduğunu ve Adalet Bakanlığı için ayrılan kamu kaynaklarının büyük bir kısmının çalışanların maaşları ve giderleri için kullanıldığını göstermektedir.

Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi ödemeleri için başlangıç ödeneği 6,23 milyar TL olup, toplamda 7,79 milyar TL'lik bir harcama yapılmıştır. Bu kalem de önemli bir bütçe ağırlığı taşımaktadır ve yüksek personel harcamaları ile birlikte değerlendirildiğinde, Bakanlık bütçesinin büyük ölçüde iş gücü maliyetleri ile sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır.

Mal ve hizmet alım giderleri başlangıçta 19,7 milyar TL olarak planlanmış ve sonrasında 22,34 milyar TL'ye yükseltilmiştir; neredeyse tamamı harcanmış olup, küçük bir miktar kullanılmayan ödenek bırakılmıştır. Böylelikle oldukça yüksek bir değer olan temel hizmet alımları için neredeyse ayrılan tüm ödeneğin kullanılmıştır.

Sermaye giderleri, başlangıç ödeneği 9,5 milyar TL olmasına rağmen, yıl sonunda 6,05 milyar TL olarak gerçekteleşmiş ve 3,5 milyar TL kullanılmamıştır. Diğer bir ifadeyle Adalet Bakanlığı için planlanan yatırımların öngörülen seviyede yapılmamış ve sermaye harcamalarının planlanandan daha düşük gerçekteleşmiştir. Sermaye giderlerindeki yapılamayan bu harcama maalesef adalet hizmetlerinin modernizasyonu ve geliştirilmesi konularında yetersizlik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Adalet Bakanlığı bütçesinde halkın adalet hizmetlerine daha iyi erişimini sağlamak ve yargı süreçlerini hızlandırmak gibi hedefleri gerçekteleştirecek yapısal yatırımlardan daha çok, personel ve sosyal güvenlik harcamalarına odaklanmıştır. Özellikle sermaye giderlerinin düşük kalması, adli altyapı ve teknolojik yenilikler gibi uzun vadeli yatırımların ihmal edildiğini göstermektedir. Harcamaların tamamı ele alındığında 2023 yılında Adalet Bakanlığında bütçenin amaca uygun yönetilemediğini ve kamu hizmetlerinde istenen iyileşmelerin sağlanamadığını görmekteyiz.

4.2.İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

İçişleri Bakanlığı'na ilişkin 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, kamu kaynaklarının etkin yönetimi ve hesap verebilirlik ilkesi açısından önemli sorunlar ve eksiklikler içermektedir. Bakanlığın stratejik önemi göz önüne alındığında, bu eksiklikler, mali yönetim süreçlerinin şeffaflığına ve kamu güvenine zarar vermektedir. Aşağıda rapor bulgularına dayalı olarak değerlendirme ve çözümler önerileri sunulmuştur.

Valiliklere aktarılan yapım işleri bütçelerinin 258 Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabında izlenmediği, geçici kabul işlemleri tamamlanan yatırımların ise 252 Binalar Hesabına aktarılmadığı görülmüştür. Bu durum, 1.631.735.139,00 TL hataya neden olmuştur. Bu durum, mali tabloların doğruluğunu zedelemekte ve yatırımlarla ilgili mali disiplinin sağlanamamasına yol açmaktadır. Yapım işleri bütçelerinin 258 Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabında tam ve doğru şekilde izlenmesi, tamamlanan yatırımların 252 Binalar Hesabına aktarılması için kapsamlı bir denetim ve eğitim süreci başlatılmalıdır.

Yazılım ve lisans gibi maddi olmayan duran varlıkların 260 Haklar Hesabında muhasebeleştirilmediği ve amortisman kayıtlarının yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu eksiklikler, mali raporların uluslararası muhasebe standartlarına uygunluğunu engellemekte ve varlık yönetiminde şeffaflık ilkesine zarar vermektedir. Maddi olmayan duran varlıkların edinimi ve amortisman işlemleriyle ilgili personelin eğitilmesi ve denetim süreçlerinin sıkılaştırılması gerekmektedir.

Değer artırıcı nitelikteki harcamaların 252 Binalar Hesabına eklenmesi gerekirken doğrudan 630 Giderler Hesabına kaydedildiği tespit edilmiştir. Bu yanlış muhasebeleştirme, mali tabloların doğru bilgi vermesini engellemekte ve varlık değerlemelerinde hatalara yol açmaktadır. Değer artırıcı harcamaların kayıtlarının düzeltilmesi ve ilgili birimlere muhasebe prosedürleri konusunda eğitim verilmesi gereklidir.

İç kontrol mekanizmalarının standartlara uygun olarak etkin bir şekilde işletilmediği ve iç denetim raporlarının yetersiz olduğu görülmüştür. Bu durum, usulsüzlük riskini artırmakta ve mali yönetimin şeffaflığını azaltmaktadır. İç kontrol süreçlerinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve denetim mekanizmalarının bağımsız bir şekilde işlemesi sağlanmalıdır.

Sonuç Olarak:

İçişleri Bakanlığı'nın mali yönetim ve muhasebe uygulamalarındaki eksiklikler, kamusal güvenin sarsılmasına yol açmaktadır. Bakanlığın stratejik önemi dikkate alındığında, mali disiplinin sağlanması, iç kontrol mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve kamu kaynaklarının verimli kullanımı için acilen kapsamlı bir reform süreci başlatılmalıdır.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 71. İçişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

Program Kodu	Program Adı	Bütçe Başlangıç Ödeneği	Toplam Ödenek	Bütçe Gideri	Ödenek üstü Gider	Kullanılmayan Ödenek
10	Şehit Yakını ve Gaziler	51.372.000,00	46.902.000,00	46.901.307,30	0	692,7
13	Dış Politika	0	433.527.480,46	433.527.480,46	0	0
22	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	6.181.426.000,00	13.422.235.959,90	12.842.178.956,32	0	580.057.003,58
29	Toplum Güvenliği	12.176.825.000,00	15.150.832.057,00	14.511.298.332,56	0	639.533.724,44
42	Karayolu Ulaşımı	749.462.000,00	1.249.462.000,00	1.249.462.000,00	0	0
45	Vatandaşlık ve Sivil Toplum	6.552.939.000,00	7.620.577.077,50	6.929.927.841,41	0	690.649.236,09
98	Yönetim ve Destek Programı	10.275.014.000,00	16.318.473.939,13	15.258.926.954,78	0	1.059.546.984,35
Genel Toplam		35.987.038.000,00	54.242.010.513,99	51.272.222.872,83	0	2.969.787.641,16

İçişleri Bakanlığının Dış Politika programı kapsamında 2023 yılı için bütçe ayırmazken 433 milyon 327 bin lira harcama yaptığı görülmektedir. Giderin İller İdaresi Genel Müdürlüğünce mal ve hizmet alımı ile gerçekleştiği ve kurum dışı aktarmalarla düşüldüğü görülmektedir. Aynı şekilde, bütçeden ayrılan ödenek sıfır lira iken Dış Politika programına yönelik 2024 yılı Haziran ayına değin 138 milyon 500 bin lira harcadığı kaydedilmiştir ve yılsonu harcama yekûnunun bir önceki yıla benzer olacağı öngörülmektedir. 2025 ve gelecek bütçe dönemleri için de yine Dış Politika programına bütçe ayrılması planlanmamaktadır. Bu programın İçişleri Bakanlığı için alt program hedefleri ve performans göstergeleri de Bütçe Gerekçesi ve teklif metinlerinde belirtilmemiştir. Bütçe planlamasının ve program hedeflemelerinin sorunlu olduğu ortadadır.

“Vatandaşlık ve Sivil Toplum” programı kapsamında ayrılan ödenek yaklaşık %9’unun kullanılmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan, cari transferler kaleminde yer alan hazine yardımları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara, hane halkına ve işletmelere yapılan transferlerin içeriği ve kapsamı önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Özellikle, sivil toplum kuruluşlarına yapılan harcamalarda, 100 milyon TL olarak belirlenen ödenek sınırına rağmen 181 milyon TL harcama gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir. Bu durum, sivil toplum ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlara sağlanan harcamaların daha ayrıntılı bir şekilde raporlanmasını gerektirmektedir.

Tablo 72. İçişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Ekonomik Sınıflandırma)

Kodu	Adı	Başlangıç Ödeneği	Toplam Ödenek	Bütçe Gideri	Ödenek Üstü Gider	Kullanılmayan Ödenek
1	Personel Giderleri	16.883.374.000,00	24.986.776.000,00	23.879.740.881,42	0	1.107.035.118,58
2	Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	4.126.326.000,00	5.377.924.000,00	5.078.309.682,35	0	299.614.317,65
3	Mal ve Hizmet Alım Giderleri	4.958.691.000,00	6.373.263.262,91	6.335.163.369,54	0	38.699.893,37
5	Cari Transferler	1.904.185.000,00	2.128.352.000,00	2.109.839.496,05	0	18.512.503,95
6	Sermaye Giderleri	7.365.000.000,00	10.114.986.244,08	8.608.460.436,47	0	1.506.525.807,61
7	Sermaye Transferleri	749.462.000,00	5.260.709.007,00	5.260.709.007,00	0	0
Toplam		35.987.038.000,00	54.242.010.513,99	51.272.222.872,83	0	2.969.787.641,16

Bakanlık bütçesinde Yönetim ve Destek Programı, toplam bütçenin üçte birini alarak en büyük payı oluşturmaktadır. Özel Kalem Müdürlüğü harcamalarının, ayrılan 110 milyon 880 bin liralık ödenenin beş katından fazla şekilde gerçekleşmesi ve 2024 yılı için belirlenen ödenenin düşük gerçekleşme oranı dikkat çekmektedir. Özellikle, 2023 seçimleri sonrasında değişen bakanlık yönetiminde, personel değişiklikleri ve bütçe tutarsızlıkları öne çıkmıştır. Ayrıca, 2022 ve 2023 yıllarında –seçim arefesinde – Özel Kalem Müdürlüğü için "Görev Giderleri" başlığı altında kaydedilen yüksek harcamalar, kamu kaynaklarının siyasi amaçlarla kullanıldığı yönünde ciddi şeffaflık sorunları ve güven kaybı yaratmaktadır.

İçişleri Bakanlığına sunulan bütçenin yüzde 18,6'sını teşkil eden Sermaye Giderleri kaleminde gerçekleşen harcama yüzde 85 düzeyinde kalmıştır. Ekonomik ve sosyal altyapı için planlanan yatırımların tam olarak yapılmadığını göstermektedir. Kalkınma hedefleri doğrultusunda kamu hizmetlerinin kapsamı ve kalitesi için planlamaların dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Diğer taraftan diğer kamu kuruluşlarının yatırımı için "Sermaye Transferleri" kalemine hasredilen ödenenin son kuruşuna kadar harcanmış olması dikkat çekicidir. Sermaye giderleri ve sermaye transferlerindeki bu farklılıklar, kaynakların kullanımında şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından soru işaretleri yaratabilir.

4.3. MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Milli Savunma Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, bakanlığın mali yönetim süreçleri, muhasebe uygulamaları ve kaynak kullanımına ilişkin önemli bulgulara işaret etmektedir. Bakanlık bütçesi için 2023 yılında toplamda 182,7 milyar TL ödenek tahsis edilmiş,

eklemelerle birlikte bütçe büyüklüğü 269,9 milyar TL'ye ulaşmıştır. Harcamalar ise bu bütçenin %88,79'u olan 239,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu devasa bütçe kullanımına rağmen, raporda ciddi eksiklikler ve yanlış uygulamalar tespit edilmiştir.

En dikkat çekici sorunlardan biri, diğer kamu kurumları adına yapılan hizmetlere ilişkin giderlerin Milli Savunma Bakanlığı bütçesine aktarılmamasıdır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından talep edilen hava araçları için 4,1 milyon TL'lik uçuş giderinin Bakanlık bütçesine aktarılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, kamu kurumları arasında bütçe koordinasyonunun yetersiz olduğunu göstermektedir.

Bakanlık bünyesinde yapılan inşaat işlerine ait sigorta poliçelerinde de ciddi sorunlar bulunmuştur. Yapım İşleri Genel Şartnamesi'ne aykırı şekilde, inşaat sigortası poliçelerinde bazı risk kalemleri için mevzuatta belirtilen muafiyet oranlarının çok üzerinde özel muafiyetler belirlenmiştir. Bu uygulama, kamu kaynaklarının risklere karşı korunmasını tehlikeye atmaktadır.

Muhasebe süreçleri ve mali raporlama sisteminde de eksiklikler bulunmaktadır. Bakanlık tarafından bazı muhasebe işlemlerinin mevzuata uygun şekilde kaydedilmediği ve mali tabloların doğruluğunu etkileyen hataların olduğu rapor edilmiştir. Ayrıca, döner sermaye işletmelerinin yönetiminde mali şeffaflık eksikliği gözlemlenmiştir.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 73. Milli Savunma Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

Program Kodu	Program Adı	Başlangıç Ödeneği	Toplam Ödenek	Bütçe Gideri	Ödenek Üstü Gider	Kullanılmayan Ödenek
10	Şehit Yakınları ve Gaziler	85.000.000,00	144.749.538,00	142.973.941,47	0	1.775.596,53
13	Dış Politika	597.010.000,00	7.152.010.000,00	7.152.010.000,00	0	0
43	Ulusal Savunma ve Güvenlik	208.108.444.000,00	258.280.970.582,51	228.489.589.779,68	0	29.791.380.802,83
98	Yönetim ve Destek Programı	4.868.221.000,00	4.372.430.564,00	3.908.946.572,47	0	463.483.991,53
Genel Toplam		213.658.675.000,00	269.950.160.684,51	239.693.520.293,62	0	30.256.640.390,89

Şehit Yakınlar ve Gaziler programı için tüm ödeneğin kullanılmış olması ve tüm giderin mal ve hizmet alımları kaleminde kaydedilmiş olması ilginçtir. Diğer taraftan Bakanlığın bütçesinin yüzde 95'i Ulusal Savunma ve Güvenlik programı kapsamında planlanmışken en fazla kullanılmayan ödenek – yüzde 11,5 – bu programda olmuştur. Savunma sanayi için ek gelir

yaratmaya çalışan fon gibi girişimler bulunurken savunma ve güvenlik için hasredilen bütçenin ödeneğinin kullanılmamış olması bir uyumsuzluk olarak görülmektedir.

Tablo 74. Milli Savunma Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Ekonomik Sınıflandırma)

Kodu	Adı	Başlangıç Ödeneği	Toplam Ödenek	Bütçe Gideri	Ödenek Üstü Gider	Kullanılmayan Ödenek
1	Personel Giderleri	88,005,947,000.00	116,502,447,000.00	116,106,653,845.08	0.00	395,793,154.92
2	Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	13,367,434,000.00	15,967,434,000.00	15,743,701,085.14	0.00	223,732,914.86
3	Mal ve Hizmet Alım Giderleri	107,253,767,000.00	131,719,284,126.92	102,459,061,017.85	0.00	29,260,223,109.07
5	Cari Transferler	3,624,113,000.00	4,248,235,554.59	4,246,089,856.39	0.00	2,145,698.20
6	Sermaye Giderleri	1,407,414,000.00	1,463,957,003.00	1,089,269,923.68	0.00	374,687,079.32
7	Sermaye Transferleri	0.00	48,803,000.00	48,744,565.48	0.00	58,434.52
Toplam		213,658,675,000.00	269,950,160,684.51	239,693,520,293.62	0.00	30,256,640,390.89

Bütçede mal ve hizmet alım giderlerinin yüzde 22'sinin ve sermaye giderlerinin yüzde 25'inin kullanılmamış olduğu görülmektedir. Bu durum, kamu harcamalarının planlanan ölçüde gerçekleşmediğini ve bu alanlarda aksaklıklar olduğunu gösterir. Mal ve hizmet alımları için ihtiyaçların doğru belirlenmesi, ihale ve satın alma süreçlerinde bürokratik engeller ya da koordinasyon eksiklikleri yaşandığı gibi sorunlar akla gelmektedir. Sermaye giderlerindeki eksiklikler de yatırımlar için planlama ve proje yönetiminde etkin bir icra sürecinin takip edilmediğini göstermektedir. Bu durum, kamu bütçe yönetiminde daha etkin bir planlama ve uygulama sürecine, ayrıca kaynak kullanımında şeffaflığın artırılmasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

4.4.DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Dışişleri Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, kamu kaynaklarının kullanımında bakanlığın mali yönetim, muhasebe süreçleri ve harcama uygulamaları konularında birçok eksiklik ve hatayı ortaya koymaktadır. Toplamda 17,8 milyar TL'lik hatırı sayılır bir bütçeye sahip olmasına rağmen, mali tablo ve faaliyet sonuçlarında mükerreren görülen tutarsızlıklar, bütçe yönetiminde bir disiplinsizliğe işaret etmektedir.

Raporda muhasebe kayıtlarına ilişkin önemli bulgular dikkat çekmektedir. Bazı taşınır malların muhasebe kayıtlarında dönemsellik ve tutarlılık kavramlarına uyulmadığı, 2022 yılında gerçekleşen işlemlerin 2023 yılına aitmiş gibi kaydedildiği tespit edilmiştir. Bu durum, bakanlığın muhasebe uygulamalarında temel kurallara dahi uyamadığını göstermektedir.

Ayrıca, yurtdışına yapılacak ödemelerde oluşan 110 milyon TL'lik kur farkının personel giderleri ekonomik kodunda takip edilmesi gibi hatalı kayıtlar, faaliyet sonuçlarını olumsuz etkilemiştir.

Bakanlığın sermaye giderleriyle ilgili bulgular ise daha çarpıcıdır. 2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda belirlenen limitleri aşan menkul mal alımları ve bakım-onarım giderleri, mevzuata aykırı şekilde mal ve hizmet alım giderleri kaleminden karşılanmıştır. Bu tür uygulamalar, bütçe disiplini ilkesine tamamen aykırıdır ve kaynak israfına kapı aralamaktadır.

Yurt dışı tedavi giderlerinin ödenmesinde de ciddi koordinasyon sorunları bulunmaktadır. SGK ile bakanlık arasında yurt dışı tedavi ödemelerini eşgüdümleyecek bir mekanizmanın bulunmaması hem süreçleri uzatmakta hem de mali tabloların doğruluğunu tehlikeye atmaktadır. Özellikle tedavi evraklarının iki kez incelenmesi ve ödemelerde yaşanan gecikmeler, vatandaşların hak ettiği hizmete zamanında ulaşmasını engellemektedir.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 75. Dışişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

Program Kodu	Program Adı	Başlangıç Ödeneği	Toplam Ödenek	Bütçe Gideri	Ödenek Üstü Gider	Kullanılmayan Ödenek
10	Şehit Yakınları ve Gaziler	5.781.000,00	5.781.000,00	4.337.378,21	0	1.443.621,79
12	Milli Kültür	1.147.590.000,00	1.188.711.000,00	1.146.051.451,02	0	42.659.548,98
13	Dış Politika	14.080.553.000,00	14.097.915.626,60	13.636.414.103,26	0	461.501.523,34
25	Uluslararası Eğitim Birlikleri ve Yurtdışı Eğitim	908.667.000,00	869.667.000,00	865.683.473,89	0	3.983.526,11
98	Yönetim ve Destek Programı	1.172.992.000,00	1.675.752.814,00	1.651.313.882,30	0	24.438.931,70
Genel Toplam		17.315.583.000,00	17.837.827.440,60	17.303.800.288,68	0	534.027.151,92

Dışişleri Bakanlığı için planlanan bütçeden yalnızca yüzde 0,03'ü Şehit Yakınları ve Gaziler programı için ayrılmıştır. Cüzi bir ödenek ayrılmışsa da bunun yüzde 25'i kullanılmamıştır. İlgili programa yönelik faaliyetlere daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Yurtdışında yaşayan şehit yakınları ve gaziler için sağlanacak destekler ile sınırlarımız dışında bulunan şehitlikler gibi milli ve kültürel mirasımızın korunması bakanlığın uhdesinde gerçekleşmektedir. Bu gibi alanlarda faaliyetler çeşitlendirilmeli; ilgili farklı kurumlarla eşgüdüm içerisinde yapılabilecekler dair istişareler artırılmalıdır. Örneğin, ırkçı saldırılara maruz kalan ve böyle saldırılarda hayatını kaybeden vatandaşlarımız için YTB'nin yürüttüğü anıt oluşturma ve hatırasını sürdürmek üzere yaptıkları çalışmalar gibi faaliyetler bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yönde, bu programa destek güçlendirilebilir.

Tablo 76. Dışişleri Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Ekonomik Sınıflandırma)

Kodu	Adı	Başlangıç Ödeneği	Toplam Ödenek	Bütçe Gideri	Ödenek Üstü Gider	Kullanılmayan Ödenek
1	Personel Giderleri	7.132.718.000	7.926.956.848	7.921.297.027,59	0	5.659.820,65
2	Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	483.241.000	633.322.000	619.808.765,46	0	13.513.234,54
3	Mal ve Hizmet Alım Giderleri	2.590.777.000	3.352.406.733,68	3.108.207.903,89	0	244.198.829,79
5	Cari Transferler	6.064.276.000	4.809.404.000,00	4.595.283.665,38	0	214.120.334,62
6	Sermaye Giderleri	1.042.945.000	1.113.307.915,55	1.057.719.848,71	0	55.588.066,84
8	Borç Verme	1.626.000	2.429.943,13	1.483.077,65	0	946.865,48
	Toplam	17.315.583.000	17.837.827.440,60	17.303.800.288,68	0	534.027.151,92

Mal ve hizmet alım giderleri için bütçeden yüzde 19'luk bir pay ayrılmışsa da bu payın yüzde 7,2'si kullanılmamıştır. Sayıştay raporunun gösterdiği, Kanun'da belirlenen limitleri aşan menkul mal alımları ve bakım-onarım giderlerinin mevzuata aykırı şekilde mal ve hizmet alım giderleri kaleminden karşılanmasına karşın bu kalemdaki bütçenin düşük olarak gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bakanlığın ihtiyacı için öngörülen mal ve hizmet alımlarının doğru planlanmadığı, muhasebe kayıtlarındaki özensizlik ve ihtiyacın karşılanmaması durumlarının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

4.5.HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, bakanlığın mali yönetim, denetim ve uygulama süreçlerinde ciddi aksaklıkları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu rapor, kamu kaynaklarının yönetiminde israf ve ihmalin boyutlarını ortaya koyarken, ülkenin ekonomik istikrarını tehdit eden eksikliklere işaret etmektedir.

Sistemik Muhasebe Sorunları

Raporun çarpıcı bulgularından biri, türev ürün işlemlerinde yapılan muhasebeleştirme hatalarıdır. 2023 yılında bu işlemler kapsamında 16,4 milyar TL gelir ve 9,4 milyar TL gider eksik raporlanmıştır. Bu hata, faaliyet sonuçları tablosunda yer alması gereken önemli verilerin eksikliğine yol açmıştır. Türev işlemlerle ilgili muhasebe kayıtlarının uygun şekilde yapılmaması, geçmiş yıllarda da raporlanmış ancak çözüm üretilmemiştir. Bu durum, muhasebe kayıtlarındaki sistemik sorunların derinliğini göstermektedir.

İdari Para Cezaları: Yanlış Yetki Kullanımı

53,7 milyon TL'lik takipli alacak, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından raporlanması gerekirken, Bakanlık mali tablolarında gösterilmiştir. Bu durum, idari para cezalarının tahsilat ve takip süreçlerinde koordinasyon eksikliğini ortaya koymaktadır. Rapor, bu yanlış uygulamanın, ilgili mevzuat hükümlerine aykırı olduğunu vurgulanmıştır. Böylesine basit bir hata, kamu maliyesine olan güveni zedelemektedir.

Hatalı Kayıtlar ve Şeffaflık Sorunu

Başhukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü tarafından tahsil edilen vekâlet ücretlerinin muhasebeleştirilmesinde ciddi hatalar yapılmıştır. Bu sorunlar, muhasebe birimleri ile gerçekleştirme birimleri arasındaki koordinasyon eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, taşra birimlerinde biriken tutarların merkez saymanlıklarına aktarılmadığı ve sistem entegrasyonunun eksik olduğu belirtilmiştir. Bu durum, mali kayıtların doğruluğunu ve şeffaflığını doğrudan etkilemektedir.

İlama Bağlı Ödemeler: Zamanlama Sorunu

İlama bağlı ödemelerle ilgili borçlar, ödeme aşamasına kadar muhasebe kayıtlarına alınmamış, bu nedenle ilgili dönemin mali tablolarında yer almamıştır. Örneğin, mahkeme kararlarının ödemesi için belirlenen sürelerin dikkate alınmaması, ilama dayalı borçların doğru şekilde raporlanmasını engellemiştir. Bu durum, geçmiş yıllarda da Sayıştay raporlarında yer almış ancak herhangi bir iyileştirme sağlanamamıştır.

Proje Özel Hesapları: Nemalandırma Gelirlerindeki Hatalar

Genel bütçe dışındaki kamu idareleri adına açılan proje özel hesaplarının nemalandırılmasından elde edilen gelirlerin tamamı Bakanlık hesaplarına aktarılmıştır. Oysa bu gelirlerin ilgili kurumların hesaplarında takip edilmesi gerekmektedir. Bu yanlış uygulama, kamu kaynaklarının yanlış yönlendirildiğini göstermektedir.

Bütçe Verilerle Performansı;

2023 yılı bütçe performansına ilişkin veriler de ciddi dengesizlikleri ortaya koymaktadır:

- Toplam bütçe giderlerinin %67,13'ü cari transferlere, %25,34'ü faiz giderlerine ayrılmıştır. Bu oranlar, bütçenin büyük bir kısmının üretken olmayan harcamalara gittiğini göstermektedir.
- 2023 yılında bütçelenen toplam ödenek tutarı 2,49 trilyon TL olmasına rağmen gerçekleşen tutar 2,66 trilyon TL'yi aşmıştır. Harcamalar bütçe planlamasının ötesine geçmiştir.
- Bakanlık bütçe gelirlerinin en büyük payını, %65,23 ile “Diğer Gelirler” kategorisi oluşturmaktadır. Bu kategorinin net bir şekilde açıklanmaması, bütçe gelirlerinin kaynağı hakkında şeffaflık eksikliği yaratmaktadır.

Sayıştay raporu, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın mali yönetimindeki yetersizlikleri ve yanlış uygulamaları ortaya koymuştur. Mali tabloların doğruluğu, kaynakların etkin yönetimi ve kamu hesaplarının şeffaflığı konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Raporda yer alan bulgular, yalnızca teknik sorunlar değil, aynı zamanda mali disiplinin yetersizliği ve yönetim anlayışındaki temel eksiklikleri de göstermektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi için kapsamlı bir reform ihtiyacı kaçınılmazdır.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın bütçe performansı, adeta “bütçe israfı” ve “yanlış öncelikler” kitabına örnek olabilecek niteliktedir. Bu tablo, yalnızca ekonomik yönetimdeki beceriksizliği değil, aynı zamanda halktan kopuk bir politika anlayışını da gözler önüne sermektedir.

Cari Transferlere Aşırı Bağımlılık: Cari transferler için harcanan 1,784 trilyon TL, bütçenin bir kara deliği haline gelmiştir. Halkın refahını artıracak somut projelere yönlendirilmesi gereken bu kaynaklar, hangi eller tarafından, nasıl kullanılmıştır? Adeta bir “devasa harcama makinesi” gibi çalışan bu yapı, şeffaflıktan tamamen uzak bir görünüm sergilemektedir.

Sermaye Harcamalarındaki Düşüklük: Sermaye harcamalarına ayrılan cüzi miktar, yatırımların ihmal edildiğini göstermektedir. Kalkınma söylemleri ile meydanları inleyen hükümet, bu kadar düşük bir yatırım bütçesi ile mi ülkeyi büyütecek? İşte size büyük söylemler, küçük eylemler!

Sanayi ve Yatırımların Desteklenmemesi: Sanayinin geliştirilmesi ve yatırımların desteklenmesi programına ayrılan ödenek çok düşüktür. Ayrıca programda kullanılmayan 333

milyon TL'lik kaynak, "yatırım destekli büyüme" masalını bir kez daha suya düşürmüştür. İktidar, sanayiye yatırım yapmaktan çok uzak bir bütçe politikası izlemekte, sadece söylemlerle günü kurtarmaktadır.

Kullanılmayan Kaynaklar: Kullanılmayan 28,2 milyar TL, adeta halka ulaştırılmayan bir umut fonu gibi durmaktadır. Bu kaynaklar etkin şekilde kullanılmadığı için, kamu hizmetlerinin birçok alanda eksik kaldığı açıktır. Halktan toplanan bu vergiler neden atıl bırakılmaktadır?

Bütçede Sözler ve Kalemler Büyük, Ancak İşler Küçük

Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 2023 yılı bütçe performansı, ekonomideki kötü yönetimin ve halktan kopuk bir mali politika anlayışının somut bir göstergesidir. Kaynakların yanlış önceliklere yönlendirilmesi, sermaye yatırımlarının ihmal edilmesi ve kullanılmayan ödenekler, bu bütçe yönetiminin halkın gerçek ihtiyaçlarını karşılamaktan ne kadar uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Sloganlar büyük, ama gerçekler acıdır: Bu bütçe politikaları ile Türkiye'nin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşması mümkün görünmemektedir. Halk, bu kadar devasa bir bütçenin "kimin için harcandığını" sorgulamaktadır. Hükümet ise bu sorulara yanıt vermekten oldukça uzak, kendi bildiği yolda ilerlemektedir. Ekonomide bir "halk için değil, kendine hizmet" anlayışı hâkimdir.

4.6. TİCARET BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Ticaret Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, bakanlığın mali yönetim, iç kontrol süreçleri ve harcama uygulamalarında ciddi eksiklikleri açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Devasa bütçesine rağmen şeffaflık, hesap verebilirlik ve mali disiplin konularında ciddi sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Bakanlığa 2023 yılında başlangıçta 17,1 milyar TL ödenek tahsis edilmiş, bu tutar yıl içinde ek bütçelerle 21,1 milyar TL'ye çıkarılmıştır. Ancak, bu bütçenin %98,95'inin kullanılması, harcamaların etkinliğini sorgulamamıza yol açmaktadır. Harcamaların önemli bir bölümü, 11,8 milyar TL ile cari transferlere gitmiş; bu kalemin bütçe içindeki payı %56 olmuştur. Sermaye giderlerine ise yalnızca 698 milyon TL ayrılarak altyapı yatırımlarının ihmal edildiği açıkça görülmektedir.

Gelir tarafında ise, net bütçe gelirlerinin %98,74'ünü oluşturan 1,16 trilyon TL'lik vergi gelirleri, büyük ölçüde ithalat vergilerine dayalıdır. 2023 yılı içinde ithalde alınan KDV 949,5 milyar TL, gümrük vergileri ise 144,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, dış ticarete bağımlı bir gelir yapısını işaret etmekte ve sürdürülebilirlik açısından endişe yaratmaktadır. Ayrıca, Ret ve İadeler tutarının 2,333 trilyon TL olması, vergi istisna ve muafiyetlerine yönelik mevzuat düzenlemelerinin ivedilikle yapılması gerektiğini göstermektedir.

Raporda, İhracatçı Birlikleri Müşterek Hesabından yapılan harcamalar dikkat çekmektedir. Bu hesaptan 297 milyon TL harcama yapılmış, ancak bu harcamaların kamu mali yönetim sistemi dışında tutulduğu tespit edilmiştir. Harcamaların büyük bölümü personel giderleri ve yurtdışı tanıtım faaliyetlerine yönlendirilmiştir. Bu durum, kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığına dair denetim eksikliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamalarında da ciddi hatalar tespit edilmiştir. Döviz kullanım oranlarının hatalı hesaplanması, ithalatın ihracattan daha yüksek olduğu bir sistemde, ülke ekonomisine net döviz kaybı oluşturmaktadır. Bu durum, DİR'in temel amacı olan rekabet gücünü artırma hedefiyle çelişmektedir. Bu durum hatalar zinciri olarak özel sektör yatırımcılarını da etkilemektedir. Ekonomimiz bir bütün olarak olumsuz etkilenmektedir.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

2023 Yılı Ticaret Bakanlığı'nın bütçe performansı, yalnızca kamu kaynaklarının kullanımında değil, yönetim anlayışında da ciddi zaafılar içermektedir. Bakanlık, bütçesini halkın refahını ve ticaretin devamlılığını artırmak yerine, eksik planlamalar, etkisiz projeler ve şeffaflıktan uzak uygulamalar için harcamıştır.

Devasa Bir Bütçe, Kayıp Bir Fırsat

Ticaret Bakanlığı'na 2023 yılı için başlangıçta 17,1 milyar TL bütçe verilmiş, yıl içinde eklemelerle bu rakam 21,1 milyar TL'ye çıkarılmıştır. Bakanlık bu bütçenin %98,95'ini kullanmış olsa da kullanılan bu kaynakların halkın günlük hayatına ne şekilde yansıdığı meçhuldür. Kocaman bir bütçe, ama küçücük sonuçlar! Bu tablo, halk için harcanması gereken kaynakların başka yerlere yönlendirilmiş olabileceği endişesini haklı kılmaktadır.

Cari Transferler: Kime ve Ne İçin?

Bütçenin %56'sı, yani 11,8 milyar TL'si cari transferlere ayrılmıştır. Bu harcamaların detaylarına baktığımızda, en büyük kalemin ihracatçılar için ayrıldığı görülmektedir. Ancak hane halkı ve işletmelere tahsis edilen 4,3 milyar TL'lik ödeneğin ise sadece 179 bin TL'sinin harcandığını görülmektedir. Anlaşılan, bu kalem halkın ihtiyaçlarından ziyade göz boyama amaçlı bir “süs harcaması” olarak bütçede yer almıştır. Geri kalan milyarlar ise nereye gitti? Halkın görmediği bu transferler, “destek” adı altında başka çıkar gruplarına mı yöneldiği sorularını akla getirmektedir.

Yatırım mı? Sadece Laf!

Sermaye harcamalarına yalnızca 698 milyon TL ayrılmış, bu da bütçenin sadece %3'üne tekabül ediyor. Kalkınma hedeflerinden bahseden bir iktidarın yatırım için bu kadar düşük bir bütçe ayırması, aslında “büyüme” söyleminin gerçekte var olmadığını kanıtlamaktadır. Yatırımlar ve projeler ihmal edilmiş, kaynaklar ağırlıklı olarak günlük harcamalara yöneltilmiştir. Sloganlar büyük, ama icraatlar neredeyse yok!

Bütçe gelirlerinin %98,74'ünü oluşturan 1,16 trilyon TL'lik vergi gelirlerinin büyük kısmı ithalat vergilerinden sağlanmıştır. İthalde alınan KDV 949,5 milyar TL, gümrük vergileri ise 144,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tablo, ekonominin ithalata bağımlı olduğunu ve sürdürülebilir bir gelir modelinin bulunmadığını açıkça göstermektedir. “Yerli ve milli” söylemleriyle meydanları dolduran bir hükümet, bütçede ithalat üzerinden alınan vergilere bağımlı bir yapı sergileyerek kendi iddialarını çürütmektedir.

Kullanılmayan Ödenekler: İhmalkâr Bir Yönetim Anlayışı

Bütçede 220 milyon TL'lik kullanılmayan ödenek bulunmaktadır. Bu durum, planlamada ciddi eksikliklerin olduğunu göstermektedir. Kullanılmayan kaynaklar, halkın ihtiyaçlarına yönelik projelerin ya yetersiz ya da tamamen unutulduğunu ortaya koymaktadır.

Yetersiz Yönetim, Verimsiz Harcamalar

Ticaret Bakanlığı'nın 2023 yılı bütçe performansı, bir yönetim krizini işaret etmektedir. Kamu kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde kullanılmadığı, şeffaflıktan uzak bir yönetim anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Bakanlık, büyük kaynakları halkın refahını artırmak yerine, popülist politikaların finansmanı için kullanmıştır. Ticaret Bakanlığı'nın “vizyonu” sadece bütçeyi tüketmek, “misyonu” ise halktan uzaklaşmak olmuştur.

Bakanlığın bu bütçe yönetimi, halkın geleceği için değil, iktidarın günü kurtarması için şekillendirilmiş gibi görünmektedir. Daha güçlü bir ekonomi söylemi, bu tablo karşısında bir hayalden öteye geçememektedir. Vatandaşlarımız daha iyisini hak etmektedir, ancak iktidar bu sorumluluğu taşıyamamaktadır.

4.7.ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, gelir transferleri açısından Türkiye'nin en önemli Bakanlıklarından biri olarak, kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasından sorumludur. Ancak, 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, Bakanlığın mali yönetim ve iç kontrol mekanizmalarında ciddi eksiklikler olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu eksiklikler, kamu kaynaklarının şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetilmesi gerektiğini bir kez daha hatırlatmaktadır. Kamu idarelerinde mali disiplinin sağlanması ve denetim süreçlerinin etkili bir şekilde uygulanması, halkın devlete olan güvenini sürdürmek adına hayati bir önem taşımaktadır.

Sayıştay'ın en önemli bulgularından birisi Bakanlığın yoğun bir şekilde kaybettiği davalar nedeniyle karşı taraf avukatına ödenen vekalet ücretlerinin tahakkuk kayıtlarının zamanında yapmamasıdır. Bu durum esasında mali tabloların doğruluğunu zedelemekte ve bütçenin yıl sonu hesaplarında hatalı bir görünüm oluşturmaktadır. Tahakkuk esaslı muhasebe sistemi gereğince, giderlerin, kesinleştiği dönemde kayıtlara geçirilmesi zorunludur. Kaybedilen davalardan kaynaklı vekalet ücretlerinin zamanında muhasebeleştirilmemesi, mali tablolarda ciddi sapmalara neden olabilir. Tahakkuk esaslı muhasebe sistemine uygun olarak, vekalet ücretlerinin kesinleştiği dönemde kayıtlara alınması sağlanmalıdır. Böylece mali tabloların güvenilirliği artırılacak ve kamu kaynaklarının yönetiminde şeffaflık sağlanacaktır.

Kazanılan davalara ilişkin tahsil edilmesi gereken vekalet ücretlerinin sistem üzerinden raporlanmadığı ve muhasebe kayıtlarında yer almadığı da yapılan tespitler arasındadır. Hukuk Bilgi Yönetim Sistemi üzerinden takip edilen bu vekalet ücretlerinin eksik raporlanması, kamu alacaklarının takibi ve bütçeye katkısı açısından önemli bir kayıptır. Bu tür gelirlerin sistemli bir şekilde raporlanmaması, kamu kaynaklarının etkin kullanılmasını engellemektedir. Kazanılan davalara ilişkin vekalet ücretlerinin düzenli olarak raporlanması ve muhasebe kayıtlarında takip edilmesi gerekmektedir. Böylelikle kamu alacaklarının daha etkin yönetilmesine olanak sağlanacaktır.

Bakanlığa tahsisli taşınmazlardan bazıları için tapu kayıtları ile mevcut kullanım şekli arasında uyumsuzluklar tespit edilmiştir. Bu taşınmazların cins tashih işlemleri yapılmamıştır. Tapuda kayıtlı taşınmazların mevcut kullanım şekline uygun hale getirilmesi, mülkiyet haklarının korunması ve kamu kaynaklarının doğru yönetilmesi açısından önemlidir. Tapu kayıtlarının güncel olmaması, mülkiyet sorunlarına yol açabilir. Tapu kayıtları ile taşınmazların mevcut kullanım şekillerinin uyumlu hale getirilmesi için gerekli cins tashih işlemleri bir an önce yapılmalıdır. Bu adım, mülkiyet haklarının korunmasını ve taşınmazların kamu yararına daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

Bakanlığa ait döner sermaye işletmelerinin yönetmeliklerinin mevzuat değişikliklerine göre güncellenmemiş olması, bu işletmelerin faaliyetlerinin mevzuata uygun bir şekilde yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Döner sermaye işletmeleri, kamu hizmetlerinin finansmanında önemli bir role sahiptir. Ancak, bu işletmelerin yönetmeliklerinin güncellenmemesi, yasal sorumlulukların yerine getirilmesinde aksaklıklara yol açabilir. Döner sermaye işletmelerinin yönetmelikleri, ilgili mevzuata uygun olarak güncellenmeli ve bu işletmelerin yasal çerçevede faaliyet göstermesi sağlanmalıdır. Bu süreç hızlandırılmalı ve mevcut uyumsuzluklar giderilmelidir.

Denetim raporunda İş Sağlığı Ve Güvenliği Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmesinde alınan avanslar, depozitolar ve teminatlar gibi mali kalemlerin güncel bilgilere dayanmaması ve düzenli takibin yapılmaması gibi ciddi eksiklikler barındırdığını ortaya koymuştur. Süresi geçmiş teminatların güncellenmemesi, idarenin mali disiplin eksikliğini ve kontrol zayıflığını göstermektedir. Bu durum, kamu kaynaklarının etkin kullanılmamasına neden olurken, hesap verebilirlik ilkesini zedelemektedir. İdare, mali sistemini güçlendirmek için düzenli kontrolleri artırmalı, yasal süreçleri eksiksiz işletmelidir.

Denetim Raporu'nda Döner Sermaye İşletmesinde haklar ve yazılım lisanslarının muhasebe kayıtlarında doğru yansıtılmadığı ve kullanılmayan yazılımların kayıtlardan çıkarılmadığı belirtilmektedir. Bu tür eksiklikler, idarenin teknolojik altyapı yönetiminde zayıf kaldığını göstermektedir. Özellikle kamusal kaynaklarla alınan varlıkların güncellenmemesi ve takip edilmemesi, bütçe yükünü artıran unsurlardır. Kamu idarelerinin etkin bir yönetim sergilemesi için dijital dönüşümü ve kaynak takibini modernize etmesi gerekmektedir.

Rapor'da Döner Sermaye İşletmesinde, maliyet hesaplarının kullanılmadığı açıkça belirtilmiştir. Bu durum, idarenin maliyet-bazlı bir bütçe yönetimi yürütmediğini ve

faaliyetlerin gerçek maliyetlerinin izlenemediğini göstermektedir. Hizmet üretim maliyetlerinin muhasebeleştirilememesi, kamu kaynaklarının etkin kullanılamamasına yol açmaktadır. Özellikle mevcut hükümet döneminde kamu idarelerinde bu tür denetim eksiklikleri sıkça görülmektedir. Bu durum, kamusal kaynakların şeffaf ve hesap verebilir bir biçimde yönetilmediğini ortaya koymaktadır. Hükümet, idarelerin maliyet hesaplarını doğru ve etkin kullanmalarını sağlamalıdır.

Yine Döner Sermaye İşletmesinde parasal limitlerin aşılması, bütçeye konulan ödeneğin %10'unun üzerine çıkılması, Kamu İhale Kanunu'nun ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, idarenin ihale süreçlerinde yasal sınırların dışına çıktığını ve ihale süreçlerinin denetlenemediğini göstermektedir. Bu tür uygulamalar, yolsuzluk iddialarına kapı aralayabilir ve kamusal güveni zedeleyebilir. Özellikle kamusal ihale süreçlerinde şeffaflığın ve denetimin sağlanamaması, hükümetin kamu kaynaklarını korumadığını ve denetim mekanizmalarını güçlendirmede olduğunu göstermektedir. Kamu İhale Kanunu'na uygun olmayan işlemler bir an önce düzeltilmelidir.

Sayıştay denetim raporunda ortaya çıkan bu eksiklikler, Bakanlığın mali yönetim ve iç kontrol sistemlerinin zayıflığını gözler önüne sermektedir. İdareler, mali sorumluluklarını daha ciddi bir şekilde ele almalı, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda hareket etmelidir. Özellikle kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak amacıyla teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve mali disiplinin artırılması gerekmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi, kamu kaynaklarının daha etkin kullanılmasını ve mali tabloların daha şeffaf ve güvenilir olmasını sağlayacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2023 yılı mali işlemlerine dair Sayıştay Denetim Raporu, Bakanlığın mali yönetiminde karşılaşılan yapısal sorunları açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Vekalet ücretlerinin zamanında tahakkuk ettirilmemesi, döner sermaye işletmelerinin mevzuata uygun yönetilmemesi ve taşınmazlara ilişkin tapu kayıtlarındaki uyumsuzluklar, kamu kaynaklarının etkin yönetimini engelleyen başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Bakanlık, iç kontrol sistemlerini ve mali süreçlerini güçlendirerek, bu tür eksiklikleri gidermeli ve kamu kaynaklarını daha şeffaf ve verimli bir şekilde kullanmalıdır. Mali disiplinin sağlanması, yalnızca kamu kaynaklarının doğru yönetilmesini değil, aynı zamanda halkın devlete ve kurumlarına olan güvenini de pekiştirecektir. Hükümetin, bu tür eksiklikleri gidermek için idari ve yasal önlemleri hızla hayata geçirmesi, kamu kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

2023 yılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bütçesi, toplamda 215,57 milyar TL olarak gerçekleşmiştir ve bu bütçenin büyük bir kısmı sosyal güvenlik sisteminin finanse edilmesine yönelik cari transferlere ayrılmıştır. Cari transferler 213,62 milyar TL'ye ulaşırken, personel, mal ve hizmet alımı ile sermaye giderlerine ayrılan bütçenin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Sosyal Güvenlik Sistemine Bağımlı Bütçe Yapısı

Bakanlık bütçesinin neredeyse tamamının sosyal güvenlik ödemeleri ve yardımlara tahsis edilmiş olması, Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemine olan bağımlılığını ve bu sistemin mevcut bütçe koşulları altında sürdürülebilirliğine dair sıkıntıları öne çıkarmaktadır. Sosyal güvenlik harcamalarının yüksekliği, hükümetin ekonomik dalgalanmalardan etkilenen vatandaşlara yönelik sosyal güvenlik desteğini önceliklendirdiğini göstermektedir. Ancak bu tür bir bütçe yapısı, diğer sosyal politikalar ve altyapı projeleri için yeterli kaynak ayrılmasını zorlaştırmakta ve uzun vadeli bir finansal sürdürülebilirlik planının önemini ortaya koymaktadır.

İşsizlik ve Emeklilik Ödemelerinin Artan Maliyeti

2023 yılında işsizlik ve emeklilik ödemelerine yönelik talepler, ekonomik kriz, yüksek enflasyon ve döviz kuru dalgalanmaları nedeniyle artış göstermiştir. Fakat gerek emekli maaşlarının iyileştirilmesi ve işsiz vatandaşlara daha fazla destek sunulabilmesi için ayrılan ödeneğin yeterli olmadığı, bütçedeki sınırlı kaynak tahsislerinden anlaşılmaktadır. Mevcut bütçe yapısı içinde bu alandaki harcamaların karşılanması, diğer harcamalar için ayrılacak kaynakları sınırlandırmakta, böylece ekonomik kalkınma ve istihdamı artırıcı projelerin fonlanmasını engellemektedir.

Yatırım ve İstihdam Politikaları İçin Yetersiz Kaynak Ayrılması

Bakanlığın istihdam ve sosyal yardım programlarına yaptığı harcamalar, ekonomik kriz koşullarında işsizlerin desteklenmesi adına önemlidir; fakat bu harcamaların sürdürülebilir bir ekonomik büyüme yaratmadığı da bir gerçektir. İşsizlik oranlarını düşürecek, genç işgücüne daha fazla istihdam yaratacak veya ekonomiyi büyütecek projelere ayrılan kaynakların bütçede oldukça sınırlı olması, uzun vadeli kalkınma hedefleri açısından eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda sosyal güvenlik harcamaları azaltılmadan Bakanlığın istihdam yaratıcı politikalara daha fazla bütçe ayrılması gerekmektedir.

Ek Finansman Kaynakları İhtiyacı

Bütçede sosyal güvenlik harcamalarının ağırlığı karşısında istihdam ve çalışma hayatını destekleyici bütçe kalemlerine önem vermemesi nedeniyle istikrarlı bir çalışma hayatı açısından risk taşımaktadır. Hükümetin sosyal güvenlik sisteminin finansmanını sağlamlaştırmak için ek finansman kaynakları yaratması gerekebilir. Fakat bunun sosyal güvenlik sistemini desteklemek amacıyla yüksek gelir gruplarına yönelik ilave vergiler ve sermaye gruplarının artan verimlilik dolayısıyla sağladığı ek faydaların vergilendirilmesi gibi finansman modelleri ile yapılması sağlanmalıdır. Bu, sosyal güvenlik harcamalarını sürdürülebilir hale getirecek ve sosyal güvenlik dışında kalan ve katma değer sağlayacak alanlara da daha fazla bütçe ayrılmasına olanak sağlayacaktır.

Yatırımlara Yönelik Sermaye Giderlerinin Sınırlılığı

Bakanlığın sermaye giderleri bütçesi 60,3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir ve bu tutarın büyük bölümü, kurumsal altyapının iyileştirilmesine ayrılmıştır. Ancak toplam bütçe içindeki sermaye harcamalarının payının çok düşük olması ve ayrılan ödeneğin yarısına yakınına olan tutarın kullanılmaması uzun vadeli kalkınma politikaları açısından eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Özellikle dijitalleşme, iş sağlığı ve güvenliği gibi stratejik alanlarda yapılan yatırımların artırılması, sürdürülebilir bir işgücü piyasasının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Güncel Ekonomik Şartlara Uygun Sosyal Güvenlik Reformu Gerekliliği

Sosyal güvenlik sisteminin büyük bir bütçe kaynağına ihtiyaç duyması aslında yapısal bir reform gerekliliğini işaret etmektedir. Türkiye’de artan yaşlı nüfus oranı, emeklilik harcamalarının giderek artmasına yol açarken, bu durum bütçe üzerinde daha fazla baskı yaratmaktadır. Bu çerçevede, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini ve etkinliğini sağlamak adına emeklilik maaş sisteminde reform yapılması, düşük emekli maaşlarının iyileştirilmesi ve kaynakların etkin kullanımı zorunlu hale gelmiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 2023 bütçe kesin hesabı, sosyal güvenlik sisteminin finansmanında ağır bir yükün olduğunu ve mevcut bütçe koşulları altında uzun vadeli sürdürülebilirliğin risk altında olduğunu göstermektedir. Özellikle sosyal güvenliğe ayrılan tutar azaltılmadan çalışma hayatını destekleyici kalemlere daha fazla kaynak ayrılması bir

gerekliliktir. Bu ancak bütçenin daha etkin yönetilmesi ve ek finansman kaynaklarının yaratılması ile mümkün olacaktır.

4.8.SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye'nin ekonomik kalkınması ve sanayi politikalarının yönlendirilmesi açısından önemli bir role sahip olup, aynı zamanda kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımını sağlamakla yükümlüdür. Ancak, 2023 yılına ait Sayıştay Denetim Raporu, Bakanlığın mali yönetiminde ciddi eksiklikler ve zafiyetler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu eksiklikler, kamu kaynaklarının doğru yönetilmesi ve mali disiplini sağlamak açısından önemli riskler yaratmaktadır. Enflasyon düzeltmeleri, taşınmaz kayıtlarının eksikliği ve idari para cezalarının doğru tahakkuku gibi temel unsurlarda karşılaşılan sorunlar, Bakanlığın mali süreçlerinde köklü bir iyileştirme ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Yapılan denetimlerde Bakanlıkça 252 Binalar Hesabı'na ilişkin enflasyon düzeltmesinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu eksiklik, mali tabloların doğru bir şekilde yansıtılmamasına yol açmaktadır. Enflasyon düzeltmesi, mali tablolarda varlıkların gerçek değerlerini yansıtmak için kritik önemdedir. Bu düzeltmenin yapılmaması, binaların ve diğer varlıkların mali tablolar üzerindeki değerini hatalı gösterir ve bu da kamu kaynaklarının yönetiminde ciddi bir eksikliktir. 252 Binalar Hesabı'ndaki taşınmazlar için enflasyon düzeltmesinin yapılması ve ilgili muhasebe işlemlerinin doğru bir şekilde kaydedilmesi gerekmektedir. Bakanlık, malik idareler ile iş birliği yaparak rayiç değerlerin belirlenmesini hızlandırmalıdır.

Bakanlığın yönetiminde olan taşınmazların kayıtlarının eksik olduğu ve taşra teşkilatında kullanılan taşınmazların mali tablolarda yer almadığı görülmüştür. Taşınmaz kayıtlarının tam ve doğru yapılması, mali tabloların yanıltıcı olmasına yol açar. Bu durum, kamu mülkiyetinin yönetiminde zafiyetlere neden olur ve taşınmazların doğru yönetilmesini engeller. Taşınmazların eksiksiz şekilde kayda alınması için gerekli düzenlemeler yapılmalı, eksik kayıtların giderilmesi için hızla çalışılmalıdır. Mevcut formlar ve cetveller tam olarak doldurulmalı ve muhasebe kayıtlarıyla uyumlu hale getirilmelidir.

Bakanlığın merkez dışındaki birimleri tarafından uygulanan idari para cezalarına ilişkin tahakkuk kayıtlarının eksik olduğu tespit edilmiştir. İdari para cezalarının doğru şekilde kayda alınmaması, kamu gelirlerinin tam olarak takip edilememesine yol açar ve mali tabloların

doğruluğunu etkiler. Kamu gelirlerinin doğru tahakkuku ve takibi, bütçe disiplini açısından zorunludur. İdari para cezalarına ilişkin tahakkuk işlemlerinin eksiksiz olarak yapılması için elektronik sistemler etkin şekilde kullanılmalıdır. İlgili vergi dairelerine yapılan bildirimlerin de düzenli olarak kontrol edilmesi gerekmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) yapım işlerinde fiyat farklarının, Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) oranından daha yüksek seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Fiyat farklarının yüksek seviyelerde olması, hem OSB'lerin kredi geri ödemelerinde zorluklara yol açmakta hem de Bakanlık bütçesinden fazladan harcamalara neden olmaktadır. Bu uygulama, kamu kaynaklarının verimli kullanımını engellemektedir. Fiyat farkı uygulamalarının, fiyat artış oranlarını aşmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. OSB'lere verilen kredilerin daha makul seviyelerde tutulması, kamu bütçesi üzerindeki yükü azaltacaktır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2023 yılı mali denetimine ilişkin Sayıştay Raporu, Bakanlığın mali yönetiminde ve iç kontrol süreçlerinde önemli eksiklikler olduğunu gözler önüne sermektedir. Enflasyon düzeltmelerinin yapılmaması, taşınmaz kayıtlarının eksikliği ve idari para cezalarının hatalı tahakkuku, mali tabloların güvenilirliğini ve şeffaflığını zedeleyen başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, Organize Sanayi Bölgeleri yapım işlerinde fiyat farklarının yüksek olması, kamu bütçesi üzerinde gereksiz bir yük yaratmaktadır. Bu sorunların giderilmesi, Bakanlığın mali süreçlerinde şeffaflığı ve verimliliği artıracak ve kamu kaynaklarının daha etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayacaktır. İç kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi ve mali süreçlerin titizlikle denetlenmesi, bütçe disiplininin yeniden tesis edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

2023 yılı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçe giderleri kesin hesabı incelendiğinde aşağıdaki temel başlıklar etrafındaki hususların ön plana çıktığı görülmektedir.

Bütçe Dağılımı ve Kullanımı: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023 yılı itibarıyla 38.5 milyar TL başlangıç ödeneğiyle sanayi altyapısının güçlendirilmesi, yerli üretim kapasitesinin artırılması ve dijital dönüşüm projelerine kaynak sağlamayı amaçlamıştır. Yıl içinde yapılan kurum içi aktarmalar ve eklemelerle birlikte Bakanlığın toplam ödeneği yaklaşık 48.9 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu bütçeden ciddi bir sapmayı ve yeterli planlamanın yapılmadığını göstermektedir.

Kullanılmayan Ödenekler ve Kaynak İptalleri: Bakanlığın belirli harcama kalemlerinde bütçenin tamamının kullanılmadığı ve çeşitli gerekçelerle ödenek iptalleri yaşandığı gözlemlenmiştir. Örneğin, sanayinin geliştirilmesi için ayrılan ödeneğin %14,4'üne tekabül eden 2.319.407.431 TL'lik kısmı kullanılmamış ve yıl sonunda iptal edilmiştir. Bu durum bazı proje ve girişimlerin etkinliğini kaybettiğine ya da yetersiz planlandığına işaret etmektedir.

Özellikle Kritik Projeler için Aktarılan Bütçeler: Bakanlığın bazı stratejik projelere yönelik ayrılan bütçenin tamamına yakınının kullanıldığı kesin hesapta görülmektedir. Milli Teknoloji Genel Müdürlüğü, Deneyap Eğitim Modüllerinin Geliştirilmesi ve Dijital Dönüşüm Portalı projelerine ayrılan ödeneğin neredeyse tamamını kullanmıştır. Bu iyi bir gösterge olmakla birlikte farklı teknoloji odaklı eğitim ve dijital dönüşüm projelerine kaynak ayrılmadığı da bir gerçek olarak bütçe kesin hesabında görülmektedir.

2023 yılı bütçe gerçekleştirmeleri, sanayi altyapısını iyileştirme yönünde yapılan harcamalar ile Bakanlığın sanayi ve teknoloji alanında bağımsız bir yapı kurma çabalarını göstermekle birlikte ödeneklerin verimli kullanımı, yeşil dönüşüm hedeflerine ulaşmada karşılaşılan zorluklar ve dijitalleşme süreçlerinin eksiklikleri gibi konularda daha etkili bir bütçe planlamasının yapılması gerektiği açıktır. Bakanlığın hedeflerine ulaşabilmesi için; Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, KOBİ'lere yönelik dijital altyapı desteğinin genişletilmesi ve çevre dostu projelere daha fazla kaynak ayırması ve proje çeşitliliğinin adil ve rekabetçi bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Ayrıca yurtiçi pazarına giriş yapan ve monopolleşme karakteri içeren uluslararası firmalar karşısında yerel firmaların rekabet imkanlarının genişletilmesi açısından regülasyonlar önem taşımakta olup, serbest piyasa ortamını bozucu düzenlemelerin yapılmaması ve yerel işletmelere spesifik desteklerin sağlanması önem arz etmektedir.

4.9.TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

2023 yılı Tarım ve Orman Bakanlığı Sayıştay Denetim Raporu, bakanlığın mali yönetim, kaynak kullanımı ve kamu hizmetlerinde etkinlikten uzak bir tablo sunduğunu gözler önüne sermektedir. Sayıştay raporu, tarımsal üretim ve kırsal kalkımda stratejik bir rol üstlenmesi gereken bakanlığın, ciddi yönetim zafiyetleri ve kaynak israfı ile mücadele ettiğini kanıtlamıştır. **Tarımsal kredilerin muhasebeleştirilmemesi ve şeffaflıktan uzak bir yönetim**, bakanlığın kaynak israfına açık kapı bıraktığını göstermektedir. 2023 sonu itibarıyla kredilerin geri dönüşü, alacakların hangi kooperatiflerden olduğu ve ne kadarının tahsil

edilemediği gibi temel bilgiler dahi kayıtlarda bulunmamaktadır. Bu durum, **2,1 milyar TL kredi hacmi** üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin takip edilememesine ve kamu kaynaklarının etkisiz kullanımına neden olmaktadır.

Raporda, bakanlığın **465 milyon TL'yi bulan emanet ve teminat yükümlülüklerini doğru ve eksiksiz raporlayamadığı** belirtilmiştir. Merkezi Yönetim Muhasebe Yönetmeliği'ne uygun işlem yapılmaması, mali tabloların güvenilirliğini sarsmakta ve kamuya ait bu yükümlülüklerin doğru yönetilmediğini göstermektedir. Ayrıca, bakanlığın **uluslararası fonların kullanımında şeffaf bir sistem kuramaması** ve bu fonların nasıl harcandığını dahi kayıt altına alamaması, Türkiye'nin uluslararası itibarını da riske sokmaktadır.

Maddi olmayan duran varlıkların doğru muhasebeleştirilmemesi, bakanlığın mali yönetim yetersizliğinin bir başka göstergesidir. Yazılım, lisans gibi varlıkların giderleştirilmesi yerine mali tabloya eklenmesi gerektiği halde bu işlemlerin yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu eksiklik, gerçek mali durumun ortaya konmasını engellemekte ve kaynakların etkin kullanımını zedelemektedir.

En çarpıcı bulgulardan biri ise, **2023 yılı bütçesinde tahsis edilen yatırımların %100 kullanılmadığı** ve ayrılan bütçenin **2,3 milyar TL'sinin harcanmadan kaldığıdır**. Bu kaynakların etkin kullanılmaması, tarımsal altyapı ve üretim planlamasında ciddi bir plansızlığa işaret etmektedir. Sonuç olarak, 2023 Sayıştay Denetim Raporu, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın kamu kaynaklarını yönetmede yetersiz kaldığını, mali disiplin ve şeffaflık ilkelerini ihlal ettiğini göstermektedir. **Türkiye'nin tarım ve kırsal kalkınma hedefleri, ancak bu ciddi zafiyetlerin giderilmesi ve kamu yararını önceleyen bir yönetim anlayışının benimsenmesi ile mümkün olacaktır**. Ancak mevcut yönetim anlayışı ile kaynak israfı ve etkinlikten uzak bir mali tablo sürdürülmektedir.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 77. Tarım ve Orman Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI CETVELİ						
KURUMU: 23 TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI						
YILI: 2023 (TL)						
BÜTÇE GİDERLERİ KESİN HESAP İÇMELİ						
PROGRAM KODU	PROGRAM ADI	BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEĞİ (*)	TOPLAM ÖDENEK	BÜTÇE GİDERİ	ÖDENEK ÜSTÜ GİDER	KULLANILMAYAN ÖDENEK
13	DIŞ POLİTİKA	0,00	14.000.000,00	14.000.000,00	0,00	0,00
20	ORMANLARIN VE DOĞANIN KORUNMASI İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ	406.801.000,00	566.849.600,00	561.445.953,53	0,00	5.403.646,47
21	SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	2.388.000,00	1.388.000,00	1.383.433,64	0,00	4.566,36
24	TOPRAK VE SU KAYNAKLARININ KULLANIMI VE YÖNETİMİ	701.668.000,00	937.022.000,00	825.695.288,64	0,00	111.326.711,36
36	KIRSAL KALKINMA	12.536.643.000,00	11.882.982.794,13	11.764.723.221,05	0,00	118.259.573,08
39	TARIM	61.448.059.000,00	70.200.643.495,73	69.610.855.817,31	0,00	589.787.678,42
44	TÜKETİCİNİN KORUNMASI, ÜRÜN VE HİZMETLERİN GÜVENLİĞİ VE STANDARDİZASYONU	5.219.329.000,00	7.691.072.959,85	7.592.765.791,28	0,00	98.307.168,57
48	TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ	1.288.058.000,00	1.507.740.758,16	1.451.697.667,40	0,00	56.043.090,76
98	YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	6.547.123.000,00	7.737.921.911,96	7.000.082.209,92	0,00	737.839.702,04
99	PROGRAM DIŞI GİDERLER	64.836.753.000,00	83.255.086.000,00	82.658.543.620,00	0,00	596.542.380,00
	GENEL TOPLAM	152.986.822.000,00	183.794.707.519,83	181.481.193.002,77	0,00	2.313.514.517,06

Tarım sektörünün sorunlar altında ezildiği bir dönemde, **2,3 milyar TL’lik kullanılmayan ödenek**, hükümetin tarımsal kalkınmaya yönelik duyarsızlığını ve vizyonsuzluğunu açık ve net bir şekilde göstermektedir. Çiftçiler borç ve maliyet baskısı altında üretimden kopartılırken, kırsal kalkınma projelerine ayrılan bütçenin tamamının değerlendirilmemesi, kaynakların nasıl heba edildiğini göstergesidir. Kırsal kalkınmaya ayrılan bütçeden **118 milyon TL**, tarım sektörüne yönelik desteklerden **589 milyon TL**, ormanların korunmasına yönelik projelerden ise **5,4 milyon TL** kullanılmamıştır. Yangınlarla kavrulan ormanlar, tarlasını terk etmek zorunda kalan çiftçiler ve pahalı gıda ile boğuşan tüketiciler karşısında bu kaynakların değerlendirilmemesi, büyük bir yönetim zaafıdır. Tarım ve Orman Bakanlığı’nın, çiftçiye nefes aldırarak, kırsalı kalkındırarak ve gıda güvenliğini sağlayacak adımları atmaktan uzak olduğu bu tabloyla bir kez daha kanıtlanmıştır. **2,3 milyar TL’lik kullanılmayan ödenek, ülkenin tarım ve orman politikalarının hükümet tarafından ne denli ciddiyetsiz ele alındığını açıkça ortaya koymaktadır.**

Kullanılmayan kaynakların atıl bırakılması, köylünün toprağını terk etmesine, üreticinin borç batağında boğulmasına ve tüketicinin güvenli gıdaya erişememesine yol açmaktadır. Tarımda sürdürülebilirliği sağlamak, kırsal bölgeleri canlandırmak ve ormanlarımızı korumak için ayrılan bütçelerin tam kapasiteyle kullanılmaması, yalnızca kaynak israfı değil, aynı zamanda tarımsal bağımsızlığımızın tehdit altına girmesi anlamına gelmektedir. Hükümetin bu plansızlığı, tarım sektörünü ithalata bağımlı bir yapıya sürüklerken, çiftçiye de yalnızlığa terk etmektedir. **2,3 milyar TL’nin çiftçi ve kırsal kalkınma için kullanılmaması, bu ülkenin üretim kapasitesine ve geleceğine vurulan en büyük darbedir.**

4.10. ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2023 Sayıştay Denetim Raporu, Ak Parti hükümetinin kaynak yönetimindeki zafiyetlerini ve yanlış politikalarının somut göstergelerini ortaya koymaktadır. **6,4 milyar TL'nin kullanılmaması**, vatandaşın acil ihtiyaçlarına sırt döndüğünü, projelerdeki hantallığı ve koordinasyon eksikliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. **İdari para cezalarının tahakkuk kayıtlarının yapılmaması**, çevre denetimlerinin caydırıcılığını yitirdiğini ve cezaların sadece tahsil aşamasında dikkate alındığını göstermektedir. **Geçici kabulü yapılan yatırımların maddi duran varlıklara aktarılmaması** gibi temel muhasebe hataları, Bakanlık mali tablolarının güvenilirliğini sorgulanır hale getirmektedir. 82 milyon TL'lik bir yanlış kayıt, hesapların gerçeği yansıtmadığını ortaya koymaktadır. **Doğrudan temin sınırlarının aşılması**, kamu kaynaklarının etkin ve şeffaf kullanılmadığını, yandaş şirketlere ihale dağıtımında kural ihlallerinin yapıldığını göstermektedir. Kanuna aykırı bu uygulamalar, kamu yararının hiçe sayıldığını ve vatandaşın cebinden çıkan paranın rant çevrelerine aktarıldığını göstermektedir. **İmar planlarındaki bina yüksekliklerinin belirlenmemesi ve denetlenmemesi**, kentsel planlamada kaos yaratarak şehirlerin kimliğini yok etmektedir. Bu denetimsizlik, rant odaklı yapılaşmayı teşvik etmektedir. **Bakanlık aleyhine sonuçlanan 402 milyon TL'lik davaların kayıtlara yansıtılmaması**, hesap verebilirlikten uzak bir yönetim anlayışını ortaya koymaktadır. Kamu kaynaklarının çarçur edildiğini ve hataların gizlenmeye çalışıldığını bu durum Ak Parti hükümetinin izlemiş olduğu kayda değer olmayan politikaların çalışmadığının en net göstergesidir.

Milletimizin kaynaklarının etkin kullanımı için gerekli mekanizmaların işletilmediğini ve Bakanlık yönetiminin kamu çıkarlarını korumaktan uzak olduğunu ortaya koymuştur. Rant odaklı politikaların ve şeffaf olmayan uygulamaların, yalnızca çevreye değil, toplumun geleceğine de zarar verdiği gayet açık bir şekilde karşımıza çıkmıştır.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 78. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI CETVELİ						
KURUMU: 20 ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI						
YILI: 2023 (TL)						
BÜTÇE GİDERLERİ KESİN HESAP İCMALI						
PROGRAM KODU	PROGRAM ADI	BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEĞİ (*)	TOPLAM ÖDENEK	BÜTÇE GİDERİ	ÖDENEK ÜSTÜ GİDER	KULLANILMAYAN ÖDENEK
2	ŞEHİRCİLİK VE RISK ODAKLI BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ	5.604.745.000,00	46.355.266.915,78	41.416.732.135,77	0,00	4.938.534.780,01
10	ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER	315.000.000,00	237.958.000,00	137.552.100,00	0,00	100.405.900,00
11	YOKSULLUKLA MÜCADELE VE SOSYAL YARDIMLAŞMA	10.000.000.000,00	10.000.000.000,00	10.000.000.000,00	0,00	0,00
18	ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ, VERİMLİLİĞİ VE ENERJİ PİYASASI	1.908.511.000,00	1.927.135.100,00	1.357.528.045,84	0,00	569.607.054,16
19	HAZİNE VARLIKLARININ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN YÖNETİMİ	778.672.000,00	765.876.895,00	722.380.804,17	0,00	43.496.090,83
20	ORMANLARIN VE DOĞANIN KORUNMASI İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ	585.480.000,00	773.543.250,00	700.985.619,09	0,00	72.557.630,91
21	SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	4.569.472.000,00	8.615.529.904,56	8.510.609.565,21	0,00	104.920.339,35
22	YEREL YÖNETİMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ	366.851.000,00	681.458.000,00	664.068.440,51	0,00	17.389.559,49
24	TOPRAK VE SU KAYNAKLARININ KULLANIMI VE YÖNETİMİ	59.320.000,00	75.051.000,00	68.932.186,89	0,00	6.118.813,11
37	ORTAÖĞRETİM	0,00	43.830.287,00	43.830.281,03	0,00	5,97
40	TEMEL EĞİTİM	0,00	872.400.537,30	872.251.621,42	0,00	148.915,88
98	YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	647.997.000,00	2.266.150.957,97	1.719.564.679,41	0,00	546.586.278,56
	GENEL TOPLAM	24.836.048.000,00	72.614.200.847,61	66.214.435.479,34	0,00	6.399.765.368,27

Toplam harcama **66,2 milyar TL** olarak gerçekleşmiş, ancak dikkat çekici bir şekilde **6,4 milyar TL'lik bütçe kullanılmamıştır**. Halkın ve çevrenin kritik ihtiyaçlarının olduğu bir dönemde bu kaynağın kullanılmaması, hükümetin plansız ve etkisiz bütçe yönetimini açıkça ortaya koymaktadır. Deprem bölgelerinde hâlâ binlerce insan temel barınma ihtiyaçlarını karşılayamazken, kullanılmayan bu bütçe, halkın mağduriyetine kayıtsız kalındığının somut bir kanıtıdır. **Bu kaynak, afetlere karşı şehirleri dirençli hale getirmek, iklimsel değişimlere uyum sağlamak ve çevreyi korumak için değerlendirilebilecekken, kullanılmamak tercih edilmiştir.**

Şehircilik ve Risk Odaklı Bütünleşik Afet Yönetimi programına **41,4 milyar TL** ayrılmış olsa da, depremler hâlâ çadırlarda yaşamaktadır. Bu, harcamaların etkinliğini ve önceliklendirme mekanizmasının başarısızlığını gözler önüne sermektedir. **Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği** için yalnızca **8,5 milyar TL** ayrılmış, **Ormanların ve Doğanın Korunması** programına ise sadece **722 milyon TL** kaynak tahsis edilmiştir. Üstelik, bu alanlardaki acil ihtiyaçlar göz önüne alındığında, kullanılmayan bütçe, çevre koruma ve iklim uyumu için önemli bir fırsatın kaçırıldığını göstermektedir.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik sadece **664 milyon TL** harcanmış olması, merkezi yönetimin yerel yönetimlere yönelik baskıcı politikalarının bir başka göstergesidir. Halkın temel ihtiyaçlarını karşılaması gereken **Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma Programı** için ayrılan **10 milyar TL**, yetersiz kalırken, artan yoksulluk ve gelir

eşitsizliğine karşı bu bütçenin kullanılmamış kısmının harekete geçirilmemesi kabul edilemezdir.

4.11. ULAŞTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, mali yönetim ve muhasebe süreçlerindeki ciddi eksiklikleri ve yanlış uygulamaları gözler önüne sermektedir. Ülkenin altyapı gelişimi ve ulaşım stratejilerinin temel taşı olan bakanlıkta 2023 yılında 290,9 milyar TL'ye ulaşan devasa bir bütçeye rağmen, kaynak yönetimindeki tutarsızlıklar ve denetim eksiklikleri, kamu kaynaklarının etkin kullanımını tehlikeye atmaktadır.

Bakanlık bütçesinin büyük bir kısmı, 86,8 milyar TL ile cari transferlere ve 46,7 milyar TL ile sermaye giderlerine ayrılmıştır. Ancak harcamaların detayları incelendiğinde, sermaye giderleri ve altyapı yatırımlarının yeterince etkin yönetilmediği görülmektedir.

Rapor, bakanlık bünyesindeki muhasebe hatalarını ve mali raporların doğruluğunu etkileyen uygulamaları da ortaya koymuştur. Avukatlık vekâlet ücretlerinin, “Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabı”na kaydedilmesi gibi temel muhasebe hataları, bilançoların doğruluğunu ciddi şekilde zedelemiştir.

Ayrıca, Kamu Özel İş Birliği projelerinde hizmet imtiyaz varlıklarıyla ilgili tahakkukların doğru muhasebeleştirilmediği ve gelir hesaplarına alınmadığı tespit edilmiştir. Hizmet İmtiyaz Varlıkları karşılığında gelecekte elde edilmesi muhtemel gelirlerin ilgili aya isabet eden tutarlarının 600 Gelirler Hesabına kaydedilmemesi, gelir hesaplarının doğru raporlanmamasına yol açması; Kamu Özel İş Birliği projelerinde şeffaflık ve hesap verebilirliği baltalamakta, kamu zararına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca mali tabloların güvenilirliğini değil, aynı zamanda gelecekte elde edilecek gelirlerin şeffaflığını da tehlikeye sokmaktadır.

Bakanlık tarafından yapılan değer artırıcı harcamaların muhasebe kayıtlarında dikkate alınmaması, maddi duran varlık hesaplarında eksik görünüme yol açmıştır. Bilgisayar yazılımları ve lisanslar gibi maddi olmayan duran varlıklar doğru hesaplarda muhasebeleştirilmemiş, doğrudan giderleştirilmiştir. Bu hatalar, mali tabloların doğruluğunu zedelemekte ve varlıkların izlenebilirliğini zorlaştırmaktadır. Örneğin, kamulaştırılan arazi ve arsaların maliyetlerinin yanlış hesaplara kaydedildiği ve hizmet binalarına yapılan harcamaların

giderleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu tür uygulamalar, mali tabloların gerçeği yansıtmasına engel olmaktadır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, ülkenin ekonomik kalkınmasında kritik öneme sahip projeleri yönetmesine rağmen mali ve idari süreçlerde ciddi sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların çözümü için kapsamlı bir reform süreci başlatılmalı, şeffaflık ve hesap verebilirlik esas alınarak kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı sağlanmalıdır.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın 2023 yılı kesin hesap raporu, ülkemizin kamu kaynaklarının yönetiminde ciddi sorunlar olduğunu gözler önüne sermektedir. Sermaye giderlerinde 3 milyar TL, sermaye transferlerinde ise tam 6,7 milyar TL kullanılmamış olması ve giderlerin dağılımı ve ödeneklerin kullanım oranları incelendiğinde, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, halkımızın vergilerinin israf edilmesi riski doğurmakta ve ülkemizin kalkınma hedeflerini sekteye uğratmaktadır. Bu kadar büyük kaynak, bakanlığın elinde atıl kalabiliyorsa, ülkemiz neden hâlâ altyapı eksiklikleriyle boğuşmaktadır?

Öncelikle, **ödenek kullanımında ciddi dengesizlikler** göze çarpmaktadır. Rapora göre, sermaye giderleri için ayrılan 50,7 milyar TL ödeneğin yaklaşık 3 milyar TL'si kullanılmamışken, sermaye transferleri için ayrılan 152,3 milyar TL'nin 6,7 milyar TL'si de aynı şekilde atıl kalmıştır. Kamu yatırımlarında bu denli büyük meblağların kullanılmaması, planlama eksikliğini işaret etmektedir. Örneğin, sermaye transferlerinde "kurum, işletme ve hane halkına yapılan transferlerde" neredeyse %90'lık bir oranda kullanılmayan ödenek kalması, bu kalemlerin daha detaylı incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Bunun yanında, **bazı kalemlerde kaynakların adaletsiz dağılımı** dikkat çekmektedir. Örneğin, program bazında incelendiğinde, demiryolu ulaşımı için ayrılan 48 milyar TL'nin 45,8 milyar TL'si kullanılmış olsa da kombine taşımacılık ve lojistik gibi stratejik önemi olan alanlarda sadece 32,7 milyon TL harcama yapılmıştır. Bu durum, bakanlığın kaynakları dengeli bir şekilde dağıtmak yerine, belli alanlara yoğunlaşarak çeşitliliği ihmal ettiğini göstermektedir. Oysa ülkemizin ulaşırma alanındaki rekabet gücünü artırmak için kombine taşımacılık ve lojistiğe daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir. Taşımada modal dengeyi gözetmeyen, iş yapmayı bilmeyen bir anlayışla ulaşımı ve lojistiği geleceğe taşınamayız.

Hizmet alım giderlerindeki yüksek âtil kapasite ise başka bir dikkat çekici konudur. Hizmet alım giderleri için ayrılan 322 milyon TL'nin yalnızca 22,5 milyon TL'si kullanılmış, geri kalanı âtil kalmıştır. Bu, kamu-özel sektör iş birliklerinde ya da projelerin zamanında tamamlanmasında ciddi sorunlar yaşandığını işaret etmektedir. Hizmet alımlarında planlama eksikliği, kamunun yüklenicilere olan güvenilirliğini zedeleyebilir ve gelecekteki projelerde ek maliyetlere yol açabilir.

Ayrıca, raporda **şeffaflık ve hesap verebilirlik** açısından eksiklikler bulunmaktadır. Bütçenin ekonomik sınıflandırmalara göre detaylı bir şekilde verilmiş olmasına rağmen, harcamaların sonuçlarına dair somut performans göstergelerine yer verilmemiştir. Bu, yapılan harcamaların kamuya ne derece fayda sağladığının ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Halkın ödediği vergilerin karşılığında ne elde ettiği konusunda belirsizlikler vardır.

Son olarak, **geçmiş yıllardan devreden ödeneklerin büyüklüğü** dikkat çekmektedir. 2023 yılında geçen yıldan devreden 5,3 milyar TL'nin yanı sıra, 7,3 milyar TL yedek ödenek de kullanılmamıştır. Bu, mevcut kaynakların doğru zamanda ve doğru alanlara yönlendirilemediğini göstermektedir. Bu kadar büyük miktarda kaynak kullanılamıyorsa, planlamadaki eksikliklerin bir an önce giderilmesi gerekmektedir.

Özetle, 2023 yılı kesin hesap raporu, kaynakların etkin yönetilemediğini ve kamu maliyesinin daha sıkı bir şekilde denetlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bakanlık, daha şeffaf ve hesap verebilir bir bütçe yönetimi benimsemeli, kaynak israfını önleyecek adımları atmalıdır. Halkın refahını artıracak somut yatırımlara yönelmek, gelecekte benzer kayıpların önüne geçilmesi için elzemdir.

4.12. ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, bakanlığın mali yönetim, iç kontrol mekanizmaları ve kaynak kullanımındaki ciddi zafiyetleri açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. 34,6 milyar TL'lik bütçe büyüklüğüne rağmen, harcamalarda etkinlik ve mali raporlama süreçlerinde şeffaflık sağlanamamıştır.

Bakanlık bütçesinin %98'i olan 33,9 milyar TL harcanmış, ancak yatırımların sadece %55'i gerçekleştirilmiştir. Örneğin, enerji sektörü projeleri için ayrılan 47 milyon TL'nin yalnızca

%58'i kullanılmıştır. Bu durum, bakanlığın altyapı yatırımlarını planlama ve uygulama süreçlerindeki sorunları gözler önüne sermektedir.

Raporda muhasebe hatalarına da geniş yer verilmiştir. Taşınmazların maliyet hesaplarının doğru şekilde kaydedilmediği, kamulaştırma işlemleri için ayrılan 6 milyon TL'nin sadece %29'unun kullanılması planlamaların doğru yapılmadığını göstermektedir. Ayrıca, yapım işleri ve proje kapsamında yapılan cari harcamaların doğru hesaplarda izlenmediği, bu nedenle mali tabloların doğruluğunu etkileyen ciddi hatalar yapıldığı görülmüştür.

Bakanlık, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımlarda sınırlı bir performans sergilemiştir. Örneğin, genel aydınlatma giderleri için harcanan 23,6 milyar TL'nin bütçenin %68'ini oluşturmasına rağmen bu harcamaların denetim süreçlerinde yeterince izlenmemesi tasarruf tedbirlerinin en çok uygulanması gereken alanda kamu zararı şüphesi uyandırmaktadır. Bu, kaynakların büyük ölçüde rutin giderlere ayrıldığını ve yenilikçi projelere yeterince yatırım yapılmadığını maalesef müşahede etmekteyiz.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın mali yönetiminde ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Büyük bütçe açıkları, düşük sermaye yatırımları ve enerji verimliliğindeki yetersizlikler, kamu kaynaklarının etkin kullanımını engellemektedir. Bu sorunların çözülmesi, enerji sektöründe sürdürülebilir politikalar oluşturulması için kritik önem taşımaktadır.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2023 yılı bütçe uygulama sonuçları, kamu kaynaklarının yönetiminde ciddi planlama ve uygulama sorunlarına işaret etmektedir. Hem bütçe ödeneklerinin kullanım oranları hem de harcama kalemlerindeki dengesizlikler, enerji ve doğal kaynakların verimli yönetimi konusundaki endişeleri artırmaktadır.

2023 bütçe kesin hesap raporu, hükümetin enerji yönetimindeki beceriksizliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Ülkenin enerji güvenliği tehdit altındayken, 600 milyon TL gibi büyük bir kaynak kullanılmamıştır. İklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik gibi hayati meselelerde 5 milyon TL ayrılan bütçenin sadece 817 bin TL'si harcanmış. Bu, yalnızca bir ihmal değil, bir aymazlıktır!

Öncelikle, bütçe başlangıç ödeneği ile fiili harcamalar arasındaki farklar, kaynakların planlanan şekilde kullanılmadığını göstermektedir. Örneğin, "Enerji Arz Güvenliği, Verimliliği ve Enerji Piyasası" programına ayrılan 5,87 milyar TL'lik ödeneğin yalnızca 5,19 milyar TL'si

harcanmıştır; kalan 609 milyon TL kullanılmamıştır. Enerji arz güvenliği gibi stratejik önemi yüksek bir alanda yapılan uygulamaların daha fazla kaynağa ihtiyacı vardır.

İklim değişikliği ve çevre yönetimi konusundaki ihmaller de raporda açıkça görülmektedir. "Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği" başlığı altında sadece 817 bin TL harcama yapılmış, başlangıç ödeneği olan 5 milyon TL'nin büyük kısmı kullanılmamıştır. Bu durum, Türkiye'nin çevresel sürdürülebilirlik ve iklim kriziyle mücadelede yeterince çaba göstermediğini ortaya koymaktadır.

Bir diğer husus ise, yerel yönetimlere yapılan transferlerin büyüklüğü olmuştur. "Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi" programına ayrılan 23,6 milyar TL'nin neredeyse tamamı harcanmıştır. Ancak bu harcamaların etkinliği ve somut sonuçlarıyla ilgili detaylı bilgilere açık kaynaklarda ulaşmak mümkün değildir. Şeffaflık eksikliği, bu kaynakların gerçekten kamu yararına kullanılıp kullanılmadığı konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Ayrıca, sermaye giderlerinde düşük kullanım oranları göze çarpmaktadır. Bakanlık, sermaye giderleri için 53 milyon TL ödenek ayırmış ancak bunun yalnızca 29 milyon TL'sini harcayabilmiştir. Bu durumda, özellikle enerji altyapısının geliştirilmesine yönelik projelerde yetersiz planlama ve uygulama sorunları olduğunu maalesef görmekteyiz.

Bir diğer dikkat çekici konu ise yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerinin ihmal edilmesidir. Bakanlığın bütçe harcamalarında enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik ayrıntılı bir analiz yapılamamakta, bu alanlara yönelik somut yatırımların yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. 21. yüzyılda hâlâ kömür ve doğalgaza bağımlı bir enerji politikası izlemek, bizi uluslararası arenada geride bırakıyor. Oysa güneş ve rüzgâr enerjisine yapılacak yatırımlarla hem enerjide dışa bağımlılığımızı azaltabilir hem de ülkemizi çevresel sürdürülebilirlikte lider bir ülke haline getirebiliriz. Türkiye'nin enerji bağımsızlığını artırmak ve iklim değişikliğiyle mücadelede daha etkin bir rol oynamak için bu konulara öncelik verilmelidir.

Şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunları da raporda açıkça hissedilmektedir. Harcamaların detaylarına inilmediği gibi, yatırımların somut etkileri ve faydaları hakkında bilgi sunulmamaktadır. Özellikle büyük harcama kalemleri için performans ölçütlerinin eksikliği, kamu kaynaklarının verimli kullanılıp kullanılmadığını değerlendirmeyi de etkin muhalefeti de zorlaştırmaktadır.

Halk hâlâ yüksek enerji faturalarıyla karşı karşıya iken 2 milyar TL kaynağın nasıl harcanmadığı merak konusudur. Bu kadar bütçe kullanılmazken, Bize düşen görev, bu beceriksizliğin hesabını sormaktır.

Sonuç olarak, 2023 yılı bütçe kesin hesabı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın kaynak planlamasında ve uygulamasında ciddi eksikliklere işaret etmektedir. Enerji arz güvenliği, çevresel sürdürülebilirlik ve altyapı projeleri gibi kritik alanlara ayrılan kaynakların daha verimli ve etkin kullanılması sağlanmalıdır. Ayrıca, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmaları güçlendirilerek kamuoyunun harcamalar üzerindeki denetim gücü artırılmalıdır.

4.13. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

2023 YILI SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Bulgular

- Özel Sosyal Hizmet Kuruluşlarına Uygulanan İdari Para Cezalarına İlişkin Alacakların Muhasebeleştirilmemesi
- Peşin Olarak Ödenen Taşınmaz Kira Bedellerinin Tamamının Doğrudan Giderleştirilmesi
- Bazı Maddi Duran Varlıklar İçin Eksik ve/veya Fazla Amortisman Ayrılması
- Hurdaya Ayrılan Bazı Varlıkların Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar Hesabında İzlenmemesi
- Hizmet Alım İhalelerinin Bazılarında Fiyat Farkı Teminat Kesintisi Yapılmaması ve Muhasebeleştirilmemesi
- İlgililerine Ödenemeyen Yaşlı ve Engelli Aylıkları ile Doğum Yardımlarının Bütçe Emanetleri Hesabında İzlenmemesi
- Bütçe Emanetlerinin Bölümlenmiş Yardımcı Hesaplarda İzlenmemesi ve Dönem Sonu İşlemlerinin Yapılmaması
- Kişi veya Kurumlar Tarafından Yapılan Şartlı Bağış ve Yardımların Yükümlülük Hesaplarında İzlenmemesi
- İşçiler İçin Ayrılması Gereken Kıdem Tazminatı Karşılıklarının Mali Tablolarda Eksik Görünmesi ve Net Değer Hesabında İzlenmesi
- İdari Para Cezalarındaki Erken Ödeme İndirimlerinin Faaliyet Hesaplarında İzlenmemesi

- Kamu İdaresinin Kullanımında Bulunan Taşınmazların Muhasebeleştirilmesinde Eksiklikler Bulunması
- Makine, Teçhizat, Demirbaş ve Taşıtlara Ait Tadil, Bakım ve Onarım Hizmetlerinin Kısmi Tevkifata Tabi Tutulmaması
- Bazı Hizmet Alım İhalelerinde Sözleşmeye Aykırı Olarak Alt Yüklenici Çalıştırılması

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 2023 Yılı Düzenlilik Denetimi Bulguları

- Proje alacaklarının fonun muhasebe sisteminde takip edilmemesi.
- Çalışabilir durumdaki sosyal yardım yararlanıcılarının istihdama kazandırılmasına yönelik yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilmemesi.

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRME

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay denetim raporu, Bakanlık'ın yönetsel kapasitesindeki zayıflıkları ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmedeki yetersizlikleri çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu rapor, sadece bir denetim sonucu olmanın ötesinde, ülkenin sosyal politikalarının etkinliğini ve kamu kaynaklarının ne şekilde savrulduğunu sorgulayan önemli bir belgedir. Bakanlık, kendi görev alanındaki sosyal hizmetleri yürütmekte ve bu hizmetler için ayrılan kamu kaynaklarını yönetmekte ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Raporun bulguları, özel sosyal hizmet kuruluşlarına uygulanan idari para cezalarının muhasebeleştirilmemesi, peşin kira bedellerinin hatalı şekilde doğrudan giderleştirilmesi ve amortisman hesaplarının yanlış yapılması gibi önemli mali eksikliklere dikkat çekmektedir. Bakanlık, bu tür idari ve mali usulsüzlüklerle yalnızca kamu kaynaklarını israf etmekle kalmamaktadır; aynı zamanda en savunmasız gruplara yönelik sosyal hizmetlerin etkili bir biçimde sunulması engellenmektedir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesine ne denli uzaklaşıldığını gösteren bu durum, Bakanlık'ın sosyal hizmet sunumundaki asli rolünü sorgulatmaktadır.

Sosyal yardımların zamanında ödenememesi ve bütçe emanetlerinin izlenmemesi gibi usulsüzlükler, Bakanlık'ın etkin denetim ve yönetim sağlama konusunda ne denli yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu eksiklikler, yalnızca teknik hatalar değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluğun ihmal edilmesidir. Türkiye'de sosyal yardımlar, toplumun en kırılgan

kesimlerine ulaşmak ve onları desteklemek amacıyla ayrılan en kritik kaynaklardır. Ancak bu kaynaklar, Bakanlık tarafından düzgün bir şekilde yönetilmemekte, bu da sosyal yardımların amacına ulaşmasını engellemektedir.

Özellikle, Bakanlık'ın sosyal yardımların ticarileştirilmesi ve savunmasız kesimlere yönelik hizmetlerin aksatılması, hükümetin sosyal adalet anlayışına dair ciddi bir sorgulamayı beraberinde getirmektedir. Bu rapor, sadece bir yönetim hatası değil, aynı zamanda toplumda adalet ve eşitlik duygusunun ne kadar zedelendiğini gözler önüne sermektedir. Kamu kaynaklarının bu şekilde etkin kullanılmaması, en temel haklardan biri olan sosyal hizmetlere erişim konusunda ciddi eşitsizliklere yol açmaktadır.

Sonuç olarak, Sayıştay raporu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın toplumsal sorumluluklarını yerine getirmede yaşadığı ciddi eksiklikleri ifşa etmekle kalmayıp, aynı zamanda kamu yönetiminin şeffaflık, etkinlik ve hesap verebilirlik ilkelerine ne kadar uzak olduğunu da gösteren bir belgedir. Bakanlık, kamu kaynaklarını daha verimli ve adaletli bir şekilde kullanma noktasında acilen yeniden yapılandırılmalı ve sosyal hizmetlerin etkin bir şekilde sunulabilmesi için denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir. Bu rapor, sadece mali ve idari usulsüzlükleri ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda hükümetin sosyal politikalardaki adaletsizliğini ve eksikliklerini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 79. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI CETVELİ							YIL: 2023 (TL)	
KURUMU: 16 AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI								
BÜTÇE GİDERİLERİ KESİN HESAP KANUNU								
PROGRAM KODU	PROGRAM ADI	BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEĞİ (*)	TOPLAM ÖDENEK	BÜTÇE GİDERİ	ÖDENEK ÖZET GİDERİ	KESİLENEBİLİR ÖDENEK		
3	AİLENİN KORUNMASI VE GÜÇLENDİRİLMESİ	3.862.233.500,00	5.057.172.038,11	4.901.331.967,86	0,00	155.840.070,25		
4	AKTİF VE SAĞLIKLI YAŞLANMA	4.253.941.000,00	5.931.458.058,64	5.755.556.958,69	0,00	175.901.099,95		
5	ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE GELİŞİMİNİN SAĞLANMASI	14.011.132.000,00	15.097.894.921,33	14.886.283.378,49	0,00	211.611.542,84		
6	ENGELLİLERİN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE ÖZEL BÜTİM	42.199.516.500,00	41.273.379.397,31	41.136.936.189,97	0,00	136.443.207,34		
8	KADININ GÜÇLENMESİ	1.094.230.000,00	1.525.386.463,50	1.460.639.700,76	0,00	64.746.762,74		
10	ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER	31.205.000,00	24.848.715,28	22.876.615,30	0,00	1.972.099,98		
11	YOKSULLUKLA MÜCADELE VE SOSYAL YARDIMLAŞMA	127.528.780.000,00	140.190.618.000,00	140.135.703.368,14	0,00	54.914.631,86		
98	YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	3.039.080.000,00	4.197.036.909,68	4.082.708.655,91	0,00	114.328.253,77		
	GENEL TOPLAM	196.020.118.000,00	213.297.794.503,85	212.382.096.235,12	0,00	915.758.268,73		

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bütçesi, toplumsal eşitlik ve sosyal hizmetler konusunda önemli bir kaynak sağlıyor görünse de, bu kaynakların etkin bir şekilde kullanıldığı ve kalıcı çözümler ürettiği söylenemez. Bakanlığın, özellikle kadın hakları, çocukların korunması, engelli bireyler ve yaşlıların ihtiyaçları gibi alanlarda daha güçlü bir politika geliştirmesi

gerekmektedir. Sosyal yardımların büyük kısmı geçici çözümlerle sınırlı kalırken, yoksullukla mücadele gibi yapısal sorunlara yönelik köklü reformlar yeterince hayata geçirilememektedir. Bakanlık, mevcut bütçeyi etkin ve verimli bir şekilde kullanmakta yetersiz kalıyor ve bu da toplumsal sorunların derinleşmesine yol açıyor. Gerçek anlamda toplumsal eşitlik sağlanabilmesi için daha kapsayıcı, sürdürülebilir ve uzun vadeli politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kadınların güçlendirilmesi için ayrılan ve kullanılan miktarlar, ciddi bir önceliklendirme eksikliğini işaret etmektedir. Kadın hakları mücadelesi için yeterli kaynak ayrılmadığı gibi, bu sınırlı bütçenin de tamamen kullanılmadığı görülmektedir.

Yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlaşma programına ayrılan bütçenin **tamamı** harcanmış görünse de; bu bütçenin, yoksulluğun yapısal nedenlerine çözüm getirip getirmediği tartışmalıdır. Bu yüksek bütçeye rağmen, yoksullukla mücadelenin sadece **geçici yardımlar** ile sınırlı kalması, uzun vadeli stratejiler ve yapısal reformların eksikliğini ortaya koymaktadır. Yoksulluk, sadece maddi destekle değil, eğitime, sağlığa ve istihdama yönelik kalıcı yatırımlarla çözülebilir. Bu nedenle, harcanan bütçenin **yoksulluğun kök nedenlerine** yönelik kalıcı ve etkili politikalara yönlendirilmesi gerekmektedir.

Bakanlık, **yönetim ve destek programına 3 milyar TL** ayırırken, harcama **4,2 milyar TL**'yi bulmuş ve bütçeyi %40'tan fazla aşmıştır. Bu, kaynakların **idari masraflara** kaydırılmasının ve halkın gerçek ihtiyaçlarına yönlendirilmemesinin açık bir göstergesidir. Bu kadar büyük bir **yönetimsel israf**, toplumun temel hak ve hizmetlerinden feragat edilmesine neden olmaktadır. Toplumun refahına yönelik harcama yapılması gereken bir dönemde, **idari harcamaların bu denli artması**, kaynakların verimsiz ve kötü bir şekilde yönetildiğini göstermektedir.

4.14. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORLARI DEĞERLENDİRMESİ

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2023 yılı düzenlilik denetim raporu, kamu kaynaklarının yönetimi ve hesap verebilirlik konularında derin yapısal sorunları ortaya koymaktadır. Öncelikle, bütçe büyüklüğü açısından dikkat çekici bir konumda olan Bakanlık, merkezi yönetim bütçesinin %9,74'ünü kullanırken, tahsis edilen ödeneğin %98,3'ünü harcamış; ancak bu harcamaların etkililiği ve şeffaflığı ciddi şekilde sorgulanmaktadır. Yıl boyunca yapılan toplam 594 milyar TL'lik harcamaların kapsamlı analizinde, özellikle mal ve hizmet alımlarındaki %164,37

oranındaki gerekleŒme oranı, kamu kaynaklarının rasyonel bir Œekilde yönetilmediğini, harcama kalemlerinin plansız ve koordinasyonsuz yönetildiği açıkça görülmektedir.

Merkez Saymanlık Müdürlüğü'nün dıŒında tutulan banka hesaplarından yapılan harcamalar, kamu mali yönetimi ilkelerine ve Hazine birliği ilkesine açıkça aykırıdır. Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü kontrolündeki "MEB Logolu Kartlar İsim Hakkı" ve "SMS İle Veli Bilgilendirme" adlı hesapların, merkezi muhasebe sistemi dıŒında tutulması, hesap verebilirlik ve denetim mekanizmalarını devre dıŒı bırakmaktadır. Bakanlık, bu hesaplarda toplanan gelirlerin ve bu gelirlerden yapılan harcamaların ayrıntılarını kamuoyuna açıklamalıdır.

Mesleki ve teknik liselerde staj gören öğrencilere yönelik devlet katkısı ödemelerindeki yanlış uygulamalar, sistematik bir ihmalin ve denetimsizliğin göstergesidir. E-okul sistemine iŒletme personel sayılarının hatalı girilmesi sonucu, bazı iŒletmelere mevzuata aykırı Œekilde fazla ödeme yapılmıŒtır. Örneğin, personel sayısı "0" olarak girilen iŒletmelere 62 ğrenci, "1" olarak girilenlere ise 87 ğrenci için ödeme yapılması gibi bariz hatalar bulunmaktadır. Bu durum, yalnızca kamu kaynaklarının israfı değil, aynı zamanda kamu yönetimindeki Œeffaflık ve adalet ilkesi ile bađdaŒmamaktadır. Ayrıca, staj yapmayan beklemeli öğrenciler ve kamu kurumlarına yapılan ödemelerle ilgili hatalı iŒlemler, Bakanlık'ın kontrol mekanizmalarının ne derece yetersiz olduğunu gözler önüne sermektedir.

Organize Sanayi Bölgelerine (OSB) yapılan eğitim desteği ödemelerindeki uygulama farklılıkları da systemsizliği pekiŒtirmektedir. Bazı OSB'lerce fatura düzenlenmemesi veya KDV tevkifatı uygulanmaması gibi sorunlar, Bakanlık'ın bu ödemelerde standart bir usul geliŒtiremediđini göstermektedir. Eğitim desteği gibi kritik bir alanın bu derece düzensiz yönetilmesi, eğitimin finansmanına dair güveni sarsmaktadır.

Son olarak, döner sermaye iŒletmelerinde personele ödenen parça baŒı ücretlerin ve teŒvik primlerinin gelir vergisi matrahına dahil edilmemesi gibi uygulama hataları, kamu gelirlerinde ciddi kayıplara neden olmaktadır. Bu tür eksiklikler, mali disiplinin sağlanamadığını ve kamu kaynaklarının verimli bir Œekilde yönetilemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç itibarıyla, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2023 yılı faaliyetleri, kamu yönetimi ve mali disiplin açısından derin bir krizin göstergesidir. Bu tür sorunların giderilmesi için öncelikle denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, hesap verebilirlik kültürünün yerleŒmesi ve kamu kaynaklarının yönetiminde daha Œeffaf bir yaklaŒım benimsenmesi zorunludur. Saadet Partisi olarak bu süreçlerin sıkı takipçisi olacağımızı ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı için mücadele etmeye devam edeceğimizi beyan ediyoruz.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

2023 yılı Millî Eğitim Bakanlığı Kesin Hesap Kanunu, bütçeleme ve harcama politikalarındaki stratejik zayıflıkları ve kaynakların etkin yönetimindeki eksiklikleri açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kanunda yer alan sayısal veriler, eğitimin önceliklendirilmesinden ziyade harcamaların dağılımında plansızlık ve dengesizlik olduğunu göstermektedir.

Personel giderleri için başlangıç ödeneği olarak ayrılan **297,4 milyar TL**, yıl içinde yapılan aktarmalarla **395,2 milyar TL'ye** yükseltilmiş ve yıl sonunda harcama **392,46 milyar TL** olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, yaklaşık **95 milyar TL'lik** bir artışın, başlangıç ödeneğinin gerçekçi bir şekilde planlanmadığını göstermektedir. Benzer şekilde sosyal güvenlik prim giderleri için öngörülen **45,2 milyar TL'lik** başlangıç ödeneği, yıl sonunda harcamaların **54,68 milyar TL'ye** ulaşmasıyla neredeyse **10 milyar TL'lik** bir sapmaya işaret etmektedir. Bu kalemlerdeki yüksek artışlar, eğitimin diğer ihtiyaçlarına ayrılması gereken kaynakların daralmasına neden olmuştur.

Mal ve hizmet alım giderlerine baktığımızda, başlangıç ödeneği olarak ayrılan **58 milyar TL**, yıl içinde artırılarak **69 milyar TL'ye** yükselmiş ve harcama **64,06 milyar TL** olmuştur. Ancak bu harcamaların büyük kısmının tüketim malzemeleri ve hizmet alımları gibi kısa vadeli ihtiyaçlara yöneldiği görülmektedir. Örneğin, temsil ve tanıtma giderleri için ayrılan **4,21 milyon TL'lik** başlangıç ödeneğinin, yıl sonunda harcama olarak yalnızca **1,87 milyon TL'de** kalması, bu tür harcamaların bütçedeki önceliğinin sorgulanması gerektiğini göstermektedir.

Sermaye giderlerine ayrılan **45,96 milyar TL'lik** başlangıç ödeneği, yıl sonunda **54,25 milyar TL** olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar, eğitim altyapısını iyileştirmek için yetersiz kalmaktadır. Örneğin, gayrimenkul bakım ve onarım giderleri için harcanan **1,58 milyar TL**, mevcut eğitim binalarının ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Eğitim altyapısına yapılan yatırımlar, artan öğrenci sayısına rağmen ihmal edilmiş, yeni okul yapımı ve mevcut binaların iyileştirilmesine yönelik adımlar sınırlı kalmıştır.

"Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim" programına ayrılan toplam ödenek **35,13 milyar TL** olarak belirlenmiş ve harcama **35,03 milyar TL** olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, programın neredeyse tüm ödeneğini kullandığını göstermektedir. Ancak, diğer programlarla kıyaslandığında bu miktarın engelli öğrenciler için yeterli olup olmadığı sorgulanmalıdır. Eğitimde kapsayıcılığı artırmak adına bu alana ayrılan bütçe daha fazla artırılmalı ve detaylı bir etki analizi yapılmalıdır.

Öte yandan, cari transferler kaleminde **16,53 milyar TL** harcama gerçekleştirilmiş, bunun **9,09 milyar TL'si** hane halkına ve işletmelere yapılmıştır. Ancak bu tutarın düşük bir oranının doğrudan eğitimi destekleyici faaliyetlere yönlendirilmiş olması dikkat çekicidir. Eğitimde adil bir finansman anlayışı ile öğrenci ve velilere daha fazla destek sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, 2023 yılı bütçesi, eğitim sisteminde sürdürülebilir ve kapsayıcı bir yapıya ulaşmak için gereken stratejik yaklaşımı içermemektedir. Personel ve sosyal güvenlik harcamalarındaki sapmalar, altyapı yatırımlarındaki eksiklikler ve eğitimde kapsayıcılığı artıracak alanlara yetersiz kaynak ayrılması, eğitim politikalarının daha dikkatli planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi, bir ülkenin geleceği olan genç nesilleri inşa edecek en önemli araçtır. Bu bütçenin, halkın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde daha etkin ve adil yönetilmesi elzemdir.

4.15. GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİMESİ

Sayıştay raporu, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 2023 yılı faaliyetlerine dair yönetim, mali disiplin ve hesap verebilirlik alanlarında ciddi zafiyetler bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ne yazık ki bu zafiyetler, AK Parti hükümetinin kurumsal sorumluluk ve hesap verebilirlik ilkelerinden ne kadar uzaklaştığını göstermektedir. Sayıştay raporlarında ifade edilen tespitlere yönelik eleştirilerimiz şunlardır:

1. Merkezi Denetim Yok, Keyfi Yönetim Çok

Sayıştay raporlarında, Bakanlık gelirlerinin tahakkuk ve tahsil süreçlerinde merkezi bir kontrol mekanizmasının olmadığını ve iller arasında uygulama birliğinin sağlanmadığını ortaya konmuştur.

Gelirlerin takip edilmemesi, ülke kaynaklarının kara deliklere akmasına yol açabilecektir. Bakanlık, gelir yönetimini “yerel beceri”ye devretmiş görünüyor! Kimin tahsil ettiği belli olmayan, kime ne kadar aktarıldığı meçhul gelirlerle yürütülen bu sistem, adeta “kim tutarsa onun” anlayışına teslim olmuştur. Hal böyleyken, spor alanındaki bütçe açıklarını gençlerin mi yoksa yerel inisiyatiflerin mi kapatacağı tartışmalıdır. Bu zafiyet, sadece mali değil, ahlaki bir çöküşün de göstergesidir.

2. Kamu Mallarının Amaca Aykırı Kullanımı

Spor tesislerinin ve tahsisli taşınmazların amacı dışında kullanıldığı, protokol hükümlerine aykırı şekilde üçüncü şahıslara devredildiği ve bu durumun denetlenmediği ortaya konulmuştur. Kiralanan alanların düğün salonlarına, alkollü restoranlara ve özel işletmelere dönüştüğünü tespit etmiştir.

Kamu mallarının etkin yönetilememesi ve amacına uygun kullanılmaması, Bakanlığın gençlik ve spor alanındaki önceliklerini kaybettiğini göstermektedir. Tahsis edilen spor tesislerinin düğün, eğlence gibi ticari faaliyetlere tahsis edilmesi, kamu yararının göz ardı edildiğinin açık bir göstergesidir. Gençliğin spor yapması gereken tesisler, eğlence sektörünün tahakkümüne bırakılmıştır. Gençler sahada spor yaparken değil, düğün salonlarının önünde servis beklerken hayal edilmiştir. Bu tahsislerin arkasındaki “ticari akıl” kimindir? Bakanlık mı, yoksa “protokol örtüsüyle” hareket eden çıkar grupları mı?

3. Yolsuzluğa Açık İşletim Modelleri

Sayıştay Raporları, Bakanlık yurtlarındaki küçük işletmelerin seçim kriterlerinin belirsiz olduğunu ve değerlendirme süreçlerinin şeffaflık ilkesine aykırı şekilde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Bu belirsizlik, yolsuzluğa açık bir alan yaratmakta ve kamu kaynaklarının adil ve şeffaf bir şekilde dağıtılmadığını göstermektedir. Bakanlık, işletici seçimlerinde puanlama kriterlerini kamuya açık bir şekilde ilan etmediği, Genel Müdürlüğün takdir hakkı ile keyfi karar mekanizmalarına zemin hazırladığı görülmektedir. Anlaşılan o ki, “işletici seçimi” adı altında bir sadakat testi yapılmaktadır! Bakanlığın işletmeci adaylarından beklediği en önemli kriter, halkın ihtiyaçlarını değil, belki de Bakanlık koridorlarındaki lobi gücünü temsil etmektir. Kamu kaynaklarını kimlerin paylaştığını, gençlerimiz ancak işletme tabelalarından öğrenebiliyor.

4. Taşınır ve Taşınmaz Kayıtlarında Kaos

Taşınır ve taşınmaz malların muhasebe kayıtlarında eksiklikler olduğu, bazı varlıkların hiç kaydedilmediği ve mevcut kayıtların gerçeği yansıtmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durum, yalnızca bir idari hata değil, aynı zamanda kamu kaynaklarının denetimsiz bir şekilde kullanıldığına ve kayıplara neden olduğuna işaret etmektedir. Bakanlığın bu konuda hiçbir sistematik iyileştirme sağlamamış olması kabul edilemez. Kamuya ait varlıklar,

kayıtlarda kaybolmuş ama kimlerin faydalandığı gayet bellidir! Bu anlayışla Bakanlık, adeta “kayıt dışı yönetim” modelini benimsemiştir. Spor tesisleri ve yurtlar, bakanlık ambarlarında mı, yoksa “tanıdık ellerin” kullanımında mı? Gençlerimiz spor malzemesi yerine neyin muhafaza edildiğini sorgulamakta haklıdır.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

2023 yılı kesin hesap kanunu verilerine göre, bakanlık, ayrılan kaynakların yönetimi ve etkin kullanımı konusunda ciddi zafiyetler yaşamaktadır.

Tablo 80. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2023 Yılı Bütçe Uygulama Sonuçları Cetveli

KURUMU: 22 GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI		BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI CETVELİ					YILI: 2023
		BÜTÇE GİDERLERİ KESİN HESAP İÇMALI					(TL)
PROGRAM KODU	PROGRAM ADI	BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEĞİ (*)	TOPLAM ÖDENEK	BÜTÇE GİDERİ	ÖDENEK ÜSTÜ GİDER	KULLANILMAYAN ÖDENEK	
28	BAĞIMLILIKLA MÜCADELE	7.866.000,00	5.966.000,00	4.836.486,05	0,00	1.129.513,95	
33	GENÇLİK	3.456.428.000,00	5.036.389.054,34	4.998.701.724,98	0,00	37.687.329,36	
34	SPORUN GELİŞTİRİLMESİ VE DESTEKLENMESİ	11.680.826.000,00	18.600.372.550,66	18.575.761.889,76	0,00	24.610.660,90	
62	YÜKSEKÖĞRETİM	66.475.426.000,00	67.574.492.770,98	67.551.475.883,62	0,00	23.016.887,36	
98	YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	758.986.000,00	1.654.034.664,92	1.585.681.838,61	0,00	68.352.826,31	
	GENEL TOPLAM	82.379.532.000,00	92.871.255.040,90	92.716.457.823,02	0,00	154.797.217,88	

Bütçe uygulama sonuçlarına göre, **başlangıç ödeneği 82,4 milyar TL** olan bakanlık bütçesi **92,9 milyar TL**'ye yükseltilmiş. Bu rakamın da **92,7 milyar TL**'lik kısmı harcanmıştır. Sadece bu toplam rakamlara bakarak bile doğru planlama yapılmadığı söylenebilmektedir.

Gençlik Programı altında başlangıçta öngörülen **3,4 milyar TL**'lik ödeneğin yaklaşık **1,7 milyar TL** arttırılıp büyük bir çoğunluğu harcanırken; Bağımlılıkla Mücadele Programının başlangıç bütçesi azaltılmıştır.

Tablo 81. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2023 Yılı Bütçe Uygulama Sonuçları (Ekonomik Sınıflandırma)

EKONOMİK SINIFLANDIRMAYA GÖRE BÜTÇE GİDERLERİ CETVELİ (İKİNCİ DÜZEY)							
KURUMU: 22 GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI							
YILI: 2023							
(TL)							
KODU	ADI	BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEĞİ (*)	TOPLAM ÖDENEK	BÜTÇE GİDERİ	ÖDENEK İSTİ GİDER	KULLANILMAYAN ÖDENEK	
01	PERSONEL GİDERLERİ	632.807.000,00	932.206.787,87	930.937.903,79	0,00	1.268.884,08	
01	MEMURLAR	432.872.000,00	602.399.787,87	602.089.055,35	0,00	310.732,52	
02	SÖZLEŞMELİ PERSONEL	55.379.000,00	53.388.000,00	53.087.203,83	0,00	300.796,17	
03	İŞÇİLER	144.076.000,00	273.726.000,00	273.335.351,35	0,00	390.648,65	
04	GEÇİCİ SÜRELİ ÇALIŞANLAR	240.000,00	2.453.000,00	2.426.293,26	0,00	26.706,74	
05	DİĞER PERSONEL	240.000,00	240.000,00	0,00	0,00	240.000,00	
02	SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARINA DEVLET PRİMİ GİDERLERİ	112.977.000,00	151.222.000,00	146.884.720,56	0,00	4.337.279,44	
01	MEMURLAR	69.015.000,00	80.369.000,00	80.227.785,81	0,00	141.214,19	
02	SÖZLEŞMELİ PERSONEL	11.670.000,00	12.388.000,00	8.283.058,98	0,00	4.104.941,02	
03	İŞÇİLER	32.292.000,00	58.465.000,00	58.373.875,77	0,00	91.124,23	
03	MAL VE HİZMET ALIM GİDERLERİ	472.785.000,00	1.057.020.968,87	987.592.270,77	0,00	69.428.698,10	
02	TÜKETİME YÖNELİK MAL VE MALZEME ALIMLARI	140.941.000,00	252.243.867,93	229.202.285,95	0,00	23.041.581,98	
03	YOLLUKLAR	24.672.000,00	26.442.357,41	23.293.057,59	0,00	3.149.299,82	
04	GÖREV GİDERLERİ	5.902.000,00	11.952.000,00	8.850.279,76	0,00	3.101.720,24	
05	HİZMET ALIMLARI	291.439.000,00	752.832.397,71	715.232.409,73	0,00	37.599.987,98	
06	TEMSİL VE TANITMA GİDERLERİ	3.566.000,00	4.333.275,63	3.679.565,64	0,00	653.709,99	
07	MENKUL MAL, GAYRİMADDİ HAK ALIM, BAKIM VE ONARIM GİDERLERİ	5.823.000,00	8.135.829,19	6.278.386,93	0,00	1.857.442,26	
08	GAYRİMENKUL MAL BAKIM VE ONARIM GİDERLERİ	383.000,00	1.014.441,00	1.010.591,68	0,00	3.849,32	
09	TEDAVİ VE CEZAZE GİDERLERİ	59.000,00	66.800,00	45.693,49	0,00	21.106,51	
05	CARİ TRANSFERLER	50.006.571.000,00	67.362.288.211,83	67.335.481.336,57	0,00	26.806.875,26	
02	HAZINE YARDIMLARI	40.813.248.000,00	57.241.063.000,00	57.239.692.499,08	0,00	1.316.500,92	
03	KAR AMACI GÜTMEYEN KURULUŞLARA YAPILAN TRANSFERLER	466.145.000,00	1.023.663.752,40	1.013.466.338,72	0,00	10.197.413,68	
04	HANE HALKI VE İŞLETMELERE YAPILAN TRANSFERLER	8.711.494.000,00	9.081.937.459,43	9.067.927.776,10	0,00	14.009.683,33	
06	YURTDIŞINA YAPILAN TRANSFERLER	15.684.000,00	15.684.000,00	14.394.722,67	0,00	1.289.277,33	
06	SERMAYE GİDERLERİ	5.262.310.000,00	10.261.198.072,33	10.211.465.778,33	0,00	49.732.294,00	
01	MAMUL MAL ALIMLARI	553.636.000,00	1.676.119.166,59	1.637.309.135,11	0,00	38.810.031,48	
03	GAYRİ MADDİ HAK ALIMLARI	3.100.000,00	29.233.000,00	29.056.032,24	0,00	176.967,76	
04	GAYRİMENKUL ALIMLARI VE KAMULAŞTIRMASI	0,00	2.600.000.002,12	2.600.000.000,00	0,00	2,12	
05	GAYRİMENKUL SERMAYE ÜRETİM GİDERLERİ	4.677.710.000,00	5.804.963.853,29	5.795.186.998,19	0,00	9.776.855,10	
07	GAYRİMENKUL BÜYÜK ONARIM GİDERLERİ	15.000.000,00	138.182.050,33	137.942.114,23	0,00	239.936,10	
09	DİĞER SERMAYE GİDERLERİ	12.864.000,00	12.700.000,00	11.971.498,56	0,00	728.501,44	
07	SERMAYE TRANSFERLERİ	420.082.000,00	720.082.000,00	720.082.000,00	0,00	0,00	
03	HAZINE YARDIMLARI	420.082.000,00	720.082.000,00	720.082.000,00	0,00	0,00	
08	BORÇ VERME	25.472.000.000,00	12.387.237.000,00	12.384.013.813,00	0,00	3.223.187,00	

Personel giderleri gibi kalemlerdeki harcamalar da oldukça dikkat çekicidir. “Geçici süreli çalıştırılan” personeller için öngörülen **başlangıç ödeneğinin 10 katı kadar** bir harcama gerçekleştirilmiştir.

Mal ve hizmet alım giderlerinde ise başlangıçta belirlenen **472 milyon TL**’lik ödeneği ek ödeneklerle iki kattan daha fazla arttırılmıştır. Bu ödeneğin büyük ölçüde kullanıldığı da görülmektedir. Ancak bu harcamaların detaylarında, bazı kritik kalemler için gerekli bütçenin doğru yönlendirilmediği anlaşılmaktadır. Örneğin, temsil ve tanıtma giderlerine **4,3 milyon TL** harcanmıştır. Bu rakam “Mal ve Hizmet Alım Giderleri” kaleminin altındaki 8 kalemden sadece 1 olmasına rağmen kendi başına bir program olan “Bağımlılıkla Mücadele Programı” bütçesi ile yarışmaktadır. **Bağımlılıkla Mücadele** için toplam **4,8 milyon TL** harcanmıştır. Bu rakamlara baktığımızda **iktidar bütçeyi gençleri uyuşturucu çetelerinin elinden kurtarmak için değil bakanlık içindeki itibar ve israf çetelerine harcadığı görülmektedir.**

Sonuç olarak, Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın bütçe uygulama sonuçları, kaynakların gençlerin refahı ve spor altyapısının gelişimi için değil, plansız ve verimsiz bir şekilde harcadığını ortaya

koymaktadır. Bu durum, hükümetin politikalarını yalnızca rakamlarla süsleyerek halka sunduğunu, ancak somut fayda sağlamadığını göstermektedir. Gençlik ve sporun geleceğini sözde sahiplenen bu anlayışa karşı muhalefet olarak, bu kaynakların etkin ve adil kullanılması için daha güçlü bir bütçe disiplini ve denetim mekanizması talep ediyoruz.

4.16. SAĞLIK BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

T.C. Sayıştay Başkanlığınca yayımlanan Sağlık Bakanlığı 2023 yılı düzenlilik denetim raporu, Sağlık Bakanlığı'na bağlı döner sermaye işletmeleri 2023 yılı düzenlilik denetim raporunu içermektedir.

Söz konusu raporlardan Sağlık Bakanlığı'na ait ana bulgular aşağıda özetlenmiştir:

BULGU 1. Yapım İşlerine Ait Nihai Projelerin Haklar Hesabında İzlenmemesi

İl sağlık müdürlükleri tarafından tamamlanan ve geçici kabulü yapılan yapım işlerinin nihai proje bedelleri, ilgili mevzuata göre doğru bir şekilde izlenmediği tespit edilmiştir.

BULGU 2: Kamu Özel İş Birliği Modeli ile İşletilen Şehir Hastanelerinin Muhasebe İşlemlerinin Mevzuata Uygun Şekilde Yapılmaması

Hizmete giren şehir hastanelerine ait bazı varlık ve yükümlülüklerin hatalı kaydedildiği, kira ödemelerinin hatalı muhasebeleştirildiği ve muhasebe içi envanter işlemlerinin yapılmadığı; finansal kiralama işlemlerinden doğan mali borçlar ile borçlanma maliyetlerine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmadığı; miktara bağlı hizmetler için taahhüt edilen tutarların nazım hesaplarda izlenmediği ve sözleşme kapsamında teslim edilen taşınırların Malzeme Kaynak Yönetim Sistemine kayıtlarının yapılmadığı tespit edilmiştir.

DİĞER BULGULAR

BULGU 1. Antalya Şehir Hastanesine İlişkin Mal ve Hizmet Alımları ile Yapım İşlerinde İhale Mevzuatına Uyulmaması

Revize uygulama projelerinin tatbiki için gerçekleştirilen iş artışlarının yasal sınırı aşması nedeniyle işin asli unsurlarının iş kapsamından çıkarılarak farklı bir ihale ile yine aynı yükleniciye ihale edildiği; uygulama projelerinin işin niteliğine ve ilgili mevzuat

düzenlemelerine uygun hazırlanmadığı; şehir hastanesi için ihtiyaç duyulan mal alımlarının kısımlara bölünmek suretiyle farklı harcama birimleri üzerinden temin edildiği ve hastanenin ihtiyaç duyacağı hizmet alımlarının yapım işi tamamlanmadan pazarlık usulü ile temin edildiği tespit edilmiştir.

BULGU 2. Yapım İşlerinde Sigorta Kapsamı ve Süresinin Sağlıklı Belirlenmemesi, İhaleye Hazırlık ve Projelendirme Süreçlerinin Etkili İşletilmemesi ve Sözleşme Uygulama Sürecinde Aksaklıkların Bulunması

İhale öncesi hazırlıkların tam olarak yapılmaması sebebiyle işlerin yürütülmesi aşamasında aksaklıkların olduğu; yapım işlerine ilişkin idari şartname ve sözleşmelerde fiyat farkı hesaplamasında kullanılacak endekslere yer verilmediği; yeni birim fiyatların proforma fatura üzerinden tespit edildiği; yüklenicilere aldırılmasına ihtiyaç duyulan araç, gereç ve malzemelere ilişkin hükümlerin açık bir şekilde düzenlenmediği ve bu ihtiyaçların alınmaması halinde uygulanacak cezaların yetersiz olduğu; iş ve iş yeri sigortası yapılması kararlaştırılan bazı yapım işlerinde sigorta kapsamında yer alması gereken teminatların yer almadığı; yapım işlerinde ödenen toplam hakediş tutarının poliçedeki sigorta bedelini aşması durumunda sigorta bedelinin artırılmadığı ve süre uzatımları nedeniyle inşaat sigorta sürelerinin uzatılmadığı tespit edilmiştir.

BULGU 3: Aşı ve Antiserum Soğuk Zincir ve Stok Yönetim Sistemi Hizmet Alımına İlişkin Süreçlerin İhale Dokümanına Uygun Sürdürülmemesi

Aşı ve Antiserum Soğuk Zincir ve Stok Yönetim Sistemi hizmet alımında, personel çalıştırma, teknik gerekliliklerin yerine getirilmesi, yazılım güncellemeleri ve cihaz bakımları gibi şartnameye uygunluk sağlanmadığı, hakedişlerin düzenlenmesinde aksaklıklar yaşandığı ve cezai yaptırımların uygulanmadığı tespit edilmiştir.

BULGU 4: Yazılım Hizmeti Alımlarına ve Yapım İşlerine İlişkin İhale Dokümanlarının Mevzuata Uygun Düzenlenmemesi

PACS yazılım hizmeti alımları ve yapım işlerine ilişkin şartnamelere, mevzuatta öngörülmeyen IHE uyumluluk belgesi gibi belgelerin istenmesine dair hükümlerin eklenmesi, rekabeti engelleyici nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

BULGU 5: Bakanlıkça Belirlenen Pozisyonlarda Sözleşmeli Personel Tarafından Yapılan Görevlerin, Geçici Görevlendirilenler Tarafından Yürütülmesinde Mevzuatta Belirtilen Süreye Uyulmaması

663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye aykırı olarak, sözleşmeli personelin sözleşmesinin sona ermesinin ardından geçici görevlendirmelerin iki ayı aşan sürelerle yapılmış olduğu tespit edilmiştir.

BULGU 6: Bakanlığın Kullanımında Bulunan Taşınmazların Cins Tashihlerinin Yapılmaması ve Yalova Termal Kaplıcalarına İlişkin Taşınmazların Muhasebe Kayıtlarında ve Taşınmaz Cetvellerinde Yer Almaması

Bakanlığın kullanımında bulunan taşınmazlar için tapu kaydıyla fiili kullanım şekilleri arasındaki fark olduğu ve cins tashihlerinin yapılmadığı, Yalova Termal Kaplıcalarına ait taşınmazların muhasebe kayıtlarında ve taşınmaz icmal cetvellerinde yer almadığı, tapu kayıtlarında da Bakanlığa tahsis edildiğine dair bilgi bulunmadığı tespit edilmiştir.

BULGU 7: Kamu Özel İş Birliği Modeli ile İşletilen Şehir Hastanelerine İlişkin Sorunlar Bulunması

Şehir hastanelerinde nihai tamamlama süreçlerinin yürütülmemesi, yer teslimi yapılmadan inşaat işlerinin başlaması ve yatırım ile işletme dönemlerine ilişkin revizyonların yapılmaması, yaptırılmayan veya yapılmayan imalatlar için toplam sabit yatırım tutarının revize edilmemesi ve bu eksikliklerin etki ettiği hizmetler için hizmet değişikliği yapılmaması gibi sorunlar tespit edilmiştir. Ayrıca, trijenerasyon sistemlerine ilişkin fayda-maliyet analizlerinin yapılmaması, doğal gaz tüketiminde eksik ölçüm bedellerine maruz kalınması, yatırım döneminde katma değer vergisi istisnasından yararlanan görevli şirketlerin kira süresi veya tutarından kısmı vazgeçme işlemlerinin tesis edilmemesi de gözlemlenmiştir. Kamu özel iş birliği modeli ile yapılması planlanan Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ve Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu kampüs projelerinin sözleşme taraflarınca sulhen sona erdirilmesine rağmen, görevli şirketin mutabakat yükümlülüklerini yerine getirmemesi, Ankara Etlik Şehir Hastanesi için fiili tamamlama tarihi öncesinde yapılması öngörülen iş azalışına ilişkin mutabakat sağlanmasına rağmen kullanım bedelinin revize edilmemesi, Konya ve Manisa şehir hastanelerinde kredi geri ödeme planı ile minimum borç servisi karşılama oranının sözleşme hükümlerine uygun olarak sunulmaması ve kullanım bedeli ödemesinde uyumsuzluk yaşanması gibi eksiklikler de belirlenmiştir. Diğer tespitler arasında, Ankara Etlik Şehir Hastanesi yüksek güvenlikli adli

psikiyatri servisinde güvenlik hizmetinin sunulmaması, sözleşme kapsamındaki hakların kullanılmaması, randevu verme ve sonuç verme sürelerinde gecikmelerin meydana gelmesi ve bunların yardım masasına bildirilmeyerek yansıtılmaması, yemekhane hizmetlerine ilişkin sistemler arasında entegrasyon olmaması sebebiyle yemek hakkı olmayan personelin yemek sayılarının hakedişe yansıtılması, çeşitli ısınma ve soğutma giderlerinin tahsil edilmemesi, kullanılmayan alanlar için işlem yapılmaması, bahçe bakım hizmetlerinin verilmemesi, sözleşme kapsamındaki ekipmanların atıl kalması, tıbbi ekipmanlarda onarım giderlerinin karşılanmaması gibi durumlar da tespit edilmiştir. Bununla birlikte ihale dokümanı ve projelerde öngörülen alanlardan daha fazla kısmın ticari alan olarak kullanılması, ticari alan iklimlendirme giderlerinin hesaplama yönteminde farklılıklar bulunması ve bu giderlerin tahsil edilmemesi, ayrıca kamu özel iş birliği modeliyle işletilen şehir hastanelerinde ticari alanlarda elektrik, su ve doğalgaz sayaçlarının eksik veya arızalı olması gibi ticari alanlara ilişkin sorunlarda tespit edilmiştir. Ayrıca, pazar testi süreci tamamlanan Adana ve Yozgat şehir hastanelerinde, görevli şirket tarafından hizmetlerin pazar testi şartlarına ve yöntem beyanlarına uygun olarak sunulmaması, pazar testi süreçlerinin yürütülmemesi ve sonuçlandırılmaması gibi sorunlar tespit edilmiştir. Ayrıca, sözleşmelerde öngörülen süre geçmiş olmasına rağmen Kayseri, Manisa ve Elazığ şehir hastaneleri için pazar testi süreçlerinin yürütülmemesi, Mersin, Yozgat, Isparta ve Adana şehir hastanelerinde ise bina ve arazi, ortak hizmetler yönetimi ve HBYS hizmetlerinin pazar testi süreçlerinin sonuçlandırılmaması gibi aksaklıklar gözlemlenmiştir.

BULGU 8: Üniversite Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezlerinin Denetlenmesine İlişkin Usul ve Esasların Belirlenmemiş Olması

Üniversite Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezlerinin denetlenmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmediği ve mevcut denetimlerin yalnızca ruhsat ve faaliyet izni şartlarına uygunlukla sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

SAĞLIK BAKANLIĞINA BAĞLI DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİ 2023 YILI DÜZENLİLİK DENETİM RAPORU

A. Denetim Görüşünün Dayanağı Bulgular

1. Sağlık Tesislerinin Gerçek Kişilerden Alacaklarına İlişkin Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve Hastane Bilgi Yönetim Sistemi Kayıtları Arasında Uyumsuzluk Olması
2. Tahsili Şüpheli Hale Gelen Alacaklarla İlgili Muhasebe Kayıtlarının Yapılmaması

3. Hurdaya Ayrılan Tıbbi Cihazlara Ait Parçaların Yedek Parça Olarak Depolanmasına Rağmen Herhangi Bir Kaydının Bulunmaması

B. Diğer Bulgular

1. Hizmet Alım İhalelerinde Fiyat Farkına İlişkin Hatalı Uygulamalar Bulunması
2. Yemek Hizmeti Alımına İlişkin Şartname ve Sözleşmelerin Mevzuata Uygun Düzenlenmemesi
3. Tabip Kadrosunda Olup Uzmanlık Eğitimi Gören Personelin Taban Ödeme Katsayılarının Belirlenmesinde Kadro Ünvanlarının Esas Alınmaması
4. Ek Ödeme Süreçlerine İlişkin Sorunlar Bulunması
5. Su Analiz Bedeli Alacaklarının Tahsil Edilememesi
6. Ticari Alan Kira Tahsilatlarında Mevzuatta Belirtilen Sürelere Uyulmaması

DEĞERLENDİRME

Sayıştay Başkanlığı'nın 2023 yılı raporu, şehir hastanelerinin KÖİ modeliyle işletilmesinin kamu maliyesi üzerinde ağır bir yük oluşturduğunu ve usulsüzlüklerin sürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesinin, kamu yararına odaklanan politikalarla yer değiştirilmesi gerektiğini ve şehir hastanelerinin kamulaştırılmasının acil bir ihtiyaç haline geldiğini göstermektedir. Rapor, şehir hastanelerinin muhasebe işlemlerinin mevzuata uygun yapılmadığını, kira ödemelerinin hatalı kaydedildiğini, ayrıca bazı hizmetlerin taahhüt edilen miktarda sağlanmadığını gözler önüne sermektedir. Bu tür sorunlar, sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesinin kamu kaynaklarını israf etmesine yol açarken, mevcut sistemin verimsizliğini ve sürdürülemezliğini de gözler önüne sermektedir. Sağlık hizmetlerinin kamu yararına dayalı şekilde, yerel ihtiyaçlar ve altyapı göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılması, sadece mali yükü hafifletmekle kalmayacak, halk sağlığını da önceleyecektir.

2023 YILI KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 82. Sağlık Bakanlığı 2023 Yılı Kesin Hesap Cetveli (Programlar)

KURUMU: 14 SAĞLIK BAKANLIĞI		BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI CETVELİ					YILI: 2023
BÜTÇE GİDERLERİ KESİN HESAPIMALI							
PROGRAM KODU	PROGRAM ADI	BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEĞİ (*)	TOPLAM ÖDENEK	BÜTÇE GİDERİ	ÖDENEK ÜSTÜ GİDER	KULLANILMAYAN ÖDENEK	
28	BAĞIMLILIKLA MÜCADELE	2.490.653.000,00	970.223.232,00	951.956.500,77	0,00	18.266.731,23	
53	KORUYUCU SAĞLIK	92.847.447.000,00	102.504.865.219,46	102.042.946.317,83	0,00	461.918.901,58	
54	TEDAVİ EDİCİ SAĞLIK	213.108.304.000,00	300.544.579.585,14	298.701.429.228,94	0,00	1.843.150.356,20	
98	YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	2.060.283.000,00	2.136.849.079,00	2.042.985.379,46	0,00	93.863.699,54	
99	PROGRAM DIŞI GİDERLER	826.991.000,00	889.491.000,00	630.039.350,00	0,00	259.451.650,00	
	GENEL TOPLAM	311.333.678.000,00	407.046.008.115,60	404.369.356.777,05	0,00	2.676.651.338,55	

Sağlık Bakanlığı'nın 2023 yılı bütçesinde **2,67 milyar TL'nin kullanılmamış olması**, sağlık hizmetlerinin yetersizliğini ve kaynakların doğru planlanmadığını açıkça göstermektedir. Koruyucu sağlık programlarına ayrılan bütçenin yaklaşık **1,64 milyar TL'si** gibi büyük bir kısmının atıl kalması, halk sağlığını korumak yerine tedavi yüküne odaklanan plansız bir yaklaşımı gözler önüne sermektedir.

Bağımlılıkla Mücadele Programı için ayrılan bütçe yalnızca **2,49 milyar TL** iken, bunun yaklaşık **95 milyon TL'si kullanılmamış**. Bağımlılık, özellikle genç nüfusu tehdit eden ciddi bir toplumsal sorunken bu programa hem az bütçe ayrılmış hem de mevcut bütçe etkin şekilde harcanamamıştır. Bu durum, bağımlılıkla mücadele politikalarının öncelikli olmadığını göstermektedir. 2023 yılı itibarıyla madde bağımlılığı vakalarının artışı ve tedavi merkezlerindeki yetersizlikler göz önüne alındığında, bu programın hem finansal hem de stratejik olarak eksik kaldığı açıkça ortadadır.

Tedavi Edici Sağlık Programı için ayrılan **213,1 milyar TL'lik** bütçe, genel sağlık harcamalarının en büyük kısmını oluşturmaktadır. Bu programdaki yüksek bütçe oranı, Türkiye'nin sağlık politikalarının büyük ölçüde tedaviye odaklandığını, koruyucu sağlık hizmetlerinin ise ikinci plana itildiğini göstermektedir. Bununla birlikte tedaviye ayrılan bütçeye rağmen hastanelerdeki yoğunluk, randevu alamam problemleri düşünüldüğünde kaynakların verimli kullanılmadığını göstermektedir. Bu anlayış, sağlık sistemini sürdürülemez hale getiren kriz yönetiminden öteye gidememekte, önleme yerine yalnızca sonuçları yönetmeye odaklanan bir sağlık politikası anlayışını temsil etmektedir.

Bu bütçe, yalnızca sayılardan oluşan bir hesap cetveli değil, aksine, vatandaşın sağlık hakkının nasıl ihmal edildiğinin açık bir itirafıdır! Koruyucu sağlık hizmetlerine ayrılan kaynakların kullanılmadığı, bağımlılıkla mücadelede gençlerin kaderine terk edildiği, tedaviye erişim için saatlerce bekleyen hastaların bütçe kalemlerinde unutulduğu bir sistemle karşı karşıyayız. Bu tablo, insan hayatının bütçe kalemleri arasında bir detay gibi görüldüğü, halk sağlığının ise yalnızca rakamlardan ibaret sayıldığı bir anlayışı ortaya koymaktadır.

4.17. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

SAYIŞTAY RAPORU DEĞERLENDİRMESİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 yılı Sayıştay Denetim Raporu, mali yönetim ve iç kontrol mekanizmalarındaki ciddi eksiklikleri ve kaynak kullanımında disiplin sağlanamadığını açıkça ortaya koymaktadır. 26,9 milyar TL'lik bütçesinin %91,85'i harcanmış olmasına rağmen, yatırımlarda ve mali yönetimde sistematik sorunlar devam etmektedir.

Raporda, 148,9 milyon TL tutarındaki geçici kabulü yapılan yatırımların ilgili duran varlık hesaplarına aktarılmadığı, bu durumun mali tabloların doğruluğunu etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca, yapım işlerine ait nihai projelerin, hukuki ve ekonomik değer taşımaya rağmen, muhasebe kayıtlarında 260-Haklar Hesabında izlenmediği tespit edilmiştir. Bu tür uygulamalar, kamu varlıklarının yönetiminde şeffaflık ve disiplin eksikliğini açıkça göstermektedir.

Bakanlık tarafından gerçekleştirilen değer artırıcı harcamalarda da önemli muhasebe hataları yapılmıştır. 2023 yılında 114 bin TL'yi aşan taşınmazlara yapılan değer artırıcı harcamalar, varlık maliyetine eklenmesi gerekirken doğrudan giderleştirilmiştir. Bu durum, taşınmazların gerçek değerlerinin raporlanmasını engellemiş ve kamu zararı riskini artırmıştır.

İdari para cezalarının tahakkuk kayıtlarının yapılmaması da dikkat çeken bir diğer bulgu olarak öne çıkmıştır. Kesilen cezaların büyük bir kısmının tahakkuk kayıtlarının yapılmadığı, yalnızca tahsilat aşamasında muhasebeleştirildiği belirtilmiştir. Bu uygulama, kamu gelirlerinin takip ve tahsilatında ciddi bir kontrol zafiyeti olduğunu göstermektedir.

Yapım işlerinde şantiye defterlerinin düzenli tutulmaması, imalatların belgelenmemesi gibi sorunlar da raporda yer almaktadır. Proje ve şartnamelere uygun olmayan imalatların gerçekleştirilmesi, denetim süreçlerinin yeterli etkinlikte yürütülmediğini ortaya koymaktadır.

Özellikle teknik şartnamelerde detayların belirtilmemesi, iş kalitesini düşürmekte ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını engellemektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın mali yönetimindeki bu eksiklikler, kamu kaynaklarının verimli kullanımını engellemekte ve kurumsal hesap verebilirliği zayıflatmaktadır. Bu sorunların çözümü, kültür ve turizm alanında daha etkili hizmetlerin sunulmasını sağlamak adına bir zorunluluktur.

2023 KESİN HESAP KANUNU DEĞERLENDİRMESİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 yılı kesin hesap sonuçları, kamu kaynaklarının planlanmasında ve kullanılmasında ciddi sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, ayrılan bütçelerin etkin şekilde kullanılmadığı, temel ihtiyaçlara yönelik yatırımların ihmal edildiği ve şeffaflık konusundaki eksiklikler dikkat çekmektedir.

2023 yılı kesin hesabına göre kültürel mirasımıza ve turizm potansiyelimize harcanması gereken tam 2,2 milyar TL'lik kaynak kullanılmamış! Tarihi eserlerimiz restorasyon beklerken, müzelerimiz ziyaretçi çekemezken, yerel turizm hareket beklerken bu bütçeler neden heba ediliyor?

Öncelikle, **ödeneklerin kullanımındaki düşük oranlar ve dengesizlikler** eleştiriye açıktır. Bakanlık toplamda 26,9 milyar TL ödenek almış olmasına rağmen, yaklaşık 2,2 milyar TL'lik kaynak kullanılmamıştır. Örneğin, sermaye giderleri için ayrılan 7 milyar TL'nin yaklaşık 1,5 milyar TL'si âtil kalmıştır. Kültür varlıklarının korunması ve müzelerin geliştirilmesi gibi kritik alanlarda bu kaynakların kullanılmamış olması, yönetim ve planlama eksiklerini göstermektedir.

Sanat ve kültür ekonomisine yönelik yatırımların yetersizliği de büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 1,5 milyar TL'lik toplam ödenekten sadece 1,3 milyar TL harcanmıştır. Kültür, bir milletin kimliğidir. Bu kimliği ihmal etmek, halkın geleceğini ihmal etmektir. Bu, ülkemizin kültürel ve sanatsal potansiyelini yeterince değerlendiremediğimizi göstermektedir. Oysa kültür ekonomisinin geliştirilmesi hem turizmin çeşitlendirilmesine hem de kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamak için fırsattır.

Ayrıca, **büyük tanıtım harcamalarına rağmen somut geri dönüşlerin belirsizliği** endişe vericidir. Tanıtma Genel Müdürlüğü'ne 2,5 milyar TL gibi büyük bir bütçe ayrılmış, bunun

%98'i harcanmış olmasına rağmen, bu yatırımların turizm gelirleri üzerindeki etkisi ne geçen yıl bütçe döneminde ne de bu yıl açıklanmamıştır. Bununla ilgili Bakanlığın başka kaynaklarında da performans göstergelerini içeren rapor bulunmamaktadır. Bu paraların doğru yere ve ülkelere harcanıp harcanmadığı, turist olarak geri dönüp dönmediği fayda/maliyet analizi olarak tetkik edilmelidir. Halkın ödediği vergilerin bu denli büyük harcamalarda nasıl bir fayda sağladığı şeffaflıkla paylaşılmalıdır.

Kütüphaneler ve yayımlara yapılan yatırımlardaki yetersizlikler de dikkat çekmektedir. 2 milyar TL'lik toplam ödeneğin sadece 1,6 milyar TL'si kullanılmıştır. Bilgiye erişimin ve okuma kültürünün teşviki açısından bu kadar önemli bir alanda bu kadar büyük bir kullanılmayan ödenek kalması kabul edilemez. Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşmesi için kütüphaneleri güçlendirmek ve halkın bilgiye erişimini artırmak gerekir.

Son olarak, **şeffaflık ve hesap verebilirlik eksikliği** genel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Harcamaların sonuçlarıyla ilgili net performans göstergeleri sunulmamakta, yapılan yatırımların faydaları kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Özellikle yerel yönetimlere aktarılan kaynakların ne derece etkin kullanıldığına dair detaylı bilgi verilmemesi, kaynakların kamu yararına kullanılıp kullanılmadığı konusunda soru işaretlerine yol açmaktadır.

2023 yılı kesin hesap sonuçları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kaynak planlamasında ve yönetiminde iyileştirmeler yapılması gerektiğini göstermektedir. Daha etkili bir kaynak yönetimi, kültürel mirasın korunması ve kültür ekonomisinin güçlendirilmesi açısından elzemdir.

SONSÖZ

İktidarın önümüze sunduğu 2025 yılına ilişkin bütçenin gelir ve gider kalemlerinin dağılımı doğal olarak ülkenin iktisadi faaliyetlerini direkt etkileyecek hususları ihtiva etmektedir. Burada bütçeyi genel olarak değerlendirmeden önce AKP iktidarının önceki yıllarda belirlenen hedeflerine ne kadar ulaşabildiğine bakmak daha tutarlı bir çerçevede bütçeyi ele alabilmemizi sağlayacaktır.

Ak Parti İktidarının millete her yıl bütçe döneminde hedefler vermek, planlar sunmak, umut satmak ama neticesinde hedefe koşmamak, plana uymamak, umutları yıkmak hastalığı bulunmaktadır.

İktidarın bir üst hedef olarak ortaya koymuş olduğu ve sürekli dillere pelesenk olan dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi arasına girmek hedefinden de ülkemizin ne kadar uzak olduğunu vatandaş sofrada, sokakta, elini cebine attığında gayet açık görmektedir. Dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmek bir tarafa ilk 20 ekonomisi arasında kalmak bile büyük başarı olacaktır. Ülkemizi bu hale getirmek utanılası bir durum olsa gerektir.

Aynı hususlar ihracat, cari açık, işsizlik, enflasyon rakamları ve birçok konuda tekrar etmemize gerek bırakmayacak şekilde tüm vatandaşlarımızın malumudur. Ne de olsa umut tüccarlığının bir bedeli yok diyerek millete her dönem hayal satmanın faturasını millet iktidara ağır ödecektir.

2023 yılı Kesin Hesap Kanunu iktidarın bütçe yönetimi, kamu mali disiplini, maliye politikası, hesap verilebilirlik ve şeffaflık gibi yönlerden çalışmalarının neticesini gösteren önemli bir sonuç belgesidir. Yani aslında bu kanun iktidarın iş tutuşunu göstermektedir. Bu kanun, geçmiş yıllardaki bütçe ve maliye politikasının bir özeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanunda yer alan bazı rakamlar ve bunların oluşturduğu sonuçlar, ciddi endişeleri beraberinde getirmektedir.

2023 kesin hesap kanununa göre bütçe giderleri 6 trilyon 588 milyar TL, bütçe gelirleri ise 5 trilyon 208 milyar TL'dir. Dolayısıyla 2023 kesin hesap kanununda bütçe açığı 1 trilyon 380 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve faiz dışı açık 706 milyar TL olarak kayda geçmiştir. Bütçe açığının bu denli yüksek olması, kamu borçlanmasının artmasıyla ülkenin mali risklerini yükseltmektedir. Ayrıca faiz dışı açığın verilmiş olması hesabın borçlanılsa bile tutmadığını göstermektedir. Faiz dışı açık geri kalmış ekonomilerde bile olmaması gereken bir durumdur. **Bu durum, ekonomik istikrarı tehdit ettiğini ve gelecek nesiller üzerine ağır bir**

mali yük kalacağını göstermektedir. Ayrıca bu bütçe açığı, maliye politikalarının keyfi değil plan ve programa dayalı oluşturulması gerektiğini ve kamu harcamalarının etkin, verimli, hesaplı bir şekilde kullanılması gerektiğinin göstergesidir. Dolayısıyla iktidarın yönetim biçimini gözden geçirmesi elzemdir.

Sonuç olarak, 2023 Kesin Hesap Kanunu, maliye politikaların, kamu harcamalarının, bütçe yönetim sürecinin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. İktidarın, gelecek nesillerin refah içerisinde yaşayacağı bir ülke hazırlaması beklenirken bu iktidarın gelecek nesillere de bırakacağı mirasın sadece ağır borç yükü olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Sürdürülmesi zor hale getirilen bütçe ve ekonomi yönetimi için acil ve etkin adımlar atılmalıdır. İktidar ülkemize hizmet etmek istiyorsa öncelikle bütçeyi kendisinden koruyarak başlamalıdır. Böylesine israf ile yönetilen bir bütçeye ait kesin hesap sonuçlarını doğru bulmuyor ve 2022 yılına ait Kesin Hesap Kanunu teklifini kabul etmiyoruz.

Bütçe Kanunu teklifine gelindiğinde 2025 yılında ekonomik büyümenin önceki sene olduğu gibi yüzde 4’de kalması, işsizliğin yüzde 9,6 olarak gerçekleşmesi, buna karşılık cari açığın gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranının -2% olmasına yönelik bir beklentinin olduğunu görüyoruz.

Mezkûr Bütçe Kanun teklifinde devletin giderlerinin **14 trilyon 731 milyar TL**, gelirlerinin ise **12 trilyon 800 milyar TL** olması hedeflenmektedir. Böylelikle **daha şimdiden 1 trilyon 931 milyar TL olan bütçe açığının GSYH’ye oranının %3,1’ine denk gelmesi** hedeflenmektedir. Yüksek bütçe açığının finansmanı neticesinde daha fazla küresel borçlanma maliyetlerine katlanmak zorunda kalacağımızdan ötürü bütçe açığının finansmanı noktasında hükümetin büyük ölçüde içerideki vergilerle ve borçlanmalarla bu açığı kapatmaya çalışacağını anlıyoruz. Ülkemizde 2025 yılı ve devamında sıkılaştırma politikalarının giderek artacağını söylemek için bütçe hedeflerine bakmamız fazlasıyla yeterli olacaktır. Hükümet vergi gelirlerinin yanı sıra ilk etapta bütçe açığının yüksek finansmana ihtiyaç duyması nedeniyle iç borçlanmasını artırmayı hedeflemektedir. Bu bankaların reel yatırımlara ayıracağı kaynağı azaltması, reel sektör açısından da ihtiyaç duyduğu finansman imkanının giderek yok olması anlamına gelmektedir. Borçlanmadan ayrı olarak vergi gelirlerine baktığımızda ise burada maalesef gelir dağılımında en adaletsiz vergilendirme sistemi olan dolaylı vergilerden KDV ve ÖTV ile en büyük gelirin elde edilmesi amaçlanmıştır. **2025 yılında 4 trilyon 991 milyar TL ile Katma Değer Vergisi, 2 trilyon 146 milyar TL ile Özel Tüketim Vergisi** sonucunda tüm vergi gelirlerinin en az **%60’ından daha fazlası dolaylı vergilerden**, yani kıt kanaat geçinen yoksul halk kesiminden

temin edilecektir. **Büyük bir üzüntü ile müşahade etmekteyiz ki bu bütçe ekonomiyi canlandırma, memleketimizi kalkındırma, milletin yarınlarına umutla bakmasını sağlama bütçesi değildir.**

Bu bütçe ne yazık ki milletin omzundaki yükü artırma, fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapma bütçesidir. Millet bu bütçeyle küsmüş olduğu devletin bir gün kendisini kurtaracağı ümidini de kaybedecektir. Milletini devletine küstüren bu anlayışın karşısında durmak akıl, vicdan ve hakkaniyetin gereğidir.

Bu bütçeyle sevinen yalnızca çeteleşmiş sermaye olacak, kahrolan köylü, esnaf, işçi, emekçi ve emekli olacaktır. Bu iktidarın bilinçli bir tercihidir ancak bu tercih millet vicdanında hüküm giyecektir.

Ayrıca 2025 bütçesi, açıklanan büyüme hedefleri ve bütçe açığı açısından ele alındığında; mali politikalarda enflasyonla mücadeleye yeterli kaynağın ayrılmadığı, hatta enflasyonu körüklediği anlaşılmakta, 2025 yılına ilişkin bütçenin, enflasyonu daha da artıracığı görülmektedir.

2025 bütçesinde vergi gelirlerinde **%51,78** artış hedefine baktığımızda küçülen bir ekonomide bunun ancak yeni vergiler getirilmesi ve vergi oranlarında artış yapılması ile sağlanabileceği, verginin tabana yayılması mücadelesi veren bir iktidar için şaşırtıcı değildir.

Özetle Saadet Partisi olarak, iktidarın getirdiği bütçe teklifinde harcamaların adaletsiz bir şekilde dağıldığını, insanımızın refahının artırılması için gerekli ve yeterli tedbirlerin alınmadığını görmekteyiz. Ayrıca, iktidarın vergi anlayışı emekli, işçi, esnaf ve memur başta olmak üzere dar gelirli insanımızı olumsuz etkilemekte ve yandaş kesimi kayırmaktadır.

Daha adil bir gelir dağılımı ve sosyal adalet için ekonomi yönetiminde daha fazla çaba harcanması gerekmektedir. Bütçeyle ilgili olarak adil bir düzene dayalı ekonomik model doğrultusunda daha çok istihdam ve üretim ortamı oluşturulması elzemdir. Gerçek anlamda tarım, sanayi ve yüksek teknolojinin desteklenmesi, yerli üretimin teşvik edilmesi, bütçenin devlet ciddiyetiyle ele alınmasına bağlıdır. Ancak iktidarın bunu gerçekleştirmeye ne gayreti ne de kapasitesi bulunmamaktadır.

22 yıldır denk bir bütçe yapmayı beceremeyen iktidar, bütçeyi değil aslında kendi ömrünü denkleştirme telaşı içindedir. Bu ülkenin sahibi biziz, ne yapsak kimse engel olamaz, anlayışı; ahlaki olmayan ve bu milletin geleceğini tehlikeye atan büyük bir virüstür, büyük bir tehlikedir!

Milletimiz mevcut iktidara 22 kez bütçe yapma hakkı vermiş, iktidar ise 22'sinde de beklentiyi karşılayamamıştır. Bütün bütçeyi yatırım dışı giderlere göre dizayn etmiş; çözüme, reforma yönelik hiçbir plan ortaya koymamıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki iktidar memur, esnaf, emekli ve emekçinin ezcümle; evini geçindirmekte zorlanan dar gelirli vatandaşımızın hakkını lüks ve şatafata harcamakta, faiz lobilerine, küresel sermayeye peşkeş çekmektedir.

Bugün milletin bütçesini kendi çıkarlarına göre şekillendiren anlayışa sahip bir iktidarla karşı karşıyayız. Ancak bilsinler ki kelime ve muhasebe oyunları ile gerçekleri örtbas ederek tarihin yargısından kaçamazlar. Çünkü tarih, hakikatin terazisidir ve o terazi bir gün mutlaka doğruyu tartacaktır.

İktidar kendisini uyaran, yapılan yanlışlara itiraz eden herkesi susturmaya çalışmakta, zulüm çarkının dişlileri arasında inleyen milletin sesini kısma çalışmaktadır. Bu yol, yol değildir. Zulüm kısmak istediği sesi nara yapar.

İktidarın getirmiş olduğu bu bütçe teklifini kabul etmeyerek tarihe not düşerken, milletimizi bu itirazımıza şahit tutuyor ve son olarak diyoruz ki;

“Onlar sanıyorlar ki, biz sussak mesele kalmayacak.

Halbuki, biz sussak, tarih susmayacak.

Tarih sussa, hakikat susmayacak.

Onlar sanıyorlar ki, bizden kurtulsalar mesele kalmayacak.

Halbuki bizden kurtulsalar vicdan azabından kurtulamayacaklar,

Vicdan azabından kurtulsalar, tarihin azabından kurtulamayacaklar.

Tarihin azabından kurtulsalar, Allah'ın gazabından kurtulamayacaklar.”

SAADET PARTİSİ
MUHALAFET ŞERHİ
ARALIK 2024